

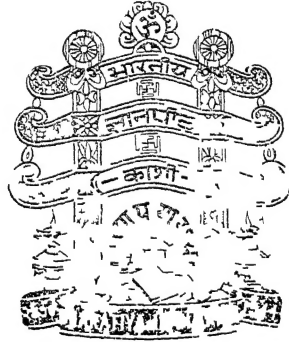
‘ज्ञानपीठ स्मृतिदेवी’ पालि गन्धमाला [गन्थाङ्का १]

भदन्ताचरियेन बुद्धवोत्तमहाथेरवरगुणीता परमत्थजोतिका नाम

जा त क ट्ट क था

[पठमो भागो]

एककनिपातवण्णता

१९०६

ओसिनारकेन तिपिटकाचरियेन
भिकखुना धम्मरक्खितेन
संसोधितामिसङ्गता च

भा र ती य ज्ञा न पी ठ का शी

पठममुद्रापन
सहस्रमसं

आसाहो वीरनि० स० २४७७
बु० स० २४९५
जुलाई १९५१

मूलं ४ रु०

भारतीय ज्ञानपीठ काशी

स्व० पुण्यश्लोका माता मूर्तिदेवी की पवित्र स्मृति में
तत्सुपुत्र सेठ शान्तिप्रसाद जी द्वारा

संस्थापित

ज्ञानपीठ मूर्तिदेवी पालि ग्रन्थमाला

पालि ग्रंथांक १

प्रकाशक—

अयोध्याप्रसाद गोयलीय,
मन्त्री, भारतीय ज्ञानपीठ काशी
दुर्गाकुण्ड रोड, बनारस

मुद्रक—देवताप्रसाद गहमरी, मसार प्रेम, काशीपुरा, बनारस

स्थापनाद्व
फाल्गुन कृष्ण ६
वीरनि० २४७० }

सर्वाधिकार सुरक्षित

{ विक्रम सं० २०००
१८ फरवरी १९४४

स्व० मूर्तिदेवी, मातेश्वरी सेठ शान्तिप्रसाद जैन

JÑĀNA-PĪTHA MŪRTIDEVI PALI GRANTHAMĀLĀ

PALI GRANTHA No 1

JATĀKATTHAKAṬHA

Vol I

EDITED BY

TRIPITAKACHARYA
BHIKSHU DHARM RAKSHIT

Published by

Bhāratīya Jñānapīṭha, Kāśhī

First Edition }
1000 Copies }

ASHVARI, VIRA SAMVAT 2477
BUDDH SAMVAT 2495
JULY, 1951

{ *Price*
{ *Rs. 8/-*

BHĀRATĪYA JÑĀNA-PĪTHA, KASHI

FOUNDED BY

SETH SHANTI PRASAD JAIN

IN MEMORY OF HIS LATE BENEVOLENT MOTHER

SHRĪ MŪRTI DEVĪ

JÑĀNA-PĪTHA MŪRTI DEVĪ PALI GRANTHAMALĀ

PALI GRANTHA No. 1

PUBLISHER

AYODHYA PRASAD GOYALIYA,

SECY, BHĀRATĪYA JÑĀNAPĪTHA,
DURGAKUNDA ROAD, BANARAS

Founded in
Phalguna Krishna 9, } *All Rights Reserved.* { Vikrama Samvat 2000
Vira Sam 2470 } 18th Feb 1944,

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्माम्बुद्धस्स

विज्जति

मिरिघनमुगतनयागतेन पनम्हाक भावता अरहता सम्माम्बुद्धेन अभिसम्बुज्झित्वा, सम्बोधिम्मधि-
गमाय सम्भारभूता दीपङ्करपादमूले कनाभिनीहारतो पट्ठाय याव तुमिनभवन्ननिवामा, या चरियायो कथा-
मग्गेन ओवादानुरूपेण च तत्थ तत्थ भिक्खुभिक्खुनीनञ्चेव उपासकुपाभिकानञ्च वुत्ता, ता सव्वा अट्ठच्छट्ठ-
सत्तप्पमाणा जातक'न्ति नामेन तेनेव तथागतेन पाकटीयता । तञ्च खो पन जातक मङ्गीति आरोपेन्नेहि धम्म-
मङ्गाहक'थेरवरेहि मङ्गीनित्तयसमारोपित पिटकवसेन मुत्तन्तपिटके च निकाय वसेन खुट्ठकनिकाये च अन्तोगथ
होति ।

तस्म खो पन जातकस्स अत्यवण्णता, परम्मविमुद्धमद्धावुद्धिविगियपतिमण्डिनेन तिपिटकपरियत्तिप-
भेदमाट्ठकये सत्थुमासने अप्पटिहतज्जागाचारेण थेरवमप्पदीपान थेरान महाविहारवासीन वमालटकारभूतेन
जम्बुदीपवासिना सकसमयसमयन्तरपारदस्सिनः यमस्सिता भदन्त बुद्धधोसत्थेर'वरेण परसत्थजो'तिका'नि
नामेन कता । सा पनाय परमान उत्तमान अ-थान जोतनतो पकासनतो परमन्थजोनिका नाम । जातकट्ठकथा'
तिपि अयमेव कथीयते ।

न खो पन जातकट्ठकथासदिमा विज्जालतमा अञ्जा अट्ठकथा नाम जत्थि । इमस्मि पन गन्थे राज-
नीतिधम्मनीत्यादयो सव्वेपि धम्मा आगता । अपि च कथामग्गेन वण्णितो अय गन्थो सव्वजनमुखावहो होति ।
एतरहि लोके कथामाहिच्चे जातकट्ठकथा विज्ज लोकियलोकुत्तस्थमायको एकोपि अञ्जो गन्थो नत्थेव ।

अय जातकट्ठकथा जातकपालिय आगतनियामेनेव बावीसतिया निपातेहि पतिमण्डिता होति । तेसु
एककनिपातवण्णनाय निदानकथानन्तर अपण्णकजातकादीनि दिग्गड्ढजातकसत्तानि होन्ति, तानि अपण्णक-
वग्गादीहि पण्णरमहिक्कगेहि चेव तीहि पण्णामकेहि च गड्ढगीतानि । मव्वेस निपातान वित्थारो पन एव वेदि-
तव्वो —

अनुक्कमो	निपातो	वग्गप्पमाणो	जातकप्पमाणो
१	एककनिपातो	१५	१५०
२	दुक्कनिपातो	१०	१००
३	तिकाकनिपातो	५	५०
४	चतुक्कनिपातो	५	५०
५	पञ्चकनिपातो	३	२५
६	छक्कनिपातो	२	२०
७	सत्तकनिपातो	२	२१
८	अट्ठकनिपातो	१	१०
९	नवकनिपातो		१०
१०	दसकनिपाता		१६
११	एकादसकनिपातो		६
१२	द्वादसकनिपातो		१०
१३	तेरसकनिपातो		१०
१४	पकिण्णकनिपातो		१३
१५	वीमनिनिपातो		१४

अनुवक्रमो	निपातो	वर्गगणमाणो	जातकगणमाणो
१६	निमतिनिपातो		१०
१७	चत्तालीसनिपातो	.	५
१८	पञ्चामनिपातो		३
१९	सट्टिनिपातो		०
२०	सत्ततिनिपातो		०
२१	अमीनिनिपातो		५
२२	महानिपातो		१०
२२		४३	५४७

इति इमानि मतचत्तालीमाधिकानि पञ्चजातकमतानि इमिस्म जातकट्टकथाय वर्णिगुतानि । जातक-पालीपि एतत्तरमायेव दिस्सति । यम्पन वदन्ति पण्णामाधिकानि पञ्चजातकमतानीति अद्वच्छट्ठानि जातक-मतानीति च त एतकमेव, न हेत्थ अप्पिकाय निमड्ढवचाय ऊनता मत्तकखीयतेति अनेकेहि येरेहि वुत्त ।

इमाय जातकट्टकथाय पन निदानमन इतो मत्ताविकनिमनिसवच्छरतो पुट्ठे दिवङ्गतेन आचरियेन धम्मनन्दकोसम्बिना मुद्दापित अहोमि । सकनाय जातकट्टकथाय हिन्दीभासाय परिवत्तनम्पि आनन्दकामत्तलान्त्येरेन कन अत्थि । तस्मा ताव तयो भागा येव मुद्दापिता सन्ति । अञ्जोपि भागा सीवेन मुद्दापिता भविस्सन्तीति मञ्जो । अपि च जातकट्टकथाय नागरक्खवग्गमुद्दापने अतिवियपयोजन दिस्समाने 'भारतीय ज्ञानपीठ काशी' इति नामिकाय समितिया मुद्दापनमारद्ध । इमिस्सा पनाय पठमो भागो याव एककनिपातवण्णाना परि-योमाना मुद्दापितो । जातकट्टकथाय पन मुद्दापनेन तेन भारतीयान महाउपकारो कतो ।

इमाय जातकट्टकथाय सम्पादनकिच्च पन मव्वप्पकारेन तिपिटकाचरियेन भदन्तजगदीसकस्मपत्थेरवरेन कन । तस्मेव अनुमतिया मया ससोविताभिमड्डयता च । इमिस्म अभिसङ्घरणे तत्थ तत्थ विसयानुरूपा मातिकायो लिखिता सन्ति, ता अञ्जोसु गन्थेसु नत्थि, इध पन पाठकान सुखावबोधत्थाययेव तथा कता । अथोटिप्पणीसु विसदिसपाठापि तेनेव अञ्जासयेन आहृता । पमादवसेन खलु इमिस्म मुद्दापने सहदोमादयो दिस्सन्ते, तस्मा मया मुद्धिपत्त लिखित अत्थि, त मायुमो ओलोकेत्वाव मज्जना पठन्तुति निवेदयामि ।

कुसिनाराय
२८-५-५१

इत्थ विञ्जातापीयते मया कोसिनारकेन
भिक्षुना धम्मरक्खितेना'न्ति

सङ्केतनिरूपनं

रो०	—	मुद्दित रोमनक्खरपोत्थक ।
मि०	—	मुद्दित मीहलक्खरपोत्थक ।
म्या०	—	मुद्दित म्यामक्खरपोत्थक ।
म०	—	मुद्दित मरम्मक्खरपोत्थक ।

सूचिपत्रं

निदानकथा

अङ्कः	अनुअङ्कः	विसयो	पिटृङ्कः
१	"	परणामगाथा	१
२	"	तीर्ण निदानानि	२
३	"	दूरेनिदान	"
"	१	सुमेधकथा	-
"	"	अमरवती नगर	"
"	"	सुमेधपण्डितस्स चिन्तन	"
"	"	सुमेधपण्डितस्स पठवज्जा	"
"	"	दीपङ्करभगवतो पादमूले बुद्धभावाय अभिनीहारो	-
"	"	बुद्धप्पादस्स पुब्बनिमित्तानि	१२
"	"	महामत्तम्म अविट्ठानानि	१५
"	"	१ दानपारमी	"
"	"	२ मीलपारमी	१८
"	"	३ नेक्खम्मपारमी	"
"	"	४ पञ्जापारमी	१७
"	"	५ विरियपारमी	"
"	"	६ खन्तिपारमी	१८
"	"	७ सच्चपारमी	१८
"	"	८ अधिट्ठानपारमी	"
"	"	९ मेत्तापारमी	१९
"	"	१० उपेक्खापारमी	"
"	"	महासत्तस्स पारमिसम्मसन	२०
"	२	भगवा दीपङ्करो	२२
"	३	भगवा कोण्डञ्जो	२७
"	४	भगवा मङ्गलो	"
"	५	भगवा सुमनो	२७
"	६	भगवा रेवतो	"
"	७	भगवा सोभितो	"
"	८	भगवा अनोमदस्सी	२८
"	९	भगवा पटुमो	"
"	१०	भगवा नारदो	२९
"	११	भगवा पटुमुत्तरो	"
"	१२	भगवा सुमेधो	"
"	१३	भगवा सुजातो	३०
"	१४	भगवा पियदस्मी	"
"	१५	भगवा अत्यदस्मी	"

श्रङ्को	अनुश्रङ्को	विसयो	पिटुङ्को
३	१६	भगवा धम्मदस्सी	३१
"	१७	भगवा सिद्धत्थो	"
"	१८	भगवा तिस्सो	"
"	१९	भगवा फुस्सो	३२
"	२०	भगवा विपस्मी	"
"	२१	भगवा सिखी	"
"	२२	भगवा वेस्सभू	३३
"	२३	भगवा ककुसन्धो	"
"	२४	भगवा कोणागमणो	"
"	२५	भगवा करसपो	"
"	२६	सब्बे बुद्धा	३४
"	२७	बोधिसत्तान आनिमसा	"
"	२८	पारमियो पूरेसि	३५
"	"	१ दानपारमी	"
"	"	२ सीलपारमी	"
"	"	३ नेक्खम्मपारमी	"
"	"	४ पञ्जापारमी	३६
"	"	५ विरियपारमी	"
"	"	६ खन्तिपारमी	"
"	"	७ सच्चपारमी	"
"	"	८ अधिट्टानपारमी	"
"	"	९ मेत्तापारमी	"
"	"	१० उपेक्खापारमी	३७
४	२९	अविदूरे निदान	"
"	"	तीणि कोलाहलानि	"
"	"	१ कप्पकोलाहल	"
"	"	२ बुद्धकोलाहल	"
"	"	३ चक्कवत्तिकोलाहल	"
"	३०	देवतायाचन	३८
"	३१	पञ्चमहाविलोकन विलोकेसि	"
"	"	१ कालो	"
"	"	२ दीप	"
"	"	३ देसो	"
"	"	४ कुल	३९
"	"	५ जनेत्तिआयु	"
"	३२	पटिसन्धि गण्ह	"
"	३३	महामायादेवी मुपिन अद्दस	"
"	३४	ब्राह्मणा आहसु	४०
"	३५	द्वतिसपुव्वनिमित्तानि पातुरहसु	"
"	३६	बोधिसत्तमानुधम्मता	"

अङ्कको	अनुअङ्कको	विसयो	पिठुङ्कको
८	३७	लुम्बिनीवने	४०
"	३८	तापसो कालदेवलो	४२
"	३९	लक्खणापटिगाहका अट्ट ब्राह्मणा	४३
"	४०	पच्चवग्गिया थेरा	"
"	४१	चत्तारि पुव्वनिमित्तानि	४८
"	४२	रञ्जो वप्पमङ्गल अहोसि	"
"	४३	जातकान सिप्प दस्सेसि	४५
"	४४	चत्तारि पुव्वनिमित्तानि	"
"	"	१ जराजिण्णा	"
"	"	२ व्याधित	"
"	"	३ कालकत	४६
"	"	४ पव्वजित	"
"	४५	बोधिसत्तस्स पच्छिमो अलङ्कारो	"
"	४६	राहुलो जातो	"
"	४७	किसागोतमिया उदान	"
"	४८	नाटकित्थियो	४७
"	४९	महाभिनिययमन	"
"	५०	बोधिसत्तो पव्वजि	४८
"	५१	बोधिसत्तो राजगह पाविसि	५०
"	५२	आलार च कालाम उट्ठक च रामपुत्त	"
"	५३	दुक्करकिरिया	"
"	५४	सुजाताय पायासदान	५१
"	५५	बोधिसत्तस्स पाति पटिसोत्त गच्छति	५२
"	५६	बोधिमण्ड आरुहि	"
"	५७	मारपराजयो	५२
"	५८	सम्बोधिया पत्ति	५५
५		सन्तिके निदान	५७
"	५९	जयपल्लङ्को वरपल्लङ्को	"
"	६०	जनिमिसचेतिय	"
"	६१	रतनचङ्कमचेतिय	"
"	६२	रतनघर	"
"	६३	येन अजपालनिशोवो	"
"	६४	मुचलिन्द, राजायतन	५८
"	६५	तपस्सुभल्लिका	५९
"	६६	ब्रह्मा धम्मदेसन आयाचि	"
"	६७	ब्रह्मा धम्मदेसन आयाचि	"
"	६८	धम्मचक्कप्पवत्तन	"
"	६९	चरथ भिक्खवे चारिकन्ति	६०
"	७०	भगवा राजगहे	"
"	७१	सारिपुत्तो च भोग्गलानो च	६२

अङ्कको	अनुअङ्कको	विसयो	पिट्ठङ्कको
५	७१	भगवा कपिलवत्थु अगमासि	६२
"	७२	कपिलवत्थुस्मि पाटिहारिय अकासि	६३
"	७३	कपिलवत्थु पिण्डाय पाविसि	६४
"	७४	राहुलमातुया सिरिगम्भ अगमासि	६५
"	७५	नन्द पव्वाजेसि	"
"	७६	राहुल पव्वाजेसि	"
"	७७	अनाथपिण्डको जेतवनाराम कारेसि	६६

निदानकथा निवृत्ति

१. एककनिपातो

१. पठमो पण्णासको

१ अपण्णकवग्गवण्णना

अङ्कको	विसयो	पिट्ठङ्कको
१	अपण्णकजातक	६८
२	वण्णपथजातक	७५
३	सेरिवाणिजजातक	७८
४	चुल्लसेट्ठिजातक	८०
५	तण्डुलनालिजातक	८६
६	देवधम्मजातक	८८
७	कट्टुहारिजातक	९३
८	गामनिजातक	९५
९	मखादेवजातक	९६
१०	सुखविहारिजातक	९८

२ सीलवग्गवण्णना

१	लक्खणमिगजातक	१००
२	नियोवमिगजातक	१०२
३	कण्डिनजातक	१०८
४	वातमिगजातक	११०
५	खरादियजातक	११२
६	तिपल्लथमिगजातक	११३
७	मालुतजातक	११६
८	मतकभत्तजातक	११७
९	आयाचितभत्तजातक	११९
१०	नलपानजातक	१२०

३ कुरुङ्गवग्गवण्णना

अडको	विसयो	पिट्ठडको
१	कुरुङ्गमिगजातक	१२२
२	कुवकुरजातक	१२४
३	भोजजानीयजातक	१२७
४	आजञ्जजातक	१२६
५	तित्थजातक	१३०
६	महिलामुराजातक	१३३
७	अभिण्हजातक	१३५
८	नन्दिविसालजातक	१३७
९	कण्हजातक	१३६
१०	मुनिकजातक	१४१

४ कुलावकवग्गवण्णना

१	कुलावकजातक	१४२
२	नच्चजातक	१४७
३	सम्मोदमानजातक	१४८
४	मच्छजातक	१५०
५	वट्टकजातक	१५१
६	सक्कुणजातक	१५३
७	तित्तिरजातक	१५५
८	वकजातक	१५८
९	नन्दजातक	१६१
१०	खदिरडगारजातक	१६३

५ अथकामवग्गवण्णना

१	लोसकजातक	१६८
२	कपोतजातक	१७३
३	वेलुकजातक	१७५
४	मकमजातक	१७६
५	रोहिणीजातक	१७७
६	आरामदूसकजातक	१७८
७	वारुणिजातक	१८०
८	वेद्वभजातक	१८१
९	नक्खत्तजातक	१८४
१०	दुम्मेवजातक	१८६

२. मज्झिमो पण्णासको

६ आसिसवग्गवण्णना

१	महासीलवजातक	१८८
२	बूलजनकजातक	१९२
३	पुण्णपगतिजातक	१९३

ग्रहको	विसयो	पिट्ठको
४	फलजातक	१६५
५	पञ्चावुषजातक	१६७
६	कञ्चनवस्त्रजातक	१६८
७	वानरिन्दजातक	२०१
८	तयोधम्मजातक	२०३
९	भेरिवादजातक	२०५
१०	सङ्खधमनजातक	२०६
७ इत्थीवग्गवण्णना		
१	असातमन्तजातक	२०७
२	अण्डभूतजातक	२१०
३	तक्कजातक	२१४
४	दुराजानजातक	२१७
५	अनभिरतिजातक	२१८
६	मुदुलकवण्णजातक	२२०
७	उच्छङ्गजातक	२२३
८	माकेतजातक	२२५
९	विसवन्तजातक	२२६
१०	कुद्दालजातक	२२७
८ वरणवग्गवण्णना		
१	वरणजातक	२३०
२	सीलवनागजातक	२३२
३	सच्चकिरजातक	२३४
४	रुक्खधम्मजातक	२३७
५	मच्छजातक	२३८
६	असङ्कियजातक	२४०
७	महासुपिनजातक	२४२
८	इल्लीसजातक	२४८
९	खरस्सरजातक	२५५
१०	भीमसेनजातक	२५६
९ अपायिम्हवग्गवण्णना		
१	मुरापानजातक	२५८
२	मित्तविन्दजातक	२६१
३	कालकण्णिजातक	२६२
४	अत्थम्मसद्वारजातक	२६४
५	क्किम्पक्कजातक	२६६
६	मीलवीममनजातक	२६७
७	मङ्गलजातक	२६८
८	सारम्भजातक	२७१
९	कुहकजातक	२७२
१०	अक्कनञ्जुजातक	२७४

१० लित्तवग्गवण्णना

अडको	विसयो	पिट्ठडको
१	लित्तजातक	२७६
२	महासारजातक	२७७
३	विस्सासभोजनजातक	२८२
४	लोमहसजातक	२८३
५	महामुदस्सनजातक	२८५
६	तेलपत्तजातक	२८७
७	नामसिद्धिजातक	२९२
८	कूटवारिणजजातक	२९४
९	परोसहस्सजातक	२९८
१०	असातरूपजातक	२९७

३. उपरिमो पण्णासको

११ परोसतवग्गवण्णना

१	परोसतजातक	२९९
२	पण्णिकजातक	३००
३	वेरिजातक	३०१
४	मित्तविन्दजातक	३०२
५	दुव्वलकट्टुजातक	३०३
६	उदञ्चनिजातक	३०४
७	मालित्तजातक	३०५
८	वाहियजातक	३०७
९	कुण्डकपूर्वजातक	३०८
१०	सञ्चमहारकपञ्चो निट्ठितो	३१०

१२ हंसीवग्गवण्णना

१	गद्वभपञ्चो निट्ठितो	३१०
२	अमरादेवीपञ्चो निट्ठितो	३१०
३	मिगालजातक	३११
४	मित्तचिन्तीजातक	३१३
५	अनुसासिकजातक	३१४
६	दुव्वचजातक	३१५
७	तित्तिरजातक	३१६
८	वट्टकजातक	३१७
९	अकालरावीजातक	३१८
१०	वन्धनमोक्खजातक	३२०

१३ कुसनालिवग्गवण्णना

१	कुसनालिजातक	३२३
२	दुम्मेधजातक	३२५
३	नङ्गनीमजातक	३२७

अङ्कको	विसयो	पिट्ठङ्कको
४	अम्बजातक	३२९
५	कटाहजातक	३३०
६	अमिलकखण्णजातक	३३२
७	कलण्डुकजातक	३३४
८	विलारवतजातक	३३५
९	अग्गिकजातक	३३६
१०	कोसियजातक	३३७
१४ असम्पदानवग्गवण्णना		
१	असम्पदानजातक	३३९
२	पञ्चभीरुकजातक	३४१
३	घतासनजातक	३४३
४	भानसोधनजातक	३४४
५	चन्दाभजातक	३४५
६	मुवण्णहसजातक	३४६
७	वव्वुजातक	३४८
८	गोधजातक	३५०
९	उभतोभट्टजातक	३५१
१०	काकजातक	३५२
१५ ककण्टकवग्गवण्णना		
१	गोधजातक	३५४
२	सिगालजातक	३५५
३	विरोचनजातक	३५६
४	नङ्गुट्टजातक	३५८
५	रावजातक	३५९
६	काकजातक	३६०
७	पुप्फरत्तजातक	३६२
८	सिगालजातक	३६४
९	एकपण्णजातक	३६६
१०	मञ्जीवजातक	३६९

एककनिपातवण्णना निट्ठिता

जातकहुकथा

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

जातकट्टकथा

१. पणामगाथा *

जातिकोटिसहस्सेहि पमाणरहित हित ।
लोकस्स लोकनाथेन कत येन महेसिना ॥
तस्स पादे नमस्सित्वा कत्वा धम्मस्स चञ्जलि ।
सघञ्च पतिमानेत्वा सब्बसम्मानभाजन ॥
नमस्सनादितो अस्स पुञ्जस्स रतनत्तये ।
पवत्तस्सानुभावेन भेत्वा सब्बे उपद्दे ॥

* स्या०—बन्दिता सिरसा सेट्ठ बुद्धमण्डपिपुग्गल ।
अध्यसागरमुत्तिण्ण तिण्णसारसागर ॥
तथेव परम सन्त गम्भीर दुद्दस अणु ।
भवाभवकर बुद्ध धम्म सद्धम्मपूजित ॥
तथेव पन सघञ्च असग सघमुत्तम ।
उत्तम दक्खिण्येयान सन्तिन्द्रियमनासव ॥
कतन तस्स एतस्स पणामेन विसेसतो ।
धीरातिधीरधीरेहि आगमञ्जुहि विञ्जुहि ॥
अपदानट्ठकथ भन्ते कातब्बन्ति विसेसतो ।
पुनप्पुनादरेनेव याचितोह यत्तस्सिभि ॥
तस्माह सापदानस्स अपदानस्स सेसतो ।
दीपिस्स पिटकत्तये ॥
यथा पालिनयेनेव अत्थसवण्णन सुभ ।
केन कत्थ कदा चेत भासित धम्ममुत्तम ॥
किमत्थ भासित चेतमेत वत्वा विधि गतो ।
निदानकोसलत्थञ्च सुउग्गहणधारणा ॥
तस्मा तन्त विधि पत्वा पुब्बापरविसेसत ।
पुराणसीहलभासाय पोरानट्ठकथाय च ॥
ठपित त न साधेति साधून इच्छित्तिच्छित ।
तस्मा तमुपनिस्साय पोरानट्ठकथानय ॥
विज्जेत्वा विरुद्धत्थे विसेत्थम्पकासय ।
विसेसवण्णन सेट्ठ करिस्सामत्थवण्णनन्ति ॥

केन कत्थ कदा चेत भासितं धम्ममुत्तमन्ति च करिस्सामत्थवण्णनन्ति च पटिञ्जातत्ता ।

त त कारणमागम्म देसितानि जुतीमता ।
 अपण्णकादीनि पुरा जातकानि महेसिना ॥
 यानि येसु चिर सत्या लोकनित्थरणत्थिको ।
 अनन्ते बोधिसम्भारे परिपाचेसि नायको ॥
 तानि सब्बानि एकज्झ आरोपेन्तेहि सगह ।
 जातक नाम सगीत धम्मसगाहकेहि य ॥
 बुद्धवसस्स एतस्स इच्छन्तेन चिरट्ठिति ।
 याचितो अभिगन्त्वान् थरेन अत्थदस्सिना ॥
 अससट्ठविहारेन सदा सद्धिविहारिना ।
 तथेव बुद्धमित्तेन सन्तचित्तेन विञ्जुना ॥
 महिसामकवसम्हि सम्भूतेन नयञ्जुना ।
 बुद्धदेवेन च तथा भिक्खुना सुद्धबुद्धिना ॥
 महापुरिसचरियान् आनुभाव अचिन्तिय ।
 तस्स विज्जोत्तयन्तस्स जातकस्सत्थवण्णन ॥
 महाविहारवासीन वाचनामग्गनिस्सित ।
 भासिस्स भासतो तम्मो साधु गण्हन्तु साधवोति ॥ [१]

२. तीणि निदानानि

सा पनाय जातकस्स^१ अत्थवण्णना दूरेनिदानं अविदूरेनिदानं सन्तिकेनिदानं इमानि तीणि निदानानि दस्सेत्वा वण्णियमाना ये न सुणन्ति तेहि समुदागमतो^२ पट्ठाय विञ्जातत्ता यस्मा सुट्ठु विञ्जाता नाम होति तस्मा न तीणि निदानानि दस्सेत्वा वण्णयिस्साम ।

तत्थ आदितो ताव तेस निदानान् परिच्छदो वेदितब्बो—(१) दीपकरपादमूलस्मि हि कताभिनी-हारस्स महासत्तस्स याव वेस्सन्तरत्तभावा चवित्वा तुसितपुरे निव्वत्ति ताव पवत्तो कथामग्गो दूरेनिदानं नाम, (२) तुसितभवनतो पन चवित्वा याव बोधिमण्डे सब्बञ्जुतप्पत्ति ताव पवत्तो कथामग्गो अविदूरेनिदानं नाम, (३) सन्तिकेनिदानं पन तेसु तेसु ठानेसु विहरतो तस्मि तस्मि येव ठाने लब्भतीति । तन्निदं दूरेनिदानं नाम —

३. दूरेनिदानं

§ १. सुमेधकथा

इतो किर कप्पसत्तसहस्साधिकान् चतुन्न असखेय्यान मत्थके अमरवती नाम नगरं अहोसि । तत्थ सुमेधो नाम ब्राह्मणो पटिवसति, उभतो सुजातो मातितो च पितितो च, ससुद्धगहणिको याव सत्तमाकुलपरिवट्ठा, अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन, अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो । सो अञ्ज कम्म अकत्वा ब्राह्मणसिप्पमेव उग्गण्ह । तस्स दहरकाले येव मातापितरो कालमकसु । अत्थस्स रासिव-ड्ढको अमच्चो आयपोत्थक आहरित्वा सुवण्णरजतमणिमुत्ताहि भरिते गब्भे विवरित्वा एत्तक ते कुमार । मातुसन्तक, एत्तक पितुसन्तक, एत्तक अय्यकपय्यकान्ति याव सत्तमा कुलपरिवट्ठा धन आचिक्खित्वा एत पटिपज्जाहीति^३ आह । सुमेधपण्डितो चिन्तेसि—इमं धनं सहित्वा मय्ह पितुपितामहादयो परलोकं गच्छन्ता एका कहापणम्पि गहेत्वा न गता, मया पन गहेत्वा गमनकारणं कातुं वट्ठतीति । सो रञ्जो आरोचेत्वा नगरे भेरि

१ स्या०—अपदानस्स । २ स्या०—समुपागमनतो । ३ रो०—पटिजग्गाहि ।

चरापेत्वा महाजनस्स दानं दत्त्वा तापसपब्बज्ज पब्बजि । इमस्स पनत्थस्स आवीभावत्थं इमस्सि ठाने सुमेधकथां कथेतब्बा । सा पनेसा किञ्चापि बुद्धवसे निरन्तरं आगता येव, गाथाबन्धनेन न आगतत्ता न सुट्ठु पाकटा तस्मात्त अन्तरन्तरा गाथाबन्धदीपकेहि बचनेहि सद्धिं कथेस्साम ।

अमरवती नगर

कप्पसत्तसहस्साधिकान हि चतुन्न असखेय्यान मत्थके दसहि सद्देहि अविवित्तं अमरवतीति च अमरन्ति च लद्धनाम नगरं अहोसि य सन्धाय बुद्धवसे वुत्त —[२]

“कप्पे च सत्तसहस्से च चतुरो च असखिये ।

अमरं नाम नगरं दस्सनेय्यं मनोरमं ।

दसहि सद्देहि अविवित्तं अन्नपानसमायुतं” ॥ न्ति ।

तत्थ “दसहि सद्देहि अविवित्तं” न्ति हत्थिसद्देन अस्ससद्देन रत्थसद्देन भेरिसद्देन मुत्तिगसद्देन वीणासद्देन गीतसद्देन^१ सखसद्देन तालसद्देन ‘अस्नाथं पिवथा खादथा’ ति दसमेन सद्देनाति, इमेहि दसहि सद्देहि अविवित्तं अहोसि । तेस पनं सद्धानं एकदेसमेव गहेत्वा —[२]

“हत्थिसद्दे अस्ससद्दे भेरिसखरथानि च ।

खादथा पिवथा चेव अन्नपानेन घोसितं” ॥ न्ति ।

बुद्धवसे इमं गाथं^२ वत्वा —

“नगरं सब्बगसम्पन्नं सब्बकाममुपागतं^३ ।

सत्तरतनसम्पन्नं नानाजनसमाकुलं ॥

समिद्धं देवनगरं आवासं पुञ्जकम्मिनं ।

नगरे अमरवतिया सुमेधो नाम ब्राह्मणो ॥

अनेककोटिसन्निचयो पहतधनधञ्जवा ।

अज्झायको मन्तधरो तिण्णं वेदानपारगु ॥

लक्खणे इतिहासे च सधम्मं पारमिगतो” ति वुत्तं ।

सुमेधपण्डितस्स चिन्तनं

अथेकदिवसं सो सुमेधपण्डितो उपरिपासादवरतले रहोगतो हुत्वा पल्लं आभुजित्वा निसिन्नो चिन्तेसि —पुनर्भवो पण्डित^१ पटिसन्धिगहणं नाम दुक्खं तथा निब्बत्तनिब्बत्तट्ठाने सरीरभेदनं, अहं च जातिधम्मो जराधम्मो व्याधिधम्मो मरणधम्मो । एवभूतेन मया अजातिं अजरं अव्याधिं अदुक्खमसुखं सीतलममृतमहानिब्बाणं परियेसितुं वट्टति । अवस्स भवतो मुञ्चित्वा निब्बाणगामिना एकेन मग्गेन भवितव्वन्ति । तेन वुत्तं —

“रहोगतो निसीदित्वा एव चिन्तेसहं तदा ।

दुक्खो पुनर्भवो नाम सरीरस्स च भेदनं ॥

जातिधम्मो जराधम्मो व्याधिधम्मो चहं तदा ।

अजरं अमरं खेमं परियेसिस्सामि निब्बुत्ति ॥

यन्नूनिमं पूतिकायं नानाकुणपपूरितं ।

छट्ठयित्वानं गच्छेय्यं अनपेखो अनत्थिको ॥ [३]

अत्थि हेहिंति यो^४ मग्गो न सो सक्का न हेतुये ।

परियेसिस्सामि तं मग्गं भवतो परिमुत्तिया” ति ॥

ततो उत्तरिम्पि एव चिन्तेसि — यथा हि लोके दुःखस्स पटिपक्खभूतं सुखं नाम अत्थि, एव भव सति तप्पटिपक्खेन विभवेनापि भवितव्वं । यथा च उण्हे सति तस्स वूपसमभूतं सीतम्पि अत्थि, एव रागादीनं अग्गीनं वूपसमनं निब्बाणेनापि भवितव्वं । यथा च पापकस्स लामकस्स धम्मस्स पटिपक्खभूतो कल्याणो अनवज्ज-धम्मोपि अत्थियेव, एवमेव पापिकायं जातिया सति सब्बजातिक्खेपनतो अजातिसखातनं निब्बाणेनापि भवितव्वमेवाति । तेन वुत्तं — [३]

“यथापि दुःखे विज्जन्ते सुखं नामपि विज्जति ।
एव भवे विज्जमाने विभवोपि इच्छितव्वको ॥
यथापि उण्हे विज्जन्ते अपरं विज्जति सीतलं ।
एव तिविधग्गी विज्जन्ते निब्बाणं इच्छितव्वकं ॥
यथापि पापे विज्जन्ते कल्याणमपि विज्जति ।
एवमेव जातिविज्जन्ते अजातिपि इच्छितव्वकाति^१ ॥

अपरम्पि चिन्तेसि — यथा नाम गूथरासिम्हि निमुग्गेन पुरिसेन दूरतोव पञ्चवण्णपटुमसञ्छन्नं महातळाकं दिस्वा कतरेन नुखो मग्गेन एत्थं गन्तव्वन्ति तं तळाकं गवेसितुं युत्तं । यं तस्स अगवेसनं न सो तळाकस्स दोसो । एव किलेसमलधोवनं अमत्तमहानिब्बाणतळाके विज्जन्ते तस्स अगवेसनं न अमत्तमहानिब्बाणमहातळाकस्स दोसो । यथा च चोरेहि सम्परिवारितो पुरिसो पलायनमग्गे विज्जमानेपि सचे न पलायति न सो मग्गस्स दोसो पुरिसस्सेव दोसो, एवमेव किलेसेहि परिवारेत्वा गहितस्स पुरिसस्स विज्जमाने येव निब्बाणगामिम्हि सिवे मग्गे विज्जमाने मग्गस्स अगवेसनं नाम न मग्गस्स दोसो पुग्गलस्सेव दोसो । यथा च व्याधिपीळितो पुरिसो विज्जमाने व्याधितिकिच्छके वेज्जे सचे तं वेज्जं गवेसित्वा व्याधिं न तिकिच्छापेति न सो वेज्जस्स दोसो, एवमेव यो किलेसं व्याधिपीळितो किलेसवूपसममग्गकोविदं विज्जमानमेव आचरियं न गवेसति तस्सेव दोसो न किलेसविनासकस्स आचरियस्साति । तेन वुत्तं —

यथा गूथगतो पुरिसो तळाकं दिस्वान् पूरितं ।
न गवेसति तं तळाकं न दोसो तळाकस्स सो ॥
एव किलेसमलधोवे विज्जन्ते अमत्तन्तळे ।
न गवेसति तं तळाकं न दोसो अमत्तन्तळे ॥ [४]
यथा अरीहि परिरुद्धो विज्जन्ते गमने पथे ।
न पलायति सो पुरिसो न दोसो अञ्जसस्स सो ॥
एव किलेसपरिरुद्धो विज्जमाने सिवे पथे ।
न गवेसति तं मग्गं न दोसो सिवमञ्जसे ॥
यथासि व्याधितो पुरिसो विज्जमाने तिकिच्छके ।
न तिकिच्छापेति तं व्याधिं न सो दोसो तिकिच्छके ॥
एव किलेसव्याधीहि दुक्खितो परिपीळितो ।
न गवेसति तं आचरियं न सो दोसो विनायके ति ॥

अपरम्पि चिन्तेसि — यथा मण्डनजातिको पुरिसो कण्ठे [४] आसत्तं कुणपं छड्ढेत्वा सुखं गच्छति, एव मयापि इमं पृथिकायं छड्ढेत्वा अनपेखेन निब्बाणनगरं पविसितव्वं । यथा च नरनारियो उक्कारभूमियं^२ उच्चार-पस्साव कत्वा न तं उच्छग्गेन वा आदाय दसन्तेन वा वेढेत्वा गच्छन्ति जिगुच्छमाना पन अनपेखाव छड्ढेत्वा गच्छन्ति, एव मयापि इमं पृथिकायं अनपेखेन छड्ढेत्वा अमत्तं निब्बाणनगरं पविसितुं वट्टति । यथा च नाविका नाम जज्जर नाव अनपेक्खा छड्ढेत्वा गच्छन्ति, एव अहम्पि इमं नवहि वणमुखेहि पग्घरन्तं कायं छड्ढेत्वा अनपेखो निब्बाणनगरं पविसिस्सामि । यथा च पुरिसो नानारतनानि आदाय चोरेहि सद्धिं मग्गं गच्छन्तो अत्तनो

१ रो०—अजातिम्पि इच्छितव्वकं । २ स्या०—उक्कारभूमियं ।

रतननासभयेन ते छड्ढेत्वा खेम मग्ग गण्हाति, एव अयम्पि करजकायो रतनविलोपकचोरसदिसो सचाह एत्थ तण्ह करिस्सामि अरियमग्गकुसलधम्मरतन मे नस्सिस्सति तस्मा मया इम चोरसदिस काय छड्ढेत्वा निब्बाण-नगर पविसितु वट्ठती ति । तेन वुत्त -

यथापि कुणप पुरिसो कण्ठे बद्ध जिगुच्छिय ।
मोचयित्वान गच्छेय्य सुखी सेरी सय वसी ॥
तथेविम पूतिकाय नानाकुणपसञ्चय ।
छड्ढयित्वान गच्छेय्य अनपेखो अनत्थिको ॥
यथा उच्चारठानम्हि करीस नरनारियो ।
छड्ढयित्वान गच्छन्ति अनपेखा अनत्थिका ।
एवमेवाहमिम काय नानाकुणपपूरित ।
छड्ढयित्वान गच्छिस्स बच्च कत्वा यथा कुटि ॥
यथापि जज्जर नाव पलुग्ग उदगाहिनि ।
सामी छड्ढेत्वा गच्छन्ति अनपेखा अनत्थिका ॥ [५]
एवमेव इम काय नवच्छिद् धुवस्सव ।
छड्ढयित्वान गच्छिस्स जिण्णं नाव व सामिका ॥
यथापि पुरिसो चोरेहि गच्छन्तो भण्डमादिय ।
भण्डच्छेदय दिस्वा छड्ढयित्वान गच्छति ॥
एवमेव अय कायो महाचोरसमो विय ।
पहायिम गमिस्सामि कुसलच्छेदना भया” ति ॥

सुमेधपण्डितस्स पब्बज्ज

एव सुमेधपण्डितो नानाविधाहि उपमाहि इम नेक्खम्मुपसहित अत्थ चिन्तेत्वा, सकनिवेसन अपरिमित भोगक्खन्ध हेट्ठावुत्तनयेन कपण्डिकादीन विस्सज्जेत्वा, महादान दत्वा, [५] वत्थुकामे च किलेसकामे च पहाय, अमरनगरतो निक्खमित्वा, एककोव हिमवन्ते धम्मक नाम पब्बत निस्साय अस्सम कत्वा, पण्णसाल च चकम च मापेत्वा, पञ्चहि नीवरणदोसेहि विवज्जित “एव समाहिते चित्ते” ति आदिना नयेन वुत्तेहि अट्ठहि कारण-गणेहि समुपेत अभिञ्जासखात बल आहरितु तस्मि अस्समपदे नवदोससमन्नागत साटक पजहित्वा, द्वादसगुण-समन्नागत वाकचीर निवासेत्वा इसिपब्बज्ज पब्बजि । एव पब्बजितो अट्ठदोससमाकिण्ण त पण्णसाल पहाय, समन्नागत रुक्खमूल उपगन्त्वा, सब्ब धञ्जविकति पहाय, पवत्तफलभोजनो हुत्वा निसज्जटानचकमवसेनेव पधान पदहन्तो सत्ताहम्भन्तरे येव अट्ठन्न समापत्तीन पञ्चन्न च अभिञ्जान लाभी अहोसि । एव त यथापत्थित अभिञ्जाबल पापुणि । तेन वुत्त —

“एवाह चिन्तयित्वान नेककोटिसत्त धन ।
नाथानाथान दत्वान हिमवन्तमुपागमि ॥
हिमवन्तस्स अविट्ठरे धम्मको नाम पब्बतो ।
अस्समो सुकतो मय्ह पण्णसाला सुमापिता ॥
चकमन तत्थ मापेसि पञ्चदोसविवज्जित ।
अट्ठगुणसमूपेत अभिञ्जाबलमाहरि ॥
साटक पजहि तत्थ नवदोसमुपागत ।
वाकचीर निवासेसि द्वादसगुणमुपागत ॥
अट्ठदोससमाकिण्ण पजहि पण्णसालक ।
उपागमि रुक्खमूल गुण दसहुपागत ॥

वापित रोपित धञ्ज पजहि निरवसेसतो ।
 अनेकगुणसम्पन्न पवत्तफलमादियि ॥ [6]
 तत्थ पधान पदहि निसज्जट्ठानचकमे ।
 अब्भन्तरम्हि सत्ताहे अभिञ्जाबलपापुणि” न्ति ॥

इमाय पन पालिया सुमेधपण्डितेन अस्समपण्णसालचकमा सहत्था मापिता विय वुत्ता । अय पनत्थ अत्थो । महासत्त हिमवन्त अज्झोगहेत्वा अज्ज धम्मकपब्बत पविसिस्सामीति निक्खन्त दिस्वा सक्को देवानमिन्दो विस्सकम्म^१ देवपुत्त आमन्तेत्वा गच्छ तात । अय सुमेधपण्डितो पब्बजिस्सामीति निक्खन्तो, एतस्स वसनट्ठान मापेहीति । सो तस्स वचन सम्पटिच्छित्वा रमणीय अस्सम सुगुत्त पण्णसाल [६] मनोरम चकम च मापेसि । भगवा पन तदा अत्तनो पुञ्जानुभावेन निप्फन्न त अस्समपद सन्धाय सारिपुत्त । तस्मि धम्मकपब्बते —

“अस्समो सुकतो मय्ह पण्णसाला सुमापिता ।

चकम तत्थ मापेसि पञ्चदोसविवज्जित” ॥ न्ति आह ।

तत्थ “सुकतो मय्ह” न्ति सुकतो मया—“पण्णसाला सुमापिता” ति पण्णच्छदनमालापि मे सुमापिता अहोसि । “पञ्चदोस विवज्जित” न्ति पञ्चमे चकमणदोसा नाम— (१) थद्धविसमता, (२) अन्तो रुक्खता, (३) गहणच्छन्नता, (४) अतिसम्बाधता, (५) अतिविसालताति ।

थद्धविसमभूमिभागस्मि हि चकमे चकमन्तस्स पादा रुज्जिन्ति, फोटा उट्ठहन्ति, चित्त एकगत न लभति, कम्मट्ठान विपज्जति । मुदुसमतले पन फासुविहार आगम्म कम्मट्ठान सम्पज्जति । तस्मा थद्धविसमभूमिभागता एको दोसोति वेदितव्वो । चकमस्स अन्तो वा मज्झे वा कोटिय वा रुक्खे सति पमादमागम्म चकमन्तस्स नलाट वा सीस वा पटिहञ्जातीति अन्तरुक्खता दुतियो दोसो । तिणलतादिगहणच्छन्ने चकमे चकमन्ते अन्धकारवेलाय उरगादिके पाणे अक्कमित्वा वा मारेति, तेहि वा दट्ठो दुक्ख आपज्जतीति गहणच्छन्नता ततियो दोसो । अतिसम्बाधे चकमे आयामतो रतनिके वा अड्डरतनिके वा चकमन्तस्स परिच्छेदे पक्खलित्वा नखापि अगुलियोपि भिज्जन्तीति अतिसम्बाधता चतुत्थो दोसो ।

अतिविसाले चकमे चकमन्तस्स चित्त विधावति, एकगत न लभतीति अतिविसालता पञ्चमो दोसो । पुथुलतो पन दियड्डरतन द्वीसु पस्सेसु रतनमत्त अनुचकमण दीघतो सदट्ठहत्थ मुदुत्तल समविप्पकिण्णवाळुक चकमण वट्ति । चेतियगिरिम्हि दीपप्पसादकमहिन्दत्थेरस्स चकमण तादिस अहोसि ।

तेनाह “चकम तत्थ मापेसि पञ्चदोसविवज्जित” न्ति । “अट्ठगुणसमूपेत” न्ति अट्ठहि समणसुखेहि उपेत । अट्ठमानि समणसुखानि नाम (१) धनधञ्जापरिग्गहाभावो, (२) अनवज्जपिण्डपातपरियेसनभावो, (३) निब्बुत्तपिण्डपातभुञ्जनभावो, (४) रट्ठ पीळेट्वा धनसार वा सीसकहापणादीनि वा गणहन्तेसु राजकुलेसु रट्ठपीळनकिलेसाभावो, (५) उपकरणेसु निच्छन्दरागभावो, (६) चोरविलोपे निम्भयभावो, (७) राजराजमहामत्तेहि अससट्ठभावो, (८) चतुसु दिसासु अप्पटिहत्तभावोति । इद [७] वुत्त होति— यथा तस्मि अस्समे वसन्तेनै सक्का होन्ति इमानि अट्ठ समणसुखानि विन्दितु एव अट्ठ गुणसमूपेत त अस्सम मापेसिन्ति ।

“अभिञ्जा बलमाहरि” न्ति [७] पच्छा तस्मि अस्समे वसन्तो कसिणपरिकम्म कत्वा अभिञ्जान च समापत्तीन च उप्पादनत्थाय अनिच्चतो दुक्खतो विपस्सन आरभित्वा थामप्पन विपस्सनावल आहरि । यथा तस्मि वसन्तो त बल आहरितु सक्कोमि एव त अस्सम तस्स अभिञ्जात्थाय विपस्सनावलस्स अनुच्छविक कत्वा मापेसिन्ति अत्थो ।

“साटक पजहि तत्थ नवदोसमुपागत” न्ति एत्थाय आनुपुब्बकथा — तदा किर कुटिलेणचकमादि पतिमण्डित पुप्फूपगफलूपगसुक्खसञ्छन्न रमणीय मधुरसलिलासय अपगतबाळमिगभिसनकसकुण पविवेकक्खम अस्सम मापेत्वा अलकतचकमस्स उभोसु अन्तेसु आलम्बनफलक सविधाय निसीदनत्थाय चकमवेमज्जे समतल मुग्गवण्णसिल मापेत्वा अन्तोपण्णसालाय जटामण लवाकचीर तिदण्डकुण्डिकादिके तापसपरिक्खारे मण्डपे

पानीयकुटपानीयसखपानीयसारावानि अगिसालाय अगारकपल्लदारुआदीनीति एव य य पब्वजितान उपका-
राय सवत्तति त सब्ब मापेत्वा पण्णसालाभित्तिं “ये केचि पब्वजितुकामा इमे परिक्खारे गहेत्वा प वजन्तु”
ति अक्खरानि छिन्दित्वा देवलोकमेव गते विस्सकम्मे देवपुत्ते सुमेधपण्डितो हिमवन्तपादे गिरिकन्दरानुसारेण
अत्तनो निवासानुरूप फासुकट्ठान ओलोकन्तो नदीनिवत्तने विस्सकम्मनिम्मित सक्कदत्तिय रमणीय अस्सम
दिस्वा चक्रमणकोटि गत्वा पदवळञ्ज अपस्सन्तो ध्रुव पब्वजिता धुरगामे भिक्ख परियेसित्वा किलन्तरूपा
आगन्त्वा पण्णसाल पविसित्वा निसिन्ना भविस्सन्तीति चिन्तेत्वा थोक आगमेत्वा अतिविय चिरायन्ति जाति-
स्सामीति पण्णसालाकुट्टिद्वार विवस्तिवाअन्तो पविसित्वा इतोचितो च ओलोकन्तो महाभित्तिं अक्खरानि
वाचेत्वा मय्ह कप्पियपरिक्खारा एते इमे गहेत्वा पब्वजिस्सामीति अत्तनो निवत्थपारत्त साटकयुग पजहि ।

तेनाह “साटक पजहि तत्था” ति । एव पविट्ठो अह सारिपुत्त । तस्स पण्णसालाय साटक पजहि ।
“नव दोसमुपागत” न्ति साटक पजहन्तो नव दोसे दिस्वा पजहिन्ति दीपेति ।

तापसपब्वज्ज पब्वजितान हि साटकस्मि नव दोसा उपट्ठहन्ति । (१) महग्घभावो एको दोसो
(२) परपटिबद्धताय उप्पज्जनभावो एको (३) परिभोगेन लहु किलिस्सनभावो एको (४) किलिट्ठे च
धोवितब्बो च रज्जितब्बो च होति । परिभोगेन जीरणभावो एको । (५) जिणस्स हि तुन्न वा अगलदान
वा कातब्ब होति पुन परियेसनाय दुरभिसम्भवभावो एको (६) तापसपब्वज्जाय असारुप्पभावो एको ।
(७) पच्चत्थिकान साधारणभावो एको । यथा हि न पच्चत्थिका न गण्हन्ति तथा गोपेतब्ब होति ।
(८) परिभुञ्जन्तस्स विभूसनट्ठानभावो एको । (९) गहेत्वा चरन्तस्स [८] खन्धभारमहिच्छभावो एकोति ।

“वाकचीर निवासेसि” न्ति तदाह सारिपुत्त । इमे नव दोसे दिस्वा साटक पहाय वाकचीर निवासेसि ।
मुञ्जतिण [८] हीरहीर कत्वा गन्थेत्वा कतवाकचीरनिवासनपारुपणत्थाय आदियिन्ति अत्थो । “द्वादसगुण-
मुपागतन्ति द्वादसहि अनिससेहि समन्नागत ।

वाकचीरस्मि हि द्वादसानिससा— (१) अप्पग्घ सुन्दर कप्पियन्ति अय ताव एको आनिससो । (२) सह-
त्था कातु सक्काति अय दुत्तियो । (३) परिभोगेन सनिक किलिस्सति । धोवियमानेपि पपञ्चो नत्थीति अय
तत्तियो । (४) परिभोगेन जिणोपि सिब्बितब्बाभावो चतुत्थो । (५) पुन परियेसन्तस्स सुखेन करणभावो
पञ्चमो । (६) तापसपब्वज्जाय सारुप्पभावो छट्ठो । (७) पच्चत्थिकान निरुपभोगभावो सत्तमो । (८) परि-
भुञ्जन्तस्स विभूसनट्ठानाभावो अट्ठमो । (९) धारणसल्लहुकभावो नवमो । (१०) चीवरपच्चये अप्पिच्छ-
भावो दसमो । (११) वाकुप्पत्तिया धम्मिकअनवज्जभावो एकादसमो । (१२) वाकचीरे नट्ठेपि अनपेक्खभावो
द्वादसमोति ।

“अट्ठदीससमाकिण्ण पजहि पण्णसालक” न्ति कथ पजहि ? सो किर वरसाटकयुग ओमुञ्चन्तो
चीवरवसे लगित अनोजपुप्फदामसदिस रत्त वाकचीर गहेत्वा, निवासेत्वा तस्सूपरि अपर सुवण्णवण्ण
वाकचीर परिदहित्वा, पुत्रागपुप्फसन्थरसदिस सखुर अजिनचम्म एकस कत्वा, जटामण्डल पटिमुञ्चित्वा
चूलाय सद्धि निच्चलभावकरत्थ सारसूचि पवेसेत्वा, मुत्ताजालसदिसाय सिक्काय पवालवण्णकुण्डिक ओदहित्वा,
तीसु ठानेसु वक काज आदाय एकस्सा काजकोटिया कुण्डिक एकस्सा अकुरापच्छि त्तिदण्डकादीनि ओलम्बेत्वा,
खारिभार असे कत्वा, दक्खिणेन हत्थेन कत्तरदण्ड गहेत्वा, पण्णसालतो निक्खमित्वा, सट्ठिहत्थमहाचक्रम अपर,पर
चक्रमन्तो अत्तनो वेस ओलोकित्वा, मय्ह मनोरथो मत्थक पत्तो, सोमति वत मे पब्वज्जा, बुद्धादीहि सब्बेहि धीरपु-
रिसेहि वणिता थोमिता अय पब्वज्जा नाम, पहीण मे गिहीबन्धन, निक्खन्तोस्मि नेक्खम्म, लद्धो मे उत्तमपब्व-
ज्जा, करिस्सामि समणधम्म, लभिस्सामि मग्गफलसुख न्ति उस्साहजातो खारिकाज ओतारेत्वा, चक्रमधेवज्जे
मुग्गवण्णसिलापट्ठे सुवण्णपटिमा विय निसिन्नो दिवसभाग बीतिनामेत्वा, सायण्हसमय पण्णसालं पविसित्वा,
विदलमञ्चकपस्से कट्ठत्थरिकाय निपन्नौ सरीर उतु गाहापेत्वा, बलवपच्चसे पब्वुज्जित्वा अत्तनो आगमन
आवज्जेसि—

अहं घरावाम् आदीनव दिस्वा अमितभोग अनन्त यस पहाय अरञ्ज पविसित्वा नेक्खम्म+वेसको हुत्वा पव्वजितो । इतोदानि पट्ठाय पमादचार चरितु न वट्ठति । पविवेक हि पहाय [९] विचरन्त मिच्छावितक्क-मक्खिका खादन्ति । इदानि मया विवेकमनुब्रूहेतु वट्ठति । अहं हि घरावास पळिबोधतो दिस्वा निक्खन्तो । अयं च मत्तापा पण्णसाला बेलुवपक्कवण्णा परिभण्डकता भूमि । रजतवण्णा सेतभित्तियो । कपोतपादवण्ण पण्णच्छदन । विचित्तत्थरकवण्णो विदलमञ्चको । निवासफासुक वसनट्ठान । न एत्तो अतिरेकतरा विय मे गेहसम्पदा पञ्जायति । इति पण्णसालाय दोसे विचिनन्तो अट्ठ दोसे पस्सि ।

पण्णसालापरिभोगस्मिं हि अट्ठ आदीनवा—(१) महासमारम्भेन^१ दब्बसम्भारे समोधानेत्वा करण-परियेसनभावो एको आदीनवो । (२) तिणपण्णमत्तिकासु पतितासु [९] तास पुनप्पुन उपेतव्वताय निबद्धजग्गन-भावो दुतियो । (३) सेनासन नाम महल्लकस्स पापुणाति अबेलाय वुट्ठापियमानस्स चित्तेकग्गता न होतीति उट्ठापनियभावो ततियो । (४) सीतुण्हपटिघातेन कायस्स सुखुमालकरणभावो चतुत्थो । (५) गेह पविट्ठेन य किञ्चि पाप सक्का कातुन्ति गरहपटिच्छादनभावो पञ्चमो । (६) मय्हन्ति परिगहकरणभावो छट्ठो । (७) गेहस्स अत्थिभावो नाम सदुतियकवासोति सत्तमो । (८) उकामङ्कुणघरगोळिकादीन साधारणताय बहुसाधारणभावो अट्ठमो इति ।

इमे अट्ठ आदीनवे दिस्वा महासत्तो पण्णसाल पजहि । तेनाह—“अट्ठदोससमाक्किण पजहि पण्ण-सालव”न्ति । “उपागमि रक्खमूल गुणे दसहुपागत”न्ति छन्न पटिक्खपित्वा दसहि गुणेहि उपेत रक्खमूल उपग-तोस्मीति वदति । तत्रिमे दस गुणा—(१) अप्पसमारम्भता एको गुणो, (२) उपगमनमत्तकमेव हि तत्थ होतीति । अप्पजग्गनता दुतियो, (३) त हि सम्मट्ठम्पि असम्मट्ठम्पि परिभोगफासुक होति येव अनुट्ठापनियभावो ततियो, (४) गरह न पटिच्छादेति तत्थ हि पाप करोन्तो लज्जतीति गरहायापटिच्छन्नभावो चतुत्थो, (५) अब्भोकासवासो विय काय न सन्थम्भेति कायस्स असन्थम्भनभावो पञ्चमो, (६) परिगहकरणभावो छट्ठो, (७) गहालय-पटिक्खेपो सत्तमो, (८) बहुसाधारणगेहे विय पटिजग्गिस्साभि न निक्खमथाति नीहरणकाभावो अट्ठमो, (९) वसन्तस्स सप्पीतिकभावो नवमो, (१०) रक्खमूलसेनासनस्स गतगतट्ठाने सुलभताय अनपेक्खभावो दसमोति । इमे दसगुणे दिस्वा रक्खमूल उपगतोस्मीति वदति ।

इमानि एत्तकानि कारणानि सल्लवखेत्वा महासत्तो पुनदिवसे भिक्खाय पाविसि । अथस्स सम्पत्तगामे मनुस्सा महन्तेन उस्साहेन भिक्ख अदसु । सो भत्तकिच्च निट्ठयेत्वा अस्सम आगम्म निसीदित्वा चित्तेसि—“नाह आहार न लभामीति पव्वजितो, सिनिद्धाहारो नामेस मानमदपुरिसमदे वड्ढेति, आहारमूलकस्स च दुक्खस्स अन्तो नत्थि । [१०] यन्नूनाह वापितरोपितधञ्जनिव्वत आहार पजहित्वा पवत्तफलभोजनो भवेय्यन्ति ।” सो ततो पट्ठाय तथा कत्वा घटेन्तो वायमन्तो सत्ताहुव्वन्तरेयेव अट्ठ समापत्तियो पञ्च च अभिञ्जा निव्वत्तेसि । तेन वुत्त —

“वापित रोपित धञ्ज पजहि निरवसेसतो ।
अनेकगुणसम्पन्न पवत्तफलमादियि ॥
तत्थप्पधान पदहि निसज्जट्ठानचङ्कमे ।
अव्वन्तरमिह सत्ताहे अभिञ्जाबलपापुणि”न्ति ॥

दीपङ्करभगवतो पादमूले बुद्धभावाय अभिनीहारी

एव अभिञ्जाबल पत्वा सुमेधतापसे समापत्तिमुखेन वीतिनामेन्ते दीपङ्करो नाम सत्था लोके उदपादी । तस्स पटिसन्धिजातिबोधिधम्मचक्कपवत्तनेसु सकलापि दससहस्सी लोकधातु सङ्कम्पि [१०] सम्पक्कम्पि सम्पवेवि महाविरव विरवि । द्वित्तिसपुव्वनिमित्तानि पातुरहसु । सुमेधतापसो समापत्तिमुखेन वीतिनामेन्तो नेव त सद्दमस्सोसि न तानि निमित्तानि अहस । तेन वुत्त —

“व मे सिद्धिपत्तस्स वसीभूतस्स सासने ।
 दीपङ्करो नाम जिनो उपज्जि लोकनायको ॥
 उप्पज्जन्ते च जायन्ते बुज्जन्ते धम्मदेसने, ।
 चतुरो निमित्ते नादसि^१ ज्ञानरतिसमप्पितो”ति ॥

तस्मि काले दीपङ्करदसबलो चतूहि खीणासवसतसहस्सेहि परिवुतो अनुपुब्बेन चारिक चरमानो रम्मक नाम नगर पत्वा सुदस्सनमहाविहारे पटिवसति । रम्मनगरवासिनो दीपङ्करो किर समणस्सरो परमाभिसम्बोधि पत्वा पवत्तवरधम्मचक्रको अनुपुब्बेन चारिक चरमानो रम्मनगर पत्वा सुदस्सनमहाविहारे पटिवसतीति सुत्वा सप्पिनवनीतादीनि चैव भेसज्जानि वत्थच्छादनानि च गाहापेत्वा गन्धमालादिहत्था येन बुद्धो येन धम्मो येन सघो तन्निन्ना तप्पोणा तप्पवभारा हुत्वा सत्थार उपसकमित्वा वग्गित्वा गन्धादीहि पूजेत्वा एकमन्त निसिन्ना धम्मदेसन सुत्वा स्वातनाय निमन्तेत्वा उट्ठायासना पक्कमिसु । ते पुनरिदमे महादान सज्जेत्वा नगर अलकरित्वा दसबलस्स आगमनमग्ग अलकरोन्ता उदकभिन्नोदकानेसु पसु पक्खिपित्वा सम भूमितल कत्वा रजनपटवण्ण बालुक आकिरन्ति, लाजानि चैव पुप्फानि च विकिरन्ति, नानाविरागेहि वत्थेहि धजपताके उस्सापेन्ति, कदलियो पुण्णघटपन्तियो च पटित्ठापेन्ति । तस्मि काले सुमेधतापसो अत्तनो अस्समपदा उग्गन्त्वा तेस मनुस्सान उपरि [११] भागेन आकासेन गच्छन्तो ते हट्ठतुट्ठे मनुस्से दिस्वा किन्नुखो कारणन्ति आकासतो ओरुय्हे एकमन्त ठितो मनुस्से पुच्छि, ‘हम्मो ! कस्स तुम्हे इम मग्ग अलकरोथा ति ?’ तेन वुत्त —

“पच्चन्तदेसविसये निमन्तेत्वा तथागत ।
 तस्स आगमन मग्ग सोधेन्ति तुट्ठमानसा ॥
 अह तेन समयेन निक्खमित्वा सकस्समा ।
 धुनन्तो वाकचीरानि गच्छामि अम्बरे तदा ॥
 वेदजात जन दिस्वा तुट्ठहट्ठ पमोदित ।
 ओरोहित्वान गगना मनुस्से पुच्छि तावदे ॥ [११]
 तुट्ठहट्ठो पमुदितो वेदजातो महाजनो ।
 कस्स सोधीयती मग्गो अज्जस वटुमायन” ॥ न्ति ।

मनुस्सा आहसु, “भन्ते सुमेध ! न त्व जानासि ? दीपकरदसबलो सम्मासम्बोधि पत्वा पवत्तवरधम्मचक्रको चारिक चरमानो अम्हाक नगर पत्वा सुदस्सनमहाविहारे पटिवसति । मय त भगवन्त निमन्तयिम्ह । तस्सेत बुद्धस्स भगवतो आगमनमग्ग अलकरोमाति ।”

सुमेधतापसो चिन्तेसि, “बुद्धोति खो घोसमत्तम्पि लोके दुल्लभ, पगेव बुद्धुप्पादो । मयापि इमेहि मनुस्सेहि सद्धि दसबलस्स मग्ग अलकरितु वट्टतीति ।” सो ते मनुस्से आह, “सच्चे भो ! तुम्हे एत मग्ग बुद्धस्स अलकरोथ मय्हम्पि एक ओकास देथ अहम्पि तुम्हेहि सद्धि मग्ग अलकरिस्सामीति ।”

ते ‘साधूति’ सम्पटिच्छित्वा सुमेधतापसो इद्धिमाति जानन्ता उदकभिन्नोकास सल्लक्खेत्वा ‘त्व इम ठान अलकरोहीति’ अदसु । सुमेधो बुद्धारम्मण पीति गहेत्वा चिन्तेसि, “अह इम ओकास इद्धिया अलकरितु पहोमि । एव अलकतो पन म न परितोसेस्सति ।” अज्ज मया कायवेय्यावच्च कातु वट्टतीति पसु आहरित्वा तस्मि पदेसे पक्खिपि ।

तस्स तस्मि पदेसे अनलकते यव दीपकरो दसबलो महान्भावान छळभिञ्जान खीणासवान चतुहि सतसहस्सेहि परिवुतो, देवतासु दिव्वमालागन्धादीहि पूजयन्तीसु, दिव्वसगीतेसु पवत्तन्तेसु, मनुस्सेसु मानुसकगन्धहि चैव मालादीहि च पूजयन्तेसु, अनन्ताय बुद्धलील्लहाय मनोसिलानले विजम्हमानो सीहो विय त अलकतपटियत्तमग्ग पटिपज्जि ।

सुमेधतापसो अक्खीनि उम्मीलेत्वा अलकतमग्गेन आगच्छन्तस्स दसबलस्स वृत्तिसमहापुरिस-
लक्खणपतिमण्डित, असीतिया अनुव्यञ्जनेहि [१२] अनुव्यञ्जित व्यामप्पभाय सम्परिवारित, मणि-
वण्णगगनतले नानप्पकारा विज्जुल्लता विय आवेळावेळभूता चेव युगलयुगलभूता च छब्बण्णाघनबुद्धरस्मियो
विस्सज्जेन्त रूपगप्पत्त अत्तभाव ओलोकेत्वा, अज्ज मया दसबलस्स जीवितपरिच्चाग कातु वट्ठतीति मा भगवा
कलले अक्कमि, मणिफलकसेतु पन अक्कमन्तो विय सद्धि चतुहि खीणासवसतसहस्सेहि मम पिट्ठि मद्दमानो
गच्छन्तु त मे भविस्सति दीघरत्त हिताय सुखायाति केसे मोचेत्वा अजिनजटावाकची [१२] रानि कालवण्णे
कलले पत्थरित्वा मणिफलकसेतु विय कललपिट्ठे निपज्जि । तेन वुत्त —

“ते मे पुट्ठा व्याकरिसु बुद्धो लोके अनुत्तरो ।
दीपकरो नाम जिनो उप्पज्जि लोकनायको ॥
तस्स सोधीयति मग्गो अज्जस वटुमायन ।
बुद्धोति मम सुत्वान पीति उप्पज्जि तावदे ॥
बुद्धो बुद्धोति कथयन्तो सोमनस्स पवेदयि ।
तत्थ टत्वा विचिन्तेसि तुट्ठो सविग्गमानसो ॥
इध बीजानि रोपिस्स खणो वे मा उपच्चगा ।
यदि बुद्धस्स सोधेथ एकोकास ददाथ मे ॥
अहम्पि सोधयिस्सामि अज्जस वटुमायन ।
अदसु ते ममोकास सोधेतु अज्जस तदा ॥
बुद्धो बुद्धोति चिन्तेन्तो मग्ग सोधेमह तदा ।
अनिट्ठिते ममोकासे दीपकरो महामुनि ॥
चत्तारिसतसहस्सेहि छळभिञ्जेहि तादिहि ।
खीणासवेहि विमलेहि पटिपज्जिअ ज्जस जिनो ॥
पच्चुग्गमना वत्तन्ति वज्जन्ति भेरियो बहू ।
आमोदिता नरमरू साधुकार पवत्तयु ॥
देवा मनुस्से पस्सन्ति मनुस्सापि च देवता ।
उभोपि ते पज्जलिका अनुयन्ति तथागत ॥
देवा दिब्बेहि तुरियेहि मनुस्सा मानुसकेहि च ।
उभोपि ते वज्जयन्ता अनुयन्ति तथागत ॥
दिब्ब मन्दारव पुप्फ पटुम पारिच्छत्तक ।
दिसोदिस ओकिरन्ति आकासनभगता मरू ॥
चम्पक सळल नीप नागपुन्नागकेतक ।
दिसोदिस उक्खिपन्ति भूमितलगता नरा ॥
केसे मुञ्चित्वाह तत्थ वाकचीर च चम्पक ।
कलले पत्थरित्वान अवक्कुज्जो निपज्जह ॥ [१३]
अक्कमित्वान म बुद्धो सहहिस्सेहि गच्छन्तु ।
मा मा कलले अक्कमित्थो हिताय मे भविस्सती” ति ॥

सो कललपिट्ठे निपन्नकोव पुन अक्खीनि उम्मीलेत्वा दीपकरदसबलस्स बुद्धसिरि सम्पस्समानो
एव चिन्तेसि, “सचे अह इच्छेय्य सब्बकिलेसे ज्ञापेत्वा सघनवको हुत्वा रम्मनगर पविमेय्य [१३] अज्जातक-

वेसेन पन मे किलेसे ज्ञापेत्वा निब्बानपत्तिया किच्च नत्थि, यन्नूनाह दीपकरदसबलो विय परमाभिसम्बोधि पत्वा धम्मनाव आरोपेत्वा महाजन ससारसागरा उत्तारेत्वा पच्छा परिनिब्बायेय्य । इद मय्ह पतिरूप” न्ति । ततो अटठ धम्मे समोधानेत्वा बुद्धभावाय अभिनीहार कत्वा निप्पज्जि । तेन वुत्त —

“पुथुविय निपन्नस्स एव मे आसि चेतसो ।
इच्छमानो अह अज्ज किलेसे ज्ञापये मम ।
किम्मे अज्जातवेसेन धम्म सच्छिकतेनिध ।
सब्बज्जुत पापुणित्वा बुद्धो हेस्स सदेवके ॥
किम्मे एकेन तिण्णेन पुरिसेन थामदस्सिना ।
सब्बज्जुत पापुणित्वा सन्तारेस्स सदेवके ॥
इमिना मे अधिकारेन पुरिसेन थामदस्सिना ।
सब्बज्जुत पापुणित्वा पारेमि जनत बहु ॥
ससारसोत छिन्दित्वा विद्धसित्वा तयो भवे ।
धम्मनाव समारुह्ण सन्तारेस्स सदेवके, ति ॥

यस्मा पन बुद्धत्त पत्थेन्तस्स —

‘मनुस्सत्त लिगसम्पत्ति हेतु सत्थारदस्मन ।
पब्बज्जा गुणसम्पत्ति अधिकारो च छन्दता ॥
अट्ठधम्मसमोधाना अभिनीहारो समिज्जती” ति ।

(१) मनुस्सत्तभावस्मि येव हि ठत्वा बुद्धत्त पत्थेन्तस्स पत्थना समिज्जति । नागस्स वा सुपण्णस्स वा देवताय वा पत्थना नो समिज्जति । (२) मनुस्सत्तभावेपि पुरिसालिगे ठितस्सेव पत्थना समिज्जति । इत्थिया वा पण्डकनपु सकउभतोव्यज्जनकान वा नो समिज्जति । (३) पुरिसस्सपि तस्मि अत्तभावपि अरहत्तप्पत्तिया हेतुसम्पन्नस्सेव पत्थना समिज्जति, नो इतरस्स । (४) हेतुसम्पन्नपि सचे जीवमानकबुद्धस्सेव सन्तिके पत्थेन्तस्स पत्थना समिज्जति । परिनिव्वुते बुद्धे चेतियसन्तिके वा बोधिमूले वा पत्थेन्तस्स न समिज्जति । (५) बुद्धान सन्तिके पत्थेन्तस्सापि पब्बज्जालिगे ठितस्सेव समिज्जति नो [१४] गिहील्लिगे ठितस्स । (६) पब्बजितस्सापि पञ्चभिज्जस्स अट्ठसमापत्तिलाभिनो येव समिज्जति, न इमाय गुणसम्पत्तिया विरहितस्स । (७) गुणसम्पन्नेनापि येन अत्तनो जीवित बुद्धान परिचवत्तं होति तस्स इमिना अधिकारेन अधिकारसम्पन्नस्सेव समिज्जति, न इतरस्स । (८) अधिकारसम्पन्नस्सापि यस्स बुद्धकारकधम्मान अत्थाय महन्तो छन्दो च महन्तो उस्साहो च वायामो च परियेद्वि च तस्सेव समिज्जति न इतरस्स ।

तत्रिद^१ छन्दमहन्ताय ओपम्म । सचे हि एवमस्स “यो सकलचक्कवाळगब्भ एकोदकीभूत अत्तनो बाहुबलेन पतरित्वा पार गन्तु [१४] समत्थो सो बुद्धत्त पापुणाति । यो वा पन सकलचक्कवाळगब्भ वलगुम्बसञ्छन्न वियुहित्वा महित्वा पदसा गच्छन्तो पार गन्तु समत्थो सो बुद्धत्त पापुणाति । यो वा पन सकलचक्कवाळगब्भ सत्तियो आकोटेत्वा निरन्तर सत्तिथलसमाकिण्ण पदसा अक्कममानो पार गन्तु समत्थो सो बुद्धत्त पापुणाति । यो वा पन सकलचक्कवाळगब्भ वीतच्चिकगारभरित पादेहि मद्दमानो पार गन्तु समत्थो सो बुद्धत्त पापुणाति” ति । यो एतेसु एकम्पि अत्तनो दुक्कर न मज्जति अह एतम्पि तरित्वा वा गन्त्वा वा पार गहेस्सामीति एव महत्तेन छन्देन च उस्साहेन च वायामेन च परियेद्विथया च समन्नागतो होति तस्स पत्थना समिज्जति, न इतरस्स ।

सुमेधतापसो पन इमे अट्ठधम्मे समोधानेत्वा बुद्धभावाय अभिनीहार कत्वा निपज्जि ।

दिपङ्करोपि भगवा आगन्त्वा सुमेधतापसस्स सीसभागे ठत्वा मणिशीहपञ्जर उग्धान्तेतो विय

पञ्चवण्णप्पसादसम्पन्नानि अक्खीनि उम्भिलेत्वा कललपिट्ठे निपन्न सुमेधतापस दिस्वा अय तापसो बुद्धत्ताय अभिनीहार कत्वा निपन्नो इज्झिस्सति नुखो इमस्स पत्थना उदाहु नोति अनागत सञ्जाण पेसेत्वा उपधारेत्तो इतो कप्पसतसहस्साधिकानि चत्तारि असखेय्यानि अतिक्कमित्वा गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति अत्वा टितकोव परिसमज्झे व्याकसि, “पस्सथ नो तुम्हे इम उग्गतप तापस कललपिट्ठे निपन्न” न्ति ?

एव भन्ते ।

अय बुद्धत्ताय अभिनीहार कत्वा निपन्नो । समिज्झिस्सति इमस्स पत्थना । इतो कप्पसतसहस्साधिकान चतुन्न असखेय्यान मत्थके गोतमो नाम बुद्धो भविस्सति । तस्मि पनस्स अत्तभावे कपिलवत्थु नाम नगर निवासो भविस्सति । माया नाम देवी माता । सुद्धोदनो नाम राजा पिता । अग्गसावको उपतिस्सो नाम थेरो । दुत्तियसावको कोलितो नाम । बुद्धपट्ठाको आनन्दो नाम । अग्गसाविका खेमा नाम थेरी । दुत्तियसाविका [१५] उप्पलवण्णा नाम थेरी भविस्सति । परिपक्कञ्जाणो महाभिनिक्खमण कत्वा महापधान पदहित्वा निग्गोभ्रमूले पायास पटिग्गाहेत्वा नेरञ्जराय तीरे परिभुज्जित्वा बोधिमण्ड आरुह् अस्सत्थरुक्खमूले अभिस्सम्बुज्झिस्सतीति । तेन वुत्त —

“दीपङ्करो लोकविद् आहुतीन पटिग्गहो ।
उस्सीसके म ठत्वान इद वचनमबुवी^१ ॥
पस्सथ इम तापस जटिल उग्गतापन ।
अपरिमेय्ये इतो कप्पे बुद्धो लोके भविस्सति ॥ [१५]
अहु कपिलह्वया रम्मा निक्खमित्वा तथागतो ।
पधान पदहित्वान कत्वा दुक्करकारिय ॥
अजपालरुक्खमूले निसीदित्वा तथागतो ।
तत्थ पायासमग्गय्ह नेरञ्जरमुपेहि^२ति ॥
नेरञ्जराय तीरमिह^३ पायास आदाय सो जिनो ।
पटियत्तवरमग्गेन बोधिमूल हि एहि^४ति ॥
पदक्खिण कत्वा बोधिमण्ड अनुत्तरो ।
अस्सत्थरुक्खमूलमिह बुज्झिस्सति महायसो ॥
इमस्स जनिका माता माया नाम भविस्सति ।
पिता सुद्धोदनो नाम अय हेस्सति गोतमो ॥
अनासवा वीतरागा सन्तचित्ता समाहिता ।
कोलितो उपतिस्सो च अग्गा हेस्सन्ति सावका ॥
आनन्दो नामुपट्ठाको उपट्ठहिस्सति त जिन ।
खेमा उप्पलवण्णा च अग्गा हेस्सन्ति साविका ॥
अनासवा वीतरागा सन्तचित्ता समाहिता ।
बोधी तस्स भगवतो अस्सत्थोति पवुच्चती” ॥ ति ।

बुद्धप्पादस्स पुब्बनिमित्तानि

सुमेधतापसो मय्ह किर पत्थना समिज्झिस्सतीति सोमनस्सप्पत्तो अहोसि । महाजनो दीपकरदसवलस्स वचन सुत्वा सुमेधतापसो किर बुद्धबीज बुद्धकुरो चाति हट्ठतुट्ठो अहोसि । एव नेस अहोसि, यथा नाम पुरिसो नदि तरन्तो उज्जुकेन तित्थेन उत्तरितु असक्कोन्तो हेट्ठा तित्थेन

१. रो०—मन्नवि । २. रो०—तीरे । ३. रो०—अस्सत्थमूले ।

उत्तरन्ति, एवमेव मयपि दीपकरदसबलस्स सासने मग्गफल अलभमाना अनागते यदा त्व बुद्धो भविस्ससि तदा तव सम्मुखा मग्गफल सच्छिकातु समत्था भवेय्यामा ति पत्थन ठपयिमु । दीपकरदसबलोपि बोधिसत्त पमसित्वा अट्ठहि पुप्फमुट्ठीहि पूजेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । [१६]

तेपि चतुसत्तसहस्ससखा खीणासवा बोधिसत्त गन्धेहि च मालाहि च पूजेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कमिसु देवमनुस्सा पन तथेव पूजेत्वा वन्दित्वा पक्कन्ता ।

बोधिसत्तो सब्बेस पटिक्कन्तकाले सयना वुट्ठाय पारमियो विचिनिस्सामीति पुप्फरासिमत्थके पल्लक आभुजित्वा निसीदि । एव निसिन्ने बोधिसत्ते सकलदससहस्सचक्कवाळे देवता सन्निपत्तिवा साधुकार दत्त्वा, ^१ “अय्य सुमेधतापस । पोरानकबोधिसत्तान पल्लक आभुजित्वा पारमियो विचिनिस्सामाति निसिन्नकाले यानि पुब्बनिमित्तानि नाम पञ्चायन्ति तानि सब्बानिपि अज्ज पातुभूतानि । निस्ससयेन त्व बुद्धो [१६] भविस्ससि । मयमेत जानाम । यस्सेतानि निमित्तानि पञ्चायन्ति एकत्तेन सो बुद्धो होति । त्व अत्तनो विरिय दद्ध्ह कत्वा पग्गण्हा” ति बोधिसत्त नानप्पकाराहि ^२ थुतीहि अभित्थविसु । तेन वुत्त —

“इद सुत्वान वचन असमस्स महिसिनो ।
 आमोदिता नरमरु बुद्धबीजकुरो अय ॥
 उक्कुट्टिसदा वत्तन्ति अप्पोठेन्ति हसन्ति च ।
 कतञ्जली नमस्सन्ति दससहस्सी सदेवका ॥
 यदिमस्स लोकनाथस्स विरज्झिस्साम सासन ।
 अनागतम्हि अद्धाने हेस्साम सम्मुखा इम ॥
 यथा मनुस्सा नदि तरन्ता पटितित्थ विरज्झय ।
 हेट्ठा तित्थे गहेत्वान उत्तरन्ति महानदि ॥
 एवमेव ^३ मय सब्बे यदि मुञ्चेमिम जिन ।
 अनागतम्हि अद्धाने हेस्साम सम्मुखा इम ॥
 दीपकरो लोकविदू आहुतीन पटिग्गहो ।
 मम कम्म पकित्तेत्वा दक्खिण पदमुद्धरि ॥
 ये तत्थासु जिनपुत्ता सब्बे पदक्खिणमकसु म ।
 नरा नागा च गन्धब्बा अभिवादेत्वान पक्कमु ॥
 दस्सन मे अतिक्कन्ते ससघे लोकनायके ।
 तुट्ठहट्ठेन चित्तेन आसना वुट्ठहि तदा ॥
 सुखेन सुखितो होमि पामोज्जेन पमोदितो ।
 पीतिया च अभिस्सन्नो पल्लक आभुजि तदा ॥
 पल्लकेन निसीदित्वा एव चित्तेसह तदा ।
 वसीभूतो अह ज्ञाने अभिञ्जापारमि ^४ गतो ॥
 साहस्सिकम्हि लोकम्हि इसयो नत्थि मे समा ।
 असमो इद्धिधम्मसे अलभि ईदिस सुख ॥ [१७]
 पल्लकाभुजने मय्ह दससहस्साधिवासिनो ।
 महानाद पवत्तेसु ध्रुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 य पुब्बे बोधिसत्तान पल्लकवरमाभुजे ।
 निमित्तानि पदिस्सन्ति तानि अज्ज पदिस्सरे ॥

१. रो-कत्वा । २. रो-नानप्पकारेति । ३. रो-एवमेव । ४. स्या-अभिञ्जासु ।

मीत व्यपगत होति उण्ह च उपसम्मति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 दससहस्सी लोकधातु निस्सद्दा होन्ति निराकुला ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 महावाता न वायन्ति न सन्दन्ति सवन्तियो ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥ [१७]
 थलजोदकजा पुप्फा सब्बे पुप्फन्ति तावदे ।
 ते पज्ज पुप्फिता सब्बे धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 लता वा यदि वा रुक्खा फलभारा होन्ति तावदे ।
 ते पज्ज फलिता सब्बे धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 आकासट्ठा च भुम्मट्ठा रतना जोतन्ति तावदे ।
 तेपज्ज रतना जोतन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 मानुसका च दिब्बा च तुरिया वज्जन्ति तावदे ।
 तपज्जुभो अभिरवन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 विचित्तपुप्फा गगना अभिवस्सन्ति तावदे ।
 तेपि अज्ज पवस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 महासमुद्दो आभुजति दससहस्सी पक्कम्पति ।
 ते पज्जुभो अभिरवन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 निरयेपि दससहस्सी अग्गी निब्बन्ति तावदे ।
 तेपज्ज निब्बुता अग्गी धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 विमलो होति सुरियो सब्बे दिस्सन्ति तारका ।
 तेपि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 अनोवट्ठेन उदकेन महिया उब्भिज्जि तावदे ।
 तम्पज्जुब्भिज्जते महिया धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 तारागणा विरोचन्ति नक्खत्ता गगनमण्डले ।
 विसाखा चन्दिमा युत्ता धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 बिलासया दरीसया निक्खमन्ति सकासया ।
 तेपज्ज आसया छुद्धा धुव बुद्धो भविस्ससि ॥ [१८]
 न होति अरति सत्तान सत्तुट्ठा होन्ति तावदे ।
 ते पज्ज सब्बे सत्तुट्ठा धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 रोगा तदूपसम्मन्ति जिघच्छा च विनस्सति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 रागो तदा तनु होति दोसो मोहोपि नस्सति ।
 तेपज्ज विगता सब्बे धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 भय तदान भवति अज्जपेत पदिस्सति ।
 तेन लिगेन जानाम धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 रजोनुद्धसति उद्ध अज्जपेत पदिस्सति ।
 तेन लिगेन जानाम धुव बुद्धो भविस्ससि ॥

अनिट्ठगन्धो पक्कमति दिब्बगन्धो पवायति ।
 सोपज्ज वायति गन्धो ध्रुव बुद्धो भविस्ससि ॥ [18]
 सब्बे देवा पदिस्सन्ति ठपयित्वा अरूपिनो ।
 तेपज्ज सब्बे दिस्सन्ति ध्रुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 यावता निरया नाम सब्बे दिस्सन्ति तावदे ।
 तेपज्ज सब्बे दिस्सन्ति ध्रुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 कुड्डा कपाटा सेला च न होन्तावरण तदा ।
 आकासभूता तेपज्ज ध्रुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 चुती च उप्पत्ति च खणे तस्मि न विज्जति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति ध्रुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 दल्ह पग्गह विरिय मा निवत्ति अभिक्कम ।
 मय पेत्त विजानाम ध्रुव बुद्धो भविस्ससि” ति ॥

महासत्तस्स अधिट्ठानानि

बोधिसत्तो दीपकरदसवलस्स च दससहस्सचक्कवाळदेवतान च वचन सुत्वा भीयो सोमत्ताय सञ्जा-
 तुस्साहो हुत्वा चिन्तेसि, “बुद्धा नाम अमोघवचना । नत्थि बुद्धान कथाय अञ्जथत्त । यथाहि आकासे खित्तले-
 ङ्कुस्स पतन, जातस्स मरण, अरुणे उगते सुरियस्सुट्ठान, आसया निक्खन्तस्स सीहस्स सीहनादनदन, गरुगम्भाय
 इत्थिया भारमोचन च ध्रुव अवस्सभावी, एवमेव बुद्धान वचन नाम ध्रुव अमोघ । अद्धा, अह बुद्धो भविस्सामीति ।
 तेन वृत्त —

“बुद्धस्स वचन सुत्वा दससहस्सीन चूभय ।
 तुट्ठहट्ठो पमोदितो एव चिन्तेसह तदा ॥
 अट्ठेज्जवचना बुद्धा अमोघवचना जिना ।
 वितथ नत्थि बुद्धान ध्रुव बुद्धो भवामह ॥ [१९]
 यथा खित्त नभे लेङ्कु ध्रुव पतति भूमिय ।
 तथेव बुद्धमेट्ठान वचन ध्रुवसस्सत ॥
 यथापि सब्बसत्तान मरण ध्रुवसस्सत ।
 तथेव बुद्धमेट्ठान वचन ध्रुवसस्सत ॥
 यथा रत्तिक्खये पत्ते सुरियस्सुग्गमन ध्रुव ।
 तथेव बुद्धसेट्ठान वचन ध्रुवसस्सत ॥
 यथा निक्खन्तसयनस्स सीहस्स नदन ध्रुव ।
 तथेव बुद्धसेट्ठान वचन ध्रुवसस्सत ॥
 यथा आपन्नसत्तान भारमोरोपन ध्रुव ।
 तथेव बुद्धसेट्ठान वचन ध्रुवसस्सत” ॥ न्ति

(१ दानपारमी)

सो ध्रुवाह बुद्धो भविस्सामीति एव कतसन्निट्ठानो बुद्धकारके धम्म उपधारेतु कहन्नुखो बुद्धकारकधम्मा [19]
 कि उद्ध उदाहु अधो दिसासु विदिसासूति अनुक्कमेन सकल धम्मधातु विचिनन्तो पोराणकबोधिसत्तेहि आसे-
 वितनिसेवित पठम दानपारमि दिस्वा एव अत्तान ओवदि “सुमेध पण्डित । त्व इतो पट्ठाय पठम दानपारमि

पूरेय्यासि । यथा हि निक्कुज्जितो उदकुम्भो निस्सेम कत्वा उदक वमतियेव न पच्चाहरति एवमेव धन वा यस्य वा पुत्तदार वा अगपच्चग वा अनोलोकेत्वा सम्पत्तयाचकान सब्ब इच्छतिच्छित निस्सेम कत्वा ददमानो बोधिरुक्खमूलं निसीदित्वा बुद्धो भविस्ससी” ति पठम दानपारमि दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्त —

“हन्द बुद्धकरे धम्मे वि चिनामि इतोचितो ।
उद्ध अधो दसदिसा यावता धम्मधातुया ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि पठम दानपारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि अनुचिण्ण महापथ ॥
इम त्व पठम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
दानपारमित गच्छ यदि बोधि पत्तुमिच्छसि ॥
यथापि कुम्भो सम्पुण्णो यस्स कस्सचि अधो कतो ।
वमते उदक निस्सेस न तत्थ परिरक्खति ॥
तथेव याचके दिस्वा हीनमुक्कट्ठमज्झमे ।
ददाहि दान निस्सेस कुम्हो विय अबो कतो” ति ॥

(२. सीलपारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो दुतिय सीलपारमि दिस्वा एतदहोसि, “सुमेधपण्डित ! त्व इतोपट्ठाय सीलपारमिम्पि पूरेय्यासि । यथाहि [२०] चमरीमिगो नाम जीवितम्पि अनोलोकेत्वा अत्तनो वाळमेव रक्खति, एव त्वम्पि इतोपट्ठाय जीवितम्पि अनोलोकेत्वा सीलमेव रक्खन्तो बुद्धो भविस्ससी” ति दुतिय सीलपारमि दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्त —

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि दुतिय सीलपारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
इम त्व दुतिय ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
सीलपारमित गच्छ यदि बोधि पत्तुमिच्छसि ॥
यथापि चमरी वाळ किस्मिचि पतिलग्गित ।
उपेति मरण तत्थ न विकोपेति वालधि ॥ [20]
तथेव चतुसु भूमीसु सीलानि परिपूरय ^१ ।
परिरक्ख सब्बदा सील चमरी विय वाळधि” ॥ न्ति ।

(३. नेक्खम्मपारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो ततिय नेक्खम्मपारमि दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित ! त्व इतो पट्ठाय नेक्खम्मपारमिम्पि पूरेय्यासि । यथाहि चिरम्पि बन्धनागारे वसमानो पुरिसो न तत्थ सिनेह करोति अथखो उक्कण्ठति येव अवसितुकामो होति, एवमेव त्वम्पि सब्बभवे बन्धनागारसदिसं कत्वा सब्बभवेहि उक्कण्ठितो मुञ्चितुकामो हुत्वा नेक्खम्माभिमुखोव होहि । एव बुद्धो भविस्ससी” ति ततिय नेक्खम्मपारमि दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्त —

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ,
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ।

विचिनन्तो तदा दक्ख ततियं नेक्खम्मपारमि ।
 पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
 इम त्व ततिय ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
 नेक्खम्मे पारमि गच्छ यदि बोधि पत्तुमिच्छसि ॥
 यथा अन्दुघरे पुरिसो चिरवुत्थो दुखहितो ।
 न तत्थ राग अभिजनेति मुत्ति येव गवेसति ॥
 तथेव त्व सब्बभवे पस्स अन्दुघरे विय ।
 नेक्खम्माभिमुखो होहि भवतो परिमुत्तिया ॥” ति । [२१]

(४. पञ्ञापारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो चतुत्थ पञ्ञापारमि
 दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित । त्व इतो पट्ठाय पञ्ञापारमिम्पि पूरेय्यासि हीनमज्झिमुक्कट्ठेसु कच्चि अव-
 ज्जेत्वा सब्बेपि पण्डिते उपसकमित्वा पञ्ञह पुच्छेय्यासि । यथाहि पिण्डचारिको भिक्खु हीनादिभेदेसु कुलेसु
 कच्चि अवज्जेत्वा पटिपाटिया पिण्डाय चरन्तो खिण्ण यापन लभति, एव त्वम्पि सब्बपण्डिते उपसकमित्वा पञ्ञह
 पुच्छन्तो बुद्धो भविस्ससी” ति चतुत्थ पञ्ञापारमि दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्त —

“न हेते एत्तकायेव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अज्जेपि विचिनिस्सामी ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 विचिनन्तो तदा दक्ख चतुत्थ पञ्ञाय पारमि ।
 पुब्बकेहि महेसीभि आसेवितनिसेवित ॥
 इमं त्वं चतुत्थ ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
 पञ्ञाय पारमि गच्छ यदि बोधि पत्तुमिच्छसि ॥ [21]
 यथापि भिक्खु भिक्खन्तो हीनमुक्कट्ठमज्झिमे ।
 कुलानि न विवज्जेन्तो एव लभति यापन ॥
 तथेव त्व सब्बकाले परिपुच्छन्तो बुद्ध जन ।
 पञ्ञाय पारमि गत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(५. विरियपारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो पञ्चम विरियपारमि
 दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित । त्वं इतो पट्ठाय विरियपारमिम्पि पूरेय्यासि । यथा हि सीहो मिगराजा
 सब्बइरियापथेसु दळ्हविरियो होति एवं त्वम्पि सब्बभवेसु सब्बइरियापथेसु दळ्हविरियो अनोलीनविरियो
 समानो बुद्धो भविस्ससी” ति पञ्चम विरियपारमि दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्त —

“न हेते एत्तकायेव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अज्जेपि विचिनिस्सामी ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 विचिनन्तो तदा दक्ख पञ्चम विरियपारमि ।
 पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
 इमं त्व पञ्चम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
 विरियपारमित गच्छ यदि बोधि पत्तुमिच्छसि ॥
 यथापि सीहो मिगराजा निसज्जट्ठानचकमे ।
 अलीनविरियो होति पग्गहीतमनो सदा ॥ [२२]

तथेव त्वम्पि सब्बभवे पग्गण्ह विरिय दळ्ह ।
विरियपारमित गत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(६ खन्तिपारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो छट्ठ खन्तिपारमि दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित । त्व इतो पट्ठाय खन्तिपारमिम्पि पूरेय्यासि सम्माननेपि अवमाननेपि खमोव भवेय्यासि । यथाहि पठविय नाम सुचिम्पि पक्खिपन्ति असुचिम्पि, न तेन पठवी सिनेहं न पटिघं करोति खमति सहति अधिवासेतियेव एवमेव त्वम्पि सम्माननावमाननेसु खमोव समानो बुद्धो भविस्ससी”ति छट्ठ खन्तिपारमि दळ्ह कत्वा अधिठ्ठासि । तेन वुत्त —

“न हेते एत्तकायेव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि छट्ठम खन्तिपारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
इमं त्वं छट्ठमं ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
तत्थ अद्वेज्जमानमो सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥ [२२]
यथापि पठवी नाम सुचिम्पि असुचिम्पि च ।
सब्ब सहति निक्खेपं न करोति पटिघं दय ॥
तथेव त्वम्पि सब्बेसं सम्मानावमानक्खमो ।
खन्तिपारमित गत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(७ सच्चपारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो सत्तम सच्चपारमि दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित । त्वं इतो पट्ठाय सच्चपारमिम्पि पूरेय्यासि । असनिया मत्थकं पतमानायपि धनादीन अत्थाय छन्दादीन वसेन सम्पजानमुसावाद नाम मा अभासि । यथाहि ओसधितारका नाम सब्बउतुसु अत्तनो गमणवीथिं जहित्वा अञ्जाय वीथिया न गच्छति सकवीथियाव गच्छति, एवमेव त्वम्पि सच्चं पहाय मुसावादं नाम अकरोन्तो येव बुद्धो भविस्ससी” ति सत्तम सच्चपारमि दळ्ह कत्वा अधिठ्ठासि । तेन वुत्त —

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि सत्तम सच्चपारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
इमं त्वं सत्तमं ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
तत्थ अद्वेज्जवचनो सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥ [२३]
यथापि ओसधी नाम तुलाभूता सदेवके ।
समये उतुवस्से वा नातिक्कमति वीथितो ॥
तथेव त्वम्पि सच्चेसु मा वोक्कमि हि वीथितो ।
सच्चपारमित गत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(८ अधिष्ठानपारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो अट्ठमं अधिष्ठानपारमि दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित । त्वं इतो पट्ठाय अधिष्ठानपारमिम्पि पूरेय्यासि । यं अधिठ्ठासि तस्मि

अधिट्ठान निच्चलो भवेय्यासि । यथा हि पब्बतो नाम सब्वासु दिसामु^१ वाते पहरन्तेपि न कम्पति न चलयति अत्तनो
ठाने येव तिट्ठति, एवमेव त्वम्पि अत्तनो अधिट्ठाने निच्चलो होन्तोव बुद्धो भविस्ससी” ति अट्ठम अधिट्ठान-
पारमि दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्त —

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥ [23]
विचिनन्तो तदा दक्खि अट्ठम अधिट्ठानपारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
इम त्व अट्ठम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
तत्थ त्व अचलो हुत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥
यथापि पब्बतो सेलो अचलो सुप्पतिट्ठितो ।
न कम्पति भुसवातेहि सकट्ठानेव तिट्ठति ॥
तत्थेव त्वम्पि अधिट्ठाने सब्बदा अचलो भव ।
अधिट्ठानपारमि गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(६. मेत्तापारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो नवम मेत्तापारमि
दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित । त्व इतो पट्ठाय मेत्तापारमिम्पि पूरेय्यासि, हितेसुपि अहितेसुपि एकचित्तो
भवेय्यासि, यथापि उदक नाम पापजनस्सपि कल्याणजनस्सपि सीतभाव एकसदिस कत्वा फरति एवमेव त्वम्पि
सब्बसत्तेसु मेत्तचित्तेन एकचित्तोव^२ होन्तो बुद्धो भविस्ससी” ति नवम मेत्तापारमि दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि ।
तेन वुत्त —

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि नवम मेत्ताय पारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
इम त्व नवम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
मेत्ताय असमो होहि यदि बोधि पत्तुमिच्छसि ॥ [२४]
यथापि उदक नाम कल्याणे पापके जने ।
सम फरति सीतेन पवाहेति रजोमल ॥
तत्थेव त्वम्पि अहितहिते सम मेत्ताय भावय ।
मेत्ताय पारमि^३ गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(१०. उपेक्खापारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो दसम उपेक्खापारमि
दिस्वा एतदहोसि—“सुमेधपण्डित । त्व इतो पट्ठाय उपेक्खापारमिम्पि पूरेय्यासि सुखेपि दुक्खेपि मज्झत्तोव
भवेय्यासि । यथापि पठवी नाम सुचिम्पि असुचिम्पि पक्खिप्पमाने मज्झत्ताव होति, एवमेव त्वम्पि
सुखदुक्खेसु मज्झत्तोव होन्तो बुद्धो भविस्ससी” ति दसम उपेक्खापारमि दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि ।
तेन वुत्त —[24]

“न हेते एतका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 विचिनन्तो तदा दक्खि दसम उपेक्खापारमि ।
 पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
 इम त्व दसम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
 तुलाभूतो* दळ्हो हुत्वा सम्बोवि पापुणिस्ससि ॥
 यथापि पठवी नाम निक्खित्त असुचि सुचि ।
 उपेक्खति उभोपेते कोपानुनयवज्जिता ॥
 तथेव त्वम्पि सुखदुक्खे तुलाभूतो सदा भव ।
 उपेक्खापारमित गत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

महासत्तस्स पारमिसम्मसन

ततो चित्तेसि—“इमस्मि लोके बोविसत्तेहि पूरेतब्बा बोविपरिपाचना बुद्धकारकधम्मा एतकायेव ।
 दसपारमियो ठपेत्वा अञ्जे नत्थि । इमापि दसपारमियो उद्ध आकासेपि नत्थि, हेट्ठा पठवियम्पि पुरत्थिमादिसु
 दिसासु पि नत्थि । मय्ह येव पन हृदयम्भन्तरे^१ पतिट्ठिता” ति । एव तास हृदये पतिट्ठितभाव दिस्वा सब्बापि
 दळ्ह कत्वा अधिट्ठाय पुनप्पुन सम्मसन्तो अनुलोमपटिलोम सम्मसन्ति । परियन्ते गहेत्वा आदि पापेति,
 आदिमिह गहेत्वा परियन्ते ठपेति, मज्जे गहेत्वा उभतो ओसापेति, उभतो कोटिसु गहेत्वा मज्जे ओसापेति ।
 अगपरिच्चागो पारमियो नाम, बाहिरभण्डपरिच्चागो उपपारमियो नाम, जीवितपरिच्चागो परमत्थपारमियो
 नामाति^२ । दस पारमियो, दस उपपारमियो, दस परमत्थपारमियोति यन्ततेल विनिवट्टेन्तो विय महासिनेर-
 मत्थक कत्वा चक्कवाळ [२५] महासमुद्द आलोळेन्तो विय च सम्मसि । तस्स दस पारमियो सम्मसन्तस्स
 सम्मसन्तस्स धम्मतेजेन चतुनहुताधिकद्वियोजनसतसहस्सबहळा अय महापठवी हत्थिना अवकन्तनळकलापो
 विय पीळियमान उच्छ्रयन्त विय च महाविरव विरवमाना सकम्पि सम्पकम्पि सम्पवेधि, कुलाळचक्क विय
 तेलयन्तचक्क विय च परिब्भमि । तेन वुत्त —

“एतका येव ते लोके ये धम्मा बोधिपाचना ।
 ततुद्ध नत्थि अञ्जत्र दळ्ह तत्थ पतिट्ठह ॥
 इमे धम्मे सम्मसतो सभावसरसलक्खणे ।
 धम्मतेजेन वसुधा दससहस्सी पकम्पथ ॥
 चलती रवती पुथवी उच्छ्रयन्त व पीळित ।
 तेलपन्ते यथा चक्क एव कम्पति मेदिनी ॥” ति । [25]

महापठविया कम्पमानाय रम्मनगरवासिनो सण्ठातु असक्कोन्ता युगन्तवातम्भाहता महासाला
 विय मुच्छित्तमुच्छिता पपत्तिमु, घटादीनि कुलाळभाजनानि पवट्टन्तानि अञ्जमञ्ज पहरन्तानि चुण्णविचु-
 ण्णानि अहेसु । महाजनो भीततसितो सत्थार उपसकमित्वा किन्नुखो भगवा नागावट्टो अय भूतयक्खदेवतासु
 अञ्जतरावट्टेति न हि मय एत जानाम, अपिच खो सब्बोपि अय महाजनो उपद्दुतो । किन्नुखो इमस्स लोकस्स

१ रो०—हृदयमन्तरे । २ स्या०—बाहिरभण्डपरिच्चागो दानपारमियो नाम, अगपरिच्चागो दानउपपार-
 मियो नाम, जीवितपरिच्चागो दानपरमत्थपारमियो नामाति ।

पापक भविस्सति, उदाहु कल्याण ? कथेथ नो एत कारणन्ति आह । सत्था तेस कथ सुत्वा तुम्हे मा भायथ, मा चिन्तयित्थ, नत्थि वो इतो निदाना भय । यो सो मया अज्ज सुमेधपण्डितो अनागते गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति व्याकतो सो इदानीं पारमियो सम्मसति । तस्स पारमियो सम्मसन्तस्स विलोळेन्तस्स धम्मतेजेन सकलदससहस्सी लोकधातु एकप्पहारेन कम्पति चेव रवति चाति आह । तेन वृत्त —

“यावता परिसा आसि बुद्धस्स परिवेसने ।
पवेधमाना सा तत्थ मुच्छिता सेति भूमिय ॥
घटानेकसहस्सानि कुम्भीनञ्च सता बहू ।
सञ्चुण्णा मथिता तत्थ अञ्जमञ्ज^१ पघट्टिता ॥
उब्बिग्गा तसिता भीता भन्ता व्यधितमानसा ।
महाजना समागम्म दीपकरमुपागमु ॥
किम्भविस्सति लोकस्स कल्याण अथ पापक ।
सब्बो उपद्दुतो लोको त^२ विनोदेहि चक्खुम । [२६]
तेस तदा सञ्जापेसि दीपकरो महामुनि ।
विस्सत्था होथ मा भाथ इमस्मि पुथविकम्पने ॥
यमह अज्ज व्याकासि बुद्धो लोके भविस्सति ।
एमो सम्मसती धम्म पुब्बक जिनसेवित ॥
तस्स सम्मसतो धम्म बुद्धभूमि असेसतो ।
तेनाय कम्पिता पुथवी दससहस्सी सदेवके ॥” ति ।

महाजनोपि तथागतस्स वचन सुत्वा हट्टतुट्ठो मालागन्धविलेपन आदाय रम्मनगरा निक्खमित्वा बोधिसत्त उपसकमित्वा मालादीहि पूजेत्वा वन्दित्वा पदक्खिण कत्वा रम्मनगरमेव पाविसि । बोधिसत्तोपि दसपारमियो सम्मसित्वा विरिय दळ्ह कत्वा अधिट्ठाय निसिन्नासना वुट्ठासि । तेन वृत्त — [26]

“बुद्धस्स वचन सुत्वा मनो निब्बायि तावदे ।
सब्बे म उपसकम्म पुनपि म अभिवन्दियु ॥
समादियित्वा बुद्धगुण दळ्ह कत्वान मानस ।
दीपकर नमस्सित्वा आसना वुट्ठहि तदा ॥” ति ।

अथ बोधिसत्त आसना वुट्ठहन्त सकलदससहस्सचक्कवाळे देवता सन्निपतित्वा दिब्बेहि मालागन्धेहि पूजेत्वा, अय्य सुमेवतापस । तथा अज्ज दीपकरदसबलस्स पादमूले महती पत्थना पत्थिता, सा ते अनन्तरायेन समिज्झतु, मा ते भय वा छम्भितत्त वा अहोसि, सरीरे अप्पमत्तकोपि रोगो मा उप्पज्जि, खिप्प पारमियो पूरेत्वा सम्मासम्बोधि पटिबुज्झ । यथा पुष्फूपगफलूपगा रुक्खा समये पुष्फन्ति चेव फलन्ति च तथेव त्वम्पि समय अनतिक्कमित्वा खिप्प बोधिमुत्तम फुसस्सुति आदीनि धुत्तिमगलानि पयिरुदाहरिमु । एव पयिरुदाहरित्वा अत्तनो अत्तनो देवट्ठानमेव अगमसु । बोधिसत्तोपि देवताहि अभित्थुतो अह दसपारमियो पूरेत्वा कप्पसतसहस्साधिकान चतुस्स असखेय्यान मन्थके बुद्धो भविस्सामीति विरिय दळ्ह कत्वा अविट्ठाय नभ अभुग्गन्त्वा हिमवन्तमेव अगमासि । तेन वृत्त —

“दिब्ब मानुसक पुप्फ देवा मानुसका उभो ।
 समोकिरन्ति पुप्फेहि बुद्धहन्तस्स आसना ॥
 वेदयन्ति च ते सोत्थि देवा मानुसका उभो ।
 महन्त पत्थित तुय्ह त लभस्सु यथिच्छित ॥
 सब्बीतियो विवज्जन्तु सोको रोगो विनस्सतु ।
 मा ते भवत्वन्तरायो^१ फुस खिप्प बोधिमुत्तम ॥ [२७]
 यथापि समये पत्ते पुप्फन्ति पुप्फिनो दुमा ।
 तथेव त्व महावीर । बुद्धाणेन पुप्फसि ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा पूरयु दसपारमी ।
 तथेव त्व महावीर । पूरय दसपारमी ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा बोधिमण्डमिह बुज्झरे ।
 तथेव त्व महावीर । बुज्झस्सु जिनबोधिय ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा धम्मचक्क पवत्तयु ।
 तथेव त्व महावीर । धम्मचक्क पवत्तय ॥
 पुण्णमाय यथा चन्दो परिसुद्धो विरोचति ।
 तथेव त्व पुण्णमनो वीरोच दससहस्सिय ॥ [२७]
 राहुमुत्तो यथा सुरियो तापेन अतिरोचति ।
 तथेव लोका मुच्चित्वा^२ विरोच सिरिया तुव ॥
 यथा या काचि नदियो ओसरन्ति महोदधि ।
 एव सदेवका लोका ओसरन्तु तवन्तिके ॥
 तेहि थुत्तप्पसत्थो सो दसधम्मो समादिय ।
 ते धम्मो परिपूरेन्तो पवन^३ पाविसी तदा ॥” ति ।

सुमेधकथा निदृठिता

§ २ भगवा दीपङ्करो

रम्मनगरवासिनोपि खो नगर पविसित्वा बुद्धपमुखस्स भिक्खुसघस्स महादान अदसु । सत्था तेस धम्म देसेत्वा महाजन सरणादिसु पतिट्ठापेत्वा रम्मनगरम्हा निक्खमित्वा ततो उद्धम्पि यावतायुक तिदन्तो सब्ब बुद्धकिच्च कत्वा अनुक्कमेन अनुपादिसेसाय निब्बाण धातुया परिनिब्बायि । तत्थ य वत्तब्ब त सब्ब बुद्धवसे वुत्तनयेनेव वेदितब्ब । वुत्त हि तत्थ —

“तदा ते भोजयित्वान ससघ लोकनायक ।
 उपगञ्छु सरण तस्स दीपकरस्स सत्थुनो ॥
 सरणागमने कञ्चि निवेसेसि तथागतो ।
 कञ्चि पञ्चसु सीलेसु सीले दसविधे पर ॥
 कस्सचि देति सामञ्ज चतुरो फलमुत्तमे ।
 कस्सचि असमे धम्मे देति सो पटिसम्भदा ॥
 कस्सचि वरसमापत्तियो अट्ठ देति नरासभो ।
 तित्सो कस्सचि विज्जायो छल्लभिज्जा पवेच्छति ॥ [२८]

१ रो०—भवतु अन्तरायो । २ स्या०—रो०—लोक मुच्चित्वा । ३ स्या०—हिमवन्त ।

तेन योगेन जनकाय ओवदति महामुनि ।
 तेन वित्थारिक आसि लोकनाथस्स सासन ॥
 महाहनु उसभक्खन्धो दीपकरसनामको ।
 बह् जने तारयति परिमोचेति दुग्गति ॥
 बोधनेय्य जन दिस्वा सतसहस्सेपि योजने ।
 खणेन उपगन्त्वा न बोधेति त महामुनि ॥
 पठमाभिसमये बुद्धो कोटिसतमबोधयि ।
 दुतियाभिसमये नाथो सतसहस्स अबोधयि ॥
 यदा देवभवनम्हि बुद्धो धम्ममदेसयि ।
 नवुतिकोटिसहस्सान ततियाभिसमयो अहु ॥ [28]
 सन्निपाता तयो आसु दीपकरस्स सत्थुनो ।
 कोटिसतसहस्सान पठमो आसि समागमो ॥
 पुन नारदकूटम्हि पविवेकगते जिने ।
 खीणासवा वीतमला समिसु सतकोटियो ॥
 यदा वसी महावीरो सुदस्सनसिलुच्चये ।
 नवुतिकोटिसहस्सेहि परिवारेसि तदा मुनि ॥
 अह तेन समयेन जटिलो उग्गतापनो ।
 अन्तळिक्खम्हि चरणो पञ्चाभिञ्जासु पारगू ॥
 दसवीससहस्सान धम्माभिसमयो अहु ।
 एकद्विन्न अभिसमयो गणनातो असखिया ॥
 वित्थारिक बाहुजञ्ज इद्ध फीत अहु तदा ।
 दीपकरस्स भगवतो सासन सुविसोधित ॥
 चत्तारि सतसहस्सानि छळभिञ्जा महिद्धिका ।
 दीपकर लोकविदु परिवारेन्ति सब्बदा ॥
 ये केचि तेन समयेन जहन्ति मानुस भव ।
 अप्पत्तमानसा सेखा गरहिताव भवन्ति ते ॥
 सुपुप्फित पावचन अरहन्तेहि तादिहि ।
 खीणासवेहि विमलेहि उपसोभति सदेवके ॥
 नगर रम्मवती नाम सुदेवो^१ नाम खत्तियो ।
 सुमेधा नाम जनिका^२ दीपकरस्स सत्थुनो ॥
 दसवस्ससहस्सानि अगारमज्झम्हि सो वसि ।
 रम्मो सुरम्मसुभो तयो पासादमुत्तमा ॥
 तीनि सतसहस्सानि नारियो समलकता ।
 यसोधरा नाम नारी उसभक्खन्धो च अत्रजो ॥
 निमित्तं चतुरो दिस्वा हत्थियानेन निक्खमि ।
 अनूनदससहस्सानि पधान पदही जिनो ॥
 पधानचार चरित्वान अबुज्झि मनसा मुनि ।

धम्मचक्क महावीरो नन्तदाये सिरीघने ।
 सिरिसमूले रुचिरो अकासि तिथियमद्दु ॥
 सुमगलो च तिस्रो च अहेसु अग्गसावका ।
 सामतो नामुपट्ठाको दीपकरस्स सत्थुनो ॥ [२९]
 नन्दा चेव सुनन्दा च अहेसु अग्गसाविका ।
 बोधि तस्स भगवतो पिप्फलीति पवुच्चति ॥
 असीतिहत्थमुब्बेधो दीपकरो महामुनि ।
 सोभति दीपरुक्खोव सालराजाव फुल्लितो ॥
 सतसहस्सवस्सानि आयु तस्स महेसिनो ।
 तावता तिट्ठमानो सो तारेसि जनत बहु ॥
 जोतयित्वान सद्धम्मं सन्तारेत्वा महाजन ।
 जलित्वा अग्गिक्खन्धोव निब्बुतो सो ससावको ॥
 सा च इद्धि सो च यसो तानि च पादेसु चक्करतनानि ।
 सब्ब समन्तरहित ननु रिक्ता सब्बसखाराति ॥ [२९]

§ ३ भगवा कोण्डञ्जो

दीपकरस्स पन भगवतो अपरभागे एक असखेय्य अतिककमित्वा कोण्डञ्जो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता अहेसु । पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्स, दुतिये कोटिसहस्स, ततिये नवुतिकोटियो । तदा बोधिसत्तो विजितावी नाम चक्कवती हुत्वा कोटिसतसहस्ससख्यस्स बुद्धपमुखस्स भिक्खुसघस्स महादान अदासि । सत्था बोधिसत्त बुद्धो भविस्ससीति व्याकरित्वा धम्म देसेसि । सो सत्थु धम्मकथ सुत्वा रज्ज पटियादेत्वा पब्बजि । सो तीणि पिटकानि उग्गहेत्वा अट्ठसमापत्तियो पञ्च च अभिञ्जायो उप्पादेत्वा अपरिहीनज्झानो ब्रह्मलोके निब्बति । कोण्डञ्जस्स बुद्धस्स पन रम्मवती नाम नगर, आनन्दो नाम खत्तियो पिता, सुजाता नाम देवी माता, भद्दो च सुभद्दो च द्वे अग्गसावका, अनुरुद्धो नामुपट्ठाको, तिससा च उपतिस्सा च द्वे अग्गसाविका, सालकल्याणी बोधि अट्ठासीतिहत्थुब्बेध सरीर, वस्ससतसहस्स आयुप्पमाण अहोसि ।

दीपकरस्स अपरेन कोण्डञ्जो नाम नायको ।

अनन्ततेजो अमितयसो अप्पमेय्यो दुरासदोति ॥

§ ४ भगवा मङ्गलो

तस्स अपरभागे एक असखेय्य अतिककमित्वा एकस्मि येव कप्पे चत्तारो बुद्धा निब्बत्तिसु, मगलो सुमनो रेवतो सोभितोति । मगलस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता अहेसु । तेसु पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्स भिक्खूअहेसु । दुतिये कोटिसहस्स, ततिये नवुति कोटियो । वेमातिकभाता किरस्स आनन्दकुमारो नवुतिकोटि-सखाय परिसाय सद्धि धम्मसवणत्थाय सत्थुसन्तिक अगमासि । सत्था तस्स आनुपुब्बीकथ कथेसि । सो सद्धि परिसाय सह पटिसम्भिदाहि [३०] अरहत्त पापुणि । सत्था तेस कुलपुत्तान पुब्बचरित ओलोकेत्तो इद्धिमय-पत्तचीवरस्स उपनिस्सय दिस्वा दक्खिणहत्थ पसारेत्वा एथ भिक्खवोति आह । सब्बे त खण येव इद्धिमयपत्तची-वरधरा सट्ठिवस्सथेरा विय आकप्पसम्पन्ना हुत्वा सत्थार वन्दित्वा परिवारयिसु । अयमस्स ततियो सावक-सन्निपातो अहोसि ।

यथा पन अञ्जेस बुद्धान समन्ता अमीतिहत्यप्पमाणा येव सरीरप्पभा अहोसि न तस्स एव । तस्स पन भगवतो सरीरप्पभा निच्चकाल दससहस्सीलोकधातु फरित्वा अट्ठासि । रुक्खपठवीपव्वतसमुदादयो अन्तममो उक्खलियादीनि उपादाय सुवण्णपट्टपरियोनद्धा विय अहेसु । आयुप्पमाण पनस्स नवुतिवस्ससहस्सानि अहोसि । एत्तक काल चन्दसुरियादयो अत्तनो पभाय विरोचितु नासक्खिसु । रत्तिन्दिवपरिच्छेदो न पञ्जायित्थ । दिवा सुरियालोकेन विय सत्ता[३०]निच्च बुद्धालोकेनेव विचरिसु।साय पुप्फनकुसुमान पातोव रवनसकुणादीनञ्च वसेन लोको रत्तिन्दिवपरिच्छेद सल्लक्खेसि । किम्पन अञ्जेस बुद्धान अयमानुभावो नत्थीति ? नो नत्थि ते पिहि आक्खमाना दससहस्सि वा लोकधातु ततो वा भिय्यो आभाय फरेय्यु। मगलस्स पन भगवतो पुब्बपत्थ-
नावसेन अञ्जेस व्यामप्पभा विय सरीरप्पभा निच्चमेव दससहस्सीलोकधातु फरित्वा अट्ठासि ।

सो किर बोधिसत्तचरियकाले वेस्सन्तरसदिसे अत्तभावे ठितो सपुत्तदारो वकपव्वतसदिसे पव्वते वसि । अयेको खुरदाठिको नाम यक्खो महापुरिसस्स दानज्झासयत सुत्वा ब्राह्मणवण्णेन उपसकमित्वा महासत्त द्वे दारके याचि । महासत्तो ददामि ब्राह्मणस्स पुत्तकेति हट्ठपहट्ठो उदकपरियन्त पठवि कम्पेन्तो द्वेपि दारके अदासि । यक्खो चक्रमणकोटिय आलम्बनफलक निस्साय ठत्वा पस्सन्तस्सेव महासत्तस्स मूलकलापे^१ विय द्वे दारके खादि । महापुरिसस्स यक्ख ओलोकेत्वा मुखे^२विवटमत्ते अगिजाल विय लोहितधार उगिरमान तस्स मुख दिस्वापि केसग्गमत्तम्पि दोमनस्म न उप्पज्जि । सुदिन्न वत मे दानन्ति चिन्तयतो पनस्स सरीरे महन्त पीतिसोमनस्स उदपादि । सो इमस्स मे निस्सन्देन अनागते इमिनाव नीहारेन रस्मियो निक्खमन्तूति पत्थन अकासि । तस्स त पत्थन निस्साय बुद्धभूतस्स सरीरतो रस्मियो निक्खमित्वा एत्तक ठान फरिसु । [३१]

अपरम्पिस्स पुब्बचरित अत्थि । सो किर बोधिसत्तकाले एकस्स बुद्धस्स चेतिय दिस्वा इमस्स बुद्धस्स मया जोवित परिच्चजितु वट्ठतीति चिन्तेत्वा दण्डदीपकवेठननियामेन सकलसरीर वेठापेत्वा रतनमकुल सतसह-
स्सग्घनिक सुवण्णपाति सप्पिस्स पूरापेत्वा तत्थ सहस्सवट्ठियो जालापेत्वा त सीसेनादाय सकलसरीरे जालापेत्वा चेतिय पदक्खीण करोन्तो सकलरत्ति बीतिनामेसि । एव याव अरुणुग्गमणा वायमन्तस्सापिस्स लोमकूपमत्तम्पि उसुम न गण्हि । पदुमगम्भ पविट्ठकालो विय अहोसि । धम्मो हि नामेस अत्तान रक्खन्त रक्खति । तेनाह भगवा ---

धम्मो हवे रक्खति धम्मचारि धम्मो सुचिण्णो सुखमावहाति ।

एसानिससो धम्मे सुचिण्णे न दुग्गति गच्छति धम्मचारी ॥” ति । [३१]

इमस्सापि कम्मस्स निस्सन्देन तस्स भगवतो सरीरोभासो दससहस्सीलोकधातु फरित्वा अट्ठासि । तदा अम्हाक बोधिसत्तो सुरुचि नाम ब्राह्मणो हुत्वा सत्थार निमन्तेस्सामीति उपसकमित्वा मधुर-
धम्मकथ सुत्वा स्वे मय्ह भिक्ख गण्हय भन्तेति आह । ब्राह्मण ! कित्तकेहि ते भिक्खूहि अत्थोति ? कित्तका पन वो भन्ते ! परिवारभिक्खूनि आह । तदा सत्थु पठमसन्निपातो येव होति, तस्मा कोटिसतसहस्सन्ति आह । भन्ते ! सब्बेहिपि सिद्ध मय्ह गेहे भिक्खं गण्हथाति । सत्था अधिवासेसि । ब्राह्मणो स्वातनाय निमन्तेत्वा गेह गच्छन्तो चिन्तेसि-अह एत्तकान भिक्खून् यागुभत्तवत्थादीनि दातु नो न सक्कोमि, निसीदनट्ठान पन कथ भविस्सतीति तस्स सा चिन्ता चतुरासीति योजनसहस्समत्थके ठितस्स देवरञ्जो पण्डुकम्बलसिलासनस्स उण्हभाव जनेसि । सक्को को नुखो म इमस्मा ठाना चावेतुकामोति दिब्बचक्खुना ओलोकेन्तो महापुरिस दिस्वा सुरुचिब्राह्मणो बुद्धपमुख भिक्खुसघ निमन्तेत्वा निसीदनट्ठानत्थाय चिन्तेति, मयापि तत्थ गन्त्वा पुञ्जे कोट्ठास गहेतु वट्ठतीति वड्ढकीवण्ण निम्मणित्वा वासिफरमुहत्थो महासत्तस्स पुरतो पातुरहोसि । सो अत्थि नुखो कस्मचि भतिया कत्तव्वन्ति आह । महापुरिसो दिस्वा कि कम्म करिस्ससीति आह ।

१ रो०-मूलकलापं विय दारके । २ रो०-मुख ।

मम अजाननसिप्प नाम नत्थि, गेहं वा मण्डपं वा यो य कारति तस्स तं कानु जानामोति ।

तेन हि मय्ह कम्म अत्थीनि ।

किं अय्याति ?

स्वातनाय द्वे कोटिसतसहस्सभिक्षू निमन्तिता, तेसं निसीदनमण्डपं करिस्समीति ?

अहं नाम [३२] करेय्यं मत्ते मे भति दातुं सक्खिस्सथाति ।

सक्खिस्सामी ताताति ।

साधु करिस्सामीति गत्वा एकं पदेसं ओलोकेसि । द्वादसतेरसयोजनप्पमाणो पदेसो कसिणमण्डलं वियं समतलो अहोसि । सो एत्तके ठाने सत्तरतनमयो मण्डपो उट्ठहत्तुति चिन्तेत्वा ओलोकेमि । तावदेव पुथाविं भिन्दित्वा मण्डपो उट्ठहि । तस्स सोवण्णमयेसु थम्हेसु रजतमया घटका अहेसु रजतमयेसु मोवण्णमया । मणित्थम्भेसु मणिमया सत्तरतनमयेसु सत्तरतनमयाव घटका अहेसु । ततो मण्डपस्स अन्तरन्तरे किक्किण्णजाल ओलम्बन्तुति ओलोकेसि । सह ओलोकनेनेव जाल ओलम्बि, यस्स मन्दवातेरितस्स पञ्चगिकम्ममेव तुग्गियम्मं मधुरमट्ठो निग्गच्छति, दिब्बमगीतवत्तनकालो वियं होति । अन्तरन्तरा^१ गन्धदाममालादामानि ओलम्बन्तुति चिन्तेमि।दामानि ओलम्बन्तुति । कोटिसतसहस्ससखान [३२] भिक्षून् आसनानि च आचारकानि च पठाविं भिन्दित्वा उट्ठहन्तुति चिन्तेमि । तावदेव उट्ठहि । कोणे कोणे एकेका उदकचाटियो उट्ठहन्तुति चिन्तेमि । उदकचाटियो उट्ठहि । एत्तकं मापेत्वं ब्राह्मणस्स सन्तिकं गत्वा—एहि अय्य । तव मण्डपं ओलोकेत्वा मय्हं भति देहीति आह ।

महापुरिसो गत्वा मण्डपं ओलोकेसि । ओलोकेन्तस्सेव सकलसरीरं पञ्चवण्णाय पीतिया निरन्तरं फुट्ठ अहोसि । अथस्स मण्डपं ओलोकेत्वा एतदहोसि—नायं मण्डपो मनुस्सभूतेन कतो । मय्हं पन अज्जासयं मय्हं गुणं आगम्मं अद्धां सक्कं भवनं उण्हं अहोसि । ततो मत्तेन देवरज्जा अयं मण्डपो कारितो भविस्सति । न खो पनं मे युत्तं एवरूपे मण्डपे एकदिवसं येवं दानं दातुं । सत्ताहं दस्सामीति चिन्तेमि । बाहिरकदानं हि कित्तकम्पि समानं बोधिसत्तानं तुट्ठि कानु न सक्कोति । अलकतसीसं पनं छिन्दित्वा अज्जितअक्खीनि उप्पाटेत्वा हृदयमसं वा उब्बत्तेत्वा दिन्नकाले बोधिसत्तानं चागं नीस्सायं तुट्ठि नाम होति । अम्हाकम्पि हि बोधिसत्तस्स सिविजातके देवसिकं पञ्चकहापणम्मणानि विस्सज्जेत्वा चतुसु द्वारेसु मज्झे नगरे च दानं देन्तेस्स तं दानं चागतुट्ठि उप्पादेतुं नासक्खि । यदा पनस्स ब्राह्मणवण्णेन आगन्त्वा सक्को देवराजा अक्खीनि याचिं तदा तानि उप्पाटेत्वा ददमानस्सेव हासो उप्पज्जि । केसग्गमत्तम्पि चित्तं अज्जथत्तं नाम नाहोसि । एव दानं निस्सायं बोधिसत्तानं तित्ति नाम नत्थि । तस्मा सोपि महापुरिमो सत्ताहं मया कोटिसतसहस्ससखानं भिक्षून् दानं दातुं वट्ठतीति चिन्तेत्वा तस्मि [३३] मण्डपे निसीदापेत्वा सत्ताहं गवपाणं नाम दानं अदासि ।

गवपाणन्ति महन्ते महन्ते कोलम्बे खीरस्सं पूरेत्वा उद्धने आरोपेत्वा, घनपाकपक्के खीरे योके तण्डुले पक्खित्वा, पक्कमधुसक्कराचुण्णसप्पीहि^२ अभिसखटं भोजनं वुच्चति ।

मनुस्सायेव पनं परिविसितुं नासक्खि । देवापि एकन्तरिकां हुत्वा परिविसि । बारसतेरसयो-जनप्पमाणं ठानम्पि भिक्षू गण्हितुं नप्पहोसि येव । ते पनं भिक्षू अत्तनो अत्तनो आनुभावेन निसीदिसु ।

परियोसानदिवसे सब्बभिक्षून् पत्तानि धोवापेत्वा भेसज्जत्थाय सप्पिनवनीतमधुफाणितादीनि पूरेत्वा तिचीवरेहिं सद्धिं अदासि । सघनवक्कभिक्षुना लद्धचीवरसाटकां सतसहस्ससघनकां अहेसु ।

सत्था अनुमोदनं करोन्तो-अयं पुरिसो एवरूपं महादानं अदासि । को नु खो भविस्सतीति उपवा-रेन्तो अनागते कप्पसतसहस्साधिकानं द्विन्नं असखेय्यानं मत्थके गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति दिस्वा महापुरिसं आमन्तेत्वा त्वं [३३] एत्तकं नाम कालं अतिक्कमित्वा गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति व्याकासि ।

१ रो०—अन्तरा । २ रो०—पक्कं मधुसक्करं ।

महापुरिसो व्याकरणं सुत्वा—अहं किर बुद्धो भविस्सामि, को मे घरावासेन अत्थो, पब्बजि-
स्सामीति चिन्तेत्वा तथारूपं सम्पत्तिं खेलपिण्डं वियं पहाय सत्थु सन्तिके पब्बजित्वा बुद्धवचनं उग्गणिहत्वा
अभिञ्जा च समापत्तियो च निब्बत्तेत्वा आयुपरियोसाने ब्रह्मलोके निब्बत्ति ।

मगलस्स पन भगवतो नगरं उत्तरं नाम अहोसि । पितापि उत्तरो नाम खत्तियो । मातापि उत्तरा
नाम । सुदेवो च धम्मसेनो च द्वे अग्गसावका । पालितो नाम उपट्ठाको । सीवली च असोको च द्वे अग्गसाविका ।
नागरक्खो बोधि । अट्ठासीतिहत्थुब्बेधं सरीरं अहोसि । नवुत्तिवस्ससहस्सानि ठत्वा परिनिब्बुते पन तस्मि
एकप्पहारेनेव दसचक्कवाळसहस्सानि एकन्धकारानि अहेसु । सब्बचक्कवाळेसु मनुस्सानं महन्तं आरोदन-
परिदेवनं अहोसि —

“कोण्डञ्जस्स अपरेन मगलो नाम नायको ।

तमं लोके निहन्त्वानं धम्मोक्कमभिधारयी” ॥ ति ।

§ ५ भगवा सुमनो

एव दससहस्सीलोकं वातु अन्धकारं कत्वा परिनिब्बुतस्स तस्स भगवतो अपरभागे सुमनो नाम सत्था
उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्सं भिक्खू अहेसु । दुतिये कञ्चनपब्ब-
तम्हि नवुत्तिकोटिसहस्सानि । ततिये असीतिकोटिसहस्सानि ।

तदा महासत्तो अतुलो नाम नागराजा अहोसि महिद्धिको महानुभावो । सो बुद्धो [३४]
उप्पन्नोति सुत्वा आतिसंघपरिवृतो नागभवना निक्खमित्वा कोटिसतसहस्सं भिक्खुपरिवारस्स तस्स भगवतो
दिब्बतुरिग्रेहि उपहारं कत्वा महादानं दत्वा पञ्चेकं दुस्सयुगानि दत्वा सरणेसु पतिट्ठासि ।

सोपि न सत्था ‘अनागते बुद्धो भविस्ससीति’ व्याकासि ।

तस्स भगवतो नगरं खेमं नाम अहोसि । सुदत्तो नाम राजा पिता । सिरिमा नाम माता । सरणा
च भावितत्तो च अग्गसावका । उदेनो नाम उपट्ठाको । सोणा च उपसोणा च अग्गसाविका । नागरक्खो बोधि ।
नवुत्तिहत्थुब्बेधं सरीरं । नवुत्तियेव वस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि —

“मगलस्स अपरेन सुमनो नाम नायको ।

सब्बधम्मं हि असमो सब्बसत्तानमुत्तमो” ॥ ति । [३५]

§ ६ भगवा रेवतो

तस्स अपरभागे रेवतो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते गणना
नाम नत्थि । दुतिये कोटिसतसहस्सं भिक्खू अहेसु । तथा ततिये ।

तदा बोधिसत्तो अतिदेवो नाम ब्राह्मणो हुत्वा सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा सरणेसु पतिट्ठाय सिरसि
अञ्जलिं ठपेत्वा तस्स सत्थुनो किलेसप्पहाणे वण्णं वत्वा उत्तरासणेन पूजं अकासि ।

सोपि न बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स पन भगवतो नगरं धञ्जवती^१ नाम अहोसि । पिता विपुलो नाम खत्तियो । मातापि विपुला
नाम । वरुणो च ब्रह्मादेवो च अग्गसावका । सम्भवो नाम उपट्ठाको । भद्दा च सुभद्दा च अग्गसाविका ।
नागरक्खोव बोधि । सरीरं असीतिहत्थुब्बेधं अहोसि । आयुं सट्ठिवस्ससहस्सानीति —

“सुमनस्स अपरेन रेवतो नाम नायको ।

अनुपमो असदिसो अतुलो उत्तमो जिनो” ॥ ति ।

§ ७ भगवा सोभितो

तस्स अपरभागे सोभितो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते
कोटिसतं भिक्खू अहेसु । दुतिये नवुत्ति कोटियो । ततिये असीति कोटियो ।

तदा बाधिसत्तो अजितो नाम ब्राह्मणो हुत्वा सत्यु धम्मदेसन सुत्वा सरणमु पतिट्ठाय बुद्ध-
पमुखस्स भिक्खुमघस्स महादान अदासि ।

सोपि न बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स पन भगवतो नगर सुधम्म नाम अहोसि । पिता सुधम्मो नाम राजा । मातापि सुधम्मा
नाम । असमो च सुनेत्तो च अगगसावका । अनोमो नाम उपट्ठाको । नकुला च सुजाता च अगगसाविका ।
नागरुक्खोव बोधि । अट्ठपण्णासहत्थुब्बेव सरीर अहोसि, नवुतिवस्ससहस्सानि आयुप्पमाणन्ति —[३५]

“रेवतस्स अपरेन सोभितो नाम नायको ।

ममाहितो सन्तचित्तो असमो अप्पटिपुग्गलो” ॥ ति ।

§ ८ भगवा अनोमदस्सी

तस्स अपरभागे एक असखेय्य अतिक्कमित्वा एकस्मि कप्पे तयो बुद्धा निव्वत्तिसु अनोमदस्सी
पदुमो नारदोति ।

अनोमदस्सिस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता । पठमे अट्ठभिक्वुमतमहस्सानि अहमु । दुतिये
सत्त । तनिये छ । तदा बोधिसत्तो एको यक्खसेनापति अहोसि महिद्धिको महानुभावो अनेकगोठि [३५]
सत्तसहस्सानि यक्खान अधिपति । सो बुद्धो उप्पन्नोति सुत्वा आगन्त्वा बुद्धपमुखस्स भिक्खुमघस्स महादान
अदासि । सत्थापि न अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

अनोमदस्सिस्स पन भगवतो चन्दवती नाम नगर अहोसि । यसवा नाम राजा पिता । यमोधरा
नाम माता । निसमो च अनोमो च अगगसावका । वरुणो नाम उपट्ठाको । सुन्दरी च सुमना च अगगसाविका ।
अज्जुणरुक्खो बोधि । सरीर अट्ठपञ्चासहत्थुब्बेव अहोसि । वस्ससत्तसहस्स आयूति —

“सोभितस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

अनोमदस्सि अमितयसोतेजस्सी दुरतिक्कमो” ॥ ति ।

§ ९ भगवा पदुमो

तस्स अपरभागे पदुमो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते
कोटिसत्तसहस्स भिक्खू अद्देसु । [३६] दुतिये तीणि सत्तसहस्सानि । ततिये अगगमके अरज्जे महावन-
सण्डवासीन भिक्खून द्वे सत्तसहस्सानि ।

तदा तथागते तस्मि वनसण्डे वसन्ते बोधिसत्तो सीहो हुत्वा सत्थार निरोधसमापत्ति समापन्न
दिस्वा पसन्नचित्तो वन्दिस्वा पदक्खिण कत्वा पीतिसोमनस्सजातो तिक्खत्तु सीहनाद नदित्वा सत्ताह बुद्धा-
रम्मणपीति अविजहित्वा पीतिसुखेनेव गोचराय अपक्कमित्वा जीवितपरिच्चाग कत्वा पथिरुपा-
समानो अट्ठासि ।

सत्था सत्ताहच्चयेन निरोधा वृद्धितो सीह ओलोकेत्वा भिक्खूसधेपि चित्त पसादेत्वा सध
वन्दिस्सतीति भिक्खुसधो आगच्छतूति चिन्तेसि । भिक्खू तावदेव आगमिसु । सीहो सधे चित्त पसादेसि ।
सत्था तस्स मन ओलोकेत्वा ‘अनागते बुद्धो भविस्ससीति’ व्याकासि ।

पदुमस्स पन भगवतो चम्पक नाम नगर अहोसि । असमो^१ नाम राजा पिता । मातापि
असमा नाम । सालो च उपसालो च अगगसावका । वरुणो नाम उपट्ठाको । रामा च सुगमा^२ च अगग-
साविका । सोणरुक्खो नाम बोधि । अट्ठपण्णासहत्थुब्बेव सरीर अहोसि । आयु वस्ससत्तसहस्सन्ति —

“अनोमदस्सिस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

पदुमो नाम नामेन असमो अप्पटिपुग्गलो” ॥ ति । [३६]

§ १० भगवा नारदो

तस्स अपरभागे नारदो नाम सत्था उदपादि । तस्मापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्रसंभिक्षू अहेसु । दुतिये नवुतिकोटिसहस्रानि^१ । ततिये असीतिकोटिसहस्रानि^२ ।

तदा बोधिसत्तो इमिपब्बज्ज पब्बज्जित्वा पञ्चसु अभिञ्जासु अट्ठसु च समापत्तीसु वसी हुत्वा बुद्धपमुखस्स सघस्स महादान दत्वा चन्दनेन पूज अकासि ।

सोपि न अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो धञ्जवती नाम नगर अहोसि । सुदेवो^३ नाम खत्तियो पिता । अनोमा नाम माता । भइसालो च जितमित्तो च अगगसावका । वासेट्ठो नामुपट्ठाको । उत्तरा च फग्गुणी च अगगसाविका । महासोणरुक्खो नाम बोधि । सरीर अट्ठासीतिहत्थुब्बेध अहोसि । नवुतिवस्स-सहस्रानि आयूनि —

“पदुमस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

नारदो नाम नामेन असमो अप्पटिपुग्गलो” ॥ ति ।

§ ११ भगवा पदुमुत्तरो ।

नारदबुद्धस्स अपरभागे इतो सतसहस्रकप्पमत्थके एकस्मि कप्पे एकोव पदुमुत्तरबुद्धो नाम उदपादि । तस्मापि तयो सावकसन्निपाता । पठमे कोटिसतसहस्रसंभिक्षू अहेसु । दुतिये वेभारपब्बते नवुतिकोटिसहस्रानि । ततिये असीतिकोटिसहस्रानि ।

तदा बोधिसत्तो जटिलो नाम महारट्ठियो हुत्वा बुद्धपमुखस्स सघस्स तिचीवरदान अदासि ।

सोपि न अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

पदुमुत्तरस्स पन भगवतो काले तिथिया नाम नाहेसु । सब्बे देवमनुस्सा न बुद्धमेव सरण अगमसु । तस्स नगर हसवती नाम अहोसि । पिता आनन्दो नाम खत्तियो । माता सुजाता नाम । देवलो च सुजातो च अगगसावका । सुमनो नाम उपट्ठाको । अमिता च असमा च अगगसाविका । सालरुक्खो च बोधि । सरीर अट्ठासीतिहत्थुब्बेध अहोसि । सरीरप्पभा समन्ततो द्वादसयोजनानि गण्हि । वस्स-सतसहस्र आयूति —

“नारदस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

पदुमुत्तरो नाम जिनो अक्खोब्भो सागरुपमो” ॥ ति ।

§ १२ भगवा सुमेधो

तस्स अपरभागे तिसकप्पसतसहस्रानि अतिक्कमित्वा सुमेधो सुजातो चाति एकस्मि कप्पे द्वे बुद्धा निब्बत्तिसु ।

सुमेधस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते सुदस्सननगरे कोटिसत खीणासवा अहेसु । दुतिये नवुति कोटियो । ततिये असीति कोटियो । तदा बोधिसत्तो उत्तरो नाम [३७] माणवो हुत्वा निदहित्वा ठपित येव [३७] असीतिकोटिधन विस्सज्जेत्वा बुद्धपमुखस्स सघस्स महादान दत्वा धम्म सुत्वा सरणेषु पतिट्ठाय निक्खमित्वा पब्बजि ।

सोपि न अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

सुमेधस्स भगवतो सुदस्सन नाम नगर अहोसि । सुदत्तो नाम राजा पिता । मातापि सुदस्सना नाम । सरणो च सब्बकामो च द्वे अगगसावका । सागरो नाम उपट्ठाको । रामा च सुरामा च द्वे अगगसाविका । महानीपरुक्खो बोधि । सरीर अट्ठासीतिहत्थुब्बेध अहोसि । आयु नवुतिवस्ससहस्रानीति ।

“पदुमुत्तरस्स अपरेन सुमेधो नाम नायको ।
दुरासदो उग्गतेजो सब्बलोकुत्तमो मुनी” ॥ ति ।

§ १३ भगवा सुजातो

तस्स अपरभागे सुजातो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो मावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते सट्ठिभिक्षुसहस्सानि अहेसु । दुतिये पञ्जास । ततिये चत्तारीम ।

तदा बोधिसत्तो चक्कवत्ती राजा हुत्वा ‘बुद्धो उप्पन्नोति’ सुत्वा उपमकमित्वा धम्म सुत्वा बुद्धपमुखस्स सघस्स सद्धि सत्तहि रतनेहि चतुमहादीपरज्ज दत्त्वा सत्थुसन्तिके पव्वजि । सकलरट्ठवासिनो रट्ठुपाद गहेत्वा आरामिककिच्च साधेत्ता बुद्धपमुखस्स सघस्म निच्च महादान अदमु । सोपि न^१ सत्था व्याकासि ।

तस्स भगवतो नगर सुमगल नाम अहोसि । उग्गतो नाम राजा पिता । पभावती नाम माता । सुदस्सनो च देवो च अग्गसावका । नारदो नाम उपट्ठाको । नागा च नागसमाला च जग्गसाविका । महावेणुक्खो बोधि । सो किर मन्दच्छिद्दो घनक्खन्धो उपगि माहामाग्वाहि मोग्गपिञ्जकलापो विय विरोचित्थ । तस्स भगवतो सरीर पण्णासहत्थुब्बेध अहोमि । आयु नवुतिवस्समहम्मानीति —

“तत्थेव मण्डकप्पम्हि सुजातो नाम नायको ।
सीहहनू सभक्खन्धो अपमेय्यो दुरासदो ॥” ति ।

§ १४ भगव पियदस्सी

तस्स अपरभागे इतो अट्ठारसकप्पसतमत्यके एकस्मि कप्पे पियदस्मी अत्थदस्मी धम्मदस्मीति तयो बुद्धा निव्वत्तिमु ।

पियदस्सिस्सपि तयो सावकसन्निपाता । पठमे कोटिसतसहस्स भिक्षु अहेसु । दुतिये नवुतिको-टियो । ततिये असीतिकोटियोति ।

तदा बोधिसत्तो कस्सपो नाम माणवो तिण्ण वेदान पार गतोव हुत्वा सत्थुधम्मदेसन सुत्वा कोटिसतसहस्सधनपरिच्चागेन [३८] सधाराम कारेत्वा सरणेसु च सीलेसु च पतिट्ठासि ।

अथ न सत्था अट्ठारसकप्पसतच्चयेन बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो अनोम नाम नगर अहोसि । पिता सुदिन्नो नाम राजा । माता चन्दा नाम । पालितो च [३८] सब्बदस्सी च अग्गसावका । सोभितो नामुपट्ठाको । सुजाता च धम्मदिज्ञा च अग्गसाविका । पियगुक्खो बोधि । सरीर असीतिहत्थुब्बेध अहोसि । नवुतिवस्ससहस्सानि आयूति —

“सुजातस्स अपरेन सयम्भू लोकनायको ।
दुरासदो असमसमो पियदस्सि महायसो ॥” ति ।

§ १५ भगवा अत्थदस्सी

तस्स अपरभागे अत्थदस्सी नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमे अट्ठनवुति भिक्षुसतसहस्सानि अहेसु । दुतिये अट्ठासीतिसतसहस्सानि । तथा ततिये ।

तदा बोधिसत्तो सुसीमो नाम महिद्धिकतापसो हुत्वा देवलोकतो मन्दारवपुप्फच्छत आहृत्त्वा सत्थार पूजसि ।

सोपि न बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो सोभित नाम नगर अहोसि । सागरो नाम राजा पिता । सुदस्सना नाम माता । सन्तो च उपसन्तो च अग्गसावका । अभयो नामुपट्ठाको । धम्मा च सुधम्मा च अग्गसाविका । चम्पकक्खो बोधि ।

१ रो०-सोपि त व्याकासि ।

सरीर अमीतिहृत्थुब्बेध अहोमि । सरीरप्पभा समन्ततो सब्बकाल योजनमत्त फरित्वा अट्ठासि । आयु वस्सस-
तसहस्सन्ति —

“तत्थेव मण्डकप्पम्हि अत्थदस्सी नरासभो ।
महातम निहन्त्वान पत्तो सब्बोधिमुत्तम” ॥ न्ति ।

§ १६ भगवा धम्मदस्सी

तस्स अपरभागे धम्मदस्सी नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमे कोटिसत्त
भिक्षू अहेसु । दुतिये सत्तत्ति कोटियो । ततिये असीति कोटियो । तदा बोधिसत्तो सक्को देवराजा हुत्वा
दिब्बगन्धपुप्फेहि च दिब्बतुरियेहि च पूज अकासि ।

सोपि न व्याकासि ।

तस्स भगवतो सरण नाम नगर अहोसि । पिता सरणो नाम राजा । माता सुनन्दा नाम ।
पटुमो च फुस्सदेवो च अग्गसावका । सुनेत्तो नामुपट्ठाको । खेमा च सब्बनामा च अग्गसाविका । रत्तकुर-
वकरुखो बोधि त्रिम्बिजालो तिपि वुच्चति । सरीर पनस्स असीतिहृत्थुब्बेध अहोसि । वस्ससत्तसहस्स
आयूति —

“तत्थेव मण्डकप्पम्हि धम्मदस्सि महायसो ।
तमन्धकार विधमेत्वा अतिरोचति सदेवके” ॥ ति । [३९]

§ १७ भगवा सिद्धत्थो

तस्स अपरभागे इतो चतुनवुतिकप्पमत्थके एकस्मि कप्पे एकोव सिद्धत्थो नाम बुद्धो उदपादि ।
तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिसत्तसहस्स भिक्षू अहेसु । दुतिये नवुति कोटियो । ततिये
असीति कोटियो ।

तदा बोधिसत्तो उग्गतेजो अभिञ्जाबलसम्पन्नो मगलो नाम तापसो हुत्वा महाजम्बुफल आह-
रित्वा तथागतस्स अदासि ।

सत्था त फल परिभुञ्जित्वा चतुनवुतिकप्पमत्थके बुद्धो भविस्ससीति [३९] बोधिसत्त व्याकासि ।

तस्स भगवतो नगर वेभार नाम अहोसि । पिता जयसेनो नाम राजा । माता सुफस्सा नाम ।
सम्बहुलो च सुमित्तो च अग्गसावका । रेवतो नामुपट्ठाको । सीवली च सुरामा च अग्गसाविका । कणिकार-
रुक्खो बोधि । सरीर सट्ठिहृत्थुब्बेध अहोसि । वस्ससत्तसहस्स आयूति —

“धम्मदस्सिस्स अपरेन सिद्धत्थो नाम नायको ।
निहन्तिवा तम सब्ब सुरियोवब्भुगतो यथा” ॥ ति ।

§ १८ भगवा तिस्सो

तस्स अपरभागे इतो द्वाणवुतिकप्पमत्थके तिस्सो फुस्सोति एकस्मि कप्पे द्वे बुद्धा निब्बत्तिसु ।

तिस्सस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते भिक्षून कोटिसत्त अहोसि । दुतिये नवुति
कोटियो । ततिये असीति कोटिको ।

तदा बोधिसत्तो महाभोगो महायसो सुजातो नाम खत्तियो हुत्वा इसिपब्बज्ज पब्बजित्वा महिद्धिक-
भाव पत्वा बुद्धो उप्पन्नोति सुत्वा दिब्ब मन्दारवपदुम पारिच्छत्तकपुप्फानि च आदाय चतुपरिसमज्जे गच्छन्त
तथागत पूजेसि, आकासे पुप्फवित्तान अकासि ।

सोपि न सत्था इतो द्वे नवुतिकप्पे बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो खेम नाम नगर अहोसि । पिता जनसन्धो नाम खत्तियो । माता पटुमा नाम ।
ब्रह्मदेवो च उदयो च अग्गसावका । सम्भवो नामुपट्ठाको । फुस्सा च सुदत्ता च अग्गसाविका । असनरुक्खो
बोधि । सरीर सट्ठिहृत्थुब्बेध अहोसि । वस्ससत्तसहस्स आयूति —

“सिद्धत्थस्स अपरेन असमो अप्पटिपुग्गलो ।
अनन्तमीलो अभितयमो तिस्सो लोकगगायको” ॥ नि ।

§ १९ भगवा फुस्सो

तस्स अपरभागे फुस्सो नाम सत्या उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते सट्-
ठिभिक्वुसतसहस्सानि अहेसु । दुतिये पण्णास, ततिये द्वित्तिस ।

तदा बोधिसत्तो विजितावी नाम खत्तियो हुत्वा महारज्ज पहाय सत्थुसन्तिके पव्वजित्वा
तीणि [40] पिटकानि उग्गहेत्वा महाजनस्स धम्मकथ कथेमि । सीलपारमि च पूरेमि ।

सोपि न बुद्धो तथेव व्याकासि ।

तस्स भगवतो कासि नाम नगर अहोसि । जयमेनो नाम राजा पिता । सिरिमा नाम माता ।
सुरक्खितो च धम्मसेनो च अग्गसावका । सभियो नामुपट्ठाको । चाला च उपचाला च अग्गसाविका ।
आमलकरुक्खो बोधि । सरीर अट्ठपण्णासहत्थुब्बेध अहोसि । नवुतिवस्ससहस्सानि आयूनि —

“तथेव मण्डकप्पम्हि अहु सत्या अनुत्तरो ।

अनूपमो असमसमो फुस्सो लोकगगायको” ॥ नि । [४०]

§ २० भगवा विपस्सी

तस्स अपरभागे इतो एकनवुतिकप्पे विपस्सी नाम भगवा उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता ।
पठमसन्निपाते अट्ठसट्ठि भिक्वुसतसहस्स अहोसि । दुतिये एकसतसहस्स । ततिये असीति सहस्सानि ।

तदा बोधिसत्तो महिद्धिको महानुभावो अनुलो नाम नागराजा हुत्वा सत्तरतनखच्चिन सोवण्णमय
पीठ भगवतो अदासि ।

सोपि न इतो एकनवुतिकप्पे बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो बन्धुमती नाम नगर अहोसि । बन्धुमा नाम राजा पिता । बन्धुमती नाम माता ।
खण्डो च तिस्सो च अग्गसावका । असोको नामुपट्ठाको । चन्दा च चन्दमिता च अग्गसाविका । पाटलीरुक्खो
बोधि । सरीर असीतिहत्थुब्बेध अहोसि । सरीरप्पभा सदा सत्तयोजनानि फरित्वा अट्ठासि । अमीतिवस्स-
सहस्सानि आयूति —

“फुस्सस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

विपस्सी नाम नामेन लोके उप्पज्जि चक्खुमा ॥” ति ।

§ २१ भगवा सिखी

तस्स अपरभागे इतो एकतिसे कप्पे सिखी च वेस्सभू चाति द्वे बुद्धा अहेसु ।

सिखिस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते भिक्वुसतसहस्स अहोसि । दुतिये असीति-
सहस्सानि । ततिये सत्तति ।

तदा बोधिसत्तो अरिन्दमो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुखस्स सघस्स सचीवर महादान पवत्तेत्वा
सत्तरतनपतिमण्डित हत्थिरतन दत्त्वा हत्थिप्पमाण कत्वा कप्पियभण्ड अदासि ।

सोपि न इतो एकतिसे कप्पे बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स पन भगवतो अरुणावती नाम नगर अहोसि । अरुणो नाम खत्तियो पिता । पभावती नाम
माता । अभिभू च सम्भवो च अग्गसावका । खेमकरो नामुपट्ठाको । मखिला च पदुमा च अग्गसाविका । पुण्डरी-
करुक्खो बोधि [41] सरीर सत्ततिसहत्थुब्बेध अहोसि । सरीरप्पभा योजनत्तय फरित्वा अट्ठासि । सत्ततिस-
वस्ससहस्सानि आयूति —

“विपस्सिस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

सिखिह्वयो नाम जिने असमो अप्पटिपुग्गलो ॥” ति ।

§ २२ भगवा वेस्सभू

तस्स अपरभागे वेस्सभू नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते असीति-
भिक्षुसत्तसहस्सानि अहेसु, दुतिये सत्तति, ततिये सट्ठि ।

तदा बोधिसत्तो सुदस्सन्नो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुखस्स सघस्स सचीवर महादानं दत्त्वा तस्स
सन्तिके पव्वजित्वा आचारगुणसम्पन्नो बुद्धरतने चित्तिकारपीतिबहुलो अहोसि । सोपि न भगवा इतो एकतिसे
कप्पे बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स पन भगवतो अनूपम नाम नगर अहोसि । सुप्पतीतो नाम[४१] राजा पिता । यसवती नाम माता ।
सोणो च उत्तरो च अगसावका । उपसन्तो नाम उपट्ठाको । दामा च समाला च अगसाविका । सालरुक्खो
बोधि । सरीर सट्ठिहत्थुब्बेव अहोसि । सट्ठिवस्ससहस्सानि आयूति —

“तत्थेव मण्डकप्पम्हि असमो अप्पट्ठिपुग्गलो ।

वेस्सभू नाम नामेन लोके उप्पज्जि सो जिनो ॥” ति ।

§ २३ भगवा ककुसन्धो

तस्म अपरभागे इमस्मि कप्पे चत्तारो बुद्धा निव्वत्ता—ककुसन्धो, कोणागमणो, कस्सपो, अम्हाक
भगवाति ।

ककुसन्धस्स भगवतो एकोव सन्निपातो । तत्थ चत्ताळीस भिक्षुसहस्सानि अहेसु ।

तदा बोधिसत्तो खेमो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुखस्स सघस्स सपत्तचीवर महादानञ्चेव अञ्ज-
नादि भेसज्जानि च दत्त्वा सत्थुधम्मदेसनं सुत्वा पव्वजि ।

सोपि न सत्था व्याकासि । ककुसन्धस्स पन भगवतो खेम नाम नगर अहोसि । अग्गिदत्तो नाम
ब्राह्मणो पिता । विसाखा नाम ब्राह्मणी माता । विधुरो च सजीवो च अगसावका । बुद्धिजो नाम उपट्ठाको ।
सामा च चम्पका च अगसाविका । महासिरीसरुक्खो बोधि । सरीर चत्ताळीसत्थुब्बेव अहोसि । चत्ताळीस वस्स-
सहस्सानि आयूति —

“वेस्सभुस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

ककुसन्धो नाम नामेन अप्पमेय्यो दुरासदो ॥” ति ।

§ २४ भगवा कोणागमणो

तस्स अपरभागे कोणागमणो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि एको सावकसन्निपातो । तत्थ तिस
भिक्षुसहस्सानि अहेसु । नदा बोधिसत्तो पव्वतो नाम राजा हुत्वा अमच्चगणपरिवृतो सत्थुसन्तिकं गत्त्वा
धम्मदेसनं सुत्वा बुद्धपमुख भिक्षुसघं निमन्तेत्वा महादानं पवत्तेत्वा पत्तुण्ण चीनपट्टं कोसेय्यं कम्बलं
दुकूलानि चैव सुवण्णपट्टकं दत्त्वा सत्थुसन्तिके पव्वजि ।

सोपि न व्याकासि ।

तस्स भगवतो सोभवती नाम नगर अहोसि । यञ्जदत्तो नाम ब्राह्मणो पिता । उत्तरा नाम
ब्राह्मणी माता । भीयसो च उत्तरो च अगसावका । सोत्थिजो नाम उपट्ठाको । समुदा च उत्तरा च अग-
साविका । उदुम्बररुक्खो बोधि । सरीर तिसत्तिहत्थुब्बेव अहोसि । तिसवस्ससहस्सानि आयूति —

“ककुसन्धस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

कोणागमणो नाम जिनो लोकजेट्ठो नरासभो ॥” ति ।

§ २५ भगवा कस्सपो

तस्स अपरभागे कस्सपो नाम सत्था लोके उदपादि । तस्सापि एको सावकसन्निपातो । तत्थ
वीसतिभिक्षुसहस्सानि अहेसु ।

तदा बोधिसत्तो जोतिपालो नाम माणवो हत्वा [४२] तिण्ण वेदान पाग्गू भूमिय च अन्तळिक्खे च पाकटो घटीकारस्स कुम्भकारस्स मित्तो अहोसि । सो तेन सट्ठि सत्थार उपमकमित्वा धम्मकथ सुत्वा पव्वजित्वा आरद्धविरियो तीणि पिट्ठकानि उग्गहेत्वा वत्तावनसम्पत्तिया बुद्धसामन सोभेसि ।

सोपि न सत्था व्याकासि ।

तस्स भगवतो जातनगर बाराणसी नाम अहोसि । ब्रह्मदत्तो नाम ब्राह्मणो पिता । धनवती नाम ब्राह्मणी माता । तिस्सो च भारद्वाजो च अग्गसावका । सव्वमित्तो नाम उपट्ठाको । अनुला च उरुवेला च अग्गसाविका । निग्गोवरुक्खो बोधि । सरीर वीसतिहत्थुब्बेव अहोसि । वीसतीवम्ममहस्सानि आयूनि —

“कोणागमणस्स अपरेण सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

कस्सपो नाम सो जिनो धम्मराजा पभकरो ॥” ति ।

§ २६ सब्बे बुद्धा

यस्मि पन कप्पे दीपकरदसवलो उदपादि तस्मि अञ्जेपि तयो बुद्धा अहेसु । तेम सन्तिका बोधिसत्तस्स व्याकरण नत्थि, [43] तस्मा ते इव न दम्मिता । अट्ठकयाय पन तम्हा कप्पा पट्ठाय सब्बेपि बुद्धे दस्सेतु इद वुत्त —

“तण्हकरो मेधकरो अथोपि सरणकरो ।

दीपकरो च सम्बुद्धो कोण्डञ्जो दिपदुत्तमो ॥

मगलो च सुमनो च रेवतो सोभितो मुनि ।

अनोमदस्सी पदुमो नारदो पदुमुत्तरो ॥

सुमेधो च सुजातो च पियदस्सी महायसो ।

अत्थदस्सी धम्मदस्सी सिद्धत्थो लोकनायको ॥

तिस्सो फुस्सो^१ च सम्बुद्धो विपस्सी सिखी वेस्सभू ।

ककुसन्धो कोणागमणो कस्सपो चापि नायको ॥

एते अहेसु सम्बुद्धा वीतरागा समाहिता ।

सतरसीव उप्पन्ना महातमविनोदना ।

जलित्वा अग्गिक्खन्धाव निब्बुता ते ससावका ॥” ति ।

§ २७ कताभिनीहारान बोधिसत्तानं आनिससा

तत्थ अम्हाक बोधिसत्तो दीपकरादीन चतुवीसतिया बुद्धान सन्तिके अधिकार करोन्तो कप्पसत-सहस्साधिकानि चत्तारि असखेय्यानि आगतो । कस्सपस्स पन भगवतो ओरभागे ठपेत्वा इम सम्मासम्बुद्ध अञ्जो बुद्धो नाम नत्थि । इति दीपकरादीन चतुवीसतिया बुद्धान सन्तिके लद्धव्याकरणो पन बोधिसत्तो येन पन तेन—

“मनुस्सत्त लिगसम्पत्ति हेतु सत्थारदस्सन ।

पव्वज्जा गुणसम्पत्ति अधिकारो च छन्दता ॥

अट्ठधम्मसमाधाना अभिनीहारो समिज्जती ॥” ति । [४३]

इमे अट्ठ धम्मे समोधानेत्वा दीपकरपादमूले कताभिनीहारेण “हन्द बुद्धकरे धम्मे विचिनामि इतो-चित्तो” ति उस्साह कत्वा “विचिनन्तो तदा दक्खि पठमं दानपारमि” न्ति दानपारमितादयो बुद्धकारकधम्मा दिट्ठा । ते पूरेन्तो याव वेस्सन्तरत्तभावा आगमि । आगच्छन्तो च^२ ये ते कताभिनीहारान बोधिसत्तान आनिससा सवण्णिता —

“एव सब्बगसम्पन्ना बोधिया नियता नरा ।
 मसर दीघमद्धान कप्पकोटिसतेहिपि ॥
 अवीचिम्हि न उप्पज्जन्ति तथा लोकन्तरेसु च ।
 निज्झामतण्हा खुप्पिपासा न होन्ति कालकञ्जका^१ ॥
 न होन्ति खुद्का पाणा न उप्पज्जन्तापि दुग्गति ।
 जायमाना मनुस्सेसु जच्चन्धा न भवन्ति ते ॥ [44]
 सोतवेकल्लता नत्थि न भवन्ति मूगपक्खिका ।
 इत्थिभाव न गच्छन्ति उभतोव्यञ्जनपण्डका ॥
 न भवन्ति परियापन्ना बोधिया नियता नरा ।
 मुत्ता आनन्तरिकेहि सब्बत्थ सुद्धगोचरा ॥
 मिच्छादिट्ठि न सेवन्ति कम्मकिरियदस्सना ।
 वसमानापि सग्गेसु असञ्ज न उप्पज्जरे ॥
 सुद्धावासेसु देवेसु हेतु नाम न विज्जति ।
 नेक्खम्मनिन्ना सप्पुरिसा विसयुत्ता भवाभवे ।
 चरन्ति लोकत्थचरियाय पूरेन्ता सब्बपारमी ॥” ति ।

§ २८ पारमियो पूरेसि

(१ दानपारमी)

ते आनिससे अधिगन्त्वाव आगतो । पारमियो पूरेन्तस्स चस्स अकित्तिब्राह्मणकाले, सख-
 ब्राह्मणकाले, धनञ्जयराजकाले, महासुदस्सनकाले, महागोविन्दकाले, निमिमहाराजकाले, चन्दकुमारकाले,
 विसय्हसेट्ठिकाले, सिविराजकाले, वेस्सन्तरकालेति दानपारमिताय पूरितत्तभावान परिमाण नाम नत्थि ।
 एकन्तेन पनस्स ससपण्डितजातके —

“भिक्खाय उपगत दिस्वा सकत्तान परिच्चजि ।

दानेन मे समो नत्थी एसा मे दानपारमी ॥” ति ।

एवं अत्तपरिच्चाग करोन्तस्स दानपारमिता परमत्थपारमिता नाम जाता ।

(२ सीलपारमी)

तथा सीलवनागराजकाले, चम्पेय्यनागराजकाले, भूरिदत्तनागराजकाले, छट्ठन्तनागराजकाले,
 जयद्दिस्स [४४] राजस्स पुत्तअलीनसत्तुकुमारकालेति^२ सीलपारमिताय परिपूरितत्तभावान परिमाण नाम
 नत्थि । एकन्तेन पनस्स सखपालजातके —

“मूलेहि विज्झयन्तेपि^३ कोट्टयन्तेपि सत्तिहि ।

भोजपुत्ते न कुप्पामि एसा^४ मे सीलपारमी ॥” ति ।

एवं अत्तपरिच्चाग करोन्तस्स सीलपारमिता परमत्थपारमी नाम जाता ।

(३ नेक्खम्मपारमी)

तथा सोमनस्सकुमारकाले, हत्थिपालकुमारकाले, अयोधरपण्डितकालेति महारज्ज पहाय नेक्खम्म-
 पारमिताय पूरितत्तभावान परिमाण नाम नत्थि । एकन्तेन पनस्स चूलसुतसोमजातके — [45]

१ स्या०—कालकञ्जका । २ स्या०—जयद्दिस्सराजपुत्तकाले अलीनसत्तुकुमारकालेति । ३ रो०—मुलेहीपि
 विज्झयन्तो । ४ रो०—एस ।

“महारज्ज हत्थगत खेळपिण्ड व छड्ढयि ।

चजतो न होति लग्गन एसा मे नेक्खम्मपारमी ॥” ति ।

एव निस्सगताय रज्ज छड्ढेत्वा निक्खमन्तस्स नेक्खम्मपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(४ पञ्ञापारमी)

तथा विधूरपण्डितकाले, महागोविन्दपण्डितकाले, कुहालपण्डितकाले, अरकपण्डितकाले, बोधिपरिब्बाजककाले, महोमधपण्डितकालेति, पञ्ञापारमिया पूरित्तभावान परिमाण नाम नत्थि । एकन्तेन पनस्स सत्तुभत्तजातके^१ सेनकपण्डितकाले —

“पञ्ञाय विचिन्तोह ब्राह्मण मोचयि दुखा ।

पञ्ञाय मे समो नत्थि एसा मे पञ्ञापारमी ॥” ति ।

अन्तोहस्तगत सप्प दस्सेन्तस्स पञ्ञापारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(५ विरियपारमी)

तथा विरियपारमितादीनम्पि पूरित्तभावान परिमाण नाम नत्थि । एकन्तेन पनस्स महाजनकजातके —

“अतीरदस्सी जलमज्जे हता सब्बेव मानुसा ।

चित्तस्स अञ्ञया नत्थि एसा मे विरियपारमी ॥” ति ।

एव महासमुद्धे तरन्तस्स विरियपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(६ खन्तिपारमी)

खन्तिवादजातके —

“अचेतन व कोट्टेन्ते तिण्हेन फरसुना मम ।

कासिराजे न कुप्पामि एसा मे खन्तिपारमी ॥” ति ।

एव अचेतनभावेन विय महादुक्ख अधिवासेन्तस्स खन्तिपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(७ सच्चपारमी)

महासुतसोमजातके —

“सच्चवाच अनुरक्खन्तो चजित्वा मम जीवित ।

मोचयि एकसत्त खत्तिये एसा मे सच्चपारमी ॥” ति । [४५]

एव जीवित चजित्वा सच्चमनुरक्खन्तस्स सच्चपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(८ अधिट्ठानपारमी)

मूगपक्खजातके —

“माता पिता न मे देस्सा नपि मे देस्स महायस ।

सब्बञ्जुत पिय मय्ह तस्मा वतमधिट्ठहि ॥” न्ति ।

एव जीवितम्पि चजित्वा वत अधिट्ठहन्तस्स अधिट्ठानपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(९ मेत्तापारमी)

एकराजजातके —

“न म कोचि उत्तसति नपिह भायामि कस्सचि ।

मेत्ताबलेनुपत्थद्धो रमामि पवने सदा ॥” ति ।

एव जीवितम्पि अनवल्लोकेत्वा मेत्तायन्तस्स मेत्तापारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(१० उपेक्खापारमी)

लोमहसजातके —

“सुसाने सेय्य कप्पेमि छवट्ठि^१ उपवायह ।

गोमण्डला उपगन्त्वा रूप दस्सेन्तनप्पक ॥” त्ति ।

एव गामदारकेसु निट्ठुभनादीहि चैव मालागन्धुपहारादीहि च सुखदुक्ख उप्पादेन्तेसुपि उपेक्ख अनतिवत्तन्तस्स उपेक्खापारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

अयमेत्थ सखेपो । वित्थारतो पनेस अत्थो चरियापिटकतो गहेतब्बो । एव पारमियो पूरेत्वा वेस्सन्तरत्तभावे ठितो —

“अचेतनाय पठवी अविज्जाय सुख दुख ।

सापि दानवला मय्ह सत्तक्खत्तु पकम्पथा ॥” त्ति ।

एव महापठविकम्पनानि महापुञ्जानि करित्वा आयुपरियोसाने ततो चुतो तुसितभवने निब्बत्ति । इति दीपकरपादमूलतो पट्ठाय याव अय तुसितपुरे निब्बत्ति एत्तक ठान दूरेनिदान नामाति वेदितब्ब ।

दूरेनिदान निद्रित

४. अविदूरेनिदानं

§ २९ तीणि हळाहळानि

तुसितपुरे वसन्ते येव पन बोविसत्ते बुद्धहळा^२हळ नाम उदपादि । लोकस्मि हि तीणि हळाहळानि उप्पज्जन्ति—कप्पहळाहळ, बुद्धहळाहळं चक्कवत्तिहळाहळन्ति ।

(१ कप्पहळाहळ)

तत्थ वस्ससतसहस्सस्स अच्चयेन कप्पुट्ठान भविस्सतीति लोकव्यूहा नाम कामावचरदेवा मुत्त-सिरा विकिण्णकेसा रुदम्मुखा अस्सूनि हत्थेहि पुञ्छमाना रत्तवत्थनिवत्था अतिविय विरूपवेसधारिणो हुत्वा मनुस्सपथे विचरन्ता एव आरोचेन्ति—“मारिसा ! इतो वस्ससतसहस्सस्स अच्चयेन कप्पुट्ठान भविस्सति । अय लोको विनस्सिस्सति । महासमुदोपि [47] सुस्सिस्सति । अय च महापठवी सिनेरु च पब्बतराजा उड्डयिहस्सन्ति विनस्सिस्सन्ति । याव ब्रह्मलोका लोकविनासो भविस्सति । मेत्त मारिसा ! भावेथ । करुण मुदित उपेक्खं मारिसा ! भावेथ । मातर उपट्ठहत्थ, पितर [४६] उपट्ठहत्थ कुलेजेट्ठाप-चायिनो होथा ति । इद कप्पहळाहळ नाम ।

(२ बुद्धहळाहळ)

वस्ससहस्सस्स अच्चयेन पन सब्बञ्जू बुद्धो लोके उप्पज्जिस्सतीति लोकपालदेवता—‘इतो मारिसा ! वस्ससहस्सस्स अच्चयेन बुद्धो लोके उप्पज्जिस्सतीति उग्घोसेन्ता आहिण्डन्ति-इद बुद्धहळाहळ नाम ।

(३ चक्कवत्तिहळाहळ)

वस्ससतस्स पन अच्चयेन चक्कवत्ती राजा उप्पज्जिस्सतीति देवतायेव—इतो मारिसा ! वस्ससतच्चयेन चक्कवत्तिको राजा लोके उप्पज्जिस्सतीति—उग्घोसेन्तियो आहिण्डन्ति । इदं चक्कवत्तिहळाहळ नाम ।

१ रो०—छवट्ठक । २ बुद्धकोलाहलं ।

§ ३० देवतायाचन

इमानि तीणि हळाहळानि महन्तानि होन्ति । तेमु बुद्धहळाहळसद् सुत्वा सकलदमसहस्सचक्कवाळे देवता एकतो सन्निपत्तित्वा असुको नाम सत्तो बुद्धो भविस्सतीति ज्ञत्वा त उपसक्रमित्वा आयाचन्ति । आयाचमाना च पुब्बनिमित्तेसु उप्पन्नेसु आयाचन्ति । तदा पन सब्बापि ता एकेकचक्कवाळे चातुम्महाराजिकसुयामसन्तुसितनिम्मानरतिपरनिम्मितवसवत्तिमहाब्रह्मोहि सद्धि एकचक्कवाळे सन्निपत्तित्वा तुमित्थवने बोधिसत्तस्स सन्तिक गन्त्वा—मारिसा ! तुम्हेहि दसपारमियो पूरेन्तेहि न सक्कसम्पत्ति न मारब्रह्मचक्कवत्तिसम्पत्ति पत्थेन्तेहि पूरिता । लोकनित्थरणत्थाय पन सब्बज्जुत पत्थेन्तेहि पूरिता । सो वो इदानी कालो मारिस ! बुद्धत्ताय । समयो मारिस ! बुद्धत्ताया ति—याचिसु ।

§ ३१ पञ्चमहाविलोकन विलोकेसि

अथ महासत्तो देवतान पटिञ्ज अदत्ताव कालदीपदेसकुलजनेत्तिआयुपरिच्छेदवमेन पञ्चमहाविलोकन नाम विलोकेसि ।

(१ कालो)

तत्थ कालो नुखो अकालो नुखो ति पठम काल विलोकेसि ।^१

तत्थ वस्ससतसहस्सतो उद्धं वड्ढितआयुकालो कालो नाम न होति । कस्मा ? तदा हि सत्तान जातिजरामरणानि न पञ्जायति । बुद्धान च धम्मदेसना तिलक्खणविनिमुत्ता नाम नत्थि । तेस “अनिच्च दुक्खमनत्ता” ति कथेन्तान कि ‘नामेत कथेन्तीति नेव सोतब्ब न सद्धातब्ब मज्जन्ति । ततो अभिसमयो न होति । तस्मि असति अनिय्याणिक सासन होति । तस्मा सो अकालो ।

वस्ससततो ऊनआयुकालोपि कालो न होति । कस्मा ? तदा सत्ता उस्सन्नकिलेसा होन्ति । उस्सन्नकिलेसान च दिन्नोवादो ओवादट्ठाने न तिट्ठति । उदके दण्डराजी विय खिप्प [48] विगच्छति । तस्मा सोपि अकालो ।

वस्ससतसहस्सतो पन पट्ठाय हेट्ठा वस्ससततो पट्ठाय उद्ध आयुकालो कालो नाम । तदा च वस्ससतकालो । अथ महासत्तो निब्बत्तितब्बकालोति पस्सि ।

(२ दीप)

ततो दीप विलोकेन्तो सपरिवारे चत्तारो दीपे ओलोक्त्वा तीसु दीपेसु बुद्धा न निब्बत्तन्ति, जम्बुदीपे येव निब्बत्तन्तीति दीप च पस्सि ।

(३ देसो)

ततो जम्बूदीपो [४७] नाम महा दसयोजनसहस्सपरिमाणो । कतरस्मि नुखो पदेसे बुद्धा निब्बत्तन्तीति ओकासम्पि बिळोकेन्ता मज्झिम देस पस्सि । मज्झिमदेसो नाम पुरत्थिमदिसाय कज्जल नाम निगमो, तस्स अपरेन महासाला, ततो पर पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो, मज्झे पुव्वदक्खिणाय दिसाय सळलवती नाम नदी, ततो पर पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्झे, दक्खिणाय दिसाय सेतकण्णिक नाम निगमो, ततो पर पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्झे, पच्छिमाय दिसाय थून नाम ब्राह्मणगामो, ततो पर पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्झे, उत्तराय दिसाय उसीरद्धजो नाम पव्वतो, ततो पर पच्चन्तिमा जनपदा

ओरतो मज्जेति एव विनये वृत्तो पदेसो । सो आयामतो तीणि योजनसतानि वित्थारतो अड्ढतिययोजनानि परिक्रमेपतो नवयोजनसतानीति । एतस्मि पदेसे बुद्धा पच्चेकबुद्धा अग्गसावका महासावका असीति महासावका चक्कवत्तिराजानो अञ्जे च महेसक्खा खत्तियब्राह्मणगृहपतिमहासाळा उप्पज्जन्ति ।

इद चेत्थ कपिलवत्थुक नाम नगर । तत्थ मया निब्बत्तित्वन्ति निदुठ अगमासि ।

(४ कुल)

ततो कुल विलोकेन्ता बुद्धा नाम वेस्सकुले वा सुदकुले वा न निब्बत्तन्ति । लोकसम्मते पन खत्तियकुले वा ब्राह्मणकुले वाति द्विसु येव कुलेसु निब्बत्तन्ति । इदानि च खत्तियकुल लोकसम्मतं । तत्थ निब्बत्तिस्सामि ।

सुद्धोदनो नाम राजा मे पिता भविस्सतीति कुल पस्सि । ततो मातर विलोकेन्तो' बुद्धमाता नाम लोला सुराधुत्ता न होति, कप्पसतसहस्स पन पूरितपारमी जातितो पट्ठाय अखण्डपञ्चसीलायेव होति । अयञ्च महामाया नाम देवी एदिसी, अय च मे माता भविस्सतीति ।

(५ जनेत्तिआयु)

कित्तक पनस्सा आयूति ? दसन्न मासान उपरि सत्तदिवसानि पस्सि ।

§ ३२ पटिसन्धि गण्ह

इति इम पञ्चमहाविलोकन विलोकेत्वा-कालो मे मारिमा । बुद्धभावायाति—देवतान सगह करोन्तो पटिञ्च दत्त्वा गच्छथ तुम्हेति ता देवता उय्योजेत्वा तुसितदेवताहि परिवुतो तुसितपुरे नन्दनवन पाविसि । सब्ब-देवलोकसे हि नन्दनवन अत्थियेव । तत्र न देवता “इतो चुतो सुगति गच्छ इतो चुतो सुगति गच्छा” ति पुब्बे कतकुसलकम्मोकास [48] सारयमाना विचरन्ति । सो एव देवताहि कुसल सारयमानाहि परिवुतो तत्थ विचरन्तो चवित्वा महामायाय देविया कुञ्चिस्मि पटिसन्धि गण्ह । तस्सावीभावत्थ अय आनुपुब्बी कथा ।

§ ३३ महामायादेवी सुपिनं अहस

तदा किर कपिलवत्थुनगरे असाळ्हिनक्खत्त घुट्ठ अहोसि । महाजनो नक्खत्त कीळति । महामाया-देवी पुरे पुण्णमाय सत्तमदिवसतो पट्ठाय[४८]विगतसुरापान मालागन्धविभूतिसम्पन्न नक्खत्तकीळ अनुभवमाना सत्तमदिवसे पातोव उट्ठाय गन्धोदकेन नहायित्वा चत्तारि सतसहस्सानि विस्सज्जेत्वा महादान दत्त्वा सब्बालंकारविभूसिता वरभोजन भुञ्जित्वा उपोसथगानि अधिदुठाय अलकतपटियत्त सिरिगम्भ पविसित्वा सिरिसयनेनिपन्ना निदु ओक्कममाना इम सुपिन अहस ।

चत्तारो किर न महाराजानो सयनेनेव सद्धि उक्खिपित्वा हिमवन्त नेत्वा सद्धिगोजनिके मनोसिला-तले सत्तयोजनिकस्स महासालरक्खस्स हेट्ठा टपेत्वा एकमन्त अट्ठसु । अथ नेस देवियो आगन्त्वा देवि अनो-तत्तदह नेत्वा मनुस्समलहरणत्थ नहापेत्वा दिब्बवत्थ निवासापेत्वा गन्धेहि विलिम्पापेत्वा दिब्बपुष्पाणि पिल-न्धापेत्वा ततो अविद्वरे रजतपम्बतो, तस्स अन्तो कणकविमान अत्थि, तत्थ पाचिनसीसक दिब्बसयन पञ्जापेत्वा निपज्जापेसु । अथ बोधिसत्तो सेतवरवारणो हत्वा ततो अविद्वरे एको सुवण्णपम्बतो, तत्थ चरित्वा ततो ओरुय्ह रजतपम्बत अभिरुहित्वा उत्तरदिसतो आगम्म रजतदामवण्णाय सोण्डाय सेतपदुम गहेत्वा कुञ्चनाद^१ नदित्वा कणकविमान पविसित्वा मातुसयन तिक्खत्तु पदक्खिण कत्वा दक्खिणपस्स फालेत्वा^२ कुञ्चि पविट्ठसदिसो अहोसि । एव उत्तरासाळ्हिनक्खत्तेन पटिसन्धि गण्ह ।

१ रो०-कोञ्चनाद । २ रो०-तलित्वा ।

§ ३४ ब्राह्मणा आहसु

पुन दिवसे पबुद्धा देवी न सुपिन रञ्जो आरोचेसि । राजा चतुसट्ठिमन्ने ब्राह्मणपामोक्खे पक्को-
सापेत्वा हरितुपलिताय लाजादीहि कतमगलसक्काराय भूमिया महारहानि आसनानि पञ्चापेत्वा तत्थ निसि-
न्नान ब्राह्मणान सप्पिमधुसक्काराभिसखनस्स वरपायामस्स सुवण्णरजतपातियो पुरेत्वा सुवण्णरजतपातीहि
येव पटिकुञ्जेत्वा अदासि । अञ्जेहि च अहनवत्थकपिलगाविद्वानादीहि ते मन्तप्पेमि । अथ नेम सव्वकामेहि
सतप्पितान सुपिन आरोचापेत्वा कि भविस्सतीति पुच्छि ।

ब्राह्मणा आहसु—“मा चिन्तयि महाराज ! देविया ते कुच्छिम्हि गम्भो पतिट्ठितो । सो [50]
च खो पुरिस्सगम्भो न इत्थिगम्भो । पुत्तो ते भविस्सति । सो सच्चे अगार अञ्जावसिस्सति राजा भविस्सति
चक्कवत्ती, सच्चे अगारा निक्खम्म पव्वजिस्सति बुद्धो भविस्सति लोके विवन्तच्छहो” ति ।

§ ३५ इतिसपुव्वनिमित्तानि पातुरहसु

बोधिसत्तस्स पन मानुकुच्छिम्हि पटिमन्धिगहणक्खणे एकपहारेनेव सकलदममहम्मी लोकधातु सकम्पि
सम्पक्कम्पि सम्पवेधि । इतिस पुव्वनिमित्तानि पातुरहसु । दमसु चक्कवालमहम्मेसु अप्पमाणो ओभामो पूरि ।
तस्स त सिरि दट्ठुकामा [४९] विय अन्वा चक्खूनि पटिलभिसु । वविग मट्ठ सुणिमु । मूगा समालापसु । खुज्जा
उजुगत्ता अहेसु । पगुला पदसा गमन पटिलभिसु । वन्धनगता सब्बसत्ता अन्दुवन्धनादीहि मुच्चिसु । सब्बनरकेसु
अग्गि निव्वायि । पेत्तिविसये खुप्पिपासा वूपसमि । तिरच्छानान भय नाहोसि । सब्बमत्तान रोगो वूपसमि । सब्ब-
सत्ता पियवदा अहेसु । मधुरेनाकारेन अस्सा हेसिसु । वारणा गज्जिसु । सब्बतुरियानि मकसकनिन्नाद मुच्चिसु ।
अघट्ठितानि येव मनुस्सान हत्थूपगादीनि आभरणानि विरविंसु । सब्बदिसा विप्पसन्ना अहेसु । सत्तान सुख
उप्पादयमानो मुदुसीतलो वातो वायि । अकालमेघो पवस्सि । पठवितोपि उदक उम्भिज्जित्वा विस्मन्दि । पक्खितो
आकासगमन विजहिंसु । नदियो असन्दमाना अट्ठसु । महासमुद्दे मधुर उदक अहोसि । सब्बत्थकमेव पञ्चवण्णेहि
पदुमेहि सञ्छन्न तल अहोसि । थलजजलजादीनि सब्बपुप्फानि पुप्फिसु । हक्खान खन्धेसु खन्धपदुमानि साखासु
साखापदुमानि लतासु लतापदुमानि पुप्फिसु । थले सिलातलानि भिन्दित्वा उपरुपरि सत्तसत्त हुत्वा दण्डपदुमानि
नाम निक्खमिसु । आकासे ओलम्बकपदुमानि नाम निव्वत्तिसु । समन्ततो पुप्फवस्सानि वस्सिसु । आकासे दिव्व-
तुरियानि वज्जिसु । सकलदससहस्सी लोकधातु वट्ठेत्वा विस्सट्ठमालागुळ विय उप्पीळेत्वा वट्ठमालाकलापो
विय अलकतपटियत्त मालासन विय च एकमालामालिनी विप्फुरन्तवाळवीजनी पुप्फधूपगन्धपरिवासिता परम-
सोभगप्पत्ता अहोसि ।

§ ३६ बोधिसत्तमातुधम्मता

एव गहितपटिसन्धिकस्स बोधिसत्तस्स पटिसन्धितो पट्ठाय बोधिसत्तस्स चैव बोधिसत्तमातुया च
उपद्वनिवारणत्थ खग्गहत्था चत्तारो देवपुत्ता आरक्ख गण्हिसु । बोधिसत्तमातु पुरिसेसु रागचित्त नुप्पज्जि ।
लाभग्गयसग्गप्पत्ता च अहोसि सुखीनि अकिलन्तकाया बोधिसत्तञ्च अन्तो [51] कुच्छिगत विप्पसन्ने मणिरतने
आवुतपण्डुसुत्त विय पस्सति । यस्मा च बोधिसत्तेन वसितकुच्छि नाम चेतियगम्भसदिसा न सक्का होति अञ्जेन
सत्तेन आवसितु वा परिभुज्जितु वा तस्मा बोधिसत्तमाता सत्ताहजाते बोधिसत्ते काल कत्वा तुसितपुरे
निव्वत्तति । यथा च अञ्जा इत्थियो दसमासे अप्पत्वापि अतिक्कमित्वापि निसिन्नापि निपन्नापि विजायन्ति न
एव बोधिसत्तमाता । सा पन बोधिसत्त दसमासे कुच्छिना परिहरित्वा ठिताव विजायति । अय बोधिसत्त-
मातुधम्मता ।

§ ३७ लुम्बिनीवने

महामायापि देवी पत्तेन तेत्थ विय दसमासे कुच्छिया बोधिसत्त परिहरित्वा परिपुण्णगम्भा जातिघर
गन्तुकामा सुद्धोदनमहाराजस्स आरोचेसि—इच्छामह देव ! कुलसन्तक [५०] देवदहनगर गन्तुन्ति । राजा

साधूति सम्पटिच्छित्वा कपिलवत्थुतो याव देवदहनगरा मग्ग सम कारेत्वा कदळिपुण्णघटधजपताकादीही अल-
कारापेत्वा देवि सोवण्णसिविकाय निसीदापेत्वा अमच्चसहस्सेन उक्खिपापेत्वा महत्तेन परिवारेन पेसेसि ।

द्विन्न पन नगरान अन्तरे उभयनगरवासीनम्पि लुम्बिनीवन नाम मगलसालवन अत्थि । तस्मि
समये मूलतो पट्ठाय याव अगसाखा सब्ब एकफालिफुल्ल अहोसि । साखन्तरेहि चेव पुप्फन्तरेहि च पञ्च-
वण्णभमरगणा नानप्पकारा च सकुणसघा मधुरस्सरेन विकूजन्ता विचरन्ति । सकल लुम्बिनीवन चित्त-
लतावनसदिस महानुभावस्स रञ्जो सुसज्जितआपणमण्डल विय अहोसि ।

देविया त दिस्वा सालवनकीळ कीळितुकामता उदपादि । अमच्चा देवि गहेत्वा सालवन
पविसि सु । सा मगलसालमूल गत्वा मालसाखाय गण्हितुकामा अहोसि । सालसाखा सुसेदितवेत्तग्ग विय ओन-
मित्वा देविया हत्थपथ उपगच्छि । सा हत्थ पसारेत्वा साख अगहेसि । तावदेव चस्सा कम्मजवाता चलि सु ।
अथस्सा साणि परिक्खिपित्वा महाजनो परिक्खमि । सालसाख गहेत्वा तिठमानाय एव चस्सा गम्भवुट्ठान
अहोसि । त खण येव चत्तारोपि सुद्वचित्ता महाब्रह्मानो सुवण्णजाल आदाय सम्पत्ता तेन सुवण्णजालेन बोधि-
सत्त सम्पटिच्छित्वा मातुपुरतो ठपेत्वा “अत्तमना देवि ! होहि महेसक्को ते पुत्तो उप्पन्नो” ति आहसु ।

यथा पन अञ्जे सत्ता मातु कुच्छित्तो निक्खमन्ता पटिक्कूलेन असुचिना मक्खिता निक्खमन्ति
न एव बोधिमत्तो । बोधिमत्तो [५२] पन धम्मासनतो ओतरन्तो धम्मकथिको विय, निस्सेणितो ओत-
रन्तो पुरिसो विय च, द्वे च हत्थे द्वे च पादे पसारेत्वा ठितको मातुकुच्छिसम्भवेन केनचि असुचिना अम-
क्खितो सुद्धो विसदो कासिकवत्थे निक्खित्तमणिरतन विय जोतन्तो मातुकुच्छित्तो निक्खमि । एव सन्तेपि
बोधिसत्तस्स च बोधिसत्तमातुया च सक्कारत्थ आकासतो द्वे उदकधारा निक्खमित्वा बोधिसत्तस्स च
मातु चस्स सरीरे उतु गाहापेसु ।

अथ न सुवण्णजालेन पटिग्गहेत्वा ठितान ब्रह्मान हत्थतो चत्तारो महाराजानो मगलसम्मताय
सुखस्सफुत्तसाय अजितप्पवेणिया गण्हि सु । तेम हत्थतो मनुस्सा दुक्कल्लुम्बटकेन पटिग्गण्हि सु । मनुस्सान हत्थतो
मुञ्चित्वा पठविय पटिठाय पुरत्थिमदिस ओलोकेसि । अनेकानि चक्कवाळसहस्सानि एकगणानि अहेसु ।
तन्थ देवमनुस्सा गन्धमालादीहि पूजयमाना “महापुरिस ! इध तुम्हेहि सदिसो अञ्जो नत्थि, कुत्तेत्थ उत्तरितरो”
ति आहसु । एव चतस्सो दिसा चतस्सो अनुदिसा च हेट्ठा उपरीति दसपि दिसा अनुविलोकेत्वा अत्तनो सदिस
अदिस्वा अय[५१] उत्तरा दिसाति सत्तपदवीतिहारेन अगमासि । महाब्रह्मना सेतच्छत्त धारयमानेन सुयामेन
देवपुत्तेन वाळवीजनि अञ्जाहि^१ च देवताहि सेसराजककुधभण्डहत्थाहि अनुगम्ममानो ततो सत्तमपदे ठितो
“अग्गोहमस्मि लोकस्सा” ति आदिक आसभि वाच निच्छारेत्तो सीहनाद नदि ।

बोधिसत्तो हि तीसु अत्तभावेसु मातुकुच्छित्तो निक्खन्तमत्तो एव वाच निच्छारेसि—
महोसधत्तभावे, वेस्सन्तरत्तभावे, इमस्मि अत्तभावेति । महोसधत्तभावे किरस्स मातु कुच्छित्तो
निक्खमन्तस्सेव सक्को देवराजा आगन्त्वा चन्दनसार हत्थे ठपेत्वा गतो । सो न मुट्ठिय कत्वाव निक्खन्तो ।
अथ न माता—तात ! कि गहेत्वा आगतोसीति पुच्छि । ओसध अम्माति ।

इति ओसध गहेत्वा आगतत्ता ओसधदारकोत्वेवस्स नाम अकसु । त ओसध गहेत्वा चाटिय
पक्खिपि सु । आगतागतान अन्धबधिरादीन तदेव सब्बरोगवूपसमाय भेसज्ज अहोसि । ततो महन्त इव
ओसध महन्त इव ओसधति उप्पन्नवचन उपादाय महोसधोत्वेवस्स नाम जात । वेस्सन्तरत्तभावे पन मातुकु-
च्छित्तो निक्खमन्तो दक्खिणहत्थ पसारेत्वाव “अत्थि नुखो अम्म ! किञ्चि धन गेहस्मि ? दान दस्सामी” ति
वदन्तो निक्खमि । अथस्स माता “सधने कुले निब्बत्तोसि ताता” ति पुत्तस्स हत्थ [५३] अत्तनो हत्थतले
कत्वा सहस्सत्थविक ठपापेसि ।

इमस्मि पन अत्तभावे इम मीहनाद नदीति । एव बोधिसत्तो तीसु अत्तभावेसु मातुकुच्छितो निक्ख-
न्तमत्तोव वाच निच्छारेसि ।

यथा च पटिसन्धिवक्खणे एव जातवक्खणेपिस्स वत्तिसपुब्बनिमित्तानि पातुरहसु । यस्मि पन समये
अम्हाक बोधिसत्तो लुम्बिनीवने जातो तस्मि येव समये गहलमाता देवी, छन्नो अमच्चो, काळुदायी अमच्चो,
आनन्दो राजकुमारो, आजानीय्यो हत्थिराजा, कन्थको अस्सराराजा, महाबोधिरुक्खो, चतस्सो निविकुम्भियो च
जाता । तत्थ एका गावुत्तप्पमाणा, एका अद्ध्योजनप्पमाणा, एका तिगावुत्तप्पमाणा, एका योजनप्पमाणा अहो-
सीति इमे सत्त सहजाता नाम । उभयनगरवासिनो बोधिसत्त गहेत्वा कपिलवत्थुनगरमेव अगमसु ।

§ ३८ तापसो काळदेवलो

त दिवस येव च कपिलवत्थुनगरे सुद्धोदनमहाराजस्स पुत्तो जातो अय कुमारो बोधितले निसी-
दित्वा बुद्धो भविस्सतीति तावतिसभवेन हट्ठतुट्ठा देवसवा चेलुक्खेपादीनि पवत्तेन्ता कीळिसु । तस्मि समये
सुद्धोदनमहाराजस्स कुलुपगो अट्ठसमापत्तिलाभी काळदेवलो नाम तापसो भत्तकिच्च कत्वा दिवाविहा-
रत्थाय तावतिसभवेन गन्त्वा तत्थ दिवा [५२] विहार निसिन्नो ता देवता दिस्वा किकाग्णा तुम्हे एव
तुट्ठमानसा कीळिथ ? मय्ह पेत कारण कथेथाति पुच्छि ।

देवता आहसु-मारिस । सुद्धोदनरज्जो पुत्तो जातो । सो बोधितले निसीदित्वा बुद्धो हुत्वा धम्म-
चक्क पवत्तेस्सति । तस्स अनन्त बुद्धलीळ्ह दट्ठु धम्म च सोतु लच्छामाति इमिना कारणेन तुट्ठम्हाति ।

तापसो तास वचन सुत्वा खिप्प देवलोकतो ओरुह् राजनिवेसन पविसित्वा पञ्चात्तासने निसिन्नो
पुत्तो किर ते महाराज । जातो पस्सिस्सामि नन्ति आह । राजा अलकतपटियत्त कुमार आणापेत्वा तापस
वन्दापेतु अभिहरि ।

बोधिसत्तस्स पादा परिवत्तित्वा तापसस्स जटामु पतिट्ठहिंसु । बोधिसत्तस्स हि तेनत्तभावेन
वन्दितव्वयुत्तको अज्जो नाम नत्थि । सचे हि अजानन्ता बोधिसत्तस्स सीस तापमस्स पादमूले
ठपेय्यु सत्तधा अस्स मुद्ध फलेय्य । तापसो न मे अत्तान नासेतु युत्तन्ति उट्ठायासना बोधिसत्तस्स अज्जलि
पग्गहेसि । राजा त अच्छरिय दिस्वा अत्तनो पुत्त वन्दि ।

तापसो अतीते चत्तालीसकप्पे, अनागते चत्तालीसाति असीति कप्पे अनुस्सरति । बोधिसत्तस्स
लक्खणसम्पत्ति दिस्वा भविस्सति नुखो बुद्धो उदाहु नोति आवज्जित्वा उपधारेन्तो निस्ससय बुद्धो भवि-
स्सतीति जत्वा अच्छरियपुरिसो अयन्ति [५४] सित अकासि । ततो अह इम बुद्धभूत दट्ठु लभिस्सामि
नुखो नोति उपधारेन्तो न लभिस्सामि अन्तरा येव काल कत्वा बुद्धसतेनपि बुद्धसहस्सेनपि गन्त्वा बोधेतु
असक्कुण्ये अरूपभवे निव्वत्तिस्सामीति दिस्वा एवरूप नाम अच्छरियपुरिस बुद्धभूत दट्ठु न लभिस्सामि ।
महती वत मे जानी भविस्सतीति परोदि ।

मनुस्सा दिस्वा अम्हाक अय्यो इदानेव हसित्वा पुन रोदितु उपट्ठितो किन्नु खो भन्ते । अम्हाक अय्य-
पुत्तस्स कोचि अन्तरायो भविस्सतीति पुच्छिसु ।

नत्थेतस्स अन्तरायो निस्ससयेन बुद्धो भविस्सतीति ।

अथ कस्मा परोदित्थाति ?

एवरूप महापुरिस बुद्धभूत दट्ठु न लभिस्सामि, महती वत मे जानी भविस्सतीति अत्तान अनुसोचन्तो
रोदामीति आह ।

ततो किन्नुखो मे जातकेसु कोचि एत बुद्धभूत दट्ठु लभिस्सति न लभिस्सतीति उपधारेन्तो भागिनेय्य
नाळकदारक अद्दस । सो भगीनिया गेह गन्त्वा कह ते पुत्तो नाळकोति ?

गेहे अय्य ।

पक्कोसाहि नन्ति । अत्तनो सन्तक आगत आह, तात । सुद्धोदनमहाराजस्स कुलं पुत्तो जातो । बुद्धकुरो एस पञ्चनिस वस्सानि अतिक्कमित्वा बुद्धो भविस्सति । त्व एत दट्ठ लभिस्ससि । अज्जेव पब्बज्जाहीति [५३] ।

सत्तासीतिकोटिधने कुले निव्वत्तो दारको न मातुलो अनत्थे नियोजेस्सतीति चिन्तेत्वा तावदेव अन्तरापणतो कासावानि^१ चैव मत्तिकापत्तञ्च आहरापेत्वा केसमस्सु ओहारेत्वा कासावानि वत्थानि अच्छादेत्वा यो लोके उत्तमपुग्गलो त उद्दिस्स मय्ह पब्बज्जाति बोधिसत्ताभिमुख अञ्जलिम्पग्गय्ह पञ्च-पटिठितेन वन्दित्वा पत्त थविकाय पविखपित्वा असकूटे ओलग्गेत्वा हिमवन्त पविसित्वा समणधम्म अकासि ।

सो पठमाभिसम्बोधिपत्त तथागत उपसकमित्वा नालकपटिपद कथापेत्वा पुन हिमवन्त पविसित्वा अरहत्त पत्वा उक्कट्ठपटिपद पटिपन्नो सत्तेव मासे आयु पालेत्वा एक सुवण्णपब्बन निस्साय ठितकोव अनुपादि-सेसाय निब्बाणवातुया परिनिब्बायि ।

§ ३९ लक्खणपटिग्गाहका अट्ठ ब्राह्मणा

बोधिसत्तम्पि खो पञ्चमदिवसे सीस नहापेत्वा नामगहण गण्हिस्सामाति राजभवन चतुजातिक-गन्धेहि विलिम्पित्वा लाजपञ्चमकानि पुप्फानि विकिरित्वा असम्भिन्नपायास पचापेत्वा तिण्ण वेदान पारो अट्ठुत्तरसत्त ब्राह्मणे निमन्तेत्वा राजभवने निसीदापेत्वा सुभोजन भोजेत्वा [५५] महासक्कार कत्वा किन्नुखो भविस्सतीति लक्खणानि पटिग्गाहापेसु । तेसु —

“रामो धजो लक्खणो चापि मन्ती कोण्डञ्जो च भोजो सुयामो सुदत्तो ।

एते तदा अट्ठ अहेसु ब्राह्मणा छल्लगवा मन्त व्याकरिस्सु ॥” ति ।

इमे अट्ठेव ब्राह्मणा लक्खणपटिग्गाहका अहेसु । पटिसन्धिगहणदिवसे सुपिनोपि एतेहेव पटिग्गाहितो । तेसु सत्त जना द्वे अगुलियो उक्खिपित्वा द्वेधा व्याकरिस्सु “इमेहि लक्खणेहि समन्नागतो अगार अज्झावसमानो राजा होति चक्कवत्ती, पब्बजमानो बुद्धो” ति सब्ब चक्कवत्तिरञ्जो सिरिविभव आचिक्खिस्सु ।

तेस पन सब्बदहरो गोत्ततो कोण्डञ्जो नाम माणवो बोधिसत्तस्स लक्खणवरनिष्फत्ति ओलोकेत्वा “एतस्स अगारमज्झे ठानकारण नत्थि, एकन्तेनेव विवञ्छदो बुद्धो भविस्सती” ति एकमेव अगुलि उक्खिपित्वा एकसव्याकरण व्याकासि । अय हि कताधिकारो पच्छिमभविकसत्तो पञ्जाय इतरे सत्त जने अभिभवित्वा इमेहि लक्खणेहि समन्नागतस्स अगारमज्झे ठान नाम नत्थि । अससय बुद्धो भविस्सतीति एकमेव गति अट्ठसि । तस्मा एकगुलि उक्खिपित्वा एव व्याकासि [५४] ।

§ ४० पचवग्गिया थेरा नाम

अथ ते ब्राह्मणा अत्तनो धरानि गन्त्वा पुत्ते आमन्तयिस्सु—ताता । अम्हे महल्लका, सुद्धोदनमहा-राजस्स पुत्त सब्बञ्जुत्तप्पत्त मय लभेय्याम वा नो वा, तुम्हे तस्मि कुमारे सब्बञ्जुत्त पत्ते तस्स सासने पब्बजेय्याथाति ।

ते सत्तपि जना यावतायुक ठत्वा यथाकम्म गता । कोण्डञ्जमाणवो अरोगो अहोसि । सो महासत्ते बुद्धिमन्वाय महाभिनिक्खमन अभिनिक्खमित्वा अनुक्कमेन उरुवेल गन्त्वा रमणीयो वत्त अय भूमिभागो अल वतिद कुलपुत्तस्स पधानत्थिकस्स पवानायाति चित्त उप्पादेत्वा तत्थ वास उपगते महापुरिसो पब्बजितोति सुत्वा तेस ब्राह्मणान पुत्ते उपसकमित्वा एवमाह—सिद्धत्थकुमारो किर पब्बजितो सो निस्ससय बुद्धो भविस्सति, सचे तुम्हाक पितरो अरोगा अस्सु अज्ज निक्खमित्वा पब्बजेय्यु । सचे

तुम्हेपि इच्छेय्याथ एथ अहं तं पुरिमं अनुपव्वजिम्मानीनि । ते सव्वे एकच्छन्दा भवितुं [56] नासक्खिमु । तयो जना न पव्वजिमु । कोण्डञ्जनाह्मण जेट्ठकं कत्वा इतरे चत्तारो पव्वजिमु । ते पञ्चपि जना पञ्चवग्गिया थेरा नाम जाता ।

§ ४१ चत्तारि पुब्बनिमित्तानि

तदा पन राजा किं दिस्वा मय्हं पुत्तो पव्वजिस्सतीति पुच्छि ।

चत्तारि पुब्बनिमित्तानीति ।

कतरं च कतरञ्चाति ?

जराजिण्णं व्याधितं मतं पव्वजितन्ति ।

राजा—इतो पट्ठाय एवरूपानं मम पुत्तस्स सन्तिकं उपसकमितुं मा अदत्थ । मय्हं पुत्तस्स बुद्धभावेन कम्मं नत्थि । अहं मम पुत्तं द्विसहस्सदीपपरिवारानं चतुन्नं महादीपानं इस्सरियाधिपच्च रज्जं कारेन्तं छत्तिसंयोजनपरिमण्डलाय परिसायं पटिवुनं गगनतले विचरमानं पस्सितुकामोमहीति—एव च पन वत्वा इमेसं चतुष्पकारानं पुरिसानं कुमारस्स चक्खुपथे आगमननिवारणत्थं चतुमुं दिसामु गावुते गावुते आरक्खं ठपेसि ।

तं दिवसं च पन मंगलट्ठाने सन्निपतितेसु असीनिया ज्ञातिकुलसहस्सेसु एकेको एकमेकं पुत्तं पटिजानि । अयं बुद्धो वा होतुं राजा वा मयं एकमेकं पुत्तं दम्साम । सचेपि बुद्धो भविस्सति खत्तियसमणेहेव पुरक्खतपरिवारितो विचरिस्सति, सचेपि राजा भविस्सति खत्तियकुमारेहेव पुरक्खतपरिवारितो विचरिस्सतीति ।

§ ४२ रञ्जो वप्पमंगल अहोसि

राजापि बोधिसत्तस्स उत्तमरूपसम्पन्ना विगतसव्वदोसा धातियो पञ्चुपट्ठापेसि । बोधिसत्तो अनन्तेन परिवारेन महन्तेन सिरिसोभग्गेन वड्ढति ।

अथेकदिवसं रञ्जो वप्पमंगलं नाम अहोसि । तं दिवसं सकलनगरं देवविमानं वियं [५५] अलकरोन्ति । सव्वे दासकम्मकरादयो अहतवत्थनिवत्था गन्धमालादिपतिमण्डिता राजकुले सन्निपतन्ति । रञ्जो कम्मन्ते नगलसहस्सं योजिय्यति । तस्मिं पन दिवसे एकेन ऊनं अट्ठसत्तं नगलानि सद्धिं बलिवद्-रस्मियोत्तेहि रजतपरिक्खतानि होन्ति । रञ्जो आलम्बननगलं^१ पन रत्तमुवण्णपरिक्खतं होति । बलिवद्दानं सिगानि रस्मियोत्तपतोदानि सुवण्णपरिक्खतानेव होन्ति । राजा महापरिवारेन नगरा निक्खमन्तो पुत्तं गहेत्वा अगमासि । कम्मन्तट्ठाने एको जम्बुक्खो बहुलपलासो सन्दच्छायो अहोसि । तस्स हेट्ठा कुमारस्स सयनं पञ्जपापेत्वा उपरि सुवण्णतारकखचितं वितानं बन्धापेत्वा साणिपाकारेन परिक्खिपापेत्वा आरक्खं ठपापेत्वा राजा सब्बालकारेन अलकरित्वा अमच्चगणपरिवृतो नगलकरणट्ठानं अगमासि । तत्थ राजा सुवण्णनगलं गण्हाति । अमच्चा एकऊनट्ठसत्तं रजतनगलानि, कस्सका सेसनगलानि । ते तानि गहेत्वा इतो चितो च कसन्ति । राजा पन ओरतो पारं गच्छति पारतो ओरं आगच्छति । एतस्मिं ठाने [५७] महासम्पत्तिं अहोसि । बोधिसत्तं परिवारेत्वं निसिन्ना धातियो रञ्जो सम्पत्तिं पस्सिस्सामाति अन्तोसाणितो बहिं निक्खन्ता ।

बोधिसत्तो इतो चितो च ओलोकेन्तो कञ्चिं अदिस्वा वेगेन उट्ठाय पल्लकं आभुजित्वा आनापाने परिगहेत्वा पठमञ्ज्ञानं निब्बत्तेसि ।

धातियो खज्जभोज्जन्तरे विचरमाना थोकं चिरायिंसु । सेसस्खानं छायां निवत्ता^२, तस्स पन स्खस्स परिमण्डलां हुत्वा अट्ठासि । धातियो अय्यपुत्तो एककोतिं वेगेन साणि उक्खिपित्वा अन्तो पविसमाना बोधिसत्तं सयने पल्लकेन निसिन्नं तं च पाटिहारियं दिस्वा गन्त्वा रञ्जो आरोचेसु—देव ! कुमारो एव निसिन्नो एव अञ्जेसं स्खानं छायां निवत्ता जम्बुक्खस्स छायां परिमण्डलां ठितासि । राजा वेगेनागन्त्वा पाटिहारियं दिस्वा इदं ते तात ! दुतियं वदनन्ति पुत्तं वन्दि ।

१ रो०—आलम्बननङ्गले । २ सी०—अनतिवत्ता । रो०—अतिवत्ता ।

§ ४३ आतकान सिप्प दस्सेसि

अथ अनुक्कमेन बोधिसत्तो सोळसवस्सपदेसिको जातो । राजा बोधिसत्तस्स तिण्ण उतून अनुच्छविके तयो पासादे कारेसि, एक नवभूमक, एक सत्तभूमक, एक पञ्चभूमक । चत्तालीससहस्सा च नाट-कित्थियो उपट्ठापेसि । बोधिसत्तो देवो विय अच्छरासघपरिवुतो अलकतनाटकपरिवुतो निप्पुरिसेहि तुरियेहि परिचारियमानो महासम्पत्ति अनुभवन्तो उतुवारेन तेसु तेसु पासादेसु विहरति । राहुलमाता पनस्स देवी अगमहेसी अहोमि । [५६]

तस्स एव महासम्पत्ति अनुभवन्तस्स एकदिवस आतिसघस्स अब्भन्तरे अय कथा उदपादि—सिद्धत्थो कीळापसुतोव विचरति, न किञ्चि सिप्प सिक्खति, सगामे पच्चुपट्ठिते कि करिस्सतीति ।

राजा बोधिसत्त पक्कोसापेत्वा—तात । तव आतका सिद्धत्थो किञ्चि सिप्प असिक्खित्वा कीळापसुतोव विचरतीति वदन्ति । एत्थ कि पत्तकाले मज्झसीति ? देव । मम सिप्पसिक्खनकिञ्च नत्थि । नगरे मम सिप्प दस्सनत्थ भेरि चरापेथइतो सत्तमे दिवसे आतकान सिप्प दस्सेस्सामीति ।

राजा तथा अकासि । बोधिसत्तो अक्खणवेधि वालवेधि, सरवेधि, सद्देधि पुकानपुक धनुग्गहे सन्निपातापेत्वा महाजनस्स मज्झे अज्जेहि च धनुग्गहेहि असाधारण आतकान द्वादसविध सिप्प दस्सेसि । त सर्गभगजातके आगतनयेनेव व वेदितव्व । तदास्स आतिसघो निक्कखो अहोमि ।

§ ४४. चत्तारि पुब्बनिमित्तानि

अथेकदिवस बोधिसत्तो उय्यानभूमि गन्तुकामो सारथि आमन्तेत्वा रथ योजेहीति आह । सो साधूति पटिस्सुणित्वा महारह उत्तमरथ सव्वालकारेन अलकरित्वा कुमुदपत्तवण्णो [58] चत्तारो मगलसिन्धवे योजेत्वा बोधिसत्तस्स पटिनिवेदेसि । बोधिसत्तो देवविमानसदिस रथ अभिरुहित्वा उय्यानाभिमुखो अगमासि ।

(१) जराजिण्ण ।

देवता सिद्धत्थकुमारस्स अभिसम्बुज्जनकालो आसन्नो, पुब्बनिमित्त दस्सेस्सामाति एक देवपुत्त जराजज्जर खण्डदन्त पलितकेस गोपाणसिवक ओभग्गसरीर दण्डहत्थ पवेधमानक कत्वा दस्सेसु । त बोधिसत्तो चेव सारथी च पस्सन्ति ।

ततो बोधिसत्तो सारथि—“सम्म । को नामेसो पुरिसो । केसापिस्स न यथा अज्जेस” न्ति महापदाने आगतनयेन पुच्छित्वा तस्स वचन सुत्वा धिरत्थु वत भो । जाति यत्रहि नाम जातस्स जरा पज्झायिस्सतीति सविग्गहदयो ततोव पटिनिवत्तित्वा पासादमेव अभिरुहि ।

राजा किकारणा मम पुत्तो खिप्प पटिनिवत्तीति पुच्छि ।

जिण्ण पुरिस दिस्वा देवाति आहसु ।

“जिण्णक दिस्वा पब्बजिस्सती” ति कस्मा म नासेथ । सीघ मे पुत्तस्स नाटकानि सज्जेथ । सम्पत्ति अनुभवन्तो पब्बज्जाय सति न करिस्सतीति वत्वा आरक्ख बड्ढेत्वा सब्बदिसासु अद्वयोजने अद्वयोजने ठपेसि ।

(२) व्याधित

पुनेकदिवस बोधिसत्तो तथेव उय्यान गच्छन्तो देवताहि निम्मित व्याधित पुरिस दिस्वा पुरिमनयेनेव पुच्छित्वा सविग्गहदयो निवत्तित्वा पासाद अभिरुहि । राजापि पुच्छित्वा हेट्ठावुत्तनयेनेव सविदहित्वा पुन बड्ढेत्वा समन्ततो तिगावुत्तप्पमाणे पदेसे आरक्ख ठपेसि । [५७]

(३) कालकत

अपर पन एकदिवस बोधिसत्तो तथेव उय्यान गच्छन्तो देवताहि निम्मित कालकत दिस्वा पुरिमनयेनेव पुच्छित्वा सविग्गहदयो पुन निवत्तित्वा पासाद अभिरुहि । राजापि पुच्छित्वा हेट्ठावुत्तनयेनेव सविदहित्वा पुन वड्ढेत्वा समन्ततो योजनप्पमाणे पदेमे आरक्ख ठपेसि ।

(४) पब्बजित

अपर पन एकदिवस उय्यान गच्छन्तो तथेव देवताहि निम्मित सुनिवत्थ सुपास्त पब्बजित दिस्वा को नामेसो सम्माति सारथि पुच्छि । सारथि किञ्चापि बुद्धुप्पादस्स अभावा पब्बजित वा पब्बजितगुणे वा न जानाति देवानुभावेन पन पब्बजितो नामेस देवानि वत्वा पब्बज्जाय गुणे वण्णेसि । बोधिसत्तो पब्बज्जाय रुचि उप्पादेत्वा त दिवस उय्यान अगमासि ।

दीघभाणका पनाहु—‘वत्तारि निमित्तानि एकदिवसेनेव दिस्वा अगमासी’ ति ।

§ ४५ बोधिसत्तस्स पच्छिमो अलकारो

तत्थ दिवसभाग कीळित्वा मगलपोकखरणिय नहायित्वा अत्थ गने सुरिये मगलसिलापट्टे निसीदि अत्तान अलकारापेतुकामो । अथस्स परिचारकपुरिसा नानावण्णानि दुस्सानि नानप्पकारा आभरणविकतियो मालागन्धविलेपनानि च आदाय समन्ता परिवारेत्वा अट्ठसु ।

तस्मि खणे सक्कस्स निसिन्नासन उण्ह [५१] अहोसि । सो कोनुखो म इमम्हा ठाना चावेतुका- मोति उपधारेन्तो बोधिसत्तस्स अलकरणकाल दिस्वा विस्सकम्म^१ आमन्तेसि— सम्म विस्सकम्म । सिद्धत्थ- कुमारो अज्ज अड्ढरत्तसमये महाभिनिक्खमण निक्खमिस्सति । अयमस्स पच्छिमो अलकारो । उय्यान गत्वा महापुरिस दिब्बालकारेहि अलकरोहीति ।

सो सावूति पटिस्सुणित्वा देवतानुभावेन त खण येव उपसकमित्वा तस्सेव कप्पकसदिसो हुत्वा कप्पकस्स हत्थतो वेठनदुस्स गहेत्वा बोधिसत्तस्स मीस वेठेसि । बोधिसत्तो हत्थसप्फस्सेनेव नाय मनुस्सो देवपुत्तो एकोति अञ्जासि । वेठने वेठितमत्ते सीसे मोळिय मणिरतनाकारेन दुस्ससहस्स अब्भु- ग्गञ्छि । पुन वेठेन्तस्स दुस्ससहस्सन्ति दसक्खत्तु वेठेन्तस्स दसदुस्ससहस्सानि अब्भुग्गञ्छिमु । सीस खुट्ठक दुस्सानि बहूनि कथ अब्भुग्गतानीति न चिन्तेतब्ब । तेसु हि सब्बमहन्त सामलतापुप्फप्पमाण, अवसेसानि कुतुम्ब- कपुप्फप्पमाणानि अहेसु । बोधिसत्तस्स सीस केसेहि आकिण्ण किञ्जक्खगवच्छित विय कुप्पकपुप्फ अहोसि ।

अथस्स सब्बालकारपतिमण्डितस्स सब्बताळावचरेसु सकानि सकानि च पटिभाणानी दस्स- यन्तेसु ब्राह्मणेषु जयनरिन्दाति आदिवचनेहि सूतमागधादिसु नानप्पकारेहि मगलवचनधुतिधोसेहि सम्भावेन्तेसु सब्बालकारपतिमण्डित रथवर अभिरुहि । [५८]

§ ४६ राहुलो जातो

तस्मि समये राहुलमाता पुत्त विजायीति सुत्वा मुद्धोदनमहाराजा पुत्तस्स मे तुट्ठि निवेदेथाति सासन पहिणि । बोधिसत्तो त सुत्वा राहुलो जातो^२ बन्धन जातन्ति आह । राजा कि मे पुत्तो अब्बानि पुच्छित्वा न वचन सुत्वा इतो पट्ठाय मे नत्ता राहुलकुमारो येव नाम होतूति आह ।

§ ४७ किसानोत्तमिया उदान

बोधिसत्तोपि खो रथवर आहृह महन्तेन यसेन अतिमनोरमेन सिरिसोभग्गेन नगर पाविसि । तस्मि समये किसानोत्तमी नाम खत्तियकञ्जा उपरिपासादवरतलगता नगर पदक्खिण कुरमानस्स बोधिसत्तस्स रूप- सिरि दिस्वा पीतिसोमनस्सजाता इम उदान उदानेसि —

१ स्या०—विस्सुकम्म । २ सि०—राहु जातो ।

“निब्बुता नून सा माता निब्बुतो नून सो पिता, ।
निब्बुता नून सा नारी यस्माय ईदिसो पती” ॥ ति । [60]

बोधिसत्तो त सुत्वा चिन्तेसि—अय एवमाह, एवरूप अत्तभाव पस्सन्तिया मातु हृदय निब्बायति पितुहृदय निब्बायति पजापतिया हृदय निब्बायतीति । कस्मि नुखो निब्बुते हृदय निब्बुत नाम होतीति ? अथस्स किलेसेसु विरत्तमानमस्स एतदहोसि—रागग्गिम्ह निब्बुते निब्बुत नाम होति, दोसग्गिम्ह निब्बुते निब्बुत नाम होति, मोहग्गिम्ह निब्बुते निब्बुत नाम होति, मानदिट्ठि आदिषु सब्बकिलेसदरथेसु निब्बुतेसु निब्बुत नाम होति, अय मे सुवचन सावेसि । अहं हि निब्बाण गवेसतो चरामि । अज्जेव मया घरावास छड्डेत्वा निक्खम्म पब्बजित्वा निब्बाण गवेसितु वट्ठतीति । अय इमिस्मा आचरियभागो होत्ति कण्ठतो ओमुञ्चित्वा किंसागोत-मिया सतसहस्सग्गघनक मुत्ताहार पेसेसि । सा सिद्धत्थकुमारो मयि पटिबद्धचित्तो हुत्वा पण्णाकार पेसेसीति सोमनस्सजाता अहोसि ।

§ ४८. नाटकस्थियो

बोधिसत्तोपि महन्तेन सिरिसोभग्गेन अत्तनो पासाद अभिरुहित्वा सिरिसयने निपज्जि । तावदेव न सब्वालकारपतिमण्डिता नच्चगीतादिसु सुसिक्खिता देवकञ्जा विय रूपसोभग्गप्पत्ता इत्थियो नानातुरियानि गहेत्वा सम्परिवारयित्वा अभिरमापेन्तियो नच्चगीतवादितानि पयोजयिषु । बोधिसत्तो किलेसेसु विरत्तचिन्ताय नच्चादिसु अनभिरतो मुहत्त निद् ओक्कमि । तापि इत्थियो यस्सत्थाय मय नच्चादीनि पयोजयेम सो निद् उपगतो इवानि किमत्थ किलमामाति गहितगहितानि तुरियानि अज्झोत्थरित्वा निपज्जिषु । गन्धतेलप्पदीपा ज्ञायन्ति । बोधिसत्तो पबुज्झित्वा सयनपिट्ठे पल्लकेन निसिन्नो अहं ता इत्थियो तुरियभण्डानि अवन्थरित्वा निदाय-न्तियो एकच्चा पग्घरित्खेळा लाला किलिन्नगत्ता एकच्चा [५९] दन्ते खादन्तियो एकच्चा काकच्छन्तियो एकच्चा विप्पलपन्तियो एकच्चा विवटमुखा एकच्चा अपगतवत्था पाकटवीभच्छसम्बाधट्ठाना । सो तास त विप्पकार दिस्वा भिय्योसोमत्ताय कामेसु विरत्तो अहोसि । तस्स अलकतपटियत्त सक्कभवनसदिसम्पि त महातल विप्प-विद्धनानाकुणपभरित आमकसुसान विय उपट्ठासि । तयो भवा आदित्तगेहसदिसा विय खायिषु । उपदुत्त वत भो ! ^१ उपस्सट्ठ वत भोति उदान पवति । अतिविय पब्बज्जाय चित्त नमि ।

§ ४९. महाभिनिक्खमनं

सो अज्जेव मया महाभिनिक्खमन निक्खमितु वट्ठतीति सयना वुट्ठाय द्वारसमीपं गन्त्वा को एत्थाति आह । [61]

उम्मारे सीस कत्वा निपन्नो छन्नो अहं अय्यपुत्त । छन्नोति आह ।

छन्न ! अहं अज्ज महाभिनिक्खमण निक्खमितुकामो । एक मे अस्स कप्पेहीति । सो साधु देवाति अस्सभण्डक गहेत्वा अस्ससाल गन्त्वा गन्धतेलप्पदीपेषु जलन्तेसु सुमनपट्टवितानस्स हेट्ठा रमणीये भूमिभागे टित कन्थक अस्सराजान दिस्वा अज्ज मया इममेव कप्पेतु वट्ठतीति कन्थक कप्पेसि ।

सो कप्पियमानोव अज्जासि अय मे कप्पना अतिगाळ्हा, अज्जेसु दिवसेसु उय्यानकीळादि-गमनकाले कप्पना विय न होति । मय्ह अय्यपुत्तो अज्ज महाभिनिक्खमण निक्खमितुकामो भविस्सतीति । ततो तुट्ठमानसो महाहसित हसि । सो सद्दो सकलनगर पत्थरित्वा गच्छेय्य । देवता पन त सद्दं निरुम्हित्वा न कस्सचि सोतु अदसु ।

बोधिसत्तोपि खो छन्न पेसेत्वाव पुत्त ताव पस्सिस्सामीति चिन्तेत्वा निसिन्नपल्लकतो वुट्ठाय राहु-लमाताय वसनट्ठान गन्त्वा गम्भद्वार विवरि । तस्मि खणे अन्तो गम्भे गन्धतेलप्पदीपो ज्ञायति । राहुलमाता सुमनमल्लिकादीन पुप्फान अम्मणमत्तेन अभिप्पकिण्णसयने पुत्तस्स मत्थके हत्थ ठपेत्वा निदायति । बोधिसत्तो

उम्मारो पाद ठपेत्वा ठितकोव ओलोकेत्वा मचाह देविया हत्थ अपनेत्वा मम पुत्त गण्हिस्सामि देवी पवुज्झिस्सति एव मे गमनन्तरायो भविस्सति, बुद्धो हुत्वाव आगन्त्वा पुत्त पम्मिस्सामीति पामादतलतो ओत्ति । य पुत्त जातकट्टकथाय “तदा सत्ताहजातो राहुलकुमारो होती” ति वुत्त न मेसट्ठकथासु नत्थि तस्मा ददमेव गहेत्तव्व ।

एव बोधिसत्तो पासादतला ओत्तरित्वा अस्ससमीप गत्वा एवमाह—तान कन्थक ! त्व अज्ज एकरत्ति म तारय, अह त निस्साय बुद्धो हुत्वा सदेवक लोक गग्गेस्सामीति । ततो उल्लघित्वा कन्थकस्स पिट्ठि अभिरुहि ।

कन्थको गीवतो पट्ठाय आयामेन अट्ठारसहत्थो होति, तदनुच्छविकेन उब्बेधेन समन्नागतो थाम-जवसम्पन्नो सब्बसेतो, धोतसवसदिसो । [६०] सो सचे हसेय्य वा पादसद् वा करेय्य सद्दो सकलनगर अवत्थरेय्य । तस्मा देवता अत्तनो आनुभावेन तस्स यथा न कोचि सुणानि एव हमितमद् सन्निरम्भित्वा अक्कमनअक्कमन-पदवारे हत्थतलानि उपनामेसु ।

बोधिसत्तो अस्सवरस्स पिट्ठिवेमज्जगतो^१ छन्न [62] अम्मस्स वाळाधि गाहापेत्वा अड्ढरत्त-समये महाद्वारसमीप पत्तो । तदा पुन राजा एव बोधिसत्तो याय कायचि वेलाय नगरद्वार विवरित्वा निक्खमितु न सक्खिस्सतीति द्वीसु द्वारकवाटेसु एकेक पुरिससहस्सेन विवरितव्व कारगेमि ।

बोधिसत्तो थामवलसम्पन्नो हत्थिगणनाय कोटिसहस्महत्थीन वल धारेति, पुरिसगणनाय दसपुरिसकोटिसहस्सान । तस्मा सो चिन्तेसि—“सचे द्वार न अवापुरीयति अज्ज कन्थकम्म पिट्ठे निसिन्नोव वाळाधि गहेत्वा ठितेन छन्नेन सद्धि येव कन्थक ऊरुहि निप्पीळेत्वा अट्ठारसहत्थुब्बेव पाकार उप्पतित्वा अतिक्कमिस्सामी” ति । छन्नोपि चिन्तेसि,—“सचे द्वार न विवरीयति अह अय्यपुत्त मम खन्धे निसीदापेत्वा कन्थक दक्खिणहत्थेन कुच्छिय परिक्षिपन्तो उपकच्छन्तरे कत्वा पाकार उप्पतित्वा अतिक्कमिस्सामी” ति । कन्थकोपि चिन्तेसि,—“सचे द्वार न विवरीयति अह अत्तनो सामिक पिट्ठय यथानिसिन्नमेव छन्नेन वाळाधि गहेत्वा ठितेन सद्धि येव उक्खिपित्वा पाकार उप्पतित्वा अतिक्कमिस्सामी” ति । सचे द्वार न अवापुरीयित्थ^२ यथाचिन्तितमेव तीसु जनेसु अज्जतरो सम्पादेय्य । द्वारे अधिवत्था देवता पुन द्वार विवरि ।

तस्मि येव खणे भारो पापिमा बोधिसत्त निवत्तेस्सामीति आगन्त्वा आकासे ठितो आह—मारिस्स ! मा निक्खमि । इतो ते सत्तमे दिवसे चक्करतन पातुभविस्सति । द्विसहस्सपरित्तदीपपरिवारागन चतुन्न महादीपान रज्ज कारेस्ससि । निवत्त मारिस्सति ।

कोसि त्वन्ति ?

अह वसवत्तीति मारोम्हीति ।

मार ! जानामह मय्ह चक्करतनस्स पातुभाव । अनत्थिकोह रज्जेन । दससहस्सी लोकधातु उन्नादेत्वा बुद्धो भविस्सामीति ।

मारो इतोदानि ते पट्ठाय कामवितक्क वा व्यापादवितक्क वा विहिंसावितक्क वा चिन्तित-काले जानिस्सामीति ओतारापेखो छाया विय अनपगच्छन्तो अनुबन्धि ।

बोधिसत्तोपि हत्थगत चक्कवत्तिरज्ज खेळपिण्ड विय अनपेखो छड्ढेत्वा महत्तेन सक्कारेन नगरा निक्खमित्वा आसाळ्हिपुण्णमाय उत्तरासाळ्हनक्खत्ते वत्तमाने निक्खमित्वा च पुन नगर अपलोकेतुकामो जातो । एवञ्च पुनस्स चित्ते उपन्नमत्ते येव—महापुरिस्स ! न तथा निवत्तित्वा [६१] ओलोकनकम्म कतन्ति वदमाना विय महापठवी कुलालचक्क विय छिज्जित्वा परिवत्ति । बोधिसत्तो नगराभिमुखो ठत्वा नगर ओलोकेत्वा तस्मि ठाने कन्थकनिवत्तनचेतियट्ठान दस्सेत्वा गन्तब्बमग्गाभिमुख कन्थक [63] कत्वा पायासि महत्तेन सक्कारेन उळारेन सिरिसोभग्गेन । तदा किरस्स देवता पुरतो सट्ठिउक्कासहस्सानि धारयिसु, पच्छतो सट्ठि, दक्खिणपस्सतो सट्ठि, वामपस्सतो सट्ठि । अपरा देवता चक्कवाळमुखवट्ठिय अपरिमाणा उक्का धारयिसु । अपरा देवता च नागसु-पण्णादयो च दिब्बेहि गन्धेहि मालाहि चुण्णेहि धूपेहि पूजयमाना गच्छन्ति । पारिच्छत्तकपुप्फेहि चैव मन्दारवपुप्फेहि

१ रो०—पिट्ठिवरमज्जगतो । २ स्या०—अपारुपयित्थ ।

च घनमेघवृष्टिकाले धाराहि विय नभ निरन्तर अहोसि । दिब्बानि सङ्गीतानि पवत्तन्ति । समन्ततो अट्ठसट्ठि-
तुरियसतसहस्सानि पवज्जिमु । समुद्कुच्छिय मेघत्थनितकालो विय युगन्धरकुच्छिय सागरनिगघोसकालो
विय वत्तति । इमिना सिरिमोभग्गेन गच्छन्तो बोधिसत्तो एकरत्तेनेव तीणि रज्जानि अतिककम्म तिसयोजन-
मत्थके अनोमानदीतीर पापुणि ।

कि पन अस्सो ततो पर गन्तु न सक्कोतीति ? नो न सक्कोति । सो हि एकचक्कवाळगम्भ नाभिया ठित-
चक्कस्स नेमिवट्ठि मट्ठतो विय अन्तन्तेन चरित्वा पुरे पातरासमेव आगत्वा अत्तनो सम्पादित भत्त भुज्जितु
समत्थो । तदा पन देवनागसुपण्णादीहि आकासे ठत्वा ओस्सट्ठेहि गन्धमालादीहि याव ऊरुप्पदेसा सञ्छन्न
सरीर आकड्ढित्वा गन्धमालाजट छिन्दन्तस्स अतिप्पपञ्चो अहोसि । तस्मा तिसयोजनमत्तमेव अगमासि ।

§ ५० बोधिसत्तो पब्बजि

अथ बोधिसत्तो नदीतीरे ठत्वा छन्न पुच्छि--किनामा अय नदीति ।

अनोमा नाम देवाति ।

अम्हाकम्पि पब्बज्जा अनोमा नाम भविस्सतीति पण्हिया घट्टेन्तो अस्सस्स सञ्ज अदासि । अस्सो
उप्पतित्वा अट्ठउमभवित्थाराय नदिया पारिमतीरे अट्ठासि । बोधिसत्तो अस्सपिट्ठितो ओरुह रजतपट्ट-
सदिसे वालुकापुलिने ठत्वा छन्न आमन्तेसि । सम्म छन्न ! त्व मय्ह आभरणानि चेव कन्थकञ्च अदाय
गच्छ इधेवाह पब्बजिस्सामीति ।

अहम्पि देव ! तया सद्धि पब्बजिस्सामीति ।

बोधिसत्तो न लब्भा तथा पब्बजितु गच्छ त्वन्ति तिव्वत्तु पटिवाहित्वा आभरणानि चेव कन्थक च पटि-
च्छापेत्वा चिन्तेसि--इमे मय्ह केसा समणसारुप्पा न होन्ति, अञ्जो बोधिसत्तस्स केसे छिन्दितु युत्तरूपो नत्थि,
ततो सयमेव खग्गेन छिन्दिस्सामीति दक्खिणहत्थेन असि गण्हित्वा वामहत्थेन मोळिया सद्धि चूळ गहेत्वा
छिन्दि । केसा द्रड्डुलपत्ता हुत्वा दक्खिणतो आवत्तमाना सीस अल्लियिमु । तेस यावजीव तदेवप्पमाण अहोसि,
मस्सु च तदनु रूप अहोसि । पुन केसमस्सु ओहारणकिच्च नाम नाहोसि । [६१]

बोधिसत्तो सह मोळिया चूळ [६२] गहेत्वा सचाह बुद्धो भविस्सामि आकासे तिट्ठतु नो चे भूमिय
पततूति अन्तळिक्खे खिपि । त चूळामणिवेठन योजनप्पमाण ठान गन्त्वा अकासे अट्ठासि । सक्को देवराजा
दिब्बचक्खुना ओलोकेत्वा योजनियरतनचङ्गोटकेन सम्पटिच्छित्वा तावतिसभवने चूळामणिचेतिय नाम पति-
ट्ठापेसि ।

“छेत्वान मोळि वरगन्धवासित, वेहासय^१ उक्खिपि अगगुग्गलो ।

सहस्सनेत्तो सिरसा पटिग्गहि, सुवण्णचङ्गोटवरेण वासवो” ति ॥

पुन बोधिसत्तो चिन्तेसि--“इमानि कासिकवत्थानि मय्ह न समणसारुप्पानी” ति । अथस्स, कस्सप-
बुद्धकाले पुराणसहायको घटीकारमहाब्रह्मा एक बुद्धन्तर अप्पत्तेन मित्तभावेन चिन्तेसि--अज्ज मे सहायको
महाभिनिकखमन निक्खन्तो, समणपरिक्खारमस्स गहेत्वा गच्छिस्सामीति --

“तिचीवर च पत्तो च वासी सूचि च बन्धन,

परिस्तावनेन अट्ठेते युत्तयोगस्स भिक्खुनो” ति ।

इमे अट्ठसमणपरिक्खारे आहरित्वा अदासि । बोधिसत्तो अरहद्धज निवासेत्वा उत्तमपब्बज्जावेस
गण्हित्वा-छन्न ! मम वचनेन मातापितुन्न आरोग्य वदेहीति उय्योजेसि ।

छन्नो बोधिसत्त वन्दित्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । कन्थको पन छन्नेन सद्धि मन्तयमानस्स
बोधिसत्तस्स वचन सुणन्तो ठत्वा नत्थीदानि मय्ह पुन सामिनो दस्सनन्ति चक्खुपथ विजहन्तो सोक
अधिवासेतु असक्कोन्तो हृदयेन फलितेन काल कत्वा तावतिसभवने कन्थको नाम देवपुत्तो हुत्वा निव्वत्ति ।

छन्नस्स पठम एकोव सोको अहोमि । कन्धकम्म पन कालकिग्गियाय दुतियेन मोकेन पीळितो रोदन्तो परिदेवन्तो नगर अगमासि ।

§ ५१ बोधिसत्तो राजगह पाविसि ।

बोधिसत्तोपि पव्वजित्वा तस्मिं येव पदेमे अनुपिय नाम अम्बवन अत्थि तत्थ सत्ताह पव्वज्जासुखेन वीतिनामेत्वा [65] एकदिवसेनेव तिमयोजनमग्ग पदमा गन्त्वा राजगह पाविसि । पविसित्वा सपदान पिण्डाय चरि । सकलनगर बोधिसत्तस्स रूपदस्मनेन धनपालकेन पविट्ठराजगह विय असुरिन्देन पविट्ठदेव-नगर विय च सङ्खोभ जगमासि । अयं राजपुरिसा गन्त्वा-देव । एवरूपो नाम सत्तो नगरे पिण्डाय चरति, देवो वा मनुस्सो वा नागो वा सुपण्णो वा को नामेमोति न जानामाति आरोचेमु ।

राजा पासादतले ठत्वा महापुरिम दिस्वा अच्छरियवभुजजातो पुरिमे आणापेसि-गच्छथ भणे । वीमसथ सचे अमनुस्सो भविस्सति नगरा निक्खमित्वा अन्तग्वायिम्मति, [६३] सचे देवता भविस्सति आका-सेन गच्छिस्सति, सचे नागो भविस्सति पठविय निमुज्जित्वा गमिस्सति, सचे मनुस्सो भविस्सति यथालद्ध भिक्ख परिभुज्जिस्सतीति ।

महापुरिमोपि खो मिस्मरुभन महग्गित्वा अल मे एत्तक यापनायाति जत्वा पविट्ठद्वारेनेव नगरा निक्ख-मित्वा पण्डवपव्वतच्छायाय पुरत्थाभिमुखो निमीदित्वा आहार परिभुज्जितु आरब्धो । अयस्स अन्तानि विपरिवत्तित्वा मुखेन निक्खमनाकारप्पत्तानि अहेमु । ततो तेन अत्तभावेन एवरूपस्स आहारस्स चक्खुनापि अदिट्ठपुव्वताय तेन पटिक्कूलाहारेन अट्ठियमानो एव अत्तनाव अत्तान ओवदि-“मिदत्थ । त्वं बहु सुलभ-न्नपानकुले तिक्खिस्सकगन्धसाळिभोजन नानगरसेहि भुज्जनट्ठाने निव्वत्तित्वापि एक पसुकुलिक दिस्वा कदा नु खो अहम्पि एवरूपो हुत्वा पिण्डाय चरित्वा भुज्जिस्सामि, भविस्सति नु खो मे सो कालोति चिन्तेत्वा निक्खन्तो इदानीं किं नामेतं करोसी” ति । एव अत्तनाव अत्तान ओवदित्वा निव्विकारो हुत्वा आहार परिभुज्जि ।

राजपुरिसा त पवत्ति दिस्वा गन्त्वा रज्जो आरोचेसु । राजा दूतवचन सुत्वा वेगेन नगरा निक्खमित्वा बोधिसत्तस्स सन्तिक गन्त्वा इरियापथस्मिं येव पसीदित्वा बोधिसत्तस्स सब्ब इस्सरिय निर्यादेसि ।

बोधिसत्तो-मय्ह महाराज । वत्थुकामेहि वा किलेसकामेहि वा अत्थो नत्थि, अहं परमाभिसम्बोधि-पत्थयन्तो निक्खन्तोति ।

राजा अनेकप्पकार याचन्तोपि तस्स चित्तं अलभित्वा अद्धा त्वं बुद्धो भविस्ससि बुद्धभूतेन पन ते पठमं मम विजितं आगन्तव्वन्ति ।

अयमेत्थं सङ्खेपो । वित्थारो पन “पव्वज्जं कित्तियिस्सामि यथा पव्वज्जं चक्खुमा”^१ ति इमं पव्व-ज्जासुतं सद्धिं अट्ठकथाय ओलोकेत्वा वेदितव्वो ।

§ ५२ आलारं च कालाम उट्ठं च रामपुत्तं

बोधिसत्तोपि रज्जो पटिज्जं दत्वा अनुपुव्वेन चारिकं चरमानो आळारं च कालाम उट्ठं च रामपुत्तं उपसङ्गमित्वा समापत्तियो निव्वत्तेत्वा नायं मग्गो सम्बोधायाति [66] तम्पि समापत्तिभावनं अनलकरित्वा सदेवकस्स लोकस्स अत्तनो थामविरियसन्दस्सनत्थं महापधानं पदहितुकामो उरुवेलं गन्त्वा रमणीयो वताय भूमिभागोति तत्थेव वासं उपगन्त्वा महापधानं पदहि ।

§ ५३ दुक्करकिरिया

तेपि खो कोण्डञ्जप्पमुखा पञ्च पव्वजिता गामनिगमराजधानिसु भिक्खाय चरन्ता तत्थ बोधिसत्तं सम्पापुणिमु । अथ न छव्वस्सानि महापधानं पदहन्त इदानीं बुद्धो भविस्सति इदानीं बुद्धो भविस्सतीति परिवेणसम्मज्जनादिकाय वत्तपटिपत्तिं उपट्ठहमाना सन्तिकावचराति चस्स अहेसु । [६४]

बोधिसत्तोपि खो कोटिप्पत्तं दुक्करकारिकं करिस्सामीति एकतिलतण्डुलादीहिपि वीतिनामेसि । सब्बसोपि आहारपच्छेदं अकासि । देवतापि लोमकूपेहि ओजं उपसहरमाना पटिक्खिपि । अथस्स तां निरा-

हारताय परमकमिमान पत्तकायस्स सुवण्णवण्णो कायो काळवण्णो अहोमि । द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि पटिच्छन्नानि अहेमु ।

अप्पेकदा अप्पाणक ज्ञान ज्ञायन्तो महावेदनाहि अभितुन्नो विमज्झिभूतो चङ्कमनकोटिय पति । अथ न एकच्चा देवता कालकतो समणो गोतमोति वदन्ति । एकच्चा विहारोवेसो अरहतन्ति आहसु । तत्थ यास कालकतोति अहोसि ता गन्त्वा सुद्धोदनमहाराजस्स आरोचेसु तुम्हाक पुत्तो कालकतोति ।

मम पुत्तो बुद्धो हुत्वा कालकतो अहुत्वाति ?

बुद्धो भवितु नासक्खि पधानभूमिय येव पतित्वा कालकतोति ।

इद सुत्वा राजा—नाह सद्दहामि, मम पुत्तस्स बोधि अप्पत्वा कालकिरिया नाम नत्थीति पटिक्खिपि ।

कस्मा पन राजा न सद्दहतीति ? काळदेवलतापसस्स वन्दापनदिवसे जम्बुक्खमूले च पाटिहारियान दिट्ठत्ता ।

पुन बोधिसत्ते सज्ज पटिलभित्वा उट्ठिते ता देवता आगन्त्वा—अरोगो ते महाराज । पुत्तोति आरोचेन्ति ।

राजा जानामह पुत्तस्स अमरणभावन्ति वदति ।

महासत्तस्स छब्बस्मानि दुक्करकागिय कगेन्तस्स आकामे गण्ठिकरणकालो विय अहोसि । सो अय दुक्करकारिका नाम बोधाय मग्गो न होतीति ओळारिक आहार आहारेतु गामनिग्गमेसु पिण्डाय चरित्वा आहार आहारि । अयस्स द्वत्ति समहापुरिसलक्खणानि पाकतिकानि अहेसु । कायो सुवण्णवण्णो अहोसि ।

पञ्चवग्गिया भिक्खू अय छब्बस्मानि दुक्करकारिक करोन्तोपि सब्बज्जुन पटिविज्झितु नासक्खि इदानि (67) गामादिषु पिण्डाय चरित्वा ओळारिक आहार आहारियमानो कि सक्खिस्सति ? बाहुलिको एस पधानविबन्तो । सीस नहायितुकामस्स उस्सावबिन्दुत्तकन विय अम्हाक एतस्स सन्निका विससत्तकन । कि नो इमिनाति महापुरिस पहाय अत्तनो अत्तनो पत्तचीवर गहेत्वा अट्ठारसयोजनमग्ग गन्त्वा इसिपतन पविसिषु ।

§ ५४ सुजातिय पायासदान

तेन खो पन समयेन उरुवेलाय सेनानिनिगमे सेनानिकुटुम्बिकस्स गेहे निव्वत्ता सुजाता नाम दारिका वयप्पत्ता एकस्मि निगोधस्स पत्थन अकासि । सच्चे समजातिक कुलधर गन्त्वा पठमग्गमे पुत्त लभिस्सामि अनुसवच्छर ते सत्तसहस्सपरिच्चागेन बलिकम्म करिस्सामीति । तस्सा सा पत्थना समिज्झि । सा महासत्तस्स दुक्करकारिक करोन्तस्स छट्ठे वस्से परिपुण्णे विसाखपुण्णमाय बलिकम्म कातुकामा हुत्वा पुरेतर येव च धेनुसहस्स लट्ठिमधुकवने चरापेत्वा तास खीर पञ्चधेनुसतानि पायेत्वा तास खीर [६५] अड्ढितियानीति एव याव सोलसन्न धेनून् खीर अट्ठधेनुयो पिबन्ति ताव खीरस्स बहुलत च मधुरत च ओजवत्तत च पत्ययमाना खीरपरिवत्तन नाम अकासि । सा विसाखपुण्णमीदिवसे पातोव बलिकम्म करिस्सामीति रत्तिया पच्चूससमय पच्चुट्ठाय ता अट्ठधेनुयो दुहापेसि । वच्छका धेनून् थनमूल नागमसु । थनमूले पन नवभाजने उपनीतमत्ते अत्तनो धम्मताय खीरधारा पवत्तिषु । त अच्छरिय दिस्वा सुजाता सहत्थेनेव खीर गहेत्वा नवभाजने पक्खपित्वा सहत्थेनेव अग्गि कत्वा पचितु आरभि । तस्मि पायासे पच्चमाने महत्तमहन्ता बुब्बुला उट्ठहित्वा दक्खिणावत्ता हुत्वा सञ्चरन्ति । एकफुसितम्पि बहि न पतति । उद्धनतो अप्पमत्तकोपि धूमो न उट्ठहति । तस्मि समये चत्तारो लोकपाला आगन्त्वा उद्धने आरक्ख गण्हसु । महाब्रह्मा छन्न धारेसि । सक्को अलातानि समानेन्तो अग्गि जालेसि । देवताद्विसहस्सदीपपरिवारेषु चतुसु दीपेषु देवान च मनुस्सान च उपकप्पनकओज अत्तनो देवानुभावेन दण्डकबद्ध मधुपटल पीत्वा पीळेत्वा गण्हमाना विय सहरित्वा तत्थ पक्खिपिषु । अज्जेसु हि कालेषु देवता कवळे कवळे ओज पक्खिपन्ति । सम्बोधिदिवसे च पन परिनिब्बाणदिवसे च उक्खालिय येव पक्खिपन्ति ।

सुजाता एकदिवसेनेव [68] तत्थ अत्तनो पाकटानि अनेकानि अच्छरियानि दिस्वा पुण्णादासि आमन्तेसि—अम्म । पुण्णे । अज्ज अम्हाक देवता अतिविय पसन्ना । मया एतके काले एवरूप अच्छरिय नाम न दिट्ठपुब्ब । वेगेन गन्त्वा देवट्ठान पटिजग्गाहीति ।

सा साधु अय्येति तस्मा वचनं सम्पटिच्छित्वा तुरित्तुगिता रुक्खमूलं अगमामि ।

बोधिसत्तोपि खो तस्मि रत्तिभागे पञ्च महासुपिने दिस्सा परिगण्हन्तो निस्ससयेनाह अज्ज बुद्धो भविस्सामीति कतसन्निट्ठानो तस्मा रत्तिया अच्चयेन कतसरीरपटिजग्गनो भिक्खाचारकाल आगमयमानो पातोव आगन्त्वा तस्मि रुक्खमूले निमीदि अत्तनो पभाय मकल रुक्ख ओभामयमानो ।

अथ खो सा पुण्णा आगन्त्वा अट्ठम बोधिमत्त रुक्खमूले पाचीनलोकधातु ओलोकयमान निसिन्ना । सरीरतो चस्स निक्खन्ताहि पभाहि सकलरुक्ख सुवण्णवण्ण दिम्वा तस्सा एतदहोसि—अज्ज अम्हाक देवता रुक्खतो ओरुय्ह सहत्येनेव वलिकम्म सम्पटिच्छित्तु निसिन्ना मज्जेति उब्बेगप्पत्ता हुत्वा वेगेन गन्त्वा सुजाताय एतमत्थं जारोचेसि । [६६]

सुजाता तस्सा वचनं मुत्वा तुट्ठमानमा हुत्वा अज्जदानि पट्ठाय मम जेट्ठवीतुट्ठाने तिट्ठाहीति धीतु अनुच्छविक मव्वालङ्कार अदामि । यस्मा पन बुद्धभाव पापुणनदिवसे सतसहस्रगघनिक सुवण्णपाति लट्ठ वट्ठति नस्पा सा सुवण्णपातिय पायास पक्खिपिस्सामीति चित्त उप्पादेत्वा सतमहम्मसगघनिक सुवण्णपाति नीहगपेत्वा तत्थ पायास पक्खिपितुकामा पक्कभोजन आवज्जेमि । सट्ठो पायासो पटुमपत्ता उदक विय विनि-वट्ठित्वा पातिय पत्तिट्ठामि । एकपातिपूरणमत्तोव अहोमि । सा त पाति अज्जाय सुवण्णपातिया पटिकुज्जेत्वा ओदातवन्थेन वेटेत्वा सव्वालङ्कारेहि अत्तभाव अलङ्कित्वा त पाति अत्तनो सीमे ठपेत्वा महन्तेन आनुभावेन निग्गोधमूल गन्त्वा बोधिसत्त ओलोकेत्वा बलवमोमनस्सजाना रुक्खदेवताति मज्जाय दिट्ठट्ठानतो पट्ठाय ओनतोनता गन्त्वा सीमतो पाति ओतारेत्वा विगृह्णित्वा सुवण्णभिङ्गारेन गन्धपुष्पवामिन उदक गहेत्वा बोधिमत्त उपगन्त्वा अट्ठसि । घटीकारमहाब्रह्मना दिन्नमत्तिकापत्तो एत्तक अट्ठान बोधिमत्त अविजहित्वा तस्मि खणे अदस्सन गतो । बोधिमत्तो पत्त अस्सन्तो दक्खिणहत्थ पसारित्वा उदक सम्पटिच्छि । सुजाता सहैव पातिया पायास महापुरिस्स हत्थे ठपेसि । महापुरिसो सुजात ओलोकेमि । सा आकार सल्लक्खेत्वा अय्य । मया तुम्हाक परिच्चत्त गण्हित्वा यथारुचि गच्छयाति वन्दित्वा यथा मय्ह मनोरथो [69] निष्फन्नो एव तुम्हा-कम्पि निष्फज्जतूति वत्ता सतसहस्रगघनिकाय सुवण्णपातिया पुराणपण्ण विय अनपेक्खा हुत्वा पक्कामि ।

§ ५५ बोधिसत्तस्स पाति पटिसोत गच्छति

बोधिसत्तोपि खो निसिन्नट्ठाना उट्ठाय रुक्ख पदक्खिण कत्वा पाति आदाय नेरञ्जराय तीर गन्त्वा अनेकेस बोधिसत्तसतसहस्सान ^१ अभिसम्बुज्जनदिवसे ओतरित्वा नहानट्ठान सुप्पतिट्ठिततित्थ नाम अत्थि, तस्स तीरे पाति ठपेत्वा ओतरित्वा नहात्वा अनेकबुद्धसतसहस्सान निवासन अरहद्दज निवासेत्वा पुरत्था-भिमुखो निसीदित्वा एकट्ठितालपक्कप्पमाणे एकूनपण्णासपिण्डे कत्वा सब्ब अप्पोदक मधुपायास परिभुज्जि ।

सो एव हिस्स बुद्धभूतस्स सत्तसत्ताह बोधिमण्डे वसन्तस्स एकूनपञ्चासदिवसानि आहारो अहोसि । एत्तक काल नेव अज्जो आहारो अत्थी न नहान न मुखधोवन न सरीरवळज्जो । ज्ञानमुखेन मग्गसुखेन फलमुखेनेव वीतिनामेसि ।

त पन पायास परिभुज्जित्वा सुवण्णपाति गहेत्वा—सच्चाह अज्ज बुद्धो भवितु सक्खिस्सामि अय मे पाति पटिसोत गच्छतु नो चे सक्खिस्सामि अनुसोत गच्छतूति वत्ता पक्खिपि । सा [६७] सोत छिन्दमाना नदीमज्ज गन्त्वा मज्जट्ठानेनेव जवसम्पन्नो अस्सो विय असीतिहत्थमत्तट्ठान पटिसोत गन्त्वा एकस्मि आवत्ते निमुज्जित्वा कालनागराजभवन गन्त्वा तिण्ण बुद्धान परिभोगपातियो किळिकिळीति रव कारयमाना पहरित्वा तास सब्बहेट्ठिमा हुत्वा अट्ठसि ।

कालो नागराजा त सद् सुत्वा हि्यो एको बुद्धो निब्बत्ति पुन अज्ज एकोनिब्बतोति अनकेहि पदसतेहि थुतियो वदमानो अट्ठसि । तस्स किर ^२ महापठविया एकयोजनतिगावुनप्पमाण नभ पूरेत्वा आरोहनकालो अज्ज वा हि्यो वाति सदिसो अहोसि ।

§ ५६ बोधिमण्डं आरुहि

बोधिसत्तोपि नदीतीरम्हि सुप्पिप्तसालवने दिवाविहार कत्वा सायण्हसमये पुष्फान वण्टतो मूञ्चन-

काले देवताहि अलङ्कृतेन अट्टसभवित्तारेन मग्गेन सीहो विय विजम्भमानो बोधिस्सुखो पायामि । नागयक्खसुपण्णादयो दिव्हेहि गन्धपुष्पादीहि पूजयिमु । दिव्वसङ्गीतादीनि^१ पवत्तयिमु दससहस्सीलोकधातु एकगन्धा एकमाला एकसाधुकारा अहोसि ।

तस्मिं समये मोत्थियो नाम तिणहारको तिण आदाय पटिपथे आगच्छन्तो महापुरिसम्म आकार जत्वा अट्ठ तिणमुट्ठियो तस्स अदासि । बोधिमत्तो तिण गहेत्वा [७०] बोधिमण्ड आरुह्य दक्खिणदिसाभागे उत्तरा-भिमुखो अट्ठासि । तस्मिं खणे दक्खिणचक्कवाळ ओसीदित्वा हेट्ठा अवीचिसम्पत्त विय अहोसि । उत्तरचक्क-वाळ उल्लङ्घित्वा उपरि भवग्गप्पत्त विय अहोसि । बोधिसत्तो इम^२ सम्बोधिपापुणनट्ठान न भविस्सति मञ्जेति पदक्खिण करोन्तो पच्छिमदिसाभाग गत्वा पुरत्थाभिमुखो अट्ठासि । ततो पच्छिमचक्कवाळ ओसी-दित्वा हेट्ठा अवीचिसम्पत्त विय अहोसि । पुरत्थिमचक्कवाळ उल्लङ्घित्वा भवग्गप्पत्त विय अहो-सि । ठितठितट्ठाने किरस्स नेमिवट्ठपरियन्ते अक्कन्ते नाभिया पतिट्ठितमहासकटचक्क विय महापठवी ओननुव्रता अहोसि । बोधिसत्तो मयिद सम्बोधिपापुणनट्ठान न भविस्सति मञ्जेति पदक्खिण करोन्तो उत्तरदिसाभाग गत्वा दक्खिणाभिमुखो अट्ठासि । ततो उत्तरचक्कवाळ ओसीदित्वा हेट्ठा अवीचि-सम्पत्त विय अहोमि । दक्खिणचक्कवाळ उल्लङ्घित्वा भवग्गप्पत्त विय अहोसि । बोधिसत्तो इदम्पि सम्बोधि पापुणनट्ठान न भविस्सति मञ्जेति पदक्खिण करोन्तो पुरत्थिमदिसाभाग गत्वा पच्छि-माभिमुखो अट्ठासि । पुरत्थिमदिसाभागे पन सब्बबुद्धान पल्लङ्कट्ठान त नेवच्छम्भति न कम्पति ।

महासत्तो इद सब्बबुद्धान अविजहित अचलट्ठान किलेसपञ्जरविद्धसनट्ठानन्ति अत्वा तानि तिणानि अग्गे गहेत्वा चालेसि । तावदेव चुदसहत्थो पल्लङ्को अहोसि । तानिपि [६८] खो तिणानि तथारूपेन सण्णानेन सण्ठहिमु यथा रूप सुकुसलोपि चित्तकारो वा पोत्थकारो वा आलिखितुम्पि समत्थो नत्थि । बोधिसत्तो बोधिकखन्ध पिट्ठितो कत्वा पुरत्थाभिमुखो दल्लहमानसो हुत्वा 'काम तच्चा च नहार च अट्ठि च अवसुस्सतु^३ उपसुस्सतु सरीरे मसलोहित, नत्वेव सम्मासम्बोधि 'अप्पत्वा इम पल्लङ्क भिन्दिस्सामीति' असनिसत्तसन्निपातेनापि अभेज्जरूप अपराजितपल्लङ्क आभुजित्वा निसीदि ।

§ ५७. मारपराजयो

तस्मिं समये मारो देवपुत्तो सिद्धत्थकुमारो मय्ह वस अतिक्कमितुकामो, न दानिस्स अतिक्कमितु दम्मासीति मारबलस्स सत्तिक गत्वा एतमत्थ आरोचेत्वा मारघोसन नाम घोसापेत्वा मारबल आदाय निक्ख-मि । सा मारसेना मारस्स पुरतो द्वादसयोजनानि होति । दक्खिणतो च वामतो च द्वादसयोजनानि, पच्छतो पन चक्कवाळपरियन्त कत्वा ठिता उद्ध नवयोजनबुब्बेधा मारसेना यस्सा उन्नदन्तिया उन्नादसद्दो [७१] योजन-सहस्सतो पट्ठाय पठविउद्रियनसद्दो विय सूयति । अथ मारो देवपुत्तो दियइद्वयोजनसत्तिक गिरिमेवल नाम हत्थि अभिरुहित्वा बाहुसहस्स मापेत्वा नानायुधानि अग्गहेसि । अवमेसायपि मारपरिसाय द्वे जना एकसदिसक आयुध न गण्हिमु । नानप्पकारमुखा हुत्वा महासत्त अञ्जोत्थरमाना आगमिमु ।

दससहस्सचक्कवाळे देवता पन महासत्तस्स थुत्तियो वदनामा अट्ठसु । सक्को देवराजा विजयुत्तरसङ्ख धममानो अट्ठासि । सो किर सङ्खो वीसहत्थसत्तिको होति, सकि वात गाहापेत्वा धमन्तो चत्तारो मासे सद्द करित्वा निस्सद्दो होति । महाकालनागराजा अतिरेकपदमतेन वण्ण वदन्तो अट्ठासि । महाब्रह्मा सेतच्छत्त धारयमानो अट्ठासि । मारबले पन बोधिमण्ड उपसङ्क्रमन्ते उपसङ्क्रमन्ते तेस एकोपि ठातु नासक्खि । सम्मु-खसम्मुखट्ठानेनेव पलायिमु । कालो नागराजा पठविथ निमुज्जित्वा पञ्चयोजनसत्तिक मञ्जेरिक नागभवन गत्वा उभोहि हत्थेहि मुख पिदहित्वा निपन्नो । सक्को विजयुत्तरसङ्ख पिट्ठिय कत्वा चक्कवाळमुखवट्ठिय अट्ठासि । महाब्रह्मा सेतच्छत्त चक्कवाळकोटिय ठपेत्वा ब्रह्मलोकमेव अगमासि । एकदेवतापि ठातु समत्था नाम नाहोसि । महापुरिसो एकोव निसीदी । मारोपि अत्तनो परिस आह-ताता । सुद्धोदनपुत्तेन

१. रो०-दिव्वसङ्गीतादिनि । २. रो०-इदं । ३. सि-अवसिस्सतु ।

सिद्धत्वेन सदिसो अञ्जो पुरिसो नाम नत्थि । मय सम्मग्धा युद्ध दातु न मक्खिस्साम, पच्छाभागेन दस्सामाति । [६९]

महापुरिसोपि तीणि पस्सानि ओलोकेत्वा मव्वदेवतान पलानत्ता सुञ्जानि^१ अट्टस । पुन उत्तरपस्सेन मारबल अञ्जोत्थरमान दिस्वा अय एत्तको जनो म एकक सन्धाय महन्त वायाम परक्कम करेति । इमस्मि ठाने मय माता वा पिता वा भाता वा अञ्जो वा कोचि जातको नत्थि । इमा पन दसपारमियोव मय दोधरत्त पुट्ठपरिजनसदिमा । तस्मा पारमियो च फलक कत्वा पारमिस्त्येनेव पहरित्वा अय बलकायो मया विद्धसेतु वट्ठतीति दसपारमियो आवज्जमानो निमीदि ।

अथ मारो देवपुत्तो एतेनेव सिद्धत्थ पलापेस्सामीति वातमण्डल समुत्थापेसि । त खण येव पुत्थिमादिभेदा वाता समुट्ठहित्वा अड्डयोजनद्वियोजन [७२] नियोजनप्पमाणानि पव्वतकूटानि पदालेत्वा वनगच्छरुक्खादीनि उम्मेत्वा समन्ना गामनिगमे चुण्णविचुण्ण कान्तु समन्थापि महापुरिसस्स पुञ्जतेजेन विहतानुभावा बोधिसत्त पत्वा चीवरकण्णमत्तम्पि चालेतु नामक्खिमु ।

ततो उदकेन न अञ्जोत्थग्त्वा मारेस्सामीति महावस्स समुत्थापेसि । तस्मानुभावेन उपरुपरि सतप-
टलसहस्सपटलादिभेदा बलाहना उट्ठहित्वा वस्सिमु । वुट्ठिवागवेगेन पठवी छिद्वा अहोमि । वनरुक्खा-
दीन उपरिभागेन महामेधो आगन्त्वा महासत्तस्स चीवर उम्मावबिन्दुपतनमत्तम्पि तेमेतु नामक्खि ।

ततो पासाणवस्स समुत्थापेसि । महन्तानि महन्तानि पव्वतकूटानि धूपायन्तानि पज्जलन्तानि आका-
सेनागन्त्वा बोधिसत्त पत्वा दिव्वमालागुळभाव आपज्जिमु ।

ततो पहरणवस्स समुत्थापेसि । एकतो वाग उभतो धारा अमिसत्तिखुरप्पादयो धूपायन्ता
पज्जलन्ता आकासेनागन्त्वा बोधिसत्त पत्वा दिव्वपुष्पानि अहेसु ।

ततो अङ्गारवस्स समुत्थापेसि । किसुकवण्णा अङ्गारा आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तस्स पादमूले
दिव्वपुष्पानि हुत्वा विकिरिमु ।

ततो कुक्कुळवस्स समुत्थापेसि । अच्चुण्हो अग्गिवण्णो कुक्कुळो आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तस्स
पादमूले चन्दनचुण्ण हुत्वा निपति ।

ततो वालुकावस्स समुत्थापेसि । अतिसुखुमवालुका धूपायन्ता पज्जलन्ता आकासेनागन्त्वा
बोधिसत्तस्स पादमूले दिव्वपुष्पानि हुत्वा निपत्तिमु ।

ततो कललवस्स समुत्थापेसि । त कलल धूपायन्त पज्जलन्त आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तस्स पाद-
मूले दिव्वविलेपन हुत्वा निपति ।

ततो इमिना भिसेत्वा सिद्धत्थ पलापेस्सामीति अन्धकार समुत्थापेसि । त चतुरङ्गसमन्नागत
विय महातम हुत्वा बोधिसत्त पत्वा सुरियप्पभाविहत विय अन्धकार अन्तरधायि । [७०]

एव मारो इमाहि नवहि वातवस्सपासाणप्पहरणङ्गारकुक्कुळवालिकाकललन्धकारवुट्ठीहि बोधि-
सत्त पलापेतु असक्कोन्तो-कि भणे । तिट्ठय, इम कुमार गण्ध, हनथ, पलापेथाति परिस आणा-
पेत्वा सयम्पि गिरिमेल्लस्स हत्थिनो खन्धे निसिन्नो चक्कायुध आदाय बोधिसत्त उपसङ्कमित्वा--
सिद्धत्थ । उट्ठेहि एतस्मा पल्लङ्का नाय तुय्य पापुणाति मय्य एसो पापुणातीति आह ।

महासत्तो तस्स वचन सुत्वा अवोच-मार । नेव तथा दसपारमियो पूरिता, न उपपारमियो,
न परमत्थपारमियो नापि पञ्चमहापरिच्चागा परिच्चत्ता न आनत्थचरिया^२ न लोकत्थचरिया न
बुद्धत्थचरिया पूरिता, नाय पल्लङ्को तुय्य [७३] पापुणाति मय्येवेसो पापुणातीति आह ।

मारो कुट्टो कोधवेग असहन्तो महापुरिसस्स चक्कायुध विस्सज्जेसि । त तस्स दसपारमियो

आवज्जेन्तस्स उपरिभागे मालावितानं हुत्वा अट्ठासि । तं किरं खुरधारं चक्रायुधं अञ्जदा तेन कुद्धेन विस्सट्ठं एकघनपासाणे थम्भे वसकळीरे वियं छिन्दन्तं गच्छति । इदानीं पनं तस्मिं मालावितानं हुत्वा ठिते अवसेसा मारपरिसा इदानीं पल्लङ्कतो वुट्ठाय पलायिस्सतीति महन्तमहन्तानि सेलकूटानि विस्सज्जेसु । तानिपि महापुरिस्सं दम्पारमियो आवज्जेन्तस्स मालागुल्लभाव आपज्जित्वा भूमियं पतिंसु ।

देवता चक्रकवाळमुखवट्टियं ठिता गीव पसारत्वा सीसं उक्खिपित्वा उक्खिपित्वा नट्ठो वत भो सिद्धत्थकुमारस्स रुपसोभगपत्तो अत्तभावो किन्नु खो करिस्सतीति ओलोकेन्ति ।

ततो महापुरिस्सो पूरितपारमीनं बोविसत्तानं अभिसम्बुज्जनदिवसे पत्तपल्लङ्को^१ मय्ह पापुणातीति वत्वा ठितं मारं आहं-मारं । तुय्ह दानस्सं दिन्नभावे को सक्खीति ।

मारो इमे एत्तका सक्खिनोति मारबलाभिमुखं हत्थं पसारेंसि । तस्मिं खणे मारपरिसायं अहं सक्खिं अहं सक्खीति पवत्तसट्ठो पठविउद्वियनसहसदिसो अहोसि । अथं मारो महापुरिस्सं आहं-सिद्धत्थं^१ तुय्ह दानस्सं दिन्नभावे को सक्खीति ।

महापुरिस्सो 'तुय्ह ताव दानस्सं दिन्नभावे सचेतना सक्खिनो मय्ह पनं इमस्मिं ठाने सचेतनो कोचिं सक्खिं नाम नत्थि, तिट्ठतु ताव मे अवसेसअत्तभावेसु दिन्नदानं वेस्सन्तरत्तभावे पनं ठत्वा मय्ह सत्तसत्तकमहादानस्सं ताव दिन्नभावे अयं अचेतनापि घनमहापठवी सक्खीति चीवरगम्भन्तरतो दक्खिणहत्थं अभिनीहरित्वा वेस्सन्तरत्तभावे ठत्वामया^२ सत्तसत्तकमहादानस्सं दिन्नभावे त्वं सक्खी न सक्खीति [७१] महापठवीअभिमुखं हत्थं पसारेंसि ।

महापठवी अहं ते तदा सक्खीति विरावसतेन विरावसहस्सेन विरावसत्तसहस्सेन मारबलं अवत्थ-रमाना वियं उन्नदि ।

ततो महापुरिसे दिन्नं ते सिद्धत्थं । महादानं उत्तमदानन्ति वेस्सन्तरदानं सम्मसन्ते सम्मसन्ते दियड्ढयोजनसतिको गिरिमेल्लहत्थी जन्नुकेहि पतिट्ठासि । मारपरिसा दिसा विदिसा पलायि । द्वे एकमग्गेन गता नाम नत्थि । सीसाभरणानि चैव निवत्थवत्थानि च पहाय सम्मुखसम्मुखदिसाहि येव पलायिंसु ।

ततो देवसड्ढा पलायमानं मारबलं दिस्सा [७४] मारस्सं पराजयो जातो सिद्धत्थकुमारस्सं जयो, जयपूजं करिस्सामाति नागा नागानं, सुपण्णा सुपण्णानं, देवता देवतानं, ब्रह्मानो ब्रह्मानं पेसेत्वा गन्धमाला-दिहत्था महापुरिस्सं सन्तिकं बोधिपल्लङ्कं अगमसु । एव गतेसु च पनं तेसु —

“जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
मारस्सं च पापिमतो पराजयो,
उग्घोसयुं बोधिमण्डे पमोदिता
जयं तदा नागगणां महेसिनो ।
जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
मारस्सं च पापिमतो पराजयो,
उग्घोसयुं बोधिमण्डे पमोदिता
सुपण्णसड्ढापि जयं महेसिनो ।
जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
मारस्सं च पापिमतो पराजयो
उग्घोसयुं बोधिमण्डे पमोदिता
जयं तदा देवगणां महेसिनो ।

जयो हि बुद्धस्स मिगीमतो अय
मारस्स च पापिमतो पराजयो,
उग्घोसयु वोविमण्डे पमोदिता
जय तदा ब्रह्मगणापि तादिनो' ति ।

अवसेसा दससु चक्कवाळसहस्सेसु देवता मालागन्धविलेपनेहि पूजयमाना नानपकारा थुत्तियो वदमाना अटठसु ।

§ ५८ सम्बोधिपति

एव धरमाने येव सुरिये महापुरिमो मारवल विधमेत्वा चीवरपरि पतमानेहि बोधिरक्खत्तङ्कुगेहि रत्तपवाळदलेहि विय पूजयमानो^१ पठमे यामे पुव्वेनिवासत्राण अनुस्मग्निवा मज्झिमे दिव्वचक्खु विसोवेत्वा पच्छिमे यामे पटिच्चमम्पुपादे त्राण ओतारेमि । [७२]

अयस्स द्वादसङ्गिक पच्चयाकार वट्टविवट्टवमेन अनुलोमपटिलोमतो सम्ममन्तस्स मम्ममन्तस्स दससहस्सीलोकधातु उदकपरियन्त कत्वा द्वादसक्कन्तु सङ्कम्पि ।

महापुरिमे पन दस सहस्सीलोकधातु उन्नादेत्वा अरुणुग्गमनवेलाय सब्बञ्जुतत्राण [७५] पटिविज्झन्ते मग्गदममट्टम्मी लोकधातु अलङ्कतपटियत्ता अहोसि । पाचीनचक्कवाळमुखवट्टिय उम्मापितान धजान पटाकान रसियो पच्छिमचक्कवाळमुखवट्टिय पहरन्ति । तथा पच्छिमचक्कवाळमुखवट्टिय उस्सापितान पाचीनचक्कवाळमुखवट्टिय, उत्तरचक्कवाळमुखवट्टिय उस्सापितान दक्खिणचक्कवाळमुखवट्टिय, दक्खिणचक्कवाळमुखवट्टिय उस्सापितान उत्तरचक्कवाळमुखवट्टिय पहरन्ति । पठवीतले उस्सापितान पन धजान पटाकान ब्रह्मलोक आहच्च अटठसु । ब्रह्मलोके बद्धान पठवीतले पटिट्ठहिमु । दससहस्सचक्कवाले पुप्फूपगक्ख्वा पुप्फ गण्हिमु । फलूपगक्ख्वा फलपडिभारभरिता अहेसु । खन्वेसु खन्धपदुमानि पुप्फिमु । साखासु साखापदुमानि, लतासु लतापदुमानि, आकासे ओलम्बकपदुमानि सिलातलानि भिन्दित्वा उपरुपरि सत्तसत्ता हत्वा दण्डकपदुमानि उट्ठहिमु ।

दससहस्सीलोकधातु वट्टेत्वा विस्सट्ठमालागुळा विय सुसथतपुप्फसन्धारो विय च अहोसि । चक्कवाळन्तरेसु अट्ठयोजनसहस्सलोकन्तरिका सत्तसुरियप्पभायपि अनोभासितपुब्बा एकोभासा अहेसु । चतुरासीतियोजनसहस्सगम्भीरो महासमुद्धो मधुरोदको अहोसि । नदियो नप्पवत्तिमु । जच्चन्धा रूपानि पस्सिमु । जातिवधिरा सद् सुणिमु । जातिपीठसप्पी पदसा गच्छिमु । अन्दुबन्धनादीनि छिज्जित्वा^२ पत्तिमु । एव अपरिमाणेन सिरिविभवेन पूजयमानो नेकप्पकारेसु अच्छरियवम्मेसु पातुभ्तेसु सब्बञ्जुतत्राण पटिविज्झित्वा सब्बबुद्धान अविजहितउदान उदानेसि —

“अनेकजातिससार सन्धाविस्स अनिब्बिस,
गहकारक गवेसन्तो दुक्खा जाति पुनप्पुन ।
गहकारक ! दिट्ठोसि पुन गेह न काहसि,
सब्बा ते फासुका भग्गा गहकूट विसङ्खित,^३
विसङ्खारगत चित्त तण्हान खयमज्झगा” ति । [७६]

इति तुसितपुरतो पट्ठाय याव अय बोधिमण्डे सब्बञ्जुतप्पत्ति, एत्तक ठान अविदूरेनिदान नामाति वेदितव्व ।

१ रो०—पूजयमानो । २ रो०—छिन्दित्वा । ३, स्या०—विसङ्खित ।

लेख कड्ढि । तथः “अहं एमो विय मीळपारमि नेक्कःस्मपारमि पञ्जापरमि विग्यपारमि खन्तिपारमि सच्चपारमि अविट्ठानपारमि मेत्तापारमि उपेक्खापारमि न पूरेमि तेनम्हि इमिना मदिमो न जातो” ति दसम लेख कड्ढि । अहं एसो विय असाधारणस्स आसयानुसयजाणस्स इन्द्रियपरोपरियजाणस्स महाकरुणास-
माग्निजाणस्स यमकपाटिहारियजाणस्स अनावरणजाणस्स सब्बज्जुतजाणस्स पटिवेधाय उपनिस्सयभूता दसपारमियो न पूरेमि तेनम्हि इमिना मदिमो न जातो” ति मोळमम लेख कड्ढि । एव इमेहि कारणेहि महामग्गे सोळस लेखा कड्ढमानो^१ निमीदि ।

तस्मिं समये तण्हा अरती रागा चाति तिस्सो मारधीतरो पिता नो न पञ्जायति कहं नुखो एतरहीति ओलोकयमाना त दोमनस्सप्पत्त भूमिय विलिखमान दिम्वा पितुसन्तिक गन्त्वा कस्मामि तात ! दुक्खी दुम्मनोसीति पुच्छि सु ।

अम्मा, अयं महासमणो मय्ह वस अतिक्कन्तो । एतक काल ओलोकेन्तो ओताग्गस्स ददु नासक्खि तेनम्हि दुक्खी दुम्मनोति । [78]

यदि एव मा चिन्तयित्थं मयमेत अत्तनो वसे कत्वा आदाय आगमिस्सामाति ।

न सक्का अम्मा ! एमो केनचि वसे कातु । अचलाय सट्ठाय पणित्ठितो एमो पुग्गिमीति ।

तात ! मय इत्थियो नाम, इदानीं न रागपासादीहि वन्धित्वा जानेम्माम । तुम्हे मा चिन्तयित्थाति ।

ता इतो भगवन्त उपसकमित्वा पादे ते समण ! परिचारेस्सामाति आहसु । भगवा नेव तास वचनं मनसि अकासि न अक्खीनि उम्मीलेत्वा ओलोकेसि अनुत्तरे उपविमखये विमुत्तमानसो विवेकसुखञ्चेव अनुभवन्तो निसीदि । पुन मारधीतरो “उच्चावचा खो पुरिसान अधिप्पाया, केसञ्चि कुमारिकासु पेम होति, केसञ्चि पठमवये ठितासु, केसञ्चि मज्झिमवये ठितासु, केसञ्चि पच्छिमवये ठितासु । यन्नून मय नानप्पकारेहि रूपेहि पलोभेय्यामा” ति [७५] एकमेका कुमारिवण्णादि-
वसेन सत सत अत्तभावे अभिनिम्मित्वा कुमारियो अविजाता सक्खिजाता दुविजाता मज्झिमिथियो महि-
त्थियो च हुत्वा छक्खत्तु भगवन्त उपसकमित्वा पादे ते समण परिचारेस्सामाति आहसु । तस्मिं भगवा न मनसा-
कासि यथा त अनुत्तरे उपधिसखये विमुत्तो ।

केचि पनाचरिया वदन्ति —“ता महित्थिभावेन उपगता दिस्वा भगवा एवमेव एता खण्डन्ता पलितकेसा होन्तूति अधिट्ठासी” ति त न गहेतब्बं । न हि सत्था एवरूप अधिट्ठान करोति । भगवा पन “अपेथ तुम्हे कि दिस्वा एव वायमथ ? एवरूप नाम अवीतरागादीन पुरतो कातु वट्ठति । तथागतस्स पन रागो पहीनो, दोसो पहीनो, मोहो पहीनो” ति । अत्तनो किलेसप्पहाण आरब्भ —

“यस्स जित नावजीयति जितमस्स नो याति कोचि लोके ।

त बुद्धमनन्तगोचर अपद केन पदेन नेस्सथ ॥

यस्स जालिनी विसत्तिका तण्हा नत्थि कुहिञ्चि नेतवे ।

त बुद्धमनन्तगोचर अपद केन पदेन नेस्सथा” ति ।

इमा धम्मपदे बुद्धवग्गे द्वे गाथा वदन्तो धम्म कथेसि । ता सच्च किर नो पिता अवोच “अरहं सुगतो लोके न रागेन [79] सुवानयो” ति आदीनि वत्वा पितु सन्तिक अगमसु ।

भगवापि तत्थ सत्ताहं वीतिनामेत्वा मुचल्लिन्दमूल^२ अगमासि ।

§ ६४ मुचल्लिन्द, राजायतन

तत्थ सत्ताहवद्दलिकाय^३ उपपन्नाय सीतादिपटिबाहनत्थ मुचल्लिन्देन नागराजेन सत्तक्खत्तु भोगेहि परिक्खित्तो असम्बाध गन्धकुटियं विहरन्ता विय विमुत्तिसुख पटिसवेदियमानो सत्ताह वीतिनामेत्वा राजायतन

१ रो०-आकड्डमानो । २ रो०-मुचल्लिन्दं । ३ रो०-सत्ताहं वीतिनामेत्वा वद्दलिकाय ।

उपसकमि । नत्थापि विमुत्तिमुखपटिसवेदीयेव निसीदि ।

एत्तावता सत्त सत्ताहानि परिपुण्णानि । एत्थन्तरे नेव मुखधोवन न सरीरपटिजगन न आहार-
किच्च अहोसि । ज्ञानसुखेन मग्गसुखेन फलसुखेनेव वीनिनामेसि ।

अथस्स तस्मि सत्तसत्ताहमत्थके एकूनपञ्जासतिमे दिवसे तत्थ निसिन्नस्स मुख धोविस्सामीति चित्त
उदपादि । सक्को देवानमिन्दो अगदहरीटक आहरित्वा अदासि । सत्था त परिभुञ्जि । तेनस्स सरीरवळ्ळञ्ज
अहोसि । अथस्स सक्को येव नागलतादन्तकट्ठ चैव मुखधोवनउदक च अदासि । सत्था तं दन्तकट्ठ खादित्वा
अनोत्तदहे उदकेन मुख धोवित्वा तत्थेव राजायतनमूले निसीदि । [७६]

§ ६५ तपस्सुभल्लिका नाम द्वे वाणिजा

तस्मि समये तपस्सुभल्लिका^१ नाम द्वे वाणिजा पञ्चहि सकटसतेहि उक्कलाजनपदा मज्झिमदेस
गच्छन्ता अत्तनो ज्ञातसालोहिताय देवताय सकटानि सन्निरुम्भित्वा सत्थुआहारसम्पादने उस्साहिता मन्थ च
मधुपिण्डक च आदाय पतिगण्हातु नो भन्ते भगवा इम आहार अनुकम्प उपादायाति सत्थार उपसकमित्वा अट्ठसु ।

भगवा पायाम पटिग्गहणदिवसे येव पत्तस्स अन्तरहित्ता न खो तथागता हत्थेसु पतिगण्हन्ति
किम्हि नु खो अह पतिगण्हेय्यन्ति चिन्तेसि । अथस्स चित्त अत्वा चतूहि दिसाहि चत्तारो महाराजानो इन्दनी-
लमणिमये पत्ते उपनामेसु । भगवा ते पटिक्खिपि । पुन मुग्गवण्णसेलमये चत्तारो पत्ते उपनामेसु । भगवा चतु-
न्मिप देवपुत्तानं अनुकम्पाय चत्तारोपि पत्ते पटिग्गहेत्वा उपरुपरि ठपेत्वा एको होतूति अधिट्ठहि । चत्तारोपि
मुखवट्ठिय पञ्जायमानलेखा हुत्वा मज्झिमेन पमाणेन एकत्त उपगमिसु । भगवा तस्मि पञ्चवधे सेलमये पत्ते
आहार पतिगण्हित्वा परिभुञ्जित्वा अनुमोदन अकासि ।

द्वे भातरो वाणिजा बुद्ध च धम्म च सरण [८०] गत्वा द्वे वाचिकउपासका अहेसु ! अथ
तेस एको नो भन्ते ! परिचरितव्वट्ठान देथाति वदन्तान दक्खिणेन हत्थेन अत्तनो सीस परामसित्वा कैसधातुयो
अदासि । ते अत्तनो नगरे ता धातुयो अन्तोपक्खिपित्वा चेतिय पतिट्ठापेसु ।

§ ६६ ब्रह्मा धम्मदेसन आयाचि

सम्मासम्बुद्धोपि खो ततो वुट्ठाय पुन अजपालनिग्रोधमेव गत्वा निग्रोधमूले निसीदि । अथस्स तत्थ
निसिन्नसत्तस्सेव अत्तना अधिगतस्स धम्मस्स गम्भीरत्त पञ्चवेक्खन्तस्स सब्बबुद्धान आचिण्णो “अधिगतो खो
म्याय धम्मो”^२ ति परेस धम्म अदेसेतुकाम्यताकारप्पवत्तो वितक्को उदपादि । अथ ब्रह्मा सहम्पति “नस्सति वत
भो ! लोको विनस्सति वत भो ! लोको” ति दसहि चक्कवाळसहस्तेहि सक्कसुयामसन्तुसितसुनिम्मितवसवती-
महाब्रह्मानो आदाय सत्थु सन्निकं गत्वा “देसेतु भन्ते ! भगवा धम्म देसेतु सुगतो धम्म” न्ति आदिना नयेन
धम्मदेसन आयाचि ।

§ ६७ धमचक्कपवत्तन

सत्था तस्स पटिञ्ज दत्वा कस्स नु खो अह पठम धम्म देसेय्यन्ति चिन्तेन्तो आळारो पण्डितो सो इम
धम्म खिप्प आजानिस्सतीति चित्त उप्पादेत्वा पुन ओलोकेन्तो तस्स सत्ताहकालकतभाव अत्वा उट्ठक आवज्जेसि ।
तस्सापि अभिदोसकालकतभाव अत्वा बहुपकारा खो मे पञ्चवग्गिया भिक्खूति पञ्चवग्गिये आरब्ध मनसिकार
क्त्वा कहन्नुखो ते एतरहि [७७] विहरन्तीति आवज्जेन्तो बाराणसिय मिगदायेति अत्वा तत्थ गत्वा धम्मचक्क
पवत्तेस्सामीति कतिपाह बोधिमण्डसामन्ता^३ येव पिण्डाय चरन्तो विहरित्वा आसाळ्हिपुण्णमासिय बाराणसि
गमिस्सामीति चातुदसिय पञ्चूससमये पभाताय रत्तिया कालस्सेव पत्तचीवरमादाय अट्ठारसयोजनमग्ग पटिपन्नो
अन्तरामग्गे उपक नाम आजीवक दिस्वा तस्स अत्तनो बुद्धभाव आचिक्खित्वा त दिवस येव सायण्हसमये इसिपतन
अगमासि ।

पञ्चवग्गिया थरा तथागत दूरतोव आगच्छन्त दिस्वा “अय आवुसो ! समणो गोतमो पञ्चयबाहुल्लाय
आवत्तित्वा परिपुण्णकायो फीतिन्दिद्यो^४ सुवण्णवण्णो हुत्वा आगच्छति इमस्स अभिवादनादीनि न करिस्साम

१ रो०-भल्लुका । २ महावग्ग । ३ रो०-समन्ता । ४ सि०-पीणित्तिन्द्रियो ।

महाकुलपुत्रो म्यो पनेम जामनाभिहार अरहति तनम्म आमनमत्त पञ्चापेम्मामा" ति कतिक्क अकमु ।

भगवा सदेवकस्स लोकस्स चित्ताचार जाननममत्थेन जाणेन किन्नुत्वा टमं चिन्तयिमुति जावज्जित्वा चित्त अञ्जासि । अथ ने सव्वदेवमनुस्सेमु अनोदिस्सकवमेन [81] फणममत्थ मेत्तचित्त सखिपित्वा ओदिस्सकवमेन मेत्तचित्त फरि । ते भगवना मेत्तचित्तेन फुट्ठा^१ तथागते उपमकमन्ते सकाय कतिक्काय सण्ठातु असक्कोत्ता अभिवादनपच्चुट्ठानादीनि सब्बकिच्चानि अकमु । सम्बुद्धभाव पनस्स अजानमाना केवल नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरन्ति ।

अथ ने भगवा "मा भिक्खवे ! तथागत नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरथ, अरह^२ भिक्खवे ! तथागतो सम्मासम्बुद्धो" ति अत्तनो बुद्धभाव सञ्जापेत्वा पञ्चत्तवग्बुद्धासने निमिन्नो उत्तरामाल्लहनक्खत्तयोणे वत्तमाने अट्ठारसहि ब्रह्मकोटीहि पग्गुतो पञ्चवगिये थेरे आमन्तेत्वा वम्मचक्रापवत्तनमुत्त देसेसि । तेसु अञ्जाकोण्डञ्जत्थेरो देसनानुमारेण जाण पेमेन्तो मुत्तपग्गियोमाने अट्ठारमहि ब्रह्मकोटिहि मट्ठि सोतापत्ति-फले पतिट्ठासि । मत्था तत्थेव वम्म उपगन्त्वा पुन दिवसे वपत्थेरे ओवदन्तो विहारो येव निमीदि । मेमा चत्तारो पिण्डाय चरिमु । वपत्थेरो पुव्वण्हेयेव सोतापत्तिफल पापुणि । एनेनेव उपायेन पुनदिवसे मद्दियत्थेरे पुनदिवसे महानामत्थेरे पुनदिवसे अम्मजित्थेरेनि सव्वे सोतापत्तिफले पतिट्ठापेत्वा पञ्चमिय त्रयवम्म पञ्चपि जने सन्निपातेत्वा अनलक्खणमुत्तन्त देसेसि । देसनापरियोमाने पञ्चपि थेरा अरहत्तफले पतिट्ठाहिमु । [७८]

§ ६८ चरथ भिक्खवे चारिकन्ति

अथ सत्था यसस्स कुलपुत्तस्स उपनिस्सय दिस्वा त रत्तिभागे निव्विज्जित्वा गेह पहाय निक्खन्त एहि यसानि पक्कोसित्वा तस्मिं येव रत्तिभागे सोतापत्तिफले पतिट्ठापेसि । पुनदिवसे अरहत्ते पतिट्ठापेत्वा अपरेमि तस्स सहायके चतुपण्णासजने एहि भिक्खु पब्बज्जाय पब्बाजेत्वा अरहत्त पापेसि ।

एव लोके एकसट्ठिया अरहत्तेसु जातेसु सत्था वुत्थवस्सो पवारेत्वा 'चरथ भिक्खवे ! चारिकन्ति' सट्ठि भिक्खू दिसासु पेसेत्वा सय उरुवेल गच्छन्तो अन्तरामगे कपासिकवनसण्डे तिसजने भद्दवगियकुमारे विनेसि । तेसु सब्बपच्छिमको सोतापन्नो सब्बुत्तमो अनागामी अहोसि । तेपि सव्वे एहिभिक्खुभावेनेव पब्बाजेत्वा दिसासु पेसेत्वा सय उरुवेल गन्त्वा अड्डुड्डानि पाटिहारियसहस्सानि दस्सेत्वा उरुवेलकस्सपादयो सहस्सजटिल-परिवारे तेभातिकजटिले विनेत्वा एहि-भिक्खुभावेनेव पब्बाजेत्वा गयामीसे निसीदापेत्वा आदित्तपरियायदेसनाय अरहत्ते पतिट्ठापेत्वा तेन अरहत्तसहस्सेन परिवुतो विम्बिसाररञ्जो दिन्न [82] पटिञ्ज मोचेस्सामीति राजगहनगरूपचारे लट्ठिवनुय्यान अगमासि ।

§ ६९ भगवा राजगहे

राजा उय्यानपालस्स सन्तिका सत्था आगतोति सुत्वा द्वादसनहुतेहि ब्राह्मणगहपतिकेहि परिवुतो सत्थार उपसकमित्वा चक्रविचित्ततलेसु सुवण्णपट्टवित्तान विद्य पभासमुदय विस्सज्जेन्तेसु तथागतस्स पादेसु सिरसा निपतित्वा एकमन्त निसीदि सट्ठि परिसाय । अथ खो तेस ब्राह्मणगहपतिकान एतदहोसि किन्नुखो महास-मणो उरुवेलकस्सपो ब्रह्मचरिय चरति उदाहु उरुवेलकस्सपो महासमणोति । भगवा तेस चेतसा चेतो परिवितक्कमञ्जाय थेर गाथाय अज्झभासि —

"किमेव दिस्वा उरुवेलवासी पहासि अग्गि किसको वदानो ।

पुच्छामि त कस्सप । एतमत्थ कथ पहीन तव अग्गिहुत्त ॥" न्ति

थेरोपि भगवतो अभिप्पाय विदित्वा —

"रूपे च सट्ठे च अथो रसे च कामित्थियो चाभिवदन्ति यञ्जा ।

एत मलन्ति उपधीसु ब्रत्वा तस्मा न यिट्ठे न हुत्ते अरज्जि ॥" न्ति^३ ।

इम गाथ वत्वा अत्तनो सावकभावप्पकासनत्थ तथागतस्स पादपीठे सीस ठपेत्वा सत्था मे भन्ते

भगवा सावकोहमस्मीति वत्वा एकताल द्विताल तितालन्ति याव सत्तालप्पमाण [७९] सत्तक्खत्तु वेहास अब्भुगन्त्वा आरुह्य तथागत वन्दित्वा एकमन्त निसीदि ।

त पाटिहारिय दिम्वा महाजनो अहो । महानुभावा बुद्धो एव थामगतदिट्ठिको नाम अत्तान अरहाति मञ्जमानो उरुवेलकस्सपोपि दिट्ठिजाल भिन्दित्वा तथागतेन दमितोति सत्थु गुणकथ येव कथेसि ।

भगवा नाह इदानीमेव उरुवेलकस्सप दमेमि अतीतेपि एस मया दमितो येवाति वत्वा इमिस्सा अत्थुप्पत्तिया महानारदकस्सपजातक कथेत्वा चत्तारि सच्चानि पकासेसि । मगधराजा एकादसहि नहुतेहि सद्धि सोतापत्तिफले पतिट्ठासि । एक नहुत उपासकत्त पटिवेदेसि । [८३]

राजा सत्थु सन्तिके निसिन्नो येव पञ्च अस्सासके पवेदेत्वा सरण गन्त्वा स्वातनाय निमन्तेत्वा आसना वुट्ठाय भगवन्त पदक्खिण कत्वा पक्कामि ।

पुनदिवसे येहि च भगवा दिट्ठो येहि च आदिट्ठो सब्बेपि राजगहवासिनो अट्ठारसकोटिसखा मनुस्सा तथागत दट्ठुकामा पातोव राजगहतो लट्ठिवन अगमसु । तिगावुतमग्गो नप्पहोसि । सकललट्ठिवनुय्यान निरन्तर फुट^१ अहोमि । महाजनो दमवलस्स रूपगगप्पत्त अत्तभाव पस्सन्तो तित्ति कातु नासक्खि । वण्णभूमि नामेसा एवरूपेसु हि ठानेसु तथागतस्स लक्खणानुब्यञ्जनादिप्पभेदा सब्बापि रूपकायसिरि वण्णेत्तब्बा ।

एव रूपगगप्पत्त दसवलस्स सरीर पस्समानेन महाजनेन निरन्तर फुटे उय्याने च मग्गे च एकभिक्खुस्सापि निक्खमणोकासो नाहोसि । त दिवस किर भगवा छिन्नभत्तो भवेय्य त मा अहोसीति सक्कस्स निसिन्नासन उण्हाकार दस्तेसि । सो आवज्जमानो त कारण जत्वा माणवकवण्ण अभिनिम्मिनित्वा बुद्धधम्मसधपटिसयुत्तथुतियो वदमानो दसवलस्स पुरतो ओतरित्वा देवानुभावेन ओभास कत्वा —

“दन्तो दन्तेहि सह पुराणजटिलेहि विप्पमुत्तेहि ।

सिगीनिक्खसुवण्णो राजगह पाविसि भगवा ॥

मुत्तो मुत्तेहि सह पुराणजटिलेहि ।

सिगीनिक्खसुवण्णो राजगह पाविसि भगवा ॥

तिण्णो तिण्णेहि सह पुराणजटिलेहि ।

सिगीनिक्खसुवण्णो राजगह पाविसि भगवा ॥

दसवासो^२ दसबलो दसधम्मविदू दसहि चुपेतो ।

सो दससत्तपरिवारो राजगह पाविसि भगवा ॥” ति । [८०]

इमाहि गाथाहि सत्थु वण्ण वदमानो पुरतो पायासि । महाजनो माणवकस्स रूपसिरि दिस्वा अतिविय अभिरूपो अय माणवको न खो पनम्हेहि दिट्ठपुब्बोति चिन्तेत्वा कुतो अय माणवको कस्स वा अयन्ति आह । ते सुत्वा माणवो —

“यो धीरो सब्बधी दन्तो बुद्धो अप्पटिपुगलो ।

अरह सुगतो लोके तस्साह परिचारको ॥” ति ।

गाथ आह । सत्था सक्केन कतोकास मग्ग पटिपज्जित्वा [८४] भिक्खुसहस्सपरिवुत्तो राजगह पाविसि । राजा बुद्धपमुखस्स सधस्स महादान दत्वा अह भन्ते । तीणि रतनानि विना वत्तिनु न सक्खिम्सामि वेलाय वा अवेलाय वा भगवतो सन्तिके आगमिस्सामि लट्ठिवनुय्यान च नाम अतिदूरे इद पनम्हाक वेळुवन नाम उय्यान नातिदूरे नाच्चासन्ने गमनागमनसम्पन्न बुद्धारह सेनासन इद मे भगवा पतिगण्हातूति सुवण्णभिकारेनेव पुप्फगन्धवासित मणिवण्णउदक आदाय वेळुवनुय्यान परिच्चजन्तो दसवलस्स हत्थे उदक पातेसि । तस्मि आरामपटिगहणे बुद्धसासनस्स मूलानि ओतिण्णानीति महापठवी कम्पि । जम्बुदीपस्मि हि ठपेत्वा वेळुवन अञ्ज पठवि कम्पेत्वा गहितसेनासन नाम नत्थि । तम्बपणिदीपेपि ठपेत्वा महाविहार अञ्ज पठवि कम्पेत्वा

१ रो०—फुट । २ रो०—दसवासो ।

गहितसेनासन नाम नत्थि । सत्था वेळुवनाराम पटिग्गहेत्वा रञ्जो अनुमोदन कत्वा उट्ठायासना भिक्खुसुष परिबुत्तो वेळुवन अगमासि ।

§ ७० सारिपुत्तो च मोगल्लानो च

तस्मिं खो पन समये सारिपुत्तो च मोगल्लानो चानि द्वे परिब्बाजका राजागह उपनिस्साय विहरन्ति अमत परियेसमाना । तेसु सारिपुत्तो अम्सजित्थेर पिण्डाय पविट्ठ दिस्वा पमन्नचित्तो पयिरूपासित्वा “ये धम्मा हेतुप्पभवा” ति गाथ सुत्वा सोतापत्तिफले पतिट्ठाय अत्तनो सहायकस्स मोगल्लानपरिब्बाजकस्सापि तमेव गाथ अभासि । सोपि सोतापत्तिफले पतिट्ठहि ते उभोपि सञ्जय ओलोकेत्वा अत्तनो परिसाय सद्धि सत्थु मन्तिके पब्बजिसु । तेसु महामोगल्लानो सत्ताहेनेव अरहत्त पापुणि । सारिपुत्तत्थेरो अड्ढमासेन । उभोपि जने सत्था अगसावकट्ठाने ठपेसि । सारिपुत्तत्थेरेन अरहत्तप्पत्तदिवसे येव सावकमन्निपात अकासि ।

§ ७१ भगवा कपिलवत्थु अगमासि ।

तथागते पन तस्मिञ्जेव वेळुवनुय्याने विहरन्ते सुद्धोदनमहाराजा पुत्तो किर मे छ वस्सानि दुक्कर-चारिक चरित्वा परमाभिमब्बोवि पत्वा पयत्तवरधम्मचक्को^१ राजगह निस्साय वेळुवने विहरतीनि मुत्वा अञ्ज-तर अमच्च आमन्तेसि । [८१] एहि भणे । पुरिससहस्सपरिवारो राजगह गन्त्वा मम वचनेन “पिता वो सुद्धोदनमहा-राजा दट्ठुकामो” ति वत्वा पुत्त मे गण्हित्वा एहीति आह । सो एव देवाति रञ्जो वचन सिरसा मम्पटिच्छित्वा पुरिससहस्सपरिवारो खिप्पमेव सट्ठियोजनमग्ग गन्त्वा दसबलस्स चतुपरिसमज्जे निसीदित्वा धम्मदेसनवेलाय विहार पाविसि । सो तिट्ठतु ताव रञ्जो पहितसासनन्ति परिसपरियन्ते ठितो सत्थु धम्मदेसन मुत्वा यथाठितोव सद्धि पुरिस [८५] सहस्सेन अरहत्त पत्वा पब्बज्ज याचि । भगवा एथ भिक्खवोति हत्थ पसारेसि । सब्बे त खण येव इद्धिमयपत्तचीवरवरा वस्ससत्तिकत्थेरा विय अहेसु । अरहत्तप्पत्तकालतो पट्ठाय पन अरिया नाम मज्झत्ताव होन्तीति रञ्जो पहितसामन दसबलस्स न कयेसि ।

राजा नेव गतको आगच्छति न सासन सूयतीति एहि भणे । त्व गच्छाति तेनेव नियामेन अञ्ज अमच्च पेसेसि । सोपि गन्त्वा पुरिमनयेनेव सद्धि परिसाय अरहत्त पत्वा तुण्ही अहोसि । राजा एतेनेव नियामेन पुरिसस-हस्सपरिवारे नव अमच्चे पेसेसि । सब्बे अत्तनो किच्च निट्ठपेत्वा तुण्हीभूता तत्थेव विहरिसु ।

राजा सासनमत्तकम्पि आहरित्वा आचिक्खन्त अलभित्वा चिन्तेसि-“एत्तका जना मयि सिनेहाभावेन सासनमत्तम्पि न पच्चाहरिसु, को नुखो मम वचन करिस्सती” ति सब्ब राजबल ओलोकेन्तो कालुदायि अद्दसि । सो किर रञ्जो सब्बत्थसाधको अमच्चो अब्भन्तरिको अतिविस्सासिको बोधिसत्तन सद्धि एकदिवसे जातो सह-पसुकीळितो सहायो । अथ न राजा आमन्तेसि-“तात । काळुदायि अह मम पुत्त पस्सितुकामो नवपुरिससहस्सानि पेसेसि एकपुरिसोपि आगन्त्वा सासनमत्त आरोचेन्तोपि नत्थि । दुज्जानो खो पन मे जीवितन्तरायो अह जीवमानोव पुत्त दट्ठु इच्छामि सक्खिस्ससि नुखो मे पुत्त दस्सेतु” न्ति ?

सक्खिस्सामि देव । सच्चे पब्बजितु लभिस्सामीति ।

तात । त्व पब्बजित्वा अपब्बजित्वा वा मय्ह पुत्त दस्सेहीति आह ।

सो साधु देवाति रञ्जो सासन आदाय राजगह गन्त्वा सत्थुधम्मदेसनवेलाय परिसपरियन्ते ठितो धम्म सुत्वा सपरिवारो अरहत्तफल पत्वा एहिभिक्खुभावे पतिट्ठासि ।

सत्था बुद्धो हुत्वा पठम अन्तोवस्स इसिपत्तने वसित्वा वुत्थवस्सो पवारत्वा उरुवेल गन्त्वा तत्थ तयो मासे वसन्तो तेभातिकजटिले विनेत्वा भिक्खुसहस्सपरिवारो फुस्समासपुण्णमाय राजगह गन्त्वा द्वे मासे वसि । एत्तावता बाराणसितो निक्खमन्तस्स पञ्च मासा जाता सकलो हेमन्तो अतिक्कन्तो उदायित्थेरस्स [८२] आगतदिवसतो पट्ठाय सत्तट्ठदिवसा वीतिवत्ता । सो फग्गुणीपुण्णमासिय चिन्तेसि अतिक्कन्तो हेमन्तो वसन्तसमयो अनुप्पत्तो, मनुस्सेहि सस्सादीनि उद्धरित्वा सम्मुखसम्मुखट्ठानेहि मग्गा दिन्ना हरिततिणसञ्छन्ना

पठवी, सुपुष्पिता वनसण्डा पटिपज्जनक्खमा मग्गा, कालो दसबलस्स जातिसगह कातुन्ति । अथ भगवन्त [४६] उपसकमित्वा —

“अगारिनोदानि दुमा भदन्ते । फलेसिनो छदन विप्पहाय ।

ते अच्चिमन्तोव पभासयन्ति समयो महावीर । भगीरसान ।

नातिमीत नातिउण्ह नातिदुब्भिक्खळातक ।

सदला हरिता भूमि एस कालो महामुनी ।” ति ।

सट्ठिमताहि गाथाहि दसबलस्स कुलनगर गमनत्थाय गमनवण्ण वण्णेसि ।

अथ न सत्या किन्नुखो उदायि । मधुरस्सरेन गमनवण्ण वण्णेसीति आह । भन्ते । तुम्हाक पिता सुद्धो-
दनो महाराजा पस्सितुकामो, करोथ जातकान सगहन्ति । साधु उदायि । करिस्सामि आतकान सगह । भिक्खु-
सवस्स आरोचेहि गमिकवत्त पूरेस्सन्तीति । साधु भन्तेति थेरो आरोचेसि । भगवा अगमगधवासीन कुलपुत्तान
दसहि सहस्सेहि कपिलवत्थुवामीन दसहि सहस्सेहीति सब्बेहेव वीसतिसहस्सेहि खीणासवभिक्खूहि परिवुतो
राजगहा निकम्पित्वा दिवसे दिवसे योजन गच्छति । राजगहतो सट्ठियोजन कपिलवत्थु द्वीहिमासेहि पापुणि-
स्सामीति अतुरितचारिक पक्कामि । थेरोपि भगवतो निक्खन्तभाव रज्जो आरोचेस्सामीति वेहास अब्भुगन्त्वा
रज्जो निवेसने पातुरहोसि । राजा थेर दिस्वा तुट्ठचित्तो महारहे पल्लके निसीदापेत्वा अत्तनो पटियादितस्स
नानगरसभोजनस्स पत्त पूरेत्वा अदासि । थेरो उट्ठाय गमनाकार दस्सेसि । निसीदित्वा भुञ्ज ताताति । सत्थु
सत्तिक गन्त्वा भुञ्जिस्सामि महाराजाति । कह पन सत्थाति । वीसतिभिक्खुसहस्सपरिवारो तुम्हाक दस्सनत्थाय
चारिक निक्खन्तो महाराजाति । राजा तुट्ठमानसो आह, तुम्हे इम परिभुञ्जित्वा याव मम पुत्तो म नगर
पापुणाति तावस्स इतोव पिण्डपात पटिहरथाति । थेरो अधिवासेसि । राजा थेर परिवसित्वा पत्तं गन्धचुण्णेन
उब्बट्टेत्वा उत्तमभोजनस्स पूरेत्वा तथागतस्स देयाति थेरस्स हत्थे पतिट्ठापेसि । थेरो सब्बेस पस्सन्तान येव
पत्त आकासे खिपित्वा सयम्पि वेहास अब्भुगन्त्वा पिण्डपात आहरित्वा सत्थु हत्थे ठपेसि । [८३] सत्था त
परिभुञ्जि । एतेनपायेन थेरो दिवसे दिवसे आहरि । सत्थापि अन्तरामग्गे रज्जो येव पिण्डपात परिभुञ्जि ।
थेरोपि भत्तिकच्चावसाने दिवसे दिवसे अज्ज एत्तक भगवा आगतो अज्ज एत्तकन्ति [४७] बुद्धगुणपटिसयुत्ताय
च धम्मकथाय सकलराजकुल सत्थु दस्सन विनायेव सत्थरि सज्जातप्पसाद अकासि । तेनेव न भगवा —
“एनदग्ग भिक्खवे । मम सावकान भिक्खून कुलप्पसादकान यदिद कालुदायी” ति एतदग्गे ठपेसि ।

§ ७२ कपिलवत्थुस्मि पाटिहारिय अकासि

साकियापि खो अनुप्पत्ते भगवति अम्हाक आतिसेठ्ठ पस्सिस्सामाति सन्निपतित्वा भगवतो वसन-
ट्ठान वीमसमाना निग्गोधसक्कस्स आरामो रमणियोति सलक्खेत्वा तत्थ सब्ब परिजग्गनविधि कारेत्वा गन्ध-
पुप्फहत्था पच्चुग्गमनं करोन्ता सब्बालकारपतिमण्डिते दहरदहरे नागरदारके च दारिकायो च पठम पहिणिसु ।
ततो राजकुमारे च राजकुमारियो च तेस अनन्तरा^१ साम गन्धपुप्फचुण्णादीहि पूजयमाना भगवन्त गहेत्वा निग्गोधा-
राममेव अगमसु । तत्र भगवा वीसतिसहस्सखीणासवपरिवुतो पञ्जत्तवरबुद्धासने निसीदि । साकिया नाम मान-
जातिका मानत्थद्धा । ते सिद्धत्थकुमारो अम्हेहि दहरतरो अम्हाक कणिट्ठो भागिनेय्यो पुत्तो नत्ताति चिन्तेत्वा
दहरदहरे राजकुमारे आहसु, तुम्हे भगवन्त वन्दथ मय तुम्हाक पिट्ठितो निसीदिस्सामाति । तेसु एव अव-
न्दित्वा निसिन्नेसु भगवा तेस अज्जासय ओलोकेत्वा न म आतयो वन्दन्ति हन्द दानि न वन्दापेस्सामीति अभि^२-
ज्जापादकज्ज्ञान समापज्जित्वा वुट्ठाय आकास अब्भुगन्त्वा तेस सीसे पादपसु ओकिरमानो विय गण्डम्ब-
रुक्खमूले यमकपाटिहारियसदिस पाटिहारिय अकासि ।

राजा त अच्छरिय दिस्वा आह-भगवा । तुम्हाक जातदिवसे इसिकाळदेवलस्स वन्दनत्थ उपनीतान
पादे वो परिवत्तित्वा ब्राह्मणस्स मत्थके पतिट्ठिते दिस्वापि अह तुम्हे वन्दि अय मे पठमवन्दना, बप्पमगलदिवसे
जम्बुच्छायाय सिरिसयने निसिन्नान वो जम्बुच्छायाय अपरिवत्तन दिस्वापि पादे वन्दि अय मे दुतियवन्दना । इदानी

१ रो०-अनन्तर । २ स्या०-अभिज्जापादक चतुत्थज्ज्ञान ।

इमं अदिट्ठपुब्ब पाटिहारिय दिस्वापि तुम्हाव पादे वन्दामि अयं मे तनियवन्दनानि । रञ्ज पन वन्दिते भगवन्त अवन्दित्वा ठातु समत्थो नाम एको साकियोपि नाहामि । मव्व वन्दिसु यत् । उति भगवा जानके वन्दापेत्वा आकामतो ओतरित्वा पञ्जत्ते आसन निसीदि । निसिन्न भगवन्ति मिग्वाप्पतो जातिसमागमो अहोसि । सब्ब एकग्गचित्तो हुत्वा निमीदिसु । ततो महामेघो पोक्खरवस्स वस्मि । तम्बवण्ण उदक्क हेट्ठो विग्वन्त गच्छति । तेमितुकामोव तेमेति जतेमितुकामस्स[४]मरीरे विन्दुमत्तोपि न पतति । त दिस्वा मव्वे अच्छरियव्वभुतचित्ता जाता । अहो ! अच्छरिय अहो ! अब्भुतन्ति कथं समुट्ठापेसु । सत्था न [४८] इदानेव मय्ह जातिसमागमे पोक्खरवस्स वस्सति अतीतेपि वस्सीति इमिस्सा अट्ठप्पत्तिया महावेस्सन्तरजातक कथेसि । धम्मदेसन सुत्वा सब्बे उट्ठाय वन्दित्वा पक्कमिसु । एकोपि राजा व राजमहामत्तो वा म्वे अम्हाक भिक्ख गण्ह्याति वत्वा गतो नाम नत्थि ।

७३ कपिलवत्थु पिण्डाय पाविसि

सत्था पुनदिवसे बीमनिमहम्मभिक्खुपरिवुत्तो कपिलवत्थु पिण्डाय पाविसि । त न कोचि गत्त्वा निमन्तेसि वा पत्त वा अग्गहेसि । भगवा इन्द्वीले ठितोव आद्यज्जेसि, “कथंभुत्तो पुत्तवुद्धा कुलत्तगरे पिण्डाय चरिसु किं नु उप्पटिपाटिया दस्सरजनान घराणि अगमसु उदाट्ठ मपदानचारिक चरिसु” ति । तता एकवुद्धस्सापि उप्पटिपाटिया गमन अदिस्वा मयापि दानि अयमेव तेम वसो अयं मे पवेणी पग्गहेतव्वा आयति च मे सावकापि ममञ्जेव अनुसिक्खन्ता पिण्डचारियवत्त परिपूरेस्सन्तीति कोटिय निविट्ठगेहतो पट्ठाय सपदान पिण्डाय चरि । अय्यो किर सिद्धत्थकुमारो पिण्डाय चरतीति द्विभूमकानिभूमकादिमु पामादेसु मीहपञ्जर विवरित्वा महाजनो दस्सनव्यावटो अहोसि ।

राहुलमातापि देवी अय्यपुत्तो किर इमस्मि येव नगरे महन्तेन राजानुभावेन मुवण्णसिविकादीहि विचरित्वा इदानि केसमस्सु ओहारेत्वा कासायवत्थवसनो कपालहत्थो पिण्डाय चरति मोभन्ति नुखोति मीह-पञ्जर विवरित्वा ओलोकयमाना भगवन्त नानाविगगसमुज्जलाय सरीरप्पभाय नगरवीथियो ओभासेत्वा व्यामप्पभापरिक्खेपसमुपगूळ्हाय^१ असीत्यनुव्यञ्जनावभासिताय द्वितिसमहापुरिसलक्खणपतिमण्डिताय अनु-पमाय बुद्धसिरिया विरोचमान दिस्वा उण्हीसतो पट्ठाय याव पादतला —

“सिनिद्धनीलमुदुकुञ्चितकेसो सुरि^२यनिम्पलतलाभिनलाटो ।

युत्ततु गमुदुकायतनासो रसिजालविततो नग्गीहो ॥” ति ।

एवमादिगाहि अट्ठह नरसीहगायाहि नाम अभित्थवित्वा ‘तुम्हाक पुत्तो पिण्डाय चरती’ ति रञ्जो आरोचेसि । राजा सविग्गहदयो हत्थेन साटक सण्ठपेन्तो तुरित्तुरित्त निक्खमित्वा वेगेन गत्त्वा भगवतो पुरतो ठत्वा आह “किं भन्ते ! अम्ह लज्जापेय^३ किमत्थ पिण्डाय चरथ^४ किं एत्तकान भिक्खन न सक्का भत्त लद्धन्ति[४९] सञ्ज करित्था” ति ? वसचारित्तमेत महाराज ! अम्हाकन्ति । ननु भन्ते ! अम्हाक महासम्मत्तखत्तियवसो नाम[८५]वसो ? तत्थ च एकखत्तियोपि भिक्खाचरो^५ नाम नत्थीति । अयं महाराज ! राजवसो नाम तव वसो अम्हाक पन दीपकरो कोण्डञ्जो—पे—कस्सपोति अयं बुद्धवसो नाम एते च अञ्जो च अनेकसहस्ससखा बुद्धा भिक्खाचरा भिक्खाचारेनेव जीविक कप्पेसुन्ति अन्तरवीथिय ठितोव —

“उत्तिट्ठे नप्पमज्जेय्य वम्म सुचरित्तं चरे ।

धम्मचारी सुखं सेति अस्मि लोके परम्हि चा ॥”^४ ति ।

इमं गाथमाह । गाथापरियोसाने राजा सोतापत्तिफले पत्तिट्ठासि —

“धम्मं चरे सुचरित्तं न न दुच्चरित्तं चरे ।

धम्मचारी सुखं सेति अस्मि लोके परम्हि चा ॥” ति ।

इमं पन गाथं सुत्वा सकदागामिफले पत्तिट्ठासि । महाधम्मपालजातक^५ सुत्वा अनागामिफले पत्ति-

१ रो०—समुपगूळ्हाय । २ रो०—पुत्तिमला । ३ रो०—भिक्खाचरो । ४—धम्मपद, लोकवग्ग ।

५ रो०—धम्मपालजातक ।

ट्ठासि । मरणसमये सेतच्छत्तस्स हेट्ठा सिरिसयने निपन्नो येव अरहत्त पापुणि । अरञ्जवासेन पन पधानानु-
योगकिच्च रञ्जो नाहोमि । मोतापत्तिफल सच्छिकत्वा येव पन भगवतो पत्त गहेत्वा सपरिस् भगवन्त महापासाद
आरोपेत्वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन परिवसि ।

७४ राहुलमातया सिरिगम्भ अगमासि

भक्तकिच्चपरियोसाने सव्व इत्थागार आगन्त्वा भगवन्त वन्दि ठपेत्वा राहुलमातर । सा पन
“गच्छ अय्यपुत्त वन्दाही” ति परिजनेन वुच्चमानापि “सचे मय्ह गुणो अत्थि सयमेव मे सत्तिक अय्यपुत्तो
आगमिस्सति आगतमेव न वन्दिम्सामी” ति वत्वा न अगमासि ।

भगवा राजान पत्त गहापेत्वा द्वीहि अगसावकेहि सद्धि राजधीताय सिरिगम्भ गन्त्वा राजधीता
यथाएचि वन्दमाना न किञ्चि वत्तव्वानि वत्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । सा वेगेनागन्त्वा गोप्फवेसु
गहेत्वा पादपिट्ठय सीम परिवत्तेत्वा यथाञ्जामय वन्दि । राजा राजधीताय भगवति सिनेहवट्टमानादि-
गुणसम्पत्तियो कथेसि—“भन्ते! मम धीता तुम्हेहि कासायानि [१०] निवत्थानीति सुत्वा ततो पट्ठाय
कासाववत्था जाता, तुम्हाक एकभत्तिकभाव सुत्वा एकभत्तिकाव जाता, तुम्हेहि महासयनस्स छड्ढित्तभाव जत्वा
पट्टिकामञ्जके येव निपन्ना, तुम्हाक मालागन्धादीहि विरतभाव जत्वा विरतमालागन्धाव जाता अत्तनो
आलकेसु मय पज्जिग्गिम्मामानि सासने पेसिते एकजातकम्पि न ओलोकेसि । एव गुणसम्पद्दा मे भगवा ।
धीता” ति । “अनच्छरिय महाराज ! य इदानीं तया रविखयमाना राजवीता परिपक्के जाणे [८६]
अत्तान रक्खेय्य एमा पुब्बे अनारक्खा पव्वतपादे विचरमाना अपरिपक्के जाणे अत्तान रक्खीति वत्वा
वन्दकित्तरजातक कथेत्वा उट्ठायासना पक्कामि ।

७५ नन्द पव्वाजेसि

दुतियदिवसे नन्दस्स राजकुमारस्स अभिसेकगेहप्पवेसनविवाहमगलेसु वत्तमानेसु तस्स गेह
गन्त्वा कुमार पत्त गाहापेत्वा पव्वाजेतुकामो मगल वत्वा उट्ठायासना पक्कामी । जनपदकट्याणी कुमार
गच्छन्त दिस्वा “तुवट खो अय्यपुत्त ! आगच्छेय्यासी” ति वत्वा गीव पसारेत्वा ओलोकेसि । सोपि भगवन्त
पत्त गण्हाति वत्तु अविस्सहमानो विहारमेव अगमासि । त अनिच्छमान येव भगवा पव्वाजेमि । इति भगवा
कपिलपुर गन्त्वा ततियदिवसे नन्द पव्वाजेसि ।

७६ राहुल पव्वाजेसि

सत्तमे दिवसे राहुलमाता कुमार अलकरित्वा भगवतो सत्तिक पेमेसि—“पस्स तात ! एत बीसति-
सहस्ससमणपरिवृत सुवण्णवण्ण ब्रह्मरूपीवण्ण समण, अय ते पिता एतस्स महन्ता निधयो^१ अहेसु ।
त्यास्स निक्खमनतो पट्ठाय न पस्साम गच्छ न दायज्ज याच, अह तात ! कुमारो अभिसेक् पत्वा चक्कवन्ती
भविस्सामि धनेन मे अत्थो वन मे देहि सामिको हि पुत्तो पितु सन्तकस्सा” ति । कुमारो च भगवतो सत्तिक
गन्त्वा पितुसिनेह पटिलभित्वा हट्ठतुट्ठो “सुखा ते समण ! छाया” ति वत्वा अञ्जम्पि वट्ट अत्तनो अनुरूप
वदन्तो अट्ठासि ।

भगवा कतभत्तकिच्चो अनुमोदन कत्वा उट्ठायासना पक्कामि । कुमारोपि “दायज्ज पे समण !
देहि, दायज्ज मे समण ! देही” ति भगवन्त अनुबन्धि । भगवा कुमार न निवत्तापेसि । परिजतोपि भगवता भद्धि^२
गच्छन्त निवत्तेतु नासक्खि । इति सो भगवता सद्धि आराममेव आगमासि । ततो भगवा चिन्तेसि, “य जय
पितुसन्तक धन इच्छति त वट्टानुगत सविघात हन्दस्स बोधिमण्डे पटिलद्ध सत्तविध अरियधन देमि लोकुत्तरदा-
यज्जस्स न सामिक करोमी” ति आयस्मन्त सारिपुत्त आमन्तेसि “तेन हि [११] त्व सारिपुत्त ! राहुलकुमार पव्वा-
जेही” ति । पव्वजिते पन कुमारे रञ्जो अधिमत्तदुक्ख उप्पज्जि । त अविवासेतु असक्कोत्तो भगवतो
निवेदेत्वा “साधु भन्ते ! अय्या मातापितूहि अननुञ्जात पुत्त न पव्वाजेय्यु” न्ति वर याचि । भगवा

१ रो०—निधियो । २ रो०—गच्छन्तो ।

तस्म त वचन पटिस्मुणित्वा पुनदिवसे राजनिवेशने कतपातरामो एकमन्त निमित्तेन रञ्जा “भन्ते । तुम्हाक दुक्करकारिककाले^१ एका देवता म उपसकमित्वा पुत्तो ते कालकनोति जाह । तस्सा वचन असद्वहन्तो “न मग् पुत्तो [८७] बोधि अप्पत्वा काठ करोनीति त पटिम्बिपि’ न्ति वुत्त “उदानि कि सद्वहिससथ ? ये तुम्हे पुब्बेपि अट्ठिकानि दस्सेत्वा पुत्तो ते मतोति वुत्ते न सद्वहित्वा” ति इमिस्सा अत्थुपत्तिना महाधम्मपालजातक कथेसि । कथापरियोमाने राजा अनागामिफले पतिट्ठहि ।

§ ७७ अनाथपिण्डको जेतवनारामं कारेसि

इति भगवा पितर तीमु फेलेमु पतिट्ठापेत्वा भिक्खुसघपरिवुत्तो पुनदेव राजगह गत्वा सीतवने विहामि । तस्मि समये अनाथपिण्डको गहपति पञ्चहि सकटमगेहि भण्ड आदाय राजगहे अत्तनो पियसहायस्स सेट्ठिनो गेह गत्वा तत्थ बुद्धस्म भगवतो उप्पन्नभाव सुत्वा बलवपच्चसमये देवतानुभावेन विवटेन द्वारेन सत्थार उपसकमित्वा धम्म सुत्वा सोतापत्तिफले पतिट्ठाय वृत्तयदिवसे बुद्धपमुखस्स सघस्स महादान दत्वा सानत्थि आगमनत्थाय सत्थुपटिञ्जा गहेत्वा अन्नरामग्गे पञ्चचत्तालीसयोजनट्ठाने मतमहस्म सनसहस्स दापेत्वा योजनिकाय योजनिकाय विहारे कारापेत्वा^२ जेतवन कोटिसत्थारेन अट्ठारमहिरञ्जकोटीहि किणित्वा नवकम्म पट्ठपेसि । सो मज्जे दमवलस्म गन्धकुटि कारेसि । न परिवारेत्वा असीनिमहाथेरान पाटि-यक्कसन्निवेशने आवासे णकुड्डकट्टिकुड्डकहसवट्टकदीधसालामण्डपादिवसेन सेससेनासनानि पोक्ख-रणियो चकमनरत्तिट्ठानदिवा-ट्ठानानि चाति अट्ठारमकोटिपरिच्चागेन रमणीये भूमिभागे मनोरम विहार कारापेत्वा दसवलस्स आगमणत्थाय दूत पेसेसि । सत्था दूतस्स वचन सुत्वा महाभिक्खुसघपरिवारो राजगहा निक्खमित्वा अनुपुब्बेन पावत्थिनगर पापुणि ।

महासेट्ठिपि खो विहारमह सज्जेत्वा तयागतस्स जेतवन पविसनदिवसे पुत्त सव्वालकारपतिमण्डित कत्वा अलकतपटियत्तेहेव पञ्चहि कुमारसतेहि सद्धि पेसेसि । सो सपरिवारो पञ्चवण्णवत्थसमुज्जलानि पञ्चधजसतानि गहेत्वा [९२] दसवलस्स पुरतो अहोसि । तेस पच्छतो महासुभद्दा चूलसुभद्धानि द्वे सेट्ठिधीतरो पञ्चहि कुमारिसतेहि सद्धि पुण्णघटे गहेत्वा निक्खमिसु । तास पच्छतो सेट्ठिभरिया सव्वालकारपतिमण्डिता पञ्चहि मातुगामसतेहि सद्धि पुण्णपातियो गहेत्वा निक्खमि । सब्बेस पच्छतो सय महासेट्ठि अहूतवत्थनिवत्थो अहूतवत्थेहेव पञ्चहि सेट्ठिसतेहि सद्धि भगवन्त अब्भुगञ्छि ।

भगवा इम उपासकपरिम पुरतो कत्वा महाभिक्खुसघपरिवुत्तो अत्तनो सरीरपभाय सुवण्णरससेक-पिञ्जरानि विय वनन्तरानि कुरुमानो अनन्ताय बुद्धलील्लहाय अप्पटिसमाय बुद्धसिरिया जेतवनविहार पाविसि । अथ न अनाथपिण्डको पुच्छि । [८८] “कथाहम्भन्ते । इमस्मि विहारे पटिपज्जामी” ति ? तेनहि गहपति । इम विहार आगतानागतस्स भिक्खुसघस्स देही” ति साधु भन्तेति महासेट्ठि सुवण्णभिङ्गार आदाय दसवलस्स हत्थे उदक पातेत्वा “इम जेतवनविहार आगतानागतस्स चातुद्दिमस्स बुद्धपमुखस्स सघस्स दम्मी” ति अदासि । सत्था विहार पटिगहेत्वा अनुमोदन करोन्तो —

“सीत उण्ह पटिहन्ति ततो वाळमिगानि च ।
सिरिसपे च मकसे सिसिरे चापि वुट्ठियो ॥
ततो वातातपे घोरे सञ्जाते पटिहञ्जति ।
लेणत्थ च सुखत्थ च ज्ञामितु च विपस्सितु ॥
विहारदान सघस्स अग्ग बुद्धेन वण्णित ।
तस्मा हि पण्डितो पोसो सम्पस्स अत्थमत्तनो ॥
विहारे कारये रम्मे वासयेत्थ बहुस्सुते ।
तेस अन्नञ्च पाण च वत्थसेनासनानि च ॥
ददेय्य उजुभूतेसु विप्पसन्नेन चेतसा । [९३]

१ रो-दुक्करचारिककाले । २ रो-कारेत्वा ।

ते तस्स धम्मं देसन्ति सब्बदुक्खापनूदन ।

य सो धम्मं इधञ्जाय परिनिब्बाति अनासवो ॥” ति ।

विहारानिमसं कथेसि । अनाथपिण्डको दुतियदिवसतो पट्ठाय विहारमहं आरभि । विसाखाय पासादमहो चतुहि मासेहि निट्ठितो । अनाथपिण्डकस्स पन विहारमहो नवहि मासेहि निट्ठासि । विहारमहेपि अट्ठारसेव कोटियो अगमसु इति इमस्मिं येव विहारे चतुपण्णासकोटिसखं धनं परिच्चजि ।

अतीते पन विपस्सिस्स भगवतो काले पुनब्बसुमित्तो नाम सेट्ठी सुवण्णिट्ठिकासन्थारेन किणित्वा तस्मिं येव ठाने योजनप्पमाणं सघारामं कारेसि । सिरिवस्स भगवतो काले सिरिवड्ढो नाम सेट्ठी सुवण्णजालसन्थारेन किणित्वा तस्मिं येव ठाने तिगावुत्तप्पमाणं सघारामं कारेसि । वेस्सभूस्स भगवतो काले सोत्थियो नाम सेट्ठि सुवण्णहत्थिपदसन्थारेन किणित्वा तस्मिं येव ठाने अड्ढयोजनप्पमाणं सघारामं कारेसि । कवुसन्धस्स भगवतो काले अञ्चुतो नाम सेट्ठी सुवण्णिट्ठिकासन्थारेनेव किणित्वा तस्मिं येव ठाने गावुत्तप्पमाणं सघारामं कारेसि । कोणागमणस्स भगवतो काले उग्गो नाम सेट्ठी सुवण्णकच्छपसन्थारेन किणित्वा तस्मिं येव ठाने अड्ढगावुत्तप्पमाणं सघारामं कारेसि । कस्सपस्स भगवतो काले सुमगलो नाम सेट्ठी सुवण्णिट्ठिकसन्थारेन किणित्वा तस्मिं येव ठाने मोळसकरीसप्पमाणं [८९] सघारामं कारेसि । अम्हाकं पन भगवतो काले अनाथपिण्डको सेट्ठी कहापण-काटिसन्थारेन किणित्वा तस्मिं येव ठाने अट्ठकरिसप्पमाणं सघारामं कारेसि । इदं किरं ठानं सब्बबुद्धानं अविज-हितट्ठानमेव । इति महाबोधिमण्डे सब्बञ्जुत्तप्पत्तितो याव महापरिनिब्बानमञ्चा यस्मिं यस्मिं ठाने भगवा विहासि इदं सन्तिकेनिदानं नाम । तस्स वसेनं सब्बजातकानि वण्णयिस्साम ।

जातकट्ठकथाय

निदानकथानिड्डिता [९४]

जातकट्टकथा

१ एकनिपातो

१ अपण्णकवग्गवण्णना

१. अपण्णकजातकं

पच्चुपन्नवत्थु

रुम ताव अपण्णकधम्मदसन भगवा सावत्थि उपनिम्साय जेतवनमहाविहारे विहरन्तो कथेसि । कम्पन आरब्ध अय कथा समुट्ठिनाति ? मेट्ठिम्म सहायके पच्चमने नित्थियसावकेति ।

एकस्मि हि दिवसे अनाथपिण्डको मेट्ठी अत्तनो सहायके पच्चमने अञ्जतिथियसावके आदाय बहु मालागन्धविलेपनञ्चेव तेलमत्पाणितवत्थच्छादनानि च गाहापेत्वा जेतवन गन्त्वा भगवन्त वन्दित्वा मालादीहि पूजत्वा भेसज्जानि चैव वत्थानि च भिक्खुमघस्स विस्सज्जेत्वा ७ निसज्जादोमे वज्जेत्वा एकमन्त निसीदि । तेपि अञ्जतिथियसावका तथागत वन्दित्वा सत्थु पुण्णचन्दसस्सिरिक मुख लक्खणानुव्यञ्जनपतिमण्डित व्यामप्पभापरिक्खित्त ब्रह्मकाय आवेळावेळा यमकयमका दृत्वा निच्छरन्तियो घनबुद्धरस्मियो च ओलोकयमाना अनाथपिण्डकस्स समीपे येव निसीदिमु ।

अथ नेस सत्था मनोसिलातले सीहनाद नदन्तो तस्ससीहो विय गज्जन्तो, पावुस्सकमेधो विय च, आकासगग ओता [१५] रेन्तो विय च, रतनदाम गन्थेन्तो विय च अट्ठगसमन्नागतेन सवनीयेन ब्रह्मस्सरेन नाना नयविचित्त मधुरधम्मकथ कथेसि । ते सत्थुधम्मदेसन सुत्वा पसन्नचित्ता वृट्ठाय दसवल वन्दित्वा अञ्जतिथियसरण भिन्दित्वा बुद्ध सरण अगमसु । ते ततो पट्ठाय निच्चकाल अनाथपिण्डकेन सद्धि गन्धमालादिहत्था विहार गन्त्वा धम्म सुणन्ति दान देन्ति मील रक्खन्ति उपोसथकम्म करोन्ति ।

अथ भगवा सावत्थितो पुनदेव राजगह अगमासि । ते तथागतस्स गतकाले त मरण भिन्दित्वा पुन अञ्जतिथियसरण गन्त्वा अत्तनो मूलट्ठाने येव पतिट्ठिता ।

भगवापि सत्तट्ठमासे वीतिनामेत्वा पुन जेतवन अगमासि । अनाथपिण्डको पुनपि[१०]ते आदाय सत्थु सन्तिक गन्त्वा सत्थार गन्धादीहि पूजत्वा वन्दित्वा एकमन्त निसीदि । तेपि भगवन्त वन्दित्वा एकमन्त निसीदिमु । अथ नेम अनाथपिण्डको तथागते चारिक पक्कन्ते गहितसरण भिन्दित्वा पुन अञ्जतिथियसरणमेव गहेत्वा मूले पतिट्ठितभाय भगवतो आरोचेसि ।

भगवा अपरिमितकप्पकोटियो निरन्तर पवत्तिनवचीसुचरितानुभावेन दिव्वगन्धगन्धित नानागन्धपूरित रतनकरण्डक विवरन्तो विय मुखपटुम् विवरित्वा मधुरस्सर निच्छारेन्तो “सच्च किर तुम्हे उपासका । तीणि सरणानि भिन्दित्वा अञ्जतिथियसरण गता” ति पुच्छि । अथ तेहि पटिच्छादेतु आसक्कोन्तेहि “सच्च भगवा” ति वुत्ते सत्था “उपासका । हेट्ठा अबीचि उपरि भवग्ग परिच्छेद कत्वा तिरिय अपरिमाणामु लोकधातुसु सीलादिगुणेन बुद्धेन सदिसो नाम नत्थि कुतो अविकतरो । “यावता भिक्खवे । सत्ता अपदा वा—पे—तथागतो तेम अगमक्खायत्ति^१य किञ्चि वित्त उय वा दुर वा—पे—अगगतो वे पसन्नान” न्ति आदीहि सुत्तेहि पकासिते

१ इतिबुत्तक, सुत्तनिपात ।

रत्नतयगुणे पकामेत्वा एव उत्तमगुणेहि समन्नागत रत्नतय सरण गता उपासका वा उपासिका वा निरयादिसु निव्वत्तनका नाम नत्थि । अपायनिव्वत्तितो मुञ्चित्वा पन देवलोके उप्पज्जित्वा महासर्पत्ति अनुभोन्ति । तस्मा तुम्हेहि एवरूप सरण भिन्दित्वा अज्जतिथियमरण गच्छन्तेहि अयुत्त कत” न्ति आह ।

एत्थ च तीणि रत्नानि मोक्खवसेन उत्तमवसेन च सरण गतान अपायेषु निव्वत्तिया अभावदीपनत्थ इमानि सुत्तानि दस्सेतव्वानि [१०]—

“ये केचि बुद्ध सरण गतासे न ते गमिस्सन्ति अपाय ।
 पहाय मानुस देह देवकाय परिपूरेस्सन्ति ॥
 ये केचि धम्म सरण गतासे न ते गमिस्सन्ति अपाय ।
 पहाय मानुस देह देवकाय परिपूरेस्सन्ति ॥
 ये केचि सघ सरण गतासे न ते गमिस्सन्ति अपाय ।
 पहाय मानुस देह देवकाय परिपूरेस्सन्ति^१ ॥
 बहु वे सरण यन्ति पव्वतानि वनानि च ।
 जागन्तु च्छेत्थानि मनुस्सा भयतज्जिता ॥
 नेत खो सरण खेम नेत सरणमुत्तम ।
 नेत सरणमागम्म सब्बदुक्खा पमुच्चति ॥
 यो च बुद्ध च धम्म च सघ च सरण गतो ।
 चत्तारि अरियसच्चानि सम्मप्पज्जाय पस्सति ॥ [९१]
 दुक्ख दुक्खसमुप्पाद दुक्खस्स च अतिक्कम ।
 अरियञ्चट्ठगिक मग्ग दुक्खूपसमगामिन ॥
 एत खो सरण खेम एत सरणमुत्तम ।
 एत सरणमागम्म सब्बदुक्खा पमुच्चती ॥” ति ।^२

न केवल च नेस सत्था एत्तक येव धम्म देसेसि । अपि च खो “उपासका । बुद्धानुस्सति कम्मट्ठान नाम धम्मनुस्सति—ये—सघानुस्सति कम्मट्ठान नाम सोतापत्तिमग्ग देति सोतापत्तिफल देति सकदागामिमग्ग देति सकदागामिफल देति अनागामिमग्ग देति अनागामिफल देति अरहत्तमग्ग देति अरहत्तफल देती” ति एवमादीहिपि नयेहि धम्म देसेत्वा “एवरूप नाम सरण भिन्दन्तेहि अयुत्त तुम्हेहि कत” न्ति आह ।

एत च बुद्धानुस्सतिकम्मट्ठानादीन सोतापत्तिमग्गादिप्पदान “एकधम्मो भिक्खवे । भावितो बहुलीकतो एकन्तनिव्विदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय, सम्बोधाय, निव्वानाय सवत्तति । कतमो एकधम्मो ? बुद्धानुस्सती” ति^३ एवमादिहि सुत्तेहि दीपेतव्व ।

एव भगवा नानप्पकारेहि उपासके ओवदित्वा “उपासका । पुब्बेपि मनुस्सा असरण सरणन्ति तक्कगाहेन विरुद्धगाहेन गहेत्वा अमनुस्सपरिग्गहीते कन्तारे यक्खभक्खा हुत्वा महाविनास पत्ता, अपण्णकगाह पन एकसगाह विरुद्धगाह गहितमनुस्सा तस्मि येव कन्तारे सोत्थिभाव पत्ता” ति वत्वा तुण्ही अहोसि ।

अथ खो अनाथपिण्डको गहपति उट्ठायासना भगवन्त वन्दित्वा अभित्थवित्वा सिरसि अज्जलिम्प-तिट्ठापेत्वा एवमाह—“भन्ते । इदानि ताव इमेस उपासकान उत्तमसरण भिन्दित्वा तक्कगाह विरुद्धगाह सरणगहण अम्हाक पाकट पुब्बे पन अमनुस्सपरिग्गहीते कन्तारे तक्किकान विनासो अपण्णकगाह गहितमनुस्सान च सोत्थि-भावो अम्हाक पटिच्छन्नो [१७] तुम्हाकमेव पाकटो । सावु वत नो भगवा आकासे पुण्णचन्द उट्ठापेन्तो विय इम कारण पाकट करोतू” ति ।

अथ भगवा मया खो गृहपति । अपरिमितकाल दमपारमियो पूरेत्वा लोकस्म कखच्छेदनत्यमेव सब्बञ्जुतजाण पटिविद्ध सीहवसाय सुवण्णपाणि पूरेन्तो विय मक्ककच्च मोतमोदहित्वा मुणोहीनि मेटठिनो सतु-
प्पाद जनेत्वा हिमगम्भ पदाळेत्वा पुण्णचन्द नीहरन्तो विय भवन्नरेन पटिच्छन्न कारण पाकट अकासि—[९२]

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्ठे बाराणसिनगरे ब्रह्मदत्तो नाम राजा अहोमि । तदा बोधिसत्तो सत्थवाहकुले पटिसन्धि गहेत्वा अनुपुब्बेन वयप्पत्तो पञ्चहि सकटसतेहि वाणिज्ज करोन्तो विचरति । सो कदाचि पुब्बन्ततो अपरन्त गच्छति कदाचि अपरन्ततो पुब्बन्त । बाराणसिय येव हि अञ्जोपि सत्थवाहपुत्तो अत्थि बालो अव्यत्तो अनुपायकुसलो । तदा बोधिसत्तो बाराणसितो महग्घ भण्ड गहेत्वा पञ्चसकटसतानि पूरेत्वा गमनसज्जानि कत्वा ठपेसि । सोपि बालसत्थवाहपुत्तो तथेव पञ्चसकटसतानि पूरेत्वा गमनसज्जानि कत्वा ठपेसि ।

बोधिसत्तो चिन्तेमि, सच्च अय बालसत्थवाहपुत्तो मया सट्ठि येवग मिम्सति सकटसहस्से एकतो मग्गे गच्छन्ते मग्गोपि नप्पहोस्सति मनुस्मान दाहदकादीनिपि वलिवद्धान तिणानिपि दुल्लभानि भवि-
स्सन्ति । एतेन वा मया वा पुरतो गन्तु वट्ठतीति ।

सो त पक्कोसापेत्वा एतमत्थ आरोचेत्वा ढीहिपि अम्हेहि एकतो गन्तु न सकका । कि त्व पुरतो गमिस्ससि उदाहु पच्छतोति आह ।

सो चिन्तेसि-मयि पुरतो गच्छन्ते बहू आनिससा । मग्गेन अभिन्नेनेव गमिस्सामि । गोणा अनामदठ-
तिण खादिस्सन्ति । मनुस्सान अनामदठसूपेय्यपण्ण भविस्सति । पसन्न उदक भविस्सति । यथारचि अग्घ ठपेत्वा भण्ड विक्किणिस्सामीति । सो अह सम्म । पुरतो गमि [९४] स्सामीति आह ।

बोधिसत्तोपि पच्छतो गमने बहू आनिससे अद्दसि । एव हिस्स अहोसि—एते पुरतो गच्छन्ता मग्गे विसमदठान सम करिस्सन्ति । अह तेहि गतमग्गेन गमिस्सामि । पुरतो गतेहि वलिवद्देहि परिणतप्पट्ठतिणे खादिते मम गोणा पुन उट्ठितानि मधुरतिणानि खादिस्सन्ति । गहितपण्णदठानतो उट्ठिन मनुस्सान सूपेय्यपण्ण मधुर भविस्सति । अनुदके ठाने आवाट खणित्वा एते उदक उप्पादेस्सन्ति । परेहि कतेसु हि आवाटेसु मय उदक पिबिस्साम भण्डअग्घट्टपन नाम मनुस्सान जीवितावोरोपनसदिस अह पच्छतो गन्त्वा एतेहि ठपितग्घेन भण्ड विक्किणिस्सामीति । सो एत्तके आनिससे दिस्वा-सम्म । त्व पुरतो गच्छाति आह ।

साधु सम्माति बालसत्थवाहो सकटानि योजेत्वा निक्खन्तो अनुपुब्बेन मनुस्सवास अतिक्कमित्वा कन्तारमुख पापुणि ।

कन्तार नाम चोरकन्तार, वाळकन्तार, निरुदककन्तार, अमनुस्सकन्तार, अप्पभक्खकन्तारन्ति पञ्चविध । तत्थ चोरेहि अधिट्ठितमग्गो चोरकन्तार नाम । सीहादीहि अधिट्ठितमग्गो वाळकन्तार नाम । यत्थ नहायितु वा पातु वा [९३] उदक नत्थि इद निरुदककन्तार नाम । अमनुस्साधिदठित अमनुस्सकन्तार नाम । मूलखादनीयादिविरहित अप्पभक्खकन्तार नाम । इमस्मि पञ्चविधे कन्तारे त कन्तार निरुदककन्तार चव अमनुस्सकन्तार च । तस्मा सो बालसत्थवाहपुत्तो सकटेसु महन्तमहन्ता चाटियो ठपेत्वा उदसकस्स पूरापेत्वा सट्ठियोजनिक कन्तार पटिपज्जि ।

अथस्स कन्तारमज्झ गतकाले कन्तारे अधिवत्थयक्खो इमेहि मनुस्सेहि गहित उदक छड्डपेत्वा दुब्बले कत्वा सब्बेव ते खादिस्सामीति सब्बसेततरुणवलिवद् [९५] युत्त मनोरम यानक मापेत्वा धनुकलाप-
फलकावुधहत्थेहि दसहि वा द्वादसहि अमनुस्सेहि परिवुतो उप्पलकुमुदानि पिलन्धित्वा अल्लसीसो अल्लवत्थो इस्सरपुरिसो विय तस्मि यानके निसीदित्वा कद्दममक्खितेहि चक्केहि पटिपथ अगमासि । परिवारमनुस्सापिस्स पुरतो च पच्छतो च गच्छन्ता अल्लकेसा अल्लवत्था उप्पलकुमुदमाला पिलन्धित्वा पदुमपुण्डरीककलापे गहेत्वा भिसमळालानि खादन्ता उदकबिन्दूहि चेव कललेन च पग्घरन्तेन अगमसु ।

सत्थवाहा च नाम यदा धुरवातो^१ वायति तदा यानके निमीदित्वा उपट्ठाकजनपरिवृता रज परिहरन्ता पुरतो गच्छन्ति । यदा पच्छतो वायति तदा तेनेव नयेन पच्छतो गच्छन्ति । तदा पन धुरवातो अहोसि । तस्मा मो बालसत्थवाहपुत्तो पुरतो अगमासि ।

यक्खो त आगच्छन्तं दिस्वा अत्तनो यानक मग्गा ओक्कमापेत्वा कह गच्छथाति तेन सद्धि पटिसन्धार अकासि । सत्थवाहोपि अत्तनो यानक मग्गा ओक्कमापेत्वा सकटान गमनोकास दत्वा एकमन्त ठितो त यक्ख अबोच-भो ! अम्हे ताव बाराणसितो आगच्छाम । तुम्हे पन उप्पलकुमुदानि पिलन्धित्वा पदुमपुण्डरीकहत्था भिसमुळालानि खादन्ता कट्टममक्खिता उदकविन्दूहि पग्घरन्तेहि आगच्छथ । किन्नुखो तुम्हेहि आगतमग्गे देवो वस्सति उप्पलादिसञ्छन्नानि सरानि अत्थीति पुच्छि ।

यक्खो तस्म कथ सुत्वा-सम्म ! किन्नामेत कथेसि ? एसा नीलवनराजि पञ्चायति, ततो पट्ठाय सकल अरञ्ज एकोदक निवद्ध वस्सति, कन्दरा पूरा, तस्मि तस्मि ठाने पदुमादिसञ्छन्नानि सरानीति वत्ता पटिपाटिया [100] गच्छन्तेमु सकटेसु इमानि सकटानि आदाय कह गच्छथाति पुच्छि ।

अमुक जनपद नामाति ।

इमस्मि च इमस्मि च सकटे कि नाम भण्डन्ति ?

अमुक च अमुक चाति

पच्छतो आगच्छन्त सकट अनिविय गरुह हुत्वा आगच्छति एतस्मि कि भण्डन्ति ?

उदक एत्थाति ।

पुरतो ताव उदक आनेन्तेहि वो मनाप कत । इतो पट्ठाय पन उदकेन किच्च नत्थि पुरतो बहु उदक । चाटियो [९४] भिन्दित्वा उदक छड्डित्वा सल्लहुकेन सकटेन गच्छथाति आह । एव च पन वत्ता तुम्हे गच्छथ अम्हाक पपञ्चो होतीति थोक गत्वा तेस अदस्सन पत्वा अत्तनो यक्खनगरमेव अगमासि ।

सोपि खो बालसत्थवाहो अत्तनो बालताय यक्खस्स वचन गहेत्वा चाटियो भिन्दापेत्वा पसतमत्तम्पि उदक अनवसेसेत्वा सब्ब छड्डित्वा सकटानि पाजापेसि । पुरतो अप्पमत्तम्पि उदक नाहोसि । मनुस्सा पानीय अलभन्ता किलमिसु । ते याव सुरियत्यगमना गत्वा सकटानि मोचेत्वा परिवत्तनके ठपेत्वा गोणे चक्केसु बन्धिसु । नेव गोणान उदक अहोसि न मनुस्सान यागुभत्त वा । दुब्बलमनुस्सा तत्थ तत्थ अयोनिस्सो मनसिकत्वा निपज्जित्वा सपिसु^२ । रत्तिभागसमनन्तरं यक्खा यक्खनगरतो आगन्त्वा सब्बेपि गोणे च मनुस्से च जीवितक्खय पापेत्वा तेस मस खादित्वा अट्ठीनि अवसेसेत्वा अगमसु ।

एव, एक बालसत्थवाहपुत्त निस्साय सब्बे ते विनास पापुणिसु । हत्थट्ठिकादीनि दिसाविदिसासु विप्पकिण्णानि अहेसु । पञ्चसकटसतानि यथापूरितानेव अट्ठसु ।

बोधिसत्तोपि खो बालसत्थवाहपुत्तस्स निक्खन्तदिवसतो पट्ठाय मासद्धमास वीतिनामेत्वा पञ्चहि सकटसतेहि सद्धि नगरा निक्खम्म अनुपुब्बेन कन्तारमुख पापुणि । सो तत्थ उदकचाटियो पूरेत्वा बहु उदक आदाय खन्धावारे भेरिञ्चरापेत्वा मनुस्से सन्नि [101] पातेत्वा एवमाह-अम्भो म अनापुच्छित्वा पसतमत्तम्पि उदक मा आसिञ्चित्थ । कन्तारे विसरुक्खा नाम होन्ति । पत्त वा पुप्फ वा फल वा तुम्हेहि पुरे च अखादितपुब्ब म अनापुच्छित्वा मा खादित्थाति ।

एव मनुस्सान ओवाद दत्वा पञ्चहि सकटसतेहि कन्तार पटिपज्जि ।

तस्मि कन्तारमज्झे सम्पत्ते सो यक्खो पुरिमनयेनेव बोधिसत्तस्स पटिपथे अत्तान दस्सेसि ।

बोविसन्तो त दिम्वात्र अञ्जामि इमस्मि कन्तारे उदक नत्थि, निम्दककन्तारे नामेगे । जयञ्च निम्भया रत्तन्तो, छायापिस्म न पञ्जायति । निम्भसय इमिना पुगतो गतो बालसत्थवाहपुत्तो मव्व उदक छड्डापेत्वा किलमेत्वा सपरिमो खादितो भविस्सति, मय्ह पन पण्डितभाव उपायकोमत्तल न जानानि मञ्जेति । ततो न आह गच्छय तुम्हे मय वाणिजा नाम अञ्ज उदक अदिम्वा गहितउदक न छड्डेम । दिट्ठट्ठाने पन छड्डेत्वा सकटानि सत्तलट्टकानि कत्वा गमिस्सामाति ।

यक्खो थोक गत्वा अदस्सन उपगम्म अत्ततो यक्खनगरमेव गतो । यक्खे पन गते सव्वे मनुस्सा बोवि-
सत्त उपगत्त्वा आहसु-अय्य । एते मनुस्सा एसा नीलवनराजि पञ्जायति, ततो पट्ठाय [१५] देवो निबद्ध
वस्सतीति वत्वा उप्पलकुमुदमालामालितो पट्टमपुण्डरीकदल्ले आदाय भिसमुलानि खादन्ता अत्तलवत्था
अत्तलीसा उदकविन्दूहि पग्घन्तेहि आगता । उदक छड्डेत्वा लट्टकेहि सकटेहि खिप गच्छामाति ।

बोविसन्तो तेस वचन सुत्वा सकटानि टपाण्णत्वा सव्वमनुस्से सन्निपातापेत्वा तुम्हेहि इमस्मि
कान्तारे सरो वा पोस्सवग्णी वा अत्थीति कम्मचि सुतपुव्वन्ति पुच्छि ।

न अय्या । सुतपुव्व । निम्दककन्तारे नाम एमोति ।

इदानी एकच्चे मनुस्सा एताय नीलवनराजिया पगतो देवो वस्सतीति वदन्ति । वुट्ठिवातो नाम
कित्तक [102] ट्ठान वायतीति ।

योजनमत्त^१ अय्याति ।

कच्चि पन वो एकस्मपि मरीर वुट्ठिवातो पहरतीति ?

नत्थि अय्याति ।

मेघसीस नाम कित्तके ठाने पञ्जायतीति ?

योजनमत्ते अय्याति ।

अत्थि पन वो केनचि एकम्पि मेघसीस दिट्ठन्ति ?

नत्थि अय्याति ।

विज्जुल्लता नाम कित्तके ठाने पञ्जायतीति ?

चतुपञ्चयोजने अय्याति ।

अत्थि पन वो केनचि विज्जुल्लतोभासो दिट्ठोति ?

नत्थि अय्याति ।

मेघसट्ठो नाम कित्तके ठाने मूयतीति ?

एकद्वियोजनमत्ते अय्याति ।

अत्थि पन वो केनचि मेघसट्ठो सुतोति ?

नत्थि अय्याति ।

कि तुम्हे एते जानाथाति ।

न जानाम अय्याति ।

न एते मनुस्सा । यक्खा एते । अम्हे उदक छड्डापेत्वा दुब्बले कत्वा खादिस्सामाति आगता
भविस्सन्ति । पुरतो गतो बालसत्थवाहपुत्तो न उपायकुसलो । अद्धा सो एतेहि उदक छड्डापेत्वा किलमेत्वा
खादितो भविस्सति, पञ्चसकटसतानि यथापूरितानेव ठितानि भविस्सन्ति । अञ्ज मय तानि पस्सिस्साम ।
पसतमत्तम्पि उदक अछड्डेत्वा सीघसीघ सकटानि पाजेथाति ।

सो गच्छन्तो यथापूरितानव पञ्चसकटसतानि गोणमनुस्सानञ्च हत्यट्ठिकादीनि दिसाविदिसासु विप्पक्किणानि दिस्वा सकटानि मोचापेत्वा सकटपरिवत्तकेन खन्धावार बन्धापेत्वा कालस्सेव मनुस्से च गोणे च सायमासभत्त भोजापेत्वा मनुस्सान मज्जे गोणे निपज्जापेत्वा सय बलनायके गहेत्वा खग्गहत्थो तियामरत्ति आर-
क्ख गहेत्वा ठितकोव अरुण उट्ठापेसि । पुनदिवसे पातोव सब्वकिच्चानि निट्ठापेत्वा गोणे भोजेत्वा दुब्बलसकटानि छड्ढेत्वा थिरानि गाहापेत्वा अप्पग्घ भण्ड छड्ढापेत्वा महग्घ आरोपेत्वा यथाधिप्पेत ठान गन्त्वा द्विगुणतिगुणेन मूलेन भण्ड विक्किणित्वा सब्व परिस आदाय पुन अत्ततो नगरमेव अगमासि । [103]

सत्था इम धम्मकय कथेत्वा एव गह्वरति पुब्बे तक्कगाह्गाहिनो महाविनास पत्ता अपण्णकगाह्-
गाहिनो पन अमनुस्सान हत्थ[९६]तो मुञ्चित्वा सोत्थिता इच्छित्ठान गन्त्वा पुन सकटानमेव पच्चाग-
मिसूति द्वेपि वत्थूनि घटेत्वा इमिस्सा अपण्णकधम्मदेसनाय अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह—

“अपण्णक ठानमेके दुत्थिय आहु तक्किका ।

एतदञ्जाय मेधावी त गण्हे यदपण्णकन्ति ॥”

तत्थ— अपण्णकन्ति एकसिक अविहद्ध निव्यानिक । ठानन्ति कारण । कारण हि यस्मा तदायत्त-
वृत्तिताय फल तिट्ठति नाम तस्मा त ठानन्ति वुच्चति । “ठानञ्च ठानतो अट्ठानञ्च अट्ठानतो”ति^१ आदिमु-
चस्स पयोगो वेदितव्वो । इति अपण्णक ठानन्ति पदद्वयेनापि य एकन्तहितसुखावहत्ता पण्डितेहि पटिपन्न एक-
सिककारण भोजनकारण अपण्णकत्ताम अविहद्धकारण निव्यानिककारण त इदन्ति दीपेति । अयमेत्थ सखेपो ।
पभेदतो पन तीणि सरणागमनानि पञ्च सीलानि अट्ठ सीलानि दस सीलानि पातिमोक्खसवरो इन्द्रियसवरो
आजीवपारिसुद्धिसीलसवरो पच्चयपटिसेवन सब्वम्पि चतुपारिसुद्धिसील इन्द्रियेसु गुत्तद्वारता भोजने मत्त-
ञ्जुता जागरियानुयोगो ज्ञान विपस्सना अभिज्जा समापत्ति अरियमग्गो अरियफल सब्वम्पेत अपण्णकं ठान
अपण्णकपटिपदा निव्यानिकपटिपदाति अत्थो । यस्मा च पन निव्यानिकपटिपदाय एत नाम तस्मा येव भगवा अप-
ण्णकपटिपद देसेत्तो इम सुत्तमाह—“तीहि भिक्खवे । धम्मेहि समन्तागतो भिक्खु अपण्णकपटिपद पटिपन्नो
होति विरियो चस्स आरद्धो होति आसवान खयाय । कतमेहि तीहि ? इव भिक्खवे । भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो
होति भोजने मत्तञ्जू होति जागरिय अनुयुत्तो होति । कथं च भिक्खवे । भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ? इध
भिक्खवे । भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा न निमित्तग्गाही होति—एव खो भिक्खवे । भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्त-
द्वारो होति । कथं च भिक्खवे । भिक्खु भोजने मत्तञ्जूहोति ? इध भिक्खवे । भिक्खु पटिसखायोनिनो आहार
आहारेति नेव दवाय न मदाय न मण्डनाय न विभूसनाय यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया यापनाय विहिसुपरतिया
ब्रह्मचरियानुग्गहाय इति पुराणञ्च वेदन पटिमखामि नवञ्च वेदन न उप्पादेस्सामि यात्रा च मे भविस्सति
अनवज्जता च फासुविहारो चाति । एव खो भिक्खवे । भिक्खु भोजने मत्तञ्जूहोति । कथं च भिक्खवे । भिक्खु
जागरियं अनुयुत्तो होति ? इध भिक्खवे । भिक्खु दिवस चकमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्त परिसोधेति
रत्तिया पठम याम चकमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्त परिसोधेति रत्तिया मज्झिम याम दक्खिणेन
पस्सेन सीहसेय्य कप्पेति पादेन पाद अच्छावाय सतो सम्पजानो उट्ठानसञ्ज मनसिकरित्वा रत्तिया पच्छिम
याम पच्चुट्ठाय चकमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्त परिसोधेति । एव खो भिक्खवे । भिक्खु जागरिय
अनुयुत्तो होति” ति । इमस्मि चापि सुत्ते तयोव धम्मा वुत्ता । अयं पन अपण्णकपटिपदा याव अरहत्तफला लब्ध
[104]तेव । तत्थ अरहत्तफलम्पि फलसमापत्तिविहारस्स चैव अनुपादापरिनिब्बाणस्स च पटिपदायेव नाम होति ।
एकेति एकच्चे पण्डितमनुस्सा । तत्थ किञ्चापि अमुको नामाति नियमो नत्थि, इदं पन सपरिस बोधिसत्त येव[९७]
सन्धाय वुत्तन्ति वेदितव्व । दुत्थिय आहु तक्किकाति दुत्थियन्ति पठम वुत्ततो^२ अपण्णकट्ठानतो निव्यानिककार-
णतो दुत्थिय तक्कगाह्कारण अनिव्यानिककारण । आहु तक्किकाति एत्थ पन सद्धि पुरिमपदेन अय योजना,
अपण्णकट्ठान एकन्तिककारण अविहद्धकारण निव्यानिककारण एके बोधिसत्तप्पमुखा पण्डितमनुस्सा गण्हसु ।

ये पन ते बालसत्यवाहपुत्तपमुखा तस्मिन्ना आहु ते दुनिय माग्गव अनेकमिकट्ठान विरुद्धकारण अनिय्या-
निककारण अग्गहेसु । तेमु ये अग्गकट्ठान अग्गहेसु ते सुक्कपटिपद पटिपत्ता ये दुनिय पुरतो भवितव्य उदके-
नाति तक्कगाहमखान अनिय्यानिककारण अग्गहेसु ते कण्हपटिपद पटिपत्ता । तस्य सुक्कपटिपदा अपरिहानि-
पटिपदा कण्हपटिपदा परिहानिपटिपदा तस्मा ये सुक्कपटिपद पटिपत्ता ते अपरिहीना मोक्षिभाव पत्ता, ये
पन कण्हपटिपद पटिपत्ता ते परिहीना अनयव्यसन आपत्ताति इपमस्य भगवा अनायपिण्डकस्स गहपत्तिनो क्त्वा
उत्तरि इदमाह—“एतदञ्जाय मेवावीत गण्हे यदपण्णक’न्ति । तस्य एतदञ्जाय मेवावीति मेवाति लङ्घनामाय
विबुद्धाय उत्तमाय पञ्जाय समन्नागतो कुलपुत्तो एत अपण्णके चेव सपण्णके चानि द्वीसु अपण्णकगाहत्तक्कगाह-
सखानेसु ठानेसु गुणदोम बुद्धिहानि अत्यानस्य ठानाठानञ्च ज्ञात्वाति अत्ते । त गण्हे छडपण्णकन्ति य अपण्णक
एकसिक्कपुक्कपटिपदा अपरिहानियपटिपदा मखात निय्यानिककारण तदेव गण्हेय्य । कस्मा ? एकमिकादिभाव-
तो येव । इतरपन न गण्हेय्य । कस्मा ? अनेकमिकादिभावतो येव । अय हि अपण्णकपटिपदा नाम सब्बेस बुद्ध-
पच्चेकबुद्धबुद्धपुत्तान पटिपदा । सब्बबुद्धा हि अपण्णकपटिपदायमेव ठत्वा दग्घेन विरिप्पेन पारमियो पूरेत्वा
दोवितले बुद्धा नाम ण्हेन्ति । पच्चेकबुद्धा पच्चेकबोधि उपादेन्ति । बुद्धपुत्तापि सादकपण्णपि माण पटिदिज्झन्ति ।
इति भगवा तेम उपासकान तिस्रो कुमस्सम्पत्तियो छ कामावचरम्मणे रत्तल्लोकस्सम्पत्तियो च दत्त्वापि परियो-
साने अरहत्तकउदायिका अपण्णकपटिपदा नाम चतुसु अपायेसु पञ्चसु च तीचकुलेसु निव्वत्तिदायिना सपण्ण-
कपटिपदा नामाति । इम अपण्णकवस्मदेसन दस्सेत्वा उपरि चत्तारि सच्चानि मोळमहि आकारेहि पकासेसि ।
चतुसच्चपरियोसाने सब्बेपि ते पञ्चसना उपासका सोतापत्तिफले पत्तिट्ठहिमु ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि कयेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातरु समोधानेत्वा
दस्सेसि । तस्मिं समये बालसत्यवाहपुत्तो देवदत्तो अहोसि, तस्मिं [९८]परिसा देवदत्तपरिमा व, पण्डितसत्यवाह-
पुत्तपरिसा बुद्धपरिसा, पण्डितसत्यवाहपुत्तो पन अहमेव अहोसिन्ति देसन निट्ठपेमि ।

२. वण्णपथजातकं

अकिलामुनोति इमं धम्मदेसनं भगवा सावत्थियं विहरन्तो कथेसि । कं पन आरब्भाति ? एक ओस्स-
ट्ठविरियं भिक्खु ।

पच्चपन्नवत्थु

तथागते किर सावत्थियं विहरन्ते एको सावत्थिवासी कुलपुत्तो जेतवनं गन्त्वा मत्थु सन्तिके
धम्मदेसनं सुत्वा पमन्नचित्तो कामेसु आदीनव नेक्खम्मं च आनिससं दिस्वा पब्बजित्वा उपसम्पदाय
पच्चवस्सिको हुत्वा द्वे मातिका उग्गण्हित्वा विपस्सनाचारं सिक्खित्वा सत्थु सतिके अत्तनो चित्तरुचियं कम्म-
ट्ठानं गहेत्वा एकं अरञ्जं पविसित्वा वस्स उपगन्त्वा तेमासं वायमन्तो ओभायमत्तं वा निमित्तमत्तं वा उपादेतुं
नासक्खि ।

अयं एनदहोसि-सत्थारा चत्तारो पुग्गला कथिता । तेसु मया पदपरमेणं भवितव्वं । नत्थि
मञ्जे मय्ह इमास्मि अत्तभावे मग्गो वा फलं वा । अहं किं करिस्सामि अरञ्जवासेन ? सत्थुमन्तिकं गन्त्वा अतिवियं
रूपमोभगम्पत्तं बुद्धसरीरं ओलोकन्तो मधुरधम्मदेसनं सुणन्तो विहरिस्सामीनि पुनं जेनवनमेव पच्चागमासि ।

अथ न सन्दिट्ठा सम्भत्ता भिक्खू आहुसु-आवुसो ! त्वं सत्थु सन्तिके कम्मट्ठानं गहेत्वा समणधम्मं
करिस्सामीति गतो इदानीं पन आगन्त्वा समणिकम्प्य अभिरममानो वरसि । किन्तु खो ते पब्बजित्तिक्खि सत्थकं
पत्तं अप्पटिसन्धिको जातोसी” ति ?

आवुसो ! अहं मग्गं वा फलं वा अलभित्वा अभव्वपुग्गलेन मया भवितव्वन्ति विरियं ओस्सजित्वा
आगतोम्हीति ।

अकारणं ते आवुसो, कतं दळ्हविस्सं सत्थु सासने पब्बजित्वा विरियं ओस्सजन्तेन । एहि
तथागतस्स तं दस्सेस्सामाति ते तं आदाय सत्थु सतिकं अगमसु ।

सत्था तं दिस्वा एवमाह-भिक्खवे ! तुम्हे एतं भिक्खु अनिच्छमानं आदाय आगता । किं कन
इमिनाति ?

भन्ते ! अयं भिक्खु एवरूपे निय्यानिके सासने पब्बजित्वा समणधम्मं करोन्तो विरियं ओस्सजित्वा
आगतोति ।

अथ न सत्था आह-सच्च किर तथा भिक्खु ! विरियं ते ओस्सट्ठन्ति ?

सच्च भगवाति ।

किं पन त्वं भिक्खु ! एवरूपे निय्यानिकसासने पब्बजित्वा अप्पिच्छोति वा सन्नुट्ठोति वा पवि-
वित्तोति वा अससट्ठोति वा आरद्धविरियोति वा एव अत्तानं अजानापेत्वा ओस्सट्ठविरियो भिक्खूनि जानापेसि ।
ननु त्वं पुब्बे विरियवा अहोसि । तथा एकेन कतं विरियं निस्साय मरुकन्तारे [९९] पच्चमुं सकटमतेसु गच्छन्तेसु
मनुस्सा च गोणा च पानीयं लभित्वा सुखिता जाता । इदानीं कम्मा विरियं ओस्सजसीति ?

सो भिक्खु एतकेन उपत्थम्भितो अहोसि । तं पन कथं सुत्वा भिक्खु भगवन्तं याचिमु-भन्ते !
इदानीं इमिना भिक्खुना विरियस्स ओस्सट्ठभावो अम्हाकं पाकटो, पुब्बे पन एतस्स एकस्स कतविस्सं निस्साय
मरुकन्तारे गोममनुस्सानं पानीयं लभित्वा सुखितभावो पटिच्छन्नो, तुम्हाकं सब्बञ्जुतञ्जाणस्सेव पाकटो ।
अम्हाकम्पेत्तं कारणं कथेयाति ।

तेनहि भिक्खवे ! सुणायाति ।

भगवा तेम भिक्खून सनुप्पाद जनेत्वा भवन्तरेन पटिच्छन्न कारण पाकट अकासि—

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्ठे वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ने बोधिसत्तो सत्थवाहकुले पटिसिन्ध गहेत्वा वयप्पत्तो पञ्चहि सकटसत्तेहि वणिज्ज करोन्तो विचरति । सो एकदा सट्ठियोजनिक मरुकन्तार पटिपज्जि । तस्मि कन्तारे सुखुमवालिका मुट्ठिना गहिता हत्थे न निट्ठन्ति । सुरियुग्गमनतो पट्ठाय अगाररासि विय उण्हा होति न सत्ता अतिक्रमिनु । तस्मा त पटिपज्जन्तो दारुदकतेलनण्डुलादीनि सकटेहि आदाय रत्तिमेव गत्वा अरुणुग्गमने सकटानि परिवत्तकानि क्त्वा मत्थके मण्डप कारेत्वा कालस्मेव आहारकिच्च निट्ठापेत्वा छायाय निसिन्ना दिवस खेपेत्वा अत्थ गते सुरिये सायमाम भुञ्जित्वा भूमिया सीतलाय जानाय सकटानि योजेत्वा गच्छन्ति । सपुद्गमनमदिसमेव गमन तत्थ होति । फलनियामको नाम लट्ठु वट्ठति । सो तारकसञ्जाय सत्थ तारेसि ।

सोपि सत्थवाहो तस्मि काले इमिनाव निगामेन न कन्तार गच्छन्तो एतन्मट्ठियोजनानि गत्वा इदानि एकरत्तेनेव मरुकन्तार निक्खमन भविस्सन्तीति सायमाम भुञ्जित्वा सब्ब दान्दक खेपेत्वा सकटानि योजेत्वा पायासि । नियामको पुग्गिसकटे आसन्दि सन्तरापेत्वा आकामे तारक ओलोकेन्तो इतो पाजेय इतो पाजेथानि वदमानो निपज्जि । सो दीधमद्धान अनिदायनभावेन किलमन्तो निद् ओवकमि ।

गोणो निवत्तित्वा जागतमग्गमेव गण्हन्ते न अञ्जासि । गोणा सब्बरत्ति अगममु । नियामको अरुणुग्गमनवेलाय पवुद्धो नक्खत्त ओलोकेत्वा सकटानि निवत्तेथ निवत्तेथाति आह । सकटानि निवत्तेत्वा पटिपाटि करोन्तान येव अरुणो उग्गतो ।

मनुस्सा हिट्थो अम्हाक निविट्ठखन्धा[१००]वारट्ठानमेवेत दारुदकम्पि नो खीण इदानि नट्ठम्हाति सकटानि मोचेत्वा परिवत्तकेन ठपेत्वा मत्थके मण्डप कत्वा अत्तनो अत्तनो सकटस्स हेट्ठा अनुसोचन्ता निपज्जिसु ।

बोधिसत्तो मयि विरिय ओस्सजन्ते सब्बेपि विनस्सिस्सन्तीति पातोव सीतलवेलायमेव आहिण्डन्तो एक दब्बतिणगच्छ दिस्वा इमानि तिणानि हेट्ठा उदकसिन्नेहेन उट्ठितानि भविस्सन्तीति चिन्तेत्वा कुदाल गाहापेत्वा त पदेस खणापेसि । ते सट्ठिहत्थट्ठान खणिसु । एतक ठान खणित्वा पहरन्तान कुदालो हेट्ठा पासाणे पटिहज्जि । पट्टमत्ते सब्बेपि विरिय ओस्सजिसु ।

बोधिसत्तो पन इमस्स पासाणस्स हेट्ठा उदकेन भवितव्वन्ति ओतरित्वा पासाणे ठितो ओनमित्वा सोत ओदहित्वा सद् आवज्जेन्तो हेट्ठा उदकस्स पवत्तनसद् सुत्वा उत्तरित्वा चूलुपट्ठाक आह—तात ! तथा विरिये ओस्सट्ठे सब्बे विनस्सिस्साम । त्व विरिय अनोस्सजित्वा इम अयकूट गहेत्वा आवाट ओतरित्वा एतरिम पासाणे पहार देहीति ।

सो तस्स वचन सम्पटिच्छित्वा सब्बेसु विरिय ओस्सजित्वा ठितेसुपि विरिय अनोस्सजन्तो ओतरित्वा पासाणे पहार अदासि । पासाणो मज्जे भिज्जित्वा हेट्ठा पतित्वा सोत सन्निरुम्भित्वा अट्ठामि । तालक्खन्ध-प्पमाणा उदकवट्ठि उग्गच्छि । सब्बे पानीय पिबित्वा नहायिसु । अतिरेकानि अक्खयुगादीनि फालेत्वा यागुभत्त पचित्वा भुञ्जित्वा गोणे च भोजेत्वा सुरिये च अत्थ गते उदकावाटसमीपे धज बन्धित्वा इच्छितट्ठान अगमिसु । ते तत्थ भण्ड विक्किणित्वा दिग्गुणचतुग्गुण लाभ^१ लभित्वा अत्तनो वसनट्ठानमेव अगमिसु^२ ।

ते तत्थ यावतायुक ठत्वा यथाकम्म गता । बोधिसत्तोपि दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मभव गतो । सम्मासम्बुद्धो इम धम्मदेसन कथेत्वा अभिसम्बुद्धोव इम गाथ कथेसि—

१ रो०—भोग । २ रो०—अगमिसु ।

“अकिलासुनो वण्णुपथे खणन्ता, उदगणे तत्थ पप अविन्दुं”^१
 एव मुनी विरियबलूपपन्नो, अकिलासु विन्दे हृदयस्स सन्तिन्ति ॥”

तत्थ—अकिलासुनोति निक्कोसज्जो आरद्धविरिया । वण्णुपथेति वण्णु बुच्चति बालुका^२ । बालुकामग्गेति अत्थो । खणन्ताति भूमि खणमाना । उदगणेति एत्थ उद इति निपातो । अगणेति अन्तो मनुस्सान सञ्चरणट्ठाने अनावटे भूमिभागेति अत्थो ॥ [१०१] तत्थाति तस्मि वण्णुपथे । पप अविन्दुन्ति उदक लभिसु । उदक हि पिवनभावेन पपाति बुच्चति । पविट्ठ वा आप पप महोदकन्ति अत्थो । एवन्ति ओपम्मपटिपादन । मुनीति मोन बुच्चति आणं कायमोनेय्यादिसु वा अञ्जतरतेन समन्नागतत्ता पुग्गलो मुनीति बुच्चति । सो पनेस आगारियमुनि अनागारिय-मुनि सेखमुनि असेखमुनि पच्चेकमुनि मुनिमुनीति अनेकविधो । तत्थ आगारियमुनीति गिहीआगतफलो विञ्जा-तसासो । अनागारियमुनीति तथारूपोव पव्वजितो । सेखमुनीति सत्त सेखा । असेखमुनीति खीणासवो । पच्चेक-मुनीति पच्चेकसम्बुद्धो । मुनिमुनीति सम्मासम्बुद्धो । इमस्मि पनत्थे सब्बसगाहिकवसेन मोनेय्यसखाताय पञ्चाय समन्नागतो मुनीति वेदितव्वो । विरियबलूपपन्नोति विरियेन चैव कायबलजाणबलेन च समन्नागतो । अकिला-सूति निक्कोसज्जो । काम तच्चो च नहार च अट्ठी च अवसिन्सु^३ उपसुस्सतु सरीरे मसलोहितन्ति एव वुत्तेन चतुरगसमन्नागतेन विरियेन समन्नागतत्ता अनलसो अकिलासु । विन्दे हृदयस्स सन्तिन्ति चित्तस्सपि हृदयरूपस्सपि सीतलभावकरणेन सन्तिन्ति सख गत ज्ञानविपस्सनाभिञ्जाअरहत्तमग्गजाणसखात् अरियधम्म विन्दति पटिल-भतीति अत्थो ।

भगवता हि —“दुक्ख भिक्खवे ! कुसीतो विहरति वोकिण्णो पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहि महन्तञ्च सदत्थ परिहापेति, आरद्धविरियो च खो भिक्खवे ! सुख विहरति पविचित्तो पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहि महन्तञ्च सदत्थ परिपूरेति । न भिक्खवे ! हीनेन अग्गस्स पत्ति होती” ति^४ एव अनेकेहि सुत्तेहि कुसीतस्स दुक्खविहारो आरद्धविरियस्स च सुखविहारो सवण्णितो । इधापि आरद्धविरियस्स अकताभिनिवेसस्स विपस्सकस्स विरिय-बलेन अधिगन्तव्व तमेव सुखविहार दस्सेन्तो “एव मुनी विरियबलूपपन्नो अकिलासु विन्दे हृदयस्स सन्ति” न्ति आह । इद वुत्तं होति, यथा ते वाणिजा अकिलासुनो वण्णुपथे खणन्ता उदक लभिसु एव इमस्मिम्प सासने अकिलासु हुत्वा वायममानो पण्डितो भिक्खु इम ज्ञानादिभेद हृदयसन्ति लभति । सो त्व भिक्खु! पुब्बे उदकमत्तस्स अत्थाय विरिय कत्वा इदानी एवरूपे मग्गफलत्थाय निव्यानिके सासने कस्मा विरिय ओस्सज्जसीति ? एव इम धम्मदेसन दस्सेत्वा चत्तारि सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अग्गफले अरहत्ते पतिट्ठासि । [१०२]

सत्था द्वेपि वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेत्वा दस्सेसि । तस्मि समये विरिय अनोस्सजित्वा पासाण भिन्दित्वा महाजनस्स उदकदायको चूलुपट्ठाको अय ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अहोसि अवसेसपरिसा इदानी बुद्धपरिसा जाता सत्थवाहजेट्ठको पन अहमेव अहोसिन्ति इम धम्मदेसन निट्ठपेसि ।

वण्णुपथजातक ।

३. सेरिववाणिजजातकं

इध चेहि न विरावेसीति इदम्पि धम्मदेसन भगवा सावत्थिय विहरन्तो एक ओम्सट्ठविरियमेव भिक्खु आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

त हि पुग्गिमनयेनेव भिक्खूहि आनीत दिम्मा मत्था आह—“भिक्खु ! त्व एवरूपे मग्गफलदायके सामने पच्चजित्ता विरिय ओस्सजन्तो सनसहम्मग्गविनिकाय कच्चनपातिया परिहीतो सेरिववाणिजो विव चिर सोचेय्यासी” ति ।

भिक्खु तस्सन्त्यस्स आवीभावत्थ भगवन्तं जानिमु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्न कारण पाण्ड अकासि—

अतीतवत्थु

अतीते इतो पच्चने कप्पे बोधिसत्तो सेरिवरट्ठे सेरिनो नाम कच्छपुटवाणिजो अहोसि । सो सेरिवा नाम एकेन लोलकच्छपुटवाणिजेन सद्धि बोहारत्थाय गच्छन्तो नीलवाहिनि नाम नदि उत्तरित्वा अन्वपुर^१ नाम नगर पविसन्तो नगरवीथियो भाजेत्वा अत्तनो पत्तवीथिया भण्ड विक्किणन्तो चरि । इतरोपि जत्तनो पत्तवीथि गण्हि ।

तस्मि पन नगरे एक मेट्ठिकुल परिजिण्ण अहोसि । सब्बे पुत भातिका च धन च परिकवय अगमसु । एका दारिका अय्यिकाय सद्धि अपसेसा अहोसि । ता द्वेपि परेम भति कत्वा जीवन्ति । गेहे पन तास महासेट्ठिना परिभुत्तपुब्बा सुवण्णपाति भाजनन्तरे निक्खित्ता दीधरत्त अवलज्जियमाना मलगहिता अहोमि । ता तस्सा सुवण्णपातिभावम्पि न जानन्ति ।

सो लोलवाणिजो तस्मि समये “मणिके^३ गण्हथ, मणिके गण्हथा” ति विचरन्तो त घरद्वार पापुणि ।

सा कुमारिका त दिस्वा अय्यिक आह—अम्म ! मय्ह एक पिल्लन्धन गण्हाति ।

अम्म ! मय दुग्गता कि दत्वा गण्हिस्सामाति ?

जय नो पाति अत्थि, नो च अम्हाक उपकारा । इम दत्वा गण्हाति ।

सा वाणिज पक्कोसापेत्वा आसने निसीदापेत्वा त पाति दत्वा—अय्य ! इम गहेत्वा तव भगिनिन्या किञ्चिदेव देहीति आह ।

वाणिजो पाति हत्थेन गहेत्वाव सुवण्णपाति भविस्सतीति परिवत्तेत्वा पातिपिट्ठिय सूचिया लेख कड्ढित्वा सुवण्णभाव जत्वा इमास किञ्चि अदत्वाव इम पाति हरिस्सामीति—अय कि च अग्घति ? अद्धमास-कोपिस्सा मूल न होनीति भूमिय खिपित्वा उट्ठायासना पक्कामि । [१०३]

एकेन पविसित्वा निक्खन्तवीथि इतरो पविसितु लभतीति बोधिसत्तो त वीथि पविसित्वा “मणिके गण्हथ मणिके गण्हथा” ति विचरन्तो तमेव घरद्वार पापुणि । पुन सा कुमारिका तयेव अय्यिक आह ।

अय न अय्यिका—अम्म ! पठम आगतवाणिजो पाति भूमिय खिपित्वा गतो इदानि कि दत्वा गण्हि-स्सामाति आह ।

अम्म ! सो वाणिजो फरुसवाचो अय पन पियदम्सनो मुदुसत्तापो । अप्पेवनाम न गण्हेय्याति । तेन हि पक्कोमाहीति ।

सा त पनकोसि । अयस्स गेह पविसित्वा निसिन्नस्स त पाति अदमु । सो तस्सा सुवण्णपातिभाव जत्वा-अम्म ! अय पाणि सनसहम्म अग्घनि पातिअग्घनकभण्ड मय्ह हत्थे नत्थीति आह ।

अम्म ! पठम आगनवाणिजो अय अद्धमासकम्पि न अग्घतीति भूमिय खिपित्वा गतो । अय पन तव पुञ्जेन सुवण्णपाति जाता भविस्सतीति । मय इम तुय्ह देम । किञ्चिदेव नो दत्त्वा इम गहेत्वा याहीति ।

बोविसत्तो तस्मिं खणे हत्थगतानि पञ्चकहापणसतानि पञ्चसतग्घनकञ्च भण्ड सब्ब दत्त्वा-मय्ह इम तुल च पसिञ्च कञ्च अट्ठ च कहापणे देथाति एतक याचित्वा-आदाय पक्कामि । सो सीधमेव नदीतीर गत्वा नाविकस्स अट्ठकहापणे दत्त्वा नाव अभिरहि^१ ।

ततो लोलवाणिजोपि^२ पुन गेह गत्वा-आहरथ त पाति तुम्हाक किञ्चिदेव दस्सामीति आह ।

सा त परिभासित्वा-त्व अम्हाक सतसहम्मसग्घनिक सुवण्णपाति अद्धमासकग्घनिकम्पि न अकासि । तुय्ह पन सामिकसदिमो एको धम्मिकवाणिजो अम्हाक सहस्स दत्त्वा त आदाय गतोति आह ।

त मुत्वा तस्म 'सनसहम्मसग्घनिकाय हि सुवण्णपातिया परिहीनोमि महाजानिकरो वत मे अयन्ति' सञ्जातबलवमोको मति पच्चुपट्ठपेनु अमक्कोन्तो विसञ्जी हुत्वा अत्तनो हत्थगते कहापणे चेव भण्डकञ्च घरद्वारे येव विकिरित्वा निवासनपासपन पहाय तुलादण्ड मुग्गर कत्वा आदाय बोविसत्तस्स अनुपद पक्कन्तो नदीतीर गत्वा बोधिसत्त गच्छन्त दिस्वा-अम्भो नाविक ! नाव निवत्तेहीति आह ।

बोविसत्तो 'मा निवत्तयीनि' पटिसेधेसि ।

इतरस्सपि बोधिसत्त गच्छन्त पस्सन्तस्स पस्सन्तस्स बलवसोको उदपादि । हृदय उण्ह अहोसि । मुखतो लोहित उग्गञ्छि । वापिकद्दमो विय हृदय फलि । सो बोधिसत्ते आघात बन्धित्वा तत्थेव जीवितक्खय पापुणि । इद पठम देवदत्तस्स बोधिसत्ते आघातवन्वन । बोधिसत्तो दानादीनि पुञ्जानि करित्वा यथाकम्म अगमासि । सम्मासम्बुद्धो इम धम्मदेसन कथेत्वा अभिसम्बुद्धो इम गाय कथेसि -[१०४]

“इध चे हि न विराधेसि सद्धम्मस्स नियामत ।

चिर त्व अनुत्तपेस्ससि सेरिवायव वाणिजो ॥” ति ।

तत्थ-इध चे हि न विराधेसि सद्धम्मस्स नियामतन्ति इमस्मिं सासने एत सद्धम्मस्स नियामतासखात सोतापत्तिमग्ग विराधेमि । चे यदि विराधेसि विरिय ओस्सजन्तो नाधिगच्छसि न पटिलभसीति अत्थो । चिर त्व अनुत्तपेस्ससीति एव सन्ते त्व दीधमद्धान सोचन्तो परिदेवन्तो सदा अनुत्तपेस्ससि । अथवा ओस्सट्ठविरियताय अरियमग्गस्स विराधितत्ता दीघरत्त निरयादिसु उप्पन्तो नानप्पकारानि दुक्खानि अनुभवन्तो अनुत्तप्पिस्ससि किलमिस्ससीति अयमेत्थ अत्थो । कथ सेरिवायव वाणिजोति सेरिवाति एव नामको । अयव वाणिजो यथा । इद वुत्त होति-यथा पुब्बे सेरिवा नाम वाणिजो सतसहम्मसग्घनिक सुवण्णपाति लभित्वा तस्स गहणत्थाय विरिय अकत्वा ततोपि परिहीनो अनुत्तप्पि एवमेव त्वम्पि इमस्मिं सासने पटियत्तसुवण्णपातिसदिस अरियमग्ग ओस्सट्ठविरियताय अनधिगच्छन्तो ततो परिहीनो-दीघरत्त अनुत्तप्पिस्ससि सचे पन विरिय न ओस्सजिस्ससि पण्डित-वाणिजो सुवण्णपाति विय मम सासने नवविधम्पि लोकुत्तरधम्म पटिलभिस्ससीति ।

एवमस्स सत्था अरहत्तेन कूट गणहन्तो इम धम्मदेसन दस्सेत्वा चत्तारि सच्चानि पकासेसि । सच्चपरि-योसाने ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अग्गफले अरहत्ते पतिट्ठासि । सत्थापि द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेत्वा दस्सेसि । तदा बालवाणिजो देवदत्तो अहोसि, पण्डितवाणिजो अहमेव अहोसिन्ति देसन निट्ठपेसि

सेरिववाणिजजातक

१ स्या०-अभिरुहि । २ स्या०-लोलवाणिजोपि ।

४. चुल्लकसेट्टिजातकं

अप्पकेनापि मेधावीति इमं वम्मदेसनं भगवा राजगृहं उपनिस्साय जीवरुम्भवने विहरन्तो चुल्ल-
पन्थकत्थेर आरब्ध कथेसि ।

चुल्लपन्थकस्स निव्वत्तिकथा

तत्थ चुल्लपन्थकस्स ताव निव्वत्ति कथेनव्वा-राजगृहे किर महावनमेट्टिकुलस्स वीता अत्तनो
दासेनेव सद्धिं सन्थव कत्वा अञ्जेपि मे इमं कम्म जानेय्युन्ति भीता एवमाह-अम्हेहि इमस्मिं ठाने वसितुं न सक्का
सच्चे मे मातापितरो इमं दोसं जानिम्मन्ति खण्डाखण्डं करिस्सन्ति, विदेम गन्त्वा वसिस्सामाति हत्थसारं गृहेत्वा
अगगद्वारेन निक्खमित्वा यत्थं वा तन्थं वा अञ्जेहि अजानगट्ठानं गन्त्वा वमिस्सामाति उभोपि अगमसु । तेसं
एकस्मिं ठाने वसन्तानं सवासमन्वाय तस्सा [१०५] कुच्छियं गव्वो पतिट्ठामि । सा गव्वपरिपाकमागमं
सामिकेन सद्धिं मत्तेसि-गव्वो मे परिपाकं गतो, जानिबन्धुविरुद्धिं च ठाने गव्ववुट्ठानं नाम उभिन्नमपि
अम्हाकं दुक्खमेव, कुलगृहं गच्छामाति ।

सो अज्ज गच्छामं स्वे गच्छामाति दिवसे अतिक्कामेसि । सा चिन्तेसि-अयं वालो अत्तनो दोस-
महन्तयाय गन्तुं न उस्सहति, मातापितरो नाम एकन्तहिता, अयं गच्छतु वा मा वा, मया गन्तुं वट्ठतीति ।
तस्मिं गेहा निक्खन्ते गेहपरिक्खारं पटिसामेत्वा अत्तनो कुलघरं गतभावं अनन्तरगेहवासीनं आरोचेत्वा मग्गं
पटिपज्जि ।

अथ सो पुरिसो घरं आगतो न अदिस्वा पटिविस्सके पुच्छित्वा कुलघरं गताति मुत्वा वेगेन अनुबन्धित्वा
अन्तरामग्गे सम्पापुणि । तस्सापि तत्थेव गव्ववुट्ठानं अहोसि । सो किं इदं भदेति पुच्छि ।

सामि ! एको पुत्तो जातोति ।

इदानीं किं करिस्सामाति ?

यस्सत्थाय मयं कुलघरं गच्छेय्यामं तं कम्म अन्तराव निष्फण्णं, तत्थ गन्त्वा किं करिस्सामं, निवत्ता-
माति द्वेपि एकचित्ता हुत्वा निवत्तिमु । तस्स च दारकस्स पन्थे जातत्ता पन्थकोति नाम अकसु ।

तस्सा न चिरस्सेव अपरोपि गव्वो पतिट्ठहि । सब्बं पुरिमनयेनेव वित्तारेतव्वं । तस्सापि दारकस्स
पन्थे जातत्ता पठमजातस्स महापन्थकोति नाम कत्वा इतरस्स चुल्लपन्थकोति नाम अकसु । ते द्वेपि दारके गृहेत्वा
अत्तनो वसनट्ठानमेव आगता ।

पच्चुपन्नवत्थु

तेसं तत्थं वसन्तानं अयं पन्थकदारको अञ्जे दारके चुल्लपिताति, अय्यकोति, अय्यिकाति वदन्ते
सुत्वा मातरं पुच्छि-अम्म ! अञ्जे दारका चुल्लपिताति अय्यकोति अय्यिकाति वदन्ति । अम्हाकं आतका
नत्थीति ?

आमं तात ! तुम्हाकं एत्थं आतका नत्थि । राजगहनगरे पनं वो महाधनसेट्ठी नाम अय्यको तत्थं
तुम्हाकं बहू आतकाति ।

कस्सा तत्थं न गच्छामं अम्माति ?

सा अत्तनो अगमनकारणं पुत्तस्स कथेत्वा पुत्तेसु पुनपुनं कथेन्तेसु सामिकं आह-इमे दारका अति-
विद्यं किलमेन्ति किं नो मातापितरो दिस्वा मसं खादिस्सन्ति ! एहि, दारकानं अय्यककुलं दस्सेस्सामाति ।

अहं सम्मुखा गन्तुं न सक्खिस्सामि, तं पनं तत्थं नयिस्सामीति आह ।

साधु, येन केनचि नपेन दारकानं अय्यककुलमेव दट्ठुं वट्ठनीति ते द्वेपि जना दारके आदाय अनुपुब्बेन राजगृहं पत्वा नगरद्वारे एकस्मात् सालाय निवासं कपेत्वा दारकमाता द्वे दारके आदाय आगतभावमातापितुन् आरोचापेसि ।

ते तं सासनं सुत्वा—ससारे ससरन्तानं अम्हाकं न पुत्तो न धीता नाम नत्थि । ते अम्हाकं महापराधिका । न सक्काते हि अम्हाकं चक्खुपथे ठातु । एतत्तं पनं नाम धनं गहेत्वा [१०६] द्वेपि जना फामुकट्ठानं गत्वा जीवन्तु । दारके पनं इधेव पेसेन्तुति ।

सेट्ठीधीता मातापितृहि पेसितं धनं गहेत्वा दारके आगतदूतानं येव हत्थे दत्त्वा पेसेसि । दारका अय्यककुले वड्ढन्ति । तेसु चुल्लपन्थको अतिदहरो, महापन्थको पनं अय्यकेन सद्धिं दसबलस्स धम्मकथं सोतुं गच्छति । तस्स निच्चं सत्थुसम्मुखा धम्मं सुणन्तस्स पब्बज्जायं चित्तं नमि । सो अय्यक आह—सचे तुम्हे सम्पटिच्छथ अहं पब्बजेय्यन्ति ।

किं वदेसि तात ! मय्हं सकललोकस्सापि पब्बजिततो तवेव पब्बज्जा भट्ठिका । सचे सक्कोसि पब्बजं ताताति सम्पटिच्छित्वा सत्थुसन्तिकं गतो ।

सत्था—किं महासेट्ठि ! अयं दारको ते लद्धोति ?

आमं भन्ते ! अयं दारको मय्हं नत्ता, तुम्हाकं सन्तिके पब्बजामीति वदतीति आह ।

सत्था अञ्जतरं पिण्डपातिकं भिक्खुं इमं दारकं पब्बाजेहीति आणापेसि । थेरो तस्स तच्चपञ्चककम्म-ट्ठानं आचिक्खित्वा पब्बाजेसि ।

सो बहु बुद्धवचनं उग्गहिंत्वा परिपुण्णवस्सो उपसम्पदं लभि । उपसम्पन्नो योनिं सो मनसिकारेण कम्मट्ठानं करोन्तो अरहत्तं पापुणि । सो ज्ञानसुखेन च मग्गसुखेन च वीतिनामेत्तो चिन्तेसि, सक्कां नुखो इमं सुखं चुल्लपन्थकस्स दातुन्ति । ततो अय्यकसेट्ठिस्स सन्तिकं गत्वा—महासेट्ठि ! सचे तुम्हे सम्पटिच्छथ अहं चुल्लपन्थकं पब्बाजेय्यन्ति आह ।

पब्बाजेथं भन्तेति ।

थेरो चुल्लपन्थकदारकं पब्बाजेत्वा दससु सीलेसु पणित्ठापेसि । चुल्लपन्थकसामणेरो पब्बजित्वाव दन्धो अहोसि । यथाह—

“पडुमं^१ यथा कोकनदं सुगन्धं पातो सियां फुल्लमवीतगन्धं ।

अगीरसं पस्सं विरोचमानं तपन्तमादिच्चमिवन्तळिक्खे ॥” ति ।

इमं एकं गाथं चतुहि मासेहि गणितुं नासक्खि ।

सो किर कस्सपसम्मासम्बुद्धकाले पब्बजित्वा पञ्चवा हुत्वा अञ्जतरस्स दन्धं भिक्खुनो उद्देसगृहणकाले परिहासकेळि अकासि । सो भिक्खु तेन परिहासेन लज्जितो नेव उद्देसं गण्धिं न सज्झायमकासि । तेन कम्ममेनायं पब्बजित्वाव दन्धो जातो । गहितगहितपदं उपरि उपरि पदं गण्हन्तस्स नस्सति । तस्स इममेव गाथं गहेतुं वायमन्तस्स चत्तारो मासा अतिक्कन्ता ।

अथ न महापन्थको आह—चुल्लपन्थक, त्वं इमस्मिं सासने अभब्बो । चतुहि मासेहि एकं गाथं म्पि गहेतुं न सक्कोसि । पब्बजितकिच्चं पनं त्वं कथं मत्थकं पापेस्ससि ? निक्खमं इतो विद्धारति निक्कड्ढि । [१०७] चुल्लपन्थको बुद्धसासने सिनेहेन गिहिभावं न पत्थेति ।

तस्मिं च काले महापन्थको भत्तुद्देसको होति । जीवको कोमारभच्चो बहु गन्धमालं आदाय अत्तनो

अम्बवन गन्त्वा सत्थार पूजेत्वा धम्म सुत्वा उट्ठायासना दसवल वन्दित्वा महापन्थक उपमकमत्वा— कित्ता भन्ते ! सत्थुसन्तिके भिक्खूनि पुच्छि ।

पञ्चमत्तानि भिक्खुसतानीति ।

स्वे भन्ते ! बुद्धपमुखानि पञ्च भिक्खुसतानि आदाय अम्हाक निवेसने भिक्ख गण्हाति ।

उपासक ! चुल्लपन्थको नाम दन्वो अविस्सहधम्मो, त ठपेत्वा सेसान निमन्तण पटिच्छामीति धेरो आह ।

त सुत्वा चुल्लपन्थको चिन्तेसि— मय्ह भातिकत्थेरो एत्तकान भिक्खूनि निमन्तण पटिच्छन्तो म बाहिर कत्वा पटिच्छति । निस्ससय मय्ह भातिकस्स मयि चित्त भिन्न भविस्सति । कि इदानी मय्ह इमिना सासनेन ! गिही हुत्वा दानादीनि पुञ्जानि करोन्तो जीविस्सामीति । सो पुनरिवसे पातोव गिही भविस्सामीति पायासि ।

सत्था पञ्चमकाले येव लोक ओलोकेन्तो इप कारण दिस्वा पठमतर गन्त्वा चुल्लपन्थकस्स गमनमग्गे ारकोट्ठके चकमन्तो अट्ठामि । चुल्लपन्थको घर गच्छन्तो सत्थार दिस्वा उपमकमत्वा वन्दि । अथ न मत्था—कह पन त्व चुल्लपन्थक ! इमाय वेलाय गच्छसीति आह ।

भाता म भन्ते ! निक्कड्ढि । तेनाह गिही भविस्सामीति गच्छामीति ।

चुल्लपन्थक ! तव पब्बज्जा मम सन्तका । भातरा निक्कड्ढितो कस्मा मम सन्तिक नागच्छि । एहि कि ते गिहीभावेन ? मम सन्तिके भविस्ससीति चुल्लपन्थक आदाय गन्त्वा गन्वकुटिप्पमुखे न निमीदापेत्वा चुल्लपन्थक ! पुरत्थाभिमुखो हुत्वा इम पिळोतिक रजोहरण रजोहरणन्ति परिमज्जन्तो इवेव होहीति । इद्धिवा अभिसखट परिसुद्ध पिळोतिक दत्वा काले आरोचिते भिक्खुसवपरिवुतो जीवकस्स गेह गन्त्वा पञ्चात्तासने निसीदि ।

चुल्लपन्थकोपि सुरिय ओलोकेन्तो त पिळोतिकाखण्ड रजोहरण रजोहरणन्ति परिमज्जन्तो निसीदि । तस्स त पिळोतिकाखण्ड परिमज्जन्तस्स परिमज्जन्तस्स किलिट्ठ अहोसि । ततो चिन्तेसि—इद पिळोतिकाखण्ड अतिविय परिसुद्ध, इम पन अत्तभाव निस्साय पुरिमपकति विजहित्वा एव किलिट्ठ जात, अनिच्चा वत सखा- राति खयवय पट्ठपेन्तो विपस्सन वड्ढेसि ।

सत्थापि चुल्लपन्थकस्स चित्त विपरसन आरुळ्हन्ति जत्वा—चुल्लपन्थक ! त्व एत पिळोतिकाखण्ड- मेव सकिलिट्ठ रजोरञ्जित जातन्ति मा सञ्ज करि, अब्भन्तरे पन ते रागरजादयो अत्थि ते हराहीति वत्वा ओभास विस्मज्जेत्वा पुरतो निसिन्नो विय पञ्चायमानरूपो हुत्वा इमा गाथा अभासि—[१०८]

‘रागो रजो न च पन रेणु वुच्चति रागस्सेत अधिवचन रजोति ।

एत रज विप्पजहित्व^१ भिक्खवो विहरन्ति ते विगतरजस्स सासने ॥

दोसो रजो न च पन रेणु वुच्चति दोसस्सेत अधिवचन रजोति ।

एत रज विप्पजहित्व भिक्खवो विहरन्ति ते विगतरजस्स सासने ॥

मोहो रजो न च पन रेणु वुच्चति मोहस्सेत अधिवचन रजोति ।

एत रज विप्पजहित्व भिक्खवो विहरन्ति ते विगतरजस्स सासने ॥” ति

गाथापरियोसाने चुल्लपन्थको सट्ठपटिसम्भिदाहि अरहत्त पापुणि । पटिसम्भिदाहि येवस्म सब्बानि तीणि पिटकानि आगमिसु ।

सो किर पुब्बे राजा हुत्वा नगर पदक्खिण करोन्तो नळाटतो सेदं पुच्चन्ते परिसुद्धेन साटकेन नळाटन्त पुञ्छि । साटको किलिट्ठो अहोसि । सो इम सरीर निस्साय एवरूपो परिसुद्धो साटको पकति विजहित्वा

किञ्चिद्दो जातो अनिच्चा वन मखारानि अनिव्वमञ्जा पटिलभि । तेन कारणेनस्स रजोहरणमेव पच्चयो जातो ।

जीवकोपि खो कोमारभच्चो दयव्रलम्म दक्खिणोदक उपनामेसि । सत्था—ननु जीवक ! विहारे भिक्खू अत्थीति हत्येन पत्त पिदहि ।

महापत्थको—ननु भन्ते ! विहारे नत्थि भिक्खूनि आह ।

सत्था अत्थि 'जीवकाति' आह ।

जीवको—तेन हि भणे, गच्छथ विहारे भिक्खून अत्थिभाव वा नत्थिभाव वा जानाहीति पुरिस पेसेसि ।

तस्मि खणे चुल्लपत्थको मय्ह भातिको विहारे भिक्खू नत्थीति भणति । विहारे भिक्खून अत्थिभाव-मस्स पकासेस्सामीति सकल अम्भवन् भिक्खूनञ्जेव पूरेसि । एकच्चे भिक्खू चीवरकम्म करोन्ति एकच्चे रजनकम्म एकच्चे सज्झाय करोन्तीति एव अञ्जामञ्जा असदिस भिक्खुसहस्स मापेसि ।

सो पुरिसो विहारे वड्ढ भिक्खू दिस्वा निवतित्वा—अय्य ! सकल अम्भवन् भिक्खूहि परिपुण्णन्ति जीवकस्स आरोचेसि । थेरोपि खो तत्थेव—

“सहस्सकवन्तु अत्तान निम्मिनित्वान पत्थको ।

निमीदि अग्गवने रम्मे याव कालप्पवेदना ॥” ति । [१०९]

अथ सत्था न पुरिस आह—विहार गन्त्वा सत्था चुल्लपत्थक नाम पक्कोसतीति वदेहीति ।

तेन गन्त्वा तथा वुत्ते अह चुल्लपत्थको अह चुल्लपत्थकोति मुखसहस्स उट्ठहि । पुरिसो गन्त्वा—सब्बेपि किर भन्ते ! चुल्लपत्थकायेव नामाति आह ।

तेन हि त्व गन्त्वा यो अह चुल्लपत्थकोति पठम वदति त हत्थे गण्ह, अवसेसा अन्तरधायिस्सन्तीति ।

सो तथा अकामि । तावदेव सहस्समत्ता भिक्खू अन्तरधायिसु । थेरो गतेन पुरिमेन सद्धि अगमासि । सत्था भत्तकिच्चपरियोसाने जीवक आमन्तेसि, जीवक ! चुल्लपत्थकस्स पत्त गण्ह । अय ते अनुमोदन, करि-स्सतीति । जीवको तथा अकासि । थेरो सीहनाद नदन्तो तदणसीहो विय तीणि पिटकानि सखोभेत्वा अनुमोदन अकासि ।

सत्था उट्ठायासना भिक्खुमघपरिवारो विहार गन्त्वा भिक्खूहि वत्ते दस्सिते उट्ठायासना गन्ध कुटिप्पमुखे ठत्वा भिक्खुसघस्स सुगतोवाद दत्वा कम्मट्ठान कथेत्वा भिक्खुमघ उय्योजेत्वा सुरभिगन्धवासवा-सित गन्धकुटि पविसित्वा दक्खिणेन परसेन सीहसेय्य उपगतो । अथ सायण्हसमये धम्मसभाय भिक्खू इतो चित्तो च समोसरित्वा रत्तकम्बलसाणि परिक्षिपन्ता विय निमीदित्वा सत्थुगुणकथ आरभिसु—आवुसो ! महापत्थको चुल्लपत्थकस्स अज्झासय अजानन्तो चतुहि मासेहि एक गाथ गण्हितु न सक्कोति दन्धो अयन्ति विहारा निक्क-ड्ढि । सम्मासम्बुद्धो पन अत्तनो अनुत्तरधम्मराजेताय एकस्मि येवस्स अन्तराभत्ते सहपटिसम्भिदाहि अरहत्त अदासि । तीणि पिटकानि दस पटिसम्भिदाहि येव आगतानि । अहो बुद्धान बल नाम महन्तन्ति ।

अथ भगवा धम्मसभाय इम कथापवुत्ति अत्वा अज्ज मया गन्तु वट्ठतीति बुद्धसेय्याय उट्ठाय सुरत्तदुपट्ट निवासेत्वा विज्जुल्लता विय कायबन्धन बन्धित्वा रत्तकम्बलसदिस सुगतमहाचीवर पारुपित्वा सुरभिगन्धकुटितो निक्खम्म मत्तवरवारणसीहविकन्तविलासेन अनन्ताय बुद्धलील्लहाय धम्मसभ गन्त्वा अलव-तमण्डपमज्जे सुपञ्जात्तवरबुद्धासन अभिरह्य छव्वण्णबुद्धरमियो विस्सज्जेन्तो अण्णवकुच्छि ओभासयमानो युगन्धरमत्थके बालसुरियो विय आसनमज्जे निसीदि ।

सम्मासम्बुद्धे पन आगतमत्ते भिक्खुसघो कथ पच्छिन्दित्वा तुण्ही अहोसि । सत्था मुटुकेन मेत्तचित्तेन परिस ओलोकेत्वा अय परिसा अतिविय सोभति एकस्सपि हत्थकुक्कुच्च वा [११०] पादकुक्कुच्च वा उक्का-मितसद्दो वा खिपितसद्दो वा नत्थि सब्बेपिमे बुद्धगारवेन सगारवा बुद्धनेजेन तज्जिता मयि आयुकप्पम्पि अकथेत्वा निसिन्ने पठम कथ समुट्ठापेत्वा न कथेस्सन्ति कथासमुट्ठापनवत्त नाम मयाव जानितव्व अहमेव

पठम कप्पेस्सामीति मधुरेन बह्वस्सरेन भिक्खू आमन्तेत्वा काय नुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निमिन्ना का च पन वो अन्तरा कथा विप्पकनाति आह ।

भन्ते ! न मय इमस्मि ठाने निसिन्ना अञ्ज निरच्छानकथ कथेम, तुम्हाक येव पन गुणे वण्णयमाना निमीन्नम्हा—आवुसो महापत्थको चुल्लपत्थकस्स अञ्जासय अजानन्तो — पे— अहो बुद्धान बल नाम महन्तन्ति ।

सत्था भिक्खू न कथ सुत्वा—भिक्खवे ! चुल्लपत्थको म निस्साय इदानी ताव धम्मेषु धम्ममहन्त पत्तो, पुब्बे पन म निस्साय भोगेषुपि भोगमहन्त पापुणिति आह ।

भिक्खू तस्सत्यस्स आवीभावत्थ भगवन्त याचिमु । भगवा भवन्त रेन पटिच्छन्न कारण पाकट अकासि —

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्ठे बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सेट्ठिकुले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो सेट्ठिट्ठान लभित्वा चुल्लसेट्ठि^१ नाम अहोसि । सो पण्डितो व्यत्तो^२ सब्बनिमित्तानि जानाति । सो एकदिवस राजुपट्ठान गच्छन्तो अन्तरवीथिय मतमूमिक दिस्वा तखणे नखत्त समानेत्वा इदमाह—सवका चक्खुमता कुल-पुत्तेन इम उन्दुर गहेत्वा दाराभरण वा कातु कम्मन्ते वा पयोजेतुन्ति । अञ्जतरो दुग्गन्तकुलपुत्तो चूलन्तेवासिको नाम त सेट्ठिस्स वचन सुत्वा नाय अजानित्वा कथेस्सतीति मूसिक गहेत्वा एरुस्म आपणे विळालस्सत्थाय विक्किणित्वा काकणिक लभित्वा ताय काकणिकाय फणित गहेत्वा एकेन घटेन पानीय गण्हि । सो अरञ्जतो आगच्छन्ते मालाकारे दिस्वा थोक थोक फणितखण्ड दत्वा उल्लुकेन पानीय अदासि । ते तस्स एकेक पुप्फमुट्ठि अदसु । सो तेन पुप्फमूलेन पुनदिवसेपि फणितञ्च पानीयघटञ्च गहेत्वा पुप्फाराममेव गतो । तस्स त दिवस मालाकारा अड्ढोचित्तके पुप्फगच्छे दत्वा अगमसु । सो नचिरस्सेव इमिना उपायेन अट्ठ क्हापणे लभि ।

पुन एकस्मि वातवुट्ठिदिवसे राजुय्याने बहू सुखदण्डका च साखा च पलासञ्च वातेन पतित होति । उय्यानपालो छड्ढेतु उपाय न पस्सति । सो तत्थागन्त्वा—सचे इमानि दारुपण्णानि [१११] मय्ह दस्ससि अह ते इमानि सब्बानि नीहरिस्सामीति उय्यानपाल आह ।

सो गण्ह अय्याति सम्पटिच्छि ।

चुल्लन्तेवासिको दारकान केळिमण्डल गन्त्वा फणित दत्वा मुहुत्तेन सब्बानि दारुपण्णानि नीहरा-पेत्वा उय्यानद्वारे रासि कारेसि । तदा राजकुम्भकारो राजकुलान^३ भाजनान पचनत्थाय दारुनि परियेसमानो उय्यानद्वारे तानि दिस्वा तस्स हत्थतो विक्किणित्वा गण्हि । त दिवस चुल्लन्तेवासिको दारुविक्रयेन सोलस क्हापणे चाटिआदीनि च पञ्च भाजनानि लभि । सो चतुवीसतिया क्हापणेषु जातेसु अत्थि अय उपायो मय्हन्ति नगरद्वारतो अविट्ठरट्ठाने एक पानीयचाटि ऽपेत्वा पञ्चसते तिणहारके पानीयेन उपट्ठहि ।

ते आहसु—त्व सम्म, अम्हाक बहूपकारो कि ते करोमाति ?

सो—मय्ह किच्चे उप्पन्ने करिस्सथाति वत्वा इतो चितो च विचरन्तो थलपथकम्मिकेन च जलपथकम्मिकेन च सद्धि मित्तसन्थव अकासि ।

तस्स थलपथकम्मिको—स्वे इम नगरं अस्सवाणिजको पञ्च अस्ससतानि गहेत्वा आगमिस्सतीति आचिक्खि ।

सो तस्स वचन सुत्वा तिणहारके आह, अज्ज मय्ह एकेक तिणकलाप देथ मया च तिण्णे अविक्किणि-ते अत्तनो तिण मा विक्किणाथाति ।

रो०—चुल्लक । २ रो०—वयपत्तो । ३ स्या०—राजकुलालभाजनान ।

ते सावृति सम्पटिच्छित्वा पञ्चनिणकलापसतानि आहरित्वा तस्स घरद्वारे पातयिषु ।

अस्सवाणिजो सकलनगरे अरमान गोचर अलभित्वा तस्स सहस्स दत्त्वा न तिण गण्हि । कतिपाहच्च-
येनस्स जलपयकम्मिकमहायको आरोचेसि पट्टन महानावा आगताति । सो अत्थि अय उपायोति अट्ठहि कहापणेहि
सैवपरिवारसम्पन्न तावकालिक रथ गहेत्वा महस्तेन यमेन नावापट्टन गन्त्वा एक अगुलिमुद्दिक् नाविकस्म सच्च-
कार दत्त्वा अविद्वरट्ठाने साणि परिक्षिपापेत्वा निमिन्नो पुरिसे आणापेसि, बाहिरवाणिजेसु आगतेसु ततियेन
परिहारेन आरोचेथाति । नावा आगताति सुत्वा वाराणसितो सतमत्ता वाणिजा भण्ड गण्हामाति आगमिषु ।
भण्ड तुम्हे न लभिस्सथ असु रुट्ठाने नाम महावाणिजेन सच्चकारो दिन्नोति । ते त सुत्वा तस्स सन्तिक आगता ।
पादमूलिकपुरिसा पुरिमसञ्जावमेन ततियेन परिहारेन तेम आगतभाव आरोचेसु ।

ते सतमत्तापि वाणिजा एकेक सहस्स दत्त्वा तेन सद्धि नावाय पत्तिका हुत्वा पुन एकेक सहस्स
दत्त्वा पत्ति विस्सज्जापेत्वा भण्ड अत्तनो सन्तिक अकसु । [११२]

चुल्लन्तेवासिसो द्वे सतसहस्मानि गण्हित्वा वाराणसि आगन्त्वा कतञ्जुना मे भवितु वट्ठतीति
एक सतसहस्स गाहापेत्वा चुल्लक्रमेड्ठिस्स समीप गतो । अय न सेट्ठि- किन्ते तान । कत्वा इद वन लद्धन्ति
पुच्छि ।

सो-नुग्हेहि कथितउपाये ठत्वा चतुमामवभन्तरेयेव लद्धन्ति, मतमूसिक आदि कत्वा सब्ब
पवुत्ति कथेसि ।

चुल्लक्रमहासेट्ठि तस्स वचन सुत्वा न इदानि एवरूपक दारक परसन्नक कातु वट्ठतीति वयप्पत्त
अत्तनो धीतर दत्त्वा सकलकुटुम्बस्स सामिक अकासि ।

सो सेट्ठिनो अच्चयेन तस्मि नगरे सेट्ठिट्ठान लभि । बोधिमत्तोपि यथाकम्म अगमासि । सम्मा-
सम्बुद्धोपि इम धम्मदेसन कथेत्वा अभिसम्बुद्धोव इम गाथ कथेसि-

“अप्पकेनपि मेधावी पाभतेन विचक्खणो ।

समुट्ठापेति अत्तान अणु अग्गिव सम्भ्रमन्ति ॥”

तत्थ अप्पकेनपीति थोकेनापि परित्तकेनापि । मेधावीति पञ्चावा । पाभतेनाति भण्डमूलेन । विचक्ख-
णोति वोहारकुसलो । समुट्ठापेति अत्तानन्ति महन्त धन च यसञ्च उप्पादेत्वा तत्थ अत्तान सण्ठपेति पतिट्ठा-
पेति । यथा कि ? अणु अग्गिव सम्भ्रमन्ति यथा पण्डितो पुरिसो परित्तक अग्गि अनुक्कमेन गोमयचुण्णादीनि
पक्खिपित्वा मुखवातेन धमन्तो समुट्ठापेति वड्ढेति महन्त अग्गिक्खन्ध करोति । एवमेव पण्डितो थोकम्पि
पाभत लभित्वा नानाउपायेहि पयोजेत्वा धनञ्च यसञ्च उप्पादेति वड्ढेति वड्ढेत्वा च पन तत्थ तत्थ अत्तान
पतिट्ठापेति ताय एव वा पन धनयसमहन्तताय अत्तान समुट्ठापेति अभिञ्जात पाकट करोतीति अत्थो ।

इति भगवा भिक्खवे । चुल्लपन्थको म निस्साय इदानि धम्मेसु धम्ममहन्तत पत्तो, पुव्वे पन भोगे-
सुपि भोगमहन्तत यसमहन्तत पापुणीति एव इम धम्मदेसन दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा
जातक समोधानेसि । तदा चुल्लन्तेवासिको चुल्लपन्थको अहोसि चुल्लकमहासेट्ठी पन अहमेव अहोसिन्ति देसन
निट्ठपेसि ।

५. तण्डुलनालिकातकं

किमगच्छति तण्डुलनालिकाति इय सत्या जेतयने विहरन्तो लालुदायित्येव आगम्भ कथेसि

पञ्चुपञ्चवत्थु

तस्मिन्सन्ने आयस्मा दब्बो मल्लपुत्तो सघस्स भत्तुद्देमको होति । तस्मिन् [११३] पातोव सलाक-
भत्तानि उद्दिमाने लालुदायित्येवस्स । कदाचि वरभत्त पापुणाति कदाचि लानकभत्त । सो लानकभत्तस्स
पत्तदिवसे सलाकग्ग जाकुल करोति- कि दब्बोव सलाक दातु जानानि, अम्हे न जानाम्मातिपि वदति ।

तस्मिन् मत्ताकग्ग जाकुल करोन्ते- हन्द दानि त्वमेव मत्ताक देहिनि सत्ताकस्सच्छि अदमु ।

ततो पट्ठाय सो पवम्भ मत्ताक जदामि । ददन्तो पन इदं वग्भत्तन्नि वा लामकभत्तन्नि वा असुक-
वत्सग्गे वग्भत्त ठित असुकवत्सग्गे लामकभत्तन्नि वा न जानानि । ठितिक करोन्तोपि अमुकवत्सग्गे ठितिकति
न सरलम्भेति । भिक्खू न ठितवेत्ताय इमस्मि ठाने अयं ठितिगा णिना इमस्मि ठाने अयन्ति भूमिय वा भित्तिय वा
लेख कड्ढति । पुन दिवसे सलाकग्गे भिक्खू मन्दतरा वा होन्ति बहुतरा वा । तेसु मन्दतरेसु लेखा हेट्ठा होति
बहुतरेसु उपरि । सो ठितिक अजानन्तो लेखासञ्जाय मत्ताक देति ।

अयं न भिक्खू- आवुसो लालुदायी । लेखा नाम हेट्ठा वा होतु उपरि वा वरभत्त पन असुकवत्सग्गे
ठित लामकभत्त असुकवत्सग्गेति आहसु ।

सो भिक्खू पटिच्छन्तो यदि एव अयं लेखा कस्मा एव ठिता, किं अहं तुम्हाकं मदहामि इमस्सा
लेखाय सदहामीति वदति ।

अयं न दहरा च सामगेरा च- आवुसो लालुदायी । तयि सत्ताक देन्ते भिक्खू लाभेन परिहा-
यन्ति । न त्वं दातु अनुच्छविको, निग्गच्छ इतोति सलाकग्गतो निक्कड्ढिमु ।

तरिन् खणे सलाकग्गे महन्त कोलाहल अहोसि । तं सुत्वा सत्या आनन्दत्थेः पुच्छि- आनन्द ।
सलाकग्गे महन्त कोलाहल, किं सदो नामेसोति ?

थेरो तथागतस्स तमत्थ आरोचेसि ।

आनन्द । न इदानीं लालुदायी अजानो बालताय परेस लाभहानि करोति, पुत्रेपि अकासि येवाति
आह ।

थेरो तस्सत्थस्स आविभावत्थ भगवन्तं याचि । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्न कारणं पाकटं अकासि-

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्ठे वाराणसिय ब्रह्मदन्तो राजा अहोसि । तदा अम्हाकं बोविसत्तो तस्स अग्घकारको^२
अहोसि, हत्थिअस्सादीनि चैव मणिमुवण्णादीनि च अग्घापेमि । अग्घापेत्वा भण्डसामिकान् भण्डानुत्तपमेव मूल
दापेमि । राजा पन लुद्धो होति । सो लोभपकतिताय एव चित्तेसि-अयं अग्घापनको एव अग्घापेत्तो न चिरस्सेव
मप गेहे धनं परिकखयि गमेस्सति अञ्जं अग्घापनकं करिस्सामीति । सो सीहपञ्जर उग्घाटेत्वा राजगगं ओलो
केन्तो एकं गामिकमनुस्स लोलवालं राजगणेन गच्छन्तं दिस्वा एसं मय्हं अग्घापनकम्मा कतुं सक्खिरसतीति न
पक्खोसपेत्वा सक्खिस्ससि भणे । अम्हाकं [११४] अग्घापनिककम्मा कतुंस्ति जाह ।

सक्खिस्सामि देवाति ।

१ स्या०-उदायित्येव । २ स्या०-अग्घापनिको ।

राजा अत्तनो धनरक्खणत्थाय त बाल अग्घापनिकम्मं ठपेसि । ततो पट्ठाय सो बालो हत्थिअस्सा-
दीनि अग्घापेन्तो अग्घ हापेत्वा यथारुचिया कथेति । तस्म ठानन्तरे ठितत्ताय सो कथेति तमेव मूलहोति ।

तस्मि काळे उन्नगपथतो एको अस्सवाणिजो पञ्च-अस्ससतानि आनेसि । राजा त पुरिस पक्को-
सापेत्वा अस्मे अग्घापेमि । सो पञ्चन्न अस्ससतान एक तण्डुलनालिक अग्घपकामि, कत्वा च पन अस्सवाणिजस्म
एक तण्डुलनालिक देथाति वत्वा अस्से अस्ससालाय सण्ठापेसि ।

अस्सवाणिजो पोरणकअग्घापनिकस्म सन्तिक गन्त्वा त पवुत्ति आरोचेत्वा इदानी कि कत्तव्वन्ति
पुच्छि ।

सो आह—तस्म पुरिमस्म लञ्च दत्वा एव पुच्छथ ‘अम्हाक’ ताव अस्सा एक तण्डुलनालिक अग्घ-
न्तीति, व्रातमेत, तुम्हे पन निस्साय तण्डुलनालिया अग्घ जानितुकामोम्हि । सक्खिस्सथ वो रञ्जो सन्तिक ठत्वा
सा तण्डुलनालिका इद नाम अग्घतीति वत्तुन्ति ? सचे सक्कोमीति वदति त गहेत्वा रञ्जो सन्तिक गच्छथ ।
अहम्पि तत्थ आगमिस्सामीति ।

अस्सवाणिजो भाव्ति बोधिमत्तस्म वचन सम्पटिच्छित्वा अग्घापनिकस्म लञ्च दत्वा तनत्थ
आरोचेसि ।

सो लञ्च लभित्वा— सक्खिस्सपामि तण्डुलनालि अग्घापेतुन्ति ।

तेन हि गच्छाम राजकुलन्ति न आदाय रञ्जो सन्तिक अगमासि । बोधिसत्तोपि अञ्जोपि वट्ट
अमच्चा अगमसु ।

अस्सवाणिजो राजान वन्दित्वा— अह देव ! पञ्चन्न अस्ससतान एक तण्डुलनालि अग्घनभाव
जानि, सा पन तण्डुलनालिका कि अग्घतीति अग्घापनिक पुच्छथ देवाति ।

राजा त पवुत्ति अजानन्तो अम्भो अग्घापनिक ! पञ्च अस्ससतानि कि अग्घन्तीति पुच्छि ।

तण्डुलनालि देवाति ।

होतु भणे ! पञ्च अस्ससताना ताव तण्डुलनालि अग्घन्तु, सा पन किमग्घति तण्डुलनालिकाति पुच्छि ।

सो बालपुरिसो— बाराणसि सन्तरबाहिर अग्घति तण्डुलनालिकाति आह ।

सो किर पुब्बे राजान अनुवत्तेन्तो एक सालितण्डुलनालि अस्सान अग्घ अकासि, पुन वाणिजकस्स
हत्थतो लञ्च लभित्वा तस्सा तण्डुलनालिकाय बाराणसि सन्तरबाहिर अग्घमकासि ।

तदा पन बाराणसिया पाकारपरिक्खेपो द्वादसयोजनिको होति । इदमस्सा अन्तर बाहिर पन तियो-
जनसन्तिक रट्ठ इति सो बालो एव महन्त बाराणसि सन्तरबाहिर तण्डुलनालिकाय अग्घ अकासि ।

त सुत्वा बोधिसत्तो पुच्छन्तो इम गाथमाह—

किमग्घति तण्डुलनालिकाय अस्सानमूलाय वटेहि राज !

बाराणसि सन्तरबाहिरन्त अयमग्घती तण्डुलनालिका ॥ नि ।

न सुत्वा अमच्चा पाणि पहरित्वा हसमाना—मय पुब्बे पठविञ्च रज्जञ्च अनग्घन्ति सञ्जिनो
अहुम्हा एव महन्त किर सराजक बाराणसिरज्ज तण्डुलनालिमत्त अग्घति अहो अग्घापनिकस्स पञ्जासम्पदा !
कह एत्तक काल अय अग्घापनिको ठितोमि ? अम्हाक रञ्जो एव अनुच्छदिकोति परिहम्म अकसु ।

तस्मि काले राजा लज्जितो न बाल निक्कड्ढापेत्वा बोधिमत्तस्मेव अग्घापनिकट्ठान अदासि ।
बोधिसत्तोपि यथाकम्म गतो । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुमग्घि घटेत्ता
जानक समोवानेमि । तदा गामिकबालअग्घापनिको लोठुदायी अहोसि पण्डितअग्घापनिको अहमेव अहोसिन्नि
देसन निट्ठापेसि ।

६ देवधम्मजातकं

हिरिओत्तप्पसम्पन्नाति इद भगवा जेतवने विहरन्तो अञ्जतर बहुभण्डक भिक्खु आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सावत्थिवासी किरको कुटुम्बिको भरियाय कालकताय पव्वजि । सो पव्वजन्तो अत्तनो परिवेणञ्च अग्गिसालञ्च भण्डगम्भञ्च कारेत्वा भण्डगम्भ सप्पितण्डुलादीहि पूरेत्वा पव्वजि । पव्वजित्वा पन अत्तनो दासे पक्कोसापेत्वा यथारुचित आहार पचापेत्वा भुञ्जति बहुपरिक्खारो च अहोमि । रत्ति अञ्ज निवासन-पारुपण होति दिवा अञ्ज । विहारपच्चन्ते वमति ।

तस्मेकदिवस चीवरपच्चत्थरणानीनि नीहरित्वा परिवेणे पत्थरित्वा सुक्खापेन्तस्स सम्बहुला जान-पदा भिक्खू पेनासनचारिक आहिण्डन्ता परिवेण गत्वा चीवरादीनि दिस्वा कस्सिमानीति पुच्छिषु ।

सो मय्ह आवुसोति आह ।

आवुसो ! इदम्पि चीवर इदम्पि चीवर इदम्पि निवामन इदम्पि निवासन इदम्पि पच्चत्थरण इदम्पि पच्चत्थरण सब्ब तुय्हमेवाति ?

आम मय्हमेवाति ।

आवुसो ! ननु भगवता तीणि चीवरानि अनुञ्जातानि, त्व एव अप्पिच्छस्स बुद्धस्स सासने पव्व-जित्वा बहुपरिक्खारो जातो । एहि त दसवलस्स सन्तिक नैस्सामाति त आदाय सत्थु सन्तिक अगमसु ।

सत्था त दिस्वाव किन्नुखो भिक्खवे ! अनिच्छमानक येव भिक्खु गण्हित्वा आगतत्थाति आह । भन्ते ! अय भिक्खु बहुभण्डो बहुपरिक्खारोति ।

सच्च किर त्व भिक्खु ! बहुभण्डोति ?

सच्च भगवाति । [११६]

कस्मा पन त्व भिक्खु ! बहुभण्डो जातो ? ननु अह अप्पिच्छताय सन्तुट्ठिया पविवेकस्स विरियार-म्भस्स वण्ण वदामीति ।

सो सत्थुवचन सुत्वा कुपिनो इमिनादानि नीहारेन चरिस्सामीति पारुपण छड्ढेत्वा परिसमञ्जे एकचीवरो अट्ठासि ।

अथ न सत्था उपत्थम्भयमानो-ननु त्व भिक्खु ! पुब्बे हिरौत्तप्पगवेसको दकरक्खसकालेपि हिरे त्तप्प गवेसमानो द्वादस सवच्छरानि विहासि ? अथ कस्मा इदानी एव गरुके बुद्धसासने पव्वजित्वा चतुपरिसमञ्जे पारुपण छड्ढेत्वा हिरौत्तप्प पहाय ठितोसीति ?

सो सत्थुवचन सुत्वा हिरौत्तप्प पच्चुपट्ठापेत्वा त चीवर पारुपित्वा सत्थार वन्दित्वा एकमन्त निसीदि । भिक्खू तस्मत्थस्स आवीभावत्थ भगवन्त याचिसु । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्न कारण पाकट अकामि -

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्टे वाराणसिय ब्रह्मदत्तो राजा अहोसि । तदा बोधिसत्तो तस्स अगमहेसिया कुच्छि-स्मि पटिसिन्धि गण्हि । सा दसमासेसु परिपुण्णेषु पुत्त विजायि । तस्स नामगहणदिवसे महिसासकुमारोति नाम अकसु । तस्स आधावित्वा परिधावित्वा विचरणकाले रञ्जो अञ्जोपि पुत्तो जातो । तस्स चन्दकुमारोति नाम अकसु । तस्स पन आधावित्वा परिधावित्वा विचरणकाले बोधिसत्तमाता कालमकासि ।

राजा अञ्ज अगमहेसिट्ठाने ठपेसि । सा रञ्जो पिया अहोसि मनापा । सा पियसवासमन्वाय एक पुत्त विजायि । सुरियकुमारो तस्म नाम अकसु । राजा पुत्त दिस्वा तुट्ठचित्तो-भदे ! पुत्तस्स ते वर दम्मीति आह ।

देवी वर इच्छितकाले गहेतब्ब कत्वा ठपेसि । सा पुत्ते वयण्णत्ते राजान आह— देवेन मय्ह पुत्तस्स जातकाले वरो दिन्नो, पुत्तस्स मे रज्ज देहीति ।

राजा मय्ह द्वे पुत्ता अग्गिक्खन्धा विय जलमाना विचरन्ति, न सक्का तव पुत्तस्स रज्ज दातुन्ति पटिक्खिपित्वा त पुनपुन याचमानमेव दिस्वा 'अय मय्ह पुत्तान पापकम्पि चिन्तेय्याति' पुत्ते पक्कोसापेत्वा आह— ताता ! अह सुरियकुमारस्स जातकाले वर अदासि । इदानिस्स माता रज्ज याचति । अह तस्स न दातुकामो । मातुगामो नाम पापो, तुम्हाक पापकम्पि चिन्तेय्य । तुम्हे अरज्ज पविसित्वा ममच्चयेन कुलसन्तके नगरे रज्ज करेय्याथाति रोदित्वा कन्दित्वा सीसे चुम्बित्वा उय्योजेसि ।

ते पितर वन्दित्वा पासादा ओरोहन्ते राजगणे कीळमानो सुरियकुमारोपि दिस्वा त कारण ज्ञत्वा अहम्पि भातिकेहि सद्धि गमिस्सामीति तेहि सद्धि येव निक्खमि । ते हिमवन्त पविसिसु । बोधिसत्तो मग्गा ओक्कम्म रक्खमूले निसीदित्वा[११७] सुरियकुमार आमन्तेसि—तात ! सुरिय ! एक सर गन्त्वा नहात्वा च पिबित्वा च पटुमिनिपण्णेहि अम्हाकम्पि पानीय आनेहीति ।

त पन मर वेस्सवणस्स सन्तिका एकेन दकरक्खसेन लद्ध होति । वेस्सवणो च त आह— ठपेत्वा देवधम्मजाननके ये अज्जे इम सर ओतरन्ति ते खादितु लभसि । अनोतिण्णे न लभमीति । ततो पट्ठासो रक्खसो ये त मर ओतरन्ति ते देवधम्मे पुच्छित्वा ये न जानन्ति ते खादति ।

अय खो सुरियकुमारो त सर गन्त्वा अवीमसित्वाव ओतरि । अथ न सो रक्खसो गहेत्वा देवधम्म जानासीति पुच्छि । सो देवधम्मो नाम चन्दमुरियाति आह । अथ न त्व देवधम्मे न जानामीति उदक पवेसेत्वा अत्तनो वसनट्ठाने ठपेसि ।

बोधिसत्तोपि त चिरायन्त दिस्वा चन्दकुमार पेसेसि । रक्खसो नम्पि गणित्वा देवधम्मे जानासीति पुच्छि ।

आम, जानामि । देवधम्मो नाम चतस्सो दिसाति ।

रक्खसो न त्व देवधम्मे जानासीति तम्पि गहेत्वा तत्थेव ठपेसि ।

बोधिसत्तो तस्मिम्पि चिरायन्ते एकेन अन्तरायेन भवितव्वन्ति सय तत्थ गन्त्वा द्विन्मिम्पि ओतरण-पदवळज्ज दिस्वा रक्खसपरिग्गहितेन इमिना सरेन भवितव्वन्ति खग्ग सन्नय्हित्वा धनु गहेत्वा अट्ठासि । उदकर-क्खसो बोधिसत्त उदक अनोतरन्त दिस्वा वनकम्मिकपुरिसो विय हुत्वा बोधिसत्त आह— भो पुरिस ! त्व मग्गकिलन्तो कस्मा इम सर ओतरित्वा नहायित्वा पिबित्वा भिसमूलानि खादित्वा पुप्फानि पिलन्धित्वा यथा-सुख न गच्छसीति ?

बोधिसत्तो त दिस्वा एस सो यक्खो भविस्सतीति ज्ञत्वा-तया मे भातिका गहिताति आह ।

आम मयाति ।

किकारणाति ?

अह इम सर ओतिण्णके लभामीति ।

कि पन सब्बेव लभसीति ? ये देवधम्मे जानन्ति ते ठपेत्वा अवसेसे लभामीति ।

अत्थि पन ते देवधम्मेहि अत्थोति ?

आम अत्थि ।

यदि एव अह ते देवधम्मे कथेस्सामीति ।

तेनहि कथेहि अह देवधम्मे सुणिस्सामीति ।

बोधिसत्तो अहं देवधम्मं कथेय्य किलिट्ठगतो पनम्हीति आह ।

यक्खो बोधिसत्त नहापेत्वा भोजन भोजेत्वा पानीय पायेत्वा पुप्फानि पिळ्ळ्हापेत्वा गन्धेहि विलिम्पापेत्वा अलकतमण्डपमज्जे पल्लक अत्थरित्वा अदासि । बोधिसत्तो आसने निसीदित्वा यक्ख पादमूले निसीदापेत्वा तेनहि ओहितसोतो सक्कच्च देवधम्मं सुणाहीति इम गाथमाह—

“हिरिओत्तप्पसम्पन्ना सुक्कधम्मसमाहिता ।

सन्तो सप्पुरिसा लोके देवधम्माति वुच्चरे ॥” ति ।

तत्थ हिरिओत्तप्पसम्पन्नाति हिरिया च ओत्तप्पेन च समन्नागता । तेसु कायदुच्चरितादीहि हिरि-यतीति हिरि । लज्जायेत अधिवचनं । तेहियेव ओत्तप्पतीति ओत्तप्प । पापतो उब्बेगस्सेन अधिवचन ।

तत्थ अज्झत्तसमुट्ठाना हिरि, बहिद्धासमुट्ठान ओत्तप्प । अत्ताधिपतेय्या हिरि, लोकाधिपतेय्यं ओत्तप्प । लज्जासभावसण्ठिता हिरि, भयसभावसण्ठित ओत्तप्प । सप्पतिस्सवलक्खणा हिरि, वज्जभीरुक्कभय-दस्सावीलक्खण ओत्तप्प ।

तत्थ अज्झत्तसमुट्ठान हिरि चतुहि कारणेहि समुट्ठापेति (१) जाति पच्चवेक्खित्वा, (२) वय पच्चवेक्खित्वा, (३) सूरभाव पच्चवेक्खित्वा, (४) बाहुसच्च पच्चवेक्खित्वा ।

कथ ? पापकरण नामेत न जातिसम्पन्नान कम्म । हीनजच्चाण केवट्ठादीन इद कम्म । तादिसस्स जातिसम्पन्नस्स इद कम्म कातु न युत्तन्ति । एव ताव जाति पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादिपाप अकरोन्तो हिरि समुट्ठापेति । तथा पापकरण नामेत दहरेहि कत्तब्बकम्म । तादिसस्स वये ठितस्स इद कम्म कातु न युत्तन्ति । एव वय पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादिपाप अकरोन्तो हिरि समुट्ठापेति । तथा पाप नामेत दुब्बलजातिकानं कम्म । तादिसस्स सूरभावसम्पन्नस्स इद कम्म कातु न युत्तन्ति । एव सूरभाव पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादि-पाप अकरोन्तो हिरि समुट्ठापेति । तत्था पापकम्म नामेत अन्धबालान कम्म न पण्डितान । तादिसस्स पण्डितस्स बहुस्सुतस्स इद कम्म कातु न युत्तन्ति । एव बाहुसच्च पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादिपाप अकरोन्तो हिरि समुट्ठापेति ।

एव अज्झत्तसमुट्ठानं हिरि चतुहि कारणेहि समुट्ठापेति । समुट्ठापेत्वा च पन अत्तनो चित्ते हिरि पवेसेत्वा पापकम्म न करोति । एव हिरि अज्झत्तसमुट्ठाना नाम होति ।

कथ ओत्तप्प बहिद्धासमुट्ठान नाम ? सच्चे त्व पापकम्म करिस्ससि चतुसु परिसासु गरहप्पत्तो भविस्ससि—

“गरहिस्सन्ति तं विञ्जू असुचि नागरिको यथा ।

विवज्जितो सीलवन्तेहि कथ भिक्खु करिस्ससी ॥” ति ।

पच्चवेक्खन्तो हि बहिद्धासमुट्ठितेन ओत्तप्पेन पापकम्म न करोति । एव ओत्तप्प बहिद्धासमुट्ठान नाम होति ।

कथ हिरि अत्ताधिपतेय्या नाम ? इधेक्कच्चो कुलपुत्तो अत्तान अधिपति जेट्ठक कत्वा तादिसस्स सद्धापब्बाजितस्स बहुस्सुतस्स धुतवादिस्स न युत्त पापकम्म कातुन्ति पाप न करोति । एव हिरि अत्ताधिपतेय्या नाम होति । तेनाह भगवा— “सो अत्तान येव अधिपति कत्वा अकुसल पजहति [११९] कुसल भावेति सावज्ज पजहति अनवज्ज भावेति । मुद्ध अत्तानं परिहरती” ति^१ ।

कथ ओत्तप्प लोकाधिपतेय्य नाम ? इधेक्कच्चो कुलपुत्तो लोक अधिपति जेट्ठक कत्वा पापकम्म

न करोति । यथाह— “महा खो पनाय लोकसन्निवासे तस्मि खो पन लोकसन्निवासे सन्ति समणब्राह्मणा इद्धि-
मन्तो दिब्बचक्खुका परचित्तविदुनो । ते दूरतोपि पस्सन्ति आसन्नेपि पस्सन्ति चेतसापि चित्तं पजानन्ति । तेपि
एव जानिस्सन्ति पस्सथ भो । इमं कुलपुत्तं सद्धाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो समानो वोकिण्णो विहरति
पापकेहि अकुसलेहि धम्ममेहीति । सन्ति देवता इद्धिमन्तिनियो दिब्बचक्खुका परचित्तविदुनियो । ता दूरतोपि
पस्सन्ति आसन्नेपि पस्सन्ति चेतसापि चित्तं पजानन्ति । तापि म जानिस्सन्ति पस्सथ भो । इमं कुलपुत्तं सद्धाय
अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो समानो वोकिण्णो विहरति पापकेहि अकुसलेहि धम्ममेहीति । सो लोक येव अधि-
पतिं करित्वा अकुसलं पजहति कुसलं भावेति सावज्जं पजहति अनवज्जं भावेति सुद्धं अत्तानं परिहरती” ति ।
एव ओत्तप्पं लोकाधिपतेय्यं नाम होति ।

लज्जासंभावसण्ठिता हिरि, भयसंभावसण्ठित ओत्तप्पन्ति । एत्थं पन लज्जाति लज्जनाकारो तेन
सभावेन सण्ठिता हिरि । भयन्ति अपायभयं । तेन सभावेन सण्ठित ओत्तप्पं । तदुभयमपि पापपरिवज्जने पाकटं
होति ।

एकच्चो हि यथा नामेको कुलपुत्तो उच्चारपस्सावादीनि करोन्तो लज्जितव्ययुत्तकं एकं दिस्वा
लज्जनाकारप्पत्तो भवेय्यं हीलितो एवमेव अज्झत्तं लज्जिधम्मं ओक्कमित्वा पापकम्मं न करोति । एकच्चो
अपायभयभीरुको हुत्वा पापकम्मं न करोति ।

तत्रिदं ओपम्मं । यथाहि द्वीसु अयोगुल्लेसु एको सीतलो भवेय्यं गूथमक्खितो एको उण्हो आदित्तो ।
तत्थं पण्डितो सीतलं गूथमक्खितत्ता जिगुच्छन्तो न गण्हाति इतरं डाहभयेन । तत्थं सीतलस्स गूथमक्खितस्स
जिगुच्छाय अगण्हन् वियं अज्झत्तं लज्जिधम्मं ओक्कमित्वा पापस्स अकरणं, उण्हस्स डाहभयेन अगण्हन् वियं
अपायभयेन पापस्स अकरणं वेदितव्वं ।

सप्पतिस्सवलक्खणा हिरि वज्जभीरुकभयदस्साविलक्खण ओत्तप्पन्ति । इदम्पि द्वयं पापपरिवज्जने
येव पाकटं होति । एकच्चो हि (१) जातिमहत्तपच्चवेक्खणा, (२) सत्थुमहत्तपच्चवेक्खणा, (३) दायज्जमह-
त्तपच्चवेक्खणा, (४) सब्रह्मचारीमहत्तपच्चवेक्खणाति चतुहि कारणेहि सप्पतिस्सवलक्खणं हिरिं समुट्ठापेत्वा
पापं न करोति । एकच्चो (१) अत्तानुवादभयं, (२) परानुवादभयं, (३) दण्डभयं [१२०] (४) दुग्गतिभयन्ति
चतुहि कारणेहि वज्जभीरुकभयदस्साविलक्खणं ओत्तप्पं समुट्ठापेत्वा पापं न करोति । तत्थं जातिमहत्तपच्च-
वेक्खणादीनि चैव अत्तानुवादभयादीनि च वित्थारेत्वा कथेतव्वानि । तेसं वित्थारो अगुत्तरट्ठकथायं वुत्तो ।

सुक्कधम्मसमाहिताति इदमेव हिरोत्तप्पं आदिं कत्वा कत्तव्वा कुसला धम्मा सुक्कधम्मा नाम ।
ते सब्रसगाहकनयेन चत्थूमिकलोकियलोकुत्तरधम्मा । तेहि समाहिता समन्नागताति अत्थो । सन्तो सप्पुरिसा
लोकेति कायकम्मादीनं सन्तताय सन्तो । कतञ्जुकतवेदिताय सोभनपुरिसाति सप्पुरिसा । लोको पन सखारलोको
सत्तलोको ओकासलोको खन्धलोको आयतनलोको धातुलोकोति अनेकविधो । तत्थं, एको लोको सब्बे सत्ता
आहारट्ठितिका—पे—अट्ठारसलोका अट्ठारसधातुयोति एत्थं सखारलोको वुत्तो । खन्धलोकादयो तदन्तो-
गधा येव । अयं लोको परलोको देवलोको मनुस्सलोकोति आदिषु पन सत्तलोको वुत्तो—

“यावता चन्दिमसुरिया दिसा भन्ति विरोचना ।

तावता सहस्सधा लोको एत्थं ते वत्तती वसो ॥” ति ।

एत्थं ओकासलोको वुत्तो । तेसु इधं सत्तलोको अधिप्पेतो । सत्तलोकस्मि हि येव एवरूपा सप्पुरिसा
ते देवधम्माति वुच्चरे । तत्थं देवाति सम्मुतिदेवा उप्पत्तिदेवा विसुद्धिदेवाति तिविधा । तेसु महासम्मत्तकालतो
पट्ठाय लोकेन देवाति सम्मतत्ता राजराजकुमारादयो सम्मुतिदेवा नाम । देवल्लोके उप्पन्ना उप्पत्तिदेवा नाम ।
खीणासवा विसुद्धिदेवा नाम । वुत्तम्पि चेत्तं “सम्मुतिदेवा नाम राजानो देवियो कुमारा च । उप्पत्तिदेवा नाम

भूमदेवे उपादाय तदुत्तरि देवा । विसुद्धिदेवा नाम बुद्धपच्चेरुबुट्खीणामवा” ति । इमेस देवान धम्माति देव-
धम्माति ।

बुच्चरेति बुच्चन्ति । हिरोत्तप्पमूलका हि कुमला धम्मा कुमलसम्पदाय देवलोके निब्बत्तिया च विसु-
द्धिभावस्सेव कारणत्ता कारणट्ठेन तिविवान देवान धम्माति देवधम्मा । तेहि देवधम्मेहि समन्नागता पुग्गलापि
देवधम्मा । तस्मा पुग्गलापि देवधम्मा देवनाय ते धम्मे धम्मेन्तो “सन्तो सप्पुग्गिमा लोके देवधम्माति बुच्चरे” ति
आह ।

यक्खो इम धम्मदेसन सुत्वा पसन्नो बोधिसत्त आह—पण्डित ! अहं तुम्हाक पसन्नो एक भातर देमि,
कतर आनेमीति ?

कनिट्ठ आनेहीति ।

पण्डित ! त्व केवल देवधम्मे [१२१] जानासि येव न पन तेसु वत्तेमीति ।

किं कारणाति ?

यकारणा जेट्ठ ठपेत्वा कनिट्ठ आनापेन्तो जेट्ठापचायिककम्म नाम न करोसीति ।

देवधम्मे चाहं यक्ख ! जानामि तेसु च पवत्तामि । मय हि इम अरञ्ज एन निस्साय पविट्ठा ।
एतस्स हि अत्थाय अम्हाक पितर एतस्स माता रज्ज याचि । अम्हाक पन पिता न वर अदत्वा अम्हाक अनुरक्ख-
णत्थाय अरञ्जवास अनुजानि । सो कुमारो अनुवत्तित्वा अम्हेहि सद्धि आगतो, त अरञ्जे एको यक्खो खादीति
वुत्तेपि न कोचि सद्धिस्सति । तेनाहं गरहभयभीतो तमेव आनापेमीति ।

साधु साधु पण्डित ! त्व देवधम्मे च जानासि तेसु च वत्तसीति पसन्नचित्तो यक्खो बोधिसत्तस्स साधु-
कारं दत्वा द्वेपि भातरो आनेत्वा अदासि ।

अथ न बोधिसत्तो आह—सम्म ! त्वं पुब्बे अत्तना कतेन पापकम्मेन परेस मसलोहितखादको यक्खो
हुत्वा निब्बत्तो । इदानी पुनपि पापमेव करोसि । इदं ते पापकम्म निरयादीहि मुच्चित्तु न दस्सति । तस्मा इतो
पट्ठाय पाप पहाय कुसल करोहीति असक्खि च पन न दमेत्तु । सो त यक्ख दमेत्वा तेन सविहितारक्खो तत्थेव
वसन्तो एकदिवस नक्खत्त ओलोकेत्वा पितुकालकतभाव अत्वा यक्ख आदाय बाराणसि गन्त्वा रज्ज गहेत्वा
चन्दकुमारस्स ओपरज्ज सुरियकुमारस्स सेनापतिट्ठान दत्वा यक्खस्स रमणीये ठाने आयतन कारेत्वा यथा सो
अगमाल अगपुप्फ अगगन्ध अगफल अगभत्तञ्च लभति तथा अकासि । सो धम्मेन रज्ज कारेत्वा यथाकम्म
गतो ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा दस्सेत्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु सोतापत्ति-
फले पतिट्ठहि । सम्मासम्बुद्धोपि द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा उदकरक्खसो
बहुभण्डिकभिक्खु अहोसि, सुरियकुमारो आनन्दो, चन्दकुमारो सारिपुत्तो जेट्ठकभाता महिसासकुमारो पन अहमेव
अहोसिन्ति ।

देवधम्मजातक

७. कट्टहारिजातकं

पुत्तो त्याह महाराजाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो वासभखत्तियाय वत्थु आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

वासभखत्तियाय वत्थु द्वादसनिपाते भद्दसालजातके आविभविस्सति । सा किर महानामस्स सक्क-
स्स धीता नागमुण्डाय नाम दासिया कुच्छिस्मि जाता[१२२]कोसलराजस्स अगमहेसी अहोसि । सा रज्जो
पुत्त विजायि । राजा पनस्सा पच्छा दासिभाव जत्वा ठाना परिहापेसि । पुत्तस्स विड्डभस्सापि ठाना परिहापेसि
येव । उभोपि अत्तनो निवेसने येव वसन्ति । सत्था त कारण जत्वा पुब्बण्हसमय पञ्चसतभिक्षुपरिवृतो रज्जो
निवेसन गत्वा पञ्चत्तासने निसीदित्वा—महाराज ! कह वासभखत्तियायि आह ।

राजा त कारण आरोचेसि ।

महाराज ! वासभखत्तिया कस्स धीताति ?

महानामस्स भन्तेति ।

आगच्छमाना करस आगताति ?

मय्ह भन्तेति ।

महाराज ! एसा रज्जो धीता रज्जो व आगता राजान येव पटिच्च पुत्त पटिलभि । सो पुत्तो कि
कारणा पितु सन्तकस्स रज्जस्स सामिको न होति ? पुब्बे राजानो मुहुत्तिकाय कट्टहारिकाय कुच्छिस्मिम्पि
पुत्त लभित्वा पुत्तस्स रज्ज अदस्ति ।

राजा तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्त याचि । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्नं कारण पाकट अकासि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्तो राजा महन्तेन यसेन उय्यान गत्वा तत्थं पुप्फफललोभेन विचरन्तो
उय्यानवनसण्डे गायित्वा गायित्वा दारुणि उद्धरमान एक इत्थि दिस्वा पटिबद्धचित्तो सवास कप्पेसि । त खण
येव बोधिसत्तो तस्सा कुच्छिय येव पटिसन्धि गण्ह । तावदेव तस्सा वजिरपूरिता विय गरुका कुच्छि अहोसि ।
सा गम्भस्स पतिट्ठितभाव जत्वा—गम्भो मे देव ! पतिट्ठितोति आह ।

राजा अगुलिमुद्दिक्क दत्वा सचे धीता होति इम विस्सज्जेत्वा पोसेय्यासि सचे पुत्तो होति मुद्दिक्काय
सद्धि मम सन्तिक आनेय्यासीति वत्वा पक्कामि ।

सापि परिपक्कगम्भा बोधिसत्त विजायि । तस्स आधावित्वा परिधावित्वा, विचरणकाले कीळा-
मण्डले कीळन्तस्स एव वत्तारो होन्ति—निप्पतिकेनम्हा प्हटाति ।

त सुत्वा बोधिसत्तो मातु सन्तिक गत्वा—अम्म ! को मय्ह पिताति पुच्छि ।

तात ! त्व बाराणसिरज्जो पुत्तोति ।

अम्म ! अत्थि पन कोचि सक्खीति ?

तात ! राजा इम मद्दिक्क दत्वा सचे धीता होति इम विस्सज्जेत्वा पोसेय्यामि, सचे पुत्तो होति इमाय
मुद्दिक्काय सद्धि आनेय्यासीति वत्वा गतोति ।

अम्म ! एव सन्ते कस्मा म पितु सन्तिक न नेय्यासीति ?

सा पुत्तस्स अज्झासय जत्वा राजद्वार गन्त्वा रज्जो आरोचापेसि - रज्ज्वा च पक्कोसापिता पविसित्वा राजान वन्दित्वा अय ते देव । पुत्तोति आह ।

राजा जानन्तोपि परिसमज्झे लज्जाय न मय्ह पुत्तोति आह ।

अय ते देवमुद्दिक्का इम सज्जानासीति ।

अयम्पि मय्ह मुद्दिक्का न होतीति ।

देव इदानीं टपेत्वा सच्चकिरिय अज्जो मम सक्खी नत्थि । सचाय दारको तुम्हे पटिच्च जातो सित्तो आकासे तिट्ठतु नो चे भूमिय पतित्वा [१२३] मरतूति बोधिसत्त पादे गहेत्वा आकासे खिपि । बोधिसत्तो आकासे पल्लक आभुजित्वा निसिन्नो मयुरस्सरेन पितुधम्म कथेन्तो इम गाथमाह-

पुत्तो त्याह महाराज । त्व म पोस जनाधिप ।

अज्जेपि देवो पोमेति किञ्च देवो सक पजन्ति ॥

तत्थ पुत्तो त्याहन्ति पुत्तो ते अह । पुत्तो च नामे^१ अत्रजो खेत्तजो अन्तेवामिको दिन्नकोति चतुब्बिधो^२ । तत्थ अत्तान पटिच्च जातो अत्रजो नाम । सयनपिट्ठे पल्लके उरेति एवमादिसु निब्बत्तो खेत्तजो नाम । सन्तिके सिप्पुगण्हनको अन्तेवामिको नाम । पोसावनत्थाय दिन्नो दिन्नको नाम । इध पन अत्रज सन्धाय पुत्तोति वुत्त । चतुहि सकहवत्थहि जन रज्जयतीति राजा । महन्तो राजा महाराजा । त आमन्तेन्तो आह महाराजाति । त्व म पोस जनाधिपाति जनाधिप । महाजनजेठक । त्व म पोस भरस्सु वड्ढेहि । अज्जेपि देवो पोसेतीति अज्जेपि हत्थिअस्सादयो तिरच्छानगते बहुजने च देवो पोसेति । किञ्च देवो सक पजन्ति एत्थ पन किञ्चाति गरहत्थे च अनुगहत्थे च निपातो । सक पज अत्तनो पुत्त म देवो न पोसेतीतिपि वदन्तो गरहति नाम । अज्जे बहुजने पोसेतीति वदन्तो अनुगण्हाति नाम । इति बोधिसत्तो गहरन्तोपि अनुगण्हन्तोपि “किञ्च देवो सक पज” न्ति आह । राजा बोधिसत्तस्स आकासे निसीदित्वा एव धम्म देसेन्तस्स सुत्वा-ऐहि तात । अहमेव पोसेस्सामि अहमेव पोसेस्सामीति हत्थ पसारेसि । हत्थसहस्स पसारयित्थ । बोधिसत्तो अज्जस्स हत्थे अनोतरित्वा रज्जोव हत्थे ओतरित्वा अके निसीदि । राजा तस्स ओपरज्ज दत्वा मातर अग्गमहेसि अकासि ।

सो पितु अच्चयेन कट्ठवाहनराजा नाम हुत्वा धम्मेन रज्ज कारेत्वा यथाकम्म गतो । सत्था कोसल-रज्जो इम धम्मदेसन आहरित्वा द्वे वत्थूनि दस्सेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा माता महामाया अहोसि । पिता सुद्धोदनमहाराजा । कट्ठवाहनराजा अहमेव अहोसिन्ति ।

कट्टहारिजातक

९. मखादेवजातकं

उत्तमगरुहा मय्हन्ति इद सत्था जेतवने विहरन्तो महाभिनिकखमन आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

त हेट्ठा निदानकथाय कथितमेव । तस्मि पन काले भिक्खू दसवलस्म नेक्खम्म वण्णेत्ता निसीदिसु । अथ सत्था धम्मसभ आगन्त्वा बुद्धासने निसिन्नो भिक्खू आमन्तेमि— काय नुत्त भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति ?

भन्ते ! न अञ्जाय कयाय, तुम्हाक येव पन नेक्खम्म वण्णयमाना निसिन्नम्हाति । न भिक्खवे ! तथागतो [१२५] एतरहि येव नेक्खम्म निकखन्तो, पुब्बेपि निकखन्तो येवाति आह । भिक्खू तस्सत्थस्माविभावत्थ भगवन्त याचिसु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्न कारण पाकटमकासि—

अतीतवत्थु

अतीते विदेहरट्ठे मियिलाय मखादेवो नाम राजा अहोसि धम्मको धम्मराजा । सो चतुरासीति-वस्ससहस्सानि कुमारकील कीळि । तथा ओपरज्ज, तथा महारज्ज कत्वा दीघमद्धान खेपेत्वा एकदिवस कप्पक आमन्तेसि—यदा मे सम्म कप्पक ! सिरस्म पलितानि पस्सेय्यामि अथ मे आरोचेय्यामीति ।

कप्पकोपि दीघमद्धान खेपेत्वा एकदिवस रञ्जो अञ्जनवण्णान केसान अन्तरे एकमेव पलित दिस्वा देव । एक ते पलित दिस्सतीति आरोचेसि ।

तेन हि मे सम्म ! त पलित उद्धरित्वा पाणिम्हि ठपेहीति च वुत्तो सुवण्णसण्डासेन उद्धरित्वा रञ्जो पाणिम्हि पतिट्ठापेसि ।

तदा रञ्जो चतुरासीतिवस्ससहस्सानि आयु अवसिट्ठ होति । एव सन्तेपि पलित दिस्वाव मच्चु-राजान आगन्त्वा समीपे ठित विय अत्तान आदित्तपण्णसाल पविट्ठ विय च मञ्जमानो सवेग आपज्जित्वा—बाल मखादेव ! याव पलितस्सुप्पादाव इमे किलेसे जहितु नासक्खीति चिन्तेसि । तस्सेव पलितपातुभाव आव-ज्जन्तस्स आवज्जन्तस्स अन्तोडाहो उप्पज्जि । सरीरा सेदा मुच्चिसु । साटका पीळेत्वा अपनेतब्बाकारप्पत्ता अहेसु । सो अज्जेव मया निकखमित्वा पब्बजितु वट्ठतीति कप्पकस्स सतसहस्सुट्ठान गामवर दत्वा जेट्ठपुत्त पक्कोसापेत्वा—तात ! मम सीसे पलित पातुभूत महल्लकोम्हि जातो । भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा इदानि दिव्वकामे परियेसिस्सामि नेक्खम्मकालो मय्ह त्व इम रज्ज पटिपज्ज । अह पन पब्बजित्वा मखादेवम्बवनुय्याने वसन्तो समणधम्म करिस्सामीति आह ।

त एव पब्बजितुकाम अमच्चा उपसकमित्वा— देव ! कि तुम्हाक पब्बज्जाकारणन्ति पुच्छिसु राजा पलित हत्थेन गहेत्वा अमच्चान इम गाथमाह—

उत्तमगरुहा मय्ह इमे जाता वयोहरा ।

पातुभूता देवदूता पब्बज्जासमयो ममा ॥ ति ।

तत्थ उत्तमगरुहाति केसा । केसा हि सब्बेस हत्थपादादीन अगान उत्तमे सिरस्म निरुद्धत्ता उत्त-मगरुहा नामाति बुच्चन्ति । इमे जाता वयोहराति पस्सथ ताता ! पलितपातुभावेन तिण्ण वयान हरणतो इमे जाता वयोहरा । पातुभूताति निव्वत्ता । देवदूताति देवोति मच्चु तस्स दूताति देवदूता । सिरस्म हि पलितेसु पातुभूतेसु

मच्चुराजस्स सन्तिके ठितो विय होनि तस्मा पलितानि मच्चुदेवस्स दूताति वुच्चन्ति।[१२६] देवा विय दूतातिपि देवदूता । यथाहि अलकनपटियत्ताय देवताय आकासे उत्वा असुकदिवमेत्व मरिस्ससीति वुत्ते त तथेव होति एव सिरस्मि पलितेसु पातुभूतेसु देवताय व्याकरणसदिसमेव होति । तस्मा पलितानि देवसदिसा दूताति वुच्चन्ति । विमुद्धिदेवान दूतातिपि देवदूता । सब्बबोधिमत्ता हि जीणव्याविमतपब्बजिते दिस्वाव सवेगमापाज्जित्वा निक्खम्म पब्बजन्ति । यथाह—

“जिणञ्च दिस्वा दुखित च व्याधित मतञ्च दिस्वा गतमायुसख्य ।

कासाववत्थ पब्बजितञ्च दिस्वा तस्मा अह पब्बजितोमिह राजा ॥” ति ।

इमिना परियायेन पलितानि विसुद्धिदेवान दूतत्ता देवदूतानि वुच्चन्ति । पब्बज्जासमयो ममा ति गिहीभावतो निक्खन्तट्ठेन पब्बज्जाति लद्धतामस्स समणलिंगगहणस्स कालो मय्हन्ति दस्सेति । सो एव वत्वा त दिवसमेव रज्ज पहाय इसिपब्बज्ज पब्बजित्वा तस्मिञ्जेव मखादेवम्बवने विहरन्तो चतुरासीतिवस्ससहस्सानि चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा अपरिहीनज्ज्ञाने ठितो काल कत्वा ब्रह्मलोके निब्बत्तित्वा पुन ततो चुतो मिथि-
लाय येव निमि^१नाम राजा हुत्वा ओस्सक्कमान अत्तनो वस घटेत्वा तत्थेव अम्बवने पब्बजित्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा पुन ब्रह्मलोकूपगोव अहोसि ।

सत्थापि न भिक्खवे ! तयागतो इदानीव महाभिनिक्खमन निक्खन्तो, पुब्बेपि निक्खन्तो येवाति इम धम्मदेसन आहरित्वा दस्सेत्वा चत्तारि सच्चानि पकामेसि । सच्चपरियोसाने केचि सोतापन्ना अहेसु केचि सकदागामिनो केचि अनागामिनो । इति भगवा इमानि द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा कप्पको आनन्दो अहोसि, पुत्तो राहुलो, मखादेवराजा पन अहमेवाति ।

मखादेवजातक

१० सुखविहारिजातकं

यञ्च अञ्जे न रक्खन्तीति इदं सत्था अनुपियनगर निस्साय अनुपियम्बवने विहरन्तो सुखविहारि भदियत्थेर आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सुखविहारी भदियत्थेरो छक्खत्तियसमागम उपालिसत्तमो पब्बजितो । तेसु भदियत्थेरो च किम्बलत्थेरो च भगुत्थेरो च उपालित्थेरो च अरहत्त पत्ता । आनन्दत्थेरो सोतापन्नो जातो । अनुसुद्धत्थेरो दिव्वचक्खुको देवदत्तो क्षानलाभी जातो । छन्न पन खत्तियान[१२७]वत्थु याव अनुपियनगरा खण्डहालजातके^१आविभविस्सति ।

आयस्मा पन भदियो राजकाले अत्तान रक्खन्तो रक्खणसविधानञ्चेव ताव वहूहि रक्खाहि रक्खियमानस्स, उपरिपासादतले महासयने सम्परिवत्तमानस्सापि अत्तनो भयुप्पत्तिञ्च दिम्वा इदानि अरहत्त पत्ता अरञ्जादिमु यत्थ कत्थचि विचरन्तोपि अत्तनो विगतभयतञ्च समनुपस्मन्तो – अहो सुख ! अहो सुखन्ति ! उदान उदानेसि ।

त सुत्वा भिक्खू आयस्मा भदियो अञ्ज व्याकरोतीति भगवतो आरोचेसु ।

भगवा न भिक्खवे ! भदियो इदानेव सुखविहारी पुब्बेपि सुखविहारी येवाति आह ।

भिक्खू तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्त याचिसु । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्न कारण पाकटमकासि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारयमाने बोधिसत्तो उदिच्चन्नाह्मणमहासालो हुत्वा कामेसु आदीनव नेक्खम्मे चानिस्स दिस्वा कामे पहाय हिमवन्त पविसित्वा इसिपव्वज्ज पब्बजित्वा अट्ठसमापत्तियो निव्वत्तेसि । परिवारोपिस्स महा अहोसि पञ्चतापससतानि । सो वस्सकाले हिमवन्ततो निक्खमित्वा तापसगणपरिवृतो गामनिगमादिसु चारिक चरन्तो बाराणसि पत्ता राजान निस्साय राजुय्याने वास कप्पेसि तत्थ वस्सिके चत्तारो मामे वसित्वा राजान आपुच्छि । अथ न राजा तुम्हे भन्ते ! महल्लका , किं वो हिमवन्तेन । अन्तेवासिके हिमवन्त पेसेत्वा इधेव वसथाति याचि । बोधिसत्तो जेट्ठन्तेवासिक पञ्चतापससतानि पटिच्छापेत्वा गच्छ त्व इमेहि सद्धि हिमवन्ते वस अहं पन इधेव वसिस्सामीति ते उय्योजेत्वा सय तत्थेव वास कप्पेसि । सो पनस्स जेट्ठन्तेवासिको राजपब्बजितो महन्तं रज्जं पहाय पब्बजित्वा कसिणपरिकम्म कत्वा अट्ठसमापत्तिलाभी अहोसि । सो तापसेहि सद्धि हिमवन्ते वसमानो एकदिवस आचरिय दट्ठुकामो हुत्वा ते तापसे आमन्तेत्वा तुम्हे अनुक्कण्ठमाना इधेव वसथ अहं आचरिय वन्दित्वा आगमिस्सामीति आचरियस्स सन्तिकं गन्त्वा वन्दित्वा पटि-सन्थार कत्वा एक तट्टिक अत्थरित्वा आचरियस्स सन्तिके येव निपज्जि ।

तस्मिञ्च समये राजा तापस पस्सिस्सामीति उय्यान गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्त निसीदि । अन्तेवासी तापसो राजान दिस्वापि नेव उट्ठासि । निपन्नको येव पन अहो सुख अहो सुखन्ति ! उदान उदानेसि ।

राजा अय तापसो म दिस्वापि न उट्ठतोति अनत्तमनो बोधिसत्त आह-भन्ते ! अय तापसो यदिच्छक भुत्तो भविस्सति उदानं उदानन्तो सुखसेय्यमेव कप्पेतीति ।

महाराज ! अय तापसो पुब्बे तुम्हादिसो एको राजा अहोसि । स्वाय अहं पुब्बे गिहीकाले

रज्जसिरि अनभवन्तो [१२८] आवुधहत्थेहि बहूहि रक्खियमानोपि एवरूप सुख नाम नालत्थन्ति
अत्तनो पव्वज्जासुख ज्ञानसुखं आरब्भ इम उदान उदानेतीति । एवञ्च पन वत्वा बोधिसत्तो रज्जो
धम्मकथ कथेतु इम गाथमाह—

‘यञ्च अञ्जे न रक्खन्ति यो च अञ्जे न रक्खति ।

स वे राज सुख सेति कामेसु अनपेक्खवा ॥’ति ।

तत्थ यञ्च अञ्जे न रक्खन्तीति य पुग्गल अञ्जे बहु पुग्गला न रक्खन्ति । यो च अञ्जे न रक्खतीति
यो च एको अह रज्ज कारेमीति अञ्जे बहू न रक्खति । स वे राजा । सुख सेतीती महाराज । सो पुग्गलो एको
अदुतियो पविक्खित्तो कायिकचेतसिकसुखसमगी हुत्वा सुख सेति । इदञ्च देसनासीसमेव न केवल पन सुख सेति
येव एवरूपो पन पुग्गलो सुख गच्छति तिष्ठति निसीदति सयतीति सब्बिरियापथेसु सुखप्पत्तोव होति । कामेसु
अनपेक्खवाति वत्थुकामकिलेसकामेसु अपेक्खारहितो विगतच्छन्दरागो नित्तण्हो एवरूपो पुग्गलो सब्बिरिया-
पथेसु सुख विहरति महाराजाति । राजा धम्मदेसन सुत्वा तुट्ठमानसो वन्दित्वा निवेसनमेव गतो । अन्तेवासिकोपि
आचरिय वन्दित्वा हिमवन्तमेव गतो । बोधिसत्तो पन तत्थेव विहरन्तो अपरिहीनञ्ज्ञानो काल कत्वा ब्रह्मलोके
निव्वति । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि ।
तदा अन्तेवासिको भट्टियत्थेरो अहोसि गणसत्था अहमेवाति ।

सुखविहारिजातक ।

अपण्णकवग्गो निट्ठितो

१. एककनिपातो

२ सीलवग्गवण्णना

१ लक्खणमिगजातकं

होति सीलवत्त अत्थोति इदं सत्था राजगह उपनिस्साय वेळुवनो विहरन्तो देवदत्त आरब्ध कथेसि। देवदत्तस्स वत्थु याव अभिमारण्योजना खड्गहालजातके आविभविस्सति। याव धनपालक विस्सज्जना पन चुत्तलहसजातके आविभविस्सति। याव पठविण्वेसना सोलसनिपाते^१ समुद्वाणिजजातके आविभविस्सति।

पञ्चपन्नवत्थु

एकस्मिं समये देवदत्तो पञ्चवत्थुनि याचित्वा अलभन्तो सघ भिदिन्त्वा पञ्चभिक्षुसतानि आदाय गयासीसे विहरति। अथ तेस भिक्षून् आण परिपाक अगमासि।

त जत्वा [१२९] सत्था द्वे अगसावके आमन्तेसि — सारिपुत्ता^१। तुम्हाक निस्मितका पञ्चसता भिक्षू देवदत्तस्स लद्धि रोचेत्वा तेन सद्धि गता। इदानीं पन तेस आण परिपाक गत, तुम्हे बहूहि भिक्षूहि सद्धि तत्थ गन्त्वा तेस धम्म देसेत्वा ते भिक्षू मग्गफलेहि पबोधेत्वा गहेत्वा आगच्छथाति।

ते तथेव गन्त्वा तेस धम्म देसेत्वा मग्गफलेहि पबोधेत्वा पुनदिवसे अरुणभगमनवेलाय ते भिक्षू आदाय वेळुवनमेव अगमसु। आगन्त्वा च पन सारिपुत्तत्थेस्स भगवन्त वन्दित्वा ठितकाले भिक्षू थेर पससित्वा भगवन्त आहसु— भन्ते^१। अम्हाक जेट्ठकभातिको धम्मसेनापति पञ्चभिक्षूसतेहि परिवुत्तो आगच्छन्तो अतिविय सोभति देवदत्तो पन पहीनपरिवारो जातोति।

न भिक्षवे^१। सारिपुत्तो इदानीं आतिसघपरिवुत्तो आगच्छन्तोव सोभति पुब्बेपि सोभियेव देवदत्तोपि न इदानीं गणतो परिहीनो पुब्बेपि परिहीनो येवाति।

भिक्षू तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्त याचिसु। भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्न कारण पाकटमकासि-

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे राजगहनगरे एको मगधराजा रज्ज कारेसि। तदा बोधिसत्तो मिगयोनिय पटिसन्धि गहेत्वा बुद्धिपुत्तो मिगसहस्सपरिवारो अरज्जे वसति। तस्स लक्खणो च कालो चाति द्वे पुत्ता अहेमु। सो अत्तनो महल्लककाले — ताता^१। अह इदानीं महल्लको तुम्हे इम गण परिहरथाति पञ्च पञ्च मिगसतानि एकेक पुत्त पटिच्छापेसि।

ततो पट्ठाय ते द्वे जना मिगगण परिहरन्ति। मगधरट्ठस्मिञ्च सस्ससमये किट्ठसम्बाधे अरज्जे मिगान परिपन्थो होनि। मनुस्सा सस्सखादकान मिगान मारणत्थाय तत्थ तत्थ ओपात्त खणन्ति सुलानि रोपेन्ति पासाणयन्तानि सज्जेन्ति कूटपासादयो पासे ओड्ढेन्ति। बहू मिगा विनास आपज्जन्ति। बोधिसत्तो किट्ठसम्बाधसमय जत्वा पुत्ते पक्कोसापेत्वा आह—ताता^१। अय किट्ठसम्बाधसमयो बहू मिगा विनास पापुणन्ति। मय महल्लका। येन केनुपायेन एकस्मिं ठाने वीतिनामेस्साय। तुम्हे तुम्हाक मिगगणे गहेत्वा अरज्जे पव्वतपाद पविसित्वा सस्सान उद्धट्टकाले आगच्छेय्याथाति।

ते साधूति पितु वचन पटिस्सुणित्वा सपरिवारा निक्खमिसु। तेस पन गमनागमनमग्गे मनुस्सा जानन्ति

हमस्मि काले मिगा पव्वन आरोहन्ति इमस्मि काले ओरोहन्तीति । ते तत्थ तत्थ पटिच्छन्तद्वाने निळीना बहू मिगे विज्झित्वा मारेन्ति ।

काळमिगोपि अत्तनो दन्धताय इमाय नाम वेलाय गन्तब्ब इमाय वेलाय न गन्तब्बन्ति अजानन्तो मिगगण आदाय पुव्वण्हेपि मायण्हेपि [१३०] पदोसेपि पच्चूसेपि गामद्वारेन गच्छति । मनुस्सा तत्थ तत्थ पक्कनि-याव ठिता च निळीना च बहू मिगे विनाम गमेन्ति । एव सो अत्तनो दन्धताय बहू मिगे विनासम्पापेत्वा अप्पकेहेव मिगेहि अरञ्ज पाविसि ।

लक्षणमिगोपि पण पडितो व्यन्तो उपायकुसलो इमाय वेलाय गन्तब्ब इमाय वेलाय न गन्तब्बन्ति जानाति । सो गामद्वारेनपि न गच्छति, दिवापि न गच्छति, पदोसेपि न गच्छति, पच्चूसेपि न गच्छति । मिगगण आदाय अङ्कुरत्तसमयमेव गच्छति । तस्मा एकम्पि मिग अविनासेत्वा अरञ्ज पाविसि ।

ते तत्थ चत्तारो मामे वसित्वा सस्सेसु उद्धटेसु पव्वता ओतरिसु । कालो पच्छा^१ गच्छन्तोपि पुरिमन-येनेव अवसेसमिगेपि विनाम पापेन्तो एककोव आगमि । लक्षणमिगोपि एकमिगम्पि अविनासेत्वा पच्चहि मिगसतेहि परिवृतो मातापितुन्न सन्निक आगमि । बोधिसत्तो द्वे पुत्ते आगच्छन्ते दिस्वा मिगगणेन^२ सद्धि मन्तेन्तो इम गाथ समुट्ठापेसि—

होति सीलवत अत्थो पटिसन्थारवुत्तिन ।

लक्षण पस्स आयन्त जातिसघपुरक्खत ॥

अथ पस्ससि म काल सुविहीन व जातिही^३ ति ।

तत्थ सीलवतन्ति सुखसीलताय सीलवन्तान आचारसम्पन्नान । अत्थोति वुड्ढि । पटिसन्थारवुत्ति-नन्ति धम्मपटिसन्थारो च आमिसपटिसन्थारो च एतेस वुत्तिनोति पटिसन्थारवुत्तिनो । तेस पटिसन्थारवुत्तिन । एत्थ च पापनिवारणओवादानुसासनादिवसेन धम्मपटिसन्थारो च गोचरलाभापनगिलानुपट्ठाकधम्मिक-रक्खावसेन आमिसपटिसन्थारो च वेदितब्बो । इद वुत्त होति । इमेसु द्वीसु पटिसन्थारेसु ठितान आचारसम्पन्नान पण्डितान वुड्ढि नाम होति । इदानि त वुड्ढि दस्सेतु पुत्तमातर^३ आलपन्तो विय लक्षण पस्सति आदिमाह । तत्राय सखेपत्थो । आचारपटिसन्थारसम्पन्न अत्तनो पुत्त एकमिगम्पि अविनासेत्वा जातिसघेन पुरक्खत परिवारित आगच्छन्त पस्स । ताय पन आचारपटिसन्थारसम्पदाय विहीन दन्धपञ्च अथ पस्ससि म काळ एकम्पि आति अनवसेसेत्वा^४ सुविहीनमेव जातीहि एकक आच्छन्तन्ति । एव पुत्त अभिनन्दित्वा पन बोधिसत्तो यावतायुक् ठत्वा यथाकम्म गतो ।

सत्थापि न भिक्खवे^१ सारिपुत्तो इदानेव जातिसघपरिवारितो सोभति, पुब्बेपि सोभि येव । न च देवदत्तो एतरहि येव गणम्हा परिहीनो पुब्बेपि परिहीनो येवाति इम धम्मदेसन दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि घटेत्वा अनुसन्धि योजेत्वा जातक समो [१३१] धानेसि । तदा काळो देवदत्तो अहोसि । परिसा पिस्स देवदत्तपरिसाव लक्षणो सारिपुत्तो परिसा पनस्स बुद्धपरिसा माता राहुलमाता अहोसि । पिता पन अहमेव अहोसिन्ति ।

लक्षणमिगजातक

परिचय संख्या 030277

• वास्तविक विवरण

निवृत्ती संस्थापक-प्राध्यापक

१ सि० पञ्चागच्छन्तो । २ स्या०—मिगिया । ३ स्या०—मिगमातर । ४ स्या०—अवसेसेत्वा

२. निग्रोधमिगजातकं

निग्रोधमेव सेवेय्याति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो कुमारकम्पपत्थेरस्स मानर आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सा किर राजगहनगरे महाविभवस्स सेट्ठिनो धीता अहोसि । उस्सन्नकुसलमूला परिमदितसखारा पच्छिमभविकसत्ता । अन्तोकूटे पदीपो विय तस्सा हृदये अरहत्तुपनिस्सयो जलति । अथ सा अत्तान जाननकालतो पट्ठाय गे हे अनभिरता पव्वजितुकामा हुत्वा मातापितरो आह—अम्म ताता । मय्ह घरावासे चित्त नाभि-रमति अहं निग्रोधानिके बुद्धसासने पव्वजितुकामा पव्वाजेथ मन्ति ।

अम्म ! किं वदेसि ? इमं कुल बहुविभव । त्वञ्च अम्हाक एकधीनिका । न लब्धा तथा पव्वजितुन्ति ।

सा पुनपुन याचित्वापि मातापितुन्न सन्तिका पव्वज्ज अलभमाना चिन्तेसि— होतु पतिकुल गता सामिक आराधेत्वा पव्वजिस्सामीनि । सा वयप्पत्ता पतिकुल गन्त्वा पतिदेवता हुत्वा सीलवती कल्याणधम्मा अगार अज्झावसि । अथस्सा सवासमन्वाय कुच्छिय गम्भो पतिट्ठहि । सा गम्भस्स पतिट्ठितभाव न अज्जासि । अथ तस्सि नगरे नक्खत्त घोसयिसु । सकलनगरवासिनो नक्खत्त कीळिसु । नगर देवनगर विय अलकतपटियत्त अहोसि । सा पन ताव उळारायपि नक्खत्तकीळाय वत्तमानाय अत्तनो सरीर न विलिम्पति नालकरोति पकति-वेसेनेव चरति ।

अथ न सामिको आह—भद्दे ! सकलनगर नक्खत्तनिस्सित त्वं पन सरीर नप्पटिजग्गसि, अलकार न करोसि किकारणाति ?

सा आह—अय्यपुत्त ! द्वत्तिसाय मे कुणपेहि पूरित सरीर । किं इमिना अलकतेन ! अयं हि कायो नेव देवनिम्मितो न ब्रह्मनिम्मितो, न सुवण्णमयो, न मणिमयो, न हरिचन्दनमयो, न पुण्डरीककमलुप्पलगम्भसम्भूतो न अमतोसधपूरितो । अथ खो कुणपे जातो मातापेतिकसम्भवो निच्चुच्छादनपरिमहनभेदनविद्धसनधम्मो कट-सिवड्डनो तण्हूपादिन्नो सोकान निदान परिदेवान वत्थु सब्बरोगान आलयो कम्मकरणान परिग्गहो अन्तोपूति बहिनिच्चपग्घरणो किमिकुलान आवासो, सीवथिकपरायणो, मरणपरियोसानो सब्बलोकस्स चक्खुपथे परिवत्त-मानोपि—[१३२]

“अट्ठीनहारसयुत्तो तच्चमसविलेपनो ।

छविया कायो पटिच्छन्नो यथाभूतं न दिस्सति ॥

अन्तपूरो उदरपूरो यकपेळस्स वत्थिनो ।

हृदयस्स पप्फासस्स वक्कस्स पिहक्कस्स च ॥

सिघाणिकाय खेळस्स सेदस्स मेदस्स च ।

लोहितस्स लसिकाय पितस्स च वसाय च ॥

अथस्स नवहि सोतेहि असुची सवति सब्बदा ।

अक्खिम्हा अक्खिगूथको कण्णम्हा कण्णगूथको ॥

सिघाणिका च नासातो मुखेन वमति एकदा ।

पित्तं सेम्हं च वमति कायम्हा सेदजल्लिका ॥

अथस्स सुसिर सीस मत्थलुगेन पूरित ।
 सुभतो न मञ्जति वालो अविज्जाय पुरक्खतो ॥
 अनन्तादीनवो कायो विसरुक्खसमूपमो ।
 आवासो सब्बरोगान पुञ्जो दुक्खस्स केवलो ॥
 सचे इमस्स कायस्स अन्तो बाहिरतो सिया ।
 दण्ड नून गहेत्वान काके सोणे च वारये ॥
 दुग्गन्धो असुची कायो कुणपो उक्करूपमो ।
 निन्दितो चक्खूभूतेहि कायो बालाभिनन्दितो ॥”
 अल्लचम्मपरिच्छन्नो नवद्वारो महावणो ।
 समन्ततो पग्घरति असुचिपूतिगन्धियो ॥
 यदा च सो मतो सेति उद्धुमातो विनीलको ।
 अपविद्धो सुसानस्मि अनपेक्खा होन्ति आतयो ॥
 खादन्ति न सुवाणा च सिगाला च बका किमि ।
 काका गिज्झा च खादन्ति ये चञ्जे सब्बपाणिनो ॥
 सुत्वान बुद्धवचन भिक्खु च जाणवा इध ।
 सो खो न अभिजानाति यथाभूत हि पस्सति ॥
 यथा इम तथा एत यथा एत तथा इद ।
 अज्झत्तञ्च बहिद्धा च काये नन्द विरज्जह ॥

अय्यपुत्त ! इम काय अलकरित्वा कि करिस्सामि ? ननु इमस्स अलकरण गूथपुण्णघटस्स बहिचित्तकम्मकरण विय होतीति ।

सेट्ठिपुत्तो त तस्सा वचन सुत्वा आह—भद्रे ! त्व इमस्स सरीरस्स इमे दोसे पस्समाना कस्मा न पब्बजसीति ?

अय्यपुत्त ! अह पब्बज्ज लभमाना अज्जेव पब्बजेय्यन्ति ।

सेट्ठिपुत्तो साधु अह त पब्बाजेस्सामीति वत्वा महादान पवत्तेत्वा महासक्कार कत्वा महन्तेन परिवारेन भिक्खुणीउपस्सय नेत्वा त पब्बाजेन्तो देवदत्तपक्खियान भिक्खुणीन सन्तिके पब्बाजेसि । सा पब्बज्ज लभित्वा परिपुण्णसकप्पा अत्तमना अहोसि । अथस्सा गम्भे परिपाक गच्छन्ते इन्द्रियान अञ्जत्त हत्थपादपि-
 ट्ठीन बहुलत उदरपटलस्स च महन्तत दिस्वा भिक्खुणियो त पुच्छिसु—अय्ये ! त्व गम्भिनी विय पञ्जायसि, कि एतन्ति ?

अय्य ! इद नाम कारणन्ति न जानामि, सील पन मे परिपुण्णन्ति ।

अथ न ता भिक्खुणियो देवदत्तस्स सन्तिक नेत्वा देवदत्त पुच्छिसु—अय्य ! अय्य कुलधीता किच्छेन सामिक आराधेत्वा पब्बज्ज लभि । इदानि पनस्सा गम्भो पञ्जायति । मय[१३३] इमस्स गम्भस्स गिहीकाले वा पब्बजितकाले वा लद्धभाव न जानाम कि दानि करोमाति ? देवदत्तो अत्तनो अबुद्धभावेन खन्तिमेत्तानुद्धान च नत्थिताय एव चिन्तेसि—देवदत्तस्स पक्खिका भिक्खुणी कुच्छिना गम्भ परिहरति । देवदत्तो च त अज्झुपेक्खति येवाति मय्ह गरहा उप्पज्जिस्सति । मया इम उप्पब्बाजेतु वट्ठीति । सो अवीमसित्वाव सेलगुळ पवट्टयमानो विय पक्खन्दित्वा गच्छथ इम उप्पब्बाजेथाति आह । ता तस्स वचन सुत्वा उट्ठाय वन्दित्वा उपस्सय गता ।

अथ सा दहरा भिक्खुणियो आह—अय्या ! न देवदत्तत्थेरो बुद्धो, न पि मय्ह तस्स सन्तिके पब्बज्जा ।

लोके पन अगपुगलम्स सम्मामम्बुद्वस्म सन्तिके मट्ट पव्वज्जा । मा च पन मे दुक्खेन लद्धा मा न अन्तरापाय ।
एय म गहेत्वा सत्थु सन्तिक जेतवन गच्छथाति ।

ता त आदाय राजगहा पञ्चचनालीमयोजन मग्ग अतिक्कम्म अनुपुब्बेन जेतवन पत्वा सत्थार
वन्दित्वा तमत्थ आरोचेसु । सत्था चिन्तेसि—किञ्चापि गिहीकाले एतिस्सा गम्भो पतिट्ठितो एव सन्तेपि समणो
गोतमो देवदत्तेन जहितक आदाय चरतीति नितिययान ओकामो भविस्समि, तस्मा इम कथ पच्छिन्दितु सराजि-
काय परिसाय मज्जे इम अधिकरण विनिच्छित्तु वट्ठतीति । पुन दिवमे राजान पसेनदिकोसल महाअनाथपिण्डक
चूलअनाथपिण्डक विसास महाउपासिक अज्जानि च अभिज्जानानि महाकुलानि पक्कोसापेत्वा सायण्हसमये
चतुसु परिसासु सन्निपतितासु उपलित्थेर आमन्तेमि—गच्छ चतुपरिसमज्जे इमिस्सा दहरभिक्षुणिया कम्म
सोधेहीति ।

साधु भन्तेति थेरो पग्गिसमज्जे गत्वा अत्तनो पञ्जनामने निमीदित्वा रज्जो पुगतो विसास उपासिक
पक्कोसापेत्वा इम अधिकरण पटिच्छापेमि—गच्छ विसाखे । अय दहरा अमुकमामे अमुकदिवमे पव्वजितानि
तत्तनो अत्वा इमस्स गम्भस्स पुरे वा पच्छा वा लद्धभाव जानाहीति ।

उपासिका माधूनि सम्पटिच्छित्वा साणि पग्गिक्खिपापेत्वा अन्तो साणिय दहरभिक्षुणिया हत्थपाद-
नाभिउदरपग्गियोसानानि ओलोकेत्वा मासदिवमे समानेत्वा गिहीभावे गम्भस्म लद्धभाव तत्तनो अत्वा थरस्स
सन्तिक गत्वा तमत्थ आरोचेसि ।

थेरो चतुपरिसमज्जे त भिक्खुणि मुद्ध अकामि ।

सा मुद्धा हुत्वा भिक्खुसव सत्थार च वन्दित्वा भिक्खुणीहि सद्धि उपम्सयमेव गता । मा गम्भपरिपाक-
मन्वाय पदुमुत्तरपादमूले पत्थितपत्थन महानुभाव पुत्त विजायि ।

अथेकदिवस राजा भिक्खुणुपस्सयसमीपेन गच्छन्तो दारकसद् सुत्वा अमच्चे पुच्छि । अमच्चा न
कारण अत्वा— देव ! सा दहरभिक्षुणी पुत्त विजायि तस्सेसो सद्दोति आहसु । [१३४]

भिक्खुणीन भणे । दारकपटिजग्गन नाम पळिबोधो मय न पटिजग्गिस्सामाति राजा न दारक
नाटकित्थीन दापेत्वा कुमारपरिहारेन वड्ढापेसि । नामगहणदिवसे चस्स कस्सपोति नाम अकसु । अथ न कुमार-
परिहारेन वड्ढित्ता कुमारकस्सपोति सजानिसु । सो सत्तवस्सिककाले सत्थुसन्तिके पव्वजित्वा परिपुण्णवीसति-
वस्सो उपसम्पद लभित्वा गच्छन्ते गच्छन्ते काले वम्मकथिकेसु चित्रकथी अहोसि । अथ न सत्था “एतदग्ग भिक्खवे ।
मम सावकान भिक्खून् चित्रकथीन यदिद कुमारकस्सपो” ति ^१ एतदग्गे ठपेसि । सो पच्छा वम्मिकसुत्ते अरहत्त पापुणि
मातापिस्स भिक्खुणी विपस्सित्वा अगग^२ लपत्ता । कुमारकस्सपो थेरो बुद्धसासने गगनमज्जे पुण्णचन्दोविय
पाकटो जातो । अथेकदिवस तथागतो पच्छाभत्त पिण्डपान पटिवक्कन्तो भिक्खून् ओवाद दत्वा गन्धकुटि पाविसि ।
भिक्खू ओवाद गहेत्वा अत्तनो अत्तनो रत्तिट्ठानदिवाट्ठानेसु दिवसभाग खेपेत्वा सायण्हसमये धम्मसभाय सन्नि-
पत्तित्वा—आवुसो ! देवदत्तेन अत्तनो अबुद्धभावेन चैव खन्तिमेत्तादीनञ्च अभावेन कुमारकस्सपत्थेरो च थेरी
च उभो नासिता सम्मासम्बुद्धो पन अत्तनो धम्मराजताय चैव खन्तिमेत्तानुद्दयसम्पत्तिया च उभिन्नम्पि तेस
पच्चयो जातोति बुद्धगुणे वण्णयमाना निसीदिसु ।

सत्था बुद्धलीळ्हाय धम्मसभ आगन्त्वा पञ्जतासने निसीदित्वा— काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि
कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

भन्ते ! तुम्हाकमेव गुणकथामाति सब्ब आरोचयिसु ।

न भिक्खवे ! तथागतो इदानेव इमेस उभिन्न पच्चयो च पतिट्ठा च जातो, पुब्बेपि अहोसि येवाति ।

मिग्वू तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्त याचिमु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्न कारण पाकटमकासि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मन्ते रज्ज कारयमाने बोधिसत्तो मिगयोनिय पटिसन्धि गण्ह । सो मातु कुच्छित्तो निक्खन्तो सुवण्णवण्णो अहोसि । अक्खीनि चस्म मणिगुल्लसदिमानि अहेसु । सिगानि रजतवण्णानि । मख रत्तकम्बत्तपुञ्जवण्ण हत्थपादपरियन्ता लाखारसपरिकम्मकता विय, वाळधि चमरस्स विय अहोसि । सरीर पनस्स महन्त जस्सपोतप्पमाण अहोसि । सो पञ्चसतमिगपरिवारो अरञ्जेवास कप्पेसि । नामेन निग्रोधमिगराजा नाम । अविदूरे पनस्म अञ्जोपि पञ्चसतमिगपरिवारो साखमिगो नाम वसति । सोपि सुवण्णवण्णो व अहोसि । तेन समयेन वाराणसिराजा मिगववप्पसुतो होति।[१३५]विना मसेन न भुञ्जति । मनुस्सान कम्मच्छेद कत्वा सब्बे नेगमजानपदे सन्निपातेत्वा देवसिक मिगव गच्छति ।

मनुस्सा चिन्तेमु — अय राजा अम्हाक कम्मच्छेद करोति । यन्नून मय उय्याने मिगान निवाप वपित्वा पानीय सम्पादेत्वा बहू मिगे उय्यान पवेसेत्वा द्वार बन्धित्वा रञ्जो निय्यावेस्सामाति ।

ते मग्गे उय्याने मिगान निवाप निण रोपेत्वा उदक सम्पादेत्वा द्वार योजेत्वा वागुरानि आदाय मुग्ग-
रादिनानावुवहत्था अरञ्ज पविसित्वा मिगे परियेममाना मज्जे ठिते मिगे गण्हिस्सामाति योजनमत्त ठान परि-
क्खित्वा सखिपमाना निग्रोधमिगसाखमिगान वसनट्ठान मज्जे कत्वा परिक्खिपिसु । अथ न मिगगण दिस्वा
रुक्खगुम्वाद्यो च भूमिञ्च मुग्गेहि पहरन्ता मिगगण गहनट्ठानतो नीहरित्वा असिसत्तिधनुआदीनि
आवुधानि उगिरित्वा महानाद नदन्ता न मिगगण उय्यान पवेसेत्वा द्वार पिधाय राजान उपसकमित्वा—देव ।
निबद्ध मिगव गच्छन्ता अम्हाक कम्म नासेथ । अम्हेहि अरञ्जतो मिगे आनेत्वा तुम्हाक उय्यान पूरित । इतो पट्ठाय
तेस मसानि खादथाति राजान आपुच्छित्वा पक्कमिसु ।

राजा तेस वचन सुत्वा उय्यान गत्वा मिगे ओलोकेन्तो द्वे सुवण्णमिगे दिस्वा तेस अभय अदासि ।
ततो पट्ठाय पन कदाचि साम गत्वा एकमिग विज्झित्वा आनेति । कदाचिस्स भत्तकारको गत्वा विज्झित्वा
आहरति । मिगा धनु दिस्वाव मरणभयेन तज्जिह्वा पलायन्ति । द्वे तयो पहारे लभित्वा किलमन्तिपि, गिलानापि
होन्ति मरणम्पि पापुणन्ति ।

मिगगणो त पवुत्ति बोधिसत्तस्स आरोचेसि । सो साख पक्कोसापेत्वा आह— सम्म । बहु मिगा
नस्सन्ति । एकमेन मरितब्बे सति इतो पट्ठाय मा कण्ठेन मिगे विज्झन्तु । धम्मगण्डिकट्ठाने^१ मिगान वारो होतु
एकदिवस मम परिमाय वारो पापुणातु, एकदिवस तव परिमाय वारो पापुणातु । वारप्पत्तो मिगो गत्वा धम्म-
गण्डिकाय सीस ठपेत्वा निपज्जतु । एव सन्ते मिगा भीता न भविस्सन्तीति ।

सो साधूति सम्पटिच्छि ।

ततो पट्ठाय वारप्पत्तोव मिगो गत्वा धम्मगण्डिकाय गीव ठपेत्वा निपज्जति । भत्तकारको आगन्त्वा
तत्थ निपन्नकमेव गहेत्वा गच्छति ।

अथेकदिवस साखमिगस्स परिसाय एकस्सा गम्भिनिमिगिया वारो पापुणि । सा साख उपसकमित्वा-
सामि । अहम्हि गम्भिणी, पुत्तक विजायित्वा द्वे जना वार गमिस्साम, मय्ह वार अतिक्कामेहीति आह ।

सो—न सक्का तव वार अञ्जेस पापेतु, त्वमेव तुय्ह पत्त^२ जानिस्ससि गच्छाहीति आह ।

सा तस्स[१३६]सन्तिका अनुग्गह अलभमाना बोधिसत्त उपसकमित्वा तमतथ आरोचेसि ।

सो तस्सा वचन सुत्वा [चिन्तेसि-पुब्बे बोधिसत्ता हि परेस दुक्ख दिस्वा अत्तनो जीवित नापेक्खन्ति ।
अत्तहिततो परहितमेव तेस गरुतर होति ।

सथ जीवन्ति सकुणा पसू सव्वे यने मिगा ।
 जीयन्ति परे धीरा सन्तो मत्तन्ति रत्ता ॥
 वित्त अगञ्च पाणञ्च चत्त तेहि हिताय च ।
 गो ममत्थो बहू सन्ते सन्तारेम्म सदेवके ॥
 इमिना सारहीनेन कायेन च अपुञ्जता ।
 अहन्ते नून य लाभ लभिस्सामि अय धुव ॥ न्ति ।

इति चिन्तेत्वा आह^१]-होतु गच्छ त्व अह ते वार अनिकमिस्सामीति सथ गन्त्वा धम्मगण्डिकाय सीस कत्वा निपज्जि । भत्तकारको त दिस्वा लद्धाभयो मिगराजा गण्डिकाय निपन्नो किंलु र्यो कारणन्ति वेगेन गन्त्वा रञ्जो आरोचेसि । राजा तावदेव रथ आरुह्य महन्नेन परिवारेन आगन्त्वा बोविसन् दिस्वा आह-सग्ग मिगरान् । ननु मया तुह् अमय दिन्न ? कम्मा त्व इव निपन्नोति ?

महाराज ! गम्भिणी मिगी आगन्त्वा मम वार अञ्जस्स मिगम पावेहीनि आह । न सक्का खो पन मया एकम्म वरणदुख अञ्जस्स उपरि पम्बिषितु । स्वाह अत्तनो जीविन तस्मा दन्वा तस्मा सन्तक मरण गहेत्ता इथ निपन्नो । गा अञ्ज किञ्चि आसकित । महाराजाति ।

राजा आह-सामि ! मुवण्णपणमिगराज ! मया न तादिमो खन्निमेनानुद्दयसम्पन्नो मनुस्सेसुपि दिट्ठपुव्वो, तेन ते पपन्नोस्मि । उट्ठेहि तुह् अञ्च तस्मा च अमय दम्मीति ।

द्वीहि अभये लद्धे अवसेसा कि करिस्सन्ति नरिन्दानि ?

अवसेसानम्पि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! एवम्पि उय्याने येव मिगा अभय लभिस्सन्ति, सेसा कि करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! मिगा ताव अभय लभन्तु सेसा चतुप्पदा कि करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! चतुप्पदा ताव अभय लभन्तु दिजगणा कि करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! दिजगणा ताव अभय लभिस्सन्ति । उदके वसन्ता मच्छा कि करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभय दम्मि सामीति ।

एव महासत्तो राजान सब्बसत्तान अभय याचित्वा उट्ठाय राजान पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठापेत्वा “धम्म चर महाराज ! मातापितुसु पुत्तधीतासु ब्राह्मणगृहपतिकेसु नेगमजानपदेसु धम्म चरन्तो सम चरन्तो कायस्स भेदा परम्परणा सुगति सग्ग लोक गमिस्ससीति रञ्जो बुद्धलील्लहाय धम्म देवेत्वा कतिपाह उय्याने वसित्वा रञ्जो ओवाद दत्वा मिगगणपरिवृतो अरञ्ज पाविसि । सापि खो मिगधेनु पुप्फकण्णिकसदिस पुत्त विजायि । सो कीळमानो साखमिगस्स सन्तिक गच्छति । अथ न माता तस्स सन्तिक गच्छन्त दिस्वा-पुत्त ! इतो पट्ठाय मा एतस्स सन्तिक गच्छ निगोधस्सेव सन्तिक गच्छेय्यासीति ओवदन्ती इम गाथमाह-

निगोधमेव सेवेय्य न साखमुपसवसे ।

निगोधास्म मत सेय्यो यञ्चे साखास्म जीवित ॥ न्ति । [१३७]

तत्थ निगोधमेव सेवेय्याति तात ! त्व वा अञ्जो वा अत्तनो हितकामो निगोधमेव सेवेय्य, भजेय्य उपसकमेय्य । न साखमपसवसेति साखमिग पन न उपसवसे, उपगम्म न सवसेय्य, एत निस्साय जीविक न कप्पेय्य ।

१ सीहलपोत्थके न दिस्सति ।

निग्रोधस्मि सः सेय्योति निग्रोधरञ्जो पादमूले मरणमपि सेय्यो, वर उत्तम । यञ्चे साखस्मि जीवितमिति यम्प न साखस्म सन्तिके जीवितं न नेव सेय्यो । न वरं न उत्तमन्ति अत्थो ।

ततो पट्ठाय च पन अभयलद्धका मिगा मनुस्मान सस्मानि खादन्ति । मनुस्मा लद्धाभया इमे मिगाति पहरितु वा पठापेनु वा न विमहन्ति । ते राजगणे सन्निपत्तिन्वा रञ्जो तपन्थ आरोवेसु । राजा मया पसन्नेन निग्रो-
धमिगवरस्म वरो दिन्नो । अहं रञ्जं जहेयं न च न पटिञ्ज । गच्छथ न कोचि मम विजिते निगे पहरितु लभतीति ।

निग्रोधमिगो त पवन्ति सुत्वा मिगगण सन्निपातापेत्वा — इतो पट्ठाय परेम सस्स खादितु न लभ-
थानि पिगे वारेत्वा मनुस्मान आरोचापेमि । इतो पट्ठाय सस्सकारकमनुस्सा सस्सरक्खणत्थ वति मा करोन्तू
खेत पन आविज्झित्वा पग्गमञ्ज वन्धन्तूति । ततो पट्ठाय किर खेत्येसु पण्णवन्धनसञ्जा उदगादि । ततो पट्ठाय
पण्णसञ्ज अतिक्कसुत्तमिगो नाप नत्थि । अयं किर तेम बोधिसत्ततो लद्धओवादो । एव मिगगण ओवदित्वा
बोधिसत्तो यावतायुक् ठत्वा मत्ति मिगेहि यथाकम्म गतो । राजापि बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा पुञ्जानि कत्वा
यथाकम्म गतो ।

सत्था न भिक्खो ! इदानेवाहं येरिया च कुमारकम्भपस्म च अवस्सयो, पुब्बेपि अवस्सयो एवाति ।
इमं वम्मदेसन आहरित्वा चनुमच्चवम्मदेसन विनिवट्ठेत्वा द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक
समोवासेनि । तदा खान्मिगो देवदत्तो अहोमि परिमापिस्स देवदत्तपरिसाव, मिगधेनु थेरी अहोसि, पुत्तो
कुमारकस्सपो । राजा जानन्दो । निग्रोधमिगराजा पन अहमेव अहोसिन्ति ।

निग्रोधमिगजातक

३. कण्डिनजातकं

धिरत्थकण्डिन सत्तलन्ति उद मत्था जेतवने विहरन्तो पुगणदुनियिकापलोभन आरब्ध कथेसि ।
त अट्ठनिपाते इन्द्रियजातके आविभविम्मन्ति ।

पच्चपन्नवत्थु

भगवा पन त भिक्खु एतदवोच[१३८]भिक्खु। पुब्बेपि त्व एन मातुगाम निम्माय जीवितक्खय पत्वा
वीतच्चिकेसु अगारेसु पक्कोति ।

भिक्खू तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्त याचिगु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्न कारण पाकटमकासि ।

इतो पर पन भिक्खून् याचन भवन्तर्पटिच्छन्न तञ्च अवत्वा अनीत आहरीति एतकमेव वक्खाम ।
एतके वुत्तोपि आयाचन बलाहकगट्ठमतो चन्दनीहरणपमाय भवन्तर्पटिच्छन्न कारणभावोचाति सब्बमेत
हेट्ठा वुत्तनयेनेव योजेत्वा वेदितव्व ।

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे राजगहे मगधराजा रज्ज कारेति । मगधवासिकान सस्ससमये मिगान महापरि-
पन्थो होति । ते अरञ्जे पव्वतपाद पविमन्ति । तत्थ एको अरञ्जवासी पव्वतेय्यमिगो एकाय गामन्तवासिनिया
मिगपोतिकाय सद्धि सन्थवं कत्वा तेस मिगान पव्वतपादतो ओम्ह्य पुन गामन्त ओसरणकाले मिगपोतिकाय
पटिबद्धचित्तता तेहि सद्धि येव ओतरि । अथ न सा आह— त्व कोसि अय्य ?

पव्वतेय्यो बालमिगो ।

गामन्तो च नाम सासको सप्पटिभयो मा अम्हेहि सद्धि ओतराहीति ।

सो तस्सा पटिबद्धचित्तताय अतिवत्तिर्त्वा ताय सद्धियेव अगमासि

मगधवासिनो इदानि मिगान पव्वतपादा ओतरणकालोति ज्ञात्वा मग्गे पटिच्छन्नकोट्ठकेसु तिट्ठन्ति
तेसम्पि द्विन्न आगमणमग्गे एको लुट्ठको पटिच्छन्नकोट्ठके ठितो होति । मिगपोतिका मनुस्सगन्ध घायित्वा एको
लुट्ठको ठितो भविस्सतीति त बालमिग पुरतो कत्वा सय पच्छतो अहोसि । लुट्ठको एकेन सरण्णहारेनेव मिग तत्थेव
पातेसि । मिगपोतिका तस्स विद्धभाव ज्ञात्वा उप्पत्तिता वातगतिया पलायि । लुट्ठको कोट्ठका निक्खमित्वा
मिग ओक्कन्तिता अग्गि कत्वा वीतच्चिकेसु अगारेसु मधुरमस पचित्वा खादित्वा पानीय पिबित्वा अवसेस
लोहितबिन्दूहि पग्धरन्तेहि काजेनादाय दारके तोसेन्तो धर अगमासि ।

तदा बोधिसत्तो तस्मि वनखण्डे देवता हुत्वा निव्वत्तो होति । सो त कारण दिस्वा इमस्स बालमिगस्स
मरण नेव मातर निस्साय, न पितर निस्साय अथखो काम विस्साय कामनिमित्त हि सत्ता सुगतिया हत्थच्छेदादि
दुग्गतियञ्च पञ्चविधबन्धनादिनानप्पकारक दुक्ख पापुणन्ति परेस मरणदुक्खुप्पादनम्पि नाम इमस्मि लोके
गरहितमेव । य जनपद मातुगामो विचारेति अनुसासति सो इत्थिपरिनायको जनपदोपि गरहितो वये सत्ता मातु-
गामस्स वस गच्छन्ति तेपि गरहिता ये वाति एकाय गाथाय तीणि गरहवत्थूनि दस्सेत्वा वनदेवतासु साधुकार
दत्वा गन्धपुष्पादीहि पूजयमानासु मधुरेण सरेण त वनसण्ड उन्नादेन्तो इमाय गाथाय धम्म देसेसि —[१३९]

धिरत्थुकण्डिन सत्तल पुरिस गाल्हबोधिन,

धिरत्थु त जनपद यत्थित्थो परिनायिका ।

तेचापि धिक्कता सत्ता ये इत्थीन वस गताति ।

तत्थ धिरत्थूति गरहणत्थे निपातो, स्वायमिध उत्तासउब्बेगवसेन गरहणे दट्ठब्बो । उत्तसिनुब्बिग्गो हि होन्तो बोधिसत्तो एवमाह । कण्डमस्स अत्थीति कण्डी । न कण्डिन । तपन कण्ड अनुपविसनट्ठेन सल्लन्ति वुच्चति । तस्मा कण्डिन सल्लन्ति एत्थ सल्ल कण्डिनन्ति अत्थो । सल्ल वा अस्स अत्थीति सल्लो । तं सल्ल च महन्त वणमुख कत्वा बलवप्पहार देन्तो गाल्ह विज्झतीति गाल्हवेधी । त गाल्हवेधिन । नानप्पकारकेन कण्डेन कुमुदपत्तसण्ठान-फटेन उज्जुगमनेनेव सत्तेन च समन्नागत गाल्हवेधिन पुरिस धिरत्थूति अयमेत्थ अत्थो । परिनायिकाति इस्सरा-सविधायिका । धिक्कताति गरहिता । सेसमेत्थ उत्तानत्थ मेव । इतो पर पन एत्तकम्पि अवत्वा य य अनुत्तान त तदेव वण्णयिस्साम । एव एकाय गाथाय तीणि गरहवत्थूनि दस्सेत्वा बोधिसत्तो वन उन्नादेत्वा बुद्धलील्हाय धम्म देसेसि ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्षु सोतापत्ति-फले पत्तिट्ठहि । सत्था द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । इतो पर पन द्वे वत्थूनि कथेत्वाति इम अवत्वा अनुसन्धि घटेत्वाति एत्तकमेव वक्खाम । अवुत्तम्पि पन हेट्ठावुत्तनयेनेव योजेत्वा गहेतब्ब । तदा पब्बतेय्यो मिगो उक्कण्ठितभिक्षु अहोसि । मिगपोतिका पुराणटुतियिका । कामेसु दोस दस्सेत्वा धम्म देसिकदेवता पन अहमेव अहोसिन्ति ।

कण्डिनजातक

४. वातमिगजातकं

न किरत्थि रसेहि पापियोनि इदं सत्था जेतवने विहरन्तो चुल्लपिण्डपातिकतिस्सत्थेरं आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सत्थरि किर राजगहं उपनिस्साय वेळुवने विहरन्ते तस्सकुमारो नाम महाविभवस्स सेट्ठिकुलस्स पुत्तो एकदिवसं वेळुवनं गत्वा सत्थुधम्मदेसनं सुत्वा पव्वजिनुकामो पव्वज्जं याचित्वा मातापितृहि अननुञ्जातत्ता पटिक्खित्तो सत्ताहं भत्तच्छेदं कत्वा रट्ठपालत्थेरो विय मातापितरो आनुजानापेत्वा सत्थु सन्तिके पव्वजि । सत्था तं पव्वाजेत्वा अद्धमासमत्तं वेळुवने विहरित्वा जेतवनं अगमासि । तत्रायं कुलपुत्तो तेरसधुत्तंगानि [१४०] समादाय सावत्थियं सपदानं पिण्डाय चरमानो कालं बीतिनामेसि । चुल्लपिण्डपातिकतिस्सत्थेरो नामाति वुत्तो गगनतले चन्दो विय बुद्धसासने पाकटो पञ्जातो अहोसि ।

तस्मिं काले राजगहे नक्खत्तकीलाय वत्तमानाय थेरस्स मातापितरो यं तस्स गिहीकाले अहोसि । आभरणभण्डकं तं रजतचंगोटके निक्खिपित्वा उरे ठपेत्वा अञ्जासु नक्खत्तकीलासु अम्हाकं पुत्तो इमिना इमिना अलंकारेण अलंकतो नक्खत्तं कीळति तं नो एकपुत्तकं गहेत्वा समणो गोतमो सावत्थिनगरं गतो, कहं नुखो सो एतरहि निसिन्नो, कहं ठितोति वत्ता रोदन्ति ।

अथेका वण्णदासी तं कुलं गत्वा सेट्ठिभरियं रोदन्तिं दिस्वा पुच्छि—किं अय्ये रोदसीति ?

सा तमत्थं आरोचेसि ।

किं पन अय्ये ! अय्यपुत्तो पियायतीति ?

असुकञ्च असुकञ्चाति ।

सचे तुम्हे इमस्मिं गेहे सब्बं इस्सरियं मय्हं देथ अहं वो पुत्तं आनेस्सामीति ।

सेट्ठिभरिया साधूति सम्पटिच्छित्वा परिव्वयं दत्वा महन्तेन परिवारेण तं उय्योजेसि-गच्छ अत्तनो बलेन मम पुत्तं आनेहीति ।

सा पटिच्छन्नयाने निसिन्ना सावत्थियं गत्वा थेरस्स भिक्खाचारवीथियं निवासं गहेत्वा सेट्ठिकुला आगतमनुस्से थेरस्स अवस्सेत्वा अत्तनो परिचारेणैव परिवुतो थेरस्स पिण्डाय पविट्ठस्स आदितोव उलुङ्गभिक्खं रसकभिक्खञ्च दत्वा रसतण्हाय बन्धित्वा, अनुकमेण गेहे निसीदापेत्वा भिक्खं ददमाना थेरस्स अत्तनो वसं उपगतभावं गत्वा गिलानालयं दस्सेत्वा अन्तोगम्भे निपज्जि ।

थेरोपि भिक्खाचारवेलाय सपदानं चरन्तो गेहद्वारं अगमासि । परिजनो थेरस्स पत्तं गहेत्वा थेरं धरे निसीदापेसि । थेरो निसीदित्वाव कहं उपासिकाति पुच्छि ।

गिलाना भन्ते ! तुम्हाकं दस्सनं इच्छतीति ।

सो रसतण्हाय बद्धो अत्तनो वतसमादानं भिन्दित्वा तस्सा निपन्नट्ठानं पाविसि । सा अत्तनो आगत कारणं कथेत्वा तं पलोभेत्वा रसतण्हाय बन्धित्वा उप्पव्वाजेत्वा अत्तनो वसे ठपेत्वा याने निसीदापेत्वा महन्तेन परिवारेण राजगहमेव अगमासि ।

सा पवुत्ति पाकटा जाता । भिक्खु धम्मसभायं सन्निसिन्ना चुल्लपिण्डपातिकतिस्सत्थेरं किर एका वण्णदासी रसतण्हाय बन्धित्वा आदाय गताति कथं समुट्ठापेसुं ।

सत्था धम्मसभं उपगत्वा अलंकतासने निसीदित्वा काय नुत्थ भिक्ख वे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति आह ।

तेत पवुत्ति कथयिमु।

न भिक्खवे ! इदानीं एसो भिववु रसतण्हाय वज्जित्वा तरसा वस गतो, पुब्बेपि तरसा वस गतो
येवाति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय रज्जो ब्रह्मदत्तास्स सज्जयो नाम उय्यानपालो आहोसि । अथेको वातमिगो त
उय्यान आगन्त्वा सज्जय दिस्वा पलायति । सज्जयोपि न त तज्जेत्वा [१४१] नीहरति । सो पुनप्पुन आगन्त्वा
उय्याने येव चरति । उय्यानपालो पातोव उय्याने नानप्पकारकानि पुप्फफलानि गहेत्वा दिवसे दिवसे
रज्जो अभिहरति ।

अथ न एकदिवस राजा पुच्छि-अत्थि पन सम्म उय्यानपाल । उय्याने किञ्चि अच्छरिय पस्ससीति ।

देव ! अज्ज न पस्सामि एको पन वातमिगो आगन्त्वा उय्याने चरति एत पस्सामीति ।

सक्खिस्ससि पन त गहेतुन्ति ?

योक मधुलभन्तो इम अन्तो राजनिवेसनम्पि आनेतु सक्खिस्सामीति ।

राजा तरस मधु दापेसि । सो त गहेत्वा उय्यान गन्त्वा वातमिगस्स चरणटठाने तिणानि मधुना
मक्खेत्वा निलीयि । मिगो आगन्त्वा मधुमक्खितानि तिणानि खादित्वा रसतण्हाय बद्धो अज्ज आगन्त्वा उय्यानमेव
आगच्छति । उय्यानपालो तस्स मधुमक्खिततिणेषु पलुद्धभाव अत्वा अनुक्कमेन अत्तान दस्सेसि ।

सो त दिस्वा कतिपाह पलायित्वा पुनप्पुन पस्सन्तो विस्सास आपज्जित्वा अनुक्कमेन उय्यानपालस्स
हत्थे ठिततिणानि खादितु आरब्धो । सो तस्स विस्सास आपन्नभाव अत्वा याव राजनिवेसना बीथि किलज्जेहि
परिक्खित्वा तह तह साखाभग पातेत्वा मधुलाबुक असे लग्गेत्वा तिणकलाप उपकच्छके ठपेत्वा मधुमक्खितानि
तिणानि मिगस्स पुरतो पुरतो विकिरन्तो अन्तो राजनिवेसन येव अगमासि । मिगे अन्तो पविट्ठे द्वार पिदहिं सु ।
मिगो मनुस्से दिस्वा कम्पमानो मरणभयभित्तो अन्तो निवेसनगणे आधावति परिधावति ।

राजा पासादा ओरुह त कम्पमान दिस्वा वातमिगो नाम मनुस्सान दिट्ठट्ठान सत्ताह न गच्छति
तज्जितट्ठान यावजीवं न गच्छति , सो एवरूपो गहननिस्सितो वातमिगो रसतण्हाय बद्धो इदानी एवरूप ठान
आगतो । नत्थि वत भो ! लोके रसतण्हाय पापकतर नामाति इमाय गाथाय धम्मदेसन पट्ठपेसि -

न किरत्थि रसेहि पापियो आवासेहि वा सन्थवेहि वा ।

वातमिग गहननिस्सित वसमानेसि रसेहि सज्जयो ॥ ति ।

तत्थ किराति अनुस्सनवत्थे निपातो । रसेहीति जिह्वाविज्जेय्येहि मधुरम्बलादीहि । पापियोति
पापतरो । आवासेहि वा सन्थवेहि वाति निवद्धवसनट्ठानसखातेसु हि आवासेसुपि मित्तसन्थवेसुपि छन्दरागो पाप-
कोव तेहि पन सच्छन्दरागपरिभोगेहि आवासेहि वा मित्तसन्थवेहि वा सतगुणेन सहस्सगुणेन च धुवपटिसेवनट्ठेन
आहार विना जीवित्तिन्द्रियपालनाय अभावेन च सच्छन्दरागपरिभोगरसाव पापतराति । बोधिसत्तो पन अनुस्स-
वागत मिग विय इपमत्थ कत्वा न किरत्थि रसेहि पापियो आवासेहि वा सन्थवेहि वाति आह । इदानी तेस पापिय-
भाव दस्सेन्तो वातमिगन्ति आदिमाह । तत्थ गहननिस्सितन्ति [१४२] गहनट्ठाननिस्सित, इद वुत्त होति-पस्सथ
रसान पापियभाव इम नाम अरज्जायतने गहननिस्सित वातमिग सज्जयो उय्यानपालो मधुरसेहि अत्तनो वस
आनेसि । सब्बथापि सच्छन्दरागपरिभोगेहि रसेहि सम नाम अज्ज पापकतर लामकतर नत्थीति रसतण्हाय
आदीनव कथेसि कथेत्वा च पन त मिग अरज्जमेव पेसेसि ।

सत्था न भिक्खवे ! सा वण्णदासी इदानीवेतं रसतण्हाय बन्धित्वा अत्तनो वने करोति पुब्बेपि अकासि
येवाति । इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा सज्जयो अय वण्णदासी अहोसि ।
वातमिगो चुल्लपिण्डपात्तिको, वाराणसिराजा पन अहमेव अहोसिन्ति ।

वातमिग जातक

५. खरादियजातकं

अठ्ठपुर खरादियेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जनर दुव्वचभिकवु जागम्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो किर भिक्खु दुव्वचो ओवाद् न गण्हाति । अथ न सत्था पुच्छि-सव्व किर त्वं भिक्खु ! दुव्वचो ओवाद् न गण्हासीति ?

सच्च भगवाति ।

सत्था-पुव्वेपि त्वं दुव्वचनाय पण्डितान् ओवाद् जगहत्वा पाप्मेन बद्धोव जीवित-अयं पत्ताति वत्वा अतीत आहं-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोविसत्तो मिगं हुत्वा मिगगणपित्तुतो जरञ्जेवसति । अयस्स भगिनी मिगी पुत्तकं दस्सेत्वा भातिक् । अयं ते भागिनेय्यो, एनं मिगमाय उगगण्हा पेहीति पटिच्छापेसि ।

सो तं भागिनेय्यं असुकवेलाय नाम आगन्त्वा उगगण्हाहीति आह ।

सो वृत्तवेलाय नागच्छति । यथा एकदिवस एव सत्तद्विसे सतोवादे अतिक्रन्तो सो मिगमाय अनुगगण्हाव विचरन्तो पासे बज्झि । मातापिस्स भातर उपमकमित्वा किं ते भातिक् ! भागिनेय्यो मिगमाय उगगण्हापित्तोति पुच्छि ।

बोविसत्तो च तस्स जनोवादकस्स मा चिन्तयि न ते पुत्तेन मिगमाय उगगहितात्ति वत्वा इदानीपि तं अनोवदितुकामोव हुत्वा इमं गाथमाह-

‘अट्ठपुर खरादिये मिग वकातिवकिन ।

सत्तकालेहतिवकन्तं न न ओवदितुस्सहे ॥’ ति ।

तत्थ अट्ठपुरन्ति एकेकस्मिं पादे द्विन्न द्विन्न खुरान् वमेन अट्ठपुर । खरादियेति तं नामेन आलपति । मिगन्ति सव्वसगाहिकवचनं । वकातिवकिनन्ति मूले वकानि अग्गे अतिवकानोति वकातिवकानि । तादिसानि सिगानि अस्स अत्थीति वकातिवकी, तं [१४३] वकातिवकिन । सत्तकालेहतिवकन्तन्ति सत्तहि ओवादकालेहि ओवाद अतिवकन्तं । न तं ओवदितुस्सहेति एव दुव्वचमिगं अहं ओवदितुं न उस्सहामि । एतस्मिं मे ओवादत्थाय चित्तमिं न उप्पज्जतीति दस्सेति । अथ न दुव्वचमिगं पासे बद्धं लुहो मारेत्वा मस आदाय पवकामि ।

सत्थापि न त्वं भिक्खु ! इदानीं दुव्वचो पुव्वेपि दुव्वचो येवाति । इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्ध घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा भागिनेय्यो मिगो दुव्वचभिकवु अहोसि । भगिनी उपलवण्णा । ओवादकमिगो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

खरादियजातक

६. तिपल्लत्थमिगजातकं

विगन्ति पल्लत्थन्ति इदं सत्था कोसम्बिय वदरिकारामे विहरन्तो सिक्खाकाम राहुलत्थेर आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

एकस्मि हि काले सत्थरि आळविनगर निस्साय अग्गाळवे चेतिये विहरन्ते वहु उपासका च उपासिका च भिक्खू च भिक्खुणियो च विहार धम्मसवणाय गच्छन्ति । दिवा धम्मसवनं होति । गच्छन्ते पन काले उपासिका च भिक्खुणियो च न गच्छिमु । भिक्खू चैव उपासका च अहेसु । ततो पट्ठाय रत्ति धम्मसवनं जात । धम्मसवनपरियोसाने ये रा भिक्खू अत्तनो अत्तनो वसनट्ठानानि गच्छन्ति । दहुरा उपासकेहिं सद्धि उपट्ठान-सालाय सयन्ति । तेसु निद् उपगनेषु एकच्चे घुएवुरुपस्सासा काकच्छमाना दन्ते खादन्ता निपज्जिंसु । एवच्चे मुहुत्तं निदायित्वा उट्ठहिंसु । तेस त विपकारं दिस्वा भगवतो आरोचेसु ।

भगवा “यो पन भिक्खू अनुपसम्पन्नेन सह सेय्य कप्पेय्य पाचित्तियन्ति” सिक्खापद पञ्जापेत्वा कोसम्बि अगमासि ।

तत्थ भिक्खू आयस्मन्त राहुलं जादुनुं जादुनो राहुलं । भगवता सिक्खापद पञ्जत, इदानि त्वं अत्तनो वसनट्ठानं जानाहीति ।

पुञ्चे पन ते भिक्खू भगवति च गारथं तस्स चायस्मतो सिक्खीकामतं पटिच्च तं अत्तनो वसनट्ठानं आगतं अतिवियं सगग्ग्हन्ति । खुद्दकमञ्चकं पञ्जापेत्वा उस्सीसकरणत्थाय चीवरं देन्ति । तं दिवसं पन सिक्खा-पदभयेन वसनट्ठानं पणं नादसु ।

राहुलभदोपि पिता मेति दसबलस्स वा उपज्झायो नेति धम्मसेनापतिनो वा, आचरियो मेति महा-मोग्गल्लानस्स वा चुल्लपिता मेति आनन्दत्थेरस्स वा सन्तिकं अगन्त्वा दसबलस्स वलज्जनवच्चकुटिं ब्रह्मविमानं पविसन्तो वियं पविसित्वा वासं कप्पेसि । [१४४]

बुद्धानं हि वलज्जनकुटियां द्वारं सुपिहितं होति । गन्धधूपपरिभण्डकता भूमिं गन्धदाममालादामानि ओसारितानेव होन्ति सब्बरत्तिं दीपो ज्जायति । राहुलभदो पन न तस्सा कुटियां इमं सम्पत्तिं पटिच्च तत्थं वासं उपगतो । भिक्खूहिं पन वसनट्ठानं जानाहीति वुत्तं ओवादगारवेन सिक्खाकामताय तत्थं वासं उपगतो ।

अन्तरन्तरा हि भिक्खुं पन आयस्मन्तं दूरतोवागच्छन्तं दिस्वा तस्स वीमसनत्थाय अन्तोमुट्ठि-सम्मुज्जनि वा कचवरच्छड्डनिकं वा वह्निं खिपित्वा तस्मिं आगते आवुसो । इमं केन छड्डितं वदन्ति । तत्थं केहिंवि राहुलो इमिना मग्गेन गतोति वुत्ते सो आयस्मा नाहं भन्ते । एतं जानामीति अवत्वा तं पटिसामेत्वा खमथ पे भन्तेति खमापेत्वा गच्छति । एवमेसं सिक्खाकामो । सो तं सिक्खाकामतं येव पटिच्च तत्थं वासं उपगतो ।

अयं सत्था पुरे अरुणं येव वच्चकुटिद्वारे ठत्वा उक्कासि । सोपायस्मा उक्कामि । को एमोति ?

अहं राहुलोति निक्खमित्वा वन्दि ।

कस्मा त्वं राहुल ! इधं निपन्नोति ?

वसनट्ठानस्स अभावतो । पुब्बे हि भन्ते ! भिक्खू ममं सगहं करोन्ति, इदानि अत्तनो आपत्तिभयेन वसनट्ठानं न देन्ति । स्वाहं इदं अज्जेसं असघट्टनट्ठानन्ति इमिना कारणेन इधं निपन्नोति ।

अथ भगवतो राहुल नाव भिक्षू एव परिच्यजन्ता अञ्जे कुलदारणे पञ्चाजेत्वा किं करिस्सन्तीति धम्मसन्नेहो उइपादि । अथ भगवा पातोव भिक्षू सन्निपातेत्वा धम्ममनापति पटिपुच्छि—जानासि पन त्व सारिपुत्त । अञ्ज वात्यचि राहुलस्स वुत्थभावन्ति ?

न जानामि भन्तेति ।

सारिपुत्त । अञ्ज राहुलो वच्चकुटिय वणि । सारिपुत्त । तुम्हे राहुल एव परिच्यजन्ता अञ्जे कुलदारणे पञ्चाजेत्वा किं करिस्सन्ति ? एव हि सन्ते इमस्मि मासने पञ्चजिता निप्पतिट्ठा भविस्सन्ति । इतोदानि पट्ठाया उ—एते एकद्वेव दिवसे अत्तनो सन्तिके वसापेत्वा ततियदिवसे तेम वसनट्ठान आत्वा बहि वासे-
थाति इम अनुप्पज्जन्ति कत्वा पूत सिक्खापद पञ्चापेसि ।

तस्मिं समये धम्मसभाय सन्निसिन्ना भिक्षू राहुलस्स गुणकथ कथेन्ति—पस्सयावुमो । याव सिक्खा-
कामो वताय राहुलो । ‘तव वसनट्ठान जानाहीति’ वुत्तो नाम अह वसवत्तस्स पुत्तो, तुम्हे के सेनासनस्स ? तुम्हे
येव निस्सपयानि एकभिक्षुमपि अप्पटिप्परित्वा उच्चकुटिय वाम कप्पेमीनि । एव तेपु कथयमानेसु सत्या
धम्मसभ उगगन्वा अल्लकनामने निसीदित्वा काय नुत्थ भिक्षवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नानि आह ।

भन्ते । राहुलस्स सिक्खाकामकथाय, न अञ्जाय कथायाति ।

सत्या न भिक्षवे । राहुलो वदानेय सिक्खाकामो पुञ्जे निरच्छानयोनिय निव्वत्तोपि सिक्खाकामो
येताति वत्वा अतीत आहरि—[१४५]

अतीतवत्थु

अतीते राजगहे एको मगधराजा रज्ज कारेति । तदा बोधिसत्तो मिगयोनिथ निव्वत्तित्वा मिगगण-
गरिबुनो उरञ्जे वसति । अथस्स भगिनी अत्तनो पुत्तक उपनेत्वा भातिक । इम ते भागिनेय्य मिगमाय सिक्खा-
पेहीति आह ।

बोधिसत्तो साधूति पटिस्सुणित्वा—गच्छ तात । अमुकवेलाय नाम आगन्त्वा सिक्खेय्यासीति आह ।

सो मातुलेन वुत्तवेल अनतिक्रमित्वा त उपसकमित्वा मिगमाय सिक्खि । सो एकदिवस वने विचरन्तो
पासेन बद्धो बद्धराव रवि । मिगगणो पलायित्वा—‘पुत्तो ते पासेन बद्धोति’ तस्म मातुया आरोचेसि ।

सा मातुसन्तिक गत्वा— भातिक । भागिनेय्यो ते मिगमाय सिक्खापितोति पुच्छि ।

बोधिसत्तो मा त्व पुत्तस्स किञ्चि पापक आसकि । सुगहीता नेन मिगमाया । इदानि त हासय-
मानो आगच्छिस्सतीति वत्वा इम गाथमाह—

“मिग तिपल्लत्थसनेकमाय अट्ठखुर अड्ढरत्तावपायि ।

एकेन सोतेन छमास्ससन्तो छहि कलाहतिभोति भागिनेय्यो ॥” ति ।

तत्थ मिगन्ति भागिनेय्यमिग । तिपल्लत्थन्ति पल्लत्थ वुच्चति सयन उभोहि पस्सेहि उजुकमेव च
गोनिसिन्नकवसेनाति तीहाकारेहि पल्लत्थ अस्स तीणि वा पल्लत्थानि अस्साति तिपल्लत्थो । त तिपल्लत्थ ।
अनेकमायन्ति बहुमाय, बह वञ्चन । अट्ठखुरन्ति एकेकस्मि पादे द्विन-द्विन्न खुरान वसेन अट्ठहि खुरेहि समन्ना-
गन । अड्ढरत्तावपायिन्ति पुरिमयाम अतिक्रमित्वा मज्झिमयामे अरञ्जतो आगम्म पानीयस्स पिबन्तो अड्ढरत्ते
आप पिबतीति अड्ढरत्तावपायी त । अड्ढरत्ते आप अपायिन्ति अत्थो । मम भागिनेय्य मिग अह साधुक मिगमाय
उगगन्हापेसि । कथ ? यथा एकेन सोतेन छमास्ससन्तो छहि कलाहतिभोति भागिनेय्योति । इव वुत्त होति अह
हि तव पुत्त तथा उगगन्हापेसि न यथा एकस्मि उपरिमनासिकसोते वात सन्निरुहत्वा पठविया अल्लीनेन एकेन
हेट्ठिमसोतेन तत्थेव छमाय अस्मसन्तो छहि कलाहि वुद्धक अतिभोति छहि कोट्ठासेहि अञ्जोत्थरति, वञ्चेतीति
अत्थो । कतमाहि छहि ? चत्तारो पादे पसारित्वा एकेन पस्सेन सेय्याय, खुरेहि तिणपसुखणनेन, जि ह्वानिन्नामनेन,

उदरस्स उद्धुमानभावकरणेन, उच्चारपस्सावविस्सज्जनेन वातसन्निरुम्भनेनाति । अपरो नयो—पादेमु^१ गहेत्वा अभिमुखाकट्टनेन, पटिप्पणामनेन उभनो पस्सेमु मञ्चरणेन उदर उद्धु उक्खिपनेन अधो अवक्खिपनेनाति इमाहि छहि कलाहि यथा अतिभोति मतो अयन्ति सञ्ज उप्पादेत्वा वञ्चेति । एव त मिगमाय उग्गण्हापेसिन्ति दीपेति । अपरो नयो— तथा न उग्गण्हापेसि [१४६] यथा एकेन सोत्तेन छमास्ससन्तो छहि कलाहति द्वीसुपि नयेसु दस्सितेहि छहि कारणेहि कलाहति कलायिस्सति लुट्ठक वञ्चेस्सतीति जत्थो । भोत्तीति भगिनि आलपति । भागिनेय्योति एव छहि कारणेहि वञ्चनक भागिनेय्य निद्दिसि ।

एव बोधिसत्तो भागिनेय्यस्स मिगमायाय साधुवा उग्गहितभाव दस्सेत्ता भगिनि समरसासेति । सोपि मिगपोतको पामे बद्धो अविप्फन्दिता येव भमिय महाफासुकपस्सेन पादे पसारेत्वा निपन्नो पादान आसन्न-
दृष्टाने सुहेहेव पहरित्वा पमु च तिणानि च उप्पाटेत्वा उच्चारपस्साव विस्सज्जेत्वा सीस पानेत्वा जिह्व निम्नामेत्वा सीर खेळकिलिन्न कत्वा वानग्गहणेन उदर उद्धुमानक कत्वा जक्खीनि परिवत्तेत्वा हेट्ठानासिका-
सोत्तेन वात सञ्चरणेत्तो उपरिमनासिकासोत्तेन वात सन्निरुम्भित्वा सकलसीरं थद्धभाव गाहापेत्वा मत्ताकार दस्सेसि । नीलमम्बिकापि न परिवारेसु । तम्मि तस्मि ठाने काका निलीयिषु ।

लुट्ठो जागत्त्वा उदरे हत्येन पहरित्वा पातोव बद्धो भविस्सति पूतिको जातोति तस्स बन्धनरज्जुक मोचेत्वा एत्येवदानि न उक्कन्तित्वा मम आदाय गमिस्सामीति निरासको हुत्वा साखापण्णस गहेतु आरद्धो ।

मिगपोतकोपि उट्ठाय चतूहि पादेहि ठत्वा काय विधुनित्वा गीव पसारेत्वा महावातेन छिन्नबलाहको विय वेगेन मातुसन्तिक अगमासि ।

सत्थापि न भिक्खवे । राहुलो इदानेव सिक्खाकामो पुब्बेपि सिक्खाकामोथेवाति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा भागिनेय्यमिगपोतको राहुलो अहोसि, माता उप्पल-
वण्णा, मातुलमिगो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

७. मालुतजातकं

काले वा यदि वा जुण्हेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो द्वे बुद्धपव्वजिते आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

ते किर कोसलजनपदे एक्कस्मि अरञ्जवासे वसन्ति । एको काळत्थेरो नाम, एको जुण्हेत्थेरो नाम । अथेकदिवसं जुण्हो काळं पुच्छि-भन्ते कालं । सीतं नाम कस्मिं काले होतीति ?

सो काळे सीतं होतीति आह ।

अथेकदिवसं काळो जुण्हं पुच्छि- भन्ते जुण्हं । सीतं नाम कस्मिं काले होतीति ?

सो जुण्हे होतीति आह ।

ते उभोपि अत्तनो कखं छिन्दितुं असक्कोन्ता सत्थु सन्तिक [१४७] गन्त्वा सत्थारं वन्दित्वा-- भन्ते । सीतं नाम कस्मिं काले होतीति पुच्छिसु ।

सत्थातेसं कथं सुत्वा पुब्बेपाहं भिक्खवे ! तुम्हाकं इमं पञ्च कथेमि, भवसंखेपगतत्तां पनं न सत्तल्लख-यित्थातिं वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते एक्कस्मि पव्वतपादे सीहो च व्यग्घो च द्वे सहायका एक्किस्सा येव गुहाय वसन्ति । तदा बोधिसत्तोपि इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा तस्मिं येव पव्वतपादे वसति । अथेकदिवसं तेसं सहायकानां सीतं निस्सायं विवादो उदपादि । व्यग्घो काळे येव सीतं होतीति आह-सीहो जुण्हे येवाति । ते उभोपि अत्तनो कखं छिन्दितुं असक्कोन्ता बोधिसत्तं पुच्छिसु । बोधिसत्तो इमं गाथमाह--

“काळे वा यदि वा जुण्हे यदा वायति मालुतो ।

वातजानि हि सीतानि उभोत्थमपराजिता ।” ति ।

तत्थ काले वा यदि वा जुण्हेति काळपक्खे वा जुण्हपक्खे वा । यदा वायति मालुतोति यस्मिं समये पुरत्थिमादिभेदो वातो वायति तस्मिं समये सीतं होति । किं कारणा ? वातजानि हि सीतानि यस्मा वाते विज्जन्तेयेव सीतानि होन्ति, काळे पक्खे वा जुण्हपक्खे वा एत्थ अप्पमाणन्ति वुत्तं होति । उभोत्थमपराजिताति उभोपि तुम्हे इमस्मिं पञ्चे अपराजिताति । एव बोधिसत्तो ते सहायके पञ्जापेसि ।

सत्थापि भिक्खवे ! पुब्बेपि मया तुम्हाकं अयं पञ्चो कथितोति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेसि, सच्चपरियोसाने द्वेपि ते थेरा सोतापत्तिफले पतिट्ठहिंसु । सत्था अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा व्यग्घो काळो अहोसि, सीहो जुण्हो अहोसि । पञ्चविस्सजनकतापसो पनं अहमेव अहोसिन्ति ।

मालुतजातकं

८. मतकभत्तजातकं

एव चे सत्ता जानेद्युन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो मतकभत्त आरब्ध कथोसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तस्मिं हि काले मनुस्सा बहू अजेळकादयो मारेत्वा कालकते आतके उद्दिस्स मतकभत्त नाम देन्ति । भिक्खू ते मनुस्से तथा करोन्ते दिस्वा सत्थार पुच्छिसु—एतरहि भन्ते ! मनुस्सा बहू पाणे जीवितक्खय पापेत्वा मतकभत्त नाम देन्ति । अत्थि नु खो भन्ते ! एत्थ वड्ढीति ?

सत्था न भिक्खवे ! पत्तकभत्त दस्सामीति कतेपि पाणातिपाते काचि वड्ढि नाम अत्थि । पुब्बेपि पण्डिता आकासे निसज्ज[१४८]वम्म देसेत्वा एत्थ आदीनव कथेत्वा सकलजम्बुदीपवासिके एतं कम्म जहापेमु । इदानीं पन भवसखेपगतत्ता पुन पातुभृतन्ति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते एको तिण्ण वेदान पारशू दिसापामोक्खो आचरियब्राह्मणो मतकभत्त दस्सामीति एक एळक गाहापेत्वा अन्तेवासिके आह— ताता ! इम एळक नदि नेत्वा नहापेत्वा कण्ठे माल परिविखपित्वा पञ्चगुलिक दत्वा मण्डेत्वा आनेथाति ।

ते साधूति पटिस्सुणित्वा त आदाय नदि गन्त्वा नहापेत्वा मण्डेत्वा नदितीरे टपेसु । सो एळको अत्तनो पुब्बकम्म दिस्वा एवरूपा नाम दुक्खा अज्ज मुञ्चिस्सामीति सोमनस्सजातो घट भिन्दन्तो विय महाहसित हसित्वा, पुन अय ब्राह्मणो म घातेत्वा मया लद्ध दुक्ख लभिस्सतीति ब्राह्मणे कारुञ्च उपादेत्वा महन्तेन सदेन परोदि ।

अथ न ते माणवका पुच्छिसु— सम्म एळक ! त्व महासदेन हसि चेव रोदि च । केन नुखो कारणेन हसि केन कारणेन रोदीति ?

तुम्हे म इम कारण अत्तनो आचरियस्स सन्तिके पुच्छेय्याथाति ।

ते त आदाय गन्त्वा इदं कारण आचरियस्स आरोचेसु । आचरियो तेस वचन सुत्वा एळक पुच्छि— कस्मा त्व एळक ! हसि, कस्मा रोदीति ?

एळको अत्तनो कतकम्म जातिस्सरजाणेन अनुस्सरित्वा ब्राह्मणस्स कथेसि—अहं ब्राह्मण ! पुब्बे तादिसीव मन्तज्झायकब्राह्मणो हुत्वा मतकभत्त दस्सामीति एक एळक मारेत्वा अदासि । स्वाह एकस्स एळकस्स घातितत्ता एकेनूनेसू पञ्चसु अत्तभावसतेसु सीसच्छेद पापुणि । अय मे कोटिय ठितो पञ्चमतिमो अत्तभावो । स्वाह अज्ज एवरूपा दुक्खा मुञ्चिस्सामीति सोमनस्सजातो । इमिना कारणेन हसि । रोदन्तो पन अहं ताव एक एळक मारेत्वा पञ्चजातिसतानि सीसच्छेददुक्ख पत्वा अज्ज तस्मा दुक्खा मुञ्चिस्सामि । अयं पन ब्राह्मणो म मारेत्वा अहं विय पञ्चजातिसतानि सीसच्छेददुक्ख लभिस्सतीति तयि कारुञ्जेन रोदिन्ति ।

एळक ! मा भायि । नाहं त मारेस्सामीति ।

ब्राह्मण ! किं वदेसि ? तयि मारेन्तेपि अमारेन्तेपि न सक्का अज्ज मया मरणा मुञ्चितुन्ति ।

एळक ! मा भायि ! अहं ते आरक्ख गहेत्वा तया सद्धि येव विचरिस्सामीति ।

ब्राह्मण ! अप्पमत्तको तव आरक्खो मया कतपापं पन महन्तं बलवन्ति ।

ब्राह्मणो एलक मुञ्चित्वा इम एलक कम्मचिपि मारेतु न दस्सामीति अन्तेवामिके आदाय एलकेनेव सद्धि विचरि । एलको विम्मट्ठमन्तोव एक पामाणपिट्ठि निम्साय जानगुम्बे गीव उक्खि[१८९] पित्वा पण्णानि खादिनु आरद्धो । त खण येव तस्मि पामाणपिट्ठे अमनि पति । ततो एका पामाणसर्कालिका छिज्जित्वा एलकस्स पसारितगीवाय पतित्वा सीम छिन्दि । महाजनो सन्निपति । तदा बोधिमन्तो तस्मि ठाने रक्खदेवता हत्वा निव्वत्तो । सो पस्सन्तस्सेव तस्स महाजनरस देवतानुभावेन आकामे पल्लकेन निमीदित्वा इमे सत्ता एव पापस्स फल जानमाना अप्पेव नाम पाणातिपात न करेय्युन्ति मनुरेन सरेन धम्म देसेतो इम गाथमाह—

एव चे सत्ता जानेय्य दुक्खाय जातिसम्भवो ।

न पाणो पाणिन हज्जे पाणघाती हि सोचती ॥ ति ।

तत्थ एवञ्चे सत्ता जानेय्युन्ति इमे सत्ता एवञ्चे जानेय्यु । कथं ? दुक्खाय जातिसम्भवोति अयं तत्थ तत्थ जाति च जातस्स अनुवक्रमेण वड्ढिमखातो सम्भवो च जराव्याधिमरणअप्ययस्सम्पयोगपियविण्ययोगहत्य पादच्छेदादीन दुग्गान वन्थुभूतत्ता दुक्खोति यदि जानेय्यु । न पाणो पाणिन हज्जेति पर ववेन्तो जातिसम्भवे वव लभति पीळेन्तो पीळ लभतीति जातिसम्भवस्स दुक्खवत्थुताय दुक्खभाव जानन्तो कोचि पाणो अज्ज पाणिन न हज्जे सत्तो सत्त न हनेय्याति अत्थो । किं कारणा ? पाणघाती हि सोचतीति यस्मा साहन्थिकादिसु छसु पयोगेसु येन केनचि पयोगेन परस्म जीवितन्द्रियुपच्छेदनेन पाणघाती पुग्गलो अट्ठमु महानिरयेसु मोळसमु उस्सदनिरयेसु नानपकाराय तिरच्छानयोनिया पेत्तिविसये असुरकायेति इमेसु चतुसु अपायेसु महादुक्ख अनुभवमानो दीघरत्त अन्तोनिज्झायनलक्षणेन सोकेन मोचति । यथा वा अयं एलको मरणभयेन सोचि एव दीघरत्त सोचतीतिपि अत्वा न पाणो पाणिन हज्जे कोचि पाणातिपातकम्म नाम न करेय्य । मोहेन पन मूट्हा अविज्जाय अन्धीकता इम आदीनव अपस्सन्ता पाणातिपात करोन्तीति ।

एव महासत्तो निरयभयेन तज्जेत्वा धम्म देसेसि । मनुस्सा त धम्मदेसन सुत्वा निरयभयभीता पाणा-
तिपाता विरमिसु । बोधिसत्तोपि धम्म देसेत्वा महाजन सीले पतित्वापेत्वा यथाकम्म गतो । महाजनोपि बोधि-
सत्तस्स ओवादे ठत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा देवनगर पूरेसि । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि
घटत्वा जातक समोधानेसि । अह तेन समयेन रक्खदेवता अहोसिन्ति ।

सतकभत्तजातक

६. आयाचितभक्तजातकं

सचे मुञ्चेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो देवतान् आयाचनवलिकम्म आरब्धं कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तदा किर मनुस्सा वणिज्जाय गच्छन्ता पाणे वधित्वा देवतान् बलिकम्म कत्वा मय अनन्तरायेन अत्थसिद्धिं पत्वा आगन्त्वा पुन तुम्हाकं वणिकम्म करिस्सामाति आयाचित्वा गच्छन्ति । तत्थ अनन्तरायेन अत्थ-सिद्धिं पत्वा आगन्त्वा देवतान् भावेन इदं जातन्ति मञ्जमाना बहू पाणे वधित्वा आयाचनतो मुच्चित्तु बलिकम्म करोन्ति । तं दिस्वा भिक्खू— अत्थि नु खो भन्ते ! एत्थ अत्थोति भगवन्तं पुच्छिस्सु ।

भगवा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते कामिरट्ठे एकस्मिं गामके एवो कुटुम्बिको गामद्वारे ठितनिग्रोधरुक्खे अविक्कथाय देवताय बलिकम्म पटिजानित्वा अनन्तरायेन आगन्त्वा बहू पाणे वधित्वा आयाचनतो मुच्चिस्सामीति रुक्खगूलं गतो । रुक्खदेवता खन्वविट्ठे टट्वा इमं गाथमाह—

सचे मुञ्चे पेच्च मुञ्चे मुच्चमानो हि बज्जति ।

न हेव धीरा मुच्चन्ति मुत्ति बालस्स बन्धनं ॥ न्ति ।

तत्थ सचे मुञ्चे पेच्च मुञ्चे ति भो पुरिस ! त्वं सचे मुञ्चे यदि मुच्चित्तुकामोसि पेच्च मुञ्जे यथा परलोकेन बज्जसि एव । मुच्चमानो हि बज्जतीति यथा पन त्वं पाणं वधित्वा मुच्चित्तुं इच्छसि एव मुच्चमानो हि पापकम्मेन बज्जतीति । तस्मा न हेव धीरा मुच्चन्तीति ये पण्डितपुरिसा ते एव पटिस्सवतो न मुच्चन्ति । किं कारणा ? एवरूपा हि मुत्ति बालस्स बन्धनं एसा पाणातिपातं कत्वा मुत्तिं नाम बालस्स बन्धनमेव होतीति धम्मं देसेसि ।

ततो पट्ठाय मनुस्सा एवरूपा पाणातिपातकम्मा विरता धम्मं चरित्वा देवनगरं पूरयिस्सु । सत्था इमं धम्मं देसेन आहरित्वा अनुसन्धिं घटेट्वा जातकं समोधानेसि । अहं तेन समयेन रुक्खदेवता अहोमिन्ति ।

आयाचितभक्तजातकं

१० नलपानजातकं

दिस्वा पदमनुत्तिण्णन्ति इदं सन्ना कोसलेमु चार्गिक चरमानो नलकपाणगाम पत्वा नलकपाण-
पोक्खरणिं केतकपने विहरन्तो नलदण्डके आरब्ध कथेमि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तदा किर भिक्खू नलकपाणपोक्खरणिं नहात्वा सूचिघरत्थाय सामणेरेहि [१५१] नलदण्डके
गाहापेत्वा ते सव्वत्थकमेव छिद्दे दिस्वा सत्थार उपमकमित्वा—भन्ते ! मय सूचिघरत्थाय नलदण्डके गण्हापेम ।
ते मूलतो याव अग्गा सव्वत्थकमेव छिद्दा, किन्नुखो एतन्ति पुच्छिमु ।

सत्था इदं भिक्खवे ! मय्ह पोरणकाविट्ठानन्ति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

पुब्बे किर मो वनसण्डो अरञ्जो अहोमि । तस्माणि पोक्खरणिंया एको दकरक्खसो ओतिण्णोत्तिण्णे
खादति ।

तदा बोधिसत्तो रोहितमिगपोतकप्पमाणो कपिगजा हुत्वा असीनिसहरसमत्तवानरपरिवृतो यूथ
परिहरन्तो तस्मि अरञ्जे वसति । सो वानरगणस्स ओवाद अदामि—ताता ! इमस्मि अरञ्जे विसस्वखापि
अमनुस्सपटिग्गहिता पोक्खरणिंयोपि तत्थेव होन्ति तुम्हे अवावित्तपुब्ब पलाफलं खादन्ता वा अपीतपुब्ब पानीय
पिवन्ता वा म पटिपुच्छेय्याथाति ।

ते साधूति पटिस्सुणित्वा एकदिवस अगतपुब्बट्ठान गता ।

तत्थ बहुदेव दिवस चरित्वा पानीय गवेसमाना एक पोक्खरणिं दिस्वा पानीय अपिवित्वाव
बोधिसत्तस्स आगमन ओलोकयमाना निसीदिसु । बोधिसत्तो आगन्त्वा—किं ताता ! पानीय न पिवथाति आह ।

तुम्हाक आगमन ओलोकेमाति । सुट्ठु तातानि बोधिसत्तो त पोक्खरणिं आविज्झित्वा पद परि-
च्छिन्दन्तो ओतिण्णमेव पस्सि न उत्तिण्ण ।

सी निस्ससय एसा अमनुस्सपरिग्गहिताति अत्वा—सुट्ठु वो कत तात ! पानीय अपिवन्तेहि,
अमनुस्सपरिग्गहिता अयन्ति आह ।

दकरक्खसोपि तेस अनोतरणभाव अत्वा नीलोदरो पण्डरमुखो सुरत्तहत्यपादो बीभच्छदस्सनो हुत्वा
उदक द्विधा कत्वा निक्खमित्वा—कस्मा निसीदथ ? इम पोक्खरणिं ओनरित्वा पानीय पिवथाति आह ।

अथ न बोधिसत्तो पुच्छि-त्वं इध निव्वत्तदकरक्खसोति ?

आम अहं निव्वत्तोमहीति ।

त्वं पोक्खरणिं ओतिण्णके लभसीति ?

आम लभामि । अहं ओतिण्ण अन्तमसो सकुणिक उपादाय न किञ्चि मुञ्चामि । तुम्हेपि सव्वे
खादिस्सामीति ।

न मय अत्तान तुय्ह खादितुं दस्सामाति ।

पानीय पन किं पिविस्सथाति ।

आम, पानीय च पिविस्साम, न च ते वस गमिस्सामाति ।

अथ कथं पानीय पिविस्सथाति ?

किं पन त्व मञ्जसि ओतरित्वा पिबिस्सन्तीति ? मय हि अनोतरित्वा असीतिसहस्सापि एकमेकं नलदण्डक गहेत्वा उप्पलनाळेन उदकं पिबन्ता विय तव पोक्खरणिया पानीयं पिबिस्साम । एव नो त्व खादितुं न सक्खिस्ससीति । एतमत्थं विदित्वा सत्था अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमिस्सा गाथाय पुरिमपदद्वय अभासि—

दिस्वा पदमनुत्तिण्ण दिस्वा नोतरित पद ।

नलेन वारिं पिबिस्साम नेव म त्व वधिस्ससी ॥ ति । [१५२]

तस्सत्थो—भिक्षवे ! सो कपिराजा तस्सा पोक्खरणिया एकम्पि उत्तिण्ण पद नादस । ओतरित पद ओतिण्णपदमेव अदस, एव दिस्वा पद अनुत्तिण्ण दिस्वान ओतरित पद अद्धा अय पोक्खरणी अमनुस्सपरिग्ग-हीताति अत्वा तेन सद्धि सल्लपन्तो महापुरिसो आह—नळेन वारिं पिबिस्सामाति तस्सत्थो मयं तव पोक्खरणिया नलेन पानीय पिबिस्सामाति । पुन महासत्तोव आह—नेव म त्व वधिस्ससीति एव नळेन पाणीय पिबन्तं सपरि-सम्पि म त्व नेव वधिस्ससीति अत्थो ।

एवं वत्था पन बोधिसत्तो एकं नलदण्डक आहरापेत्वा पारमियो आवज्जेत्वा सच्चकिरियं कत्वा मुखेन धमि । नळो अन्तो किञ्चि गण्ठ असेत्वा सब्बत्थकमेव सुसिरो अहोसि । इमिना नियामेन अपरम्पि अपरम्पि आहरापेत्वा धमित्वा अदासीति एव सन्ते पन न सक्का निदुपेत्तु । तस्मा एव न गहेतब्ब । बोधिसत्तो पन “इम पोक्खरणि परिवारेत्वा जाता सब्बेपि नळा एकच्छिद्वा होन्तू” ति अधिट्ठासि । बोधिसत्तान हि हितू-पचारस्स महत्तताय अधिट्ठानं समिज्झति । ततो पट्ठाय सब्बेपि न पोक्खरणि परिवारेत्वा उट्ठिता नळा एकच्छिद्वा जाता ।

इमस्मि हि कप्पे चत्तारि कप्पट्ठियपाटिहारियानि नाम । कतमानि चत्तारि? (१) चन्दस्स ससल-क्खणं सकलम्पि इमं कप्पं ठस्सति । (२) वट्टकजातके अग्गिनो निब्बुत्तट्ठानं सकलम्पि इमं कप्प अग्गि न ज्ञापे-स्सति । (३) घटिकारनिवेसनट्ठान सकलम्पि इम कप्प अनोवस्सक ठस्सति । (४) इमं पोक्खरणि परिवारेत्वा उट्ठितनळा सकलम्पि इम कप्पं एकच्छिद्वा भविस्सन्तीति इमानि चत्तारि कप्पट्ठितियपाटिहारियानि नाम ।

बोधिसत्तो एवं अधिट्ठहित्वा एक नल आदाय निसीदि । तेपि असीतिसहस्सा वानरा एकेक नल आदाय पोक्खरणि परिवारेत्वा निसीदिसु । तेपि बोधिसत्तस्स नलेन आकडडित्वा पानीय पिबनकाले सब्बे तीरे निसिन्नाव पिबिसु । एव तेहि पानीये पीते दकरक्खसो कञ्चि अलभित्वा अनत्तमनो सकनिवेसनमेव गतो । बोधि-सत्तोपि सपरिवारो अरञ्जमेव पाविसि ।

सत्था पन इमेस भिक्षवे ! नळान एकच्छिद्भावो नाम मय्हमेवेत पोरणक अधिट्ठानन्ति इम धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा दकरक्खसो देवदत्तो अहोसि । असीतिसहस्स-वानरा बुद्धपरिसा । उपायकुसलो पन कपिराजा अहमेव अहोसिन्ति ।

नलपानजातक

सीलवग्गो दुतियो [१५३]

३. कुरुंगवग्गवण्णना

१. कुरुंगमिगजातकं

आतमेत कुरुगस्साति इद सत्था वेळुवने विहरन्तो देवदत्त आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

एकस्मि हि समये धम्मसभाय सन्निपतिता भिक्खु-आवुसो । देवदत्तो तथागतस्स घातनत्थाय धनुग्गहे पयोजेसि, सिल पविज्झि, धनपालक विस्सज्जेसि, सब्बथापि दसवलस्स बधाय परिसक्कतीति देवदत्तस्स अवण्ण कथेन्ता निसीदिसु । सत्था आगन्त्वा पञ्जत्तासने निसिन्नो कायनुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्नि-सिन्नाति पुच्छि ।

भन्ते ! देवदत्तो तुम्हाक वधाय परिसक्कतीति देवदत्तस्स अगुणकथाय सन्निसिन्नम्हाति ।

सत्था न भिक्खवे ! देवदत्तो इदानीव मम वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्कि येव नच पन वधितुं असक्खीति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो कुरुगमिगो हुत्वा एकस्मि अरञ्जायतने फला-फलानि खादन्तो वसति । सो एकस्मि काले फलसम्पन्ने सेपणिक्खे सेपणिफलानि खादति । अथेको गामवासी अट्टकलुङ्को फलक्खमूलेसु मिगान पदानि उपधारेत्वा उपरिक्खे अट्टक बन्धित्वा तत्थ निसीदित्वा फलानि खादितु आगतागते मिगे सत्तिया विज्झित्वा तेस मस विक्किणन्तो जीविक कप्पेसि ।

सो एकदिवस तस्मि क्खमूले बोधिसत्तस्स पदवलज्ज दिस्वा तस्मि सेपणिक्खे अट्टक बन्धित्वा पातोव भुज्जित्वा सत्ति आदाय वन पविसित्वा त क्ख अभिरुहित्वा अट्टके निसीदि । बोधिसत्तोपि पातोव वसनट्ठाना निक्खमित्वा सेपणिफलानि खादिसामीति आगम्म त क्खमूल सहसाव अपविसित्वा कदाचि अट्टकलुङ्गाक्खेसु अट्टक बन्धन्ति अत्थी नु खो एवरूपो उपद्वोति परिगण्हन्तो बाहिरतोव अट्ठासि । लुङ्कोपि बोधिसत्तस्स अनागमनभाव अत्वा अट्टके निसिन्नोव सेपणिफलानि खिपित्वा खिपित्वा तस्स पुरतो पातेसि ।

बोधिसत्तो इमानि फलानि आगन्त्वा मय्हं पुरतो पतन्ति, अत्थि नुखो तस्स उपरि लुङ्कोति पुनप्पुन ओलोकेन्तो लुङ्कं दिस्वा अपस्सन्तो विय हुत्वा-अम्भो क्ख ! पुब्बे त्व ओलम्बक ओतारेन्तो^१ विय उजुकमेव फलानि पातेसि । अज्ज पन ते क्खधम्मो परिच्चत्तो एव तथा क्खधम्मो परिच्चत्ते अहम्पि अञ्ज क्खमूलं उपसकमित्वा मय्हं आहार परियेसिस्सामीति वत्वा इम गाथमाह-

आतमेत कुरुगस्स य त्व सेपणि ! सेय्यसि ।

अञ्ज सेपणि गच्छामि न मे ते रुच्चते फलन्ति ॥ [१५४]

तत्थ जातन्ति पाकट जात । एतन्ति इद कम्म । कुरुगस्साति कुहंगमिगस्स । यं त्वं सेपणि ! सेय्यसीति यं त्व हम्भो सेपणिक्ख ! पुरतो पुरतो फलानि पातमयानो सेय्यसि, विसेय्यसि, विसिण्णफलो

१ शी०-चारेन्तो विय ।

अहोसि । त सब्बं कुरुंगस्स पाकट जातं । न मे ते रुच्चते फलन्ति एव फलं ददमानाय मे तव फलं न रुच्चति तिट्ठत्वं अहं अञ्जत्थं गच्छिस्सामीति अगमासि ।

अथस्स लुट्ठको अट्ठके निसिन्नोव सत्ति खिपित्वा गच्छ विरद्धोदानिम्हि तन्ति आह । बोधिसत्तो निवत्तित्वा ठितोव आह-हम्भो पुरिस ! इदानीपि किञ्चापि मं विरद्धो अट्ठं पनं महानिरये सोलसं उस्सदनिरये पञ्चविधबन्धनादीनि च कम्मकरणानि अविरद्धो येवासीति । एवञ्च पनं वत्वा पलायित्वा यथारुचिं गतो । लुट्ठकोपि ओतरित्वा यथारुचिं गतो ।

सत्थापि न भिक्खवे ! देवदत्तो इदानीं मम वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्किं नच पनं वधितुं असक्खीति इमं धम्मवेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा अट्ठकलुट्ठो देवदत्तो अहोसि । कुरुगमिगो पनं अहमेवाति ।

कुरुगमिगजातक

२. कुक्कुरजातकं

ये कुक्कुराति इद सत्था जेतवने विहरन्तो आतत्थचरिय आरब्भ कथेसि । सा द्वादसनिपाते भद्
साळजातके आविभविस्सति । इद पन वत्थु पतिट्ठपेत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मादत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तथारूप कम्म पटिच्च कुक्कुरयोनिय निब्ब
त्तित्वा अनेकसतकुक्कुरपरिवृतो महासुसाने वसति । अथेकदिवस राजा सेतसिन्धवयुत्त सब्बालकारपति
मण्डित रथ अभिरुह्य उय्यान गन्त्वा तत्थ दिवसभाग कीळित्वा अत्थगतं सुरिये नगर पाविसि । तस्स त रथवरत्त
यथानद्धमेव राजगणे ठपयिसु । सो रत्ति देवे वस्सन्ते तित्तो । उपरि पासादतो कोलेय्यकमुणखा ओतरित्वा तस्स
चम्मञ्च नन्दिञ्च खादिसु ।

पुन दिवसे रज्जो आरोचयिसु—देव ! निद्वमनमुखेन सुनखा पविसित्वा रथस्स चम्मञ्च
नन्दिञ्च खादिसूति ।

राजा सुनखान कुञ्जित्वा दिट्ठदिट्ठट्ठाने सुनखे घातेथाति आह ।

ततो पट्ठाय सुनखान महाव्यसन उदपादि । ते दिट्ठदिट्ठाने घातयिमाना पलायित्वा सुसानं गत्वा
बोधिसत्तस्स सन्तिक अगममु । बोधिसत्तो—तुम्हे बहू सन्तिपतिता किन्नुखो कारणन्ति पुच्छि ।

ते—अन्तेपुरे किर रथस्स चम्मञ्च नन्दिञ्च [१५५] सुनखेहि खादिताति कुद्धो राजा सुनखवध
आणापेसि । बहू सुनखा विनस्सन्ति, महाभय उप्पन्नन्ति आहसु ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि—आरक्खट्ठाने बहि सुणखान ओकासो नत्थी अन्तोराजनिवेसने कोलेय्यकसुन-
खान येवेत कम्म भविस्सति । इदानि पन चोरान किञ्चि भय नत्थि । अचोरा मरण लभन्ति । यन्नूनाह चोरे रज्जो
दस्सेत्वा आतिसघस्स जीवितदान ददेय्यन्ति । सो आतके समस्सासेत्वा—तुम्हे मा भायित्थ अह वो अभय आह-
रिस्सामि । याव राजान पस्सामि ताव इधेव होथाति पारमियो आवज्जेत्वा मेत्ताभावन पुरेचारिक कत्वा मय्
उपरि लेड्डुवा मुग्गरं वा मा कोचि खिपितु उस्सहीति अविट्ठाय एककोव अन्तो नगर पाविसि ।

अथ न दिस्वा एकसत्तोपि कुञ्जित्वा ओलोकेन्तो नाम नाहोसि । राजापि सुनखवध आणापेत्वा सय
विनिच्छये निसिन्नो होति । बोधिसत्तो तत्थेव गन्त्वा पक्खन्दित्वा रज्जो आसनस्स हेट्ठा पाविसि । अथ नं राज-
पुरिसा नीहरितु आरद्धा । राजा पन निवारेसि ।

सो थोक विसमेत्वा हेट्ठासना निक्खमित्वा राजान वन्दित्वा—सच्च किर तुम्हे कुक्कुरे
मारापेथाति पुच्छि ।

आम मारापेमि हन्ति ।

को तेसं अपराधो नरिन्दाति ?

रथस्स म परिवारचम्मञ्च नन्दिञ्च खादिसूति ।

ये खादिसु ते जानाथाति ?

न जानामाति ।

इमे नाम चम्मखादकचोराति तत्ततो अजानित्वाव दिट्ठदिट्ठट्ठाने येव मारापन न युत्तं दवाति ।

रथचम्मस्स कुक्कुरहि खादितत्ता दिट्ठदिट्ठे सब्बेव मारेथाति सुनखवध अणापेसिन्ति ।

किं पन वो मनुस्सा सब्बेव कुक्कुरे मारेन्ति उदाहु मरण अलभन्तापि अत्थीति ?

अत्थि अम्हाक घरे कोलेय्यका मरण न लभन्तीति ।

महाराज ! इदानीं तुम्हे रथचम्मस्स कुक्कुरेहि खादितत्ता दिट्ठदिट्ठे सब्बेव मारेथाति सुनखवधं अणापेसिन्ति अवोचुत्थ । इदानीं पन अम्हाक घरे कोलेय्यका मरण न लभन्तीति वदेथ । ननु एव सन्ते तुम्हे छन्दा-
दिवसेन अगतिगमन गच्छथाति ? अगतिगमनञ्च नाम न युत्तं, न च राजधम्मो । रञ्जो नाम कारणगवेसकेन तुलासद्विसेन भवितुं वट्टति । इदानीं च कोलेय्यका मरण न लभन्ति, दुब्बलसुनखाव लभन्ति । एव सन्ते नाय सब्बसुनखघच्चा दुब्बलघातिका नामेसाति ।

एवञ्च पन वत्ता महासत्तो मधुरस्सर निच्छारेत्वा—महाराज ! यं तुम्हे करोथ नाय धम्मोति रञ्जो धम्मं देसेत्तो इमं गाथमाह—

ये कुक्कुरा राजकुलम्हि वद्धा कोलेय्यका वण्णबलूपपन्ना ।

तेमे न वज्झा मयमस्म वज्झा नाय सघच्चा दुब्बलघातिकायन्ति [१५६]

तत्थ ये कुक्कुराति ये सुनखा । यथा हि धारुणहोपि पस्सावो पूतिमुत्तन्ति, तदहुजातोपि सिगालो जरसि-
गालोति, कोमलापि गळोचि—लता पूतिलताति, सुवण्णवण्णोपि कायो पूतिकायोति वुच्चति, एवमेव वस्सस-
तिकोपि सुनखो कुक्कुरोति वुच्चति । तस्मा महल्लका कायबलूपपन्नापि ते कुक्कुरात्वेव वुत्ता । वद्धाति
वड्ढिता । कोलेय्यकाति राजकुले जाता सम्भूता सबद्धा । वण्णबलूपपन्नाति सरीरवण्णेन चैव कायबलेन
च सम्पन्ना । तेमे न वज्झाति ते इमे सस्सामिका सारक्खा न वज्झा । मयमस्म वज्झाति अस्सामिका
अनारक्खा मयं वज्झा नाम जाता । नाय सघच्चाति एव सन्ते अयं अविसेसेन सघच्चा नाम न होति ।
दुब्बलघातिकायन्ति अयं पन दुब्बलान येव घातन्तो दुब्बलघातिका नाम होति । राजूहि नाम चोरा
निग्गण्हित्वा नो अचोरा इध पन चोरान किञ्चि नत्थि अचोरा मरण लभन्ति अहो ! इमस्मि लोके अयुत्तं
वत्तति अहो ! अधम्मो वत्ततीति ।

राजा बोधिसत्तस्स वचनं सुत्वा आह—जानासि पन त्वं पण्डित ! असुकेहि नाम रथचम्मं खादितन्ति ।

आम जानामीति ।

केहि खादितन्ति ?

तुम्हाक गेहे वसनकेहि कोलेय्यकसुनखेहीति ।

कथं तेहि खादितभावो जानितब्बोति आह ?

अहं तेहि खादितभाव दस्सेस्सामीति ।

दस्सेहि पण्डिताति ।

तुम्हाक घरे कोलेय्यकसुनखे आनापेत्वा थोक तक्कञ्च दब्बतिणानि च आहरापेथाति ।

राजा तथा अकासि ।

अथ नं महासत्तो इमानि तिणानि तक्केन मद्दापेत्वा एते सुनखे पायेथाति आह ।

राजा तथा कत्वा पायापेसि । पीतपीता सुनखा सद्धि चम्मेहि वमिसु । राजा सब्बञ्जुबुद्धस्स व्याकरणं
विधायि तुट्ठो बोधिसत्तस्स सेतच्छत्तेन पूजं अकासि । बोधिसत्तो “धम्मं चरं महाराज ! मातापितुसु खत्तिया”
ति आदीहि तेसकुणजातके आगताहि दसहि धम्मचरियगाथाहि रञ्जो धम्मं देसेत्वा—महाराज ! इतो पट्ठाया
अप्पमत्तो होहीति राजानं पञ्चसु सीलेसु पतित्ठापेत्वा सेतच्छत्तं रञ्जो व पटिअदासि ।

राजा महासत्तस्स धम्मकथं सुत्वा सब्बसत्तान् अभयं दत्वा बोधिसत्त आदिं कत्वा सब्बसुखान् अत्तनो भोजनसदिसमेव निच्चभत्तं पट्ठपेत्वा बोधिसत्तस्स ओवादे ठितो यावतायुक् दानादीनि पुञ्ञानि करित्वा कालं कत्वा देवलोके उपपज्जि । कुक्कुरोवादो दसवस्सहस्सानि पवत्ति । बोधिसत्तोपि यावतायुक् ठत्वा यथाकम्मं गतो । [१५७]

सत्था न भिक्खवे ! तथागतो इदानीं जातकान् अत्थं चरति पुब्बेपि चरिं येवाति वत्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि । अवसेसा बुद्धपरिसा । कुक्कुर-पण्डितो पन अहमेवाति ।

कुक्कुरजातकं

३. भोजाजानीयजातकं

अपि पस्सेन सेमानोति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक ओस्सट्ठविरिय भिक्खु आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तस्मि हि समये सत्था न भिक्खु आमन्तेत्वा भिक्खु । पुब्बे पण्डिता अनायतनेपि विरिय अकसु, पहार लद्धापि नेव ओस्सजिस्सुति वत्था अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो भोजाजानीयसिन्धवकुले निव्वत्तो सब्बाकार-सम्पन्नो बाराणसिरज्जो मगलस्सो अहोसि । सो सतसहस्सगघनिकाय सुवण्णपातिय येव नानगरससम्पन्न तिवस्सि-कगन्धसालिभोजन भुञ्जति । चतुजातिकगन्धूपलित्तायमेव भूमिय तिदठति । त ठान रत्तकम्बलसाणिपरिक्खित्त उपरि सुवण्णतारखचित्त चेलवितान समोसरितगन्धदाममालादाम अविजहितगन्धतेलप्पदीप होति । बाराणसि-रज्ज पन अपत्थेन्ता राजानो नाम नत्थि । एक समय सत्त राजानो बाराणसि परिक्खिपित्वा अम्हाक रज्ज वा देतु युद्ध वाति बाराणसिरज्जो पण पेसयिस्सु । राजा अमच्चे सन्निपातापेत्वा त पवुत्ति आचिक्खित्वा इदानी कि करोम ताताति पुच्छि ।

देव ! तुम्हेहि ताव आदितोव युद्धाय न गन्तब्ब , असुक नाम अस्सारोह पेसेत्वा युद्ध कारेथ । तस्मि असक्कोन्ते पच्छा जानिस्सामाति ।

राजा त पक्कोसापेत्वा-सक्खिस्ससि तात ! सत्तहि राजूहि सद्धि युद्ध कातुन्ति आह ।

देव ! सचे भोजाजानीयसिन्धव लभामि, तिदठन्तु सत्त राजानो सकलजम्बुदीपे राजूहि सद्धि युज्झितु सक्खिस्सामाति ।

तात ! भोजाजानीयसिन्धवो वा होतु अञ्जो वा य इच्छसि त गहेत्वा युद्ध करोहीति ।

सो साधु देवाति राजान वन्दित्वा पासादा ओरुय्ह भोजाजानीयसिन्धव आहरापेत्वा सुवम्मिमत कत्वा अत्तनापि सब्बसन्नाहसन्नद्धो खग्गं बन्धित्वा सिन्धवपिट्ठवरगतो नगरा निक्खम्म विज्जुलता विय चरमानो पठम बलकोट्ठक भिन्दित्वा एक राजान जीवगाहमेव गहेत्वा आगन्त्वा नगरे बलस्स निय्यादेत्वा पुन गन्त्वा दुतिय बलकोट्ठक भिन्दित्वा दुतियन्ति एव पञ्च राजानो जीवगाह गहेत्वा छट्ठ बलकोट्ठक [१५८] भिन्दित्वा छट्ठस्स रज्जो गहितकाले भोजाजानीयो पहार लभि । लोहित पग्घरति । वेदना बलवतियो वत्तन्ति । अस्सारोहो तस्स पहरभाव वत्था भोजाजानीयसिन्धव राजद्वारे निपज्जापेत्वा सन्नाह सिथिल कत्वा अञ्ज अस्स सन्नय्हितु आरद्धो ।

बोधिसत्तो महापासुकपस्सेन निपन्नोव अक्खीनि उम्मीलेत्वा अस्सारोह दिस्वा अय अञ्ज अस्स सन्नय्हति अयञ्च अस्सो सत्तमं बलकोट्ठकं भिन्दित्वा सत्तम राजानं गण्हितु न सक्खिस्सति मया कतकम्म विनस्सिस्सति अप्पटिसमो अस्सारोहोपि नस्सिस्सति राजापि परहत्थ गमिस्सति, ठपेत्वा म अञ्जो अस्सो सत्तम बलकोट्ठक भिन्दित्वा सत्तम राजानं गहेतुं समत्थो नाम नत्थीति निपन्नकोव अस्सारोह पक्कोसापेत्वा-सम्म अस्सारोह ! सत्तम बलकोट्ठक भिन्दित्वा सत्तमं राजान गहेतु समत्थो ठपेत्वा म अञ्जो अस्सो नाम नत्थि । नाह मया कतकम्म नासेस्सामि ममञ्जेव उट्ठापेत्वा सन्नय्हति वत्था इम गाथमाह-

अपि पस्सेन सेमानो सल्लेहि सल्ललीकतो ।

सेय्योव वलवा भोज्जो युञ्ज मञ्जेव सारथीति ॥

तत्थ अपि पस्सेन सेमानोति एकेन पस्सेन सयमानकोपि । सल्लेहि सल्ललीकतोति सल्लेहि विद्धोपि समानो । सेय्योव वलवा भोज्जोति वलवोति सिन्धवकुले अजातो खलुकस्सो । भोज्जोति भोजाजानीय सिन्धवो । इति एतस्मा वलवा सल्लेहि विद्धोपि भोजाजानीयसिन्धवो इति एतस्मा वलवा सल्लेहि विद्धोपि भोजाजानीयो सेय्यो वरो, उत्तमो । युञ्ज मञ्जेव सारथीति यस्मा एव गतोपि अहमेव सेय्यो तस्मा ममञ्जेव योजेहि, मा अञ्जेपीति वदति ।

अस्सारोहो बोधिसत्त जट्ठापेत्वा वण बन्धित्वा सुसन्नद्ध सन्नय्हित्वा तस्स पिट्ठिय निसीदित्वा सत्तम बलकोट्ठक भिन्दित्वा सत्तम राजान जीवगाह गहेत्वा राजबलस्स निय्यादेसि । बोधिसत्तम्पि राजद्वार आनयिसु । राजा तस्स दस्सनत्थाय निक्खमि । महासत्तो राजान आह—महाराज । सत्त राजानो मा घातयित्थ । सपथ कारेत्वा विस्सज्जेथ । मद्दुञ्च अस्सारोहस्स च दातब्ब यस अस्सारोहस्सेव देथ । सत्त राजानो गहेत्वा दिन्न योध नाम नासेत्तु न वट्ठति । तुम्हेहि दान देथ । सील रक्खथ । धम्मेन समेन रज्ज कारेथाति ।

एवं बोधिसत्तेन रज्जो ओवादे दिन्ने बोधिसत्तस्स सन्नाह मोचयिसु । सो सन्नाहे मुञ्चते मुञ्चन्ते येव निरुज्झि । राजा तस्स सरीरकिञ्च कारेत्वा अस्सारोहस्स महन्त यस दत्त्वा सत्त राजानो पुन अत्तनो अद्व-भाय सपथ कारेत्वा सकट्ठानानि पेसेत्वा धम्मेन समेन रज्ज कारेत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्म गतो । [१५९]

सत्था—एव भिक्खु । पुब्बे पण्डिता अनायतनेपि विरिय अकसु एवरूप पहार लद्धापि न ओस्सजिसु । त्वं पन एवरूपे नीयानिकसासने पब्बजित्वा कस्मा विरियं ओस्सजसीति वत्वा चत्तारि सच्चानि पकासेसि । मच्चपरियोसाने ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अरहत्तफले पत्तिट्ठासि ।

सत्था इम धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि । अस्सारोहो सारिपुत्तो, भोजाजानीयसिन्धवो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

भोजाजानीयजातक ।

४. आजञ्जजातकं

यदा यदाति इदम्पि सत्था जेतवने विहरन्तो ओस्सट्ठविरियमेव भिक्खु आरब्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तं पन भिक्खु सत्था आमन्तेत्वा भिक्खु । पुब्बे पण्डिता अनायतनेपि लद्धप्पहारापि हुत्वा विरिय अकसू ति वत्वा अतीतं आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते पुरिमनयेनेव सत्त राजानो नगर परिवारयिसु । अथेको रथिकयोधो द्वेभातिकसिन्धवे रथे योजेत्वा नगरा निक्खम्म छ बलकोट्ठके भिन्दित्वा छ राजानो अगगहेसि । तस्मिं खणे जेट्ठकअस्सो पहार लभि । रथिको रथ योजेत्वा पाजेन्तो^१ राजद्वार आगन्त्वा जेट्ठकभातिक रथा मोचेत्वा सन्नाह सिथिलं कत्वा एकेन पस्सेन निपज्जापेत्वा अञ्जा अस्स सन्नय्हितु आरद्धो । बोधिसत्तो त दिस्वा पुरिमनयेनेव चिन्तेत्वा रथिक पक्कोसापेत्वा निपन्नकोव इम गाथमाह—

यदा यदा यत्थ यदा यत्थ यत्थ यदा यदा ।

आजञ्जो कुरुते वेग हायन्ति तत्थ बाळवाति ॥

तत्थ यदा यदाति पुब्बण्हादिसु यस्मिं यस्मिं काले । यत्थाति यस्मिं ठाने मग्गे वा सगामसीसे वा । यदाति यस्मिं खणे । यत्थ यत्थाति सत्तन्न बलकोट्ठकान वसेन बहुसु युद्धमण्डलेसु । यदा यदाति यस्मिं यस्मिं काले पहारलद्धकाले वा अलद्धकाले वा । आजञ्जो कुरुते वेगन्ति सारथिस्स चित्तरुचित कारण आजाननसभावो आजञ्जो वरसिन्धवो वेगं करोति वायमति विरिय आरभति । हायन्ति तत्थ बाळवाति तस्मिं वेगे कयिरमाने इतरे वळवसखाता खल्लुकस्सा हायन्ति परिहायन्ति । तस्मा इमस्मिं मञ्जेव योजेहीति आह ।

सारथी बोधिसत्तं उट्ठापेत्वा योजेत्वा सत्तम बलकोट्ठक भिन्दित्वा सत्तमं राजान आदाय रथ पाजेन्तो^२ [१६०] राजद्वारं आगन्त्वा सिन्धवं मोचेसि । बोधिसत्तो एकेन पस्सेन निपन्नो पुरिमनयेनेव रञ्जे ओवाद दत्वा निरुज्झि । राजा तस्स सरीरकिच्च कारेत्वा रथिकस्स सम्मानं कत्वा धम्मेन रज्ज कारेत्वा यथाकम्म गतो ।

सत्था इम धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातक समोधानेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु अरहत्ते पतिट्ठासि । तदा राजा आनन्दत्थेरो अहोसि । अस्सो पन अहमेव सम्मासम्बुद्धोति ।

आजञ्जजातकं

५. तिडुजातकं

अञ्जमञ्जोहि तित्थेहीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो धम्मसेनापतिस्स सद्धिविहारिक एक सुवण्ण-
कारपुत्तं भिक्खु आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

आसयानुसयञ्जाण हि बुद्धान येव होति न अञ्जेस । तस्मा धम्मसेनापति अत्तनो आसयानुसयञ्जा-
णस्स नत्थिनाय सद्धिविहारिकस्स आसयानुसयञ्जाण अजानन्तो असुभकम्मट्ठानमेव कथेसि । तस्स त न सप्पाय-
महोसि । कस्मा ? सो किर पटिपाटिया पच्चजातिसतानि सुवण्णकारगेहे येव पटिसन्धि गण्हि । अथस्स दीघ-
रत्तं परिसुद्धसुवण्णदस्सनस्सेव परिचित्ता असुभ न सप्पायमहोसि । सो तत्थ निमित्तमत्तम्पि उप्पादेतु असक्कोत्तो
चत्तारो मासे खेपेसि । धम्मसेनापति अत्तनो सद्धिविहारिकस्स अरहत्त दातु असक्कोत्तो अद्धाय बुद्धवेनेय्यो
भविस्सति तथागतस्स सन्तिक नेस्सामीति चिन्तेत्वा पातोव त आदाय सय सत्थु सन्तिक अगमासि ।

सत्था— किन्नुखो सारिपुत्त ! एक भिक्खु आदाय आगतोसीति पुच्छि ।

अहम्मन्ते ! इमस्स कम्मट्ठान अदासि । अयम्पन चतुहि मासेहि निमित्तमत्तम्पि न उप्पादेसि ।
स्वाह बुद्धवेनेय्यो एसो भविस्सतीति चिन्तेत्वा तुम्हाक सन्तिक आदाय आगतोति ।

सारिपुत्त ! कतर पन ते कम्मट्ठान सद्धिविहारिकस्स दिन्नन्ति ?

असुभकम्मट्ठान भगवाति ।

सारिपुत्त ! नत्थि तव सन्ता^१ने आसयानुसयञ्जाण, गच्छ त्व सायण्हसमये आगत्वा तव सद्धि-
विहारिक आदाय गच्छेय्यासीति ।

एव सत्था थेर उय्योजेत्वा तस्स भिक्खुस्स मनापनिवासनञ्च चीवर च दापेत्वा त आदायेव पिण्डाय
पविसित्वा पणीत खादनीयभोजनीय दापेत्वा महाभिक्खुसघपरिवारो पुन विहार आगन्त्वा गन्धकुटिय दिवस-
भाग खेपेत्वा सायण्हसमये त भिक्खु गहेत्वा विहारचारिक चरमानो अम्बवने एक पोक्खरणि [१६१]
मापेत्वा तत्थ महन्त पडुमिनिगच्छ, तत्रापि च महन्त एक पडुमपुप्फ मापेत्वा भिक्खु । इम पुप्फ ओलोकेन्तो
निसीदाहीति निसीदापेत्वा गन्धकुटि पाविसि ।

सो भिक्खु न पुप्फ पुनप्पुन ओलोकेसि । भगवा त पुप्फं जर पापेसि । त तस्स पस्सन्तस्सेव जर पत्वा
विवण्ण अहोसि । अथस्स परियन्ततो पट्ठाय पत्तानि पतन्तानि मुहुत्तेन सब्बानि पतिसु । ततो किञ्जक्ख पति,
कण्णिकाव अवसिस्सि । सो भिक्खु त पस्सन्तो चिन्तेसि, इदं पडुमपुप्फ इदानीव अभिरूप अहोसि दस्सनीय ।
अथस्स वण्णो परिणतो पत्तानि च किञ्जक्खञ्च पतित कण्णकमत्तमेव ठित । एवरूपस्स नाम पडुमस्स जरा पत्ता,
मय्ह सरीरस्स कि न पापुणिस्सति ? सब्बे सखारा अचिच्चाति विपस्सन पट्ठपेसि । सत्था तस्स चित्त विपस्सन
आसब्बहन्ति जत्वा गन्धकुटिय निसिन्नो व ओभास फरित्वा इम गाथमाह—

उच्छिन्द सिनेहमत्तनो कुमुद सारदिक व पाणिना ।

सन्तिमग्गमेव ब्रह्म निब्बाण सुगतं देसितन्ति^२ ॥

सो भिक्खु गाथापरियोसाने अरहत्त पत्वा मुत्तो वतम्हि सब्बभवेहीति चिन्तेत्वा—

१ रो०—सत्तानं । २ धम्मपद, मग्गवग्ग ।

सो वृथ्वासो परिपुण्णमानसो, खीणासवो अन्तिमदेहधारी ।
विमुद्धसीलो सुसमाहितिन्द्रियो चन्दो यथा राहुमुखा पमुत्तो ॥
तमोतत मोहमहन्धकार विनोदयि सब्बमल असेस ।

आलोकमुज्जोतकरो पभकरो सहस्सरसी विय भानुमा नभेति ॥

आदीहि गाथाहि उदान उदानेसि । उदानेत्वा च पन गन्त्वा भगवन्त वन्दि । थेरोपि आगन्त्वा सत्थार
वन्दित्वा अत्तनो सद्धिविहारिकं गहेत्वा आगमासि ।

अय पवुत्ति भिक्खून् अन्तरे पाकटा जाता । भिक्खू धम्मसभाय दसबलस्स गुणे वण्णयमाना निसी-
दिंसु-आवुसो । सारिपुत्तथेरो आसयानुसयजाणस्स अभावेन अत्तनो सद्धिविहारिकस्स आसय न जानाति ।
सत्था पन अत्वा एकदिवसेनेव तस्स सहपटिसम्भिताहि अरहत्तं अदासि । अहो ! बुद्धो नाम महानुभावोति ।

सत्था आगन्त्वा पञ्चत्तासने निसीदित्वा-काय नुत्थ भिक्खवे एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

न भगवा ! अञ्जाय, तुम्हाकञ्जेव पन धम्मसेनापतिनो सद्धिविहारिकस्स आसयानुसय-
[१६२] जाणकथायाति ।

सत्था न भिक्खवे । एत अच्छरिय स्वाह एतरहि बुद्धो हुत्वा तस्स आसय जानामि । पुब्बेपाह तस्स
आसय जानामि येवाति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्तो रज्ज कारेसि । तदा बोधिसत्तो त राजान अत्थे च धम्मे च अनुसासति ।
तदा रज्जो मगलस्स नहानतित्थे अञ्जतर पठम वळव खळु कस्स^१ नहापेसु । मगलस्सो वळवेन नहातित्थ
ओतारियमानो जिगुच्छित्वा ओतरितु न इच्छि । अस्सगोपको गन्त्वा रज्जो आरोचेसि-देव । मगलस्सो तित्थ
ओतरितु न इच्छतीति ।

राजा बोधिसत्तं पेसेसि- गच्छ पण्डित ! जानाहि केन कारणेन अस्सो तित्थं ओतारियमानो न
ओतरतीति ।

बोधिसत्तो साधु देवाति नदीतीर गत्वा अस्स ओलोकेत्वा निरोगभावञ्चस्स^२ अत्वा केन नुखो
कारणेन अय इम तित्थ न ओतरतीति उपधारेन्तो पठमतं एत्थ अञ्जो नहापितो भविस्सति तेनेस जिगुच्छ-
मानो^३ तित्थ न ओतरति मञ्जेति चिन्तेत्वा अस्सगोपके पुच्छि-हम्भो ! इमस्मि तित्थे कं पठम
नहापयित्थाति ?

अञ्जतर वळवस्सं सामीति ।

बोधिसत्तो 'एस अत्तनो सिगारताय जिगुच्छन्तो एत्थ नहायितु' न इच्छति । इम अञ्जस्मि तित्थे
नहापेतु' वट्टतीति' तस्स आसयं अत्वा- भो अस्सगोपक ! सप्पिमधुफाणिताभिसखतपायासम्पि ताव पुनप्पुनं
भुञ्जन्तस्स तित्ति होति । अय अस्सो बहू वारे इध तित्थे नहातो अञ्जाम्पि ताव न तित्थं ओतरेत्वा नहापेथ
पायेथ चाति वत्वा इम गाथमाह-

अञ्जमञ्जेहि तित्थेहि अस्स पायेहि सारथि ।

अच्चासनस्स पुरिसो पायासस्सपि तप्पतीति ॥

तत्थ अञ्जमञ्जेहीति अञ्जेहि अञ्जेहि । पायेहीति देसनासीसमेतं, नहापेहि च पायेहि चाति अत्थो ।
अच्चासनस्साति करणत्थे सामिवचन । अतिअसनेन अतिभुत्तेनाति अत्थो । पायासस्सपि तप्पतीति सप्पिआदीहि

१ रो०-खलुडक । २ रो०-निरोगभावस्स । ३ रो०-जिगुच्छियमानो ।

अभिसखतेन मधुरपायासेन तप्पति तित्तो होति धातो सुहितो न पुन भुञ्जितुकामत आपज्जति तस्मा अयम्पि अस्सो इमस्मि तित्थे निबद्ध नहानेन परियत्ति आपन्नो भविस्सति । अञ्जत्थ त नहापेथाति ।

ते तस्स वचन सुत्वा अस्स अञ्ज तित्थ ओतारेत्वा पायिसु चेव नहापेसुञ्च । बोधिसत्तो अस्सस्स पानीय पिबित्वा नहानकाले रञ्जो सन्निक अगमासि । राजा कि तात ! अस्सो नहानो च पीतो चाति पुच्छि ? आम देवाति । पठम कि कारणा न इच्छतीति ? इमिना नाम कारणेनाति सब्ब आचिक्खि । राजा एवरूपस्स तिरच्छानस्सापि नाम आसय जानाति । अहो पण्डितोति ! बोधिसत्तस्स महन्त यस दत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्म गतो । बोधिसत्तोपि यथाकम्ममेव गतो ।

सत्था न भिक्खवे ! अह एतस्स इदानेव आसय जानामि, पुब्बेपि जानामि येवाति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा मगलस्सो अय भिक्खु अहोसि, राजा आनन्दो, पण्डित-मच्चो पन अहमेवाति अहोसिन्ति ।

तिट्ठजातक

एवं सन्धिच्छेदकम्म कत्तब्ब उम्मग्गञ्च सन्धिच्छेदञ्च मग्गसदिस तित्थसदिस निज्जट निग्गुम्ब कत्वा भण्ड हस्तुं वट्ठति । हरन्तेन मारेत्वाव हरितब्ब एव उट्ठातु समत्थो नाम न भविस्सति । चोरेन च नाम सीलाचारयुत्तेन न भवितब्ब कक्खलेन फरुसेन साहसिकेन भवितब्बन्ति । एव मन्तेत्वा अञ्जमञ्ज उग्ग ण्हापेत्वा अगमसु । एतेनेव उपायेन पुन दिवसे पुन दिवसेति बहू दिवसे तत्थ आगन्त्वा मन्तयिषु ।

सो तेस वचन सुत्वा म सिक्खापेत्तीति सञ्जाय इदानीं मया कक्खलेन फरुसेन साहसिकेन भवितब्बन्ति तथारूपोव अहोसि । पातोव आगत हत्थिगोपक सोण्डाय गहेत्वा भूमिय पोथेत्वा मारेसि । अपरम्पि तथा अपरम्पि तथाति आगतागत मारेति येव ।

महिळामुखो उम्मत्तको जातो दिट्ठदिट्ठे मारेतीति रञ्जो आरोचयिषु । राजापि बोधिसत्त पहिणि-गच्छ पण्डित । जानाहि केन कारणेन सो दुट्ठो जातोति ।

बोधिसत्तो गन्त्वा तस्स सरीरे रोगाभाव ज्ञत्वा केन नुखो कारणेनेस दुट्ठो जातोति उपधा-रेन्तो^१ अद्धा अविदूरे केसञ्चि वचन सुत्वा म[१६५] एते सिक्खापेत्तीति सञ्जाय दुट्ठो जातोति सन्निट्ठान कत्वा हत्थिगोपके पुच्छि-अत्थि नुखो हत्थिसालासमीपे रत्तिभागे केहिचि किञ्चि कथितपुब्बन्ति ?

आम सामि ! चोरा आगन्त्वा कथयिषुति ।

बोधिसत्तो गन्त्वा रञ्जो आरोचेसि-देव ! अञ्जो हत्थिस्स सरीरे विकारो नत्थि । चोरान कथ सुत्वा दुट्ठो जातोति ।

इदानीं किं कातु वट्ठतीति ?

सीलवन्ते समणब्राह्मणे हत्थिसालाय निसीदापेत्वा सीलाचारकथ कथापेतु वट्ठतीति ।

एव कारेहि ताताति ।

बोधिसत्तो गन्त्वा सीलवन्ते समणब्राह्मणे हत्थिसालाय निसीदापेत्वा सीलकथ कथेथ भन्तेति आह ।

ते हत्थिस्स अविदूरे निसिन्ना- न कोचि परामसितब्बो, न मारेतब्बो सीलाचारसम्पन्नेन खन्ति-भेत्तानुद्दयायुत्तेन भवितु वट्ठतीति सीलकथ कथयिषु ।

सो त सुत्वा म एते सिक्खापेन्ति इतोदानि पट्ठाय सीलवता भवितब्बन्ति सीलवा अहोसि । राजा बोधिसत्त पुच्छि-किं ताता ! सीलवन्तो जातोति ? बोधिसत्तो आह-आम देवाति । एवरूपो दुट्ठहत्थी पण्डिते निस्साय पोरानकधम्मे येव पतिट्ठितोति वत्वा इम गाथमाह-

पुराणचोरान वच्चो निसम्म महिळामुखो पोथयमानुचारि ।

सुसञ्जतान हि वच्चो निसग्ग गजुत्तमो सब्बगुणेषु अट्ठाति ॥

तत्थ पुराणचोरानाति पुराणचोरान । निसम्माति सुत्वा । पठम चोरान वचन सुत्वानाति अत्थो । महिळामुखोति हत्थिनिमुखेन सदिसमुखो । अथवा-यथा महिला पुरतो ओलोकियमाना सोभति न पच्छतो तथा सोपि पुरतो ओलोकियमानो सोभति । तस्मा महिळामुखोतिस्स नाम अकसु । पोथयमानुचारीति पोथयन्तो मारेन्तो अन्वचारी । अयमेव वा पाठो । सुसञ्जतानन्ति सुट्ठु सञ्जतान सीलवन्तान । गजुत्तमोति उत्तमगजो मगलहत्थी । सब्बगुणेषु अट्ठाति सब्बेषु पोरानकगुणेषु पतिट्ठितोति । राजा तिरच्छानगतस्सापि आसय जाना-तीति बोधिसत्तस्स महन्त यस अदासि । सो यावतायुक् ठत्वा सद्धि बोधिसत्तेन यथाकम्म गतो ।

सत्था पुब्बेपि त्व भिक्खु ! दिट्ठदिट्ठे येव भजि । चोरान वचन सुत्वा चोरे भजि, धम्मिकान वचन सुत्वा धम्मिके भजीति । इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा महिळामुखो विपक्खसेवकभिक्खु अहोसि । राजा आनन्दो । अमच्चो पन अहमेवाति । [१६६]

महिळामुखजातक

१ रो०-उपधारेत्वा ।

७. अभिण्डजातकं

नाल कबल पदातवेति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक उपासकञ्च महल्लकत्थेरञ्च आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सावत्थिय किर द्वे सहायका । तेसु एको पब्बजित्वा देवसिक इतरस्स घर गच्छति । सो तस्स भिक्खु दत्वा सयम्पि भुञ्जित्वा तेनेव सद्धि विहार आगन्त्वा याव सुरियस्सत्थगमा अल्लापसत्लापेन निसीदित्वा नगर पविसति । इतरोपि न याव नगरद्वारा अनुगन्त्वा निवत्तति । सो तेस विस्सासो भिक्खून अन्तरे पाकटो जातो । अथेकदिवस भिक्खू तेस विस्सासकथ कथेन्ता धम्मसभाय निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा—काय नुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

ते—इमाय नाम भन्तेति कथयिसु ।

सत्था—न भिक्खवे । इमे इदानेव विस्सासिका, पुब्बेपि विस्सासिकाव अहेसुन्ति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अमच्चो अहोसि । तदा एको कुक्कुरो मंगलहत्थिसाल गन्त्वा मंगलहत्थिस्स भुञ्जनट्ठाने पतितानि भत्तसित्थानि खादति । सो तेनेव भोजनेन सवद्ध-मानो^१मंगलहत्थिस्स विस्सासिको जातो हत्थिस्सेव सन्तिके भुञ्जति । उभोपि विना वत्तितुं न सक्कोन्ति । सो हत्थी न सोण्डाय गहेत्वा अपरापर करोन्तो कीळति । अथेकदिवस एको गामिकमनुस्सो हत्थिगोपकस्स मूल दत्वा न कुक्कुर आदाय अत्तनो गाम अगमासि ।

ततो पट्ठाय सो हत्थी कुक्कुर अपस्सन्तो नेव खादति न पिवति न नहायति । तमत्थ रज्जो आरो-चयिसु । राजा बोधिसत्त पहिणि—गच्छ पण्डित । जानाहि कि कारणा हत्थी एवं करोतीति ?

बोधिसत्तो हत्थिसालं गन्त्वा हत्थिस्स दुम्मनभावं जत्वा इमस्स सरीरे रोगो न पञ्जायति केनचि पनस्स सद्धि मित्तसन्धवेन भवितव्व, त अपस्सन्तो एस मज्जे सोकाभिभूतोति हत्थिगोपके पुच्छि—अत्थि नुखो इमस्स केनचि सद्धि विस्सासोति ?

आम सामि । एकेन सुनखेन सद्धि बलवा मेत्तीति ।

कह सो एतरहीति ?

एकेन मनुस्सेन नीतोति ।

जानाथ पनस्स निवासनट्ठानन्ति ?

न जानाम सामीति ।

बोधिसत्तो रज्जो सन्तिकं गन्त्वा—नत्थि देव । हत्थिस्स कोचि आबाधो एकेन पनस्स सुनखेन सद्धि बलवविस्सासो । तं अपस्सन्तो न भुञ्जति मज्जेति वत्वा इम गाथमाह—

नाल कबल पदातवे न च पिण्ड न कुसे न घसतु ।

मज्जामि अभिण्डदस्सना नागो सिनेहमकासि कुक्कुरेति ॥ [१६७]

तत्थ नालन्ति न समत्थो । कबलन्ति भोजनकाले पठममेव दिन्नं कवल । पदातवेति पादातवे । सन्धि-
वसेन आकारलोपो वेदितब्बो । गहेतुन्ति अत्थो । न च पिण्डन्ति खादनत्थाय वट्टेट्वा दीयमान भत्तपिण्डमि-
नाल गहेतु । न कुसेति खादनत्थाय दिन्नानि तिणानिपि नाल गहेतु । न घतितुन्ति नहापियमानो सरीरमि-
घसितु नाल । एव य य सो हत्थी कातु न समत्थो त त सब्ब रञ्जो आरोचेत्वा तस्स असमत्थभावे अत्तना सल्ल-
क्खितकारण आरोचेन्तो मञ्जामीति आदिमाह ।

राजा बोधिसत्तस्स वचन सुत्वा—इदानीं किं कातव्वं पण्डिताति पुच्छि ।

‘अम्हाकं किर मगलहत्थिस्स सहायमुनखं एको मनुस्सो गहेत्वा गतो यस्स घरे तं सुनखं पस्सन्ति तस्स
अयं अयं नाम दण्डोति’ भेरिं चरापेथं देवाति ।

राजा तथा कारेसि । तं पवुत्ति सुत्वा सो पुरिसो सुनखं विस्सज्जेसि । सुनखो वेगेन गत्त्वा हत्थिसन्ति-
कमेव अगमासि । हत्थी तं सोण्डाय गहेत्वा कुम्भे ठपेत्वा रोदित्वा परिदेवित्वा कुम्भा ओतारेत्वा तेन भुत्ते पच्छा
अत्तना भुञ्जि । तिरच्छानगतस्स आसयं जानीति राजा बोधिसत्तस्स महन्तं यस्य अदासि ।

सत्था न भिक्खवे ! इमे इदानीं विस्सामिका पुब्बेपि विस्सामिका येवाति इमं धम्मदेसनं आह-
रित्वा चतुसच्चकथायं विनिवट्टेत्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । इदं चतुसच्चकथायं विनिवट्टनं
नाम सब्बजातकेसुपि अत्थि येषां । मयम्पनं यत्थस्स आनिससो पञ्जायति तत्थेव दस्सयिस्सामाति । तदा सुनखो
उपासको अहोसि, हत्थी महल्लकत्थेरो, राजा आनन्दो, अमच्चपण्डितो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

अभिण्णजातक

८. नन्दिविसालजातकं

मनुञ्जमेव भासेय्याति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो छब्बग्गियान भिक्खून् ओमसवाद आरब्भ कयेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तस्मिं हि समये छब्बग्गिया भिक्खू कलहं करोन्ता पेसले भिक्खू खु सेन्ति, वम्भेन्ति, ओविज्झन्ति, दसहि अक्कोसवत्थूहि अक्कोसन्ति । भिक्खू भगवतो आरोचेसु । भगवा छब्बग्गिये भिक्खू पक्कोसापेत्वा 'सच्च किर तुम्हे कलहं करोथ भिक्खवोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते विगरहित्वा—भिक्खवे । फरुसा वाचा नाम अनत्थकारिका तिरच्छानगतानम्पि अमनापा । पुब्बेपि एको तिरच्छानगतो अत्तानं फरुसेन समुदाचरन्तं सहस्स पराजेसीति वत्वा अतीत आहरि—[१६८]

अतीतवत्थु

अतीते गन्धाररट्ठे तक्कसिलाय गन्धारराजा रज्जं कारेसि । तदा बोधिसत्तो गोयोनिय निब्बत्ति । अथ न तरुणवच्छककाले येव एको ब्राह्मणो गोदक्खिणादायकान सन्तिक गन्त्वा गोणं लभित्वा नन्दिविसालोति नाम कत्वा पुत्तट्ठाने ठपेत्वा सम्पियायमानो यागुभत्तादीनि दत्वा पोसेसि ।

बोधिसत्तो वयप्पत्तो चिन्तेसि—अहं इमिना ब्राह्मणेन किञ्छेन पटिजग्गितो मया च सदिसो सकलजम्बुदीपे अञ्जो समधुरो गोणो नाम नत्थि, यन्नूनाहं अत्तनो बलं दस्सेत्वा ब्राह्मणस्स पोसावनियं ददेय्यन्ति ।

सो एकदिवसं ब्राह्मण आह—गच्छ ब्राह्मण । एक गोविन्दक सेट्ठि उपसकमित्वा मय्हं बलिवद्दो अतिबद्धं सकटसत्तं पवट्ठेतीति वत्वा सहस्सेन अब्भुतं करोहीति ।

सो ब्राह्मणो सेट्ठिस्स सन्तिक गन्त्वा कथं समुट्ठापेसि इमस्मिं नगरे कस्स गोणो थामसम्पन्नोति ? अथ न सेट्ठी असुकस्स च असुकस्स चाति वत्वा सकलनगरे पन अम्हाकं गोणेहि सदिसो नाम नत्थीति आह ।

ब्राह्मणो—मय्हं एको गोणो अतिबद्धं सकटसत्तं पवट्ठेतुं समत्थो अत्थीति आह ।

सेट्ठी गहपति—कुतो एवरूपो गोणोति आह ।

ब्राह्मणो—मय्हं गोहे अत्थीति ।

तेन हि अब्भुतं करोहीति ।

साधु करोमीति सहस्सेन अब्भुतं अकासि ।

सो सकटसत्तं वालिकासक्खरपासाणादीन येव पूरेत्वा पटिपाटियो ठपेत्वा सब्बानि अक्खबन्धन-योत्तेन एकतो बन्धित्वा नन्दिविसालं नहापेत्वा गन्धेन पञ्चगुलिं दत्वा कण्ठे मालं पिळ्ळन्धित्वा पुरिमसकटधुरे एकमेव योजेत्वा सयं धुरे निसीदित्वा पतोदं उक्खिपित्वा—अञ्छ कूट । वहस्सु कूटाति आह ।

बोधिसत्तो अयं मं अकूटं कूटवादेन समुदाचरतीति चत्तारो पादे थम्भे विय निच्चल कत्वा अट्ठासि ।

सेट्ठी तं खणञ्जेव ब्राह्मणं सहस्सं आहरापेसि । ब्राह्मणो सहस्सपराजितो गोणं मुञ्चित्वा घरं गत्वा सोकाभिभूतो निपज्जि । नन्दिविसालो चरित्वा आगतो ब्राह्मणं सोकाभिभूतं दिस्वा उपसकमित्वा—किं ब्राह्मण ! निदायसीति आह ।

कुतो मे निदा सहस्स पराजितस्साति ?

ब्राह्मण ! मया एतक काल तव गेहे वसन्तेन अत्थि किञ्चि भाजन वा भिन्नपुब्ब, कोचि वा मद्दित-
पुब्बो, अट्ठाने वा पन उच्चारपस्सावो कतपुब्बोति ?

नत्थि ताताति ।

अथ म कस्मा कूटवादेन समुदाचरसि ? तवेवेसो दोसो मय्ह दोसो नत्थि । गच्छ, तेन सद्धि द्वीहि
सहस्सेहि अब्भुत करोहि, केवल म अकूट कूटवादेन न समुदाचरीति ।

ब्राह्मणो तस्स वचन सुत्वा गत्वा द्वीहि सहस्सेहि अब्भुत कत्वा पुरिमनयेनेव सकटसतं अतिबन्धित्वा
नन्दिविसाल मण्डेत्वा पुरिमसकटधुरे योजेसि । कथं योजेसीति ? युग [१६९] धुरे निच्चल बन्धित्वा एकाय
कोटिया नन्दिविसाल योजेत्वा एक कोटि धुरयोत्तेन पळिवेत्तेत्वा युगकोटिञ्च अक्खानि पादञ्च निस्साय
मण्डरुक्खदण्डक दत्वा तेन योत्तेन निच्चल बन्धित्वा ठपेसि । एव हि कते युग एत्तो वा इतो वा न गच्छति ।
सक्का होति एकेनेव गोणेन आकड्ढितु । अयस्स ब्राह्मणो धुरे निसीदित्वा नन्दिविसालस्स पिट्ठि परिम-
ज्जित्वा—गच्छ भद्र ! वहस्सु भद्राति आह ।

बोधिसत्तो अतिबद्ध सकटसत एकवेगेनेव आकड्ढित्वा पच्छा ठित सकट पुरतो ठितस्स सकटस्स ठाने
ठपेसि । गोविन्दकसेट्ठी पराजितो ब्राह्मणस्स द्वे सहस्सानि अदासि । अञ्जेषि मनुस्सा बोधिसत्तस्स वहुं धनम
दंसु । तं सब्ब ब्राह्मणस्सेव अहोसि । एव सो बोधिसत्त निस्साय बहु धन लभि ।

सत्था—न भिक्खवे ! फरुसवचन नाम कस्सचि मनापन्ति छव्वग्गिये भिक्खू गरहित्वा सिक्खापद
पञ्जापेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह—

मनुञ्जमेव भासेय्य नामनुञ्ज कुदाचन ।

मनुञ्ज भासमानस्स गरुम्भार उदद्धरी ॥

धनञ्च नं अलब्भेसि तेन चत्तमनो अहूति ।

तत्थ मनुञ्जमेव भासेय्याति परेन सद्धि भासमानो चतुदोसविरहित मधुर मत्ताप सण्ह मुदुक पिय-
वचनमेव भासेय्य । गरुम्भार उदद्धरीति नन्दिविसालबलिवद्दो अमनाप भासमानस्स भार अनुद्धरित्वा पच्छा मत्ताप
पियवचन भासमानस्स ब्राह्मणस्स गरु भार उद्धरि उद्धरित्वा कड्ढित्वा पवट्ठेसीति अत्थो । दकारो पनेत्थ
व्यञ्जनसन्धिवसेन पदसन्धिकरोति ।

इति सत्था मनुञ्जमेव भासेय्याति इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा ब्राह्मणो
आनन्दो अहोसि, नन्दिविसालो पन अहमेवाति ।

नन्दिविसालजातक

९. कण्हजातकं

यतो यतो गरुधुरन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो यमकपाटिहारियं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तं सद्धि देवोरोहणेन तेरसनिपाते सरभमिगजातके^१ आविभविस्सति । सम्मासम्बुद्धो पन यमकपाटि-
हारिय कत्वा देवलोके वसित्वा महापवारणाय सकस्सनगरद्वारे^२ ओरुह्म महत्तेन परिवारेन जेतवन पविट्ठे भिक्खू
धम्मसभाय सन्निपतिता—आवुसो । तथागतो नाम असमधुरो । तेन तथागतेन वूळ्ह धुरं अञ्जो वहितु समत्थो
[१७०] नाम नत्थि । छ सत्थारो मयमेव पाटिहारिय करिस्साम मयमेव पाटिहारिय करिस्सामाति वत्वा एकम्पि
पाटिहारिय न अकमु । अहो, सत्था असमधुरोति सत्थुगुणकथं कथेन्तो निसीदिसु ।

सत्था आगत्वा कायं नुत्थं भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

न भन्ते । अञ्जाय कथाय एवरूपाय नाम तुम्हाकमेव गुणकथायाति ।

सत्था भिक्खवे । इदानि मया वूळ्हधुर को वहिस्सति ? पुब्बेपि तिरच्छानयोनिय निब्बत्तोपि अहं
अत्तना समधुर कञ्चि नालत्थन्ति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो गोयोनिय पटिसन्धि गण्हि । अथ न सामिका
तरुणवच्छकाले येव एकस्सा महन्लिकाय घरे वसित्वा निवासवेतनतो^३ परिच्छिन्दित्वा अदमु । सा त यागु-
भत्तादिहि पटिजग्गमाना पुत्तट्ठाने ठपेत्वा वड्ढेसि । सो अय्यकाकालकोत्वेव पञ्जायित्थ । वयप्पत्तो च अञ्ज-
नवण्णे हुत्वा गामगोणेहि सद्धिं चरति । सीलाचारसम्पन्नो अहोसि । गामदारका सिगेषुपि कण्णेषुपि गळेपि
गहेत्वा ओलम्बन्ति, नगुट्ठेपि गहेत्वा कीळन्ति, पिट्ठियम्पि निसीदन्ति । सो एकदिवसं चिन्तेसि—मय्ह माता
दुग्गता म पुत्तट्ठाने ठपेत्वा दुक्खेन पोसेसि, यन्नूनाहं भति कत्वा इमं दुग्गतभावतो मोचेय्यन्ति । सो ततो पट्ठाय
भति उपधारेन्तो चरति ।

अथेकदिवस एको सत्थवाहपुत्तो पञ्चहि सकटसत्तेहि विसमत्तिथं सम्पत्तो । तस्स गोणा सकटानि
उत्तारेतुं न सक्कोन्ति । पञ्चसु सकटसत्तेसु गोणा युगपरम्पराय योजिता एकम्पि सकटं उत्तारेतुं नासक्खिसु ।
बोधिसत्तोपि गामगोणेहि सद्धिं तित्थसमीपं चरति । सत्थवाहपुत्तोपि गोसुतवित्तको । सो अत्थि नुखो एतेसं गुण
अन्तरे इमानि सकटानि उत्तारेतुं समत्थो उसभाजानिय्योति उपधारयमानो बोधिसत्तं दिस्वा अयं आजानिय्यो
सक्खिस्सति मय्ह सकटानि उत्तारेतुं को नुखो अस्स सामिकोति गोपालके पुच्छि—को नु खो भो । इमस्स सामिको
अहं इमं सकटेसु योजेत्वा सकटेसु उत्तारितेसु वेतनं दस्सामीति ।

ते आहसु—गहेत्वा न योजेथ नत्थि इमस्स इमस्मिं ठाने सामिकोति ।

सो तं नासाय रज्जुकेन बन्धित्वा कड्ढेन्तो चालेतुं नासक्खि । बोधिसत्तो किर भत्तिया कथिताय
गमिस्सामीति न अगमासि । सत्थवाहपुत्तो तस्साधिप्पाय जत्वा—सामि । तया पञ्चसु सकटसत्तेसु उत्तारि-
तेसु एकेकसकटस्स द्वे द्वे कथापणानि भतिं कत्वा सहस्स दस्सामीति आह ।

तदा बोधिसत्तो सयमेव अगमासि ।

१ स्या०—सरभंगजातके । २ रो०—संकस्सनगरे । ३. रो०—निवासवेतनं ।

अथ न पुरिसा सकटेसु योजेसु । अथ न एकवेगेनेव उक्खिपित्वा थले पतिट्ठापेसि । एतेनुपा [१७१] येन सब्बसकटानि उत्तारेसि । सत्थवाहपुत्तो एकेकस्स सकटस्स एकं कत्वा पञ्चसतानि भण्डिक कत्वा तस्स गळे बन्धि ।

सो अय मय्ह यथापरिच्छिन्न भति न देति न दानिस्स गन्तु दस्सामीति गत्वा सब्बपुरिमस्स सकटस्स पुरतो मग्ग निवारेत्वा अट्ठासि । अपनेतु वायमन्तापि न अपनेतुं नासक्खिसु । सत्थवाहपुत्तो जानाति मञ्जे एस अत्तनो भतिया ऊनभावन्ति एकस्मि साटके सहस्सभण्डिक बन्धित्वा—अय ते सकटुत्तारणभतीति गीवाय लग्गेसि ।

सो सहस्सभण्डिकं आदाय मातु सन्निक अगमासि । गामदारका किं नामेत अय्यिकाकाळस्स गळेति बोधिसत्तस्स सन्निकं आगच्छन्ति । सो तेहि अनुबन्धितो दूरतोव पलायन्तो मातुसन्निकं गतो । पञ्चन्न पन सकट-सतानं उत्तारितत्ता रत्तेहि अक्खीहि किलन्तरूपो पञ्जायित्थ । उपासिका तस्स गीवाय सहस्सत्थविक दिस्वा तात । अय ते कह लद्धाति गोपालदारके पुच्छित्वा तमत्थं सुत्वा तात । कि अहं तथा लद्धभतिया जीवितुकामा ? किकारणा एवरूप दुक्ख अनुभोसीति वत्वा बोधिसत्तं उण्होदकेन नहापेत्वा सकलसरीर तेलेन मक्खेत्वा पानीय पायेत्वा सप्पाय भोजनं भोजेत्वा जीवितपरियोसाने सद्धि बोधिसत्तेन यथाकम्म गता ।

सत्था न भिक्खवे । तथागतो इदानेव असमधुरो पुब्बेपि असमधुरो येवाति इम धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह—

यतो यतो गरुधुर यतो गम्भीरवत्तनी ।

तदस्सु कण्हं युञ्जन्ति स्वास्सु तं वहते धुरन्ति ॥

तत्थ यतो यतो गरुधुरन्ति यस्मि यस्मि ठाने धुर गरुभारियं होति अञ्जे बलिवद्वा उक्खिपितुं न सक्कोन्ति । यतो गम्भीरवत्तनीति वत्तन्ति एत्थाति वत्तनी । मग्गस्सेत नामं । यस्मि ठाने उदकचिक्खल्लमहन्तताय वा विसम-च्छिन्नतटभावेन वा मग्गो गम्भीरो होतीति अत्थो । तदस्सु कण्हं युञ्जन्तीति अस्सूति निपातमत्त । तदा कण्हं युञ्जन्तीति अत्थो । यदा धुरञ्च गरु होति, मग्गो च गम्भीरो तदा अञ्जे बलिवद्दे अपनेत्वा कण्हमेव योजेत्तीति वुत्तं होति । स्वास्सु तं वहते धुरन्ति एत्थापि अस्सूति निपातमत्तमेव । सो तं धुरं वहतीति अत्थो ।

एवं भगवा तदा भिक्खवे । कण्होव त धुर वहतीति दस्सेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा महल्लिका उप्पलवण्णा अहोसि, अय्यिकाकाळको पन अहमेवाति ।

कण्हजातकं [१७२]

१०. मुनिकजातकं

मा मुनिकस्साति इद सत्था जेतवने विहरन्तो थुल्लकुमारिकपलोभन आरब्ध कथेसि । त तेरसनिपाते चुल्लनारदकस्सपजातके आविभविस्सति ।

पच्चपन्नवत्थु

सत्था पन तं भिक्खु— सच्चं किर त्वं भिक्खु । उक्कण्ठितोति पुच्छि । आम भन्तेति । कि निस्सायाति ? थुल्लकुमारिकपलोभनं भन्तेति ।

सत्था— भिक्खु । एसा तव अनत्थकारिका, पुब्बेपि त्वं इमिस्सा विवाहदिवसे जीवितक्खयं पत्वा महाजनस्स उत्तरिभंगभाव पत्तोति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो एकस्मि गामके एकस्स कुटुम्बिकस्स गेहे गोघोनिय निव्वत्ति महालोहितोति नामेन । कण्ठिभातापिस्स चुल्ललोहितो नाम अहोसि । तेयेव द्वे भातिके निस्साय तस्मि कुले कम्मधुर वड्ढति । तस्मि पन कुले एका कुमारिका अत्थि । न एको नगरवासी कुलपुत्तो अत्तनो पुत्तस्स वारेसि । तस्सा मातापितरो कुमारिकाय विवाहकाले आगतानं पाहुनकानं उत्तरि-भगो भविस्सतीति यागुभत्त दत्वा मुनिक नाम सूकर पोसेसु । तं दिस्वा चुल्ललोहितो भातरं पुच्छि — इमस्मि कुले कम्मधुर वड्ढमान अम्हेद्वे भातिके निस्साय वड्ढति, इमे पन अम्हाकं तिणपलालादीनेव देन्ति सूकरं यागुभत्तेन पोसेन्ति । केन नुखो कारणेनेस एतं लभतीति ?

अथस्स भाता— तात चुल्ललोहित ! मा त्व एतस्स भोजन पिहयि । अयं सूकरो मरणभत्तं भुञ्जति । एतिस्साय हि कुमारिकाय विवाहकाले आगतान पाहुनकान उत्तरिभगो भविस्सतीति इमे एतं सूकरं पोसेन्ति । इतो कतिपाहस्सच्चयेन ते मनुस्सा आगमिस्सन्ति अथ न सूकरं पादेसु गहेत्वा कड्ढेन्ता हेट्ठा मञ्चतो नीहरित्वा जीवितक्खय पापेत्वा पाहुनकानं सूपव्यञ्जनं करीयमानं पस्सिस्ससीति वत्वा इमं गाथमाह—

मा मुनिकस्स पिहयि आतुरन्नानि भुञ्जति ।

अप्पोस्सुक्को भुसं खाद एतं दीघायुलक्खणन्ति ॥

तत्थ मा मुनिकस्स पिहयिती मुनिकस्स भोजने पिहं मा उप्पादयि । एस सुभोजनं भुञ्जतीति मा मुनिकस्स पिहयि—कदा नुखो अहम्पि एव सुखितो भवेय्यन्ति । मा मुनिकभावं पत्थयि । अयं हि आतुरन्नानि भुञ्जतीति आतुरन्नानीति मरणभोजनानि । अप्पोस्सुक्को भुस खादाति तस्स भोजने निरस्सुक्को हुत्वा अत्तना लद्धं भुस खाद । एत दीघायुलक्खणन्ति एत दीघायुभावस्स कारणं ।

ततो नचिरस्सेव ते मनुस्सा आगमिषु । मुनिक धातेत्वा नानप्पकारेहि पचिसु । बोधिसत्तो चुल्ल-लोहित आह—दिट्ठो ते तात ! मुनिकोति ? दिट्ठ मे भातिक ! मुनिकस्स भोजन [१७३] फलन्ति । एतस्स भत्ततो सतगुणेन सहस्सगुणेन अम्हाकं तिणपलालभुसमेव उत्तमञ्च अनवज्जञ्च दीघायुलक्खणञ्चाति ।

सत्था एवं खो त्वं भिक्खु पुब्बेपि इम कुमारिक निस्साय जीवितक्खयम्पत्वा महाजनस्स उत्तरि-भगिकभाव गतोति इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्खु सोतापत्ति-फले पतिट्ठासि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा मुनिकसूकरो उक्कण्ठितभिक्खु अहोसि । थुल्लकुमारिका एसा एव, चुल्ललोहितो आनन्दो, महालोहितो पन अहमेवाति ।

मुनिकजातकं

कुरुङ्गवग्गो ततियो निट्ठितो

४. कुलावकवग्गवण्णना

१. कुलावकजातकं

कुलावकाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अपरिस्सावेत्वा पानीयं पीतं भिक्षु आरब्धं कथंति ।

पच्चुपन्नवत्थु

सावत्थितो किर द्वे सहायका दहरभिक्षू जनपदं गत्वा एकस्मिं फासुकट्ठाने यथाज्झासय वसित्वा सम्मासम्बुद्धं परिसस्सामातिं पुनं ततो निक्खमित्वा जेतवनाभिमुखा पायिसु । एकस्स हत्थं परिस्सावणं अत्थि एकस्स नत्थि । द्वेपि एकतो पानीयं परिस्सावेत्वा पिवन्ति । ते एकदिवसं विवादं अकमु । परिस्सावनसामिको इतरस्स परिस्सावनं अदत्त्वा सयमेव पानीयं परिस्सावेत्वा पिवि । इतरो पनं परिस्सावनं अलमित्वा पिपासं सन्धारेतुं असक्कोन्तो अपरिस्सावेत्वा पानीयं पिवि । ते उभोपि अनुपुब्बेन जेतवनं आगत्त्वा सत्थारं वन्दित्वा निसीदिसु । सत्था सम्मोदनीयं कथं कत्वा—कुतो आगतत्थातिं पुच्छि ।

भन्ते ! मयं कोसलजनपदे एकस्मिं गामके वसित्वा ततो निक्खमित्वा तुम्हाकं दस्सनत्थाय आगताति ।

कच्चिं पनं वो समग्गा आगतत्थाति ?

अपरिस्सावनको आह—अयं भन्ते अन्तरामग्गे मया सद्धिं विवादं कत्वा परिस्सावनं नादासीति ।

इतरो आह—अयं भन्ते ! अपरिस्सावेत्वाव जानं सप्पाणकं उदकं पिवीति ।

सच्चं किर त्वं भिक्षु ! जानं सप्पाणकं उदकं पिवीति ?

आमं भन्ते ! अपरिस्सावित उदकं पीतं मयाति ।

सत्था भिक्षू ! पुब्बे पण्डिता देवनगरे रज्जं कारेन्ता युद्धपराजिता समुद्धपिट्ठेन पलायन्ता इस्सरियं निस्साय पाणवधं न करिस्सामातिं ताव महन्तं यस्य परिच्छजित्वा सुपण्णपोतकानं जीवितं दत्त्वा रथं निवत्तयिषीति वत्त्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे राजगहे एको मगधराजा रज्जं कारेति । तदा बोधिसत्तो यथा एतरहिं सक्को पुरिमे अत्तभावे मगधरट्ठे मचलगामके निब्बत्ति । एवं तस्मिं येव मचलगामके [१७४] महाकुलस्स पुत्तो हुत्वा निब्बत्ति । नामगहणं दिवसे चस्स मघकुमारोत्वेव नामं अकमु । सो वयंपत्तो मघमाणवोति पञ्चायित्थ । अथस्स मातापितरो समानजा तिया कुलतो दारिकं आनयिषु । सो पुत्तधीताहिं वड्डमानो दानपतिं अहोसि । पञ्च सीलानि रक्खति । तस्मिञ्च गामे तमेव कुलानि होन्ति । ते च तिसं कुला मनुस्सा एकदिवसं गाममज्जे ठत्वा गामकम्मं करोन्ति । बोधिसत्तो ठितट्ठाने पादेहिं पंसुं विपूहित्वा तं पदेसं रमणीयं कत्वा अट्ठामि । अथञ्चो एको आगत्त्वा तस्मिं ठाने ठितो । बोधिसत्तो अपरं ठानं रमणीयं कत्वा अट्ठामि । सत्थापि अञ्चो ठितो । बोधिसत्तो अपरमपि अपरम्पीति सञ्चे सप्पि ठितट्ठानं रमणीयं कत्वा अपरेन समयेन तस्मिं ठाने मण्डपं कारेति । मण्डपमपि अपनेत्वा सालं कारेति । तत्थं फलकासनानि सन्थरित्वा पानीयचाटिं ठपेति । अपरेन समयेन तेपि तिसं जना बोधिसत्तेन समानच्छन्दा अहेसु । ते बोधिमनो पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठापेत्वा ततो पट्ठाय तेहिं सद्धिं पुञ्जानि करोन्तो विचरति । तेपि

नेनेव सद्धि पुञ्जानि करोन्ता कालस्मेव वुट्ठाय वासिफरसुमूसलहत्था चतुमहापयादिसु मूसलेन पासाणे उब्बत्तेत्वा पवट्ठेन्ति । यानान् अक्खपटिघातरुक्खे हरन्ति । विसम सम करोन्ति । नेतु अत्थरन्ति । पोक्खरणिyo खणन्ति । साल करोन्ति । दानानि देन्ति । सीलानि रक्खन्ति । एव येभुय्येन सकलगामवासिनो बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा सीलानि रक्खिसु ।

अथ नेस गामभोजको चिन्तेसि—अहं पब्बे एतेसु सुर पिवन्तेसु पाणातिपातादीनि करोन्तेसु चाटिकहा-पणादिवसेन चैव दण्डबलिवसेन च धनं लभामि, इदानीं पन मघो माणवो सीलं रक्खापेसीति, तेसं पाणातिपातादीनि कातुं न देति । इदानीं पन नो पञ्च सीलानि रक्खापेस्सतीति कुट्ठो राजान उपसकमित्वा—देव बहू चोरा गामघातादीनि करोन्ता विचरन्तीति आह ।

राजा तस्स वचनं सुत्वा—गच्छ ते आनेहीति आह ।

सो गत्वा सब्बेपि ते बन्धित्वा आनेत्वा आनीता आनीता देव । चोराति रज्जो आरोचेसि ।

राजा तेस कम्म असोधेत्वाव हत्थिना ते मद्दापेयाति आह ।

ततो सब्बेपि ते राजगणे निपज्जापेत्वा हत्थि आनयिसु । बोधिसत्तो तेस ओवाद अदासि तुम्हे सीलानि आवज्जेथ पेसुञ्जकारके च रज्जे च हत्थिम्हि च अत्तो सरीरे च एकसदिसमेव मेत्त भावेयाति । ते तथा अकसु ।

अथ तेस मद्दन्त्याय हत्थि उपनेसु । सो उपनीयमानोपि न उपगच्छति, महाविरव विरवित्वा पलायति । अथ अञ्जामञ्ज हत्थि आनयिसु । तेपि तथेव पलायिसु ।

राजा—एतेस हत्थे किञ्चि ओसध भविस्सतीति चिन्तेत्वा विचिनथाति आह ।

विचिनन्ता अदिस्वा नत्थि देवाति आहसु ।

तेन हि किञ्चि मन्तं परिवत्तेस्सन्ति [१७५] पुच्छथ ते अत्थि वो परिवत्तनामन्तोति ।

राजपुरिसा पुच्छिसु ।

बोधिसत्तो अत्थीति आह ।

राजपुरिसा अत्थि किर देवाति आरोचयिसु ।

राजा सब्बेपि ते पक्कोसापेत्वा तुम्हाक जाननमन्त कथेयाति आह ।

बोधिसत्तो अबोच—देव । अञ्जो अम्हाक मन्तो नाम नत्थि, अम्हे पन तिसमत्ता जना पाण न हनाम, अदिन्न नादियाम, मिच्छा न चराम, मुसावाद न भणाम, मज्ज न पिवाम, मेत्त भावेम, दानं देम, मगं समं करोम, पोक्खरणिyo खणाम, सालं करोम । अय अम्हाकं मन्तो च परित्तञ्च वड्ढि चाति ।

राजा तेस पसन्नो पेसुञ्जकारकस्स सब्बं गेहे विभवं तञ्च तेसञ्जेव दासं कत्वा अदासि । तं हत्थिञ्च तेसञ्जेव अदामि । ते ततो पट्ठाय यथारुचिया पुञ्जानि करोन्ता चतुमहापथे महन्त साल कारेस्सामाति वड्ढाकि पक्कोसापेत्वा सालं पट्ठपेसु । मातुगामेसु पन विगतच्छन्दताय तस्सा सालाय मातुगामान पत्ति नादंसु । तेन च समयेन बोधिसत्तस्स गेहे सुधम्मा सुचित्ता सुनन्दा सुजाताति चतस्सो इत्थियो होन्ति । तासु सुधम्मा वड्ढकिना सद्धि एकतो हुत्वा भातिक । इमिस्सा सालाय मं जेट्ठिक करोहीति वत्वा लञ्चं अदासि । सो साधूति सम्पटिच्छित्वा पठममेव कण्णिकरुक्ख सुक्खापेत्वा तच्छेत्वा विज्झित्वा कण्णिक निट्ठापेत्वा वत्थेन पळिवेठेत्वा ठपेसि । अथ सालं निट्ठापेत्वा कण्णिकारोपनकाले—अहो अय्या । एक न सरिम्हाति आह ।

कि नाम होति ?

कण्णिकं लद्धु वट्ठतीति ।

होतु आहरिस्सामाति ।

इदानीं छिन्नरुक्खेन कातुं न सक्का, पुब्बे येव छिन्दित्वा तच्छेत्वा विज्झित्वा ठपितकण्णिकं लद्धु वट्ठतीति ।

इदानीं किं कातव्यन्ति ?

सचे कस्सचिं गेहे निट्ठापेत्वा ठपितविक्कायिककण्णिका अत्थि सा परियेसितव्वाति ।

ते परियेसन्ता सुधम्मया गेहे दिस्वा मूलेन न लभिसु । सचे म सालाय पत्तिकं करोथ दस्सामीति वुत्तं पन मय मातुगामानं पत्तिं नादम्हाति आहमु । अथ ने वड्ढकी आह-अय्या तुम्हे किं कथेथ ? ठपेत्वा ब्रह्मलोकं अञ्ज मातुगामरहितट्ठानं नाम नत्थि । गण्हथ कण्णिक एव सन्ते अम्हाकं कम्म निट्ठं गमिस्सतीति । ते साधूति कण्णिक गहेत्वा सालं निट्ठापेत्वा आसनफलकानि सन्थरित्वा पानीयचाटियो ठपेत्वा यागुभत्तं निबन्धसु । साल पाकारेण परिक्षिपित्वा द्वारं योजेत्वा अन्तोपाकारे वालुक आकिरित्वा बहिपाकारे तालपन्ति रोपेसु । सुचित्तापि तस्मिं ठाने उय्यानं कारेसि । पुप्फूपगफलूपगरुक्खो असुको नाम तस्मिं नत्थीति नाहोसि । सुतन्वापि तस्मिं येव ठाने पोक्खरणिं कारेसि पञ्चवण्णेहि पदुमेहि मञ्छन्नं रमणीयं । सुजाता किञ्चि न अकासि । बोधिसत्तो मातुउपट्ठानं पितुउपट्ठानं कुलजेट्ठापचायिककम्मं सच्चवाचं अफरुसवाचं अपिसुणवाचं मच्छेरविनयन्ति इमानि सत्तवत्तपदानि पूरेत्वा-

“मातापेत्तिभरं जन्तुं कुलं जेट्ठापचायिनं ।

सण्हं सखिलसम्भासं पेसुण्ण्यप्पहायिनं ॥

मच्छेरविनये युत्तं सच्चं कोधाभिभुं नरं ।

तवे देवा तावतिसा आहुं सप्पुरिसो इती ॥”^१ ति ।

एव पासंसियभावं आपज्जित्वा जीवितपरियोसाने तावतिसंभवेन सक्को देवराजा हुत्वा निव्वत्ति । तेपिस्स सहाया तत्थेव निव्वत्तिषु । तस्मिं काले तावतिसंभवेन असुरा पटिवसन्ति । सक्को देवराजा किं नो साधारणेन रज्जनाति असुरे दिव्वपानं पायेत्वा मत्ते समाने पादेसु गाहापेत्वा सिनेरुपपाते खिपापेसि । ते असुरभवनमेव सम्पापुणिषु । असुरभवनं नाम सिनेरुस्स हेट्ठिमतले तावतिसदेवलोकप्पमाणमेव । तत्थ देवानं पारिच्छत्तको वियं चित्तपाटळी नाम कप्पट्ठियरुक्खो होति । ते चित्तपाटळिया पुप्फिनाय जानन्ति नाय अम्हाकं देवलोकं देवलोकस्मिं हि पटिच्छत्तको पुप्फतीति । अथ ते जरसक्को अम्हे मत्ते कत्वा महासमुद्दपिट्ठे खिपित्वा अम्हाकं देवनगरं गण्हि । ते मय तेन सद्धिं युज्जित्वा अम्हाकं देवनगरमेव गण्हिस्सामाति किपिन्लिका वियं थम्मं सिनेरं अनुसञ्चरमाना उट्ठहिषु । सक्को असुरा किर उट्ठिताति सुत्वा समुद्दपिट्ठे येव अम्भुगन्त्वा युज्जमानो तेहि पराजितो दियड्ढयोजनसतिकेन वेजयन्तरथेन दक्खिणसमुद्दस्स मत्थकमत्थकेन पलायितुं आरद्धो । अथस्स रथो समुद्दपिट्ठेन वेगेन गच्छन्तो सिम्बलिवनं पक्खन्तो तस्स गमनमग्गे सिम्बलिवनं तालवनं^२ वियं छिज्जित्वा छिज्जित्वा समुद्दपिट्ठे पतति । सुपण्णपोतका समुद्दपिट्ठे परिपतन्ता महारव रविषु । सक्को मातलिं पुच्छि-सम्म मातलि ! किं सद्धो नामेसं अतिकरुणो रवो वत्ततीति ? देव ! तुम्हाकं रथवेगविचुण्णिण्ते सिम्बलिवने पतन्ते सुपण्णपोतका मरणभयतज्जिता एकविरव विरवन्तीति । महासत्तो सम्म मातलि ! मा अम्हे निस्साय एते किल मन्तुं न मयं इस्सरिय निस्साय पाणवधकम्मं करोम । एतेसं पन अत्थाय मयं जीवितं परिच्चजित्वा असुरानं दस्साम निवत्तयेत रथन्ति वत्वा इमं गाथमाह-

कुलावका मातलि ! सिम्बलिस्मिं ईसामुखेन परिवज्जयस्सु ।

कामं चजाम असुरेसु पाणं मायिमे दिजां विकुलावा अहेसुन्ति ॥

तत्थ कुलावकाति सुपण्णपोतका । मातलीति सारथि आमन्तेसि । सिम्बलिस्मिन्ति पस्स एते सिम्बलिरुक्खे ओलम्बन्ता ठिताति दस्सेति । ईसामुखेन परिवज्जयस्सूति एते एतस्स रथस्स [१७७] ईसामुखेन यथा न हञ्जन्ति एवं ते परिवज्जयस्सु । कामं चजाम असुरेसु पाणन्ति यदि अम्हेसु असुरानं पाणं चजन्तेसु एतेसं सोत्थि होति काम

१ संयुत्तनिकाय, सक्कसंयुत्त । २ स्या०-नलवनं ।

चजाम एकसेनेव मय असुरेसु अम्हाकं पाणं चजाम । मायिमे दिजा विकुलावा अहेसुन्ति इमे पन दिजा इमे पन गरुल-
पोतका विद्धस्तविचुण्णितकुलावकताय विकुलावा मा अहेसुं, मा अम्हाक दुक्ख एतेस उपरि खिप निवत्तय निवत्तय
रथन्ति । मातलिसगाहको तस्स वचनं सुत्वा रथ निवत्तत्वा अञ्जेन मग्गेन देवलोकाभिमुखं अकासि । असुरा पन
त निवत्तयमानमेव दिस्वा अद्धा अञ्जेहिपि चक्कवाळेहि सक्का आगच्छन्ति, बल लभित्वा रथो निवत्तो भविस्स-
तीति मरणभयभीता पलायित्वा असुरभवनमेव पविसिमु । सक्कोपि देवनगर पविसित्वा द्वीसु देवलोकेसु देवगणेन
परिवृतो नगरमञ्ज्जे अट्ठासि । तस्मि खणो पठवि भिन्दित्वा योजनसहस्रसुब्बेधो वेजयन्तपासादो उट्ठहि । विजयन्ते
उट्ठितता वेजयन्तो त्वेव नाम अकसु । अथ सक्को पुन असुरान अनागमनत्थाय पञ्चसु ठानेसु आरक्ख ठपेसि ।
यं सन्धाय वुत्त-

“अन्तरा द्विन्नं अयुञ्जपुरानं पञ्चविधा ठपिता अभिरक्खा ।

उरगो करोति पयस्स च हारी मदनयुत्ता चतुरो च महन्ता ॥” ति ।

द्वे नगरानिपि युद्धेन गहेत्तु असक्कुण्येयताय अयुञ्जपुरानि नाम जातानि, देवनगरञ्च असुरनगरञ्च । यदा
हि असुरा बलवन्ता होन्ति अथ देवेहि पलायित्वा देवनगर पविसित्वा द्वारे पिहिते असुरानं सतसहस्रसम्पि किञ्चि
कातु न सक्कोति । यदा देवा बलवन्ता होन्ति अथ असुरेहि पलायित्वा असुरनगरस्स द्वारे पिहिते सक्कान सत-
सहस्रसम्पि किञ्चि कानु न सक्कोति । इति इमानि द्वे नगरानि अयुञ्जपुरानि नाम । तेस अन्तरा एतेसु उरगादिसु
पञ्चसु ठानेसु सक्केन रक्खा ठपिता ।

तत्थ उरगसद्देन नागा गहिता । ते उरगा उदके बलवन्ता होन्ति । तस्मा सिनेरस्स पठमालिन्दे तेसं
आरक्खा । करोति सद्देन सुपण्णा गहिता तेस किर करोटि नाम पानभोजन तेन तं नाम लभिसु । दुतियालिन्दे
तेस आरक्खा । पयस्सहारिसद्देन कुम्भण्डा गहिता दानवरक्खसा किरते । ततियालिन्दे तेसं आरक्खा । मदन-
युतसद्देन यक्खा गहिता । विसमचारिनो किर ते युद्धसोण्डा चतुत्थालिन्दे तेसं आरक्खा । चतुरो च महन्ताति
चत्तारो महाराजानो वुत्ता पञ्चमालिन्दे तेसं आरक्खा । तस्मा यदि असुरा कुपिता आविलचित्ता देवपुर उपयन्तिं
पञ्चविधेसु युद्धेसु यं गिरिनो पठम परिभण्ड उरगा पट्टिवाहिय तिट्ठन्ति । एवं सेसेसु सेसा । [१७८]

इमेसु पन पञ्चसु ठानेसु आरक्खं ठपेत्वा सक्के^३ देवानमिन्दे दिब्बसम्पत्ति अनुभवमाने सुधम्मा
चवित्वा तस्सेव पादपरिचारिका हुत्वा निब्बत्ति । कण्ठिकाय दिन्ननिस्सन्देन चस्सा पञ्चयोजनसतिका
सुधम्मानाम देवमणिसभा उदपादि यत्थ दिब्बसेतच्छत्तस्स हेट्ठा योजनप्पमाणे कञ्चनपल्लके निसिन्नो
सक्को देवानमिन्दो देवमनुस्सानं कत्तब्बकिच्चानि करोति । सुचित्तापि चवित्वा तस्सेव पादपरिचारिका हुत्वा
निब्बत्ति । उय्यानस्स करणनिस्सन्देन चस्सा चित्तलतावन नाम उय्यान उदपादि । सुनन्दापि चवित्वा तस्सेव पाद-
परिचारिका हुत्वा निब्बत्ति । पोक्खरणिनिस्सन्देन चस्सा नन्दा नाम पोक्खरणी उदपादि ।

सुजाता पन कुसलकम्मस्स अकतत्ता एकस्मि अरञ्जे कन्दराय बकसकुणिका हुत्वा निब्बत्ता ।
सक्को सुजाता न पञ्जायति, कत्थ नुखो निब्बत्ता ति आवज्जेन्तो दिस्वा तत्थ गत्वा त आदाय देवलोक गत्वा
तस्सा रमणीय देवनगर सुधम्मादेवसभं चित्तलतावन नन्दापोक्खरणिञ्च दस्सेत्वा एता कुसल कत्वा मय्ह पाद-
परिचारिका हुत्वा निब्बत्ता त्वं पन कुसलं अकत्वा तिरच्छानयोनिय निब्बत्ता इतो पट्ठाय सीलं रक्खाहीति त
ओवदित्वा पञ्चसु सीलेसु पटिठ्ठापेत्वा तत्थेव नेत्वा विस्सज्जेसि । सापि ततो पट्ठाय सीलं रक्खति । सक्को
कतिपाहञ्चयेन सक्का नुखो सीलं रक्खितुन्ति गत्वा मच्छरूपेन उत्तानो हुत्वा पुरतो निपज्जि । सा मतमच्छकोति
सज्जाय सीसे अगहेसि । मच्छो नगुट्ठं चालेसि । अथ नं जीवति मञ्जेति विस्सज्जेसि । सक्को साधु साधु सक्खि-
स्ससि सीलं रक्खितुन्ति देवलोकं अगमासि । सा ततो चुता बाराणसियं कुम्भकारगेहे निब्बत्ति । सक्को कहन्नुखो

१ रो०-सक्को देवानमिन्दे ।

निब्वत्ताति तत्थ निब्वत्तभाव अत्वा सुवण्णएलालुकान यानक पूरेत्वा मज्झे गामस्स महल्लकवेमेन निसीदित्वा एलालुकानि गण्हथाति एलालुकानि गण्हथाति उग्घोसेसि । मनुस्सा आगन्त्वा देहि ताताति आहसु । अह सील रक्खकान देमि, तुम्हे सील रक्खथाति ? मयं सील नाम न जानाम मूलेन देहीति । न मय्ह मूलेन अत्थो । सील रक्खकानञ्जेवाह दम्मीति । मनुस्सा को चाय^२ एलालुकोति पक्कमिसु । सुजाता त पवत्ति सुत्वा मय्ह आनीत भविस्सतीति गन्त्वा देहि ताताति आह । सील रक्खसि अम्माति ? आम रक्खामीति । इद मया तुय्हमेव अत्थाय आभतन्ति सद्धि यानकेन गेहद्वारे ठपेत्वा पक्कामि । सापि यावतायुक् सील रक्खित्वा ततो चुता वेपचित्तिस्स असुरि न्दस्स धीता हुत्वा निब्वत्ति सीलानिससेन अभिरूपा अहोसि । सो तस्सा वयप्पत्त[१७१] काले मय्ह धीता अत्तनो चित्तरुचितं सामिक गण्हतूति असुरे सन्निपातेसि । सक्को कहन्नुखो सा निब्वत्ताति ओलोकेन्तो तत्थ निब्वत्तभाव अत्वा सुजाता चित्तरुचितं गण्हन्ती म गण्हिस्सतीति असुरवण्ण मापेत्वा तत्थ अगमासि । सुजात अलकरित्वा सन्निपातट्ठान आनेत्वा चित्तरुचित सामिक गण्हति आहसु । सा ओलोकेन्ती सक्क दिस्वा पुब्बेपि सिनेहवसेन अयं मे सामिकोति अग्गहेसि । सो त देवनगरं आनेत्वा अड्ढतियान नाटिकाकोटीन जेट्ठक कत्वा यावतायुक् ठत्वा यथाकम्म गतो ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा एव भिक्खवे पुब्बे पण्डिता देवरज्ज कारयमाना अत्तनो जीवित परिच्चजन्तापि पाणातिपात न करिसु । त्वं नाम एवम्पे निय्यानिकसासने पब्बजित्वा अपरिस्सावित सम्पाणक उदक पिबिस्ससीति त भिक्खु गरहित्वा अनुसन्धि ष्टेत्वा जातक समोवानेसि । तदा मातलिसगाहको आनन्दो अहोसि, सक्को पन अहमेवाति ।

कुलावकजातक

२. नच्चजातकं

रुद मनुञ्जन्ति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक बहुभण्डिक भिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

वत्थु हेदुठा देवधम्मजातके वुत्तसदिसमेव । सत्था त भिक्षुं सच्च किर त्व भिक्षु ! बहुभण्डोति पुच्छि । आम भन्तेति । कि कारणा त्व भिक्षु ! बहुभण्डो जातोति ?

सो एत्तकं सुत्वाव कुड्डो निवासनपारुपनं छड्डेत्वा इमिनादानि नीहारेन विचरामीति सत्थु पुरतो नग्गो अट्ठासि । मनुस्सा धिधीति आहसु । सो ततो पलायित्वा हीनायावत्तो । भिक्षू धम्मसभाय सन्निसिन्ना सत्थु नाम पुरतो एवरूपं करिस्सतीति तस्स अगुणकथ कथेसुं ।

सत्था आगत्वा— काय नुत्थ भिक्षवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

भन्ते ! सो हि नाम भिक्षु तुम्हाकं पुरतो चतुपरिसमज्जे हिरोत्तप्प पहाय गामदारको विय नग्गो ठत्वा मनुस्सेहि जिगुच्छियमानो हीनायावत्तित्वा सासना परिहीनोति तस्स अगुणकथाय निसिन्नम्हाति ।

सत्था— न भिक्षवे ! इदानेव सो भिक्षु हिरोत्तप्पाभावेन रतनसासना परिहीनो, पुब्बेपि इत्थिरतन-पटिलाभतोपि परिहीनो येवाति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते पठमकप्पे चतुप्पदा सीह राजान अकसु, मच्छा आनन्दमच्छं, सकुणा सुवण्णहस । तस्स पन सुव-ण्णहसराजस्स धीता हसपोतिका अभिरूपा अहोसि । सो तस्सा वर अदासि । [१८०] सा अत्तनो चित्तरुचित्त सामिकं वारेसि । हसराजा तस्सा वर दत्वा हिमवन्ते सब्बसकुणे सन्निपातापेसि । नानप्यकारा हसमोरादयो सकुणगणा समा-गत्वा एकस्मि महन्ते पासाणतले सन्निपत्तिसु । हसराजा अत्तनो चित्तरुचित्तं सामिकं आगत्वा गण्हतूति धीतर पक्कोसापेसि । सा सकुणसंघं ओल्लोकेन्ती मणिवण्णगीवं चित्रपेखुणं मोरं दिस्वा अयं मे सामिको होतूति आरोचेसि । सकुणसंघा मोरं उपसंकमित्वा आहंसु—सम्म मोर ! अयं राजधीता एत्तकानं सकुणान मज्जे सामिकं रोचेन्ती तयि रुचि उप्पादेसीति । मोरो अज्जापि ताव मे बलं न पस्ससीति^१ अतितुट्ठिया हिरोत्तप्पं भिन्दित्वा ताव महतो सकुणसंघस्स मज्जे पक्खे पसारेत्वा नच्चितुं आरभि । नच्चन्तो अप्पिच्छन्तो अहोसि । सुवण्णहसराजा लज्जितो इमस्स नेव अज्जत्तसमुट्ठाना हिरि अत्थि न बहिट्ठासमुट्ठानं ओत्तप्पं । नास्स भिन्नहिरोत्तप्पस्स मम धीतरं दस्सामीति सकुणमघमज्जे इमं गाथमाह—

रुदं मनुञ्ज रचिरा च पिट्ठी वेळुरियवण्णूपनिभा^२ च गीवा ।

व्याममत्तानि च पेक्खुणानि नच्चेन ते धीतर नो ददामीति ॥

तत्थ रुदं मनुञ्जन्ति तकारस्स दकारो कतो । रुद मनाप वस्सितसद्दो मधुरोति अत्थो । रचिरा च पिट्ठीति पिट्ठीपि ते चित्रा चेव सोभना च । वेळुरियवण्णूपनिभाति वेळुरियमणिवण्णसदिसा । व्याममत्तानीति एकव्यामप्यमाणानि । पेक्खुणानीति पिञ्जानि । नच्चेन ते धीतर नो ददामीति हिरोत्तप्प भिन्दित्वा नच्चित्तभा-वेनेव ते एवरूपस्स निल्लज्जस्स धीतरं नो ददामीति वत्वा हंसराजा तस्मि येव परिसमज्जे अत्तनो भागिनेय्य-हसपोतकस्स धीतर अदासि । मोरो हसपोतिकं अलभित्वा लज्जित्वा ततोव उड्डेत्वा^३ पलायि । हसराजापि अत्तनो वसनट्ठानमेव गतो ।

सत्था न भिक्षवे ! इदानेवेस हिरोत्तप्पं भिन्दित्वा रतनसासना परिहीनो पुब्बे इत्थिरतनपटिलाभतोपि परिहीनोयेवाति इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा मोरो बहुभण्डिको भिक्षु अहोसि । हसराजा पन अहमेवाति ।

नच्चजातकं [१८१]

१ सि०—पस्सतीति । २ स्या०—वण्णूपनिभा । ३ उड्डेत्वा ।

३. सम्मोदमानजातकं

सम्मोदमानाति इदं सत्था कपिलवत्थु उपनिस्साय निगोवारामे विहरन्तो आतककलहं^१ आरब्ध कथेसि । सो कुणालजातके आविभवस्सति । तदा पन सत्था आतके आमन्तेत्वा महागजानो आतकान अञ्ज- मञ्ज विग्गहो नाम न युत्तो तिरच्छानगतापि हि पुब्बे समग्गकाले पच्चामित्ते अभिभवित्वा सोत्थिम्पत्ता यदा विवादमापन्ना तदा महाविनास पत्ताति वत्वा आतिराजकुलेहि याचितो अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो वट्टकयोनि य निब्वत्तित्वा अनेकवट्टकसह- स्सपरिवारो अरञ्जे वसति । तदा एको वट्टकलुद्धको तेस वसनट्ठान गन्त्वा वट्टकवस्सित कत्वा तेस सन्नि- पतितभाव आत्वा तेस उपरि जाल खिपित्वा परियन्तेसु मद्दन्तो सब्बे एकतो कत्वा पच्छ पूरेत्वा घर गन्त्वा ते विक्किणित्वा तेन मूलेन जीविक कप्पेति ।

अथेकदिवसे बोधिसत्तो ते वट्टके आह- अय साकुणिको अम्हाक आतके विनास पापेति अह एक उपाय जानामि येनेस अम्हे गण्हितु न सक्खिस्सति । इतोदानि पट्ठाय एतेन अम्हाक उपरि जाले खित्तमत्ते एकेका एकेकस्मि जालक्खिके सीस ठपेत्वा जाल उक्खिपित्वा इच्छितट्ठानं हरित्वा एकस्मि कण्टकगुम्बे पक्खिपथ । एव सन्ते हेट्ठा तेन तेन ठानेन पलायिस्सामाति ।

ते सब्बे साधूति पटिसुणिंसु ।

दुतियदिवसे उपरि जाले^२ खित्ते बोधिसत्तेन वुत्तनयेनेव जाल उक्खिपित्वा एकस्मि कण्टकगुम्बे खिपित्वा सयं हेट्ठाभागेन ततो ततो पलायिमु । साकुणिकस्स गम्बतो जाल मोचेन्तस्सेव विकालो जातो । सो तुच्छहत्थोव अगमासि । पुनदिवसतो पट्ठायापि ते वट्टका तथेव करोन्ति । सोपि याव सुरियस्सत्थगमना जालमेव मोचेन्तो किञ्चि अलभित्वा तुच्छहत्थोव गेहं गच्छति ।

अथस्स भरिया कुञ्जित्वा त्व दिवसे दिवसे तुच्छहत्थो आगच्छसि, अञ्जम्पि ते बहि पोसितब्बट्ठान अत्थि मञ्जेति आह ।

साकुणिको- भद्दे ! मम अञ्जं पोसितब्बट्ठान नत्थि । अपि च खो पन ते वट्टका समग्गा हुत्वा विचरन्ति, मया खित्तमत्त जाल आदाय कण्टकगुम्बे खिपित्वा गच्छन्ति । नखो पनेते सब्बकालमेव सम्मोदमाना विहरिस्सन्ति । त्व मा चिन्तयि । यदा ते विवादमापज्जिस्सन्ति तदा ते सब्बेव आदाय तव मुखं हासयमानो आगच्छिस्सामीति वत्वा भरियाय इमं गाथमाह-

सम्मोदमाना गच्छन्ति जालमादाय पक्खिनो ।

यदा ते विवदिस्सन्ति तदा एहिन्ति मे वसन्ति ॥

तत्थ यदा ते विवदिस्सन्तीति यस्मि काले ते वट्टका नाना लद्धिका नानागाहा हुत्वा विवदिस्सन्ति कलह करिस्सन्तीति अत्थो । तदा एहिन्ति मे वसन्ति तस्मि काले सब्बेपि ते मम वसं आगच्छिस्सन्ति । अथाह त गहेत्वा तव मुख हासयन्तो आगच्छिस्सामीति भरियं समस्सासेसि ।

कतिपाहस्सेव पन अच्चयेन एको वट्टको गोचरभूमि ओतरन्तो असल्लक्खेत्वा अञ्जस्स सीसं अक्कमि ।

१ सी०-चुम्बकलह । २ रो०-जाल ।

तरो को म सीसे अक्कमीति कुज्झि । अह असल्लेक्खेत्वा अक्कमि, मा कुज्झति वुत्तेपि च कुज्झयेव । ते पुनप्पुनं कथेत्ता त्वमेव मज्जे जाल उक्खिपसीति अज्जमज्ज विवादं करिसु । तेसु विवदन्तेसु बोधिसत्तो चित्तेसि-विवादके सोत्थिभावो नाम नत्थि, इदानीं ते जाल न उक्खिपिस्सन्ति, ततो महन्त विनास पापुणिस्सन्ति, साकुणिको ओकास लभिस्सति, मया इमस्मि ठाने न सक्का वसितुन्ति । सो अत्तनो परिस आदाय अज्जत्थ गतो ।

साकुणिकोपि खो कतिपाहच्चयेन आगन्त्वा वट्टकवस्सितं वस्सित्वा तेसं सन्निपतितानं उपरि जालं उक्खिपि । अथेको वट्टको—तुय्ह किर जालं उक्खिपन्तस्सेव मत्थके लोमानि पतितानि इदानीं उक्खिपाति आह ।

अपरो तुय्ह किर जालं उक्खिपन्तस्सेव द्वीसु पक्खेसु पत्तानि पतितानि इदानीं उक्खिपाति आह ।

इति तेस त्व उक्खिप त्व उक्खिपाति वदन्तानज्जेव साकुणिको जाल सखिपित्वा सब्बेव ते एकतो कत्वा पच्छि पूरेत्वा भरिय हासयमानो गेह अगमासि ।

सत्था एव महाराजा ! वातकानं कलहो नाम न युत्तो, कलहो हि विनासमूलमेव होतीति इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा अपण्डितवट्टको देवदत्तो अहोसि । पण्डित-वट्टको पन अहमेवाति ।

४. मच्छजातकं

न म सीत न म उण्हन्ति इद सत्था जेतवने विहरन्तो पुराणदुतियिकापलोभन आरब्ध कथसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तदा हि सत्था तं भिक्खु सच्च किर त्व भिक्खु । उक्कण्ठितोति पुच्छि । सच्च भगवाति । केनासि उक्कण्ठापितोति ? पुराणदुतियिका मे भन्ते । मधुरहत्थरसा तं जहितुं न सक्कोमीति ।

अथ न सत्था—भिक्खु । एसा हि इत्थी तव अनत्थकारिका । पुब्बेपि त्वं एत निस्साय मरण पापुणन्तो म आगम्म मरणा मुत्तोति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स पुरोहितो अहोसि । तदा केवट्ठा नदिय जाल खिपिसु । अथेको महामच्छो रतिवसेन अत्तनो मच्छिया सद्धि कीट्ठमानो आगच्छति । तस्स सा मच्छी पुरतो गच्छमाना जाल[१८३]गन्ध धायित्वा जाल परिहरमाना गता । सो पन कामगिद्धो लोलमच्छो जालकुच्छि मेव पविट्ठो । केवट्ठा तस्स जाल पविट्ठभाव जत्वा जाल उक्खिपित्वा मच्छ गहेत्वा अमारेत्वाव वालिकपिट्ठे खिपित्वा इम अगारेसु पचित्वा खादिस्सामाति अगारे करोन्ति, सूल तच्छेन्ति । मच्छो एत अगारतापन वा सूलवेधन वा अञ्ज वा पन दुक्ख न म किलमेति । य पन सा मच्छी अञ्जं सो नून रतिवसेन गतोति मयि दोमनस्स आपज्जति तदेव म बाधतीति परिदेवमानो इम गाथमाह—

न म सीत न म उण्ह न म जालस्मि बाधन ।

य च म मञ्जते मच्छो अञ्ज सो रतिया गतोति ॥

तत्थ न म सीत न म उण्हन्ति मच्छान उदका नीहट्ठकाले सीत होति, तस्मिम्पि गते उण्ह होति । उदुभयं सन्धाय न म सीतं न म उण्ह बाधतीति परिदेवति । यम्पि अगारेसु पच्चनमूलक दुक्ख भविस्सति तम्पि सन्धाय न म उण्हन्ति परिदेवतेव । न मं जालस्मि बाधनन्ति यम्पि मे जालस्मि बाधन अहोसि तम्पि म न बाधेतीति परिदेवति । य च मन्ति आदिसु अय पिण्डत्थो—सा मच्छी मम जाले पतितस्स इमेहि केवट्ठेहि गहितभावं अजानन्ती म अपस्समाना सो मच्छो इदानी अञ्जं मच्छि कामरतिया गतो भविस्सतीति चिन्तेति त तस्सा दोमनस्सप्पत्ताय चिन्तन म बाधतीति वालिकापिट्ठे निपन्नो परिदेवति ।

तस्मिं समये पुरोहितो दासपरिसपरिवृतो नहानत्थाय नदीतीर आगतो । सो पन सब्बरुतञ्जु होति । नेनस्स मच्छपरिदेवन सुत्वा एतदहोसि—अय मच्छो किलेसपरिदेवन परिदेवति । एव आतुरचित्तो खो पनेस मिय्यमानोपि निरयेयेव निब्बत्तिस्सति, अहमस्स अवस्सयो भविस्सामीति केवट्ठान सन्तिक गत्वा—हम्भो ! तुम्हे अम्हाकं एकदिवसम्पि व्यञ्जनत्थाय मच्छं न देथाति आह ।

केवट्ठा—कि वदेथ सामि । तुम्हाक रुच्चनकमच्छ गण्हित्वा गच्छथाति आहसु ।

अम्हाक अञ्जेन कम्म नत्थि, इमञ्जेव देथाति ।

गण्हथ सामीति ।

बोधिसत्तो त उभोहि हत्थेहि गहेत्वा नदितीरे निसीदित्वा—अम्भो मच्छ । सचे ताह अञ्ज न पस्सेय्य जीवितक्खय पापुण्य्यासि । इदानी इतो पट्ठाय मा किलेसवसिको अहोसीति ओवदित्वा उदके विस्सज्जेत्वा नगर पाविसि ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकामेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्खु सोतापत्ति-फले पतिट्ठासि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा मच्छी पुराणदुतियिका अहोसि, मच्छो उक्कण्ठितभिक्खु, पुरोहितो अहमेव अहोसिन्ति ।

मच्छजातकं [१८४]

५. वट्टकजातकं

सन्ति पक्खाति इदं सत्था मगधेसु चारिकं चरमानो दावग्गिनिब्बापन आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

एकस्मिं हि समये सत्था मगधेसु चारिकं चरमानो अञ्जतरस्मिं मगधगामके पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो भिक्खुगणपरिवृतो मगं पटिपज्जि । तस्मिं समये महादावो उट्ठहि । पुरतो च पच्छतो च बहं भिक्खू दिस्सन्ति । सोपि खो अग्गि एकधूमो एकजालो हुत्वा अवत्थरमानो आगच्छतेव । तत्थेके पृथुज्जनभिक्खू मरणभयभीता पटग्गि दस्साम, तेन दड्ढट्ठानं इतरो अग्गि न ओत्थरिस्सतीति अरणिमहित नीहरित्वा अग्गि करोन्ति । अपरे आहुमु – आवुसो ! तुम्हे किं नाम करोथ ? गगनमञ्जे ठितं चन्द पाचीन-लोकधातुतो उगच्छन्तं सहस्सरसिपतिमण्डितं सुरियमण्डलं वेलातीरे ठिता, समुद्दिं सिनेरुं निस्सायं ठिता सिनेरु-ञ्च अपस्सन्ता वियं सदेवके लोके अग्गपुग्गलं अत्तनां सद्धिं गच्छन्तमेव सम्भासम्बुद्धं अनोलोकेत्वा पटग्गि देमातिं वदथ, बुद्धबलं नाम न जानाथ ? एयं सत्थु सन्तिकं गमिस्सामाति । ते पुरतो च पच्छतो च गच्छन्तां सव्वेपि एकतो हुत्वा दसबलस्स सन्तिकं अगमसु ।

सत्था महाभिक्खुसघपरिवारो अञ्जतरस्मिं पदेसे अट्ठासि । दावग्गि अभिभवन्तो वियं विरवन्तो आगच्छन्ति । आगन्त्वा तथागतस्स ठितट्ठानं पत्वा तस्स पदेसस्स सभन्ता सोळसकरीसमत्तं ठानं पत्तो उदके ओपिलापिततिणुक्का वियं निब्बायि । विनिब्बेधतो वृत्तिसकरीसमत्तट्ठानं अवत्थरितुं नासक्खि । भिक्खू सत्थुगुणकथं आरभिसु-अहो ! बुद्धानं गुणा^१ नाम अयं हि नाम अचेतनो अग्गि बुद्धानं ठितट्ठानं अवत्थरितुं न सक्कोति, उदके तिणुक्का वियं निब्बायति । अहो ! बुद्धानं आनुभावो नामाति ।

सत्था तेसं कथं सुत्वा न भिक्खवे । एत एतरहिं मय्हं बलं यं इमं भूमिप्पदेसं पत्वा एसं अग्गि निब्बायति । इदं पनं मय्हं पोगाणकसच्चबलं । इमस्मिं हि पदेसे सकलम्पि इमं कप्पं अग्गि न जलिस्सति कप्पट्ठियपाटि-हारियं नामेतन्ति आह ।

अथायस्मा आनन्दो सत्थु निसीदनत्थाय चतुग्गुणं संघाटि पञ्जपेसि । निसीदि सत्था पल्लं आभुजित्वा । भिक्खुसघोपि तथागतं वन्दित्वा परिवारेत्वा निसीदि । अथ सत्था इदं ताव भन्ते ! अम्हाकं पाकटं अतीतं पटिच्छन्नं तं नो पाकटं करोथाति भिक्खूहि आयाचितो अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे तस्मियेव पदेसे महाबोधिसत्तो वट्टकयोनियं पटिसन्धिं गहेत्वा मातुकुच्छितो जातो अण्डकोसं पदाळेत्वा निक्खन्तकाले महाभण्डुकप्पमाणे^२ वट्टकपोतको अहोसि । अथ न मातापितरो कुलावके निपज्जापेत्वा [१८५] मुखतुण्डकेन गोचरं आहरित्वा पोसेन्ति । तस्स पक्खे पसारित्वा आकासेन गमनबलं वा पाद उक्खिपित्वा थले गमनबलं वा नत्थि । तच्च पदेसं सवच्छरे संवच्छरे दावग्गि गण्हाति । सो तस्मिं समये महारव रवन्तो तं पदेसं गण्धि । सकुणसघा अत्तनो अत्तनो कुलावकेहि निक्खमित्वा मरणभयभीता विरवन्ता पलायन्ति । बोधिसत्तस्सापि मातापितरो मरणभयभीता बोधिसत्तं छड्डेत्वा पलायिसु । बोधिसत्तो कुलावके निपन्नको व गीवं उक्खिपित्वा अवत्थरित्वा आगच्छन्तं अग्गि दिस्वा चिन्तेसि- सच्चं मय्हं पक्खे पसारित्वा आकासेन

१ रो०-गुणं । २ स्या०-महाभण्डसकटनाभिप्पमाणो ।

गमनबल भवेय्य उप्पतित्वा अञ्जत्थ गच्छेय्यं, सचे पादे उक्खिपित्वा गमनबल भवेय्य पदवारेन अञ्जत्थ गच्छेय्य । मातापितरोपि खो मे मरणभयभीता म एकक पहाय अत्तानं परित्तायन्ता पलाता । इदानीं मे अञ्ज पटिसरण नत्थि अत्ताणोमिह असरणो, किन्नुखो अञ्ज मया कातुं वट्टतीति । अथस्स एतदहोसि— इमस्मि लोके सीलगुणो नाम अत्थि, सच्चगुणो नाम अत्थि । अतीते पारमियो पूरेत्वा बोधितले निसीदित्वा अभिसम्बुद्धा सीलसमाधिप-
ञ्जाविमुत्तिविमुत्तिञ्चाणदस्सनसम्पन्ना सच्चानुद्दयकारञ्जखन्ति समन्नागता सब्बसत्तेसु च समप्पवत्तमेत्ताभावना सब्बञ्जुबुद्धो नाम अत्थि, तेहि च पटिविद्धा धम्मगुणा नाम अत्थि, मयि चापि एक सच्च अत्थि सविज्जमानो एको सभावधम्मो पञ्चायति तस्मा अतीते बुद्धे चैव तेहि पटिविद्धगुणे च आवज्जित्वा मयि विज्जमान सच्च-
सभावधम्म गहेत्वा सच्चकिरिय कत्वा अग्गि पटिक्कमापेत्वा अञ्ज मया अत्तनो चैव सेससकुणान च सोत्थिभावं कातु वट्टतीति । तेन वुत्त—

“अत्थि लोके सीलगुणो सच्च सोचेय्यनुद्दया ।

तेन सच्चेन काहामि सच्चकिरियमनुत्तर ॥

आवज्जित्वा धम्मबल सरित्वा पुब्बके जिने ।

सच्चबलमवस्साय सच्चकिरिय अकासह ॥” न्ति^१ ।

अथ बोधिसत्तो अतीते परिनिव्वुतान बुद्धान गुणे आवज्जित्वा अत्तनि विज्जमान सच्चसभावं आरब्ध सच्चकिरिय करोन्तो इम गाथमाह—

सन्ति पक्खा अपतना सन्ति पादा अवञ्चना ।

माता पिता च निक्खन्ता जातवेद ! पटिक्कमाति ॥

तत्थ सन्ति पक्खा अपतनाति मय्ह पक्खा नाम अत्थि उपलब्धन्ति । नो च खो सक्का एतेहि उप्पतितुं आकासेन गन्तुन्ति अपतना । सन्ति पादा अवञ्चनाति पादापि मे अत्थि । तेहि पन मे वञ्चितु पादचारगमनेन गन्तुं न सक्काति [१८६] अवञ्चना । मातापिता च निक्खन्ताति ये च म अञ्जत्थ नेय्यु तेपि मरणभयेन मातापितरो निक्खन्ता । जातवेदाति अग्गि आलपति । सो हि जातोव वेदियति पञ्चायति तस्मा जातवेदोति वुच्चति — पटिक्कमाति पटिगच्छ निवत्ताति जातवेदं आणापेति ।

इति महासत्तो सचे मय्ह पक्खान अत्थिभावो ते च पसारेत्वा आकामे अपतनभावो च सच्च पादान अत्थिभावो चैव^२ उक्खिपित्वा अवञ्चनभावो मातापितुन्न म कुलावके येव छड्डेत्वा पलातभावो च सब्बो सभाव-
भूतो येव जातवेद ! एतेन सच्चेन त्व इतो पटिक्कमाति । कुलावके निपन्नको व सच्चकिरिय अकासि । तस्स सह सच्चकिरियाय सोळसकरीसमत्ते ठाने जातवेदो पटिक्कमि पटिक्कमन्तो च पन ज्ञायमानो वने अञ्ज गतो उदके पन ओपिलापिता उक्का विथ तत्थेव निब्बायि । तेन वुत्त—

“सह सच्चकते मय्हं महापज्जलितो सिखी ।

वज्जेसि सोळसकरीसानि उदकं पत्वा यथा सिखी ॥” ति^३ ।

त पनेतं ठान सकलेपि इमस्मि कप्पे अग्गिना अनभिभवतीयत्ता कप्पट्ठियपाटिहारिय नाम जात । एवं बोधिसत्तो सच्चकिरिय कत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्मं गतो ।

सत्था न भिक्खवे । इमस्स वनस्स अग्गिना अनज्झोत्थरण एतरहि मय्ह बलं पोराणं पनेतं वट्टक-
पीनकाले मय्हमेव सच्चबलन्ति इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने केचि सोतापन्ना अहेसु^४ केचि सकदागामिनो, केचि अनागामिनो अहेसु^५, केचि अरहत्त पत्ताति । सत्थापि अनुसर्त्तव वट्टेत्वा जातक समोधानेसि । तदा मातापितरो एतरहि मातापितरोव अहेसु । वट्टकराजा पन अहमेवाति ।

वट्टकजातक

१ चरियापिटक—वट्टपोतकचरिय । २ रो०—से च । ३ चरियापिटक—वट्टकपोतचरियं ।

६. सकुणजातकं

य निस्सिताति इद सत्था जेतवने विहरन्तो दड्ढपण्णसाल भिक्खु आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

एको किर भिक्खु सत्थुसन्तिके कम्मट्ठान गहेत्वा जेतवनतो निक्खम्म कोसलेसु एकं पच्चन्तगाम उपनिस्साय एकस्मि अरञ्ज्णे सेनासने वसति । अथस्स पठममासे येव पण्णसाला डड्ढत्था सो पण्णमाला मे दड्ढा दुक्ख वसामीति मनुस्सान आचक्खि । मनुस्सा इदानी नो खेत परिसुक्ख केदारे पायेत्वा करिस्साम एतस्मि पायिते बीज वपित्वा बीजे वपिते वतिकत्वा वतिया कनाय निड्डायित्वा लायित्वा महित्वाति एव न त कम्म अपदिसन्ता [१८७]येव तेमाम वीतिनामेसु । सो भिक्खु तेमास अब्भोकासे दुक्ख वसन्तो कम्मट्ठान वड्ढेत्वा विसेस निब्बत्तेतु नासक्खि । पवारेत्वा पन सत्थु सन्तिक गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्ते निसीदि ।

सत्था तेन सट्ठ पटिमन्थार कत्वा— कि भिक्खु ! सुखेन वस्स वुत्थोमि ? कम्मट्ठान ते मत्थक पत्तन्ति पुच्छि ।

सो त पवुन्ति आचिक्खित्वा सेनासनसप्पायस्स मे अभावेन कम्मट्ठान मत्थक न पत्तन्ति आह ।

सत्था— पुब्बे भिक्खु तिरच्छानगतापि अत्तनो सप्पायासप्पाय जानिसु त्व कस्मा न अञ्जासीति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सकुणयोनिं निगत्तित्वा सकुणसघपरिवृतो अरञ्जायतने साखाविटपसम्पन्न महारुक्खं निस्साय वसति । अथेकदिवस तस्स रुक्खस्स साखासु अञ्जमञ्जं घसन्ति सु च्छुण पतति धूमो उट्ठाति । तं दिस्वा बोधिसत्तो चिन्तेसि—इमा द्वे साखा एवं घंसमाना अग्नि विस्स-ज्जेस्सन्ति सो पतित्वा पुराणपण्णानि गण्हिस्सति । ततो पट्ठाय इमम्पि रुक्ख आपेस्सति । न सकका इध अम्हेहि वसितुं । इतो पलायित्वा अञ्जत्थ गन्तु वट्ठतीति । सो सकुणसघस्स इमं गाथमाह—

यं निस्सिता जगतिरुह विहंगमा स्वायं अग्नि पमुञ्चति ।

दिसा भजथ वक्कगा ! जात सरणतो भयन्ति ॥

तत्थ जगतिरुहन्ति जगती वुच्चति पठवी । तत्थ जातरुक्खो जगतिरुहोति वुच्चति । विहंगमाति विह वुच्चति आकास तत्थ गमनतो पक्खी विहंगमाति वुच्चन्ति । दिसाभजथाति इम रुक्खं मुञ्चित्वा अञ्जतो पलायन्ता चतस्सो दिसा भजथ । वक्कगाति सकुणे आलपति ते हि उजुग्ग^१ गळ कदाचि कदाचि वक करोन्ति तस्मा वक्कगाति वुच्चन्ति । वका वा तस उभोसु पस्सेसु पक्खा जातातिपि वक्कगा । जात सरणतो भयन्ति अम्हाक अवस्सयरुक्खतो येव भय निब्बत्त । एत्थ अञ्जत्थ गच्छामाति ।

बोधिसत्तस्स वचनकरा पण्डितसकुणा तन सद्धि एकप्पहारेनेव उप्पतित्वा अञ्जत्थ गता । ये पन अपण्डिता ते एवमेव आहंसु एस बिन्दुमत्ते उदके कुम्भीले पस्सतीति । तस्स वचन अगहेत्वा तत्थेव वसिसु । ततो

नचिरस्सेव बोधिसत्तेन चिन्तिताकारेणेव अग्निं निव्वत्तित्वा तं रुक्खं अग्गहेसि । धूमं च जालासु च उट्ठितासु धूमन्धा सकुणा अञ्जत्थं गन्तुं नासक्खिसु अग्निमिह पतित्वा विनास पापुणिसु ।

सत्था एवं भिक्खु ! पुट्ठे तिरच्छानगतापि रुक्खगगे वसन्ता अत्तनो सप्पयासप्पाय जानन्ति, त्वं कस्मा न अञ्जासीति इमं धम्मदेमन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने [१८८] सो भिक्खु सोतापत्तिफले पतिट्ठितो सत्थापि अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोवानेसि । तदा बोधिसत्तस्स वचनकरा सकुणा बुद्धपरिसा अहेसुं पण्डितसकुणो पन अहमेवाति ।

सकुणजातक

७. तित्तिरजातकं

ये बद्धमपचायन्तीति^१ इदं सत्था सावत्थि गच्छन्तो सारिपुत्तत्थेरस्स सेनासनपट्टिवाहन आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

अनाथपिण्डकेन हि विहार कारेत्वा दूते पेसिते सत्था राजगहा निक्खम्म वेसालि पत्वा तत्थ यथाभिरन्त विहरित्वा सावत्थि गमिस्सामीति मग्ग पट्टिपज्जि । तेन च समयेन छब्बग्गियान अन्तेवासिका पुरतो पुरतो गन्त्वा थेरान सेनासनेसु अगहितेस्वेव इदं सेनासन अम्हाकं उपज्झायस्स इदं आचरियस्स इदं अम्हाकमेव भविस्सतीति सेनासनानि पळिबुज्झन्ति । पच्छा आगता थेरा सेनासनानि न लभन्ति । सारिपुत्तत्थेरस्सापि अन्तेवासिका थेरस्स सेनासन परियेसन्ता न लभिसु ।

थेरो सेनासन अलभन्तो सत्थु सेनासनस्स अविदूरे एकस्मिं रुक्खमूले निसज्जाय च चकमेन च वीतिनामेसि । सत्था पच्चूससमये निक्खमित्वा उक्कासि । थेरोपि उक्कासि । को एमोति ?

अहं भन्ते ! सारिपुत्ताति ।

मारिपुत्त ! इमाय वेलाय इध किं करोसीति ?

सो तं पवुत्ति आरोचेसि ।

सत्था थेरस्स वचन सुत्वा इदानीं ताव मयि जीवन्ते येव भिक्खू अज्झमज्ज अगारवा अप्पतिस्सा विहरन्ति, परिनिब्बुते नुखो किं करिस्सन्तीति आवज्जेन्तस्स धम्मसंवेगो उदपादि । सो पभाताय रत्तिया भिक्खु-सव सन्निपातापेत्वा भिक्खू पुच्छि— मच्च किर भिक्खवे ! छब्बग्गिया पुरतो पुरतो गन्त्वा थेरान भिक्खून सेनासन पट्टिवाहन्तीति ?

सच्चं भगवाति ।

ततो छब्बग्गिये गरहित्वा धम्मि कथं कत्वा भिक्खू आमन्तेसि— को नुखो भिक्खवे ! अग्गासन अग्गोदक अग्गपिण्ड अरहतीति ?

एकच्चे भिक्खू खत्तिथकुला पव्वजितोति आहसु, एकच्चे ब्राह्मणकुला, एकच्चे गृहपतिकुला पव्वजितोति । अपरे विनयधरो, धम्मकथिको, पठमस्स ज्ञानस्स लाभो, दुतियस्स, ततियस्स, चतुत्थस्स ज्ञानस्स लाभोति । अपरे सोतापन्नो, सकदागामी, अनागामी, अरहा तेविज्जो छल्लभिज्जोति आहसु ।

एव तेहि भिक्खूहि अत्तनो अत्तनो रुचिवसेन अग्गासनादिरहान कथितकाले सत्था आह— न भिक्खवे ! मय्ह सासने अग्गासनादीनि पत्वा खत्तिथकुला पव्वजितो पमाण, न ब्राह्मणकुला, न गृहपतिकुला पव्वजितो, न विनयधरो, न सुत्तन्तिको, नाभिधम्मिको, न पठमज्झानादिलाभिनो, न सोतापन्नादयो पमाण । अथ खो भिक्खवे ! इमस्मिं सासने यथाबुद्ध अभिवादनपच्चुट्ठान अज्जलिकम्म सामीचिकम्म कातव्व अग्गासन अग्गोदक अग्गपिण्डो लद्धव्वो, इदमेत्थं पमाण । तस्मा बुद्धतरो भिक्खु एतेस अनुच्छविको, इदानीं खो पन भिक्खवे ! सारिपुत्तो मय्ह अग्गासावको अनुधम्मचक्कपवत्तको ममानन्तर सेनासन लद्धु अरहति । सो इमं रत्ति सेनासन अलभन्तो रुक्खमूले वीतिनामेसि । तुम्हे इदानीं एव अगारवा अप्पतिस्सा गच्छन्ते-गच्छन्ते काले किन्ति कत्वा विहरिस्सथाति ।

१ स्या०—बुद्धमपचायन्ति ।

अथ तेग ओवाददानत्याय— पुब्बे भिक्खवे । निरच्छानगतापि नखो पनेत अम्हाक पत्तिस्स मय अञ्जमञ्ज अगारवा अप्पत्तिस्सा असभागवुत्तिनो विहरेय्याम । अम्हेसु महल्लकतरो जानित्वा तस्म अभिवादानादीनि करिस्सामाति साधुक वीममित्वा अय नो महल्लकतो जत्वा तस्म अभिवादानादीनि कत्वा देवपथं प्रयमाना गताति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते हिमवन्तपस्से एक महानिग्रोध उपनिस्साय तयो सहाया विहरिषु—तित्तिरो मक्करो हत्थीति । ते अञ्जमञ्ज अगारवा अप्पत्तिस्सा असभागवुत्तिनो अहेसु । अथ नेस एतदहोमि—न युत्त अम्हाक एव विहरितु । यन्नून मय यो नो महल्लकतरो तस्म अभिवादानादीनि करोन्ता विहरेय्यामाति ।

को पन नो महल्लकतरोति चिन्तेत्वा एकदिवस अत्येसो उपायोति तयोपि जना निग्रोधमूले निसीदित्वा तित्तिरो च मक्कटो च हत्थि पुच्छिषु— सम्म हत्थि । त्व इम निग्रोधरुक्ख कीवप्पमाणकालतो पट्ठाय जानामीति ?

सो आह— सम्मा । अह तरुणपोतककाले इम निग्रोधगच्छ अन्तर्गत्यीसु कत्वा गच्छामि । अन्तरित्वा ठितकाले च पन मे एतस्स अगसाखा नाभि घट्टेति । एवाह इम गच्छकालतो पट्ठाय जानामीति ।

पुन उभोपि जना पुरिमनयेनेव मक्कट पुच्छिषु ।

सो आह— अह सम्मा । मक्कटच्छापको समानो भूमिय निसीदित्वा गीव अनुत्तिवपित्वाव इमस्स निग्रोधोत्तमम् अगकुर खादामि । एवाह इम खुदककालतो पट्ठाय जानामीति आह ।

अय इतरे उभोपि पुरिमनयेनेव तित्तिर पुच्छिषु ।

सो आह—सम्मा । पुब्बे असुकस्मि नाम ठाने महानिग्रोधरुक्खो अहोसि । अह तस्स फलानि खादित्वा एतस्मि ठाने वच्च पातेसि, ततो एस रुक्खो जातो । एवाह इम अजातकालतो पट्ठाय जानामि । तस्मा अह तुम्हेहि जातिया महल्लकतरोति ।

एव वुत्ते मक्कटो च हत्थी च तित्तिरपण्डित आहसु— सम्म । त्व अम्हेहि महल्लकतरो । इतो पट्ठाय मय तव सक्कारगरुकारमाननवन्दनपूजनानि चैव अभिवादनपच्चुट्ठान अञ्जलिकम्मसामीच्चिकम्मानि च करिस्साम, अपवादे च ते ठस्साम । त्व पन इतो पट्ठाय अम्हाक ओवादानुसासनि ददेय्यासीति ।

ततो पट्ठाय तित्तिरो तेस ओवाद अदासि, सीलेसु पत्तिट्ठापेसि, सयम्पि सीलानि समादियि । ते तयोपि जना पञ्चसु सीलेसु पत्तिट्ठाय अञ्जमञ्ज अगारवा सप्पत्तिस्सा सभागवुत्तिनो हुत्वा जीवितपरियोसाने देवलोकपरायणा अहेसु ।

तेस तिण्ण समादान तित्तिरियन्नहंमचरिय नाम अहोसि । ते हि नाम भिक्खवे । तिरच्छानगता अञ्जमञ्ज अगारवा सप्पत्तिस्सा विहरिषु । तुम्हेपि एव स्वाक्खाते धम्मविनये पब्वजित्वा कस्मा अञ्जमञ्ज अगारवा अप्पत्तिस्सा विहरथ ? अनुजानामि भिक्खवे । इतो पट्ठाय तुम्हाक यथाबुद्ध अभिवादनपच्चुट्ठान अञ्जलिकम्मसामीच्चिकम्म यथाबुद्ध अगसासन अगोदक अगपिण्ड । न इतो पट्ठाय च नवकतरेन बुद्धतरो सेनासनेन पटिवाहितब्बो । यो पटिवाहेय्य आपत्ति दुक्कटस्साति । एव सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा अभि-सम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह—

ये वद्धमपचायन्ति नरा धम्मस्स कोविदा ।

दिट्ठेव धम्मे पाससा सम्पराये च सुगतीति ॥

तत्थ ये वद्धमपचायन्तीति जातिवद्धो वयोवद्धो गुणवद्धोति तयो वद्धा । तेसु जातिसम्पन्नो जातिवद्धो नाम । वये ठितो वयोवद्धो नाम । गुणसम्पन्नो गुणवद्धो नाम । तेसु गुणसम्पन्नो वयोवद्धो इमस्मि ठाने वद्धोति

अधिप्पेतो । अपचायन्तीति जेट्ठापचायिक्कम्मेन पूजेन्ति । धम्मस्स कोविदाति जेट्ठापचायनधम्मे कोविदा कुसला दिट्ठेव धम्मेति इमस्मिं येत्र अत्तभावे । पाससाति पससाति पससारहा । सम्पराये च सुगतीति सम्परेतब्बो इमं लोकं हित्वा गन्तब्बो परलोकोपि तेसु सुगतिं येव होतीति । अयं पनेत्थं पिण्डत्थो! भिक्खवे! खत्तिया वा होन्तु ब्राह्मणा वा वेस्सा वा सुद्धा वा गहट्ठा वा पव्वजिता वा तिरच्छानगता वा ये केचिं सत्ता जेट्ठापचित्तिकम्मे छेका कुसला, गुणसम्पन्नान् वयोबुद्धान् अपचित्तिं करोन्ति, ते इमस्मिं च अत्तभावे जेट्ठापचित्तिकारकाति पसस वण्णनं थोमनं लभन्ता कायस्स च भेदां सम्गो निब्बत्तन्तीति ।

एव सत्था जेट्ठापचित्तिकम्मेस्स गुणं कथेत्वा अनुसन्धिं घट्टेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा हत्थिनागो मोगल्लानो अहोसि । मक्कटो सारिपुत्तो । तित्तिरपिण्डतो पन अहमेवाति ।

८. वक्रजातकं

नाचचन्तनिकतिप्प उओति इद सत्था जेतवने विहरन्तो चीवरवड्ढक भिक्खु आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

एको किर जेतवनवासिको भिक्खु य किञ्चि चीवरे कत्तब्ब छेदनघट्टनविचारणसिब्बनादिक कम्म तत्थ सुकुसलो । सो ताय कुसलताय चीवर वड्ढेति । तस्मा चीवरवड्ढकोत्तेव पन्नायित्थ । कि पनेस करोतीति ? जिण्णपिलोतिकासु हत्थकम्म दस्सेत्वा सुफस्सित मनाप चीवर कत्वा रजनपरियोसाने पिट्ठोदकेन रजित्वा सखेन घसित्वा उज्जल मनुञ्जा कत्वा निक्खिपति । चीवरकम्म कातु अजानन्ता भिक्खू अहते साटके गहेत्वा तस्स सन्तिक आगन्त्वा मय चीवर कातु न जानाम चीवर नो कत्वा देयाति वदन्ति । सो चीवर आवुसो ! कथिर-मान चिरेन निट्ठाति । मया कतचीवरमेव अत्थि इमे साटके ठपेत्वा गण्हित्वा गच्छयाति नीहरित्वा दस्सेति । ते तस्स वण्णसम्पत्ति येव दिस्वा अन्तर अजानन्ता थिरन्ति सञ्जाय अहतसाटके चीवरवड्ढकस्स दत्वा गण्हित्वा गच्छन्ति । त तेहि थोक किलिट्ठकाले उण्होदकेन धोवियमान अत्तनो पकाति दस्सेति । तत्थ तत्थ जिण्णट्ठान पञ्जायति । ते विप्पटिसारिनो होन्ति । एव आगतागते पिलोतिकाहि वञ्चेन्तो सो भिक्खु सब्बत्थ पाकटो जातो ।

यथा चस जेतवने तथा अञ्जातरस्मि गामकेपि एको चीवरवड्ढको लोक वञ्चेतीति । तस्स सम्भत्ता भिक्खू- भन्ते ! जेतवने किर एको चीवरवड्ढको एव लोक वञ्चेतीति आरोचयिसु ।

अयस्स एतदहोसि हन्दाह त नगरवासिक वञ्चेमीति पिलोतिकचीवर अतिमनाप कत्वा सुरत्त रजित्वा त पारुपित्वा जेतवन अगमासि ।

इतरो त दिस्वाव लोभ उप्पादेत्वा-भन्ते ! इम चीवर तुम्हेहि कतन्ति पुच्छि ।

आम आवुसोति ।

भन्ते चीवर मय्ह देथ, तुम्हे अञ्ज लभिस्सयाति ।

आवुसो ! मय गामवासिका दुल्लभप्पच्चया इमाह तुय्ह दत्वा अत्तना कि पारुपिस्सामीति ?

भन्ते ! मम सन्तिके अहतसाटका अत्थि, ते गहेत्वा तुम्हाक चीवर करोयाति ।

आवुसो ! मया एत्थ हत्थकम्म दस्सित तयि पन एव वदन्ते कि सक्का कातु ? गण्हाहि नन्ति तस्स पिलोतिकचीवर दत्वा अहतसाटके आदाय त वञ्चेत्वा पक्कामि । जेतवनवासिकोपि त चीवर पारुपित्वा कति-पाह्चयेन उण्होदकेन धोवन्तो जिण्णपिलोतिकभाव दिस्वा लज्जितो । गामवासिचीवरवड्ढकेन किर जेतवन-वासिको वञ्चितोति तस्स वञ्चितभावो सघमञ्जे पाकटो जातो । अथेक दिवस भिक्खू धम्मसभाय त कथ कथेन्ता निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा- कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निस्सिन्नाति पुच्छि ।

ते तमत्थ आरोचयिसु ।

सत्था- न भिक्खवे ! जेतवनवासी चीवरवड्ढको इदानेव अञ्जे वञ्चेति पुब्बेपि वञ्चेसि येव । न गामवासिकेनपि इदानेव एस जेतवनवासी चीवरवड्ढको वञ्चितो पुब्बेपि वञ्चितो येवाति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते एकस्मि अरञ्जायतने बोधिसत्तो अञ्जतर पडुमसर निस्साय ठिते रुक्खे रुक्खदेवता हुत्वा

निव्वन्ति । तदा अञ्जतरस्मि नातिमहन्ते सरे निदाघसमये उदक मन्द अहोसि, बहू चेत्थ मच्छा होन्ति । अथेको बको ते मच्छे दिस्वा एकेनुपायेन इमे मच्छे वञ्चेत्वा खादिस्सामीति गन्त्वा उदकपरियन्ते चिन्तेन्तो निसीदि । अथ न मच्छा दिस्वा— कि अय्य । चिन्तेन्तो निसिन्नोसीति पुच्छिमु । तुम्हाक चिन्तेन्तो निसिन्नोम्हीति ।

अम्हाक कि चिन्तेसि अय्याति ?

इमस्मि सरे उदक परित्त गोचरो च मन्दो निदाघो च महन्तो । इदानिमे मच्छा कि नाम करिस्सन्ती-
ति तुम्हाक चिन्तेन्तो निसिन्नोम्हीति ।

अथ कि करोम अय्याति ?

तुम्ह सचे मय्ह वचन करेय्याथ अह वो एकेक मुखतुण्डकेन गहेत्वा एक पञ्चवण्णपदुमसञ्छन्न महा-
सर नेत्वा विस्सज्जेय्यन्ति ।

अय्य । पठमकप्पिकतो पट्ठाय मच्छान चिन्तनकबको नाम नत्थि । त्व अम्हेसु एकेक खादितुकामो-
सीति, न मय तुय्ह सदहामाति ।

नाह खादिस्सामि । सचे पन सरस्स अत्थिभाव मय्ह न सदहथ एक मच्छ मया सद्धि सर पस्सितु
पेसेथाति ।

मच्छा तस्स सद्विहत्वा अय जलेपि थलेपि समत्थोति एक काणमहामच्छ अदसु—इम गहेत्वा गच्छथाति ।

सो त गहेत्वा नेत्वा सरे विस्सज्जेत्वा सब्ब सर दस्सेत्वा पुनानेत्वा तेस मच्छान सन्तिके विस्सज्जेसि ।
सोनेस मच्छान सरस्स सम्पत्ति वण्णेसि । ते तस्स कथ सुत्वा गन्तुकामा हुत्वा साधु अय्य । अम्हे गण्हित्वा गच्छा-
हीति आहसु । बको पठम त काणमहामच्छमेव गहेत्वा सरतीर नेत्वा सर दस्सेत्वा सरतीरे जाते वरणरुक्खे
निलीयित्वा त विटपन्तरे पक्खिपित्वा तुण्डेन विज्झन्तो जीवितक्खय पापेत्वा मस खादित्वा कण्टके रुक्खमूले
पातेत्वा पुन गन्त्वा विस्सट्ठो मे सो मच्छो अञ्जो आगच्छतूति एतेनुपायेन एकेक गहेत्वा सब्बमच्छके खादित्वा
पुन आगतो एकमच्छम्पि नादस ।

एको पनेत्थ कक्कटको अवसिट्ठो । बको तम्पि खादितुकामो हुत्वा— भो ! कक्कटक । मया सब्बे
मच्छे नेत्वा पदुमसञ्छन्ने महासरे विस्सज्जिता । एहि तम्पि नेस्सामीति ।

म गहेत्वा गच्छन्तो कथ गण्हिस्ससीति ?

डसित्वा गण्हिस्सामीति ।

त्व एव गहेत्वा गच्छन्तो म पातेस्ससि । नाह तया सद्धि गमिस्सामीति ।

मा भायि अह त सुगहित गहेत्वा गमिस्सामीति ।

कक्कटको चिन्तेसि—इमस्स मच्छे नेत्वा सरे विस्सज्जन नाम नत्थि । सचे पन म सरे विस्सज्जेस्सति
इच्चेत कुसल तो चे विस्सज्जेस्सति गीवमस्स छिन्दित्वा जीवित हरिस्सामीति । अथ न एवमाह— सम्म बक ।
न खो त्व सुगहित गहेतुं सक्खिस्ससि । अम्हाक पन गहन सुगहण — सचाह अलेन तव गीव गहेतु लभिस्सामि,
तव गीव सुगहित कत्वा तया सद्धि गमिस्सामीति ।

सो त वञ्चेतुकामो एस मन्ति अजानन्तो साधूति सम्पटिच्छि । कक्कटको अत्तनो अलेहि कम्मा-
रसण्डासेन विय तस्स गीवं सुगहित कत्वा इदानि गच्छाति आह । सो त नेत्वा सर दस्सेत्वा वरणरुक्खाभिमुखो
पायासि । कक्कटको आह— मातुल ! अय सरो एत्तो त्व पन इतो नेसीति ।

बको पियमातुलको अति भगिनिपुत्तोसि मे त्वन्ति वत्तात्व एस म उक्खिपित्वा विचरन्तो मय्ह
दासोति सञ्ज करोसि मञ्जे पस्सेत वरणरुक्खमूले कण्टकरासि, यथा मे सब्बमच्छा खादित्वा तम्पि तथेव
खादिस्सामीति आह ।

कक्कटको एते भच्छा अत्तनो वाल्ताय तथा गादिता । अहं पन ते म खादितुं न दस्सामि । तञ्ज्जेव पनं विनागं पापेस्सामि । त्वं हि वाल्ताय मया वञ्चितभावो न जानासि । मरन्ता उभोपि मरिस्सामि । एसते सीसं छिन्दित्वा भूमिं खिपिस्सामीति वत्वा सण्ठासेनं वियं अलेहि तस्सं गीव निप्पीलेसि ।

सो वत्तकतेन मुखेन अक्खीहि अस्सुना पग्घरन्तेन मरणं भयतज्जितो— सामि । अहं तं न खादिस्सामि । जीवितं मे देहीति आह ।

यदि एव, ओतरित्वा सरस्सि मं विस्सज्जेहीति ।

सो निवत्तित्वा सरमेव ओतरित्वा कक्कटकं सरपरियन्ते पकपिट्ठे ठपेसि ।

कक्कटको कत्तरिकायं कुमुदनालं कप्पेत्तो वियं तस्सं गीव कप्पेत्वा उदकं पाविसि । तं अच्छरियं दिस्वा वरणरुक्खे अधिवत्था देवतां साधुकारं ददमाना वनं उन्नादयमाना मधुरस्सरेण इमं गायमाह—

नाच्चन्तनिकतिप्पञ्जो निकत्या सुखमेवतीति ।

आराधेति निकतिप्पञ्जो वको कक्कटका मिवाति ॥

तत्थं नाच्चन्तनिकतिप्पञ्जो निकत्या सुखमेवतीति निकतिं वुच्चन्ति वञ्चना । निकतिप्पञ्जो वञ्चन्त-पञ्जो पुग्गलो, तां निकत्या निकतिया वञ्चनाय, न अच्छन्तं सुखमेवतीति निच्चकाले सुखस्मिञ्जेव पटिट्ठातुं न सक्कोति एकसेनं पनं विनामं पापुणाति येवाति अत्थो । आराधेतीति पटिलभति । निकतिप्पञ्जोति केराटिक-भावां सिक्खितपञ्जो पापपुग्गलो अत्तना कतस्स पापस्स फलं पटिलभति विन्दतीति अत्थो । कथं ? वको कक्कटका मिव यथा वको कक्कटका गीवच्छेदं पापुणाति एव पापपुग्गलो अत्तना कतपापतो दिट्ठवस्से वा सम्प-रायं वा भयं आराधेति पटिलभतीति । इमं तत्थं पकामेत्तो महामन्नो वनं उन्नादेत्तो धम्मं देसेसि ।

सत्था—न भिक्खवे ! इदानीं गामवासी चीवरवड्ढकेनेसं वञ्चितो । अतीतेपि वञ्चितो येवाति इमं धम्मं देसनं आहरित्वा अनुमन्थं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा सो वको जेतवनवासी चीवरवड्ढको अहोसि । कक्कटको गामवासी चीवरवड्ढको अहोसि । रुक्खदेवता पनं अहमेवाति ।

वकजातक

६. नन्दजातकं

मञ्जु सोवर्णयो रासीति—इदं सत्या जेतवने विहरन्तो सारिपुत्तथेरस्स सद्धिविहारिक आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सो किर भिक्खु सुवचो अहोसि वचनक्खमो थेरस्स महत्तेनुस्साहेन उपकार करोति । अथेक समय थेरो सत्थार आपुच्छित्वा चारिक चरन्तो दक्खिणागिरिजनपद अगमासि । सो भिक्खु तत्थगतकाले मानत्थद्धो हुत्वा थेरस्स वचन न करोति । आवुसो ! इदं नाम करोहीति वुत्ते पन थेरस्स पटिपक्खो होति । थेरो तस्स आसय न जानाति । सो तत्थ चारिक चरित्वा पुन जेतवन आगतो । सो भिक्खु थेरस्स जेतवनविहार आगतकालोतो पट्ठाय पुन तादिसोव जातो । थेरो तथागतस्स आरोचेसि— भन्ते ! मय्ह एको सद्धिविहारिको एकस्मि ठाने सतेन कीतदासो विय होति, एकस्मि ठाने मानत्थद्धो हुत्वा इदं नाम करोहीति वुत्ते पटिपक्खो होतीति ।

सत्था— नाय सारिपुत्त ! भिक्खु इदानीव एवसीलो, पुब्बेपेस एक ठान गतो सतेन कीतदासो विय होति, एक ठान गतो पटिपक्खो पटिसत्तु होतीति वत्वा थेरेन याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोविसत्तो एकस्मि कुटुम्बिकुले पटिसन्धि गण्हि । तस्सेको सहायको कुटुम्बिको सय महल्लको । भरिया पनस्स तरुणी । सा त निस्साय पुत्त पटिलभि । सो चित्तेसि— अय इत्थिका तरुणात्ता ममच्चयेन किञ्चिदेव पुरिस गहेत्वा इमं धनं विनासेय्य पुत्तस्स मे न ददेय्य । यन्नूनाहं इमं धनं पठविगतं करेय्यन्ति ।

धरे नन्द नाम दास गहेत्वा अरञ्ज गन्त्वा एकस्मि ठाने तं धनं निदहित्वा तस्स आचिक्खित्वा— तात नन्द ! इमं धनं मम अच्चयेन मय्ह पुत्तस्स आचिक्खेय्यासि । मा च न परिच्चजित्था ति ओवदित्वा कालमकासि ।

पुत्तोपिस्स अनुक्कमेन वयप्पत्तो जातो । अथ न माता आह— तात ! तव पिता नन्द दास गहेत्वा धनं निधेसि त आहुरापेत्वा कुटुम्बं सण्ठवेहीति ।

सो एकदिवसं नन्द आह— मातुल ! अत्थि किञ्चि मय्ह पितरा धनं निदहितन्ति ?

आमं सामीति ।

कुहि तं निदहितन्ति ?

अरञ्जे सामीति । तेनहि गच्छामाति कुट्टालपिटकं आदाय निधिट्ठानं गन्त्वा— कहं मातुल ! धनन्ति आह ।

नन्दो आरुह्य धनमत्यक्के ठत्वा धनं निस्साय मानं उप्पादेत्वा—अरे ! दासिपुत्त ! चेटक ! कुतो ते इमस्मि ठाने धनन्ति कुमारं अक्कोसति ।

कुमारो तस्स फरसवचनं सुत्वा असुणन्तो विय— तेनहि गच्छामाति— तं गहेत्वा पटिनिवत्तित्वा पुन द्वे तयो दिवसे अतिक्कमित्वा अगमासि । नन्दो तथेव अक्कोसति ।

कुमारो तेन सद्धिं फरसवचनं अवत्वाव निवत्तित्वा अयं दासो इतो पट्ठाय धनं आचिक्खिस्साभीति

गच्छति गन्त्वा पन अक्कोसति । तत्थ कारण न जानामि । अन्थि नु खो पन मे पितुसहायो कुटुम्बिको त पटि पुच्छित्वा जानिस्सामीति । बोधिसत्तस्स सन्तिक गन्त्वा सव्व त पवत्ति आरोचेत्वा— किन्नु खो तात ! कारणन्ति पुच्छि ।

बोधिसत्तो— यस्मि ते तात ! ठाने ठितो नन्दो अक्कोमति तत्थेव ते पितुसन्तक वन । तस्मा ते यदा नन्दो अक्कोसति तदा न एहि दास ! कि अक्कोमीति आकड्डित्वा कुट्टाल गहेत्वा त ठान भिन्दित्वा कुलसन्तक वन नीहरित्वा दास उक्खिपापेत्वा धन आहराति वत्वा इम गायमाह—

मञ्जे सोवण्यो रासि सोवणमाला च नन्दको ।

यत्थ दासो आमजातो ठितो थुल्लानि गज्जतीति ॥

तत्थ मञ्जेति एव अह जानामि । सोवण्योति सुन्दरो वण्णो एतेसन्ति सोवण्णानि । कानि तानि? रजतमणिकञ्चनपवालादिरतनानि । इमस्मि हि ठाने सञ्चानेतानि सुवण्णानीति अधिप्पेतानि । तेस रासि सोवण्यो रासि । सोवणमाला चाति तुय्ह पितु सन्तका सुवणमालापि च एत्थेवाति मञ्जामि । नन्दको यत्थ दामोति यस्मि ठाने ठितो नन्दको दामो । आमजानोति आम अह वो दामीनि एव दासव्य उपगताय आमदासी सखाताय दासिया पुत्तो । ठितो थुल्लानि गज्जतीति सो यस्मि ठाने ठितो थुल्लानि फहसवचनानि वदति तत्थेव ते कुलवन एवमहन्त मञ्जामीति । बोधिसत्तो कुमारस्स धनगहणुपाय आचिक्खि ।

कुमारो बोधिसत्त वन्दित्वा घर गन्त्वा नन्द आदाय निविट्ठान गन्त्वा यथानुसिद्ध पटिपज्जित्वा त वन आहरित्वा कुटुम्ब सण्ठपेत्वा बोधिसत्तस्स ओवादे ठितो दानादीनि पुञ्जानि कत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्म गतो ।

सत्था—पुब्बेपेस एवसीलो येवाति वत्वा इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समो-
वानेसि । तदा नन्दो सारिपुत्तस्स सद्धिविहारिको अहोसि । कुटुम्बिकपुत्तो सारिपुत्तो पण्डितकुटुम्बिको पन अह-
मेवाति ।

नन्दजातक

१०. खदिरङ्गारजातकं

काम पतामि निरयन्ति—इद सत्था जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डकस्स दान आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

अनाथपिण्डको हि विहारमेव आरब्ध चतुपण्णासकोटिवन बुद्धसासने परिच्चजित्वा विकिरित्वा उपेत्वा तीणि रतनानि अञ्जत्थ रतनसञ्जमेव अनुप्पादेत्वा सत्थरि जेतवने विहरन्ते देवसिक तीणि महाउपट्ठानानि गच्छति । पातोव एकवार गच्छति, कतपातरासो एकवार, सायण्हे एकवार । अञ्जानिपि अन्तरूपट्ठानानि होन्ति येव । गच्छन्तो च किन्नुखो आदाय आगतोति सामणेरा वादहरावा हत्थम्पि मे ओलोकेय्युन्ति तुच्छहत्थो नाम न गतपुब्बो । पातो व गच्छन्तो यागु गाहापेत्वा गच्छति । कतपातरासो सप्पिनवनीतमधुफाणितादीनिपि सायण्हे-समये गन्धमालावत्थहत्थोति । एव दिवसे दिवसे परिच्चजन्तस्स पनस्स परिच्चागे पमाण नत्थि । बहु वोहारुप-जीविनोपिस्स हत्थो पण्णे आरोपेत्वा अट्ठारसकोटिसख धन इण गण्हिसु । ते महासेट्ठि न आहरापेति । अञ्जा पनस्स कुलसन्तका अट्ठारसकोटियो नदीतीरे निदहित्वा ठपिता वातोदकेन नदीकूले भिन्ने महासमुद्ध पविट्ठा । ता यथापिहितलञ्छिता व लोहचाटियो अण्णवकुच्छिय पवट्ठन्ता विचरन्ति । गेहे पनस्स पञ्चन्न भिक्खुसतान निच्चभत्त निवद्धमेव होति । सेट्ठिनो हि गेह भिक्खुसघस्स चातुमहापथे खणितपोक्खरणीसदिस सब्बभिक्खून मातापितुट्ठाने ठित । तेनस्स घर सम्मासम्बुद्धोपि गच्छति, असीतिमहायेरापि गच्छन्ति येव । सेसभिक्खून पन आगच्छन्तान च पमाण नत्थि । त पन घर सत्तभूमक सत्तद्वारकोट्ठकपतिमण्डित ।

तस्स चतुत्थे द्वारकोट्ठके एका मिच्छादिट्ठिका देवता वसति । सा सम्मासम्बुद्धे गेह पविसन्ते अत्तनो विमाने ठातु न सक्कोति, दारके गहेत्वा ओतरित्वा भूमिय तिट्ठति । असीतिमहाथेरेसुपि अवसेसथेरे-सुपि पविसन्तेसु च निक्खमन्तेसु च तथेव करोति । सा चिन्तेसि—समणे च गोतमे सावकेसु चस्स इम गेह पविसन्तेसु मय्ह सुख नाम नत्थि, निच्चकाल ओतरित्वा ओतरित्वा भूमिय ठातुं न सक्खिस्सामि । यथा इमे एत घर नप्पविसन्ति तथा मया कातु वट्ठतीति ।

अथेकदिवस सयनूपगतस्सेव महाकम्मन्तिकस्स सन्तिक गन्त्वा ओभास फरित्वा अट्ठासि । को एत्थाति च वुत्ते अह चतुत्थद्वारकोट्ठके निव्वत्तदेवताति ।

कस्मा आगतासीति ?

तुम्हे सेट्ठिस्स किरिय न पस्सथ अत्तनो पच्छिमकाल अनोलोकेत्वा धन नीहरित्वा समण गोतम येव पूजेति, न वणिज्ज पयोजेति, न कम्मन्ते पट्ठपेति । तुम्हे सेट्ठि तथा ओवदथ यथा अत्तनो कम्म करोति यथा च समणो गोतमो ससावको इम घर नप्पविसति तथा करोथाति ।

अथ न सो आह—बालदेवते । सेट्ठी धन विस्सज्जेन्तो निय्यानिके बुद्धसासने विस्सज्जेति । सो सचे म चूलाय गहेत्वा विक्किणस्सति नेवाह किञ्चि कथेस्सामि । गच्छ त्वन्ति ।

सा पुनेकदिवस सेट्ठिनो जेट्ठपुत्त उपसकमित्वा तथेव ओवदि । सो पि न पुरिमनयेनेव तज्जेसि । सेट्ठिना पन सिद्धि कथेतु येव न सक्कोति ।

सेट्ठिनोपि निरन्तर दान देन्तस्स वोहारो अकरोन्तस्स अये मन्दीभूते धन परिक्खय अगमासि । अथस्स अनुक्कमेन दालिद्विप्पत्तस्स परिभोगसाटकसयनभोजनानिपि पुराणसदिसानि न भविसु । एवभूतोपि

भिस्सुसुवस्स दानं देति । पणीनं पनं कत्वा दातुं न सक्कोति । अथ न एरुदिवमं वन्दित्वा निसिन्नं सत्था— दीयति पनं ते गहपति ! कुले दानन्ति पुच्छि ।

सो—दिय्यति भन्ते ! तच्च खो कणाजिक विलगटुनियन्ति आह ।

अथ न मत्था— गहपति ! लूखं दाने देमीति मा चित्तं मकोचयित्थ, चित्तस्मिं हि पणीते बुद्धपच्चे-
कबुद्धबुद्धसावकानं दिन्नं दानं लूखं नामं न होति ।

कस्मा ?

विपाकमहन्तत्ताति आह । चित्तम्पि पणीतं कातुं सक्कोन्तस्स दानं लूखं नामं नत्थीति चेत्ते
एव वेदितव्व—

“नत्थि चित्ते पसन्नम्हि अप्पिका नामं दक्खिणा ।

तथागते वा सम्बुद्धे अथवा तस्स सावके ॥

न किरत्थि अनोमदस्सिसुं परिचरिया बुद्धेसु अप्पिका ।

मुक्खाय अलोणिकाय च पस्स फलं कुम्मासपिण्डिया” ति ।

अपरम्पि न आह— गहपति ! त्वं तावत् लूखं दानं ददमानो अट्ठन्नं अरियपुग्गलानं देसि अहं वेला-
मकाले सकलजम्बुदीपं उन्नज्जलं कत्वा सत्तरत्तनानि ददमानो पञ्चमहानदियो एकोघपुण्णं कत्वा वियं च
महादानं पवत्तयमानो तिमरणगतं वा पञ्चमीलरक्कवकं वा कञ्चिं नालत्थं दक्खिण्येय्यपुग्गलां नाम एव दुल्लभा
तस्मा लूखं मम दानन्ति मा चित्तं सकोचयित्थाति एव च पनं वत्वा वेलामसुत्तं कथेसि ।

अथ खो सा देवता इस्सरकाले सेट्ठिनां सद्धिं कथेतुम्पि असक्कोन्ती इदानीयं दुग्गतत्तां मम वचनं
गण्हिस्सतीति मञ्जमाना अड्ढरत्तसमये सिरिगम्भं पविमत्वा ओभासं फरित्वा आकासे अट्ठासि । सेट्ठी तं
दिस्वा— को एसोति आह ।

अहं महासेट्ठि ! चतुत्थद्वारकोट्ठके अधिवत्था देवताति ।

किमत्थं आगतासीति ?

तुय्हं ओवादं कथेतुकामां हृत्वाति ।

तेन हि कथेहीति ।

महासेट्ठि ! त्वं पच्छिमकालं न चिन्तेसि पुत्तधीतरो न ओलोकेसि, समणस्स ते गोतमस्स
सासने बहुधनं विप्पकिण्णं सो त्वं अतिवेले धनविस्सज्जनेन वा वणिज्जकम्मान्तानं अकरणेन वा समणं
गोतमं निस्सायं दुग्गतो जातो । एवम्भूतोपि समणं गोतमं न मुञ्चसि । अज्जापि ते समणां घरं पविसन्ति
येव यं तावत्तेहि नीतं तं न सक्का पच्चाह्वरापेतुं गहितमेव होतुं इतो पट्ठायं पनं सयं च समणस्स गोतमस्स सत्तिकं
मा गमित्थं सावकानञ्चस्स इमं घरं पविसितुं मा अदासि, समणं गोतमं निवत्तित्वापि अनोलोकेन्तो अत्तनो
वोहारं च वणिज्जं च कत्वा कुटुम्बं सण्ठपेहीति ।

अथ न सो एवमाह— अथ तथा मय्हं दातव्वओवादोति ।

आमं अयन्ति ।

तादिसानं देवतानं सतेनपि सहस्सेनपि सत्तसहस्सेनपि अकम्पनीयो अहं दसवलेन कतो मम हि सद्धां
सिनेरुं वियं अचलां सुप्पत्तिट्ठिता । मया निथ्याणिके रतनसासने धनं विस्सज्जितं अयुत्तं ते कथितं । बुद्धसासने
पहारो दिन्नो । एवरूपाय अनाचाराय दुस्सीलाय कालकणिया सद्धिं तथा मम एकगेहे वसनकिच्चं नत्थि, सीधं
मम गेहां निक्खमित्वा अञ्जत्थं गच्छाति ।

सा सोतापन्नस्स अरियसावकस्स वचनं सुत्वा ठातुं असक्कोन्ती अत्तनो वसनट्ठानं गत्वा दारके

हृत्थेन गहेत्वा निक्खमि । निक्खमित्वा च पन अञ्जत्थ वसनट्ठान अलभमाना सेट्ठि खमापेत्वा तत्थेव वसिस्सामीति नगरपरिग्गाहकदेवपुत्तस्म सन्तिक गन्त्वा त वन्दित्वा अट्ठासि ।

केनत्थेन आगतासीति च वुत्ता अह सामि ! अनुपधारेत्वा अनाथपिण्डकेन सद्धि कथेसि, सो म कुञ्चित्वा वसनट्ठाना निक्कड्ढि । म सेट्ठिस्म सन्तिक नेत्वा खमापेत्वा वसनट्ठान मे देथाति ।

किं पन तथा सेट्ठि वुत्तो ति ?

इतो पट्ठाय बुद्धुपट्ठान सधुपट्ठान माकरि, समणस्स गोतमस्स घरे पवेसन मा अदासीति । एव मे वुत्तो सामीति ।

अयुत्त तथा वुत्त, सासने पहारो दिन्नो । अह त आदाय सेट्ठिनो सन्तिक गन्तु न उस्सहामीति ।

सा तस्स सन्तिका सगह अलभित्वा चतुन्न महाराजान सन्तिक अगमासि । तेहिपि तथेव पटिक्खित्ता सक्क देवराज उपसकमित्वा न पवत्ति आचिक्खित्वा—अह देव ! वसनट्ठान अलभमाना दारके हृत्थेन गहेत्वा अत्ताणा विचरामि तुम्हाक सिरिया मय्ह वसनट्ठान दापेथाति सुट्ठुतर याचि ।

सोपि न आह—तया अयुत्त कन जिनसासने पहारो दिन्नो । अहम्पि त निस्साय सेट्ठिना सद्धि कथेतु न सक्कोमि । एक पन ते सेट्ठिस्स खमनूपाय कथेस्सामीति ।

साधु देव ! कथेहीति ।

महासेट्ठिस्स हृत्थतो मनुस्सेहि पण्णे आरोपेत्वा अट्ठारसकोटिस्स धन गहित अत्थि त्व तस्स आयुत्तकवेस गहेत्वा कञ्चि अजानापेत्वा तानि पण्णानि आदाय कतिपयेहि यक्खतरुणेहि परिवारिता एकेन हृत्थेन पण्ण एकेन लेखनि गहेत्वा तेस गेह गन्त्वा गेहमञ्जे ठिता अत्तनो यक्खानुभावेन ते उत्तासेत्वा इद तुम्हाक इण-पण्ण, अम्हाक सेट्ठी अत्तनो इस्सरकाले तुम्हे न किञ्चि आह इदानि दुग्गतो जातो तुम्हेहि गहितकहापणानि देथाति अत्तनो यक्खानुभाव दस्सेत्वा सब्बापि ता अट्ठारसहिरञ्जकोटियो साधेत्वा सेट्ठिस्स तुच्छकोट्ठके पूरेत्वा अञ्ज अचिरवतीनदीतीरे निहितधन नदीकूले भिन्ने समुद्द पविट्ठ अत्थि तम्पि अत्तनो आनुभावेन आहरित्वा कोट्ठे पूरेत्वा अञ्जम्पि असुकट्ठाने नाम अस्सामिक अट्ठारसकोटिमत्तमेव धन अत्थि तम्पि आहरित्वा तुच्छकोट्ठके पूरेहि, इमाहि चतुत्तागानन्दोटीहि इम तुच्छकोट्ठके पूरणेन दण्डकम्म कत्वा महासेट्ठि खमापेहीति ।

सा साधु देवाति तस्स वचन सम्पटिच्छित्वा वुत्तनयेनेव सब्ब धन आहरित्वा अड्ढरत्तसमये सेट्ठिस्स सिरिगम्भ पविसित्वा ओभास फरित्वा आकासे अट्ठासि ।

को एमोति वुत्ते अह ते महासेट्ठि ! चतुत्थद्वारकोट्ठके अधिवत्था अन्धबालदेवता मया महामोहमूलहाय बुद्धगुणे अजानित्वा पुरिमेसु दिवसेसु तुम्हेहि सद्धि किञ्चि कथित अत्थि त मे दोस खमथ सक्कस्स हि मे देवराजस्स वचनेन तुम्हाक इण सोधेत्वा अट्ठारसकोटियो समुद्द गता अट्ठारसकोटियो तस्मि तस्मि ठाने अस्सामिकधनस्स अट्ठारसकोटियोति चतुपण्णासकोटियो आहरित्वा तुच्छकोट्ठ पूरणेन दण्डकम्म कत जेतव-नविहार आरम्भ परिक्खय गतवन सब्ब सम्पिण्डित वसनट्ठान अलभमाना किलमामि मया अञ्जाणताय कथित मनसि अकत्वा खमथ महासेट्ठीति आह ।

अनाथपिण्डको तस्सा वचन सुत्वा चिन्तेसि—अयं च देवता दण्डकम्म च मे कतन्ति वदति अत्तनो च दोस पटिजानाति सत्था इम चित्तेत्वा अत्तनो गुणे जानापेस्सति सम्मासम्बुद्धस्स न दस्सेस्सामीति । अथ न आह—अम्म देवते ! सचेसि म खमापेतुकामा सत्थुसन्तिके म खामापेहीति ।

साधु एव करिस्सामि सत्थु पन म सन्तिक गहेत्वा गच्छाहीति ।

सो साधूति वत्वा विभाताय रत्तिया पातोव त गहेत्वा सत्थुसन्तिक गन्त्वा ताय कतकम्म सब्ब तथागतस्स आरोचेसि ।

सत्था तस्म वचन मुत्वा इव गहपति । पापपुग्गलापि याव पाप न पच्चति ताव भद्रानि पस्सति यदा पनस्स पाप पच्चति तदा पापमेव पस्मति । भद्रपुग्गलोपि याव भद्र न पच्चति ताव पापानि पस्सति, यदा पनस्स भद्र पच्चति तदा भद्रमेव पस्मतीति वत्वा इमा धम्मपदे द्वे गाथा अभामि—

“पापोपि पस्सति भद्र याव पाप न पच्चति ।

यदा च पच्चति पाप अथ पापो पापानि पस्मति ॥

भद्रोपि पस्सति पाप याव भद्र न पच्चति ।

यदा च पच्चति भद्र अथ भद्रो भद्रानि पस्सती” ति ।

इमास च पन गाथान परियोसाने सा देवता सोतापत्तिफले पतिट्ठासि । सा चक्कद्धितेसु सत्थु पादेसु निपतित्वा मया भन्ते । रागरत्ताय दोमदुट्ठाय मोहमूलहाय अविज्जन्याय तुम्हाक गुणे अजानन्तिया पापक वचन वुत्त त मे खमथाति सत्थार खमापेत्वा महामेट्ठि खमापेमि ।

तस्मि समये अनाथपिण्डको सत्थु पुग्गतो अत्तनो गुण कथेसि— भन्ते । अय देवता बुद्धपट्ठानादीनि मा करोहीति वारयमानापि म वारेनु नासक्खि दान न दानव्वन्ति इमाय वारियमानोपह अदासिमेव ननु एस भन्ते । मय्ह गुणोति ?

सत्था— त्व खोसि गहपति । सोतापन्नो अग्रियसावको अचलसद्धो विसुद्धदस्सनो तुय्ह इमाय अपसम्भवेवताय वारन्तिया अवार्गितभावो नाच्छग्रियो य पन पुट्ठे पण्डिता अनुप्पन्ने वुद्धे अपरिपक्के व्रण्णे ठिता कामावचरिस्सरेन मारेन आकासे ठत्वा सचे दान दस्मसि इमस्मि निग्गये पच्चिस्मसीति असीतिहत्थगम्भीर अगारकासु दस्मेत्वा मा दान अदासीति वारिणा पटुमकणिकमज्जे ठत्वा अदसु इद अच्छरियन्ति वत्वा अनाथ-पिण्डकेन याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो वाराणसीसेट्ठिस्स कुले निव्वन्तित्वा नानप्पकारेहि सुखूपकरणेहि देवकुमारो विय सबड्ढियमानो अनुक्कमेन विञ्जुत पत्वा सोलसवस्सकाले येव सब-सिप्पेसु निप्फत्ति पत्तो । सो पितु अच्छयेन सेट्ठिठ्ठाने ठत्वा चतुसु नगरद्वारेसु चतस्सो दानसालायो मज्जे नगरस्स एक अत्तनो निवेसनद्वारे एकन्ति छ दानसालायो कारेत्वा महादान देति, सील रक्खति, उपोसथकम्म करोति । अथेकदिवस पातरासवेलाय बोधिसत्तस्स नानगरसे मनुञ्जभोजने उपनीयमाने एको पच्चेकबुद्धो सत्ताहच्चयेन निरोधा उट्ठाय भिक्षाचारवेल सत्त्वखेत्वा अज्ज मया वाराणसीसेट्ठिस्स गेहद्वार गन्तुं वट्ठतीति नागलतादन्तकट्ठ खादित्वा अनोत्तदहे मुख धोवित्वा मनोसिलातले ठितो निवासेत्वा कायबन्धन बन्धित्वा चीवर पारुपित्वा इद्धिमयमत्तिकपत्त आदाय आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तस्स भत्ते उपनीतमत्ते गेहद्वारे अट्ठासि ।

बोधिसत्तो त दिस्वाव आसना वुट्ठाय निपच्चाकार दस्सेत्वा कम्मकारक ओलोकेसि । कि करोमि सामीति च वुत्ते अय्यस्स पत्त आहरथाति आह । त खणञ्जेव मारो पापिमा विकम्पमानो उट्ठाय अय पच्चेक-बुद्धो इतो सत्तमे दिवसे आहार लभि । अज्ज अलभन्तो विनस्सिस्सति इम च विनासेस्सामि सेट्ठिनो च दानन्तराय करिस्सामीति त खणञ्जेव आगन्त्वा अन्तरवत्थुम्हि असीतिहत्थमत्त अगारकासु निम्मिण्णि । सा खदि-रगारपुण्णा सम्पज्जलिता सज्जोतिभूता अवीचिमहानिरयो विय खायित्थ । त पन मापेत्वा सय आकासे अट्ठासि । पत्तहरणत्थाय गच्छमानो पुरिसो त दिस्वा महाभयप्पत्तो निवत्ति ।

बोधिसत्तो— कि तात ! निवत्तोसीति पुच्छि ।

अय सामि ! अन्तरवत्थुम्हि महती अगारकासु सम्पज्जलिता सज्जोतिभूताति ।

अथञ्जो अथञ्जोति एव आगतागता सब्बेपि भयप्पत्ता वेगेन पलायिसु ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि— अज्ज मय्ह दानन्तराय कातुकामो वसवत्ती मारो उय्युत्तो भविस्सति, न लो पन जानाति मारसतेन मारसहस्सेनापि मय्ह अकम्पियभाव । अज्जदानि मय्ह वा मारस्स वा बलमहन्तत आनुभावमहन्तत जानिस्सामीति त यथासज्जितमेव भत्तपाति सय आदाय गेहा निक्खम्म अगारकासुतटे ठत्वा आकास उल्लोकेत्वा मार दिस्वा— कोसि त्वन्ति आह ।

अह मारोति ।

अय अगारकासु तथा निम्मिताति ?

आम मयाति ।

किमत्थायाति ?

तव दानस्स अन्तरायकरणत्थाय च पच्चेकबुद्धस्स च जीवितनासनत्थायाति ।

बोधिसत्तो— नेव त अह अत्तनो दानस्स अन्तराय न पच्चेकबुद्धस्स जीवितन्तराय कातु दस्सामि । अज्जदानि मय्ह वा तुय्ह वा बलमहन्तत आनुभावमहन्तत जानिस्सामीति अगारकासुया तटे ठत्वा— भन्ते ! पच्चेकवरबुद्ध ! अह इमिस्सापि अगारकासुया अधोसीसो पतमानोपि न निवत्तिस्सामि केवल तुम्हे मया दिन्न-भोजन पतिगण्हाति वत्वा इम गाथमाह—

काम पतामि निरय उद्धपादो अवसिरो ।

नानरिय करिस्सामि हन्द पिण्ड पटिग्गहाति ॥

तत्राय पिण्डत्थो भन्ते ! पच्चेकवरबुद्ध ! सचे अह तुम्हाक पिण्डपात देन्तो एकसेनेव इम निरय उद्धपादो अवसिरो हुत्वा पतामि तथापि यदिद अदान च असीलिय च अरियेहि अकातब्बत्ता अनरियेहि च कात-ब्बत्ता अनरियन्ति वुच्चति न त अनरिय करिस्सामि हन्द इम मया दीयमान पिण्ड पटिग्गह पतिगण्हाहीति । एत्थ च हन्दाति ववस्सग्गत्ये निपातो ।

एव वत्वा बोधिसत्तो दल्हसमादानेन भत्तपाति गहेत्वा अगारकासुमत्थकेन पक्खन्तो । तावदेव असीतिहत्थगम्मीराय अगारकासुया तलतो उपरूपपरि जात अत्तसत्तम एक महापदुम उग्गन्त्वा बोधिसत्तस्स पाद सम्पटिच्छि । ततो महातुम्बमत्ता रणुउग्गन्त्वा महासत्तस्स मुद्धनि ठत्वा पतित्वा सकलसरीर सुवण्णचुण्ण-समोकिण्णमिव अकासि । सो पदुमकर्णिकाय ठत्वा नानगरसभोजन पच्चेकबुद्धस्स पत्ते पतिट्ठापेसि । सो त पटिग्गहेत्वा अनुमोदन कत्वा पत्त आकासे खिपित्वा पस्सन्तस्सेव महाजनस्स सयम्पि वेहास अब्भुग्गन्त्वा नान-प्पकार वलाहकपन्ति मद्मानो विय हिमवन्तमेव गतो ।

मारोपि पराजितो दोमनस्स पत्वा अत्तनो वसनट्ठानमेव गतो । बोधिसत्तो पन पदुमकर्णिकाय ठितकोव महाजनस्स दानसीलसवण्णनेन धम्म देसेत्वा महाजनेन परिवुतो अत्तनो निवेसनमेव पविसित्वा यावजीव दानादीनि पुञ्जानि करित्वा यथाकम्म गतो ।

सत्था-न इद गहपति ! अच्छरिय य त्व एव दस्सनसम्पन्नो एतरहि देवताय न कम्पितो पुब्बेपि पिण्ड-तेहि कतमेव अच्छरियन्ति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा पच्चेकबुद्धो तत्थेव परिनिब्बायि । मार पराजेत्वा पदुमकर्णिकाय ठत्वा पच्चेकबुद्धस्स पिण्डपातदायको वागणसीसेट्ठि पन अहमेवाति ।

खदिरङ्गारजातकं

कुलावकवग्गो चतुत्थो

५. अस्थकामवगवण्णना

१. लोसकजातकं

यो अस्थकामस्साति इदं मत्था जेतवने विहरन्तो लोसकतिस्सत्थेरं नाम आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

को पनेस लोसकतिस्सत्थेरो नामाति ? कोसलरट्ठे एको अत्तनो कुलनासको केवट्ठपुत्तको अलाभी भिक्खु । सो किर निव्वत्तट्ठानतो चवित्वा कोसलरट्ठे एकस्मिं कुलसहस्सवासे केवट्ठगामे एकस्सा केवट्ठिया कुच्छिस्मिं पटिमन्थि गण्हि । तस्मिं पटिमन्थिगगण्हणदिवसे तं कुलसहस्सं जालहत्थं नदियं च तलाकादिसु व मच्छे परिग्येयन्तं एकं नुद्धकमच्छम्पि नालत्थं । ततो पट्ठाय च ते केवट्ठे परिहार्यान्ति येव तस्मिंस्मिं कुच्छिगते येव तेमं गामो मत्तवारे अग्गिना दड्ढो मत्तवारे रञ्जा दण्डितो । एव अनुवकमेन दुग्गता जाता । ते चिन्तयिसु-पुव्वे अम्हाकं एवरूपं नदियं डदानि पनं परिहायाम अम्हाकं अन्तरे एकाय कालकणिया भवितव्वं द्वे वग्गा होमाति । पञ्च पञ्च कुलसनानि एकतो अहेसु । ततो यत्थं तस्मिं मातापितरो सो कोट्ठासो परिहायति इतरो वड्ढति । ते तस्मिं कोट्ठामं द्विधा, तस्मिं द्विधाति एव याव तमेव कुलं एकं अहोसि ताव विभजित्वा तेमं कालकणिभावं ज्ञात्वा पोथेत्वा निम्कट्ठिमु ।

अथस्स माता किञ्छेन जीवमाना परिपवके गव्वे एकस्मिं ठाने विजायि । पच्छिमभविक्कसत्तं न सक्का नम्मेनु अन्तोघटे दीपो वियं हिस्सं हृदये अरहत्तस्मिं उपनिस्समो जलति । मा तं दारकं पटिजग्गित्वा आशवित्वा परिधावित्वा विचरणकाले एकस्मिं कपालकं हत्थे दत्वा पुत्तं एकं घरं पविसाति पेसेत्वा पलाता ।

सो ततो पट्ठाय एककोव हुत्वा तत्थं भिक्खुं परिग्येसित्वा एकस्मिं ठाने सयति । न नहायति न सरीरं पटिजग्गति, पमुपिसाचको वियं किञ्छेन जीविकं कप्पेति । सो अनुवकमेन सत्तवस्सिको हुत्वा एकस्मिं गेहद्वारे उक्खलिधोवनस्सं छड्ढितट्ठाने काको वियं एकेकं सित्थकं उच्चिन्तित्वा खादति ।

अथ न अम्मसेनापति सावन्थियं पिण्डाय चरमानो दिस्वा अयं सत्तो अतिकारञ्जपत्तो कतरगाम-वासिको नु खोति तस्मिं वड्ढेत्वा एहिं रेति आह । सो गन्त्वा थेरं वन्दित्वा अट्ठासि । अथ न थेरो-कतरगाम-वासिकोसि कहं वा ते मातापितरोति पुच्छि ।

अहं भन्ते । निप्पच्चयो, मय्हं मातापितरो मं निस्सायं किलन्तम्हाति मं छड्ढेत्वा पलाताति ।

अपि पनं पब्बजिस्ससीति ?

भन्ते ! अहं ताव पब्बजेय्यं मादिसं पनं कपणं को पब्बाजेस्सतीति ।

अहं पब्बाजेस्सामीति ।

साधु पब्बाजेथाति ।

थेरो तस्सं खादनीयं भोजनीयं दत्वा तं विहारं नेत्वा सहत्थेनेव नहापेत्वा पब्बाजेत्वा पणिपणा-उपसम्पादेसि । सो महल्लककाले लोसकतिस्सत्थेरोति पञ्जायित्थं निप्पुञ्जो अप्पलाभो । तेन किर असदिसदानेपि कुच्छिपूरो न लद्धपुव्वो, जीवितघटनमनकमेव लभति । तस्स हि पत्ते एकस्मिञ्जवेयं यागुउल्लुके दिन्ने पत्तो समतित्तिको वियं हुत्वा पञ्जायति । अथ मनुस्सा इमस्स पत्तो पूरोति हेट्ठा यागु देन्ति । तस्स पत्ते यागु दानकाले मनुस्सानं भाजने यागु अन्तरधायतीतिपि वदन्ति । खज्जकादिसुपि एसेव नयो । सो अपरेन समयेन विपस्सनं वड्ढेत्वा अग्गफले अरहत्ते पतिट्ठितोपि अप्पलाभोव अहोसि । अथस्स अनुपुब्बेन आयुसंखारेसु परिही-नेसु परिनिब्बाणदिवसो सम्पापुणि ।

धम्मसेनापति आवज्जेन्तो तस्स परिनिब्बाणभाव ज्ञत्वा अय लोसकतस्सत्थेरो अज्ज परिनिब्बा-
यिस्सति । अज्ज मया एतस्स यावदत्थ आहार दातु वट्ठतीति न आदाय सावत्थि पिण्डाय पाविसि । थेरो त निस्साय
ताव बहुमनुस्साय सावत्थिया हत्थ पसारेत्वा वन्दनमत्तम्पि नालत्थ । अथ न थेरो गच्छावुसो ! आसनसालाय
निसीदाति उद्योजेसि । ततो आगतमेव मनुस्सा अय्यो आगतोति आसने निसीदापेत्वा भोजेन्ति । थेरो पि
इम लोसकस्स देथाति लद्धाहार पेसेसि । त गहेत्वा गता लोसकत्थेर असरित्वा सयमेव भुञ्जिषु ।
अथ थेरस्स उट्ठाय विहार गमनकाले लोसकतस्सत्थेरो गन्त्वा थेर वन्दि, थेरो निवत्तित्वा ठितकोव
लद्ध ते आवुसो ! भत्तन्ति पुच्छि ।

थेरो सवेगप्पत्तो काल ओलोकेसि । कालो अतिक्कन्तो । थेरो— होतावुसो ! इधेव निसीदाति
लोसकत्थेर आसनसालाय निसीदापेत्वा कोसलरज्जो निवेसन अगमासि । राजा थेरस्स पत्त गाहापेत्वा भत्तस्स
अकालोति पत्तपूर चतुमधुर दापेसि ।

थेरो तमादाय गन्त्वा एहावुसो तस्स ! इम चतुमधुर भुञ्जाति वत्वा पत्त गहेत्वाव अट्ठासि ।
सो थेरे गारवेन लज्जन्तो न परिभुञ्जति, अथन थेरो सहावुसो तस्स ! अह इम पत्त गहेत्वाव ठस्सामि त्व
निसीदित्वा परिभुञ्ज, सचे इम पत्त हत्थतो मुञ्चेय्य किञ्चि न भवेय्याति आह ।

अथायस्मा लोसकतस्सत्थेरो अग्गिस्सरे धम्मसेनापतिम्हि पत्त गहेत्वा ठिते चतुमधुर परिभुञ्जि ।
त थेरस्स अरियिद्धिबलेन परिकख्य न अगमासि । तदा लोसकतस्सत्थेरो यावदत्थ उदरपूर कत्वा परिभुञ्जि ।
त दिवसमेव च अनुपादिसेसाय निब्बाणधातुया परिनिब्बायि । सम्मासम्बुद्धो तस्स सन्तिके ठत्वा सरीरनिकखेप
कारेसि । धातुयो गहेत्वा चेतिय करिषु ।

तदा भिक्खू धम्मसभाय सन्निपत्तित्वा—आवुसो ! लोसकत्थेरो अपुञ्जो अप्पलाभी एवरूपेन नाम
अपुञ्जेन अप्पलाभिना कथ अरियधम्मो लद्धोति कथेन्ता निसीदिसु ।

सत्था धम्मसभाय गन्त्वा— काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

ते इमाय नाम भन्तेति आरोचेसु ।

सत्था-भिक्खवे एसो भिक्खु अत्तनो अप्पलाभिभावञ्च अरियधम्मलाभीभाव च अत्तनाव अकासि ।
अय हि पुब्बे परेस लाभन्तराय कत्वा अप्पलाभी जातो अनिच्च दुक्ख अनत्ताति विपस्सनाय युत्तभावस्स
फलेन अरियधम्मलाभी जातोति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते कस्सपसम्मासम्बुद्धकाले अज्जतरो भिक्खु एक कुटुम्बिक निस्साय गामकावासे वसति
पकतत्तो सीलवा विपस्सनाय युत्तपयुत्तो । अथेको खीणासवत्थेरो समवत्तवास वसमानो अनुपुब्बेन तस्स
भिक्खुनो उपट्ठाककुटुम्बिकस्स वसनगाम सम्पत्तो । कुटुम्बिको थेरस्स इरियापथे येव पसीदित्वा पत्त
आदाय घर पवेसेत्वा सक्कच्च भोजेत्वा थोक धम्मकथ सुत्वा थेर वन्दित्वा— भन्ते ! अम्हाक धुरविहारमेव
गच्छथ मय सायण्हसमये आगन्त्वा पस्सिस्सामाति आह ।

थेरो विहार गन्त्वा नेवासिकत्थेर वन्दित्वा आपुच्छित्वा एकमन्त निसीदि । सोपि तेन सद्धि पटि-
सन्धार कत्वा— लद्धो ते आवुसो ! भिक्खाहारोति पुच्छि ।

आम लद्धोति ।

कह लद्धोति ?

तुम्हाक धुरगामे कुटुम्बिकधरेति । एवञ्च पन वत्वा अत्तनो सेनासन पुच्छित्वा पटिजग्गित्वा पत्त-
चीवर पटिसामेत्वा ज्ञानसुखेन फलसुखेन वीतिनामेन्तो निसीदि ।

सोपि कुटुम्बिको मायण्ट् गन् मालञ्चेव दीपनेलञ्च गाहापेत्वा विहार गत्वा नेवासिकत्येव वन्दित्वा भन्ते । एको आगन्तुकत्येरो अन्थि जागतो नु खानि पुच्छि ।

आम आगतोति ।

इदानी कहन्ति ?

असुकसेनामने नामानि ।

सो तस्स सन्निक गत्वा वन्दित्वा एकमन्न निमित्तो धम्मकथं सुत्वा सीतलवेलाय चेतिय च बोदि च पूजेत्वा दीपे जालेत्वा उभोपि जने निमन्तेत्वा गतो । नेवासिकत्येरोपि खो अयं कुटुम्बिको परिभिन्नो सचायं भिक्खु इमस्मि विहारे वमिस्समि न म एम किस्मि च गणयिस्समीति यरे अन्नमन्नन आपज्जित्वा इमस्मि विहारे एतस्स अवसनाकारो मया कातु वट्टनीति तेन उपट्ठानवेलाय आगतेन सद्धि किञ्चि न कथेसि ।

खीणासवत्येरो तस्म अज्झामय जानित्वा अयं येरो मम कुले वा लाभेत्वा गणे वा अपनिबुद्धभाव न जानीतीति अन्नतो वमनट्ठान गत्वा ज्ञानमुखेन फलमुखेन वीतिनामामि ।

नेवासिकोपि पुनरिदमं नखपिट्ठेन गण्डि पहरित्वा, नगेन द्वार आकोटेत्वा, कुटुम्बिकस्स गेहं अगमासि । सो तस्म पत्तं गहेत्वा पज्जन्तामने निमीदायेत्वा—आगन्तुकत्येरा कुहि भन्तेति, पुच्छि ।

नाहं तव कुलपकस्म पवत्ति जानामि, । गण्डि पहरन्तो द्वार आकोटेन्तो पवोवेतु नासक्खि । हिय्यो तव गेहे पणीतभोजनं भुज्जित्वा जीगपेतु अममकोन्तो इदानीं निदं ओक्कन्तो येव भविस्सन्ति । त्वं पसीदमानो एवरूपेसु ठानेसु येव पसीदसीति आहं ।

खीणामवत्येरोपि अन्नतो भिक्खाचारवेण मत्तलवत्तेवा सरीरं पटिजगित्वा पत्तचीवरमादाय आकासे उपपत्तित्वा अञ्जत्थं अगमामि ।

सो कुटुम्बिको नेवासिकत्येव सप्पिमयुसक्कराभिसखत पायास पायेत्वा पत्तं गन्धचुण्णेहि उव्वट्ठेत्वा पुनं पुरेत्वा— भन्ते ! सो येरो मग्गकिलन्तो भविस्सन्ति इदमस्स हरथाति अदासि ।

इतरो अप्पटिक्खित्वाव गहेत्वा गच्छन्तो सचे सो भिक्खु इमं पायामं पिबिन्ममि गीवाय गहेत्वा निक्कड्डियमानोपि न गमिस्सति । सचे पनाहं इमं पायामं मनुस्सस्स दस्सामि पाकटं मे कम्मं भविस्सति । सचे उदके ओपिलापेस्सामि उदकपिट्ठे सप्पि पज्जायिस्सति । सचे भूमियं छट्ठेस्सामि काकमन्निपातेन पज्जायिस्सति । कथं नु खो इमं छट्ठेय्यन्ति उपपारेन्तो एकं ज्ञामक्खेन दिस्वा अगारे वियुहित्वा तत्थं पक्खित्वा उपरि अगारेहि पटिच्छादेत्वा विहारं गतो । न भिक्खु अदिस्वा चित्तेमि— अद्धा सो भिक्खु खीणासवो मम अज्झामयं विदित्वा अञ्जत्थं गतो भविस्सति । अहो ! मया उदरहेतुं अयुक्तं कतन्ति । तावदेवस्म महत्तं दोमनस्स उदपादि । ततो पट्ठायेव च मनुस्सपेतो हुत्वा नचिरस्सेव कालं कत्वा निरये निव्वत्ति ।

सो बहूनि वस्ससतसहस्सानि निरये पच्चित्वा पक्कावसेसेन पटिपुट्ठिया पञ्चजातिसतेसु यक्खो हुत्वा एकदिवसमपि उदरपूरं आहारं न लभि । एकदिवसं पनं गम्भमलं उदरपूरं लभि । पुनं पञ्चजातिसतेसु सुनखो अहोमि । तदापि एकदिवसं भत्तवमनं उदरपूरं लभि । सेसकाले पनं तेन उदरपूरं आहारो नामं न लब्धं पुब्बो । सुनखयोनितो पनं चवित्वा कासिरट्ठे एकस्मि गामे दुग्गतकुले निव्वत्ति । तस्स निव्वत्तितो पट्ठायं तं कुलं परमदुग्गतमेव जातं । नाभितो उद्धं उदककज्जिकमत्तमपि न लभि । तस्स पनं मित्तविन्दकोति नामं अहोसि । मातापितरो छातकदुक्खं अधिवासेतु असक्कोन्ता गच्छं कालकणिकाति तं पोथेत्वा नीहरिस्सु । सो अप्परिसरणो विचरन्तो बाराणसि अगमासि ।

तदा बोधिसत्तो बाराणसियं दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकसतानि सिप्पं वाचेति । तदा बाराणसिवासिनो दुग्गतान् परिब्वयं दत्वा सिप्पं सिक्खापेन्ति । अयमपि मित्तविन्दको

यो अत्थकामस्स हितानुकम्पिनो ओवज्जमानो न करोति सासन,
अजिया पादमोलुब्ध मित्तको विय सोचतीति ।

तत्थ अत्थकामस्साति वुड्ढि डच्छन्तस्स । हितानुकम्पिनोति हितेन अनुकम्पमानस्स । ओवज्जमानोति मुदुकेन हितचिन्तेन ओवदियमानो । न करोति सासनन्ति अनुसत्थि न करोति दुव्वचो अनोवादको होति । मित्तको विय सोचतीति यथा अय मित्तविन्दको अजाय पाद गहेत्वा सोचति किलमति एव निच्चकाल सोचतीति इमाय गाथाय बोधिमनो धम्म देमेमि ।

एव तेन येरेन एत्तके अदाने तीमु येव अत्तभावेमु कुच्छिपूरो लद्धपुव्वो यक्खेन हुत्वा एकदिवस गम्भ मल लद्ध, सुनखेन हुत्वा एकदिवस भत्तवमन, परिनिव्वाणदिवसे धम्मसेनापतिस्सानुभावेन चतुमधुर लद्ध । एव परस्स लाभन्तरायकरण नाम महादोसन्ति वेदितव्व ।

तस्मि पन काले सांपि आचरियो मित्तविन्दकोपि यथाकम्म गता^१ । सत्था एव भिक्खवे अत्तना अप्प-
लाभीभावञ्च अरियधम्मलाभीभावञ्च सयमेव एमो अकामीति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुमन्थि घटेत्वा जातक समोधानेमि । तदा मित्तविन्दको लोमकतिस्मत्त्येरो अहोमि । दिसापामोक्खाचरियो पन अहमेवाति ।

लोसकजातक ।

२. कपोतजातकं

यो अत्थकामस्साति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतर लोलभिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्स लोलभावो नवकनिपाते काकजातके आवीभविस्सति । तदा पन त भिक्षू अयं [२०९] भन्ते । भिक्षु लोलोति सत्थु आरोचेसु ।

अथ न सत्था सच्च किर त्व भिक्षु ! लोलोति पुच्छि ।

आम भन्तेति ।

सत्था पुब्बेपि त्व भिक्षु ! लोलो लोलकारणा जीवितक्खय पत्तो पण्डितापि त निस्साय अननो वसनट्ठाना परिहीनाति वत्ता अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो पारापतयोनिय निब्बत्ति । तदा बाराणसीवासिनो पुञ्जकामताय तस्मि तस्मि ठाने सकुणान सुखवासत्थाय थुसपच्छियो ओलम्बेन्ति । बाराणसिसेट्ठिनोपि भत्तकारको अत्तनो महानसे एक थुसपच्छि ओलम्बेत्वा ठपेसि । बोधिसत्तो तत्थ वास कप्पेसि । सो पातोव निक्खमित्वा गोचरे चरित्वा साय आगन्त्वा तत्थ वसन्तो काल खेपेति । अथेकदिवस एको काको महानसमत्थकेन गच्छन्तो अम्बिलानम्बिलमच्छमसान धूपनवास घायित्वा लोभ उप्पादेत्वा किन्तु खो निस्साय इम मच्छमम लभिस्सामीति अविदूरे निसीदित्वा परिगण्हन्तो साय बोधिसत्त आगन्त्वा महानस पविसन्त दिस्वा इम पारापत निस्साय मच्छमस लभिस्सामीति पुन दिवसे पातोव आगन्त्वा बोधिसत्तस्स निक्खमित्वा गोचरत्थाय गमनकाले पिट्ठितो पिट्ठतो अगमासि ।

अथ न बोधिसत्तो-कस्मा त्व सम्म ! अम्हेहि सद्धि चरसीति आह ।

सामि ! तुम्हाक किरिया मय्ह रुच्चति । इतो पट्ठाय तुम्हे उपट्ठहिस्सामीति ।

सम्म ! तुम्हे अञ्जगोचरा, मय अञ्जगोचरा । तुम्हेहि अम्हाकमुपट्ठान दुक्करन्ति ।

सामि ! तुम्हाक गोचरगहणकाले अहम्पि गोचर गहेत्वा तुम्हेहि सद्धि येव गमिस्सामीति ।

साधु, केवलन्ते अप्पमत्तेन भवितव्वन्ति ।

एव बोधिसत्तो काक ओवदित्वा गोचरे चरन्तो तिणबीजादीनि खादति । बोधिसत्तस्म पन गोचरगहणकाले काको गन्त्वा गोमयपिण्ड अपनेत्वा पाणके खादित्वा उदर पूरेत्वा बोधिसत्तस्स सन्तिक आगन्त्वा-सामि ! तुम्हे अतिवेल चरथ अतिवहुभक्खेन नाम भवितु न वट्ठतीति वत्ता बोधिसत्तेन गोचर गहेत्वा साय आगच्छन्तेन सद्धि येव महानस पाविसि । भत्तकारको अम्हाक कपोतो अञ्जम्पि गहेत्वा आगतोति वत्ता काकस्सपि पच्छि ठपेसि । ततो पट्ठाय द्वे जना वसन्ति ।

अथेकदिवस सेट्ठिस्स बहु मच्छमस आहरिसु । त आदाय भत्तकारको महानसे तत्थ तत्थ ओलम्बेसि । काको त दिस्वा लोभ उप्पादेत्वा स्वे गोचरभूमि अगन्त्वा मया इदमेव खादितव्वन्ति रत्ति तितिणन्तो^१ निपज्जि । पुन दिवसे बोधिसत्तो गोचराय गच्छन्तो-एहि सम्म ! काकाति आह ।

सामि ! तुम्हे गच्छथ मय्ह कुच्छिरोगो अत्थीति ।

सम्म ! काकान कुच्छिरोगो नाम कदाचि न भूतपुब्बो । रत्ति तीसु यामेसु एकेकस्मि [२१०] यामे

मुच्छिता होन्ति । दीपवर्द्धिं गलितकाले पन नेसं मुहुत्तं तित्ति होति । त्वं इमं मच्छमंसं खादितुकामो भविस्ससि, एहि मनुस्सपरिभोगो नाम तुम्हाकं दुप्परिभुञ्जियो मा एवरूपं अकामि, मया सद्धिं येव गोचराय गच्छाहीति ।

न सक्कोमि सामीति ।

तेनहि पञ्चायिस्ससि सकेन कम्मेन लोभवसं अगत्त्वा अप्पमत्तो होहीति तं ओवदित्वा बोधिसत्तो गोचराय गतो । भत्तकारको नानप्पकारं मच्छमंसविकर्तं सम्पादेत्वा उमुमं निब्बापनत्थं भाजनानि थोकं विवरित्वा रसपरिस्सावनकरोटिं भाजनमत्थके ठपेत्वा बहिं निक्खमित्वा सेदं पुच्छमानो अट्ठासि ।

तस्मिं खणे काको पच्छितो सीसं उक्खिपित्वा भत्तगेहं ओलोकेन्तो तस्स निक्खमितभावं ज्ञत्वा- अयं दानि मय्हं मनोरथं पूरेत्वा मंसं खादितुं कालो किन्नुखो महामंसं खादामि उदाहुं चुण्णिकमंसस्ति चित्तेत्वा चुण्णिकमंसेन नाम खिपं कुच्छिं पूरेतुं न सक्का महत्तं मंसखण्डं आहरित्वा पच्छियं निक्खिपित्वा खादमानो निपज्जिस्सामीति पच्छितो उप्पतित्वा रसकरोटियं निलीयि । सा किलीति सट्ठमकासि । भत्तकारको तं सट्ठं सुत्वा किन्नुखो एतन्ति पविट्ठो काकं दिस्वा अयं दुट्ठकाको मया सेट्ठिनो पक्कमंसं खादितुकामो अहं खो पन सेट्ठि निस्साय जीवामि न इमं बालं, किम्मे इमिनाति द्वारं पिथाय काकं गहेत्वा सकलसरीरे पत्तानि लुञ्चित्वा अट्ठसिगिवेरं लोणजीरकाय कोट्टेत्वा अम्बिलतक्केन आलोढेत्वा तेनस्स सकलसरीरं मक्खेत्वा तं काकं पच्छियं खिपि । सो अधिमत्तवेदनाभिभूतो तित्तिणायन्तो निपज्जि । बोधिसत्तो सायं आगत्त्वा तं व्यसनप्पत्तं दिस्वा लोल काक ! मम वचनं अक्त्वा तव लोभं निस्साय महादुक्खं पत्तोसीति वत्वा इमं गाथमाह-

यो अत्थकामस्स हितानुकम्पिनो ओवज्जमानो न करोति सासनं ।

कपोतकस्स वचनं अक्त्वा अमित्तहत्थत्थगतोव सेतीति ॥

तत्थ कपोतकस्स वचनं अक्त्वाति पारापतस्स हितानुसासिं वचनं अक्त्वा अमित्तहत्थत्थगतो व सेतीति अमित्तानं अनत्थकारकानं दुक्खुप्पादकपुग्गलानं हत्थपथं गतो । अयं काको विय पुग्गलो महत्तं व्यसनं पत्वा अनुसोचमानो सेतीति ।

बोधिसत्तो इमं गाथं वत्वा इदानि मया च एतस्मिं ठाने न सक्का वसितुन्ति अञ्जत्थ गतो । काको पि तत्थेव जीवितक्खयं पत्तो । अथ न भत्तकारको सद्धिं पच्छिया गहेत्वा संकारट्ठाने छड्डेसि । [२११]

सत्थापि न त्वं भिक्खु ! इदानीं लोलो पुब्बेपि लोलो येव तञ्च पन ते लोलं निस्साय पण्डितापि सकम्हा आवासा परिहीना ति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खू अनागामिफलं पत्तो । सत्था अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा काको लोलभिक्खु अहोसि । पारापतो पन अहमेवाति ।

कपोतजातकं ।

३. वेळुकजातकं

यो अत्थकामस्साति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जातरं दुब्बचभिक्षु आरब्धं कथेमि ।

पच्चपन्नवत्थु

तं हि भगवा सच्चं किरं त्वं भिक्षु ! दुब्बचोतिं पुच्छित्वा सच्चं भन्तेति वृत्ते न त्वं भिक्षु । इदानीं दुब्बचो पुब्बेपि दुब्बचो येव दुब्बचत्ता येव पण्डितानं वचनं अकत्वा सप्पमुखे जीवितक्खयं पत्तोसीति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो कासिरट्ठे महाभोगकुले निब्बत्तो । विञ्जुतं पत्वा कामेसु आदीनञ्च नेक्खम्मं चानिस्सं दिस्वा कामे पहाय हिमवन्तं पविसित्वा इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा कसिण-परिकम्मं कत्वा पच्च अभिञ्जा अट्ठं समापत्तियो उप्पादेत्वा ज्ञानमुखेन वीतिनामेन्तो अपरभागे महापरिवारो पच्चहिं तापससतेहिं परिवृतो गणस्स सत्था हुत्वा विहासि ।

अयेको आसिविस्सपोनको अतनो धम्मनायं चरन्ना अञ्जनरस्स तापसस्म अस्समपदं पत्तो । तापसो तस्मिं पुत्तसिनेहं उप्पादेत्वा न एकस्मिं वेळुपव्वे सयापेत्वा पट्टिजग्गतिं । तस्स वेळुपव्वे सयनतो वेळुको त्वेव नाम अकसु । तं पुत्तमिनेहेन पट्टिजग्गनतो तापसस्म वेळुकपितात्वेव नाम अकसु । तदा बोधिसत्तो एको किरं तापसो आसीविस्सं पट्टिजग्गतीति मुत्वा एककोमित्वा सच्चं किरं त्वं आसिविस्सं जग्गसीति पुच्छित्वा सच्चन्ति वृत्ते आसिविसेनं सद्धिं विस्सासो नाम तत्थि, मा एव जग्गसीति आह । तापसो आह-सो मे आचरिय ! पुत्तो नाहं तेन विना वत्तितुं सक्खिस्सामीति ।

तेनहि एतस्सेव सन्तिका जीवितक्खयं पापुणस्ससीति ।

तापसो बोधिसत्तस्स वचनं न गण्हि, आसिविस्सं जह्नु नासक्खि ।

ततो कतिपाहच्चयेनेव सव्वे तापसा फलाफलत्थाय गन्त्वा गतद्वाने फलाफलस्स सुलभभावं दिस्वा द्वे तयो दिवसे तत्थेव वसिमु । वेळुकपितापि तेहि सद्धिं गच्छन्तो [२१२] आसीविस्सं वेळुपव्वे येव सयापेत्वा पिदहित्वा गतो । सो पुन तापसेहिं सद्धिं द्वीहतो हच्चयेन आगन्त्वा वेळुकस्स गोचरं दस्सामीति वेळुपव्वं उग्घाटेत्वा-एहि पुत्त ! छानकोसीति हत्थं पसारेसि ।

आसिविस्सो द्वीहं तीहं निराहारतायं कुञ्जित्वा पसारितहत्थे डसित्वा तापसं तत्थेव जीवितक्खयं पापेत्वा अरञ्जं पाविसि । तापसा न दिस्वा बोधिसत्तस्म आरोचेसु । बोधिसत्तो तस्सं सरीरकिच्चं कारेत्वा इमिगणस्सं मज्जे निसीदित्वा डसीनं ओवादवसेनं डमं गाथमाह-

यो अत्थकामस्स हितानुकम्पितो ओवज्जमानो न करोति सासनं ।

एव सो निहतो सेति वेळुकस्सं तथा पित्ताति ॥

तत्थ एव सो निहतो सेतीति यो हि इमीनं ओवादं न गण्हानि सो यथा एस तापसो आसीविस्समुखे प्रतिभावं पत्वा निहतो सेति एव महाविनासं पत्वा निहतो सेतीति अत्थो । एव बोधिसत्तो इसिगणं ओवदित्वा चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा आयुपरियोमाने ब्रह्मलोके उपपज्जि ।

सत्थापि न त्वं भिक्षु ! इदानीं दुब्बचो पुब्बेपि दुब्बचो येव । दुब्बचभावेनेव च आसीविस्समुखे प्रतिभावं पत्तोति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा वेळुकपिता दुब्बचभिक्षु अहोसि, सेसपरिसां बुद्धपरिसां, गणसत्थां पन अहमेवाति ।

वेळुकजातकं

४. मकसजातकं

सेय्यो अमित्तोति इदं सत्या मग्घेसु चारिक चरमानो अञ्जातरस्मि गामके बालगामिकमनुस्से आरब्ध कयेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तथागतो किर एकस्मि समये सावत्थितो मगधरट्ठं गत्वा तत्थ चारिक चरमानो अञ्जातर गामक सम्पापुणि । सो च गामको येभुय्येन अन्धबालमनुस्सेहि येव उस्सन्नो । तत्थेकदिवस ते अन्धबालमनुस्सा सन्नि पतित्वा—भो ! अम्हे अरञ्ज पविसित्वा कम्म करोन्ते मकसा खादन्ति तप्पच्चया अम्हाक कम्मच्छेदो होति । सव्वेव धनूनि चैव आवुधानि च आदाय गत्वा मकसेहि सद्धि युज्झित्वा सब्बमकसे विज्झित्वा छिन्दित्वा च मारेमाति मन्तयित्वा अरञ्ज गत्वा मकसे विज्झिस्सामाति अञ्जामञ्ज विज्झित्वा च पहरित्वा च दुक्खप्पत्ता आगन्त्वा अन्तोगामे च गाममज्जे च गामद्वारे च निपज्जिसु । [२१३]

सत्या भिक्खुसघपरिवुनो त गाम पिण्डाय पाविमि । अवसेसा पण्डितमनुस्सा भगवन्तं दिस्वा गामद्वारे मण्डप कत्वा बुद्धप्पम्बस्म भिक्खुसखस्स महादानं दत्त्वा सत्थार वन्दित्वा निसीदिसु । सत्या तस्मि तस्मि ठाने पतितमनुस्से दिस्वा ते उपासके पुच्छि—बह् इमे गिलानमनुस्सा कि एतेहि कतन्ति ?

भन्ते ! एते मनुस्सा मकसयुद्धं करिस्सामाति गत्वा अञ्जामञ्ज विज्झित्वा सय गिलाना जाताति ।

सत्या—न इदानीं अन्धबालमनुस्सा मकसे पहरिस्सामाति अत्तानं पहरन्ति पुब्बेपि मकस पहरिस्सा-माति परं पहरणकमनुस्सा अहेसु येवाति वत्ता तेहि मनुस्सेहि याचितो अनीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं वारेन्ते बोधिसत्तो वणिज्जाय जीविकं कप्पेति । तदा कासिरट्ठे एकस्मि पच्चन्तगामे बहू वड्ढकी वसन्ति । तत्थेको खल्लातवड्ढकी^१ रुक्खं तच्छति । अथम्स एको मकसो तम्ब लोहथालकपिट्ठिसदिसे सीसे निसीदित्वा सत्तिया पहरन्तो विय सीसं मुखतुण्डकेन विज्झि । सो अत्तनो सन्तिके निसिन्नं पुत्तं आह—तात ! मय्ह सीसं मकसो सत्तिया पहरन्तो विय विज्झति निवारहेहि नन्ति ।

तात ! अधिवासेहि एकप्पहारेन त मारेस्सामीति ।

तस्मि समये बोधिसत्तो पि अत्तनो भण्डं परियेसमानो त गामं पत्वा तस्स वड्ढकीसालाय निसिन्नो होति । अथ भो वड्ढकी पुत्तं आह—तात ! इमं मकसं वारेहेहि । सो वारेस्सामि ताताति तिखिणं महाफरसु उक्खिपित्वा पितुं पिट्ठिपस्से ठत्वा मकसं पहरिस्सामीति पितुमत्थकं द्विधा भिन्दि । वड्ढकी तत्थेव जीवितवखयं पत्तो । बोधिसत्तो तस्स तं कम्मं दिस्वा पच्चामित्तोपि पण्डितोव सेय्यो । सो हि दण्डभयेनापि मनुस्से न मारे-स्सतीति चिन्तेत्वा इमं गाथमाह—

सेय्यो अमित्तो मतिया उपेतो न त्वेव मित्तो मतिविप्पहीनो ।

मकसं बधिस्सन्ति हि एलमूगो पुत्तो पितुं अन्धिदा उत्तमगन्ति ॥

तत्थ सेय्योति पवरो उत्तमो । मतिया उपेतोति पञ्जाय समन्नागतो । एलमूगोति लालामुखो^२ बालो ।

पुत्तो पितुं अन्धिदा उत्तमगति अत्तनो बालताय पुत्तोपि हुत्वा पितुं उत्तमं मत्थकं मकसं मारिस्सामीति द्विधा भिन्दि । तस्मा बालमित्तो पण्डितो अमित्तोव सेय्योति । इमं गाथं वत्वा बोधिसत्तो उट्ठाय यथाकम्मं गतो वड्ढकिस्सापि जातकां सरीरकिच्च अकसु ।

सत्या एव उपासका ! पुब्बेपि मकसं पहरिस्सामाति परं पहरणकमनुस्सा अहेसु येवाति । इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा गाथं वत्वा पक्कन्तो पण्डितवाणिजो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

मकसजातकं [२१४]

१ सि०—पलितवड्ढकी । २ स्या०—लालामूगो ।

५, रोहिणीजातकं

सेय्यो अमित्तोति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक अनाथपिण्डकसेट्ठिनो दासि आरब्भ कथेसि

पच्चुपन्तवत्थु

अनाथपिण्डकस्स किर एका रोहिणी नाम दासी अहोसि । तस्सा वीहिपहरणट्ठाने आगन्त्व महल्लिका माता निपज्जि । त मक्खिका परिवारेत्वा सूचिया विज्झमाना विय खादन्ति । सा वीतर आह—
अम्म ! मक्खिका म खादन्ति । एता वारेहीति ।

सा वारेस्सामि अम्माति मुसल उक्खिपित्वा मातुसरीरे मक्खिका मारेत्वा विनास पापेस्सामीं मातर मुसलेन पहरित्वा जीवितक्खय पापेसि । न दिस्वा माता मे मताति रोदितु आरभि । त पवुत्ति सेट्ठिस्स आरोचेसु । सेट्ठी तस्सा मरीरकिच्च कारेत्वा विहार गन्त्वा सब्ब त पवुत्ति सत्थु आरोचेसि । सत्था—नह गहपति ! एसा मातुसरीरे मक्खिका मारेमीति इदानेव मूसलेन पहरित्वा मातर मारेसि पुब्बेपि मारेसि येवां वत्वा तेन याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणमिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेत्ते बोधिसत्तो सेट्ठिकुले निव्वत्तित्वा पितु अच्चये सेट्ठिट्ठान पापुणि । तस्सापि रोहिणी नाम दासी अहोसि । सापि अत्तनो वीहिपहरणट्ठान आगन्त्वा निपज्जा^१ मातरा मक्खिका मे अम्म वारेहीति वुत्ता एवमेव मुसलेन पहरित्वा मातर जीवितक्खय पापेत्वा रोदि आरभि । बोधिसत्तो त पवुत्ति सुत्वा अमित्तोपि हि इमस्मि लोके पण्डितो व सेय्योति चिन्तेत्वा इम गाथमाह—

सेय्यो अमित्तो मेधावी यञ्चे बालानुकम्पको ।

पस्स रोहिणिक जस्मि मातर हन्त्वान सोचतीति ॥

तत्थ मेधावीति पण्डितो आणी विभावी । यञ्चे बालानुकम्पकोति एत्थ एत्थ यन्ति लिगविपल्लास कतो । चेति नामत्थे निपातो । यो नाम बालो अनुकम्पको ततो सतगुणेन सहस्सगुणेन पण्डितो अमित्तो होन्तो^१ सेय्यो येवाति अत्थो । अथवा—यन्ति पटिसेवनत्थे निपातो नो चे बालानुकम्पकोति अत्थो । जस्मिन्ति लामि^२ दन्ध । मातर हन्त्वा सोचतीति मक्खिका मारेस्सामीति मातर हन्त्वान इदानी अय बाला—सयमेव रोदति पि देवति । इमिना कारणेन इमस्मि लोके अमित्तोपि पण्डितो व सेय्योति । बोधिसत्तो पण्डित पससन्तो इमाय गाथा धम्म देसेसि ।

सत्था न खो गहपति ! एसा इदानेव मक्खिका मारेस्सामीति मातर घातेसि पुब्बेपि घातेसि येवां इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा माता येव माता अहोसि, धीता येव धीत महासेट्ठी पन अहमेव अहोसिति ।

रोहिणीजातकं [२१५]

६. आगमदूमकजातकं

न वे अनत्थकुसलेनाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जनरस्मि कोसलगामके उय्यानदूमके आरम्भं कथेमि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सत्था किर कोसलेसु चार्गिक चरमानो अञ्जतर गामक सम्पापुणि । तत्थेको कुटुम्बिको तथागतं निमस्सेत्वा अत्तनो उय्याने निमीदापेत्वा ब्रुवपमुखस्स सघस्स दानं दत्त्वा-भन्ते । यथावच्चिया इमस्मि उय्याने विचरयाति आह ।

भिक्षु पट्ठाय उय्यानपालं गहेत्वा उय्याने विचरन्ता एकं अगणट्ठानं दिस्वा उय्यानपालं पुच्छिसु-उपासकं । इमं उय्यानं अञ्जत्थं सन्दच्छाय^१ इमस्मि पन ठाने कोचिं रुक्खो वा गच्छो वा नत्थि, किन्तु खो कारणंति ?

भन्ते । इमस्म उय्यानस्स रोपनकाले एको गामदारको उदकं मिञ्चिन्तो इमस्मि ठाने रुक्खपोतके उम्भूलं कत्वा मूलपमाणेन उदकं मिञ्चि । ते रुक्खपोतकां मिलायित्वा मत्ता । उमिना कारणेन इदं ठानं अगणं जातन्ति । भिक्षु सत्थार उपासकमित्वा एतमत्थं आरोवेसु । सत्था न भिक्षवे । सो गामदारको इदमेव आरामदूमको पुव्वेपि आरामदूमको येवानि वत्ता अतीतं आह-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते वाराणसियं नक्खत्तं घोरमयिसु । नक्खत्तं भेरिसद्वसवण-कालतो पट्ठाय सकलनगरवामिनो नक्खत्तनिम्मित्तकां हुत्वा विचरन्ति । तदा रज्जो उय्याने बहू मक्कटा वसन्ति । उय्यानपालो चिन्तेसि-नगरे नक्खत्तं घुट्ठं । इमे वानरे उदकं सिञ्चयानि वत्ता अहं नक्खत्तं कीळि-स्सामीति जेट्ठकवानरं उपसकमित्वा-सम्मं वानरजेट्ठकं । इमं उय्यानं तुम्हाकम्पि बहूपकारं, तुम्हे एत्थं पुप्फफलपल्लवानि खादथ । नगरे नक्खत्तं घुट्ठं, अहं नक्खत्तं कीळिस्सामि । यावाहं न आगच्छामि ताव इमस्मि उय्याने रुक्खपोतकेसु उदकं मिञ्चितुं सक्खिस्समथाति पुच्छि ।

साधु सिञ्चिस्सामीति ।

तेनहि अप्पमत्ता होयाति उदकं मिञ्चनत्थाय तेसं चम्मकूटे^२ चेव दारुकूटे च दत्त्वा गतो ।

वानरा चम्मकूटे चेव दारुकूटे च गहेत्वा रुक्खपोतकेसु उदकं सिञ्चन्ति । अथ ते वानरजेट्ठको एवमाह-भो वानरा ! उदकं नाम रक्खितव्वं, तुम्हे रुक्खपोतकेसु उदकं सिञ्चन्ता उप्पाटेत्वा उप्पाटेत्वा मूलं ओलोकेत्वा गम्भीरगतेसु मूलेसु बहु उदकं सिञ्चथ, अगम्भीरगतेसु अप्प । पच्छा अम्हाकं उदकं दुल्लभं भविस्सतीति ।

ते साधूति सम्पटिच्छित्वा तथा अकसु । तस्मिं समये एको पण्डितपुरिसो राजुय्याने ते वानरे तथा करोन्ते दिस्वा एवमाह-भो वानरा ! कस्मा तुम्हे रुक्खपोतके उप्पाटेत्वा उप्पाटेत्वा मूलपमाणेन उदकं सिञ्चयानि ? ते एव नो वानरजेट्ठको ओवदतीति आहसु । सो तं वचनं सुत्वा-अहो वत्तं भो ! बाला अपण्डिता अत्थं करिस्सामाति अनत्थमेव करोन्तीति चिन्तेत्वा इमं गायमाह-[२१६]

न वे अनत्थकुसलेन अत्थचरिया सुखावहा ।

हापेति अत्थं दुम्मेधो कपि आरामिको ययाति ॥

१ स्या०--सण्डच्छाय । २ सी०--चम्मकूटे चेव ।

तत्थ वेति निपातमत्त । अनत्थकुसलेनाति अनत्थे अनायतने कुसलेन अत्थे आयतने कारणे अकुस-
लेन चाति अत्थो । अत्थचरियाति वड्ढिकिरिया । सुखावहाति एवरूपेन अनत्थकुमलेन कायिकचेतसिकसुख-
सखातस्स अत्थस्स चरिया न सुखावहा, न सक्का आवहितुन्ति अत्थो । किं कारणा ? एकन्तेनेव हि हापेति अत्थ
दुम्मेधोति वालपुग्गलो अत्थ कस्मिमीति अत्थ हापेत्वा अनत्थमेव करोति । कपि आरामिको यथाति यथा
आरामे नियुत्तो आरामरक्खणको मक्कथो अत्थ कस्मिमीति अनत्थमेव करोति । एव यो कोचि अनत्थकुसलो
तेन न सक्का अत्थचरिय आवहितु । सो तज्जेव^१ अत्थ हापेति येवाति ।

एव सो पण्डितपुरिसो इमाय गाथाय वानरजेठक गरहित्वा अत्तनो परिस आदाय उय्याना निक्ख-
मि । सत्था न भिक्खवे । एस गामदारको इदानेव आरामदूसको पुब्बेपि आरामदूसको येवाति वत्वा इम धम्म-
देसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जानक समोधानेसि । तदा वानरजेठको आरामदूसकगामदारको अहोसि ।
पण्डितपुरिसो पन अहमेवाति ।

आरामदूसकजातक ।

७. वारुणिजातकं

न वे अनत्थकुसलेनाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो वारुणीदूसक आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

अनाथपिण्डकस्म किर सहायो एको वारुणिवाणिजो निखिण वारुणि योजेत्वा हिरञ्जसुवण्णा दीनि गहेत्वा विक्किणन्तो महाजने सन्निपत्तिं तान् । त्वं दानव्वमूलं गहेत्वा वारुणि देहिंति अन्तेवासिक आणापेत्वा मयं नहायितुं अगमामि । अन्तेवासिको महाजनस्म वारुणि देन्तो मनुस्से अन्तरन्तरा लोणसक्खर आहरापेत्वा खादन्ते दिस्वा सुरा अलोणिका भविस्सन्ति लोणमेत्थं पक्खिपिस्सामीति सुराचाटियं नाळिमत्तं लोणं पक्खिपित्वा तेसं मुरं अदामि । ते मुखं पूरेत्वा छड्ढेत्वा—किं ते कतन्ति पुच्छिमु ।

तुम्हे मुरं पिचित्वा लोणं आहरापेत्तो दिस्वा लोणेन योजेमिन्ति ।

एवरूपं नाम मनापं वारुणि नामेसि बालाति नं गरहित्वा उट्ठायुट्ठायं पक्कन्ता ।

वारुणिवाणिजो आगन्ता एगम्पि जदिस्वा—वारुणिपायकां कहं गताति पुच्छि ।

सो तमत्थं आरोचेसि ।

अथ न आचरियो—बाल ! एवरूपा नाम ते मुरा नामिनीति गरहित्वा गन्त्वा इमं कारणं अनाथपिण्डकस्स आरोचेसि ।

अनाथपिण्डको अन्थि नो इदं कथापाग्भन्ति जेतवनं गन्त्वा [२१७] सत्थारं वन्दित्वा एतमत्थं आरोचेसि ।

सत्था—न एसं गहपति ! इदानीं वारुणीदूसको पुब्बेपि वारुणीदूसको येवाति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो वाराणसियं सेट्ठी अहोसि । तं उपनिस्साय एको वारुणीवाणिजो जीवति । सो निखिणं मुरं योजेत्वा इमं विक्किणाहीति अन्तेवासिकं वत्वा नहायितुं गतो । अन्तेवासिको तस्मिन् गतमत्ते येवं मुराय लोणं पक्खिपित्वा इमिनावं नयेन मुरं विनासेसि । अथस्स आचरियो आगन्त्वा तं कारणं ज्ञात्वा सेट्ठिस्स आरोचेसि । सेट्ठि अनत्थकुसला नाम बाला अत्थं करिस्सामाति अनत्थमेवं करोन्तीति वत्वा इमं गाथमाह—

न वे अनत्थकुसलेन अत्थचरियां मुखवहा ।

हापेति अत्थं दुम्मेधो कोण्डज्जो वारुणिं यथाति ॥

तत्थं कोण्डज्जो वारुणिं यथाति यथा अयं कोण्डज्जनामको अन्तेवासिको अत्थं करिस्सामीति लोणं पक्खिपित्वा वारुणिं हापेसि परिहापेसि विनासेसि एव सब्बोपि अनत्थकुसलो अत्थं हापेतीति । बोधिसत्तो इमां गाथां धम्मं देसेसि ।

सत्थापि न एसं गहपति ! इदानीं वारुणीदूसको पुब्बेपि वारुणीदूसको येवाति वत्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा वारुणीदूसको इदानीं वारुणीदूसको अहोसि । वाराणसीसेट्ठिं पनं अहमेवाति ।

वारुणिजातकं

८. वेदब्रजातकं

अनुपायेन यो अत्यन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो दुब्बच भिक्खु आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

त हि भिक्खु सत्था न त्वं भिक्खु । इदानीं दुब्बचो पुब्बेपि दुब्बचो येव । तेनेव च कारणेन पण्डितान् वचनं अकत्वा तिण्हेन असिना द्विधा कत्वा छिन्नो हुत्वा मग्गे निपतित्थ । तं च एककं निस्साय पुरिससहस्स जीवितकखयं पत्तन्ति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते एकस्मिं गामके अञ्जतरो ब्राह्मणो वेदब्र^१ नाम मन्तं जानाति । सो किर मन्तो अनग्घो महारहो नक्खत्तयोगो लद्धे तं मन्तं परिवत्तेत्वा आकासे उल्लोकिते आकासतो सत्तरतनवस्स वस्साति । तदा बोधिसत्तो तस्स ब्राह्मणस्स सन्तिके सिप्पं उग्गण्हाति । अथेकदिवसं ब्राह्मणो बोधिसत्तं आदाय कोनं चिदेव करणीयेन अत्तनो गामां निक्खमित्वा [२१८] चेतिरट्ठ^२ अगमासि । अन्तरामग्गे च एकस्मिं अरञ्जट्ठाने पञ्चसता पेसनकचोरा नामपन्थघातं करोन्ति । ते बोधिसत्तं च वेदब्रह्मणं च गण्हिषु ।

कस्मा पनेते पेसनकचोरातिं बुच्चन्ति ? ते किर द्वे जने गहेत्वा एकं धनाहरणत्थाय पेसेन्ति तस्मा पेसनकचोरातेव बुच्चन्ति । तेषां च एकस्मिं अरञ्जट्ठाने ठिता पितापुत्ते गहेत्वा पितरं त्वं अम्हाकं धनं आहरित्वा पुत्तं गहेत्वा याहीति वदन्ति । एतेनुपायेन मातुधीतरो गहेत्वा मातरं विस्सज्जेन्ति । जेट्ठकणिट्ठे गहेत्वा जेट्ठकभातिकं विस्सज्जेन्ति । आचरियन्तेवासिकं गहेत्वा अन्तेवासिकं विस्सज्जेन्ति । ते तस्मिं काले वेदब्रह्मणं गहेत्वा बोधिसत्तं विस्सज्जेसु ।

बोधिसत्तो आचरियं बन्धित्वा-अहमेकाहद्वीहच्चयेन आगमिस्सामि तुम्हे मा भायित्थ, अपि च खो पनं मम वचनं करोथ । अज्जं धनवस्सापनकनक्खत्तयोगो भविस्सति । मा खो तुम्हे दुक्खं असहन्ता मन्तं परिवत्तेत्वा धनं वस्सापयित्थ । सच्चे वस्सापेस्सथ तुम्हे विनासं पाप्पुणस्सथ इमे च पञ्चसता चोराति एव आचरियं ओवदित्वा धनत्थाय अगमासि ।

चोरापि सुरिये अत्यगते ब्राह्मणं बन्धित्वा निपज्जापेसु । तं खणञ्जेव पाचीनलोकधातुतो परिपुण्णं चन्दमण्डलं उट्ठहि । ब्राह्मणो नक्खत्तं ओल्लोकेन्तो, धनवस्सापनकनक्खत्तयोगो लद्धो, किम्मे दुक्खेन अनुभूतेन मन्तं परिवत्तेत्वा रतनवस्सं वस्सापेत्वा चोरानं धनं दत्वा यथासुखं गमिस्सामीति चिन्तेत्वा, चोरे आमन्तेसि-भो चोरा ! तुम्हे मं किमत्थाय गण्हित्थाति ?

धनत्थाय अय्याति ।

सच्चे वो धनेन अत्थो खिप्पं मं बन्धना मोचेत्वा सीसं नहापेत्वा अहतवत्थाति अञ्छादेत्वा गन्धेहि विलिम्पापेत्वा पुष्पानि पिलिन्धापेत्वा ठपेत्थाति ।

चोरा तस्स कथं सुत्वा तथा अकसु । ब्राह्मणो नक्खत्तयोगं ज्ञत्वा मन्तं परिवत्तेत्वा आकासे उल्लोकेसि । तावदेव आकासा रतनानि पतिसु । चोरा तं धनं सकङ्कित्वा उत्तरासग्गेसु भण्डिकं कत्वा पायिसु । ब्राह्मणोपि तेसं पच्छतोव अगमासि ।

१ स्या०-वेदब्र । २. सी०-चेतियरट्ठ ।

अथ ने चोरे अञ्जे पञ्चमना चोरा गर्णहमु । किमत्र अम्हे गण्हथानि च वुत्ते धनत्थायाति आहसु ।
यदि वो धनेन अत्थो एन ब्राह्मण गण्हथ एमो अकाम उल्लोकेत्वा वन वम्सापेसि । अम्हाकम्पेत्
एतेनेव दिन्नन्ति ।

चोरा चोरे विम्मज्जेत्वा अम्हाकम्पि धन देहीनि ब्राह्मण गर्णहमु ।

ब्राह्मणो—अह तुम्हाक धन ददेय्य वनवस्मापनकनकवत्तयोगो पन इतो मवच्छरमत्थके भविस्सति ।
यदि वो धनेन अत्थो अविवामेय तदा वनवस्म वम्सापेम्मामीति आह ।

चोरा कुञ्जित्वा—अम्हो दुट्ठब्राह्मण ! [२१९] अञ्जेस इदानेव धन वस्सापेत्वा अम्हे अञ्ज
सवच्छर अविवामापेमीति—निण्हेन अमिना ब्राह्मण द्विधा छिन्दित्वा मग्गे छड्डेत्वा वेगेन अनुवन्धित्वा तेहि
चोरेहि सद्धि युञ्जित्वा ते सब्बेपि मारेत्वा धन आदाय पुन द्वे कोट्ठासा हुत्वा अञ्जमञ्ज युञ्जित्वा अड्ड-
तियानि पुरिमसतानि घातेत्वा एनेन उपायेन याव द्वे जना अवमिट्ठा अहेमु ताव अञ्जमञ्ज घातयिषु ।

एव त पुरिमसहस्म विनाम पत्त । ते पन द्वे जना उपायेन त वन आहरित्वा एकस्मि गामसमीपे
गहनट्ठाने धन पटिच्छादेत्वा एको खग्ग गहेत्वा रक्खन्तो निमीदि । एको तण्डुले गहेत्वा भत्त पचापेतु गाम
पाविसि । लोभो च नामेम विनासमूलमेवाति । धनसन्तिके निमिन्ना चिन्तेमि—तस्मि आगते इम धन द्वे कोट्-
ठासा^१ भविस्सन्ति यन्नूनाह त आगतमत्तमेव खग्गेन पहरित्वा घातेय्यन्ति । सो खग्ग सन्नयित्वा तस्स आगमन
ओलोकेन्तो निमीदि ।

इतरोपि चिन्तेसि—त धन द्वे कोट्ठासा भविस्सन्ति यन्नूनाह भत्ते विस पक्खिपित्वा त पुरिस
भोजेत्वा जीवितक्खय पापेत्वा एककोव वन गण्हेय्यन्ति । सो निट्ठिते भन्ने सय भुञ्जित्वा सेसके विस पक्खि-
पित्वा त आदाय तत्थ अगमासि ।

त भत्त ओतारेत्वा ठितमत्तमेव इतरो खग्गेन द्विधा त पटिच्छन्ने ठाने छड्डेत्वा त च भत्त भुञ्जित्वा
सयम्पि तत्थेव जीवितक्खय पापुणि ।

एव त वन निस्साय सब्बेपि विनास पापुणिमु । बोधिमत्तोपि खो एकाह्वीहच्चयेन धन आदाय
आगतो । तस्मि ठाने आचरिय अदिस्वा विप्पकिण्ण पन धन दिस्वा आचरियेन मम वचन अकत्वा वन वस्सापित
भविस्सति सब्बेहि विनास पत्तेहि भवितव्वन्ति महामग्गेन पायासि । गच्छन्तो आचरिय महामग्गे द्विधा छिन्न
दिस्वा मम वचन अकत्वा मतोति दारुणि उद्धरित्वा चित्तक कत्वा आचरिय आपेत्वा वनपुप्फेहि पूजेत्वा
पुरतो गच्छन्तो जीवितक्खय पत्ते पञ्चसते पुरतो अड्डतियमतेति अनुक्रमेण अवमाने द्वे जने जीवितक्खय
पत्त दिस्वा चिन्तेसि—इम द्वीहि ऊन पुरिससहस्म विनास पत्त अञ्जेहि द्वीहि चोरेहि भवितव्व । नेणि अन्धमिन्नु
न सक्खिस्सति कहन्नुखो ते गताति गच्छन्तो तेस धन आदाय गहणट्ठानपविट्ठमग्ग दिस्वा गच्छन्तो भण्डिक
बद्धस्स धनस्स रासि दिस्वा एक भत्तपाति अवत्थरित्वा मत अट्ठस । ततो इद नाम तेहि कत भविस्सतीति सब्ब
जत्वा कहन्नुखो सो पुरिसोति विचिन्तो तम्पि पटिच्छन्ने ठाने अपविट्ठ^२ दिस्वा अम्हाकमाचरियो मम वचन
अकत्वा अत्तनो दुब्बचभावेन [२२०] अत्तनापि विनास पत्तो अपरम्पि तेन पुरिससहस्स विनासित अनुपायेन
बत अकारणेन अत्तनो वुड्ढि पत्थयमाना^३ अम्हाकमाचरियो विय महाविनाममेव पापुणिस्सन्तीति चिन्तेत्वा
इम गाथमाह—

अनुपायेन यो अत्थ इच्छति सो विहज्जति ।

चेता हनिसु वेदवभ सब्बे ते व्यसनमज्झगूति ॥

तत्थ सो विहज्जतीति सो अनुपायेन अत्तनो अत्थ वुड्ढि सुख इच्छामीति अकाले वायाम करोन्तो

१. स्या०—द्वे कोट्ठास । २. स्या०—अपविट्ठ । ३. स्या०—पट्ठयमाना ।

पुगलो विहञ्जति किलमति महाविनाम पापुणानि । चेताति चेतियरट्ठवासिनो चोरा । हानिसु वेदभन्ति वेदभमन्तवसेन वेदभोति लद्धनाम ब्राह्मण हनिमु । सब्बे ते व्यसनमज्झगूति ते पि च सब्बे अन्तवसेसा अञ्ज-मञ्ज घातयमाना व्यसन अधिगच्छिसु पटिलभिसूति ।

एव बोधिसत्तो—यथा अम्हाक आचरियो अनुपायेन अट्ठाने परक्कम करोन्तो धन वस्सापेत्वा अत्तना जीवितक्खय पत्तो अञ्जेसञ्च पञ्चन्नम्पि जनसतान विनासप्पच्चयो जातो । एवमेव यो अञ्जोपि अनुपायेन अत्तनो अत्यङ्छित्वा वायाम करिस्सति सब्बो सो अत्तना च विनस्सिस्सति परेम च विनासप्पच्चयो भविस्सतीति—वन उन्नादेत्वा देवतासु साधुकार ददमानासु इमाय गाथाय धम्म देमेत्वा त धन उपायेन अत्तनो गेह आहरित्वा दानादीनि पुञ्जानि करोन्तो यावतायुक ठत्वा जीवितपरियोसाने सग्गपथ पूरयमानो अगमासि ।

सत्थापि न त्व भिक्खु ! इदानेव दुब्बचो, पुब्बेपि दुब्बचोव, दुब्बचत्ता पन महाविनास पत्तोति इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा वेदभन्नाह्मणो दुब्बचभिक्खु अहोसि, अन्तेवासिको पन अहमेवाति ।

नक्खत्तजातकं

नक्खत्त पतिमानेन्तति इदं मत्था जेनवने विहरन्तो अज्जतर आजीवक^१ आरम्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सावत्थिय किरिके कुलधीतर जनपदे एको कुलपुत्तो अत्तनो पुत्तस्स वारेत्वा असुकदिवसे नाम गण्हिस्सामीति दिवसं ठपेत्वा तस्मिं दिवसे सम्पत्ते अत्तनो कुलूपकं आजीवकं पुच्छि-भन्ते । अज्जं मय एकं मगलं करिस्सामं सोभनं नुखो नक्खत्तन्ति ?

सो अयं मं पठमं अपुच्छित्वा दिवसं ठपेत्वा इदानीं पटिपुच्छन्ति[२२१] होतुं, सिक्खापेस्सामि नन्ति कुज्झित्वा-अज्ज असोभनं नक्खत्तं । मा अज्जं मगलं करित्थं । सच्चं करिस्समं महाविनासो भविस्सतीति आहं ।

तस्मिं कुले मनुस्सा तस्स सद्विहत्वा तं दिवसं न गच्छिमु । नगरवासिनो सब्बं मगलकिरियं कत्वा तेसं अनागमनं दिस्वा तेहि अज्जं दिवसो ठपितो नो च खो आगता अम्हाकम्पि बहु खं कम्मं गतं । किं नो तेहि ? अम्हाकं धीतरं अज्जस्स दस्सामीति यथाकनेनेव मगलेन धीतरं अज्जस्स अदमु ।

इतरे पुनदिवसे आगन्त्वा देयं नो दारिकन्ति आहं ।

अथ ने सावत्थिवासिनो जनपदवासिनो नाम तुम्हे छिन्नगहपतिका पापमनुस्सा । दिवसं ठपेत्वा अज्जं नागता । आगतमग्गेनेव पटिगच्छथ । अम्हेहि अज्जेसं दारिकां दिन्नातिं परिभासिमु । ते तेहिं सिद्धिं कलहं कत्वा दारिकं अलभित्वा यथागतमग्गेनेव गता ।

तेनपि आजीवकेन तेसं मनुस्सानं मगलन्तरायकतभावो भिक्खूनमन्तरे पाकटो जातो । ते भिक्खू धम्मसभायं सन्निपतिता आवुसो । आजीवकेन कुलस्स मगलन्तरायो कतोति कथयमाना निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा-कायं नुय्यं भिक्खवे । एतंरहिं कथायं सन्निसिन्नातिं पुच्छि ?

ते-इमायं नामातिं कथयिमु ।

न भिक्खवे ! इदमेव आजीवको तस्स कुलस्स मगलन्तरायं करोति । पुब्बेपि एसं तेसं कुज्झित्वा मगलन्तरायं अकासिं येवातिं वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते नगरवासिनो जनपदवासिनं धीतरं वारेत्वा दिवसं ठपेत्वा अत्तनो कुलूपकं आजीवकं पुच्छि-भन्ते । अज्जं अम्हाकं एकां मगलकिरियां, सोभनं नुखो नक्खत्तन्ति ?

सो इमे अत्तनो रुचियां दिवसं ठपेत्वा इदानीं मं पुच्छन्तीति कुज्झित्वा अज्जं नेसं मगलन्तरायं करिस्सामीति चिन्तेत्वा-अज्ज असोभनं नक्खत्तं । सच्चं करोथं महाविनासं पापुणिस्सथातिं आहं । ते तस्स सद्विहत्वा नागमिसु ।

जनपदवासिनो तेसं अनागमनं वत्वा-ते अज्जं दिवसं ठपेत्वापि न आगता किन्तो तेहीति, अज्जेसं धीतरं अदमु ।

नगरवासिनो पुनदिवसे आगन्त्वा दारिकं याचिसु । जनपदवासिनो-तुम्हे नगरवासिनो नाम छिन्नहिरिका गहपतिका दिवसं ठपेत्वा दारिकं न गण्हित्थं । मयं तुम्हाकं अनागमनभावेन अज्जेसं अदम्हातिं ।

मय आजीवक पटिपुच्छित्वा नखत्त न सोभनन्ति नागता । देथ नो दारिकन्ति ।

अम्हेहि तुम्हाक अनागमनभावेन अञ्जेस दिस्सा । इदानि दिन्नदारिक कथ पुन आनेस्सामाति ।

एव तेसु अञ्जामञ्ज कलह करोन्तेसु एको नगरवासी पण्डितपुरिसो एकेन कम्मेन जनपद गतो तेम नगरवामीन मय आजीवक पुच्छित्वा नखत्तम्स असोभनभावेन नागताति कथेन्तान सुत्वा—नखत्तेन को अत्थो । ननु दारिकाय लद्धभावाव नखत्तन्ति वत्वा इम गाथमाह—

नखत्त पतिमानेन्त^१ अत्थो बाल उपचवगा ।

अत्थो अत्थस्स नखत्त किं करिस्सन्ति तारकाति ॥

तत्थ पतिमानेन्तन्ति ओलोकेन्त । इदानि नखत्त भविस्सति इदानि भविस्सतीति आगमयमान । अत्थो बाल उपचवगाति एव नगरवासिक बाल दारिकटिलाभमखातो अत्थो अतिवकन्तो । अत्थो अत्थस्स नखत्तन्ति य अत्थ परियेसन्तो चरति सो पटिलद्धो अत्थोव अत्थस्स नखत्त नाम । किं करिस्सन्ति तारकाति इतरे पन आकासे तारका किं करिस्सन्ति । कतरत्थ साधेन्तीति अत्थो । नगरवासिनो कलह कत्वा दारिक अलभित्वाव अगमसु ।

सत्थापि न भिक्खवे । एस आजीवको इदानेवस्स कुलम्म मगलन्तराय करोति पुब्बेपि अकासि ये-वाति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुमन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा आजीवको एतरहि आजीवकोव अहोसि । तावपि कुलानि इदानि कुलानेव गाथ वत्वा ठितो, पण्डितपुरिसो पन अहमेवाति ।

नखतजातक

१०. दुम्मेधजातकं

दुम्मेधानन्ति इदं सत्या जेतवने विद्वन्तो लोकतथचरिय आरब्ध कथेसि । सा द्वादसनिपाते महा कण्ठजातके आवीभविस्सति ।

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स रज्जो अग्गमहेसिया कुच्छिस्मि पटिसन्धि गण्हि । तस्म मानु कुच्छिनो निक्खन्तस्म नामगहणदिवसे ब्रह्मदत्तकुमारोति नाम अकसु । सो सोळ-^१सवस्सुद्देसिको हुत्वा तक्कसिलाय सिप्प उग्गण्हित्वा तिण्ण वेदान पार गन्त्वा अट्ठारसन्न विज्जट्ठानान निप्प त्ति पापुणि । अथस्स पिता ओपरज्ज अदासि ।

तस्मि समये वाराणसिवाaminो देवतामगलिका होन्ति । देवत नमस्सन्ति । बहूअजेळककुक्कुटसूक रादयो वधित्वा नानप्पकारेहि पुप्फगन्धेहि चैव ममलोहितेहि च बलिकम्म करोन्ति । बोधिसत्तो चिन्तेसि-इदानी सत्ता देवतामगलिका बहु पाणवध करोन्ति । महाजनो येभुय्येन अधम्मस्मियेव निविट्ठो । अहं पितु अच्चयेन रज्ज लभित्वा एकस्मि अकिलमेत्वा उपायेनेव पाणवध कानु न दस्सामीति ।

सो एकदिवस रथमभिरुह्य नगरा निक्खन्तो अहं एकस्मि महन्ते वटरुक्खे महाजन सन्निपत्ति तस्मि रुक्खे निब्बत्तदेवताय सन्तिके पुत्तधीतुयमधनादिसु य य इच्छति त त पत्थेन्त^२ । सो रथा [२२३] ओरुह्य त रुक्ख उपसकमित्वा गन्धपुप्फेहि पूजेत्वा उदकेन अभिसेक कत्वा रुक्ख पदक्खिण कत्वा देवता मगलिको विय हुत्वा देवत नमस्सित्वा रथ आरुह्य नगरमेव पाविसि ।

ततो पट्ठाय इमिनाव नियामेन अन्तरन्तरे तत्थ गन्त्वा देवतामगलिको विय पूज करोति । सो अपरेन समयेन पितु अच्चयेन रज्जे पटिठ्ठाय चतस्सो अगतियो वज्जेत्वा दस राजधम्मे अकोपेन्तो धम्मेन रज्ज कारेन्तो चिन्तेसि-मय्ह मनोरथो मत्थक पत्तो । रज्जे पटिठ्ठितोस्मि । य पनाह पुब्बे एक अत्थ चिन्तयि इदानी त मत्थक पापेस्सामीति । अमच्चे च ब्राह्मणगहपतिकादयो च सन्निपातापेत्वा आमन्तेसि-जानाथ भो ! मया केन कारणेन रज्ज पत्तन्ति ?

न जानाम देवाति ।

अपि वोह असुक नाम वटरुक्ख गन्धादीहि पूजेत्वा अज्जलि पग्गहेत्वा नमस्समानो दिट्ठपुब्बोति^३ आम देवाति ।

तदाह पत्थन अकासि-सच्चे रज्ज पापुणिस्सामि बलिकम्म ते करिस्सामीति तस्सा मे देवताय आनुभावेन इदं रज्ज लद्ध । इदानी तस्सा बलिकम्म करिस्सामि तुम्हे पपञ्च अकत्वा खिप्प देवताय बलिकम्म सज्जेथाति ।

किं गण्हाम देवाति ?

भो ! अहं देवताय आयाचमानो ये च मय्ह रज्जे पाणातिपातादीनि पञ्चदुस्सीलकम्मानी दस अकु-सलकम्मपथे समादाय वत्तिस्सन्ति ते घातेत्वा अन्तवट्ठिमसलोहितादीहि बलिकम्म करिस्सामीति आयाचि । तस्मा तुम्हे एव भेरि चरापेथ, अम्हाक राजा उपराजकाले येव एव आयाचि सचाह रज्ज पापुणिस्सामि ये मे

रज्जे दुस्सीला भविस्सन्ति ते सञ्जे घातेत्वा बलिकम्म करिस्सामीति । सो इदानि पञ्चविध दसविध दुस्सीलकम्म समादाय वत्तमानान् दुस्सीलान् सहस्स घानापेत्वा तेस हृदयमसादीनि गाहापेत्वा देवताय बलिकम्म कारेतुकामो —एव नगरवासिनो जानन्तूति । एवञ्च पन वत्वा ये दानि इतो पट्ठाय दुस्सीलकम्मे वत्तिस्सन्ति तेस सहस्स घातेत्वा यञ्ज यजित्वा आयाचनतो मुच्चिस्सामीति एतमत्थ पकासेन्तो इम गाथमाह—

दुम्भेधान सहस्सेन यञ्जो मे उपयाचितो ।

इदानि खो ह यजिस्सामि बहू अधम्मिको जनोति ॥

तत्थ दुम्भेधान सहस्सेनाति इद कम्म कातु वट्ठति इद न वट्ठतीति अजाननभावेन दससु वा पन अकुसलकम्मपथेसु समादाय वत्तनभावेन दुट्ठा मेधा एतेसन्ति दुम्भेधा । तेस दुम्भेधान निप्पञ्जान बालपुग्गलान् गणित्वा गहितेन सहस्सेन । यञ्जो मे उपयाचितोति मया देवत उपसकमित्वा एव यजिस्सामीति यञ्जो याचितो । इदानि खो ह यजिस्सामिति सो अह इदानि आयाचनेन रज्जस्स पटिलद्धत्ता इदानि यजिस्सामि कि कारणा ? इदानिहि बहू अधम्मिको जनो [२२४] तस्मा इदानेव न गहेत्वा बलिकम्म करिस्सामीति ।

अमच्चा बोधिसत्तस्स वचन सुत्वा साधु देवाति द्वादसयोजनिके बाराणसीनगरे भेरि चरापेसु । भेरिया आण सुत्वा एकम्पि दुस्सीलकम्म समादाय ठितो एको पुरिसोपि नाहोसि । इति याव बोधिसत्तो रज्ज कारेसि ताव एकपुग्गलोपि पञ्चसु वा दससु वा दुस्सीलकम्मेसु एकम्पि कम्म करोन्तो न पञ्जायित्थ । एव बोधिसत्तो एकपुग्गलम्पि अकिलमेन्तो सकलरट्ठवासिनो सील रक्खापेत्वा सयम्पि दानादीनि पुञ्जानि करित्वा जीवितपरियोसाने अत्तनो परिस आदाय देवनगर पूरेन्तो अगमासि ।

सत्थापि न भिक्खवे । तथागतो इदानेव लोकस्स अत्थ चरति पुब्बेपि चरि येवाति इम वम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा परिसा बुद्धपरिसा अहेसु । बाराणसीराजा पन अहमेवाति ।

दुम्भेधजातक

अत्थकामवग्गो पञ्चमो पठमपण्णासको

६. आर्मिसवग्गवण्णना

१. महासीलवजातक

आसिसेथेव पुरिसोति इद सन्था जेतवने विहरन्तो ओस्सट्ठविरिय भिक्खु आरब्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

त हि सत्था सच्च किर त्व भिक्खु ! ओस्सट्ठविरियोति पुच्छि । आम भन्तेति च वुत्ते-कस्मा त्व भिक्खु ! एवरूपे निय्यानिकसासने पव्वजित्वा विरिय ओस्सज्जि ? पुब्बे पण्डिता रज्जा परिहायित्वापि अत्तनो विरिये ठत्ताव नट्ठम्पि यस पुन उप्पादयिस्सति वत्ता अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो रज्जो अगमहेसिया कुच्छिस्मि निव्वत्तो । तस्स नामगहणदिवसे सीलवकुमारोति नाम अरुमु । सो मोलमवम्मपदेमिकोव सब्बसिप्पेसु निष्फत्ति पत्ता अपरभागे पितु अच्चयेन रज्जे पतिट्ठितो महामीलवगजा नाम अहोसि धम्मिको धम्मराजा । सो नगरस्स चतुसु द्वारेसु चतस्सो, मज्जे एक निवेमनद्वारे एरुन्ति छ दानमालायो कारेत्वा कपणद्धिकान दान देति सील रक्खति उपोसथकम्म करोति । खन्तिमेत्तानुद्यमम्पन्नो अके निसिन्न पुत्त विय सब्बसत्ते परितोसयमानो धम्मेन रज्ज कारेति । तस्सेको अमच्चो अन्तेपुरे पटुब्भित्वा^३ अपरभागे पाकटो जातो । अमच्चा रज्जो आरोवेसु ।

राजा परिगणहन्तो अत्तना[२०५]पच्चक्खतो ज्ञत्वा त अमच्च पक्कोसापेत्वा-अन्धबाल^१ अयुत्ते ते कत न त्व मम विजिते बसितु अरहसि, अत्तनो धन च पुत्तदारे च गहेत्वा अञ्जत्थ याहीति रट्ठा पब्बाजेसि ।

सो कासिरट्ठ अतिक्कम्म कोसलराजान उपट्ठहन्तो अनुक्कमेन रज्जो अब्भन्तरे विस्सासिको जातो । सो एकदिवस कोमलराजान आह-देव ! वाराणसीरज्ज नाम निम्मक्खिकमधुपटलसदिस राजा अतिमुदुको अप्पेनेव बलवाहनेन सक्का वाराणसिरज्ज गण्हितुन्ति ।

राजा तस्स वचन सुत्वा वाराणसीरज्ज नाम महा अय च अप्पेनेव बलवाहनेन सक्का गण्हितुन्ति आह । किन्नुवो पयुत्तकचोरो सियाति चिन्तेत्वा-पयुत्तकोसि मज्जेति आह ।

नाह देव ? पयुत्तको, सच्चमेव वदामि । सचे मे न सद्धथ मनुस्से पेसेत्वा पच्चन्तगाम हनापेथ । ते मनुस्से गहेत्वा अत्तनो सन्तिक नीते चोरान धन दत्वा विस्सज्जेस्सतीति ।

राजा अय अतिविय सूरु हत्वा कथेति वीमसिस्सामि तावाति-अत्तनो पुरिसे पेसेत्वा पच्चन्तगाम हनापेसि । ते चोरे गहेत्वा वाराणसीरज्जो दस्सेसु । राजा ते दिस्वा-ताता ! कस्मा गाम हन्थाति पुच्छि । जीवितु असक्कोन्ता देवाति ।

अथ कस्मा मम सन्तिक न आगमित्थ ? इतो दानि पट्ठाय एवरूप माकरित्थाति तेस धन दत्वा विस्सज्जेसि ।

ते गन्त्वा कोसलरज्जो त पवुत्ति आरोचेसु । सो एत्तकेनापि गन्तु अविसहन्तो पुन मज्जे जनपद हनापेसि । तेपि चोरे राजा तथेव धन दत्वा विस्सज्जेसि । सो एत्तकेनापि अगन्त्वा पुन पेसेत्वा अन्तरवीथिय विलुम्पापेसि । राजा तेसम्पि चोरान धन दत्वा विस्सज्जेसि येव । तदा कोसलराजा अतिविय धम्मिको राजाति ज्ञत्वा वाराणसीरज्ज गहेस्सामीति बलवाहन आदाय निय्यासि ।

१. स्या०-पटुब्भित्वा ।

तदा पन बाराणसीरञ्जो मत्तवारणेपि अभिमुख आगच्छन्ते अनिवत्तनधम्मा, असनियापि सीसे पतन्तिया असन्तसनसभावा सीलवमहाराजस्स रुचियासति सकलजम्बुदीपे रज्ज गहेतु समत्था सहस्स-मत्ता अभेज्जवरसूरमहायोधा होन्ति । ते कोसलराजा आगच्छतीनि सुत्वा राजान उपसकमित्वा-देव । कोसलराजा किर बाराणसीरज्ज गण्हिस्सामीति आगच्छति । गच्छाम मय अम्हाक रज्जसीम अनोक्कन्त-मत्तमेव न पोथेत्वा गण्हामाति वदिमु ।

ताता ! म निस्साय अञ्जेस किलमनकिच्च नत्थि । रज्जत्थिका रज्ज गगहन्तु । मा गमित्थानि निवारेसि ।

कोसलराजा रज्जसीम अतिकमित्वा जनपदमञ्ज पाविसि । अमच्चा पुनपि राजान उपसकमित्वा तथेव वदिमु । राजा पुरिमनयेनेव निवारेसि । कोसलराजा बाहनगरेठ्ठा रज्ज वा देतु युद्ध वाति सीलव[२२६] महाराजस्स सासन पेसेसि । राजा त सुत्वा नत्थि मया सद्धि युद्ध, रज्ज गण्हातुति पटिसासन पेसेसि ।

पुनपि अमच्चा राजान उपसकमित्वा-देव । न मय कोसलरञ्जो नगर पविसितु देम, बहिनगरे येव न पोथेत्वा गण्हामाति आहसु ।

राजा पुरिमनयेनेव निवारेत्वा नगरद्वारानि अवापुरापेत्वा सद्धि अमच्चसहस्सेन महातले पल्लक-मञ्जे निसीदि ।

कोसलराजा महत्तेन बलवाहनेन बाराणसि पाविसि । सो एकम्पि पटिसत्तु अपस्सन्तो रञ्जो निवेसनद्वार गत्वा अमच्चगणपरिवृतो अपास्तद्वारे निवेसने अलकतपटियत्त महातल आरुह्य निसिन्न निरप-राध सीलवमहाराजान सद्धि अमच्चसहस्सेन गण्हापेत्वा गच्छथ इम राजान अमच्चेहि पच्छाबाह^१ गाळ्हबन्धन बन्धित्वा आमकमुसान नेत्वा गळप्पमाणे आवाटे खणित्वा यथा एकोपि हत्थ उक्खिपितु न सक्कोति एव पसु पक्खिपित्वा निखणथ । रत्ति मिगाला आगत्वा एतेस कातव्वयुत्तक करिस्सन्तीति आह ।

मनुस्सा चोररञ्जो आण सुत्वा राजान सद्धि अमच्चेहि पच्छाबाह गाळ्हबन्धन बन्धित्वा निक्ख-मिसु । तस्मिम्पि काले सीलवमहाराजा चोररञ्जो आघातमत्तम्पि नाकासि । तेमुपि अमच्चेसु एव बन्धित्वा नीयमानेसु एकोपि रञ्जो वचन भिन्दितु समत्थो नाम नाहोसि । एव सुविनीता किरस्स परिसा । अथ ते राजपुरिसा सामच्च सीलवराजान आमकमुसान नेत्वा गळप्पमाणे आवाटे खणित्वा सीलवमहाराजान मञ्जे उभोसु पस्सेसु सेसामच्चेति एव सब्बेपि आवाटे ओतारेत्वा पसु आकिरित्वा घन आकोटेत्वा अगमसु । सीलव-राजा अमच्चे आमन्तेत्वा चोररञ्जो उपरि कोप अक्त्वा मेत्तमेव भावेथ ताताति ओवदि ।

अथ अड्ढरत्तसमये मनुस्समस त्वादिससामाति सिगाला^२ आगमिसु । ते दिस्वा राजा च अमच्चा च एकप्पहारेनेव सद्धमकसु । सिगाला भीता पलायिसु । ते निवत्तित्वा ओलोकन्ता पच्छतो कस्मचि अनागमनभाव जत्वा पुन पच्चागमिसु । इतरेपि तत्थेव सद्धमकसु । एव याव ततिय पलायित्वा पुन ओलोकन्तो तेसु एकस्सापि अनागमनभाव जत्वा वज्जप्पत्ता एते भविस्सन्तीति सूरा हत्वा निवत्तित्वा पुन तेसु सद्द करोन्तेसुपि न पलायिसु । जेट्ठकसिगालो राजान उपगञ्छि । सेसा सेसान सन्तिक अगमसु । उपायकुसलो राजा तस्स अत्तनो सन्तिक आगतभाव जत्वा डसितु ओकास देन्तो विय गीव उक्खिपित्वा त गीवाय डसमान हनुकट्ठिकेन आकड्ढित्वा यत्ते पक्खिपित्वा विय गाळ्हक गण्हि । नागबलेन रञ्जा हनुकट्ठिकेन आकड्ढित्वा गीवाय दळ्ह गहितसिगा-लो अत्तान मोचेतु [२२७] असक्कोन्तो मरणभयतज्जितो महाविरव विरवि । अवसेससिगाला तस्स त अट्ट-स्सर सुत्वा एकेन पुरिसेन गहितो भविस्सतीति अमच्चे उपसकमितु असक्कोन्तो मरणभयतज्जिता सब्बे पला-

१. स्या०-पच्छाबाह । २ स्या०-सिङ्गाला ।

यिसु । रञ्जो हनुकट्टिकेन यन्ते पक्खपित्वा विय दळ्हं कत्वा गहितसिगाले अपरापरं सञ्चरन्ते पंसु सिथिला अहोसि । सोपि सिगालो मरणभयभीतो चतुहि पादेहि रञ्जो उपरिमभागे पंसुं अपब्बूहि । राजा पंसुनो सिथिलभावं ज्ञत्वा सिगालं विस्सज्जेत्वा नागबलो थाममम्पन्नो अपरापरं संचरन्तो उभो हत्थे उक्खपित्वा आवाटमुखवट्टियं ओलुब्धं वातच्छिन्नवलाहको विय निक्खमित्वा ठितो अमच्चे अस्सासेत्वा पंसुं वियूहित्वा सब्बे उद्धरित्वा अमच्चपरिवृतो आमकसुसाने अट्ठासि ।

तस्मिं समये मनुस्सा एकं मतमनुस्सं आमकसुसाने छड्डेन्ता द्विन्नं यक्खानं सीमन्तरिकाय छड्डेसुं । ते यक्खा तं मतमनुस्सं भाजेतुं असक्कोन्ता—मयं इमं भाजेतुं न सक्कोम अयं सीलवराजा धम्मिको एस नो भाजेत्वा दस्सति एतस्स सन्तिकं गच्छामाति—तं मतमनुस्सं पादे गहेत्वा आकड्डन्ता रञ्जो सन्तिकं गत्वा—देव ! अम्हाकं इमं भाजेत्वा देहीति आहंसु ।

भो यक्खा ! अहं इमं तुम्हाकं भाजेत्वा ददेय्यं, अपरिमुद्धो पनम्हि नहायिस्सामि तावाति ।

यक्खा चोररञ्जो ठपितवासितउदकं अत्तनो आनुभावेन आहरित्वा रञ्जो नहानत्थाय अदंसु । नहात्वा ठितस्स संहरित्वा ठपिते चोररञ्जो साटके आहरित्वा अदंसु । ते निवासेत्वा ठितस्स चतुजातिगन्धसमुग्गं आहरित्वा अदंसु । गन्धे विलिम्पित्वा ठितस्स सुवण्णसमुग्गे गणितालवण्ठेसु ठपितानि नानापुष्पानि आहरित्वा अदंसु । पुष्पानि पिलन्धित्वा ठितकाले—अञ्जं किं करोमाणि पुच्छिसु ।

राजा अत्तनो छातकाकारं दस्सेसि ।

ते गत्वा चोररञ्जो सम्पादितं नानग्गरसभोजनं आहरित्वा अदंसु । राजा नहानानुल्लो^१ भण्डितपसाधितो नानग्गरसभोजनं भुञ्जि । यक्खा चोररञ्जो ठपितवासितपानीयं सुवण्णभिकारेनेव सुवण्णसरकेनपि सद्धिं आहरिसु । अथस्स पानीयं पिवित्वा मुखं विक्खालेत्वा हत्थे धोवितकाले चोररञ्जो सम्पादितं पञ्चसुगन्धिकपरिवारं^२ तम्बूलं आहरित्वा अदंसु । तं खादित्वा ठितकाले—अञ्जं किं करोमाणि पुच्छिसु ।

गत्वा चोररञ्जो उस्सीसके निक्खित्तं मंगलखगं आहरथाति ।

ते तम्पि गत्वा आहरिसु । राजा खगं गहेत्वा तं मतमनुस्सं उजुकं ठपापेत्वा मत्थकमज्जे अस्सिना पहरित्वा द्वे कोट्ठासे कत्वा द्विन्नं यक्खानं समविभत्तमेव विभजित्वा अदासि । दत्वा च पन खगं धोवित्वा सन्नयहित्वा अट्ठासि । अथ ते यक्खा मनुस्समंसं खादित्वा सुहिता हुत्वा तुट्ठचित्ता—[२२८] अञ्जं ते महाराज ! किं करोमाणि पुच्छिसु ।

तेनहि तुम्हे अत्तनो आनुभावेन मं चोररञ्जो सिरिगम्भे ओतारेथ । इमे च अमच्चे अत्तनो अत्तनो गेहे पत्तिट्ठापेथाति ।

ते साधु देवाति सम्पटिच्छित्वा तथा अकंसु ।

तस्मिं समये चोरराजा अलंकृतसिरिगम्भे सिरिसयनपिट्ठे निपन्नो निदायति । राजा तस्स पमत्तस्स निदायन्तस्स खगत्तलेन उदरं पहरि । सो भीतो पबुज्झित्वा दीपालोकेन सीलवमहाराराजानं सञ्जानित्वा सयना बुट्ठाय सति^३ उपट्ठेत्वा ठितो राजानं आह—महाराज ! एवरूपाय रत्तिया गहितारक्खे पिहितद्वारे भवने आरक्खमनुस्सेहि निरोकासे ठाने खगं सन्नयित्वा अलंकृतपटियत्तो कथं नाम त्वं इमं सयनपिट्ठं आगतोति ?

राजा अत्तनो आगमनाकारं सब्बं वित्थारतो कथेसि ।

तं सुत्वा चोरराजा संविग्गमानसो-महाराज ! अहं मनुस्सभूतोपि समानो तुम्हाकं गुणं न जानामि । परेसं लोहितमंसखादकेहि पन कक्खळेहि फस्सेहि यक्खेहि तव गुणा ज्ञाता ! न दानाहं नरिन्द ! एवरूपे सील-

१ सी०—नहात्वानुल्लो । २ रो०—पञ्चसुगन्धिकपरिवारं । ३ सी०—धिति ।

सम्पन्ने तथि दुब्बिस्सामीति-खग्ग आदाय सपथ कत्वा राजान खमापेत्वा महासयने निपज्जापेत्वा अत्तनो खुद्द-
कमञ्चके निपज्जित्वा पभाताय रत्तिया उट्ठिते सुरिये भेरिञ्चरापेत्वा सब्बसेनियो च अमच्चब्राह्मणगहपतिके
च सन्निपातापेत्वा तेस पुरतो आकासे पुण्णचन्द उक्खिपन्तो विय सीलवरञ्जो गुणे कथेत्वा परिसमज्जे येव
पुन राजान खमापेत्वा रञ्ज पटिच्छापेत्वा इतो पट्ठाय तुम्हाक उप्पन्नो चोरूपद्वो मय्ह भारो मया गहितार-
क्खा तुम्हाक रज्ज कारेयाति वत्वा पेसुञ्जकारस्स आण कत्वा अत्तनो बलवाहन आदाय सकरट्ठमेव गतो ।

सीलवमहाराजापि खो अलकतपटियत्तो सेतच्छत्तस्स हेट्ठा सरभपादके कञ्चनपल्लके निसिन्नो
अत्तनो सम्पत्ति ओलोकेत्वा अय च एवरूपा सम्पत्ति अमच्चसहस्सस्स च जीवितपटिलाभो मयि विरिय अकरो-
न्ते नकिञ्चि अभविस्स, विरियवत्तेन पनाह नट्ठ च इम यस पटिलभि, अमच्चसहस्सस्स च जीवितदन अदासि,
आसाच्छेद वत अकत्वा विरियमेव कत्तब्ब, कतविरियस्स हि फल नाम एव समिज्झतीति चिन्तेत्वा उदानवसेन
इम गाथमाह-

आसिसेथेव पुरिसो न निब्बिन्देय पण्डितो ।

पस्सामि वोह अत्तान यथा इच्छि तथा अहूति ॥

तत्थ आसिसेथेवाति एवाह विरिय आरभन्तो इमम्हा दुक्खा मुञ्चिस्सामीति अत्तनो विरियबले
आस करोथेव । न निब्बिन्देय्य पण्डितोति पण्डितो उपायकुसलो युत्तट्ठाने विरिय करोन्तो अह इमस्स विरियस्स
फल न लभिस्सामीति न उक्कड्ढेय्य, आसाच्छेदकम्म न करेय्याति अत्थो । पस्सामि वोह अत्तानन्ति एत्थ वोति
निपातमत्त । अह अज्ज अत्तान पस्सामि । यथा ईछि तथा अहूति अह हि आवाटे निखातो तम्हा दुक्खा मुञ्चित्वा
पुन अत्तनो रज्जसम्पत्ति इच्छि सो अह इम सम्पत्ति पत्त अत्तान पस्सामि यथेवाह पुब्बे इच्छि तथेव मे अत्ता
जातोति । एव बोधिसत्तो अहो वत भो ! सीलसम्पन्नान विरियफल नाम समिज्झतीति इमाय गाथाय उदान
उदानेत्वा यावजीव पुञ्जानि करित्वा यथाकम्म गतो ।

सत्थापि इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने ओस्सट्ठविरियो भिक्खु
अरहत्ते पतिट्ठासि । सत्था अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा पटुट्ठामच्चो देवदत्तो अहोसि, अमच्च-
सहस्स बुद्धपरिसा, सीलवमहाराजा पन अहमेवाति ।

२. चूलजनकजातकं

वायमेथेव पुरिसोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो ओस्सट्ठविरियमेव आरब्भ कथेसि । तत्थ यं वत्तब्बं तं सब्बं महाजनकजातके आवीभविस्सति । जनकराजा पन सेतच्छत्तस्स हेट्ठा निसिन्नो इमं गायमाह-

वायमेथेव पुरिसो न निब्बिन्देय्य पण्डितो ।

पस्सामि वोहं अत्तानं उदका थलमुब्भतन्ति ॥

तत्थ वायमेथेवाति वायामं करोथेव । उदका थलमुब्भतन्ति उदकतो थलमुत्तिण्णं थले पतिद्विं अत्तानं पस्सामीति । इधापि ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अरहत्तपत्तो । जनकराजा सम्मासम्बुद्धोव अहोसीति ।

चूलजनकजातकं

३. पुष्पपातिजातकं

तत्थ पुष्पपातियोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो विसवारुणि आरब्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एकं समयं सावत्थियं मुराधुत्ता सन्निपत्तिवा मन्तयिमु—मुरामूलं नो खीणं कहन्नु खो लभिस्सामाति ।
अथेको कक्खलधुत्तो आह—मा चिन्तयित्थ, अत्थेको उपायोति ।

कतरुपायो नामाति ?

अनाथपिण्डको अगुलिमुट्टिका पिलन्धीत्वा मट्ठसाटकनिवत्थो राजुपट्ठानं गच्छति, मयं मुरा-
पातियं^१ विसञ्जीकरणभेसज्जं पक्खिपित्वा आपाणं सज्जेत्वा निसीदित्वा अनाथपिण्डकरगं आगमनकाले इतो
एहि महासेट्ठीति पक्कोमिन्त्वा तं मुरं पायेत्वा विसञ्जीभूतस्स अगुलिमुट्टिका च साटके च गहेत्वा मुरामूलं
करिस्सामाति ।

ते सायति सम्पटिच्छित्वा तथा कत्वा सेट्ठिस्स आगमनकाले पटिमग्गं गन्त्वा—सामि । इतो
ताव आगच्छथ अयं अम्हाकं सन्तिके अतिमनापा मुरा, थोकं पिवित्वा गच्छयाति वदिसु ।

सोतापन्नो अग्रियमावको किं मुरं पिविस्सति ! अनत्थिको समानोपि पन इमे धुत्ते परिगण्हिस्सामीति
तेस आपाणभूमिं गन्त्वा तेसं किरियं ओलोकेत्वा अयं मुरा इमेहि इमिना नाम कारणेन योजिताति अत्वा इतो-
दानि पट्ठाय इमे इतो पलापेस्सामीति चिन्तेत्वा आह—अरे दुट्ठधुत्ता ! तुम्हे मुरापातियं भेसज्जं पक्खिपित्वा
आगतागते पायेत्वा विसञ्जी कत्वा विळुम्पिस्सामाति आपाणमण्डलं सज्जेत्वा निसिन्ना केवलं इमं मुरं वण्णथ ।
एकोपि वो उक्खिपित्वा पिवितुं न उस्सहति । सत्थे अयं अयोजितका अस्स तुम्हे च पिवेय्याथाति ।

ते धुत्ते तज्जेत्वा ततो पलापेत्वा अत्तनो गेहं गन्त्वा धुत्तेहि कतकारणं तथागतस्स आरोचेस्सामीति
जेतवने गन्त्वा सत्थु आरोचेसि ।

सत्था—न इदानीं ताव गहपति ! ते धुत्ता तं वञ्चेतुकामा जाता पुब्बे पन पण्डितेपि वञ्चेतुकामा
अहेसुन्ति वत्ता तेन याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो वाराणसीसेट्ठि अहोमि । तदापेते धुत्ता एव-
मेव सम्मन्तेत्वा मुरं योजेत्वा वाराणसीसेट्ठिस्स आगमनकाले पटिमग्गं गन्त्वा एवमेव कथयिषु । सेट्ठि अनत्थि-
को हुत्वा ते पटिगण्हितुकामो गन्त्वा तेसं किरियं ओलोकेत्वा इदं नाम एते कातुकामा पलापेस्सामि ते इतोति
चिन्तेत्वा एवमाह—भो धुत्ता ! मुरं पिवित्वा राजकुलं गन्तुं नाम न युत्तं । राजानं दिस्वा पुन आगच्छन्तो
जानिस्सामि । तुम्हे इधेव निसीदथाति ।

राजुपट्ठानं गन्त्वा पच्चागच्छि । धुत्ता—इतो एथ सामीति ।

सो तत्थ गन्त्वा भेसज्जयोजिता पातियो ओलोकेत्वा एवमाह—भो धुत्ता ! तुम्हाकं किरिया मय्हं
न रुच्चति तुम्हाकं मुरापातियो यथापूरिताव ठिता, तुम्हे केवलं मुरं वण्णथ न पन पिवथ । स चायं मनापा अस्स
तुम्हेपि पिवेय्याथ इमायं पन विससयुत्तायं भवितव्वन्ति तेसं मनोरथं भिन्दन्तो इमं गाथमाह—

तथेव पुण्णपात्तियो अञ्जाय वत्तते कथा ।

आकारकेन जानामि न चाय भट्टिका^१ सुराति ॥

तत्थ तथेवाति यथा मया गमनकाले दिट्ठा इदानीपि इमा सुरापात्तियो तथेव पुण्णा । अञ्जाय वत्तते कथाति या अयं तुम्हाकं सुगवण्णनरुथा वत्तति, सा अञ्जाव अभूता अतच्छा यदि हि एसा सुरा मनापा अस्स तुम्हेपि पिवेय्याय उपड्डपात्तियो अवमिस्सेय्यु । तुम्हाकं पन एकेनापि सुरा न पीता । आकारकेन जानामीति तस्मा इमिना कारणेन जानामि । न चायं भट्टिका सुराति नेव अयं भट्टिका सुरा, विसयोजिताय एताय भवित्त्वन्ति । धुत्ते गहेत्वा यथा न पुन एवरूपं करोन्ति तथा ते नज्जेत्वा विस्मज्जेसि । सो यावजीव दानादीनि पुञ्जानि करित्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा धुत्ता एतरहि धुत्ता वाराणसीसेट्ठं पन अहत्तेन समयेनानि ।

पुण्णपात्तिजातक

४. फलजातकं

नाय रुक्खो दुरारुहोति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक फलकुसल उपासक आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

एको किर सावत्थिवासी कुटुम्बिको बुद्धपमुख सघ निमन्तेत्वा अत्तनो आरामे निसीदापेत्वा यागुख-ज्जक दत्वा उय्यानपाल आणापेसि—भिक्षूहि सद्धि उय्याने विचरित्वा अय्यान अम्बादीनि नानाफलानि देहीति ।

सो साधूति सम्पटिच्छित्वा भिक्षुसघ आदाय उय्याने विचरन्तो रुक्ख ओलोकेत्वा एत फल आम एत न सुपक्क एत सुपक्कन्ति जानाति । य सो वदति त तथेव होति ।

भिक्षू गत्वा तथागतस्म आरोचेसु—भन्ते ! अय उय्यानपालो फलकुसलो । भूमिय ठितोव रुक्ख ओलोकेत्वा एत फल आम एत न सुपक्क एत सुपक्कन्ति जानाति । य सो वदति त तथेव होतीति ।

सत्था—न भिक्षवन्ते ! अयमेव उय्यानपालो फलकुसलो पुब्बे पन पण्डितापि फलकुसला अहेसुन्ति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सत्थवाहकुले निब्बत्तित्वा वयप्पत्तो पञ्चहि सकटसतेहि वणिज्ज करोन्तो एकस्मि काले महावत्तनिअटवि पत्वा अटविमुखे ठत्वा सब्बे मनुस्से सन्निपाता-पेत्वा—इमिस्सा अटविया विसरुक्खा नाम होन्ति विसपत्तानि विसपुप्फानि विसफलानि विसमधूनि होन्ति येव । पुब्बे तुम्हेहि अपरिभुत्त य किञ्चि पत्त वा पुप्फ वा फल वा म अनापुच्छित्वा मा खादित्थाति आह ।

ते साधूति सम्पटिच्छित्वा अटवि ओतरिसु ।

अटविमुखे च एकस्मि गामद्वारे किम्फलरुक्खो नाम अत्थि । तस्स खन्धसाखापलासपुप्फफलानि सब्बानि अम्बसदिसानेव होन्ति, न केवल वण्णसण्ठानतो गन्धरसेहिपिस्स आमपक्कानि फलानि अम्बफल-सदिसानेव । खादित्तानि पन हलाहलविस विय त खण येव जीवितक्खय पापेन्ति ।

पुरतो गच्छन्ता एकच्चे लोलपुरिसा [२३२] अम्बरुक्खो अयन्ति सञ्जाय फलानि खादिसु । एकच्चे सत्थवाह पुच्छित्वा व खादिस्सामाति हत्थेन गहेत्वा अट्ठसु । ते सत्थवाहे आगते—अय्य ! इमानि अम्ब-फलानि खादामाति पुच्छिसु ।

बोधिसत्तो नाय अम्बरुक्खोति जत्वा—किम्फलरुक्खो नामेस नाय अम्बरुक्खो मा खादित्थानि—वा-रेत्वा ये खादिसु तेपि वमापेत्वा चतुमधुर पायेत्वा अरोगे अकासि ।

पुब्बे पन इमस्मि रुक्खमूले मनुस्सा निवास कप्पेत्वा अम्बफलानीति इमानि विमफलानि खादित्वा जीवितक्खय पापुणन्ति । पुन दिवसे गामवासिनो निक्खमित्वा मतमनुस्से दिस्वा पादे गण्हित्वा पटिच्छन्नट्ठाने छेड्ढेत्वा सकटेहि सद्धि येव सब्बन्तेस सन्तक गहेत्वा गच्छन्ति ।

ते त दिवसमपि अरुणग्गमनकाले येव मय्ह बलिवद्दा भविस्सन्ति मय्ह सकट मय्ह भण्डन्ति वेगेन त रुक्खमूल गत्वा मनुस्से निरोगे दिस्वा—कथ तुम्हे इम रुक्ख नाय अम्बरुक्खोति जानित्थाति पुच्छिसु ।

ते मय न जानाम सत्थवाहजेट्ठको नो जानातीति आहसु ।

मनुस्सा बोधिसत्त पुच्छिसु—पण्डित, कन्ति कत्वा त्व इमस्स रुक्खस्स अनम्बरुक्खभाव अञ्जासीति ?

सो द्वीहि कारणेहि अञ्जासिन्ति वत्वा इम गाथमाह—

नाय रुक्खो दुरारुहो नपि गामतो आरका ।

आकारकेन जानामि नाय साधुफलो दुमोति ॥

तस्य नाय रुक्खो दुरारुहोति अय विसरुक्खो न दुस्सारुहो होति । उक्खिपित्वा ठपितनिस्सेणि विय सुखेन आरोहिनु मत्तकानि वदति । नपि गामतो आरकाति गामतो दूरे ठितोपि न होति गामद्वारे ठितो येवाति दीपेति । आकारकेन जानामोति इमिना दुविधेन कारणेनाह इम रुक्ख जानामि किन्ति । नाय साधुफलो दुमोति सचे हि अय मधुरफलो अम्बरुक्खो अभविस्स एव मुखारुहे अविदूरे ठिते एतस्मि एकस्मि फल न तिठेय्य, फलखादकमनुस्सेहि निच्च परिवृत्तोव अस्म । एव अह अत्तनो जाणेन परिच्छिन्दित्वा इमस्स विसरुक्खभाव अञ्जासिन्ति महाजनस्स धम्म देसेत्वा सोन्धिगमन गतो ।

सत्यापि एव भिक्खवे । पुब्बे पण्डिता फलकुसल्या अहेसुन्ति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोवानेसि । तदा परिसा बुद्धपरिसा अहेसु सत्यवाहो पन अहमेवाति ।

फलजातक

५. पञ्चावुधजातकं

यो अलीनेन चित्तेनाति इद सत्या जेतवने विहरन्तो एक ओस्सट्ठविरिय भिक्खू आरब्भ कयेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

त हि भिक्खु सत्या आमन्तेत्वा—सच्च किर त्व भिक्खु ! ओस्सट्ठविरियोति पुच्छित्वा [२३३] सच्च भगवाति वृत्ते—भिक्खु ! पुब्बे पण्डिता विरिय कानु युत्तट्ठाने विरिय कत्वा रज्जसम्पत्ति पापुणिसूति वत्ता अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स रज्जो अग्गमहेसिया कुच्छिस्मि निब्बत्ति । तस्स नामगह्वणदिवसे अट्ठमन ब्राह्मणे सन्नकामेहि सन्तप्पेत्वा लक्खणानि पटिपुच्छिमु । लक्खणकुसला ब्राह्मणा लक्खणसम्पत्ति दिस्वा पुञ्जसम्पन्नो महाराज ! कुमारो तुम्हाक अच्चयेन रज्ज पापुणिससति पञ्चावुधकम्मे पञ्जातो पाकटो जम्बुदीपे अग्गपुरिमो भविस्सतीति व्याकारिसु । ब्रह्मणान वचन सुत्वा कुमारस्स नाम गण्हन्ता पञ्चावुधकुमारोति नाम अकसु ।

अथ न विञ्जुत पत्ता सोळसवस्सप्पदेसे ठित राजा आमन्तेत्वा—तात ! सिप्प उग्गण्हाहीति आह ।

कस्स सन्तिके उग्गण्हामि देवाति ?

गच्छ तात ! गन्धाररट्ठे तक्कसिलानगरे दिसापामोक्खस्स आचरियस्स सन्तिके सिप्प उग्गण्ह, इदमस्स आचरियस्स भाग ददेय्यातीति सहस्स दत्ता उय्योजेसि ।

सो तत्थ गन्त्वा सिप्प सिक्खित्वा आचरियेन दिन्न पञ्चावुध गहेत्वा आचरिय वन्दिता तक्कसिलानगरतो निक्खमित्वा सन्नद्धपञ्चावुधो बाराणसीमग्ग पटिपज्जि । सो अन्तरामग्गे सिलेसलोमयक्खेन नाम अधिट्ठित एक अट्ठवि पापुणि । अथ न अट्ठविमुखे मनुस्सा दिस्वा—भो माणव ! मा इम अट्ठवि पाविसि सिलेसलोमयक्खो नामेत्य अत्थि सो दिट्ठदिट्ठमनुस्से जीवितक्खय पापेतीति वारयिसु ।

बोधिसत्तो अत्तान तक्केन्तो असम्भीतकेसरसीहो विय अट्ठवि पाविसि येव । तस्मि अट्ठविमज्झ सम्पत्ते सो यक्खो तालमत्तो हुत्वा कूटागारमत्त सीस चक्कप्पमाणानि ^१ अक्खिनि कन्दळमकुलमत्ता द्वे दाठा च मापेत्वा सेतमुखो कबरकुच्छि नीलहत्थपादो हुत्वा बोधिसत्तस्स अत्तान दस्सेत्वा—कह यासि, तिट्ठ भक्खो मेति आह ।

अथ न बोधिसत्तो—यक्ख ! अह अत्तान तक्केत्वा इध पविट्ठो । त्व अप्पमत्तो हुत्वा म उपगच्छेय्यासि । विसपीतेन हि त सरेन विज्झित्वा एत्थेव पातेस्सामीति सन्तज्जेत्वा हलाहलविसपीत मर सन्नय्हित्वा मुञ्चि । सो यक्खस्स लोमेसु येव अल्लीयि । ततो अञ्जन्ति एव पञ्जा सरे मुञ्चि । सब्बे तस्स लोमेसु येव अल्लीयिसु ।

यक्खो सब्बेपि ते सरे पोठेत्वा अत्तनो पादमूले येव पातेत्वा बोधिसत्त उपसकमि । बोधिसत्तो पुनपि त तज्जेत्वा खग्ग कड्ढित्वा पहरि । तेत्तिसगुलायतो खग्गो लोमेसु येव अल्लीयि । अथ न कणपेन पहरि । सोपि लोमेसु येव अल्लीयि । तस्स अल्लीन [२३४] भाव जत्वा मुग्गरेन पहरि । सोपि लोमेसु येव अल्लीयि । तस्स अल्लीनभाव जत्वा—भो यक्ख ! न ते अह पञ्चावुधकुमारो नामानि सुतपुब्बो ? अह तथा अधिट्ठित अट्ठवि पविसन्तो न धनुआदीनि तक्केत्वा पविट्ठो अत्तान येव पन तक्केत्वा पविट्ठो, अज्ज त पोठेत्वा चुण्णविचुण्ण करिस्सामीति अभीतसीहनाद नाम दस्सेत्वा उन्नदित्वा दक्खिणहत्थेन यक्ख पहरि । हत्थो लोमेसु येव अल्लीयि

१. पत्तप्पमाणानि ।

वामहन्तेन पहरि, सोपि अत्लीयि । दक्षिणपादेन पहरि, सोपि अत्लीयि । वामपादेन पहरि, सोपि अत्लीयि । सीमेन त पाठेत्वा चुण्णविचुण्ण कग्गिम्मामीनि सीमेन पहरि, तस्मिं लोमेसु येव अत्लीयि । सो पञ्चसु ठानेसु वट्ठो ओलम्बन्तोपि निम्भयो निम्मारज्जोव अहोमि ।

यक्खो चिन्तेमि—अय एको पुरिमसीहो पुरिमाजानीयो न पुरिममतोव । मादिसेन नामस्स यक्खेन गहितस्स सन्तासमत्तम्पि न भविस्समि । मया इम मग्ग हन्तेन एकोपि एवम्पो पुरिसो न दिट्ठपुब्बो । कस्मा नुखो एस न भायतीति । सो न खादितु अविसहन्तो—कस्मा नुखो त्व माणव । मरणभय न भायसीति पुच्छि ।

किं कारणा यक्ख भायिस्सामि ? एकस्मि हि अत्तभावे एक मरण नियनमेव, अपि च मग्ग कुच्छिभिं वजिरावुध अत्थि, मचे म ग्वादिस्समि न च आवुध जीरेतु न सक्खिस्समि । त ते अत्तानि खण्डाखण्ड छिन्दित्वा जीवितक्खय पापेस्सन्ति । इति उभोपि नस्मिस्सामि । इमिना कारणेनाह न भायामीति । इदं किर बोधिसत्तो अत्तनो अम्भन्तरे जाणावुध मत्ताय कथेसि ।

त सुत्वा यक्खो चिन्तेमि—अय माणवो मच्चमेव भणति इमस्स पुरिमसीहस्स सरीरतो मृग्गबीजमतम्पि मसग्गण्ड मग्ग कुच्छि जीरेतु न सक्खिस्समि विस्मज्जेस्सामि नन्ति मरणभयतज्जितो बोधिसत्त विस्मज्जेत्वा—माणव । पुरिमसीहो त्व । न ते अहं मम ग्वादिस्सामि । त्व अज्ज राहुमुखा मुत्तचन्दो विय मम हत्थतो मुञ्चित्वा जातिमुहज्जमण्डल तोमेन्तो याहीति आह ।

अथ न बोधिसत्तो आह—यक्ख । अहं ताव गच्छिस्सामि त्व पन पुब्बेपि अकुसल कत्वा लुद्धो लोहितपाणी पररुद्धिरममभक्खो यक्खो हुत्वा निव्वत्तो । सचे इधापि ठत्वा अकुमलमेव करिस्ससि अन्धकारा अन्धकारमेव गमिस्ससि । म दिट्ठकालतो पट्ठाय पन न सक्का तथा अकुसल कातु पाणातिपातकम्म नाम निरये तिरच्छानयोनिय पेत्तिविमये असुरकाये च निव्वत्तेति मनुस्सेसु निव्वत्तट्ठाने अप्पायुकसवत्तनिक होतीति ।

एवमादिना नयेन पञ्चन्न दुस्सील्यकम्मान् [२३५] आदीनव पञ्चन्न सीलान आनिसस च कथेत्वा नानाकारणेहि यक्ख तज्जेत्वा धम्म देसेत्वा दमेत्वा निव्विसेवन कत्वा पञ्चमु सीलेसु पतिट्ठापेत्वा तस्सा येव न अटविद्या बलिपटिग्गाहकं देवत कत्वा अम्पमादेन ओवदित्वा अटवितो निकखमन्तो अटवीमुखे मनुस्सान आचिक्खित्वा सन्नद्धपञ्चावुधो वाराणसि गत्वा मातापितरो दिस्वा अपरभागे रज्जे पतिट्ठाय धम्मेन रज्ज कारेन्तो दानादीनि च पुञ्जानि करित्वा ययाकम्म अगमासि । सत्थापि इम धम्मदेसन आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गायमाह—

यो अलीनेन चित्तेन अलीनमनसो नरो ।

भावेति कुसल धम्म योगक्खेमस्स पत्तिया ॥

पापुणे अनुपुब्बेन सब्बसयोजनक्खयन्ति ।

तत्थाय पिण्डत्थो । यो पुरिसो अलीनेन असकुचित्तेन चित्तेन पकस्तिथापि अलीनमनो अलीनज्ज्ञासयो हुत्वा अनवज्जट्ठेन कुसल सत्ततिसबोधिपक्खियभेद धम्म भावेति वड्ढेति विसालेन चित्तेन विपस्सन अनुयुञ्जति । चतुर्हि योगेहि खेमस्स निव्वाणस्स पत्तिया सो एव सब्बसखारेसु अनिच्च दुक्ख अनत्ता ति तिलक्खण आरोपेत्वा तरुणविपस्सनतो पट्ठाय उप्पन्ने बोधिपक्खियधम्मे भावेन्तो अनुपुब्बेन एक सयोजनम्पि अनवसेसेत्वा सब्बसयोजनान् खयकरस्स चतुत्थमग्गस्म परियोसाने उत्पन्नत्ता सब्बसयोजनक्खयोति सख गत अरहत्त पापुण्य्याति ।

एव सत्था अग्गहत्तेन धम्मदेसनाय कूट गहेत्वा मत्थके चत्तारि सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु अरहत्त पापुणि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा यक्खो अगुलिमालो अहोसि । पञ्चावुधकुमारो नाम अहमेवाति ।

पञ्चावुधजातक

६. कञ्चनकवंधजातकं

यो पण्डितेन चित्तेनाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो अञ्जतर भिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एको किर सावत्थिवासी कुलपुत्तो सत्थु धम्मदेसन सुत्वा रतनसासने उर दत्वा पव्वजि । अथस्स आचरियुपज्झाया—आवुसो । एकविधेन सील नाम, दुविधेन, त्रिविधेन, चतुर्विधेन, पञ्चविधेन, छविधेन, सत्तविधेन, अट्ठविधेन, नवविधेन, दसविधेन, बहुविधेन सील नाम, इदं चुल्लसील नाम, इदं मज्झिमसील नाम, इदं महासील नाम, इदं पातिमोक्खसवरसील नाम, इदं इन्द्रियसवरसील नाम, इदं आजीवपारिसुद्धिसील नाम, इदं पञ्चयपटिसेवनसील नामाति सील आचिक्खन्ति ।

सो [२३६] चिन्तेमि—इदं सील नाम अतिवहु । अहं एतत्तकं समादाय वत्ति तु न सक्खिस्सामि । सीलं पूरेतु असक्कोन्तस्स नाम पव्वज्जाय को अत्थो ? अहं गिही हुत्वा दानादीनि पुञ्ञानि च करिस्सामि पुत्तदारञ्च पोसेस्सामीति ।

एवञ्च पन चिन्तेत्वा—भन्ते ! अहं सीलं रक्खितुं न सक्खिस्सामि, असक्कोन्तस्स च नाम पव्वज्जाय को अत्थो ? अहं हीनायावत्तिस्सामि । तुम्हाकं पत्तचीवरं गण्हातामि अहं ।

अथ न आचरियुपज्झाया आहसु—आवुसो । एव सन्ते दसवलं वन्दित्वा याहीति ।

ते तं आदाय सत्थु सन्तिकं धम्मसभं अगमसु ।

सत्था तं दिस्वाव—किं भिक्खवे ! अनत्थिकं भिक्खु आदाय आगतत्थाति अहं ।

भन्ते ! अयं भिक्खु अहं सीलं रक्खितुं न सक्खिस्सामीति पत्तचीवरं निग्यादेति । अथ न मयं गहेत्वा आगतामि ।

कस्मा पन तुम्हे भिक्खवे ! इमस्स भिक्खुनो बहु सीलं आचिक्खथ ? यत्तकं एसं रक्खितुं सक्कोति तत्तकमेव रक्खिस्सति । इतो पट्ठाय तुम्हे एव मा किञ्चि अवचुत्थ । अहमेत्थं कत्तब्बं जानिस्सामीति । एहि त्वं भिक्खु ! किन्ते बहुना सीलेन ? तीणि येव सीलानि रक्खितुं सक्खिस्ससीति ?

सक्खिस्सामि भन्तेति ।

तेन हि त्वं इतो पट्ठाय कायद्वारं वचीद्वारं मनोद्वारं तीणि द्वारीणि रक्ख । मा कायेन पापकम्मं करि । मा वाचाय, मा मनसा । गच्छ, मा हीनायावत्ति । इमानि तीणि येव सीलानि रक्खाति ।

एत्तावता सो भिक्खू तुट्ठमानसो—साधु भन्ते, रक्खिस्सामि इमानि तीणि सीलानीति सत्थारं वन्दित्वा आचरियुपज्झायेहिं सद्धिं येव अगमासि ।

सो तानि तीणि सीलानि पूरेन्तोव अञ्ञासि—आचरियुपज्झायेहिं मय्हं आचिक्खितं सीलम्पि एतकमेव । ते पन अत्तनो अबुद्धभावेन मं बुज्झापेतुं नासक्खिस्सु । सम्मासम्बुद्धो अत्तनो बुद्धसुबुद्धताय अनुत्तरधम्मराजताय एतत्तकं सीलं तीसु येव द्वारेसु पक्खिपित्वा मं गण्हापेसि । अवस्सयो वत मे सत्था जानोति विपस्सन् वड्ढेत्वा कतिपाहेनेव अरहन्ते पतिट्ठासि ।

तं पवुत्तिं वत्त्वा धम्मसभाय सन्निपतिता भिक्खू—आवुसो ! तं किर भिक्खु सीलानि रक्खितुं न सक्कोमीति हीनायावत्तन्तं सब्बसीलानि तीहिं कोट्ठासेहिं पक्खिपित्वा गाहापेत्वा सत्था अरहत्तं पापेसि । अहो ! बुद्धा नाम अच्छरियमनुस्साति बुद्धगुणे कथेन्ता निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा—काय नुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

इमाय नामाति वुत्ते—भिक्खवे । अतिगरुकोपि भारो कोट्ठासवसेन भाजेत्वा दिन्नो लहुको विय होति । पुब्बेपि पण्डिता महन्त कञ्चनक्खन्ध लभित्वा उक्खिपितु असक्कोत्ता विभाग कत्वा उक्खिपित्वा अगमसूति वत्वा अतीत आहरि— [२३७]

अतीतवत्थु

अतीते बाराणमिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो एकस्मि गामके कस्सको अहोसि । सो एकदिवस अञ्जतरस्मि छड्डितगामके खेत्ते कमि कसति । पुब्बेपि च तस्मि गामे एको विभवसप्पन्नो सेट्ठी ऊरुमत्तपरिमाण^२ चतुहत्थायाम कञ्चनक्खन्ध निदहित्वा कालमकासि । तस्मि बोधिसत्तस्स नगल लगित्वा अट्ठामि । सो मूलसन्तानक भविस्मतीति पसु वियूहन्तो त दिम्वा पसुना पटिच्छादेत्वा दिवम कसित्वा अत्थ गते सुरिये युगनगलादीनि एकमन्ते निक्खिपित्वा कञ्चनक्खन्ध गणित्वा गच्छिस्मापीनि त उक्खिपितु नासक्खि ।

असक्कोत्तो निसीदित्वा—एत्तक कुच्छिभरणाय भविस्सति, एतक निदहित्वा ठपेस्सामि, एत्तकेन कम्मन्ते सयोजेस्सामि, एत्तक दानादिपुञ्जकिरियाय भविस्मतीति चन्नारो कोट्ठामे अकामि ।

तस्सेव विभत्तकालेसो कञ्चनक्खन्धो सल्लहुको विय अहोमि । सो न उक्खिपित्वा घर नेत्वा चतुधा विभजित्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतोति । भगवा इम धम्मदेसन आहरित्वा अभिमम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह—

यो पहट्ठेन चित्तेन पहट्ठमनसो नरो ।

भावेति कुसल धम्म योगक्खेसस्स पत्तिया ॥

पापुणे अनुपुब्बेन सब्बसयोजन वल्लयन्ति ॥

तत्थ पहट्ठेनाति विनीवरणेन । पहट्ठमनसोति ताय एव विनीवरणताय पहट्ठमनसो सुवण्ण विय पहसित्वा समुज्जोतितसप्पमासकतचित्तो हुत्वाति अत्थो ।

एव सत्था अरहत्तनिक्खेन देसन निट्ठपेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा कञ्चनक्खन्ध लद्धपुरिसो अहमेव अहोसिन्ति ।

कञ्चनक्खन्धजातक

७ वानरिन्दजातकं

यस्सेते चतुरो धम्माति इद मत्था वेळुवने विहरन्तो देवदत्तस्स वधाय परिसक्कन आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपजवत्थु

तस्मि हि समये सत्था देवदत्तो वधाय परिसक्कतीति सुत्वा न भिक्खवे । इदानीं देवदत्तो मय्ह वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिमक्कि येव, तासमत्तम्पि पन कातु न सक्खीति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो कपियोनिय निब्बत्तित्वा बुद्धिमन्वाय अस्स-पोतकप्पमाणो थामसम्पन्नो एकचरो हुत्वा नदीतीरे विहरति । तस्सा पन नदिया वेमज्जे एको दीपको नानप्प-कारेहि अम्बपणसादीहि फलरुक्खेहि सम्पन्नो । बोधिसत्तो नागबलो थामसम्पन्नो नदिया ओरिमतीरतो उप्पत्तित्वा दीपकस्स ओगतो [२३८] नदीमज्जे एको पिट्ठिपासाणो अत्थि तस्मि निपतति । ततो उप्पत्तित्वा तस्मि दीपके पतति । तत्थ नानप्पकारानि फलानि खादित्वा साय तेनेव उपायेन पच्चागन्त्वा अत्तनो वसनट्ठाने वसित्वा पुनदिवसेपि तथेव करोति । इमिना नियामेन तत्थ वास कप्पेति ।

तस्मि पन काले एको कुम्भीलो सपजापतिको तस्सा नदिया वसति । तस्स सा भरिया बोधिसत्त अपरापर गच्छन्त दिस्वा बोधिसत्तस्स हृदयमसे दोहळ उप्पादेत्वा कुम्भील आह-मय्ह खो अय्य । इमस्स वानरि-न्दस्स हृदयमसे दोहळो उप्पन्नोति ।

कुम्भीलो-साधु भोति । लच्छसीति वत्वा-अज्ज त साय दीपकतो आगच्छन्तमेव गण्हिस्सामीति गन्त्वा पिट्ठिपासाणे निपज्जि ।

बोधिसत्तो दिवस चरित्वा सायण्हममये दीपके ठितोव पासाण ओलोकेत्वा-अय पासाणो इदानि उच्चतरो खायति, किन्नुखो कारणन्ति चिन्तेसि ।

तस्मि किर उदकप्पमाणञ्च पासाणप्पमाणञ्च सुववत्थापितमेव होति । तेनस्स एतदहोसि-अज्ज इमिस्सा नदिया उदक नेव हायति न वड्ढति, अथ च पनाय पासाणो महा हुत्वा पञ्जायति कच्चिनुखो एत्थ मय्ह गहणत्थाय कुम्भीलो निपन्नोति, सो वीमसामि ताव नन्ति तत्थेव ठत्वा पासाणेन सद्धि कथेन्तो विय भो पासाणाति वत्वा पटिवचन अलभन्तो यावत्ततिय पासाणाति आह । पासाणो कि पटिवचन न दस्सति ? पुनपि न वानरो-कि भो पासाण । अज्ज मय्ह पटिवचन न देसीति आह ।

कुम्भीलो-अद्धा अञ्जेसु दिवसेसु अय पासाणो वानरिन्दस्स पटिवचन अदासि, दस्सामिदानिस्स पटिवचनन्ति चिन्तेत्वा-कि भो । वानरिन्दाति आह ।

कोसि त्वन्ति ?

अह कुम्भीलोति ।

किमत्थ एत्थ निपन्नोसीति ?

तव हृदयमस पत्थयमानोति ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि-अञ्जो मे गमनमग्गो नत्थि, अज्ज मया एस कुम्भीलो वञ्चेतब्बोति । अथ न

एवमाह— सम्म कुम्भील ! अह अत्तान तुय्ह परिच्चजिस्सामि त्व मुख विवरित्वा म तव सन्तिक आगतकाले गण्हाहीति ।

कुम्भीलान हि मुखे विवटे अक्खीनि निमीलन्ति । सो त फारण असल्लक्खेत्वा मुख विवरि । अथस्स अक्खीनि पिथीयिसु । सो मुख विवरित्वा अक्खीनि निमीलेत्वा निपज्जि ।

बोधिसत्तो तथाभ्णञ्ज अत्वा दीपका उप्पतितो गन्त्वा कुम्भीलस्स मत्थक अक्कमित्वा ततो उप्प-
तितो विज्जुल्लता विय विज्जोतमानो परतीरे अट्ठासि ।

कुम्भीलो त अच्छरिय दिस्वा इमिना वानरिन्देन अतिच्छेरक कतन्ति चिन्तेत्वा भो वानरिन्द !
[२३९] इमस्मि लोके चतुहि वम्मेहि समन्नागतो पुग्गलो पच्चामित्ते अभिभवति ते सब्बेपि तुय्ह अब्भन्तरे अत्थि मज्जेति वत्वा इम गाथमाह—

यस्सेते चतुरो धम्मा वानरिन्द ! यथा तव ।

सच्च धम्मो धिती चागो दिट्ठ सो अतिवत्ततीति ॥

तत्थ यस्साति यस्स कम्सच्च पुग्गलस्स । एतेति इदानी वत्तब्बे पच्चक्खतो निट्ठिमति । चतुरो धम्माति चत्तारो गुणा । सच्चन्ति वच्चीसच्च, मम सन्तिक आगमिस्सामीति हि वत्वा मुमावाद अक्त्वा आगतो येवाति । एत ते वच्चीसच्च । धम्मोति विचारणपञ्चा । एव कते इदन्नाम भविस्सतीति । एमा ते विचारणपञ्चा । धितीति अब्बोच्छिन्न विरिय वुच्चति । एतम्पि ते अत्थि । चागोति अत्तपरिच्चागो । त्व अत्तान परिच्चजित्वा मम सन्तिक आगतो यम्पनाह गण्हितु नासक्खि मय्हमेवेत्थ दोसो । दिट्ठन्ति पच्चामित्त । सो अतिवत्ततीति यस्स पुग्गलस्स यथा तव एव एते चत्तारो धम्मा अत्थि सो यथा म अज्ज त्व अतिककन्तो तथेव अत्तनो पच्चामित्त अतिककमति अभिभवतीति ।

एव कुम्भीलो बोधिसत्त पससित्वा अत्तनो वसनट्ठान गतो । सत्था—न भिक्खवे देवदत्तो इदनेव मय्ह बधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्कियेवाति । इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समो-
धानेसि । तदा कुम्भीलो देवदत्तो अहोसि, भरियास्स चिञ्चामाणविका । वानरिन्दो पन अहमेवाति ।

वानरिन्दजातक

८. तयोधम्मजातकं

यस्स एतेति इदम्पि सत्था वेळुवने विहरन्तो वधाय परिसक्कनमेव आरब्ध कथेसि ।

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते देवदत्तो वानरयोनिं निब्वत्तित्वा हिमवन्तपदेसे यूथ परिहरन्तो अत्तान पटिच्चजातान वानरपोतकान बुद्धिप्पत्तान इमे यूथ परिहरेय्युन्ति भयेन दन्तेहि डसित्वा तेस बीजानि उप्पाटेति ।

तदा बोधिसत्तोपि त येव पटिच्च एकस्सा वानरिया कुच्छिम्हि पटिसन्धि गण्हि । अथ सा वानरी गम्भस्स पटिठितभाव अत्वा अत्तनो गम्भ अनुरक्खमाना अञ्ज पव्वतपाद अगमासि । सा परिपक्कगम्भा बोधि-सत्त विजायि । सो बुद्धिमन्वाय विञ्जुत पत्तो थामसम्पन्नो अहोसि । सो एकदिवस मातर पुच्छि- अम्म ! मय्ह पिता कहन्ति ?

तात ! असुक्कस्मि नाम पव्वतपादे यूथ परिहरन्तो वसतीति ।

अम्म ! तस्स म सन्तिक नेहीति ।

तात ! न सक्का तया [२४०] पितु सन्तिक गन्तु । पिता हि ते अत्तान पटिच्च जातान वानर-पोतकान यूथपरिहरणभयेन दन्तेहि डसित्वा बीजानि उप्पाटेतीति ।

अम्म ! नेहि म तत्थ, अह जानिस्सामीति । ।

सा पुत्त आदाय तस्स सन्तिक अगमासि । सो वानरो अत्तनो पुत्त दिस्वाव अय वड्डन्तो मय्ह परि-हरितु न दस्सति । इदमेव मारेतव्वोति एत आलिगन्तो विय गाळ्ह पीळेत्वा जीवितक्खय पापेस्सामीति चिन्ते-त्वा-एहि तात ! एत्तक काल कह गतोसीति-बोधिसत्त आलिगन्तो विय निप्पीळेसि । बोधिसत्तो पन नाग-बलो थामसम्पन्नो । सोपि त निप्पीळेसि । अथस्स अट्ठीनि भिज्जनाकारप्पत्तानि अहेसु ।

अथस्स एतदहोसि-अय वड्डन्तो म मारेस्समि । केन नुखो उपायेन पुरेतरञ्जेव मारेय्यन्ति । ततो चिन्तेसि-अय अविदूरे रक्खसपरिग्गहीतो सरो तत्थ न रक्खमेन खादापेस्सामीति । अथ न एवमाह-तात ! अह महल्लको, इम यूथ तुय्ह निय्यादेमि । अञ्जेव त राजान करोमि । असुक्कस्मि नाम ठाने सरो अत्थि । तत्थ द्वे कुमुदिनियो तिस्सो उप्पलिनियो पञ्च पदुमिनियो पुप्फन्ति । गच्छ ततो पुप्फानि आहराति ।

सो साधु तात ! आहरिस्सामीति गन्त्वा सहसा अनोतरित्वा समन्ता पद परिच्छिन्दन्तो ओतिण्ण-पद येव अद्दस न उत्तिण्णपद । सो-इमिना सरेन रक्खसपरिग्गहितेन' भवितव्व , मय्ह पिता अत्तना वधितु असक्कोन्तो रक्खसेन म खादापेतुकामो भविस्सति, अह इम च सर न ओतरिस्सामि, पुप्फानि च गहेस्सामीति-निरुदक ठान गन्त्वा वेग गहेत्वा उप्पतित्वा पुरतो गच्छन्तो निरुदके आकासे ठितानेव द्वे पुप्फानि गहेत्वा परतीरे पति । परतो च ओरिमतीर आगच्छन्तो तेनेवुपायेन द्वे गण्हि । एव उभोसु पस्सेसु रासि करोन्तो पुप्फानि च गण्हि रक्खस्स च आणट्ठान न ओतरि ।

अथस्स इतो उत्तरि उक्खिपितु न सक्खिस्सामीति तानि पुप्फानि गहेत्वा एकस्मि ठाने रासि करो-न्तस्स सो रक्खसो मया एत्तक काल एवरूपो पञ्जवा अच्छरियपुरिसो न दिट्ठपुब्बो । पुप्फानि च नाम यावदि-

च्छक गहितानि, मय्ह व आणट्ठान न ओतरीति उदक द्विधा भिन्दन्तो उदकतो उट्ठाय बोधिसत्त उपसकमित्वा—
वानरिन्द । इमस्मि लोके यस्स तयो धम्मा अत्थि सो पच्चामित्त अभिभोति ते सब्बेपि तव अब्भन्तरे अत्थि
मञ्जेति वत्वा बोधिसत्तस्स युति करोन्तो इम गाथमाह—

यस्स एते तयो धम्मा वानरिन्द । यथा तथ ।

दक्खिय सूरिय पञ्जः दिट्ठ सो अतिवत्ततीति ॥ [२४१]

तत्थ दक्खियन्ति दक्खभावो सम्पत्तभय विधमितु जाननपञ्जाय सम्पयुत्तउत्तमविरियस्सेत नाम ।
सूरियन्ति सूरभावो निम्भयभावस्सेत नाम । पञ्जाति पञ्जापन पट्ठपनाय उपायपञ्जायेत नाम ।

एव सो दकरक्खसो इमाय गाथाय बोधिसत्तस्स युति कत्वा—इमानि पुष्फानि किमत्थ हरसीति
पुच्छि ।

पिता म राजान कातुकामो, तेन कारणेन हरामीति ।

न सक्का तादिसेन उत्तमपुरिसेन पुष्फानि गहितु, अह गण्हिस्सामीति उक्खिपित्वा तस्स पच्छतो
पच्छतो अगमासि ।

अथस्स पिता दूरतोव त दिस्वा अह इम रक्खसभत्त भविस्सतीति पहिणि, सो दानेस रक्खस पुष्फानि
गाहापेन्तो आगच्छति इदानीमिह नट्ठोति चिन्तेन्तो सत्तथा हृदयफालन पत्वा तत्थेव जीवितक्खय पत्तो । सेस-
वानरा सन्निपतित्वा बोधिसत्त राजान अकमु ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा यूथपति देवदत्तो
अहोसि, यूथपतिपुत्तो पन अहमेवाति ।

तत्रोधग्गजातक

६. भेरिवादजातकं

धमे धमेति इदं मत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं दुब्बचं आरब्धं कथेसि ।

पञ्चुपन्नवत्थु

तञ्हि भिक्खु सत्था-सच्चं किर त्वं दुब्बचोसीति पुच्छित्वा सच्चं भगवाति वुत्ते- न त्वं भिक्खु ।
इदानं दुब्बचो पुब्बेपि दुब्बचो येवाति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो भेरिवादककुले निव्वत्तित्वा गामके वसति ।
सो वाराणसियं नक्खन्ति घुट्ठन्ति सुत्वा समज्जमण्डले भेरिं वादेत्वा धनं आहरिस्सामीति पुत्तं आदाय तत्थं
गत्वा भेरिं वादेत्वा बहु धनं लभि । तं आदाय अत्तनो गामं गच्छन्तो चोराट्ठाव पत्वा पुत्तं निरन्तरं भेरिं वादे-
न्तं वारेसि-नात । निरन्तरं अवादेत्वा मग्गपटिपन्नं इस्सरभेरिं वियं अन्तरन्तरं वादेहीति । सो पितरा
वारियमानोपि भेरिमद्वेनेव चोरे पलापेस्सामीति वत्वा निरन्तरमेव वादेसि ।

चोरा पठमञ्जेव भेरिसद् सुत्वा इस्सरभेरिं भविस्सतीति पलायित्वा अतिवियं एकावद्धं सद् सुत्वा
नायं इस्सरभेरिं भविस्सतीति आगन्त्वा उपधारेत्वा द्वे येव जने दिस्वा पोथेपेत्वा विळुम्पिमु^१ ।

बोधिसत्तो किञ्छेन वत नो लद्धं धनं एकावद्धं कत्वा वादेन्तो नासेसीति वत्वा इमं गाथमाह-

धमे धमे नातिधमे अतिधन्तं हि पापकं ।

धन्तेन सत्तं लद्धं अतिधन्तेन नासितन्ति ॥ [२४२]

तत्थं धमे धमेति धमेय्यं नो न धमेय्यं । भेरिं वादेय्यं । न न वादेय्याति अत्थो । नातिधमेति अतिक्क-
मेत्वा पनं निरन्तरमेव कत्वा न वादेय्यं । किं कारणा ? अतिधन्तं हि पापकन्ति निरन्तरं भेरिवादं इदानीं अम्हाकं
पापकं लामकं जातं । धन्तेन सत्तं लद्धन्ति नगरे भेरिवादनेन कहापणसत्तं लद्धं । अतिधन्तेन नासितन्ति इदानीं पनं
मे पुत्तेन वचनं अकत्वा यमिदं अटवियं अतिधन्तं तेन अतिधन्तेन सब्बं नासितन्ति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा पुत्तो दुब्बचभिक्षु
अहोसि । पिता पनं अहमेवाति ।

भेरिवादजातकं

१०. सङ्खधमनजातकं

धमे धमेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो दुब्बचमेव आरब्धं कथेमि ।

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सङ्खधमककुले निब्बत्तित्वा बाराणसिय नक्खत्ते घुट्ठे पितर आदाय सङ्खधमनकम्मेन धनं लभित्वा आगमनकाले चोराटविय पितर निरन्तरं सङ्खधमन्तं वारेसि । सो सङ्खसद्देन चोरे पलापेस्सामीति निरन्तरमेव धमि । चोरा पुरिमनयेनेव आगन्त्वा विळुम्पिसु । बोधिसत्तोपि पुरिमनयेनेव गाथं अभासि—

धमे धमे नातिधमे अतिधन्तञ्जिह् पापक ।

धन्तेनाधिगता भोगा ते तातो विधमी धमन्ति ॥

तत्थ ते तातो विधमी धमन्ति ते सङ्खधमित्वा लद्धभोगे मम पिता पुनप्पुन धमेन्तो विधमीति विद्धसेसि विनासेसीति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा पिता दुब्बचभिक्षुं अहोसि, पुत्तो पन अहमेवाति ।

सङ्खधमनजातक

आसिसवग्गो छट्ठो

७. इत्थीवग्गवण्णना

१. असातमन्तजातकं

असा लोकित्थियो नामाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो उक्कण्ठितभिक्षु आरब्भ कथेसि ।
तस्म वत्थु उम्मदन्तिजानके^१ आबीभविस्मति ।

पच्चुपन्नवत्थु

त पन भिक्षु सत्था-भिक्षु । इत्थियो नाम असा असत्थियो लामिका पच्छिमिका । त्व एवरूप
लामिक इत्थि निस्माय कम्मा उक्कण्ठितोति वत्था अतीत आहरि- [२४३]

अतीतवत्थु

अतीने वाराणमिय ब्रह्मदने रज्ज कारेन्ते वोधिसत्तो गन्धाररट्ठे तक्कसिलाय ब्राह्मणकुले निव्व-
त्तित्वा विञ्जुत पत्तो । तीमु वेदेमु मव्वसिप्पेमु च निफत्तिम्पत्तो दिसापामाक्खो आचरियो अहोसि । तदा वारा-
णसिय एकस्मि ब्राह्मणकुले पुत्तम्म जातदिवसे अग्गि गहेत्वा अनिब्बायन्त ठपयिसु । अथन ब्राह्मणकुमार सोळस-
वस्सकाले मातापितरो आहमु -पुत्त ! मय तव जातदिवसे अग्गि गहेत्वा ठपयिम्हा सच्चे ब्रह्मलोकपरायणो
भवितुकामो त अग्गि आदाय अरञ्ज पविमित्वा अग्गि भगवन्त नमस्समानो ब्रह्मलोकपरायणो होहि ।
सच्चे अगार अज्झावमितुकामो तक्कसिल गन्त्वा दिसापामोक्खस्स आचरियस्स सन्तिके सिप्प उग्गहिहत्वा कुटुम्ब
सण्ठपेहीति ।

माणवो-नाह सक्खिस्सामि अरञ्जे अग्गि परिचरितु, कुटुम्बमेव सण्ठपेस्सामीति-माता-
पितरो वन्दित्वा आचरियभाग सहस्स गहेत्वा तक्कसिल गन्त्वा सिप्प उग्गहिहत्वा पच्चागमि । मातापितरो
पनस्स अनत्थिका घरावासेन । अरञ्जे अग्गि परिचरापेतुकामा होन्ति ।

अथ न माता इत्थीन दोस दस्सेत्वा अरञ्ज पेसेतुकामा सो आचरियो पण्डितो व्यत्तो सक्खिस्सति
मे पुत्तस्स इत्थीन दोस कथेतुन्ति चिन्तेत्वा आह-उग्गहितन्ते तात ! सिप्पन्ति ?

आम अम्माति ।

असातमन्तापि ते उग्गहिताति ?

न उग्गहिता अम्माति ।

तात ! यदि ते असातमन्ता न उग्गहिता किन्नाम ते सिप्प उग्गहित ? गच्छ उग्गहेत्वा एहीति ।

सो सावूति पुन तक्कसिलाभिमुखो पायासि ।

तस्सपि आचरियस्स माता महल्लिका वीसवस्ससतिका । सो त सहत्था नहापेन्तो भोजेन्तो पायेन्तो
पटिजग्गति । अञ्जे मनुस्सा त तथा करोन्त जिगुच्छन्ति । सो चिन्तेसि यन्नूनाह अरञ्ज पविसित्वा तत्थ मातर
पटिजग्गन्तो विहरेय्यन्ति । अयेकस्मि विवित्ते अरञ्जे उदकफासुकट्ठाने पण्णसाल कारेत्वा सप्पितण्डुलादीनि
आहरापेत्वा मातर उक्खिपित्वा तत्थ गन्त्वा मातर पटिजग्गन्तो वास कप्पेसि ।

सोपि खो माणवो तक्कसिल गन्त्वा आचरिय अपस्सन्तो कह आचरियोति पुच्छित्वा त पवत्ति
सुत्वा तत्थ गन्त्वा वन्दित्वा अट्ठासि ।

१. स्या०-उम्मादयन्तिजातके ।

अथ न आचरियो-किन्नुखो तात ! अतिमीघ आगतोमीति ?

ननु अहं तुम्हेहि अमातमन्तो नाम न उग्गण्हापितोति ?

को पन ते अमातमन्ते उग्गण्हितव्वे कत्वा कथेमीति ?

मय्ह माता आचरियाति ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि असातमन्ता नाम केचि नत्थि । इमस्स पन माता इम इत्थिदोसे जानापेतुकामा भविस्सतीति । [२४४]

अथ न-साधु तात ! दस्सामि ते असातमन्ते । त्व अज्ज आदि कत्वा मम ठाने ठत्वा मम मातर सहत्था नहापेन्तो भोजेन्तो पायेन्तो पटिजग्गहि । हत्थपादसीसपिट्ठिसम्बाह्नादीनि चस्सा करोन्तो-अय्ये । जर पत्तकालेपि ताव ते एवरूप सरीर, दहरकाले कीदिस अहोसीति हत्थपरिकम्मादिकरणकाले हत्थपादादीन वण्ण कथेय्यासि । य च ते मम माता कथेति त अलज्जन्तो अनिगृहन्तो मय्ह आरोचेय्यामि एव करोन्तो असातमन्ते लच्छमि । अकरोन्तो न लच्छसीति ।

सो साधु आचरियाति तस्स वचन सम्पटिच्छित्वा ततो पट्ठाय सब्ब यथावुत्तविधान अकासि ।

अयस्सु तस्मि माणवे पुनपुन वण्णयमाणे अय मया सद्धि अभिरमितुकामो भविस्सतीति अन्वाय जराजिण्णाय अव्वन्तरे किलेमो उपपज्जि । मा एकदिवस अत्तनो सरीरवण्ण कथयमान माणव आह-मया सद्धि अभिरमितु इच्छसीति ?

अय्ये ! अहं ताव इच्छेय्य आचरियो पन गरुकोति ।

सचे म इच्छसि पुत्त मे मारेहीति ।

अहं आचरियस्स सन्तिके एत्तक सिप्प उग्गण्हित्वा किलेसमत्त निस्साय किन्ति कत्वा आचरिय मारेस्सामीति ?

तेनहि सचे त्व म न परिच्चजसि अहमेव न मारेस्सामीति ?

एव इत्थियो नाम असा लामिका पच्छिमिका तथा रूपे नाम वये ठिता रागचित्त उप्पादेत्वा किलेस अनुवत्तमाना एव उपकारक पुत्त मारेतुकामा जाता । माणवो सब्ब त कथ बोधिसत्तस्स आरोचेसि । बोधिसत्तो सुट्ठु ते माणव ! कत मय्ह आरोचेन्तेनाति वत्वा, मातुआयुसखार ओलोकेन्तो अज्जेव मरिस्सतीति अत्वा-एहि माणव ! वीमसिस्सामि नन्ति एक उदुम्बररुक्ख छिन्दित्वा अत्तनो पमाणेन कट्ठरूपक कत्वा ससीस पारु-पित्वा अत्तनो सयनट्ठाने उत्तान निपज्जापेत्वा रज्जुक बन्धित्वा अन्तेवासिक आह-तात ! फरसु आदाय गत्वा मम मातु सञ्च देहीति ।

माणवो गत्वा-अय्ये ! आचरियो पण्णसालाय अत्तनो सयनट्ठाने निपन्नो । रज्जुसञ्जा मे बद्धा, इम फरसु आदाय गत्वा सचे सक्कोसि मारेहि नन्ति आह ।

त्व म न परिच्चजिस्ससीति ?

किं कारणा परिच्चजिस्सामीति ?

सा फरसु आदाय पवेधमाना उट्ठाय रज्जुसञ्जाय गत्वा हत्थेन परामसित्वा अय मे पुत्तोति सञ्जाय कट्ठरूपकस्स मुखतो साटके अपनेत्वा फरसु आदाय एकप्पहारेनेव मारेस्सामीति गीवायमेव पहरित्वा टन्ति सदे^१ उप्पन्ने रुक्खभाव अञ्जासि ।

अथ बोधिसत्तेन किं करोसि अम्माति वुत्ते वज्जितम्हीति तत्थेव मरित्वा पतिता । अत्तनो किर पण्णसालाय निपन्नायपि त खण ताय मरितव्वमेव । सो तस्सा मतभाव अत्वा सरीर [२४५] किच्च कत्वा

२. अण्डभूतजातकं

य ब्राह्मणोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो उक्कण्ठितमेव आरब्धं कथेमि ।

पच्चुपन्नवत्थु

त हि सत्था सच्च किर त्वं भिक्खु ! उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते—भिक्खु इत्थियो नाम अरक्खिया । पुब्बे पण्डिता इत्थि गम्भतो पट्ठाय रक्खन्ता रक्खितु नासक्खिसूति वत्ता अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अगमहेसिया कुच्छिस्मि निब्बत्तित्वा वयप्पत्तो सब्बसिप्पेसु निष्फत्ति पत्ता पितु अच्चयेन रज्जे पत्तिट्ठाय धम्मेन रज्ज कारेसि । सो पुरोहितेन सद्धि दूत कीळति । कीळन्तो पन—

सब्बा नदी वकगता सब्बे कट्ठमया वना ।

सन्निवृत्तियो करे पापं लभमाना निवातकेति ॥

इमं दूतगीतं गायन्तो रजतफलके सुवण्णपासके खिपति । एव कीळन्तो पन राजा निच्च जिनाति । पुरोहितो पराजियति । सो अनुक्कमेन घरे विभवे परिक्रिय गच्छन्ते चिन्तेसि—एव सन्ते सब्ब इमस्मिं घरे खीयिस्सति परियेसित्वा पुरिसन्तरं अगतं एकं मातुगामं घरे करिस्सामीति । अथस्स एतदहोसि—अञ्जपुरिसं दिट्ठपुब्बं इत्थि रक्खितुं न सक्खिस्सामि गम्भतो पट्ठायैकं मातुगामं रक्खित्वा तं वयप्पत्तं वसे [२४७] ठपेत्वा एकपुरिसिकं कत्वा गाळ्ह आरक्खं सविदहित्वा राजकुलतो धनं आहरिस्सामीति ।

सो च अगविज्जाय छेको होति । अथेकं दुग्गतित्थि गम्भिणिं दिस्वा धीतरं विजायिस्सतीति वत्ता तं पक्कोसापेत्वा परिब्बय दत्त्वा घरे येव वसापेत्वा विजातकाले धनं दत्त्वा उय्योजेत्वा तं कुमारिकं अञ्जेसं पुरिसानं दट्ठुं अदत्त्वा इत्थीनं येव हत्थे दत्त्वा पोसापेत्वा वयप्पत्तकाले तं अत्तनो वसे ठपेसि । यावच्चेसा वड्ढति ताव रज्जा सद्धि दूतं न कीळि ।

तं पन वसे ठपेत्वा—महाराज ! दूतं कीळामाति आह ।

राजा साधूति पुरिमनयेनेव कीळि ।

पुरोहितो रज्जा गायित्वा पासकं खिपनकाले ठपेत्वा मम माणविकन्ति आह ।

ततो पट्ठाय पुरोहितो जिनाति, राजा पराजियति । बोधिसत्तो इमस्स घरे एकपुरिसिकाय एकाय इत्थिया भवितव्वन्ति परिगण्हापेन्तो अत्थिभावं वत्ता सीलमस्सा भिन्दापेस्सामीति एकं धुत्तं पक्कोसापेत्वा सक्खसि पुरोहितस्स इत्थिया सीलं भिन्दितुन्ति आह । सक्कोमि देवाति । अथस्स राजा धनं दत्त्वा तेन हि खिप्पं निट्ठापेहीति तं पहिणि ।

सो रज्जो सन्तिका धनं आदाय गन्धधूपचुण्णकप्पूरादीनि गहेत्वा तस्स घरतो अविदूरे सब्बगन्धापणं पसारिस्सि । पुरोहितस्सपि गेहं सत्तभूमकं सत्तद्वारकोट्ठकं हेति । सब्बेसुपि द्वारकोट्ठकेसु इत्थीनञ्जेव आरक्खो । ठपेत्वा पन ब्राह्मणं अञ्जो पुरिसो गेहं पविसितुं लभन्तो नाम नत्थि । कचवरच्छड्डनपच्छिम्पि सोधेत्वायेव

पवेसेन्ति । त माणविक पुरोहितो चेव दट्ठु लभति, तस्मा च एका परिचारिका इत्थि । अथस्सा सा परिचारिका गन्धपुष्पम् गहेत्वा गच्छन्ती तस्मेव धुत्तस्स आपणसमीपेन गच्छति ।

सो अय तस्मा परिचारिकानि सुट्ठु जत्वा एकदिवस त आगच्छन्ति दिस्वाव आपणा उट्ठाय गत्वा तस्सा पादमूले पनित्वा उभोहि हत्थहि पाद गाळ्ह गहेत्वा—अम्म । एत्तक काल कह गतासीति परिदेवि ।

अथ सेमापि पयुत्तकधुत्ता एकमन्त ठत्वा—हत्थपादमुखसण्ठानेहि च आकप्पेन च मातापुत्ता एकसदिसा येवाति आःमु ।

सा इत्थी नेमु नेमु कथेन्तेमु अत्तनो अमहत्तिवा अय मे पुत्तो भविस्सतीति सयम्पि रोदितु आरभि । ते उभोपि कन्दित्वा रोदित्वा अञ्जमञ्ज आलित्वा अट्ठसु ।

अथ सो धुत्तो आह—अम्म । कह वमसीति ?

किन्नरलीळाया वममानाय रूपमोभगाप्ताय पुरोहितस्स दहरित्थिया उपट्ठान कुरुमाना वसामि ताताति ।

इदानी कह यामि अम्मानि ?

तस्मा गन्धमालादीन अत्थायाति ।

अम्म । किन्ते अञ्जत्थ गतेन एतो पट्ठाय ममेव सन्तिका हराति मूल अगहेत्वाव बहूनि तम्बूल-तक्कोलादीनिचेव नाना पुष्पानि च अदामि । [२४८]

माणविका बहूनि गन्धपुष्पादीनि आहरन्ति दिस्वा—कि अम्म । अज्ज अम्हाक ब्राह्मणो पसन्नेति आह ।

कस्मा एव वदसीति ?

इमेस बहुभाव दिम्वाति ।

न ब्राह्मणो बहु मूल अदामि , मया पनेत मय्ह पुत्तस्स सन्तिका आनीतन्ति ।

ततो पट्ठाय मा ब्राह्मणेन दिन्न मूल अत्तनाव गहेत्वा तस्सेव सन्तिका गन्धपुष्पादीनि आहरति । धुत्तो कतिपाहच्चयेन गिलानालय कत्वा निपज्जि ।

सा तस्स आपणद्वार गत्वा त अदिस्वा—कह मे पुत्तोति पुच्छि ।

पुत्तस्स ते अफासुक जातन्ति ।

सा तस्स निपन्नट्ठान गत्वा निसीदित्वा पिट्ठि परिमज्जन्ती—किन्ते तात ! अफासुकन्ति पुच्छि ।

सो तुण्ही अहोसि ।

कि न कथेसि पुत्ताति ?

अम्म ! मरन्तेनापि तुय्ह कथेतु न सक्काति ।

मय्ह अकथेत्वा कस्स कथेसि ताताति ?

अम्म ! मय्ह अञ्ज अफासुक नत्थि, तस्सा पन माणविकाय वण्ण सुत्वा पटिबद्धचित्तोस्मि जातो त लभन्तो जीविस्सामि अलभन्तो इवेव मरिस्सामीति ।

तात ! मय्ह एस भारो मा त्व एत निस्साय चिन्तयीति ।

त अस्सासेत्वा बहूनि गन्धपुष्पादीनि आदाय माणविकाय सन्तिक गत्वा—पुत्तो मे अम्म । मम सन्तिका तव वण्ण सुत्वा पटिबद्धचित्तो जातो कि कातब्बन्ति ?

सचे आनेतु सक्कोथ मया कतोकासो येवाति ।

सा तस्सा वचन सुत्वा ततो पट्ठाय तस्स गेहस्स कण्णकण्णेहि बहु कचवर सकड्ढित्वा पुष्पपच्छि-

या गहेत्वा गच्छन्ती सोधनकाले आरक्खित्थिया उपरि छड्डेसि । सा तेन अट्टियमाना अपेति । इतरा तेनेव निया-
मेन या या किञ्चि कयेति तस्सा तस्सा उपरि कचवर छड्डेति । ततो पट्ठाय य य सा आहरति वा हरति
वा त न काचि सोवेतु उस्महति । तस्मि काले सा त धुत्त पुष्पपच्छिय निपज्जापेत्वा माणविकाय सन्तिक
अतिहरि । धुत्तो माणविकाय सील भिन्दित्वा एकाहद्वीह पासादे येव अहोसि । पुरोहिने बहि निक्खन्ते उभो
अभिरमन्ति । तस्मि आगते धुत्तो निलीयति ।

अथ न सा एकाहद्वीहचयेन—सामि ! इदानि तव गन्तु वट्ठतीति आह ।

अह ब्राह्मण पहरित्वा गन्तुकामोति ।

सा—एव होतूति—धुत्त निलीयापेत्वा ब्राह्मणे आगते एवमाह—अह अय्य ! तुम्हेसु वीण वादेन्तेसु
नच्चित्तु इच्छामीति ।

साधु भदे ! नच्चस्सूति वीण वादेसि ।

तुम्हेसु ओलोकेन्तेसु लज्जामि मुख पन वो साटकेन बन्धित्वा नच्चिस्सामीति ।

- सचे लज्जासि एव करोहीति ।

माणविका घनसाटक गहेत्वा तस्स अक्खीनि पिदहमाना मुख बन्धि । ब्राह्मणो मुख बन्धापेत्वा
वीण वादेसि । सा मुहुत्त नच्चित्वा—अय्य ! अह ते एकवार सीसे पहरितुकामाति आह ।

इत्थिलोलो ब्राह्मणो किञ्चि कारण अजानन्तो—पहराहीति आह ।

माणविका धुत्तस्स सज्जमदासि । [२४९] सो सणिक आगन्त्वा ब्राह्मणस्स पिट्ठिपस्से ठत्वा
सीसे कप्परेन^१ पहरि । अक्खीनि पतनाकारप्पत्तानि अहेसु । सीसे गण्डो उट्ठहि ।

सो वेदनट्ठो हुत्वा —आहर ते हत्थन्ति आह ।

माणविका अत्तनो हत्थ उक्खिपित्वा तस्स हत्थे ठपेसि ।

ब्राह्मणो—हत्थो मुदुको पहारो पन थद्धोति आह ।

धुत्तो ब्राह्मण पहरित्वा निलीयि । माणविका तस्मि निलीने ब्राह्मणस्स मुखतो साटक मोचेत्वा तेल
आदाय सीसे पहार सम्बाहि^२ । ब्राह्मणे बहि निक्खन्ते पुन सा इत्थी धुत्त पच्छिय निपज्जापेत्वा नीहरि । सो
रज्जो सन्तिक गन्त्वा सब्ब त पवत्ति आरोचेसि ।

राजा अत्तनो उपट्ठान आगत ब्राह्मण आह—दूत कीळाम ब्राह्मणाति ।

साधु महाराजाति ।

राजा दूतमण्डल सज्जापेत्वा पुरिमनयेनेव दूतगीत गायित्वा पासे खिपति । ब्राह्मणो माणविकाय
तपस्स भिन्नभाव अजानन्तो—ठपेत्वा मम माणविकन्ति आह । एव वदन्तोपि पराजितो येव ।-

राजा जानित्वा—ब्राह्मण ! कि ठपेसि ? माणविकाय ते तपो भिन्नो । त्व मातुगाम गम्भतो
पट्ठाय रक्खन्तो सत्तसु ठानेसु आरक्ख करोन्तो रक्खितु सक्खिस्सामीति मज्जसि ? मातुगामो नाम कुच्छिय
पक्खिपित्वा चरन्तेनापि रक्खितु न सक्का एकपुरिसिका इत्थी नाम नत्थि । तव माणविका नच्चित्तुकामास्सीति
वत्वा वीण वादेन्तस्स तव साटकेन मुख बन्धित्वा अत्तनो जार तव सीसे कप्परेन पहरापेत्वा उय्योजेसि ।
इदानि कि ठपेसीति वत्वा इम गाथमाह—

य ब्राह्मणो अवादेसी वीण सम्मुखवेठितो ।

अण्डभूता भता भरिया तामु को जातु विस्ससेति ॥

तत्थ य ब्राह्मणो अवादेसि वीणं सम्मुखवेठितोति येन कारणेन ब्राह्मणो घनसाटकेन सह मुखेन

१. स्या०—कप्परेन । २. स्या०—सीस परिसम्बाहि ।

वेष्ठितो हुत्वा वीण वादेमि । न कारणं न जानातीति अत्थो । तस्मिन् हि सा वञ्चेतुकामा एवमकासि । ब्राह्मणो पन त इत्थीन बहुमायाभाव न जानन्तो मातुगामस्स सद्दहत्वा म एसा लज्जतीति एव सञ्जी अहोसि । तेनस्स अञ्जाणभाव पकामेन्तो राजा एवमाह । अयमेत्थ अधिप्पायो । अण्डभूता भता भरियाति अण्ड वुच्चति बीज बीजभूता मातु कुच्छितो अनिक्खन्तकालेयेव आभता आनीता । भताति वा पुट्ठाति अत्थो । का सा ? भरिया पजापती पादपरिचारिका । सा हि भत्तवत्थादीहि भरितव्वताय भिन्नसवरताय लोकधम्महि भरितव्वताय वा भरियाति वुच्चति । तासु को जातु विस्ससेति जातूति एकसाधिवचन । तासु मातु कुच्छितो पट्ठाय रक्खियमानासुपि एव विकार आपज्जन्तीसु भरियासु को [२५०] नाम पण्डितपुरिसो एकसेन विस्ससे ? निव्विकारा एता मय्हन्ति को सद्दहेय्याति जत्थो । असद्धम्मवसेन हि आमन्तकेसु निमन्तकेसु विज्जमानेसु मातुगामो नाम न सक्का रक्खितुन्ति ।

एव बोधिसत्तो ब्राह्मणस्स धम्म देसेसि । ब्राह्मणो बोधिसत्तस्स धम्मदेसन सुत्वा निवेसन गन्त्वा त माणविक आह—तया किर एवरूप पापकम्म कतन्ति ?

अय्य । को एवमाह ? न करोमि, अहमेव पहुरि न अञ्जो कोचि । सचे न सद्दहत्थ अह तुम्हे ठपेत्वा अञ्जस्स पुरिसस्स हत्थसम्फस्स न जानामीति सच्चकिरिय कत्वा अग्गि पविसित्वा तुम्हे सद्दहापेस्सामीति ।

ब्राह्मणो एव होतूति महन्त दासरासि कारेत्वा अग्गि दत्वा त पक्कोसापेत्वा—सचे अत्तनो सद्दहसि अग्गि पविसाति आह ।

माणविका अत्तनो परिचारिक पठममेव सिक्खापेसि—अम्म । तव पुत्त तत्थ गन्त्वा मम अग्गि पविसनकाले हत्थगहण कानु वदेहीति । सा गन्त्वा तथा अवव । धुत्तो आगन्त्वा परिसमज्जे अट्ठासि । सा माणविका ब्राह्मण वञ्चेतुकामा महाजनमज्जे ठत्वा ब्राह्मण । त ठपेत्वा अञ्जस्स पुरिसस्स हत्थसम्फस्स नाम न जानामि । इमिना सच्चेन अय अग्गि मा म ज्ञापेसीति—अग्गि पविसितु आरद्धा ।

तस्मि खणे धुत्तो—पस्सथ भो पुरोहितब्राह्मणस्स कम्म एवरूपि माणवि अग्गि पवेसापेतीति—गन्त्वा त माणविक हत्थे गणिह । सा हत्थ विस्सज्जापेत्वा पुरोहित आह—अय्य । मम सच्चकिरिया भिन्ना । न सक्का अग्गि पविसितुन्ति ।

कि कारणाति ?

अज्ज मया एव सच्चकिरिया कता ठपेत्वा मम सामिक अञ्ज पुरिसस्स हत्थसम्फस्स न जानामीति । इदानीं चम्हि इमिना पुरिसेन हत्थे गहिताति ।

ब्राह्मणो वञ्चितो अह इमायाति जत्वा त पोथेत्वा नीहरापेसि । एव असद्धम्मसमन्नागता किरेता इत्थिया कीवमहन्तस्मि पापकम्म कत्वा अत्तनो सामिक वञ्चेतु नाह एवरूप करोमीति दिवसस्मि सपथ कुहमाना नानाचित्ताव होन्ति । तेन वुत्त—

“चोरीन बहुबुद्धीन यासु सच्च सुदुत्तलभ,
थीन भावो दुराजानो मच्छस्सेवोदके गत ।
मुसा तास यथा सच्च सच्च तास यथा मुसा,
गावो बहुत्तिणस्सेव ओमसन्ति वर वर ।
चोरियो कठिना हेता वाळा चपलसक्खरा,
न ता किञ्चि न जानन्ति य मनुस्सेसु वञ्चन”न्ति ।

सत्था एव अरक्खियो मातुगामोति इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियो-साने उक्कण्ठितभिक्षु सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा बारा-णसीराजा अहमेव अहोसिन्ति ।

३. तक्कजातकं

कोऽना अकतञ्जूचाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो उक्कण्ठितभिकवुञ्जेव आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तच्चिह सत्था सच्च किर त्व भिक्खु । उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते इत्थियो नाम अकत-
तञ्जू मित्तदुभा कस्मा ता निस्साय उक्कण्ठितोसीति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणमिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो इसिपव्वज्ज पव्वजित्वा गगातीरे अस्सम मापेत्वा समापत्तियो चेव अभिञ्जा च निव्वत्तेत्वा ज्ञानरतिमुखेन विहरति । तस्मिं समये वाराणसीसेट्ठिनो धीता दुट्ठकुमारी नाम चण्डा अहोसि फरुमा दासकम्मकरे अक्कोसति पहरति । अथ न एकदिवस परिवार-
मनुस्मा गहेत्वा गगाय कीळिस्सामाति अगमसु । तेस कीळिन्तान येव सुरियत्थगमनवेला जाता । मेघो उट्ठहि ।
मनुस्सा मेघ दिम्वा इतोचितो च वेगेन पलायिसु । सेट्ठिधीताय दासकम्मकरा अज्जम्हेहि एतस्सा पिट्ठि
पस्सितु वट्ठतीति त अन्तो उदकस्मिञ्जेव छड्ढेत्वा उत्तरिसु । देवो पावस्सि । सुरियोपि अत्थ गतो । अन्ध-
कारो जातो । ते ताय विनाव गेह गन्त्वा कह साति वुत्ते गगातो ताव उत्तिण्णा अथ न न जानाम कह गताति ।
जातका विचिन्तित्वा पि न पस्सिसु ।

सा महाविरव विरवन्ती उदकेन बृहमाना अड्ढरत्तसमये बोधिसत्तस्स पण्णसालासमीप पापुणि ।
सो तस्सा सद् सुत्वा मातुगामस्स सद्दो परित्ताणमस्सा करिस्सामीति तिणुक्क आदाय नदीतीर गन्त्वा त दिस्वा
मा भायि मा भायीति अस्सासेत्वा नागबलो थामसम्पन्नो नदि तरमानो गन्त्वा त उक्खिपित्वा अस्समपद आने-
त्वा अग्गि कत्वा अदासि । सीते विगते मधुरानि फलाफलानि उपनामेसि । तानि खादित्वा ठित कत्थ वासि-
कासि ? कथं च गगाय पतित्तासीति पुच्छि । सा त पवति आरोचेसि । अथ न त्व एत्थेव वसाति पण्णसालाय
वसापेन्तो द्वीहतीह सय अम्भोकासे वसित्वा इदानि गच्छाति आह । सा इम तापस सीलभेद पापेत्वा गहेत्वा
गमिस्सामीति न गच्छति । अथ गच्छन्ते काले इत्थिकुत्त इत्थिलीळ्ह दस्सेत्वा तस्स सीलभेद कत्वा ज्ञान अन्तर-
धापेसि । सो त गहेत्वा अरञ्जे येव वसति । [२५२]

अथ न सा आह-अय्य ! किं नो अरञ्जवासेन ? मनुस्सपथ गमिस्सामाति ।

सो त आदाय एक पच्चन्तगामक गन्त्वा तक्कभतियाव जीविक कप्पेत्वा त पोसेति । तस्स तक्क
विविक्कित्वा जीवतीति तक्कपण्डितोति नाम अकसु । अथस्स ते गामवासिनो परिब्वय दत्वा अम्हाक सुयुत्त-
दुयुत्तक आचिक्खन्तो एत्थ वसाति गामद्वारे कुटिय वासेसु ।

तेन च समयेन चोरा पव्वता ओरुह पच्चन्त पहरन्ति । ते एकदिवस त गाम पहरित्वा गामवासि-
केहियेव भण्डानि उक्खिपापेत्वा गच्छन्ता तम्पि सेट्ठिधीतर गहेत्वा अत्तनो वसनट्ठान गन्त्वा सेसजन विस्स-
ज्जेसु । चोरजेट्ठको पन तस्सा रूपे वज्झित्वा त अत्तनो भरिय अकासि । बोधिसत्तो इत्थिन्नामा कहन्ति पुच्छि ।
चोरजेट्ठकेन गहेत्वा अत्तनो भरिया कताति च सुत्वापि न सा तत्थ मया विना वसिस्सति पलायित्वा आगच्छि-
स्सतीति तस्सा आगमन ओलोकेन्तो तत्थेव वसि । सेट्ठिधीतापि चिन्तेसि-अह इध सुख वसामि । । कदाचि म
तक्कपण्डितो किञ्चिदेव निस्साय आगन्त्वा इतो आदाय गच्छेय्य अथेतस्मा सुखा परिहायिस्सामि यन्नूनाह

सम्प्रायमाना विय त पक्कोनापेत्वा घातापेय्यन्ति । सा एक मनुस्स पक्कोसित्वा—अह इध दुक्ख जीवामि, तक्कपण्डितो म आगन्त्वा आदाय गच्छतूति—सासन पेसेसि ।

सो त सासन सुत्वा मट्ठित्वा तन्थ गन्त्वा गामद्वारे ठत्वा सामन पेसेसि । सा निक्खमित्वा त दिस्वा अय्य । सचे मय इदानि गच्छिस्साम चोरजेट्ठको अनुबन्धित्वा उभोपि अम्हे घातेस्सति रत्तिभागे गच्छिस्सा-माति त आनेत्वा भोजेत्वा कोट्ठके निमीदापेत्वा साय चोरजेट्ठकस्स आगन्त्वा सुर पिबित्वा मत्तकाले—सामि । सचे इमाय वेलाय तव सपत्त^१ पस्सेय्यासि किन्ति न करेय्यासीति आह ।

इदञ्चिदञ्च करिस्सामीति ।

किं पन सो दूरे ? ननु कोट्ठके निसिन्नोति ?

चोरजेट्ठको उक्क आदाय तत्थ गन्त्वा त दिस्वा गहेत्वा गेहमज्जे पातेत्वा कप्परादीहि यथारुचि पोथेसि । सो पोथियमानोपि अञ्ज किञ्चि अवत्वा “कोधना अकतञ्जू च पिसुणा मित्तदूभिकाति” एत्तकमेव वदति । चोरो त पोथेत्वा बन्धित्वा निपज्जापेत्वा सायमास भुञ्जित्वा सयि । पबुद्धो जिण्णाय सुराय पुन त पोथेतु आरभि । सोपि तानेव चत्ताग्गि पदानि वदति । चोरो चिन्तेसि—अय एव पोथियमानोपि अञ्ज किञ्चि अवत्वा इमानेव चत्ताग्गि पदानि वदति पुच्छिस्सामि नन्ति त पुच्छि—अम्भो पुरिस ! त्व एव पोथियमानोपि कस्मा एतानेव पदानि वदामीति ? [२५३]

तक्कपण्डितो—नेनहि सुणाहीति त कारण आदितो पट्ठाय कथेसि—अह पुब्बे अरञ्ज-वासिको एको तापसो ज्ञानलाभी । स्वाह एत गगाय वुहमान उत्तारेत्वा पटिजग्गि । अथ म एसा पलोभेत्वा ज्ञाना परिहापेमि । स्वाह अरञ्ज पहाय एत पोसेन्तो पच्चन्तगामके वसामि । अथेसा चोरेहि इधानीता अह दुक्ख वसामि, आगन्त्वा म नेतूति मय्हा सासन पेसेत्वा इदानि तव हत्थे पातेसि । इमिना कारणेनाह एव कथेमीति ।

चोरो चिन्तेमि—या एसा एवरूपे गुणसम्पन्ने उपकारके एव विप्पटिपज्जि सा मय्हा कतरन्नाम उपद्दव न करेय्य ? हारेत्वा एसाति । सो तक्कपण्डित अस्सासेत्वा त पबोधेत्वा खग्ग आदाय निक्खम्म एव पुरिस गाम-द्वारे घातेस्सामीति वत्वा नाय मट्ठि बहिगाम गन्त्वा एत हत्थे गण्हाति त ताय हत्थे गाहापेत्वा खग्ग आदाय तक्क-पण्डित पहरन्तो विय त द्विधा छिन्दित्वा ससीस नहात्वा^२ तक्कपण्डित कतिपाह पणीतभोजनेन सन्तप्पेत्वा—इदानि कह गमिस्समीति आह ।

तक्कपण्डितो—घरावासेन मे किञ्च नत्थि इसिपव्वज्ज पव्वजित्वा तत्थेव अरञ्जे वसिस्सा-मीति आह ।

तेन हि अहम्पि पव्वजिस्सामीति । उभोपि पव्वजित्वा त अरञ्जायतन गन्त्वा पञ्चअभिञ्जा अट्ठ च समापत्तियो निव्वत्तेत्वा जीवितपरियोसाने ब्रह्मलोकपरायणा अहेसु ।

सत्था इमानि द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह—

कोधना अकतञ्जू च पिसुणा च विभेदिका ।

ब्रह्मचरियं चर भिक्खु ! सो सुख न विहाहितीति ॥

तत्राय पिण्डत्थो—भिक्खु ! इत्थियो नामेता कोधना उप्पन्न कोध निवारेतु न सक्कोन्ति । अकत-ञ्जू च अतिमहन्तम्पि उपकार न जानन्ति । पिसुणा च पियसुञ्जभावकरणमेव कथं कथेन्ति । विभेदिका मित्ते भिन्दन्ति मित्तभेदनकथं कथनमीलायेव । एवरूपेहि पापकम्मेहि समन्नागता एता किन्ते एताहि? ब्रह्मचरियं चर भिक्खु ! अयं हि मेयुनविरति परिसुद्धट्ठेन ब्रह्मचरियं नाम त चर सो सुखं न विहाहितीति सो त्व एतं ब्रह्म-

चरियवास वमन्तो ज्ञानमुख मग्गमुख फलसुख च न विहाहिंसि । एत सुख न विजहिस्ससि । एतस्मा सुखान परिहायिस्ससीति अत्थो । न परिहायसीतिपि पाठो । अयमेवत्थो ।

सत्या इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेमि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठनभिक्खू सोता पत्तिफले पतिट्ठहि । सत्यापि जातक समोधानेसि । तदा चोरजेट्ठको आनन्दो अहोसि । तक्कपण्डितो पन अहमेवाति ।

तक्कजातक [२५४]

४. दुराजानजातकं

मासु नन्द इच्छति मन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं उपासकं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एको किर सावत्थिवासी उपासको तीसु सरणेषु पञ्चसु च सीलेसु पतिट्ठितो बुद्धमामको धम्म-
मामको संघमामको । भरिया पनस्स दुस्सीला पापधम्मा । यं दिवसं मिच्छाचारं चरति तं दिवसं सतकीता
दासी विय होति । मिच्छाचारस्स पन अकतदिवसे सामिनी विय होति चण्डा फरुसा । सो तस्सा भावं जानितुं
न सक्कोति । अथ ताय उब्बाल्हो बुद्धपट्टानं न गच्छति । अथ नं एकदिवसं गन्धपुष्पानि आदाय आगन्त्वा
वन्दित्वा निसिन्नं सत्था आह—किञ्चु खो त्वं उपासक ! सत्तट्ठदिवसे बुद्धपट्टानं नागच्छसीति ?

घरणी मे भन्ते ! एकास्मि दिवसे सतकीता दासी विय होति एकास्मि सामिनी विय चण्डा फरुसा ।
अहं तस्सा भावं जानितुं न सक्कोमि । स्वाहं ताय उब्बाल्हो बुद्धपट्टानं नागच्छामीति ।

अथस्स वचनं सुत्वा सत्था—उपासक ! मातुगामस्स भावो नाम दुज्जानोति । पुब्बेपि ते पण्डिता
कथयिंसु । त्वं पन तं भवसंखेपगतत्ता सत्त्ववत्थेत्तुं न सक्कोसीति यत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणव-
कसतानि सिप्पं सिक्खापेति । अथेको तिरोरदुवासिको ब्राह्मणमाणवको आगन्त्वा तस्स सन्तिके सिप्पं उग्ग-
ण्हन्तो एकाय इत्थिया पटिवद्धचित्तो हुत्वा तं भरियं कत्वा तस्मिं येव बाराणसीनगरे वसन्तो द्वे तस्सो वेला
आचरियस्स उपट्टानं न गच्छति । सा पनस्स भरिया दुस्सीला पापधम्मा । मिच्छाचारं चिण्णदिवसे दासी विय
होति । आचिण्णदिवसे सामिनी विय चण्डा फरुसा होति । सो तस्सा भावं जानितुं असक्कोन्तो ताय उब्बाल्हो
आकुलचित्तो आचरियस्स उपट्टानं न गच्छति । अथ नं सत्तट्ठदिवसे अतिक्कमित्वा आगतं—किं माणव !
न पञ्चायसीति आचरियो पुच्छि । सो—भरिया मं आचरिय ! एकदिवसं इच्छति पत्थेति दासी विय निहत-
माना होति एकदिवसे सामिनी विय थद्धा चण्डा फरुसा । अहं तस्सा भावं जानितुं न सक्कोमि । ताय
उब्बाल्हो आकुलचित्तो तुम्हाकं उपट्टानं नागतोम्हीति ।

आचरियो—एवमेतं माणव ! इत्थियो नाम दुस्सीला अनाचारं चिण्णदिवसे सामिकं अनुवत्तन्ति
दासी विय निहतमाना होन्ति । अनाचिण्णदिवसे पन मानत्थद्धा हुत्वा सामिकं न गणेन्ति । एवं इत्थियो
नामेता अनाचारा दुस्सीला तासं भावो नाम दुज्जानो । तासु इच्छन्तीसुपि अनिच्छन्तीसुपि मज्झत्तेनेव भवि-
तव्वन्ति वत्वा तस्सोवादवसेन इमं गाथमाह—

मा सु नन्दि इच्छति मं मा सु सोचि न इच्छति ।

थीनं भावो दुराजानो मच्छस्सेवोदके गतन्ति ॥

तत्थ मासु नन्दि इच्छति मन्ति सुकारो निपातमत्तं । अयं इत्थी मं इच्छति पत्थेति मयि सिनेहं करो-
तीति मा तुस्सि । मा सु सोचि न इच्छतीति अयं मं न इच्छतीतिपि मा सोचि । तस्सा इच्छमानाय नन्दि,
अनिच्छमानाय च सोकं अकत्वा मज्झत्तोव होहीति दीपेति । थीनं भावो दुराजानोति इत्थीनं भावो नाम इत्थि-
मायाय पटिच्छन्नता दुराजानो । यथा किं ? मच्छस्सेवोदके गतन्ति यथा मच्छगमनं उदकेन पटिच्छन्नता
दुज्जानं तेनेव सो केवट्टे आगते उदकेन गमनं पटिच्छादेत्वा पलायति । अत्तानं गण्हितुं न देति ।
एवमेव इत्थियो महत्तम्पि दुस्सीलकम्मं कत्वा मयं एवरूपं न करोमाति अत्तना कतकम्मं इत्थिमायाय
पटिच्छादेत्वा सामिके वञ्चेन्ति । एवं इत्थियो नामेता पापकम्मा दुराचारा । तासु मज्झत्तो येव
सुखितो होतीति ।

एव बोविसत्तो जन्तेवानिकस्स ओवाव अदामि । ततो पट्टाय सो तस्सा उपरि मज्झत्तो अहोसि । सापिस्स भरिया आचरियेन किर मे दुस्सीलभावो जातोति ततो पट्टाय न अत्ताचार चरि । सापि तस्स उपासकस्स इत्थी सम्मासम्बुद्धेन किर मय्ह दुराचारभावो जातोति ततो पट्टाय पापकम्म नाम न अकासि ।

सत्थापि इम धम्मदेसन आह्वित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उपासको सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । सत्था अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा जयम्पतिका येव इहानि जयम्पतिका । आचरियो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

दुराजानजातक !

५. अनभिरतिजातकं

यथा नदी च पन्थो चाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो तथारूप येव उपासक आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सो पन परिगणहन्तो तस्सा दुस्सीलभाव आत्वा च भण्डितो चित्तव्याकुलताय सत्तट्टदिवसे उपट्टान न आगमासि । सो एकदिवस विहार गत्वा तधागत वन्दित्वा निसिन्नो कस्मा सत्तट्टदिवसानि नागतोसीति वृत्ते-भरिया मे भन्ते । दुस्सीला । तस्सा उपरि व्याकुलचित्तताय नागतोम्हीति ।

सत्था-उपासक । इत्थीमु अनाचाग एताति कोप अकत्वा मज्झत्तेनेव भवितु वट्टतीति । पुब्बेपि ते पण्डिता कथयिसु । त्व पन भवन्नरेन पटिच्छन्नत्ता त कारण न सल्लक्खेसीति वत्वा तेन याचितो अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वागणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो पुरिमनयेनेव दिसापामोवखो आचरियो अहोसि । अथस्स अन्तेवासिको भरियाय दोस दिस्वा व्याकुलचित्तताय कतिपाह् अनागत्वा एकदिवस आचरियेन पुच्छितो त कारण निवेदेसि । (२५६)

अथस्स आचरियो-तात । इत्थियो नाम सब्बसाधारणा । तासु दुस्सीला एताति पण्डिता कोप न करोन्तीति वत्वा ओवादवमेन इम गायमाह-

यथा नदी च पन्थो च पानागार सभा पदा ।

एव लोकित्थियो नाम नास कुञ्चन्ति पण्डिताति ॥

तत्थ यथा नदीति यथा अनेकतित्था नदी नहानत्थाय सम्पत्तसम्पत्तान चण्डालादीन खत्तियादीनम्पि साधारणा, न तत्थ कोचि नहायितु न लभति नाम । पन्थोति आदीसुपि यथा महामग्गोपि सब्बेस साधारणो, न कोचि तेन गन्तु न लभति । पानागारम्पि सुरागेह सब्बेस साधारण । यो यो पातुकामो सब्बो तत्थ पविसत्तेव । पुञ्जात्थिकेहि तत्थ तत्थ मनुस्सान निवासत्थाय कता सभापि साधारणा । न तत्थ कोचि पविसितु न लभति । महामग्गे पानीयचाटियो ठपेत्वा कता पपापि सब्बेस साधारणा । न तत्थ कोचि पानीय पिवितु न लभति । एव लोकित्थियो नाम एवमेव तात माणव । इमस्मि लोके इत्थियोपि सब्बसाधारणा । तेनेव साधारणट्ठेन नदीपन्थपानागारसभापपासदिसा । तस्मा नास कुञ्चन्ति पण्डिता एतास इत्थीन लामिका एता अनाचारा दुस्सीला सब्बसाधारणाति चिन्तेत्वा पण्डिता छेका बुद्धिसम्पन्ना न कुञ्चन्तीति ।

एव बोधिसत्तो अन्तेवासिकस्स ओवाद अदासि । सो त ओवाद सुत्वा मज्झत्तो अहोसि । भरिया-पिस्स आचरियेन किरिम्हि ज्ञाताति ततो पट्टाय पापकम्म न अकासि । तस्सापि उपासकस्स भरिया सत्थारा किरिम्हि ज्ञानाति ततो पट्टाय पापकम्म न अकासि ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उपासको सोतापत्तिफले पतिट्ठासि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा जयम्पतिकाव एतरहि जयम्पतिका । आचरियब्राह्मणो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

अनभिरतिजातक ।

६. सुदुलबखण्णजातकं

एका इच्छा पुरे आसीनि उद सत्था जेतयने विहरन्तो सकिलेस पारवभ कथेसि ।

एच्छुपन्नवत्थु

एको किर सावत्थिवासी कृतापुत्तो सत्थु धम्मदेसन सुत्वा रत्तनसासने उर' दत्ता पव्वजित्वा पटि-
पन्नको योगावचरो अविस्सट्ठकम्मगट्ठानो हुत्वा एकदिदम सावत्थिय पिण्डाय चरमानो एक अलवत्तपटियत्त
इत्थि दिस्वा सुभवसेन इन्द्रियानि भिन्दित्वा ओलोकेसि । तरसव्वभन्तरे किलेसो चलि । वासिया आकोटि-
तखीरुक्खो विय अहोमि । सो ततो पट्टाय किलेसवसिको हुत्वा नेद कायस्साद न चित्तस्साद (२५७) लभति ।
भन्तमिगमप्पटिभागो सासने अनभिरतो परुग्हेकेसलोमो दीघनखो किलिट्ठवीवरो अहोसि ।

अथस्स इन्द्रियविकार दिम्वा सहायका भिक्खु-किन्नु खो ने आदुसो । न यथा पोराणानि इन्द्रिया-
नीति पुच्छिमु ।

अनभिरतोमि आवुमोति ।

अथ न ने सत्थु सन्तिक नयिम् । स या कि भिक्खन ! अनिच्छमान भिक्खु आदाय आगतत्थाति
पुच्छि ।

अय भन्ते ! भिक्खु अनभिरतोति ।

सच्च किर त्व भिक्खु ! अनभिरतोति ?

सच्च भगवाति ।

को त उक्कण्ठापेसीति ?

अह भन्ते ! पिण्डाय चरन्तो एक इत्थि इन्द्रियानि भिन्दित्वा ओलोकेसि । अथ मे किलेसो चलि ।
तेनम्हि उक्कण्ठितोति ।

अथ न सत्था-अनच्छरियमेत भिक्खु ! य त्व इन्द्रियानि भिन्दित्वा विसभागारम्मण सुभवसेन
ओलोकेन्तो किलेसेहि कम्पितो । पुव्वे पञ्चाभिञ्जाअट्ठसमापत्तिलाभिनो ज्ञानवलेन किलेसे विक्खम्भेत्वा
विसुद्धचित्ता गगनतलवरा बोधिसत्तापि इन्द्रियानि भिन्दित्वा विसभागारम्मण ओलोकयमाना ज्ञाना परि-
हायित्वा किलेसेहि कम्पिता महादुत्तख अनुभविम् । नहि सिनेरुउप्पाटनकवातो हत्थिमत्तमुण्डपव्वतक महा-
जम्बुउम्मूलकवातो छिन्नतटे विरुहगच्छक महाममुद वा पन सोमनकवातो खुद्दतलाक किस्मिच्च देव गण्हति,
एव उत्तमवुद्धीन नाम विसुद्धचित्तान बोधिसत्तान अञ्जाणभावकरा किलेसा तयि कि तज्जिस्सन्ति ? विसु-
द्धापि सत्ता सक्रित्तिस्सन्ति । उत्तमयससमगिनोपि अयस पापुणन्तीति वत्वा अनीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो वासिरट्ठे एक्कस्स महाविभवस्स ब्राह्मणस्स कुले
निव्वत्तित्वा जिञ्जुन पत्तो सव्वसिप्पान पार गत्वा कामे पहाय इसिपव्वज्ज पव्वजित्वा कसिणपरिकम्म
कत्वा अभिञ्जा च समापत्तियो च उप्पादेत्वा ज्ञानसुखेन वीतिनामेन्तो हिमवन्तप्पदेसे वास कप्पेसि । सो
एकस्मि काले लोणम्बलसेवनत्थाय हिमवन्ता ओतणित्वा वाराणसिय पत्वा राजुय्याने वसित्वा पुनदिवसे कत-
सरीर-पटिजगगनो रत्तवाकमय निवासनपारुपन सण्ठपेत्वा अजिन एक्कस्मि असे कत्वा जटामण्डल वन्धित्वा
खारिकामजादाय वाराणसिय भिक्खाय वरमानो रज्जो घरद्वार पापुणि ।

१. स्या० अर । २. स्या० इरियापथे येव ।

राजा चस्स चरियाविहारे^२ येव पसीदित्वा पक्कोसापेत्वा महारहे आसने निसीदापेत्वा पणीतेन खादनीयभोजनीयेन सन्तपेत्वा तं वतानुमोदनं उय्याने वसनत्थाय याचि ।

सो सम्पटिच्छित्वा राजगेहे भुञ्जित्वा राजकुलं ओववदमानो तस्मिं उय्याने सोलसवस्सानि वसि । अथेकदिवसं राजा कुपितं पच्चन्तं वूपसमेत्तुं गच्छन्तो मुदुलकखणं नाम अगमहेसिं (२५८) अप्पमत्ता अय्यस्स उपट्ठानं करोहीति वत्वा अगमासि । बोधिसत्तो रञ्जो गतकालतो पट्ठाय अत्तनो रुचचनवेलाय गेहं गच्छति । अथेकदिवसं मुदुलकखणा बोधिसत्तस्स आहारं सम्पादेत्वा अज्ज अय्यो चिरायतीति गन्धोदकेन नहायित्वा सब्बालंकारपतिमण्डिता महातले चुल्लसयनं पञ्जापेत्वा बोधिसत्तस्स आगमनं ओलोकयमाना निपज्जि ।

बोधिसत्तोपि अत्तनो वेलं सल्लकखेत्वा झाना वुट्ठाय आकासेनेव राजनिवेसनं अगमासि । मुदुल-
कखणा वाकचीरसदं सुत्वाव अय्यो आगतोति वेगेन उट्ठहि । तस्सा वेगेन उट्ठहन्तिया महसाटको भरिस । तापसो सीहपञ्जरेण पविसन्तो देविया विसभागरूपारम्मणं दिस्वा इन्द्रियानि भिन्दित्वा सुभवसेन ओलो-
केसि । अयस्स अब्भन्तरे किलेसो चलि । वासिया पट्टखीररुक्खो विय अहोसि । तावदेवस्स झानं अन्तर-
धायि । छिन्नपक्खो काको विय अहोसि । सो टितकोव आहारं गहेत्वा अभुञ्जित्वाव किलेसकम्पितो पासादा ओरुह् उय्यानं गन्त्वा पण्णसालं पविसित्वा फलकत्थरसयनस्स हेट्ठा आहारं ठपेत्वा विसभागारम्मणे बद्धो किलेसगिना ड्य्हमानो निराहारताय सुक्खमानो सत्तदिवसानि फलकत्थरके निपज्जि ।

सत्तमे दिवसे राजा पच्चन्तं वूपसमेत्वा आगतो नगरं पदक्खिणं कत्वा निवेसनं अगन्त्वाव अय्यं परसा-
मीति उय्यानं गन्त्वा पण्णसालं पविसित्वा तं निपन्नं दिस्वा एकं अफामुकं जातं मञ्जौति पण्णसालं सोधापेत्वा पादे परिमज्जन्तो—किं अय्य ! अफासुकन्ति पुच्छि ।

महाराज ! अञ्जं मे अफासुकं नत्थि, किलेसवसेन पनम्हि पटिवद्धचित्तो जातोति ।

कहं पटिवद्धन्ते अय्य ! चित्तन्ति ?

मुदुलकखणाय महाराजाति ।

साधु अय्य ! अहं मुदुलकखणं तुम्हाकं दम्मीति तापसं आदाय निवेसनं पविसित्वा देवि सब्बालंका-
रपतिमण्डितं कत्वा तापसस्स अदासि । ददमानो येव मुदुलकखणाय सञ्जमदासि तया अत्तनो बलेन अय्यं
रक्खितुं वायमितन्वन्ति ।

साधु देव ! रक्खस्सामीति ।

तापसो देवि गहेत्वा राजनिवेसना ओतरि । अथ नं महाद्वारतो निक्खन्तकाले—अय्य ! अम्हाकं
एकं गेहं लद्धुं वट्टति । गच्छ राजानं गेहं याचाहीति आह ।

तापसो गन्त्वा गेहं याचि । राजा मनुस्सानं वच्चकुटिकिच्चं साधयमानं एकं छड्डितं गेहं दापेसि ।
सो देवि गहेत्वा तत्थ अगमासि । सा पविसित्तुं न इच्छति ।

किं कारणा न पविससीति ?

असुचिभावेनाति ।

इदानीं किं करोमीति ?

पटिजग्गाहि नन्ति वत्वा रञ्जो सन्तिकं पेसेत्वा गच्छ, कुदालं आहर, पच्छिं आहराति आहरापेत्वा
असुचिं च संकारञ्च छड्डापेत्वा गोमयं आहरापेत्वा लिम्पापेत्वा पुनपि गच्छ मञ्चं आहर, दीपं आहर, अत्थ-
रणं आहर, चाटिं (२५९) आहर, घटं आहराति एकमेकं आहरापेत्वा पुन उदकाहरणादीनं अत्थाय आणापेसि ।
सो घटं आदाय उदकं आहरित्वा चाटिं पूरेत्वा नहानोदकं सज्जेत्वा सयनं अत्थरि ।

अथ नं सयने एकतो निसीदन्तं फासुकासु गहेत्वा आकड्डित्वा तव समणभावं वा ब्राह्मणभावं वा न
जानासीति ओनमेत्वा अत्तनो अभिमुखं आकड्डि । सो तस्मिं काले सति पटिलभि । एत्तके पन काले अञ्जा-

णो अहोसि । एव अञ्जाणकरणा किलेसा नाम । “कापच्छन्दनीवरण भिक्खवे । अन्धकरण अञ्जाण-
करण ’न्नि आदिमेत्थ वत्तव्व । सो सति पटित्ताभित्वा चित्तेसि । अय तण्हा वड्ढमाना मम चतूहि अपायेहि
सीम उक्खिपित् न दस्सति अट्ठेव मया इम रञ्जो निर्यादेत्वा हिमवन्त पविमितु वट्ठतीति । सो त आदाय
राजान उपसकमित्वा—महाराज । तव देविया मरुह अत्थो नत्थि, केवल मे दम निस्साय तण्हा वड्ढिताति
वत्वा इम गाथमाह —

एका इच्छा पुरे आसि अलद्धा मुदुलवखण ।

यतो लद्धा अलारवखी इच्छा इच्छ विजायथाति ॥

तत्राय पिण्डत्यो—महाराज । मरुह इम तव देवि मुदुलवखण अलभित्वा पुरे अहो वताह एत
लभेय्यन्ति एका इच्छा आसि एकाव तण्हा उपपज्जि । यतो पन मे अय अलारवखी विमालनेत्ता सोभनलोचना
लद्धा अथ मे सा पुरिमिका इच्छा गेहतण्ह उपकरणतण्ह उपभोगतण्हन्ति उपरूपरि अञ्ज नानपकार इच्छ
विजायथ जनेमि, उप्पादेसि । सा खो पन मे एव वड्ढमाना इच्छा अपायतो सीम उक्खिपितु न दस्सति ।
अनम्मे इमाय भरियाय त्व येव तन भरिय गण्ह । अह पन हिमवन्त गमिस्सामीति ।

तावदेव नट्ठ ज्ञान उप्पादेत्वा आकामे निमिस्सो धम्म देसेत्वा रञ्जो ओवाद् दत्वा आकामेनेव हिम-
वन्त गन्त्वा पुन मनुस्सपथ नाम नागमासि । ब्रह्मविहारे पन भावेत्ता अपरिहीनञ्जानो ब्रह्मलोके निव्वत्ति ।

सत्था इम धम्मदेसन आहस्तिवा मच्चानि पकामेमि । मच्चपण्णियोमाने सो भिक्खु अरहत्ते येव पत्ति-
ट्ठासि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्ता जातक समोयानेमि । तदा राजा आतन्दो, मुदुलवखणा उपपलवण्णा,
इसि पन अहमेवाति ।

मुदुलवखणा जातक ।

७. उच्छृङ्खलातकं

उच्छृङ्गे देव ! मे पुत्तोति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो अञ्जातर जानपदिथि आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एकस्मि हि समये कोसलरट्टे तयो जना अञ्जातरस्मि अटविमुखे कसन्ति । (२६०) तस्मि समये अन्तोअटविय चोरा मनुस्मे विलुम्पित्वा पलायिम् । मनुस्मा ते चोरे परियेसित्वा अपस्सन्ता त ठान आगन्त्वा तुम्हे अटविय विलुम्पित्वा इदानीं कम्मका विय होयाति । ते चोरा इमेति बन्धित्वा आनेत्वा कोसलरञ्जो अदसु । अथेका इत्थी आगन्त्वा अच्छादनम्मे देथ, अच्छादनम्मे देथाति परिदेवन्ती पुनप्पुन राजनिवेसन परियाति । राजा तस्सा सट्टं मुत्वा देयिमिस्मा अच्छादनन्ति आह । साटक गहेत्वा अदसु । सा त दिस्वा नाह एत अच्छादन याचामि, सामिकच्छादन याचामीति आह । मनुस्सा गन्त्वा रञ्जो निवेदयिमु न किरेसा इम अच्छादन कथेति सामिकच्छादन कथेतीति ।

अथन राजा पक्कोमापेत्वा—त्वं किं सामिकच्छादन याचसीति पुच्छि ।

आम देव ! इत्थिया हि सामिको अच्छादन नाम । सामिकम्हि असति सहस्समूलम्पि साटक निवत्था इत्थी नग्गा येव नाम । उमस्स पनत्थस्स माधनत्थ —

“नग्गा नदी अनोदिका नग्ग रट्ट अराजिक,
इत्थीपि विधवा नग्गा यम्मापि दस भातरो”ति ।

इदं सुत्तं आहरितव्व । राजा तस्सा पसन्नो इमे ते तयो जना के होन्तीति पुच्छि ।

एको मे देव ! सामिको, एको भाता, एको पुत्तोति ।

राजा-अहन्ते तुट्ठो इमेसु तीसु एकं देमि । कतमं इच्छसीति पुच्छि ।

मा आह—अहं देव ! जीवमाना एकं सामिकं लभिस्सामि, पुत्तम्पि लभिस्सामेव, मातापितुश्च पन मे मतत्ता भाताव दुल्लभो । भातरम्मे देहि देवाति ।

राजा तुस्सित्वा तयोपि विस्सुज्जेसि । एव त एकिकं निस्साय तयो जना दुक्खतो मुत्ता । त कारणं भिक्खुसङ्घे पाकटं जातं । अथेकदिवसं भिक्खू धम्मसभाय सन्निपतिता—आवुसो ! एकं इत्थिं निस्साय तयो जना दुक्खा मुत्ताति तस्मा गुणकथायं निसीदिमु ।

सत्या आगन्त्वा कायानुत्थं भिक्खवे एतरहि कथायं सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वुत्ते—
न भिक्खवे ! एसा इत्थी इदानीं ते तयो जने दुक्खा मोचेसि, पुब्बेपि मोचेसि येवाति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते तयो जना अटविमुखे कसन्तीति सज्जं पुरिमसदिसमेव । तदा पन रञ्जा तीसु जनेसु कं इच्छसीति वुत्ते सा आह—तयोपि दातुं न सक्कोथ देवाति ।

आमं न सक्कोमीति ।

सचे तयो दातुं न सक्कोथ, भातरम्मे देथाति ।

पुत्तकं वा सामिकं वा गण्हं, किन्ते भातरानि च वुत्ता—एते नाम देव ! सुलभा, भाता पन दुल्लभोति वत्वा इमं गाथमाह —

उच्छृङ्गे देव ! मे पुत्तो पथे धावन्तिपा पति ।

तञ्च देसं न पस्सामि यतो सोदरियमानयेति ॥ (२६१)

तत्थ उच्छङ्गे देव । मे पुत्तोति देव । मय्ह पुत्तो उच्छङ्गे येव । यथा हि अरञ्ज पविसित्वा उच्छङ्गे कत्वा साक' उच्चिनित्वा तत्थ पक्खपन्तिआ उच्छङ्गे साक नाम सुलभ होति, एव इत्थिया पुत्तोपि सुलभो । उच्छङ्गेसाकसदिमोव । तेन वृत्त—उच्छङ्गे देव । मे पुत्तोति । पथे धावन्तिया पत्तीति मग्ग आरय्ह एकिकाय गच्छमानायपि हि इत्थिया पति नाम सुलभो दिट्ठादिट्ठे येव होति । तेन वृत्त—पथे धावन्तिया पत्तीति । तञ्च देस न पस्सामि यतो सोइरिअणानयेति यस्मा पन मे मातापितरो नत्थि तस्मा इदानीं त मातुहुच्छिमस्खात अञ्ज देस न पस्सामि यतो अह समाने उदरे जानत्ता सहउदरियमस्खात भातर आनेय्य, तस्मा भातर येव मे देयाति । राजा सच्च एसा वदतीति तुट्ठचित्तो तयोपि जने वन्वनागारतो आनेत्वा अदासि । सा तयोपि ते जने गहेत्वा गता ।

सत्यापि न भिक्खवे ! इदानीं पुब्बेमेसा इये तयो जने दुक्खा मोचेसि येवाति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक सम्प्राप्तेमि । अतीने चत्तारो एतरहि चत्तारोव । राजा पन अह तेन समयेनानि ।

उच्छङ्गजातकं ।

८. साकेतजातकं

यस्मिं मनो निविसतीति इदं सत्था साकेतं निसाय अञ्जनवने विहरन्तो एकं ब्राह्मणं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

भगवतो किर भिक्खुमड्डघपरिवृतस्स साकेतं निस्साय अञ्जनवनं पविसनकाले एको साकेतनगरवासी महल्लकब्राह्मणो नगरतो वहि गच्छन्तो अन्तरद्वारे दसबलं दिस्वा पादेसु पतित्वा गोप्फकेसु गाल्हं गहेत्वा—तात ! ननु नाम पुत्तेहि जिण्णकाले मातापितरो पटिजग्गितव्वा ? कस्मा एत्तकं कालं अम्हाकं अत्तानं न दस्सेसि ? मया ताव दिट्ठोसि मातरं पन पस्सितुं एहीति—सत्थारं गहेत्वा अत्तनो गेहं अगमासि । सत्था तत्थ गन्त्वा निसीदि पञ्चज्जे आसने सद्धिं भिक्खुसङ्घेन । ब्राह्मणीपि इदानि मे पुत्तो आगतोति आगन्त्वा सत्थु पादेसु पतित्वा—तात ! एत्तकं कालं कहां गतोसि ? ननु नाम मातापितरो महल्लका उपट्ठातव्वाति परिदेवि । पुत्तधीतरोपि एथ भातरं वन्दथाति वन्दापेसि । उभो तुट्ठमानसा महादानं अदंसु । सत्था भत्तकिच्चं निट्ठापेत्वा तेसं द्विन्नम्पि जनानं जरासुत्तं कथेसि । सुत्तपरियोसाने उभोपि अनागामिफले पतिट्ठहिंसु । सत्था उट्ठायासना अञ्जनवनमेव अगमासि ।

भिक्खू धम्मसभायं सन्निसिन्ना कथं समुट्ठापेसुं—आवुसो ! ब्राह्मणो तथागतस्स पिता सुद्धोदनो, माता (२६२) महामायाति जानाति । जानन्तोव सद्धिं ब्राह्मणिया तथागतं अम्हाकं पुत्तोति वदति । सत्थापि अधिवासेति । किन्नु खो कारणन्ति ?

सत्था तेरां कथं सुत्वा—भिक्खो ! उभोपि ते अत्तनो पुत्तमेव पुत्तोति वदन्तीति वत्वा अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

भिक्खवे ! अयं ब्राह्मणो अतीते निरन्तरं पञ्चजातिसत्थानि मय्हं पिता अहोसि । पञ्चजातिसत्थानि चुल्लपिता, पञ्चजातिसत्थानि महापिता, एसापि ब्राह्मणी निरन्तरमेव पञ्चजातिसत्थानि माता अहोसि, पञ्चजातिसत्थानि चुल्लमाता, पञ्चजातिसत्थानि महामाता । एवाहं दियड्ढजातिसहस्सं ब्राह्मणस्स हत्थे संवड्ढो दियड्ढजातिसहस्सं ब्राह्मणिया हत्थे संवड्ढोति तीणि जातिसहस्सानि कथेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाहः—

यस्मिं मनो निविसति चित्तं वापि पसीदति,

अदिट्ठपुब्बके पोसे कामं तस्मिम्पि विस्ससेति ।

तत्थ—यस्मिं मनो निविसतीति यस्मिं पुगले दिट्ठमत्ते येव चित्तं पतिट्ठाति । चित्तं वापि पसीदतीति यस्मिं दिट्ठमत्ते चित्तं पसीदति मुदुक्कं होति । अदिट्ठपुब्बके पोसेति पकतिया तस्मिं अत्तभावे अदिट्ठपुब्बेपि पुगले । कामं तस्मिम्पि विस्ससेति अनुभूतपुब्बसिनेहेनेव तस्मिम्पि पुगले एकसेन विस्ससेति विस्सासं आपज्जति येवाति अत्थो ।

एवं सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा ब्राह्मणो च ब्राह्मणी च एते एव अहेसुं । पुत्तोपि अहमेवाति ।

साकेतजातकं ।

९. विसवन्तजातकं

धिरत्थु तं विसं वन्तन्ति इदं सत्था जतवने विहरन्तो धम्मसेनापतिं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

थेरस्स किर पिट्ठखज्जकं खादनकाले मनुस्सा संघस्स वहुं पिट्ठखादनीयं गहेत्वा विहारं अगमंसु । भिक्खुसङ्घस्स गहितावसेसं वहुं अतिरिक्तं अहोसि । मनुस्सा—भन्ते ! अन्तोगामगतानम्पि गण्हथाति आहंसु । तस्मिं खणे थेरस्स सद्धिविहारी दहरो अन्तोगामं गतो होति । तस्स कोट्टासं गहेत्वा तस्मिं आनागच्छन्ते अति-दिवाहोतीति थेरस्स अदंसु । थेरेन तस्मिं परिभुत्ते दहरो आगमासि ।

अथ नं थेरो—मयं आवुसो ! तुय्हं ठपितखादनीयं परिभुज्जिम्हाति आह ।

सो—मधुरं नाम भन्ते ! कस्स अप्पियन्ति आह ।

महाथेरस्स संवेगो उदपादि । सो इतो पट्ठाथ पिट्ठखादनीयं न खादिस्सामीति अधिट्ठहि । ततो पट्ठाथ किर सारिपुत्तत्थेरेन पिट्ठखादनीयं नाम न खादितपुब्बं । तस्स पिट्ठखादनीयं अखादनभावो भिक्खुसङ्घे [२६३] पाकटो जातो । भिक्खू तं कथं कथेन्ता धम्मसंभायं सन्निसीदिमु ।

अथ सत्था—कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निभिन्नाति पुच्छि । इमाय नामाति च वुत्ते भिक्खवे ! सारिपुत्तो एकवारं जहितकं जीवितं परिच्चजन्तोपि न गण्हति येवाति वत्त्वा अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्तो रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तोपि विसवेज्जकुले निव्वत्तित्वा वेज्जकम्मेन जीविकं कप्पेति । अथेकं जनपदमनुस्सं सप्पो ढसि । तस्स ज्ञातका पमादं अकत्वा खिप्पं वेज्जं आनयिसु ।

वेज्जो आह—किन्ताव ओसवेन, परिभावित्वा विसं हरामि । दट्ठसप्पं आवाहेत्वा दट्ठानतो तेनेव विसं आकड्ढापेमीति ।

सप्पं आवाहेत्वा विसं आकड्ढापेहीति ।

सो सप्पं आवाहेत्वा तया अयं दट्ठोति आह ।

आम मयाति ।

तया दट्ठानतो त्वं येव मुखेन विसं आकड्ढाहीति ।

मया एकवारं जहितकविसं पुन न गहितपुब्बं । नाहं मया जहितविसं कड्ढिस्सामीति ।

सो दारुणि आहरापेत्वा अग्गि कत्वा आह—सचे अत्तनो विसं नाकड्ढसि इमं अग्गिं प विसाति । सप्पो अपि अग्गिं पविसिस्सामि नेवत्तना एकवारं जहितविसं पच्चावमिस्सामीति वत्त्वा इमं गाथमाहः—

धिरत्थु तं विसं वन्तं यमहं जीवितकारणा,

वन्तं पच्चावमिस्सामि मतम्मे जीविता वरन्ति ।

तत्थ धिरत्थूति गरहणत्थे निपातो । तं विसन्ति यमहं जीवितकारणा वन्तं विसं पच्चावमिस्सामि तं वन्तं विसं धिरत्थु । मतम्मे जीविता वरन्ति तस्स विसस्स अपच्चावमनकारणा यं अग्गिं पविसित्वा मरणं, तं मम जीविततो वरन्ति अत्थो ।

एवञ्च पन वत्ता अग्गिं पविसितुं पायासि । अथ नं वेज्जो निवारत्वा नं पुरिसं ओसधेहि च मन्तेहि च निव्विसं अरोगं कत्वा सप्पस्स सीलानि दत्त्वा इतो पट्ठाथ मा कच्चि विहेठेहीति विस्सज्जेसि ।

सत्थापि न भिक्खवे ! सारिपुत्तो एकवारं जहितकं जिवितम्पि परिच्चजन्तो पुन गण्हतीति इमं धम्म-देसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा सप्पो सारिपुत्तो अहोसि । वेज्जो पन अहमेवाति ।

विसवन्तजातकं ।

१०. कुदालजातकं

न त जित साधु जितन्ति इदं सत्या जेनवने विहरन्तो चित्तहृत्थसारिपुत्तत्थेरे आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो किर सावत्थिय एको कुलदारको । अथकदिवस कसित्वा आगच्छन्तो विहार पविसित्वा एकस्स भेरस्स पत्ततो सिनिद्ध मयुर पणीतभोजन लभित्वा चिन्तेसि—मय रत्ति दिव सहत्थेन नाना कम्मणि कुरु-मानापि एवरूप मयुराहार न लभाम, मयापि समणेन भवितव्वन्ति ।

सो पव्वजित्वा मासद्धमासच्चयेन अयोनिमो मनमिकरोन्तो किलेसवसिको हुत्वा विव्वभमित्वा पुन भत्तेन किलमन्तो आगन्त्वा पव्वजित्वा अभिवम्म उग्गण्हि । इमिनाव उपायेन छवारे विव्वभमित्वा पव्वजितो । ततो सत्तमे भिक्खुभावे मत्तप्पहारणिको हुत्वा बह्भिक्खू धम्म वाचेन्तो विपस्सन वड्डेत्वा अरहत्त पापुणि । अथस्स सहायका भिक्खू—किन्नुगो आवुसो । चित्त । पुव्वे निय ते एतरहि किलेमा न वड्डेन्तीति परिहास करिस् ।

आवुसो । अभव्वो दानाह् इतो पट्टाय गिहीभावस्साति ।

एव तस्मि अरहत्त पत्ते धम्ममभाय कथा उदपादि—आवुसो । एवरूपस्स नाम अरहत्तस्स उपनिस्सये सति आयस्मा चित्तहृत्थसारिपुत्तो छग्गत्तु उपपव्वजितो । अहो । महादोसो पुथुज्जनभावोति ।

सत्या आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्तिसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते—भिक्खवे । पुथुज्जनचित्त नाम लट्ठक दुन्निग्गह, आरम्भणवसेन गन्त्वा अल्लीयति । एक वार अल्लीन न सक्का होति खिप्प मोचेत्तु । एवरूपस्स चित्तस्स दमथो साधु । दन्तमेव हि त सुख आवहतीति वत्वा आह—

“दुन्निग्गहस्स लट्ठनो यत्थ कामनिपातिनो,

चित्तस्स दमथो साधु चित्त दन्त सुखावह” ।^१

तस्स पन दुन्निग्गहणताय पुव्वेपि पण्डिता एक कुदालक निस्साय त जहितु असक्कोन्ता लोभवसेन छक्खत्तु उपपव्वजित्वा सत्तमे पव्वजितभावे भान उप्पादेत्वा त लोभ निग्गण्हिसूति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो मणिककुले निव्वत्तित्वा विञ्जुत पापुणि । कुदालपण्डितोतिस्स नाम अहोसि । सो कुदालकेन भूमिपरिकम्म कत्वा साकञ्चेव अलावुकुम्भण्डिएलालुकादीनि च वपित्वा तानि विक्किणन्तो कपणजीविक कप्पेति । त हिस्स एक कुदालक ठपेत्वा अञ्ज धन नाम नत्थि । सो एकदिवस चिन्तेसि किम्मे घरावासेन ? निक्खमित्वा पव्वजिस्सामीति । अथेकदिवस त कुदालक पटि-च्छन्नट्टाने ठपेत्वा इसिपव्वज्ज पव्वजित्वा त कुदालकमनुस्सरित्वा लोभ छिन्दितु असक्कोन्तो कुण्ठ-कुदालक निस्साय उपपव्वजि । एव दुतिय तनियम्पीति छ वारे त कुदालक पटिच्छन्ने ठाने निक्खिपित्वा पव्वजितो चेवुपपव्वजितो च । [२६५]

सत्तमे पन वारे चिन्तेसि अहं मम इमं कुण्ठकुदालक निस्साय पुनपुन उपपव्वजितो । इदानीं त महा-नदिय पक्खित्वा पव्वजिस्सामीति । नदीतीर गन्त्वा सच्चरम पतितट्टान पस्सिस्सामि पुनागन्त्वा उद्धरितु-कामता भवेय्याति त कुदालक दण्डे गहेत्वा नागबलो यामसम्पन्नो सीसस्स उपरिभागे तिक्खत्तु आविञ्जेत्वा^२ अक्खीनि निम्मीलेत्वा नदीमज्जे विपित्वा जित मे जित मेति तिक्खत्तु सीहनाद नदि ।

१ धम्मपद, चित्तवग्गो ।

२ स्या०—ग्राविज्झित्वा ।

तस्मिं खणे वाराणसीराजा पञ्चन्तं वूपसमेत्वा आगतो नदिया सीसं नहायित्वा सञ्चालङ्कारपति-
मण्डितो हृत्थिक्खन्धेन गच्छमानो तं बोधिसत्तस्स सद्दं सुत्वा अयं पुरिसो जितं मेति वदति, कोनुखो एतेन जितो ?
पक्कोसथ नन्ति पक्कोसापेत्वा—भो ! पुरिसु ! अहं ताव विजितसङ्गामो इदानीं जयं गहेत्वा आगच्छामि,
तया पन को जितोति पुच्छि ।

बोधिसत्तो—महाराज ! तया सङ्गाम-सहस्सम्पि सङ्गामसतसहस्सम्पि जिनन्तेन दुज्जितमेव
किलेसानं अजितत्ता । अहं पन अब्भत्तरे लोभं निगगण्हन्तो किलेसे जिणन्ति कथेन्तो येव महानदि ओलोकेत्वा
आपोकसिणारम्मणं भानं निव्वत्तेत्वा सम्पत्तानुभावो आकासे निसीदित्वा रञ्जो धम्मं देसेन्तो इमं गाथमाह—

न तं जितं साधु जितं यं जितं अवजीयति,
तं खो जितं साधु जितं यं जितं नावजीयतीति ।

तत्थ न तं जितं साधु जितं यं जितं अवजीयतीति यं पञ्चामित्ते पराजिणित्वा रट्ठं जितं पटिलद्धं पुन
जितेहि पञ्चामित्तेहि अवजीयति तं जितं साधु नाम न होति । कस्मा ? पुन अवजीयन्तो । अपरो नयो-
जितं वुच्चति जयो । यो पञ्चामित्तेहि सद्धिं युज्झित्वा अधिगतो जयो पुन तेसु जिनन्तेसु पराजयो होति सो
न साधु, न सोभनो । कस्मा ? यस्मा पुन पराजयोव होति । तं खो जितं साधु जितं यं जितं नाव जीयतीति
यं खो पन पञ्चामित्ते निम्मथत्वा जितं पुन तेहि नावजीयति, यो वा एकवारं लद्धो जयो पुन पराजयो न होति
तं जितं साधु जितं सोभनं । सो जयो साधु सोभनो नाम होति । कस्मा ? पुन नावजीयन्तो । तस्मा त्वं
महाराज ! सहस्सक्खत्तुम्पि सतसहस्सक्खत्तुम्पि सङ्गामसीसं जिणित्वापि सङ्गामयोधो नाम न होति ।
किं कारणा ? अत्तनो किलेसानं अजितत्ता । यो पन एकवारम्पि अत्तनो अब्भत्तरे किलेसे जिनाति अयं
उत्तमो सङ्गामसीसयोधोति आकासे निसिन्नको एवं बुद्धलील्हाय रञ्जो धम्मं देसेसि । उत्तमसङ्गामयोध-
भावो पनेत्थ :—

“यो सहस्सं सहस्सेन सङ्गामे मानुसे जिने,
एकं च जेय्यं मत्तानं स वे सङ्गामजुत्तमो”ति ।^१

इदं सुत्तं साधकं । रञ्जो पन धम्मं सुणन्तस्सेव तदङ्गपहानवसेन किलेसा पहीणा पव्वज्जाय चित्तं
नमि । राजबलस्सापि तथेव किलेसा पहीयिसु ।

राजा—इदानीं तुम्हे कहं गमिस्सथाति ? बोधिसत्तं पुच्छि ।

हिमवन्तं पविसित्वा इसिपव्वज्जं पव्वजिस्सामि महाराजाति ।

राजा तेनहि अहम्पि पव्वजिस्सामीति बोधिसत्तेनेव सद्धिं निक्खमि । बलकायो ब्राह्मणगहपतिका
सब्बा सेणियोति सब्बोपि तस्मिं ठाने सन्निपतितो जनकायो रञ्जो सद्धिं येव निक्खमि । वाराणसीवासिनो
अम्हाकं किर राजा कुद्दालपण्डितस्स धम्मदेसनं सुत्वा पव्वज्जाभिमुखो हुत्वा सद्धिं बलकायेनेव निक्खन्तो मयं
इध किं करिस्सामाति द्वादसयोजनिकाय वाराणसिया सकलनगरवासिनो निक्खमिस्सु । द्वादसयोजनिका
परिसा अहोसि । तं आदाय बोधिसत्तो हिमवन्तं पाविसि तस्मिं खणे सक्कस्स देवरञ्जो निसिन्नासनं उण्हा-
कारं दस्सेसि ।

सो आवज्जमानो कुद्दालपण्डितो महाभिनिक्खमणं निक्खन्तोति दिस्वां महासमागमो भविस्सति
वसनट्टानं लद्धं वट्टतीति विस्सकम्मं^२ आमन्तेत्वा—तात ! कुद्दालपण्डितो महाभिनिक्खमणं निक्खन्तो वसन-
ट्टानं लद्धं वट्टति । त्वं हिमवन्तप्पदेसं गन्त्वा सममूभिभागे दीघसो तिसयोजनं वित्थारतो पण्णरसयोजनं
अस्समपदं मापेहीति आह । सो साधु देवाति पटिस्सुत्वा गन्त्वा तथा अकासि । अयमेत्थ सङ्खेपो । वित्थारो
पन हत्थीपालजातके आवीभविस्सति । इदञ्च हि तञ्च एकपरिच्छेदमेव ।

१ धम्मपद, सहस्सवग्गो ।

२. स्या०—विस्सकम्मं

विस्सकम्मोपि अस्समपदे पणसालं मापेत्वा दुस्सद्दे मिगे च सकुणे च अमनुस्से च पटिक्कमापेत्वा तेन तेन दिसाभागेन एकपदिकमग्गं निम्मिनित्वा अत्तनो वसनट्टानमेव अगमासि । कुदालपण्डितोपि तं परिसं आदाय हिमवन्तं पविसित्वा सक्कदत्तियं अस्समपदं गत्वा विस्सकम्ममेव मापितं पव्वजित-परिक्खारं गहेत्वा पठमं अत्तना पव्वजित्वा पच्छा परिसं पव्वाजेत्वा अस्समपदं भाजेत्वा अदासि । सत्त राजानो सत्त रज्जानि छड्ढियसु । तिसयोजनं अस्समपदं पूरि । कुदालपण्डितो सेसकसिणेषुपि परिकम्मं कत्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा परिसाय कम्मट्टानं आचिक्खि । सव्वे समापत्तिलाभिनो हुत्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोक-परायणा अहेसु । ये पन तेसं पारिचरियं अकंसु ते देवलोकपरायणा अहेसु । (२६७)

सत्था एवं भिक्खवे ! चित्तन्नामेतं किलेसवसेन अल्लीनं दुम्मोचयं होति उप्पन्ना लोभधम्मा दुप्पजहा एवरूपेपि पण्डिते अञ्ज्याणे करोन्तीति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्च परियोसाने केचि सोतापन्ना अहेसु, केचि सक्कदागामिनो, केचि अनागामिनो, केचि अरहत्तं पापुणिसु । सत्थापि अनुसन्धि षट्ठेत्वा जातकं समोथानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि । परिसा बुद्धपरिसा, कुदालपण्डितो पन अहमेवाति ।

कुदालजातकं ।

इत्थिवग्गो सत्तमो ।

८. “वरणवग्गवणना”

१. वरणजातकं

यो पुब्बे करणीयानीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो कुटुम्बियपुत्ततिस्सत्थेरे आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

एकस्मि किर दिवसे सावत्थिवासिनो अञ्जामञ्ज साहायका तिसमत्ता कुलपुत्ता गन्धपुप्फवत्थादीनि गहेत्वा सत्थु धम्मदेसन सुणिस्सामाति महाजनपरिदुता जेतवनं गन्त्वा नागमालक-विसालमालकादिसु थोकं निसीदित्वा सायणहसमये सत्थरि मुग्गभि-गन्धवामिताय पण्डितिनो निक्खमित्वा धम्मसभं गन्त्वा अल-ङ्कनवृद्धासने निमिन्ने सपरिवारा धम्मसभं गन्त्वा सत्थारं गन्धपुप्फेहि प्जेत्वा चक्रङ्किततलेसु फुलपदुम-ससिरीकेसु पादेसु वन्दित्वा एकमन्तं निमिन्ना धम्मं सुणिम् । अथ नेस एतदहोसि यथा यथा खो मय भगवता धम्मं देसितं आज्ञानाम् । प० पव्वजेय्यामाति । ते तथागतस्सा धम्मसभातो निक्खन्तकाले तथागत उपसङ्कमत्वा वन्दित्वा पव्वज्जं याचिम् । तेम सत्था पव्वज्जं अदासि ।

ते आचरियुपज्झाये आगधेत्वा उपसम्पदं लभित्वा पच्च वस्मानि आचरियुपज्झायानं सन्तिके वसित्वा द्वे मातिका पगुणं कत्वा कप्पियाकप्पियं ज्ञात्वा तिस्सो अनुमोदना उग्गणिहत्वा चीवरानि सिब्बेत्वा रजित्वा समणधम्मं करिस्सामाति आचरियुपज्झाये आपुच्छित्वा सत्थारं उपसङ्कमत्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसीदित्वा—मय भन्ते ! भवेसु उक्कण्ठिता जानिजराव्याधिभरणभयभीता तेसं नो ससारपरिमोचनत्थाय कम्मट्ठानं कथेथाति याचिम् । सत्था तेसं अट्ठितसायं कम्मट्ठानेसु सम्पायं विदित्वा एकं कम्मट्ठानं कथेसि ।

ते सत्थु सन्तिके कम्मट्ठानं गहेत्वा सत्थारं वन्दित्वा पदक्खिणं कत्वा परिवेणं गन्त्वा आचरियुपज्झाये ओलोकेत्वा पत्तचीवरं आदाय समणधम्मं करिस्सामाति निक्खमिस्सु ।

अथ नेस अब्भन्तरे एको भिक्खु नामेनं कुटुम्बियपुत्तं तिस्सत्थेरे नाम कुसीतो हीनविरियो रसगिद्वो । सो एव चिन्तेसि अहं नेव अरञ्जो वसितुं न पवानं पदहितुं न [२६८] भिक्खाचरियाययापेतुं सक्खिस्सामि, को मे गमनेन अत्थो निवत्तिस्सामीति । सो विरियं ओस्सजित्वा ते भिक्खू अनुगन्त्वा निवत्ति । तेपि खो भिक्खू कोसलेसु चारिकं चरमाना अञ्जातरं पच्चन्तगामं गन्त्वा तं उपनिस्साय एकस्मि अरञ्जायतने वस्सं उपगन्त्वा अन्तो तेमासं अप्पमत्ता घटेन्ता वायमन्ता विपस्मनाग्गं गाहापेत्वा पठवि उन्नादयमाना अरहन्तं पत्वा बुत्थं वस्सा पवारेत्वा पटिलद्धगुणं सत्थु आरोचेस्सामाति ततो निक्खमित्वा अनुपुब्बेन जेतवनं पत्वा पत्तचीवरं पटि-सामेत्वा आचरियुपज्झाये दिस्वा तथागतं दट्ठुकामा सत्थु सन्तिकं गन्त्वा वन्दित्वा निसीदिसु । सत्था तेहिं सद्धिं मवुरपटिसन्थारं अकासि । ते कतपटिसन्थारा अत्तनो पटिलद्धगुणं तथागतस्स आरोचेसु । सत्था ते भिक्खू पससि ।

कुटुम्बियपुत्ततिस्सत्थेरो सत्थारं तेमं गुणकथं कथेन्तं दिस्वा सयम्पि समणधम्मं कातुकामो जातो । तेपि खो भिक्खू मयम्पि भन्ते ! तमेव अरञ्जवासं गन्त्वा वयिस्सामाति सत्थारं आपुच्छिम् । सत्था साधूतिं अनुजानि । ते सत्थारं वन्दित्वा परिवेणं अगमसु । अथ सो कुटुम्बियपुत्ततिस्सत्थेरो रत्तिभागसमनन्तरे अच्चारद्धविरियो हुत्वा अतिवेगेन समणधम्मं करोन्तो मज्झिमयामसमनन्तरे आलम्बणफलकं निस्साय ठित-कोव निदायन्तो परिवत्तित्वा पति । उरट्ठिकं तस्स भिज्जि । वेदना महन्ता जाता । तेसं भिक्खून् तं पटि-जग्गन्तानं गमनं न सम्पज्जि ।

अथ ने उपट्ठानवेलाय आगते सत्था पुच्छि—ननु तुम्हे भिक्खवे ! स्वे गमिस्सामाति हिंय्यो आपुच्छिं थाति ?

आमं भन्ते ! अपि च खो पनम्हाकं सहायको कुटुम्बियपुत्ततिस्सत्थेरो अकाले अतिवेगेन समणधम्मं करोन्तो निद्दभिभूतो परिवत्तित्वा पतितो उरट्ठिकस्स भिन्ना तं निस्साय अम्हाकं गमनं न सम्पन्नन्ति ।

सत्था न भिक्खवे ! इदानेवेम अत्तनो हीनविरियभावेन अकाले अतिवेगेन विरियं करोन्तो तुम्हाकं गमनन्तरायं करोति पुब्बेपेस तुम्हाकं गमनन्तरायं अकासि येवाति वत्वा तेहि याचितो अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते गन्धाररट्ठे तक्कसिलायं बोधिसत्तो दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकसतानि सिप्पं उगण्हापेति । अथस्स ते माणवा एके-दिवसं दासं आहरणत्थाय अरञ्जं गत्वा दारुनि उद्धरिंसु । तेसं अन्तरे एको कुसीतमाणवो महत्तं वरणरुक्खं दिस्वा सुक्खरुक्खो एसोति सञ्जाय मुहुत्तं ताव निपज्जित्वा पच्छा रुक्खं अभिरुहित्वा दारुनि पातेत्वा आदाय गमिस्सामीति उत्तरसाटकं पत्थरित्वा निपज्जित्वा काकच्छमानो निदं ओक्कमि । इतरे माणवका दारुकलापे बन्धित्वा आदाय गच्छन्ता तं पादेन पिट्ठियं पहरित्वा पबोधेत्वा अगमंसु । [२६६]

कुसीतमाणवो उट्ठाया अक्खीनि पुञ्छित्वा पुञ्छित्वा अविगतनिद्दोव तं रुक्खं अभिरुहित्वा साखं गहेत्वा अत्तनो अभिमुखं आकड्ढित्वा भञ्जन्तो भिज्जित्वा उट्ठितकोटिया अत्तनो अक्खिं भिन्दापेत्वा एकेन हत्थेन तं पिधाय एकेन हत्थेन अल्लदारुनि भञ्जित्वा रुक्खतो ओरुह् दारुकलापं बन्धित्वा उक्खिपित्वा वेगेन गत्वा तेहि पातितानं दारुनं उपरि पातेसि । तं दिवसं च जनपदगामके एकं कुलं स्वे ब्राह्मणवाचकं करिस्सामाति आचरियं निमन्तेसि । आचरियो माणवके आह—ताता ! स्वे एकं गामं गन्तव्वं तुम्हे पन निराहारा न सक्खिस्सथ गन्तुं पातोव यागुं पचापेत्वा तत्थ गत्वा अत्तनो लद्धकोट्टासं च अम्हाकं पत्तकोट्टासं च सब्बं आदाय आगच्छथाति ।

ते पातोव यागुपाचनत्थाय दासिं उट्ठापेत्वा खिप्पं नो यागुं पचाहीति अहंसु । सा दारुनि गण्हन्ती उपरि ठितानि अल्लवरणदारुनि गहेत्वा पुनप्पुनं मुखवातं ददमानापि अग्निं उज्जालेतुं असक्कोन्ती सुरियं उट्ठापेसि । माणवका अति दिवा जातो इदानि न सक्का गन्तुन्ति आचरियस्स सन्तिकं अगमिंसु । आचरियो किं ताता ! न गतत्थाति ? आम आचरिय ! न गतम्हाति । किं कारणाति ? असुको नाम कुसीतमाणवो अम्हेसि सद्धिं दारुवनं गत्वा वरणरुक्खमूले निदायित्वा पच्छा वेगेनारुह् अक्खिं भिन्दापेत्वा अल्लवरणदारुनि आहरित्वा अम्हेहि आनीतदारुनं उपरि पक्खिपि । यागुपाचिका तानि सुक्खदारुसञ्जाय गहेत्वा याव सुरियस्सुग्गमना उज्जालेतुं नासक्खि । इमिना नो कारणेन गमनन्तरायो जातोति । आचरियो माणवेन कत्तकम्मं सुत्वा अन्धबालानं कम्मं निस्साय एवरूपाव परिहानि होतीति वत्वा इमं गाथं समुट्ठापेसिः—

यो पुब्बे कारणीयानि पच्छा सो कातुमिच्छति,

वरणकट्ठभञ्जोव स पच्छा अनुत्पत्तीति ।

तत्थ—स पच्छा अनुत्पत्तीति यो कोचि पुग्गलो इदं पुब्बे कत्तव्वं इदं पच्छाति अवीमंसित्वा पुब्बे करणीयानि पठममेव कत्तव्वकम्मानि पच्छा करोति अयं वरणकट्ठभञ्जो अम्हाकं माणवको विय सो बालपुग्गलो पच्छा अनुत्पत्तिं सोचति परिदेवतीति अत्थो । एवं बोधिसत्तो अन्तेवासिकानं इमं कारणं कथेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्मं गतो ।

सत्था न भिक्खवे ! इदानेवेस तुम्हाकं अन्तरायं करोति पुब्बेपि अकासि येवाति वत्वा इमं धम्मवेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घट्टेत्वा जातकं समोधानेसि तदा अक्खिभेदम्पत्तो माणवो उरुभेदम्पत्तो भिक्खु अहोसि । सेसमाणवा बुद्धपरिसा, आचरियब्राह्मणो पन अहमेवाति । (२७२)

वरणजातकं

२. सीलवनागजातकं

अकतञ्जूस पोसस्साति इदं सत्था बेल्वने बिहरन्तो देवदत्तं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नूयत्थु

धम्मसभायं भिक्खू आवुसो ! देवदत्तो अकतञ्जू तथागतस्स गुणे न जानातीति कथेन्ता निसीदिसु । सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते—न भिक्खवे ! इदानीव देवदत्तो अकतञ्जू पुब्बेपि अकतञ्जूयेव । न कदाचि मय्हं गुणं जानातीति वत्वा तेहि याचितो अतीतं आहरि :—

अतीतयत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो हिमवन्तप्पदेसे हत्थियोनियं निब्बत्ति । सो मातु-कुच्छित्तो निक्खन्तो सव्वसेतो अहोसि रजतपुञ्जसन्निभो । अक्खीनि पनस्स मणिगुलसदिसानि पञ्जायमान-पञ्चप्पसादानि अहेत्तुं, मुखं रत्तकम्बलसदिसं, सोण्डं सुवण्णञ्चिन्दुपतिमण्डितं रजतदामं विय चत्तारो पादा कत-लाखापरिकम्मा विय, एवमस्स दसहि पारमीहि अलङ्कतो रूपगप्पत्तो अत्तभावो अहोसि । अथ नं विञ्जुत्तं पत्तं सकलहिमवन्ते वारणा सन्निपतित्वा उपट्ठहन्ता विचरिस्सु । एवं सो असीतिसहस्सवारणपरिवारो हिम-वन्तप्पदेसे वसमानो अपरभागे गणे दोसं दिस्वा गणम्हा कायविवेकं गत्वा एककोव अरञ्जे वासं कप्पेसि । सीलवन्तताय च पगस्ससीलवनागराजत्वेव नामं अहोसि । अथेको वाराणसीवासिको वनचरको हिमवन्तं पविसित्वा अत्तनो आजीवभण्डकं गवेसमानो दिसा ववत्थापेतुं असक्कोन्तो मग्गमूल्हो हुत्वा मरणभयभीतो बाहा पग्गय्ह परिदेवमानो चरति ।

बोधिसत्तो तस्स तं बलवपरिदेवितं सुत्वा इमं पुरिसं दुक्खा मोचेस्सामीति कारुञ्जेन चोदितो तस्स सन्तिकं अगमासि । सो तं दिस्वाव भीतो पलायि । बोधिसत्तो तं पलायन्तं दिस्वा तत्थेव अट्ठासि । सो पुरिसो बोधिसत्तं ठितं दिस्वा अट्ठासि । बोधिसत्तो पुन अगमासि । सो पुन पलायित्वा तस्स ठितकाले ठत्वा चिन्तेसि । अयं वारणो मम पलायनकाले तिट्ठति ठितकाले आगच्छति नायं मय्हं अनत्थकामो इमम्हा पन मं दुक्खा मोचतुकामोव भविस्सतीति सूरु हुत्वा अट्ठासि । बोधिसत्तो तं उपसङ्गकमित्वा—कस्मा भो ! त्वं पुरिस ! परिदेवमानो विचरसीति पुच्छि ।

सामि ! दिसा ववत्थापेतुं असक्कोन्तो मग्गमूल्हो हुत्वा मरणभयेनाति ।

अथ नं बोधिसत्तो अत्तनो वसनट्ठानं नेत्वा कतिपाहं फलाफलेहि सन्तप्पेत्वा भो पुरिस ! मा भायि अहं तं मनुस्सपथं नेस्सामीति अत्तनोपिट्ठे निसीदापेत्वा मनुस्सपथं पायासि । (२७१) अथ खो सो मित्तहूभी पुरिसो सचे कोचि पुच्छिस्सति आचिविखतव्वं भविस्सतीति बोधिसत्तस्स पिट्ठे निसिन्नो येव रुक्खनिमित्तं पव्वतनिमित्तं उपधारेन्तोव गच्छति । अथ नं बोधिसत्तो अरञ्जा नीहरित्वा वाराणसीगामी महामग्गे ठपेत्वा भो पुरिस ! इमिना मग्गेन गच्छ मय्हं पन वसनट्ठानं पुच्छित्तोपि अपुच्छित्तोपि मा कस्सचि आचिक्खीति तं उय्योजेत्वा अत्तनो वसनट्ठानं येव अगमासि ।

अथ सो पुरिसो वाराणसिं गत्वा अनुविचरन्तो दन्तकारवीथीं पत्वा दन्तकारे दन्तविकतियो कूरुमाने दिस्वा—किम्पन भो ! जीवदन्तम्पि लभित्वा गण्हेय्याथाति ?

भो किं वदसि ? जीवदन्तो नाम मतहत्थिदन्ततो महग्घतरोति ।

तेनहि अहं वो जीवदन्तं आहरिस्सामीति पाथेय्यं गहेत्वा खरककचं आदाय बोधिसत्तस्स वसनट्ठानं अगमासि । बोधिसत्तो तं दिस्वा—किमत्थं आगतोसीति पुच्छि ।

अहं सामि ! दुग्गतो कपणो जीवितुमसक्कोन्तो तुम्हे दन्तखण्डं याचित्वा सचे दस्सथ तं आदाय गत्वा विक्किणित्वा तेन मूलेन जीविस्सामीति आगतोति ।

होतु भो ! दन्तं ते दस्सामि सचे दन्तकप्पनत्थाय ककचं अत्थीति ।

ककचं गहेत्वा आगतोम्हि सामीति ।

तेनहि दन्ते ककचेन कन्तित्वा आदाय गच्छाति ।

बोधिसत्तो पादे मम्मिञ्जेत्वा गोनिमिन्नक निसीदि । सो तस्स द्वेपि अगदन्ते छिन्दि ।

बोधिसत्तो ते दन्ते सोण्डाय गहेत्वा-भो । पुरिस । नाह एते दन्ता मय्ह अप्पिया अमनापाति दम्मि, इमेहि पन मे दन्नेहि सहम्मगुणेन मतसहम्मगुणेन सब्बधम्मपटिवेवनसमत्थ सब्बञ्जुतञ्जाण पियतर, तस्स मे इद दन्तदानं सब्बञ्जुतञ्जाणपटिविञ्जनत्थाय होतुति सब्बञ्जुतञ्जाणस्स आवज्जन^१ कत्वा दन्तयुगल अदामि ।

सो त आदाय गन्त्वा विक्किणित्वा तम्मि मूले खीणे पुन बोधिसत्तस्स सन्तिक गन्त्वा-सामि । तुम्हाक दन्ते विक्किणित्वा लद्धमूल मय्ह इणसोवनमत्तमेव जात, अवसेसदन्ते मे देथाति आह ।

बोधिसत्तो साधूति पटिस्सुणित्वा पुरिमनयेनेव कप्पापेत्वा अवसेसदन्ते अदासि । सो तेपि विक्किणित्वा पुन आगत्वा-सामि । जिवित् न सक्कोमि, मूलदाठा मे देहीति आह ।

बोधिसत्तो साधूति वत्वा पुग्गिमनयेनेव निमीदि । सो पापपुरिसो महासत्तस्स रजतदामसदिस सोण्ड महमानो केलामकूटमदिस कुम्भ अभिस्सुत्तिवा उभो दन्तकोटियो पण्हिया पहरन्तो मम वियूहित्वा कुम्भ आरुह्ण खरकरुचेन मूलदाठा कप्पेत्वा पक्कामि । बोधिसत्तस्स दम्मनूपचार विजहन्ते विजहन्ते येव पन तस्मि पाप-पुरिसे चतुनहुताधिकानि द्वियोजनमनमहम्मानि बहलघनपठवी मिनेरुयुगन्धरादयो महाभारे दुग्गन्धजेगुच्छानि [२७२] गूयमुत्तादीनि च वारेतु समन्थापि तम्म अगुणरामि वारेतु अमक्कोन्ति विय भिज्जित्वा विवरमदासि । तावदेव अविचिमहातिरयतो जाला निस्सवमित्वा न मित्तदुभीपुरिस कुलसन्तकेन कम्बलेन पारुपन्ति विय परिकल्पित्वा गण्हि । एव तम्म पापपुग्गलस्स पठवि, पविट्टकाले तस्मि वनमण्डे अविवत्था रुक्खदेवता अकतञ्जु मित्तदुभिपुग्गल चक्कवत्तिरज्ज दत्वापि तोमेत् न सक्कोतीति वन उन्नादेत्वा धम्म देसयमाना इम गायमाह —

अकतञ्जुस्स पोसस्स निच्च विवरदस्सिनो,
सब्ब चे पठाव दज्जा नेव न अभिराधयेति ।

तत्थ-अकतञ्जुस्साति अत्तनो कतगुण अजानन्तस्स । पोसस्साति पुरिसस्स । विवरदस्सिनोति छिद्दमेव ओकासप्पेव ओलोकेन्नस्स । सब्ब चे पठाव दज्जाति सचेपि तादिसस्स पुग्गलस्स सकल चक्कवत्ति-रज्ज इम वा पन महापठाव परिवत्तेत्वा पठवोज ददेय्य । नेव न अभिराधयेति एव करोन्तोपि एवरूप कत-गुणविद्धसक कोचि परितोसेत् वा पमादेत् वा न सक्कुण्य्याति अत्थो । एव सा देवता त वन उन्नादेत्वा धम्म देसेसि । बोधिसत्तो यावतायुक्क ठत्वा यथाकम्म अगमामि ।

सत्ता न भिस्सवे । देवदत्तो इदानेव अकतञ्जु पुव्वेपि अकतञ्जुयेवाति वत्वा इम धम्मदेसन आहर्त्वा अनुस्सन्धि घट्टेत्वा जानक समोवानेसि । तदा मित्तदुभी पुग्गलो देवदत्तो अहोसि रुक्खदेवता सारि-पुत्तो, सीलवनागराजा पन अहमेवाति ।

सीलवनागराजजातक ।

३. सच्चंकिरजातकं

सच्च किरवमाहसूति इद सत्था वेलुवने विहरन्तो वथाय परिसक्कन आगम्भ कथेमि ।

पच्चुपन्नवत्थु

भिक्षुसङ्घस्मि हि धम्मसभाय निसीदित्वा आवुसो । देवदत्तो सत्थु गुण न जानाति वथायेव परि-
सक्कतीति देवदत्तस्स अगुण कथेन्ते सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्षवे । एतरहि कथाय सन्निमित्ताति पुच्छित्वा
इमाय नामाति वुत्ते न भिक्षवे । इदानीव देवदत्तो मय्ह वथाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्कि येवाति बत्वा
अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसिय बह्मदने रज्ज कारेन्ते तस्म दुट्ठकुमारो नाम पुत्तो अहोमि । कक्खलो फरुसो
पट्टासीविमोपमो अन्नकोमित्वा वा अपहरित्वा वा केतचि माद्धि न कथेमि । सो अन्तोजनस्म च बहिजनस्म
च अक्खिम्मि पतितरज्ज विय ग्यादितु आगतपिमात्तो विय च अमनापो अहामि उव्वेजनीयो ।

सो एकदिवस नदीकील कीलितुकामो महन्तेन परिवारेण नदी तीर अगमामि । तस्मि खणे महामेघो
उट्ठहि । दिसा अन्वकागु जाना । सो दामपेस्सजन आह—अय भणे । म गहेत्वा नदीमज्झ नेत्वा नहपेत्वा
आनेयानि ।

ते त तत्थ नेत्वा कि नो राजा करिस्समि, इम पापपुग्गि एत्थेव मारेमानि-मन्तवित्वा एत्थ गच्छ
कालकण्णीति उदके न ओपिलापेत्वा पच्चत्तरित्वा तीरे अट्ठ सु ।

कह कुमारोति च वुत्ते न मय कुमार पस्साम मेघ उट्ठित दिस्वा उदके निमज्जित्वा पुरतो आगतो
भविस्सतीति । अमच्चा रज्जो सन्तिक अगमसु ।

राजा—कह मे पुत्तोति पुच्छि ।

न जानाम देव । मेघे उट्ठिते पुरतो आगतो भविस्सतीति सज्जाय आगतम्हाति ।

राजा द्वार विवरापेत्वा नदीतीर गन्त्वा विचिणयाति तत्थ तत्थ विचिणापेसि । कोचि कुमार नाहस ।
सो पि खो मेघन्धकारे देवे वस्सन्ते नदिया बुद्ध्यमानो एक दारुक्खन्ध दिस्वा तत्थ निसीदित्वा मरणभयतज्जितो
परिदेवमानो गच्छति ।

तस्मि पन काले वाराणसीवासी एको सेट्ठी नदीतीरे चत्तानीसकोटिधन निदहित्वा धनतण्हाय धन-
पिट्ठे सप्पो हुत्वा निव्वलि । अपरो तस्म येव पदेसे तिमकोटियो निदहित्वा धनतण्हाय तत्थेव उन्दुरो हुत्वा
निव्वलि । तेस वसनट्टान उदक पाविसि । ते उदकस्स पविट्ठमग्गेनेव निक्खमित्वा सोत छिन्दन्ता गन्त्वा
न राजकुमारेण अभिनिसिन्न रुक्खन्ध पत्वा एको एक कोटि इतरो इतर आरुह्ण खन्धपिट्ठेव निपज्जिसु ।
तस्सायेव खो पन नदिया तीरे एको सिम्बलीरुक्खो अत्थि । तत्थेको सुवपोतको वसति । सोपि रुक्खो
उदकेन धोतमूलो नदीपिट्ठे पति सुवपोतको देवे वस्सन्ते उप्पतित्वा गन्तु असक्कोन्नो गन्त्वा तस्सेव खन्धस्स
एकपस्से निलीयि । एव ते चत्तारो जना एकतो बुद्ध्यमाना गच्छन्ति ।

बोधिसत्तोपि खो तस्मि काले कासिरट्ठे उदिच्च ब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा बुद्धिप्पत्तो इसिपव्वज्ज पव्व-
जित्वा एकस्मि नदीनिवत्तने पण्णसाल मापेत्वा वसति । सो अड्ढरत्तसमये चड्ढकममानो तस्स राजकुमारस्स
बलवपरिदेवनसद् सुत्वा चिन्तेसि—मादिसे नाम भेत्तानुद्दयसम्पन्ने तापसे पस्सन्ते एतस्स पुरिसस्स मरण अयुत
उदकतो उद्धरित्वा तस्स जीवितदान दस्सामीति । सो त मा भायि मा भायीति अस्सासेत्वा उदकसोत छिन्दन्तो
गन्त्वा त दारुक्खन्ध एकाय कोटिया गहेत्वा आकड्ढन्तो नागबलो थामसम्पन्नो एकवेगेण तीर पत्वा कुमार उविख-
पित्वा तीरे पतिट्ठापेसि । तेपि सप्पादयो दिस्वा [२७४] उक्खिपित्वा अस्ममपद नेत्वा अग्गि जालेत्वा ते
दुब्बलतराति पठम सप्पादीन सरीर सेदेत्वा पच्छा राजकुमारस्स सरीर सेदेत्वा तम्पि अरोग कत्वा आहार
देन्तोपि पठम सप्पादीन येव दत्वा पच्छा तस्स फलाफलानि उपनामेसि ।

राजकुमारो अयं कूट तापसो मं राजकुमारं अगणेत्या तिरच्छानगतानं सम्मानं करोतीति बोधिसत्ते आघातं बन्धि । ततो कतिपाहचवयेन सव्वेसुपि तेसु थामवलप्पत्तेसु नदिया ओघे पच्छिन्ने सप्पो तापसं वन्दित्वा आहः—

भन्ते ! तुम्हेहि मय्हं महाउपकारो कनो न खो पनाहं दलिद्दो । असुकट्टाने मे चत्तालीस हिरञ्जकोटियो निदहित्वा टपिना । तुम्हाकं धनेन किच्चे सति सव्वमेतं धनं तुम्हाकं दातुं सक्कोमि, तं ठानं आगन्त्वा दीघाति पक्कोसेय्याथाति वत्वा पक्कामि ।

उन्दुरोपि तथेव तापसं निमन्तेत्वा अत्थे सति असुकट्टाने ठत्वा—उन्दुराति पक्कोसेय्याथाति वत्वा पक्कामि ।

सुवो पन तापसं वन्दित्वा—भन्ते ! मय्हं धनं नत्थि रत्तसालीहि पन वो अत्थे सति असुकन्नाम मय्हं वसन्नट्टानं तत्थ गन्त्वा सुवाति पक्कोसेय्याथ । अहं ज्ञातकानं आरोचेत्वा अनेकसकटपूरमत्ता रत्तसालियो आहरापेत्वा दातुं सक्कोमीति वत्वा पक्कामि ।

इतरो पन मित्तदुभीधम्मेषु धम्मताय किञ्चि अवत्वा एव तं अत्तनो सन्तिकं आगतं मारेस्सतमीति चित्तेत्वा—भन्ते ! मयि रज्जे पणिट्ठिते आगच्छेय्याथ अहं वो चतुहि पच्चयेहि उपट्ठहिस्सामीति वत्वा पक्कामि ।

सो गन्त्वा न चिरम्मेष रज्जे पणिट्ठासि । बोधिसत्तो वीमंसिस्सामि ताव तेति पठमं सप्पस्स सन्तिके आगन्त्वा अविदूरे ठत्वा दीघाति पक्कोमि । सो एकवचनेनेव निक्खमित्वा बोधिसत्तं वन्दित्वा भन्ते ! इमस्मि ठाने चत्तालीसहिरञ्जकोटियो ना मय्वापि नीह्रित्वा गण्ठथाति आह । बोधिसत्तो एवमत्थु उपपन्ने किच्चे जानिस्सामीति तं निवत्तापेत्वा उन्दुरस्स सन्तिकं गन्त्वा सद्धमकासि । सोपि खो तथेव पटिपज्जि । बोधिसत्तो तम्पि निवत्तापेत्वा सुवस्स सन्तिकं गन्त्वा सुवाति पक्कोमि । सोपि एकवचनेनेव रुक्खगगतो ओतरित्वा बोधि-सत्तं वन्दित्वा किं भन्ते ! मय्हं ज्ञातकानं वत्वा हिमवन्तप्पद्देसतो तुम्हाकं सयं ज्ञातसाली आहरापेमीति पुच्छि । बोधिसत्तोपि अत्थे सति जानिस्सामीति तम्पि निवत्तापेत्वा इदानीं राजानं परिगण्हिस्सामीति गन्त्वा राजुय्याने वसित्वा पुनदिवसे आक्कप्पसम्पत्तिं कत्वा भिक्खाचारवत्तेन नगरं पाविसि ।

तस्मिं खणे सो मित्तदुभी राजा अलंकतहत्थिक्खन्धवरगतो महन्तेन परिवारेन नगरं पदक्खिणं करोति । सो बोधिसत्तं दूरतोव दिस्वा—अयं कूटतापसो मम सन्तिके [२७५] भुत्वा भुत्वा वसितुकामो आगतो, याव परिसमज्जे अत्तनो मय्हं कतगुणं नप्पकासेति तावदेवस्स सीसं छिन्दापेस्सामीति पुरिसे ओलोकेसि । किं करोम देवाति च वुत्ते—एस कूटतापसो मं किञ्चि याचितुकामो आगच्छति मज्जे । एतस्स कालकण्णिक तापसस्स मं पस्सितुं अदत्त्वा एतं गहेत्वा पच्छाद्वाहं बन्धित्वा चतुक्के चतुक्के पहरन्ता नगरा निक्खामेत्वा आघातने सीसमस्स छिन्दित्वा सरीरं नूले उत्तासेथाति आह ।

ते साधूति सम्पटिच्छित्त्वा गन्त्वा निरपराधं महासत्तं बन्धित्वा चतुक्के चतुक्के पहरन्ता आघातनं नेतुं आरभिसु । बोधिसत्तो पट्टपट्टट्टाने अम्म ताताति अकन्दित्वा निब्बिकारो इमं गाथमाहः—

सच्चं किरवमाहंसु नरा एकच्चिया इध,
कट्ठं निप्फविनं सेय्यो नत्वेवेकच्चियो नरोति ।

तत्थ—सच्चं किरवमाहंसुति अविद्यमेव किर एवं वदन्ति । नरा एकच्चिया इधाति इधकच्चे पण्डितपुरिसा । कट्ठं निप्फविनं सेय्योति नदिया बृह्मानं सुक्खदारं निप्फविनं उत्तारेत्वा थले ठपितं सेय्यो-सुन्दरतो, एवं हि वदमाना ते पुरिसा सच्चं किर वदन्ति । किं कारणा ? तं हि यागुभत्तादीनं पचनत्थाय सीतातुरानं विसीवनत्थाय अज्जोसम्पि च परिस्सयानं हरणत्थाय उपकारं होति । नत्वेवेकच्चियो नरोति एकच्चो पन मित्तदुभी अकतज्जु पापपुरिसो ओघेन बृह्मानो हत्थे गहेत्वा उत्तारितो नत्वेव वरं । तथाहि अहं इमं पापपुरिसं उत्तारेत्वा इमं अत्तनो दुक्खं आहरिन्ति ।

एवं पट्टपट्टट्टाने इमं गाथमाह ।

त सुत्वा ये तत्थ पाण्डितपुरिसा ते आहसु किं पन भो । पव्वजित । नया अम्हाक रञ्जो अत्थि कोचि गुणो कतोति ?

बोविसत्तो न पवत्ति आरोचेत्वा एवमिम महोवतो उत्तारेन्नो अहमेव अत्तनो दुक्ख अकासि । न वत मे पोराणक पाण्डितान वचन कतन्ति अनुस्सरित्वा एव वदामीति आह ?

त सुत्वा खत्तियब्राह्मणादयो नगरवासिनो स्वाय मित्तदुभी राजा एव गुणसम्पन्नस्स अत्तनो जीवित-
दायकस्स गुणमत्तमि न जानाति त निस्साय कृतो अम्हाक वडिट । गणहथ नन्ति कुपिता समन्ततो उदुहत्वा
उसुसत्तिपामाणमुगारादिप्पहारेहि हत्थिक्खन्धगतमेव त घातेत्वा पादे गहेत्वा कड्ढित्वा परिखापिट्ठे छड्ढेत्वा
बोधि सत्त अभिमिञ्चित्वा रज्जे पत्तिट्ठापेसु ।

सो धम्मेन रज्ज कारेत्तो पुन एकदिवस सप्पादयो परिगण्हितुकामो महत्तेन परिवारेन सप्पस्स वसन-
ट्ठान गन्त्वा-दोघाति पक्कोसि ।

सप्पो आगन्त्वा वन्दित्वा-इदन्ते मामि । धन गप्हाति आह ।

राजा चत्तालीमहिरञ्जकोटिधन अमच्चे [२७६] पटिच्छापेत्वा उन्दुरम्म सन्तिक गन्त्वा उन्दुराति
पक्कोसि ।

सोपि आगन्त्वा वन्दित्वा तिमकोटिधन निध्यादेमि । राजा तम्पि अमच्चे पटिच्छापेत्वा सुवस्स
वसनट्ठान गन्त्वा सुवाति पक्कोसि ।

सोपि आगन्त्वा पादे वन्दित्वा-किं मामि । सालि आट्ठगामीति आह ।

राजा सालीहि अत्थे मति आहग्गिम्ममि एहि गच्छामानि मत्ततिया हिरञ्जकोटीहि सद्धि ते तयोपि
जने गाहापेत्वा नगर गन्त्वा पासादवरे महातल आरुह् धन सगोपापेत्वा सप्पस्स वसनत्थाय सुवण्णनालि
उन्दुरस्स फलिकगृह सुवस्स सुवण्णपञ्जर कागपेत्वा सप्पस्स च सुवस्स च भोजनत्थाय देवसिक कञ्चनतट्टके
मधुलाजे उन्दुरस्स गन्धमानिनण्डुले दापेसि । दानादीनि च पुञ्जानि करोति । एव ते चत्तारोपि जना
यावजीव समग्गा सम्मोदमाना विहरित्वा जीवितक्खये यथाकम्म अगमसु ।

सत्था न भिक्खवे । देवदत्तो इदानेव मय्ह वधाय परिसक्कति पुव्वेपि परिसक्कि येवाति वत्ता इम
धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा दुट्ठराजा देवदत्तो अहोसि, सप्पो सारि-
पुत्तो, उन्दुरो मोग्गल्लानो, सुवो आनन्दो, रज्ज पत्तो धम्मराजा पन अहमेवाति ।

सच्चकिरजातक ।

४. रुक्खधम्मजातकं

साधु सम्बहुला जातोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो उदककलहेन अत्तनो जातकान् महाविनासं पच्चु-
पट्ठित्वा आकासेन गत्वा रोहिणिया नदिया उपरि पल्लवकेन निसीदित्वा नीलरसि विस्सज्जेत्वा जातके
सवेजेत्वा आकासा ओरुहं नदीतीरे निसिन्नो तं कलहं आरब्धं कथेसि । अयमेत्थं सङ्खेपो । वित्थारो पन
कुणालजातके आवीभविस्समिति ।

पच्चुपल्लवत्थु

तदा पन सत्था जातके आमन्तेत्वा—महाराजा । तुम्हेहि जातकेहि नाम समग्गेहि सम्मोदमानेहि
भवितुं वट्ठति जातकान् हि मामग्गिया मतिं पच्चामित्ता न ओकासं लभन्ति । तिट्ठन्तु ताव मनुस्सभूता अचेत-
नान् रुक्खान्मिपि सामग्गी । लद्धं वट्ठति । अतीतस्मिं हि हिमवन्तप्पदेसे महावातो सालवनं पहरि । तस्स
पन सालवनस्स अञ्जामञ्जरुक्खगच्छगुम्बलताहि सम्बद्धत्ता एकरुक्खम्पि पातेतु असक्कोन्तो मत्थकमत्थकेनेव
अगमासि । एकं पन अङ्गणे ठितं साखाविटपसम्पन्नम्पि महारुक्खं अञ्जो हि रुक्खेहि असम्बद्धत्ता उम्मुलेत्वा
भूमियं पातेसि । इमिना कारणेन तुम्हेहिपि समग्गेहि सम्मोदमानेहि भवितुं वट्ठतीति वत्वा तेहि याचितो अतीत
आहरि [२७७] ।

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते पठमं उप्पन्नो वेस्सवणो महाराजा चवि । सक्को अञ्जं
वेस्सवणं ठेपेसि । एतस्मिं वेस्सवणे पग्गित्ते पच्छा निव्वत्तवेस्सवणो रुक्खगच्छगुम्बलतान् अत्तनो अत्तनो
रुक्खनट्टाने विमानं गण्हन्तीति मासन्ते सेसि ।

तदा बोधिसत्तो हिमवन्तप्पदेसे एकास्मिं सालवने रुक्खदेवतां हुत्वा निव्वत्ति । सो जातके आह—तुम्हे
विमानानि गण्हन्ता अङ्गणठितरुक्खेसु मा गण्हित्थं, इमस्मिं पन सालवने मया गहितविमानं परिवारेत्वाव
गण्ठ्याति । तत्थं बोधिसत्तस्स वचनकरा पण्डितदेवता बोधिसत्तस्स विमानं परिवारेत्वाव ठितं विमानानि
गण्हिस्सु । अपण्डिता पन किं अम्हाकं अरञ्जो विमानेहि ? मयं मनुस्सपथे व गामनिगमराजधानिद्वारेसु
विमानानि गण्हिस्साम, गामादयो हि उपनिस्साय वसमाना देवता लाभगयसग्गप्पत्ता होन्तीति वत्वा मनुस्स-
पथे अङ्गणट्टाने निव्वत्तमहारुक्खेसु विमानानि गण्हिस्सु ।

अथेकास्मिं दिवसे महती वातवृष्टि उप्पज्जि । वातस्स अतिथद्धताय दलहमूला वनजेट्ठकरुक्खापि
सम्भगसाखाविटपा समूला निपतिसु । तं पन अञ्जामञ्जरुक्खधनेन ठितं सालवनं पत्वा इतोचितो च
पहरन्तो एकरुक्खम्पि पातेतु नासक्खि । भगविमाना देवता निप्पटिसरणा दारके हत्थेसु गहेत्वा हिमवन्तं
गत्वा अत्तनो पवत्ति सालवने देवतान् कथयिस्सु । ता तास एव आगतभावो बोधिसत्तस्स आरोचेसु ।

बोधिसत्तो पण्डितान् वचनं अगहेत्वा निप्पच्चयट्टानं गता नाम एवरूपाव होन्तीति वत्वा धम्मं देसेन्तो
इमं गाथमाह—

साधु सम्बहुला जातो अग्गि रुक्खा अरञ्जाजा ।

वातो वहति एकट्ठं ब्रह्मन्मिपि वनप्पतिन्ति ।

तत्थ—सम्बहुला जातोति चत्तारो उपादाय तनुत्तरि सतसहस्सम्पि सम्बहुला नाम । एव सम्ब-
हुला अञ्जामञ्जरुक्खनिस्साय वसन्ता जातका । साधूति सोभना पसत्था परेहि अप्पधसियाति अत्थो । अग्गि
रुक्खा अरञ्जाजाति तिट्ठन्तु मनुस्सभूता अरञ्जो जातरुक्खापि सम्बहुला अञ्जामञ्जुपत्थम्भेन ठिता साधु-
येव रुक्खान्मिपि हि सम्पच्चयभावावे लद्धं वट्ठति । वातो वहति एकट्ठन्ति पुरत्थिमादिभेदो वातो वायन्तो
अङ्गणट्टाने ठितं एकट्ठं एककमवे ठितं । ब्रह्मन्मिपि वनप्पतिन्ति साखा विटपसम्पन्नं महारुक्खम्पि वहति
उम्मुलेत्वा पातेतीति अत्थो ।

बोधिसत्तो इमं कारणं कथेत्वा आयुक्खये यथाकम्मं गतो । सत्थापि एव महाराजा । जातकान्
ताव सामग्गियेव [२७८] लद्धं वट्ठति । समग्गा सम्मोदमाना पियसवासमेव वसथाति इमं धम्मदेसनं आह-
रित्वा जातकं समोवानेसि । तदा देवता बुद्धपरिसा अहेसु । पण्डितदेवता पन अहमेवाति ।

रुक्खधम्मजातकं ।

५. मच्छजातकं

अभित्यनय पञ्जुन्नाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अत्तना वस्सापितवस्सं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

एकस्मिं किर समये कोसलरट्ठे देवो न वस्सि । सस्सानि मिलायन्ति । तेसु तेसु ठानेसु तलाकपोक्ख-
रणिसरा सुस्सन्ति । जेतवनद्वारकोट्टकसमीपे जेतवनपोक्खरणियापि उदकं छिज्जि । कललगहनं पविसित्वा
निपन्ने मच्छकच्छपे काककुल्लादयो कणयगसदिसेहि तुण्डेहि कोट्टत्वा नीहरित्वा नीहरित्वा विप्फन्दमाने
खादन्ति ।

सत्था मच्छकच्छपानं तं व्यसनं दिस्वा महाकरुणाय उस्साहितहृदयो अज्ज मया देवं वस्सापेत्तुं वट्ठीति
पभाताय रत्तिया सरीरपटिजग्गनं कत्वा भिक्खाचारवेलं सल्लक्खेत्वा महाभिक्खुसङ्घपरिवुतो बुद्धलीलुहाय
सावत्थि पिण्डाय पविसित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्तो सावत्थितो विहारं गच्छन्तो जेतवनपोक्खरणिया
सोपाने ठत्वा आनन्दत्थेरं आमन्तेसि—आनन्द ! उदकसाटिकं आहर जेतवन पोक्खरणियं नहायिस्समीति ।

ननु भन्ते ! जेतवन पोक्खरणियं उदकं छिन्नं कललमत्तमेव अवसिट्ठन्ति ?

आनन्द ! बुद्धवलं नाम महत्तं आहर त्वं उदकसाटिकन्ति ।

थेरो आहरित्वा अदासि । सत्था एकेन अन्तेन उदकसाटिकं निवासेत्वा एकेनन्तेन सरीरं पारुपित्वा
जेटवनपोक्खरणियं नहायिस्सामीति सोपाणे अट्ठासि ।

तं खणञ्जो व सक्कस्स पण्डुकम्बलसिलासनं उण्हाकारं दस्सेसि । सो किन्नु खोति आवज्जेन्तो तं
कारणं जत्वा वस्सवलाहकदेवराजानं पक्कोसापेत्वा तात ! सत्था जेतवनपोक्खरणियं नहायिस्समीति धुर-
सोपाणे ठितो, खिप्पं सकलकोसलरट्ठं एकमेघं कत्वा वस्सापेहीति ।

सो साधूति सम्पटिच्छित्वा एकं बलाहकं निवासेत्वा एकं पारुपित्वा मेघगीतं गायन्तो पाचीनलोक-
धातुमुखो पक्खन्दि । पाचीनदिसाभागे खलमण्डलमत्तं एकं मेघपटलं उट्ठाय सपतपटलसहस्सपटलं हुत्वा
अभित्यनन्तं विज्जुलतं निच्छारेन्तं अधोमुखं ठपित उदककुम्भाकारेन वस्समानं सकलं कोसलरट्ठं महोघेन
विय अज्जोत्थरि । देवो अच्छिन्नधारं वस्सन्तो मुहुत्तेनेव जेतवनपोक्खरणि पूरेसि । धुरसोपानं आहच्च
उदकं अट्ठासि । [२७६]

सत्था पोक्खरणियं नहायित्वा रत्तदुपट्ठं निवासेत्वा कायबन्धनं बन्धित्वा सुगतमहाचीवरं एकंसं कत्वा
भिक्खुसङ्घपरिवुतो गन्त्वा गन्धकुटिपरिवेणे पञ्जत्तवरबुद्धासने निसीदित्वा भिक्खुसङ्घेन वत्ते दस्सिते
उट्ठाय मणि पाणफलके ठत्वा भिक्खुसङ्घस्स ओवादं दत्वा उय्योजेत्वा सुरभिगन्धकुटि पविसित्वा दक्खि-
णेन पस्सेनसीहसेय्यं कप्पेत्वा सायण्हसमये धम्मसभायं सन्निपतितानं भिक्खून्—पस्सथावुसो ! दसबलस्स
खन्तिमेत्तानुद्दयसर्मात्ति विविधसस्सेसु मिलायन्तेसु नानाजलासयेसु सुस्सन्तेसु मच्छकच्छपेसु महादुक्खं पापु-
णन्तेसु कारुञ्जं पटिच्च महाजनं दुक्खा मोचेस्सामीति उदक साटिकं निवासेत्वा जेतवनपोक्खरणिया धुर-
सोपाने ठत्वा मुहुत्तेन सकलकोसलरट्ठं महोघेन ओपिलापेन्तो विय देवं वस्सापेत्वा महाजनं कायिकचेतसिक-
दुक्खतो मोचेत्वा विहारं पविट्ठीति कथाय वत्तमानाय—गन्धकुटितो निक्खमित्वा धम्मसभं आगन्त्वा काय-
नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! तथागतो इदानेव
महाजने किलमन्ते देवं वस्सापेसि पुब्बे तिरच्छानयोनियं निब्बत्तित्वा मच्छराजकालेपि वस्सापेसि थेवाति
वत्वा अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते इमस्मिं येव कोसलरट्ठे इमिस्साव सावत्थिया इमस्मिं येव जेतवनपोक्खरणिट्ठाने एका वल्लि-
गहनपरिक्खित्ता कन्दरा अहोसि । तदा बोधिसत्तो मच्छयोनियं निब्बत्तित्वा मच्छगणपरिवुतो तत्थ पटिवसति ।
यथा पन इदानि एवमेवं तदापि तस्मिं रट्ठे देवो न वस्सि । मनुस्सानं सस्सानि मिलायिसुं । वापि आदिसु

उदकं छिज्जि । मच्छकच्छपा कललगहन पविसिस्सु । इमिस्सापि कन्दराय मच्छा कललगहन पविसित्वा तस्मि तस्मि ठाने निलीयिस्सु । काकादयो तुण्डेन कोट्टेट्वा नहिरित्वा खादिसु ।

बोधिसत्तो आतिसङ्घस्स त व्यमन दिस्वा इम हि एतेस दुक्ख ठपेट्वा म अञ्जोमोचेतु समत्थो नाम नत्थि, सच्चकिरिय कत्वा देव वस्सापेट्वा आतके मरणदुक्खा मोचेस्सामीति कालवण्ण कम्म द्विधा वियूहित्वा निक्खमित्वा अञ्जनरुत्तसाम्पटिकवण्णमहामच्छो सुवोनलोहितङ्कमणि सदिसानि अक्खीनि उम्मीलेत्वा आकास उल्लोकेत्वा पज्जुन्नदेवराजम्म मद् दत्वा—भो पज्जुन्न ! अह आतके निस्साय दुक्खितो, त्व मयि सीलवन्ते किलमन्ते कम्मा देव न वस्सापेमि ? मया समानजातिकान खादनट्टाने निब्बत्तित्वा तण्डुलप्पमाणम्पि मच्छ आदि कत्वा खादितपुब्बो नाम नत्थि, अञ्जोपि [२८०] मे पाणो सञ्चिच्च जीविता न वोरोपितपुब्बो । इमिना मच्चेन देव वस्सापेट्वा आतिसङ्घ मे दुक्खा मोचेहीति वत्वा परिचारकचेटक आणापेन्तो विय पज्जुन्न देवराजान आलपन्तो इम गायमाह—

अभित्थनय पज्जुन्न ! निधि काकस्स नासय,
काकं सोकाय रन्धेहि मञ्च सोका पमोचयाति ।

तत्थ—अभित्थनय पज्जुन्नाति पज्जुन्नो वुच्चति मेघो, अय पन मेघवसेन लद्धनाम वस्सवलाहकदेवराजान आलपति । अय किरस्स अधिप्पायो । देवो नाम अनभित्थनन्तो विज्जुलत अनिच्छारेन्तो पवस्सन्तोपि न सोभति, तस्मा त्व अभित्थनन्तो विज्जुलत निच्छारेन्तो वस्सापेहीति । निधि काकस्स नासयाति काका कलल पविसित्वा ठिते मच्छे तुण्डेन काट्टेट्वा नीहरित्वा खादन्ति, तस्मा नेस अन्तोकलले मच्छा निधीति वुच्चन्ति, त काकमङ्घस्स निधि देव वस्सापेन्तो उदकेन पटिच्छादेत्वा नासेहीति । काक सोकाय रन्धेहीति काकसङ्घो इमिस्सा कन्दराय उदकेन पुण्णाय मच्छे अलभमानो सोचिस्सति, त काकगण त्व इम कन्दर पूरेन्तोपि सोकाय रन्धेहि । सोकम्मत्थाय पापय । यथा अन्तो निज्झानलक्खण सोक पापुणाति एव करोहीति अत्थो । मञ्च सोका पमोचयाति एत्थ चकारो सम्पिण्डनत्थो । एव म च मम आतके च सब्बेव इमम्हा मरणसोका मोचेहीति ।

एव बोधिसत्तो परिचारकचेटक आणापेन्तो विय पज्जुन्न आलपित्वा सकलकोसलरट्ठे महावस्स वस्सापेट्वा महाजन मरणदुक्खा मोचेत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्म गतो ।

सत्था न भिक्खवे ! तथागतो इदानीव देव वस्सापेति, पुब्बेपि मच्छयोनिय निब्बत्तोपि वस्सापेसि ये-वाति वत्वा इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा मच्छगणो बुद्धपरिसा अहोसि, पज्जुन्नदेवराजा आनन्दो, मच्छराजा पन अहमेवाति ।

मच्छजातक ।

६. असङ्क्रियजातकं

असङ्क्रियोमिह गामम्हीति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो एकं सावत्थिवामि उपासकं आगच्छ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सो किर सोतापन्नो अरियसावको केनचिदेव करणीयेन एकेन सकटसत्थवाहेन सद्धिं मग्गं पटिपज्जित्वा एकस्मिं अरञ्जट्टाने सकटानि मोचेत्वा खन्धावारवन्धे कते सत्थवाहस्स अविदूरे अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले चड्ढकमति । अत्तनो कालं सत्तलक्खेत्वा [२८१] पञ्चसता चारा खन्धावारं विलुम्पिस्सामाति धनुमुग्गरादिं हत्था तं ठानं परिवारयिमु । उपासकोपि चड्ढकमि येव । चोरा न दिस्वा अद्धा एसं खन्धावारं रुक्खको भविस्सति इमस्स निदं ओक्कन्तकाले विलुम्पिस्सामाति अज्झोत्थरितुं अमक्कोन्ता तत्थेव अट्ठसु । सोपि उपासको पठमयामेपि मज्झिमयामेपि पच्छिमयामेपि चड्ढकमञ्जोव अविट्ठासि । पच्चसकाले जाते चोरा ओकासं अलभन्ता गहिणगहिणे पासाणमुग्गरादयो छड्ढेत्वा पलायिमु ।

उपासकोपि अत्तनो कम्मं निट्ठापेत्वा पुनं सार्वत्थिं आगन्त्वा मत्थारं उपसड्ढकमित्वा—भन्ते ! अत्तानं रुक्खमाणां पररुक्खकां होन्तीति पुच्छि ।

आमं उपासक ! अत्तानं रुक्खन्तां परं रुक्खन्ति, परं रुक्खन्तां अत्तानं रुक्खन्तीति ।

सो यावत् सुभासितमिदं भन्ते ! भगवता ।

अहं एकेन सत्थवाहेन सद्धिं मग्गं पटिपन्नो रुक्खमूले चड्ढकमन्तो रुक्खिस्समाभीतिं सकतासत्थं रुक्खन्ति आहं ।

सत्त्वा उपासक ! पुब्बेपि पण्डिता अत्तानं रुक्खन्तां परं रुक्खिस्सूतिं वत्त्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो ब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो कामेसु आदीनं दिस्वा इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा हिमवन्ते वसन्तो लोणम्बिलसेवनत्थायं जनपदं आगन्त्वा जनपदचारिकं चरन्तो एकेन सत्थवाहेन सद्धिं मग्गं पटिपज्जित्वा एकस्मिं अरञ्जट्टाने सत्थे निविट्ठे सत्थतो अविदूरे भानसुखेन वीतिनामेन्तो अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले चड्ढकमं अधिट्ठासि । अथ खो पञ्चसता चोरा सायमासभत्तस्स भुत्तकाले तं सकटसत्थं विलुम्पिस्सामाति आगन्त्वा परिवारयिमु । ते तं तापसं दिस्वा सचे अयं अम्हे पस्सिस्सति सत्थवासिकानं आरोचेस्सति एतस्स निदं पगतवेलाय विलुम्पिस्सामाति तत्थेव अट्ठसु । तापसो सकलम्पि रत्तिं चड्ढकमियेव ।

चोरा ओकासं अलभित्वा गहिणगहिणे मुग्गरपासाणे छड्ढेत्वा सकटसत्थवासीनं सद्धं दत्त्वा—भो सत्थवासिनो ! सचे एसं रुक्खमूले चड्ढकमणकतापसो अज्जं नाभविस्सं सव्वे महाविलोपं पत्ता अभविस्सथ, स्वे तापसास्सं महासक्करं करेय्याथातिं वत्त्वा पक्कमिस्सु ।

अ पभाताय रत्तिया चारेहिं छड्ढित्ते मुग्गरपासाणादयो दिस्वा भीता बोधिसत्तस्स सन्तिकं गन्त्वा वन्दित्वा—भन्ते ! दिट्ठा वो चोरातिं पुच्छिस्सु ।

आमावुसो ! दिट्ठाति ।

भन्ते ! एत्तके वो चोरे दिस्वा भयं वा सारज्जं वा न उप्पज्जीति ?

बोधिसत्तो—आवुसो ! चोरे दिस्वा भयं नाम सधनस्स होति, अहं पुनं निद्धनो, स्वाहं किं भायिस्सामि ? मय्हं हि गामेपि अरञ्जोपि वसन्तस्स भयं वा सारज्जं वा नत्थीति वत्त्वा तेसं धम्मं देसेन्तो इमं गाथमाह [२८२]

असङ्क्रियोमिह गामम्हि अरञ्जो नत्थि मे भयं,

उज्जुमग्गं समाहल्लो मेत्तायं करुणायं चाति ।

तत्थ-असङ्ख्योभिह गामम्होति सङ्काय नियुत्तो पतिट्ठितोति सङ्कियो, न सङ्कियो असङ्कियो, अहं गामे वसन्तोपि सङ्काय अप्पनिट्ठितत्ता अमङ्कियो निव्वभयो निरासङ्कोति दीपेति । अरञ्जोति गाम-गामूपचारविनिम्मुत्ते ठाने । उजुसग्ग समारल्हो मेत्ताय करुणाय चाति अहं तिकचतुक्कज्झानिकाहि मेत्ताकरुणाहि कायवत्तादिविरहितं उजु ब्रह्मलोकगामीसग्ग आरुल्होति वदति । अथ वा-परिमुद्धसीलताय कायवक्कीमनोवड्कविरहितं उजु देवलोकसग्ग आरुल्होम्हीति दम्सेत्वा ततो उत्तरि मेत्ताय करुणाय च पतिट्ठितत्ता उजु ब्रह्मलोकसग्गम्पि आरुल्होम्हीतिपि दम्सेति । अपरिहीनज्झानस्स हि एकन्तेन ब्रह्मलोकपरायणत्ता मेत्ताकरुणादयो उजुसग्गा नाम ।

एव बोविसत्तो इमाय गाथाय धम्मं देसेत्वा तुट्ठचित्तेहि तेहि मनुस्सेहि सक्कतपूजितो यावजीव चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोके निव्वत्ति ।

सत्था इमं धम्मं देसन आहृत्वा अनुसन्वि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा सत्थवासिनो बुद्धपरिसा अहेसु, तापसो पन अहमेवानि ।

असङ्ख्यजातक ।

७. महासुपिनजातकं

लापूनि सीदन्तीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो सोलसमहासुपिने आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

एकदिवसं किर कोसलमहाराजा रत्तिं निदू पगतो पच्छिमे यामे सोलस महासुपिने दिस्वा भीततसितो पवुज्झित्वा इमेसं सुपिनानं दिट्ठत्ता किन्नुखो मे भविस्सतीति मरणभयतज्जितो सयनपिट्ठे निसिन्नकोव वीति-
नामेसि ।

अथ नं पभाताय रत्तिया ब्राह्मणपुरोहिता उपसङ्कमत्वा सुखमसयित्थ महाराजाति पुच्छिस्सु ।
कुतो मे आचरिया सुखं ? अज्जाहं पच्चूमसमये सोलस महासुपिने पस्सि । सोमिह तेसं दिट्ठकालतो पट्ठाय भयप्पत्तोति ।

वदेथ महाराज ! सुत्वा जानिस्सामाति वुत्ते ब्राह्मणानं दिट्ठसुपिने कथेत्वा—किन्नुखो मे इमेसं दिट्ठका-
रणा भविस्सतीति पुच्छि ।

ब्राह्मणा हत्थे विधूनिस्सु । कस्मा हत्थे विधून्थाति च वुत्ते—कक्खला महाराज ! सुपिनाति ।

का नेसं निप्फत्ति भविस्सतीति ?

रज्जन्तरायो जीवितन्तरायो भोगन्तरायोति^१ इमेसं तिण्णं अन्तरायानं अञ्जतरोति ।

सप्पटिकम्मा अप्पटिकम्माति ?

कामं एने सुपिना अतिफरुसत्ता [२८३] अप्पटिकम्मा, मयं पन ते सप्पटिकम्मे करिस्साम, एते पटि-
क्कमापेतुं असक्कोत्तानं अम्हाकं सिक्खितभावो नाम किं करिस्सतीति ?

किं पन कत्वा आचरिया पटिक्कमापेस्सथाति ?

सव्वचतुक्केन यञ्जं यजिस्साम महाराजाति ।

राजा भीततसितो तेन हि आचरिया मम जीवितं तुम्हाकं हत्थे, खिप्पं मे सोत्थि^२ करोथाति आह ।

अथ खो मल्लिका देवी तं कारणं अत्वा राजानं उपसङ्कमत्वा पुच्छि किन्नु खो महाराज ! ब्राह्मणा
पुनप्पुनं सञ्चरन्तीति ?

सुखिता त्वं अम्हाकं कण्णमूले आसीविसं चरन्तं न जानासीति ।

किं एतं महाराजाति ?

मया एवरूपा दुस्सुपिना दिट्ठा ब्राह्मणा तिण्णं अन्तरायानं अञ्जतरो पञ्जायतीति वत्वा तेसं पटि-
घाताय यञ्जं यजामाति वत्वा पुनप्पुनं सञ्चरन्तीति ।

किं पन ते महाराज ! सदेवके लोके अग्गब्राह्मणो सुपिनपटिकम्मं पुच्छितोति ?

कतरो पनेस भदे सदेवके लोके अग्गब्राह्मणोति ?

सदेवके लोके अग्गपुग्गलं सव्वञ्जुं विसुद्धं निक्किलेसं तथागतं गोतमं महाब्राह्मणं न जानासि ?
सो हि भगवा सुपनन्तरं जानेय्य, गच्छ तं पुच्छ महाराजाति ।

साधू देवीति राजा विहारं गत्वा सत्थारं वन्दित्वा निसीदि ।

सत्था मधुरस्सरं निच्छारेत्वा—किन्नुखो महाराज ! अतिप्पगेव आगतोसीति ?

अहं भन्ते ! पच्चूससमये सोलस महासुपिने दिस्वा भीतो ब्राह्मणानं आरोचेसि । ब्राह्मणा कक्खला
महाराज ! सुपिना, एतेसं पटिघादतनत्थाय सव्वचतुक्केन यञ्जं यजिस्सामाति यञ्जं सज्जेन्ति । बह
पाणा मरणभयतज्जिता । तुम्हे च सदेवके लोके अग्गपुग्गलो, अतीतानागत पच्चुप्पन्नं उपादाय नत्थि सो
जोय्यधम्मो यो वो ज्ञानमुखे आपाथं नागच्छति । एतेसं मे सुपिनानं निप्फत्तिं कथेथ भगवाति ।

एवमेत महाराज ! सदेवके लोके म ठपेत्वा अञ्जो एतेस सुपिनान अन्तर वा निष्फत्ति वा जानितु समत्थो नाम नत्थि अह ते कथेस्सामि । अपि च खो त्व दिट्ठनियामेनेव सुपिने कथेहीति ।

साधु ! भन्तेति राजा दिट्ठनियामेनेव कथेतु आग्भि —

“उसभा रुग्णा गावियो गवा च
अस्सो कमो मिगाली च कुम्भो
पोक्खरणी च अपाकचन्दन [२८४]
लापूनि सीदन्ति सिला प्लवन्ति
मण्डूकियो कण्हमप्पे गिलन्ति,
काक सुवण्णा परिवारयन्ति
तसावका एलकान भयाहीति ।”

इम मातिक निक्खिपित्वा कथेमि ।

(१) भन्ते ! एक ताव सुपिन एव अद्दस—चत्तारो अञ्जनवण्णा कालउसभा युज्झिस्सामाति चतूहि दिसाहि राजद्रगण आगन्त्वा उमभयुद्ध पम्मिस्सामाति महाजने सन्निपतिते यूज्झनाकार दस्सेत्वा नदित्वा गज्जित्वा अयुज्झित्वाव पटिक्कन्ता । इम पठम सुपिन अद्दस । इमस्स को विपाकोति ?

महाराज ! उम्ममविपाको नेव तव न मम काले भविस्सति । अनागते पन अधम्मिकान कपणराजून अधम्मिकान च मनुस्मान काले लोके विपग्गित्तमाने कुसले ओस्सन्ने अकुसले उस्सन्ने लोकस्स परिहायनकाले देवो न सम्मा वस्सिस्समि मेघपादा व छिज्जिस्सन्ति, सस्सानि मिलायिस्सन्ति दुब्भिव्व भविस्सति वरिसित्तु-कामा विय चतूहि दिमाहि मेघा उट्ठित्वा इत्थिकाहि आनपे पत्थटान वीहिआदीन तेमनभयेन अन्तो पवेमित्त-काले, पुरिसेसु कुद्दालपिटकहत्थेसु आलि वन्धनत्थाय निव्वन्तेसु वस्सनाकार दस्सेत्वा गज्जित्वा विज्जुलता निच्छारेत्वा ते उसभा विय अयुज्झित्वा अवस्सित्वाव पलायिस्सन्ति अयमेतस्स विपाको । तुय्ह पन तप्पच्चया कोचि अन्तरायो नत्थि, अनागत आग्ग्भ दिट्ठसुपिनो एस । ब्राह्मणा पन अत्तनो जीवितवुत्ति निस्साय कथयि-सूति ।

एव मत्था सुपिनस्म निष्फत्ति कथेत्वा आह—दुतिय कथेहि महाराजाति ।

(२) दुतिय भन्ते ! एव अद्दस—खुद्दका रुक्खा चेव गच्छा च पठवि भिन्दित्वा विदत्थि मत्तम्पि रतनमत्तम्पि अनुगन्त्वा व पुप्फन्ति चेव फलन्ति च । इम दुतिय अद्दस । इमस्स को विपाकोति ?

महाराज ! इमस्सानि विपाको लोकस्स परिहीनकाले मनुस्सान परित्तायुककाले भविस्सति । अनागतास्म हि सत्ता तिब्बरागा भविस्सन्ति, अमप्पत्तवयाव कुपागियो पुरिमन्तर गन्त्वा उतुनियो चेव गड्ढिभ-नियो च हुत्वा पुत्तधीताहि वड्ढिस्सन्ति । खुद्दक रुक्खान पुप्फ विय हि तास उतुनीभावो, फल विय च पुत्त-धीतरो भविस्सन्ति । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । ततिय कथेहि महाराजाति ।

(३) महागावियो भन्ते तदहुजातान वच्छान खीर पिवन्तियो अद्दस । अय मे ततियो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि विपाको अनागते एव मनुस्सान जेट्ठापचायिककम्मस्स नट्टकाले भविस्सति । अनागतास्म हि सत्ता मातापितुसु वा सस्सुसस्सुरेसु वा लज्ज अनुपट्ठेत्वा सयमेव कुटुम्ब सविदहित्वा व घासच्छादनमत्तम्पि महल्लकान दातुकामा दस्सन्ति [२८५] अदातु कामा न दस्सन्ति । महल्लका अनाथा असयवसी दारके आरा-धेत्वा जीविस्सन्ति । तदहुजातान वच्छकान खीर पिवोन्तियो महागावियो विय । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । चतुत्थ कथेहीति ।

(४) धुरवाहे भन्ते ! आरोहपरिणाहसम्पन्ने महागोणे युगपरम्पराय अयोजेत्वा तरुणे गोदम्मे धुरे योजेन्ते अद्दस । ते धुर वहित् असक्कोन्ता छड्ढेत्वा अट्ठसु । सकटानि नप्पवत्तिस्सु । अय मे चतुत्थो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि विपाको अनागते एव अधम्मिकराजून काले भविस्सति । अनागतस्मि हि अधम्मिकक-
पणराजानो पाण्डितान पवेणिकुमलान कम्म नित्यगणसमत्थान महामत्तान यस न दस्सन्ति धम्मसभाय विनि-
च्छयद्वानेपि पण्डिते बोहारकुसले महत्तले अमच्चे न ठपेस्सन्ति, तद्विपरीतान पन तरुणतरुणान यस दस्सन्ति,
तथा रूपे एव च विनिच्छयद्वाने ठपेस्सन्ति । ते राजकम्मामि चैव युत्तायुत्तञ्च अजानन्ता नेव त यस उक्खि-
पितु सक्खिस्सन्ति, न राजकम्मामि नित्यरित् । ते असक्कोन्ता कम्मधुर छड्डेस्सन्ति महत्तलापि पण्डितामच्चा
यस अलभन्ता किच्चानि नित्यरित् समत्थापि कि अम्हाक एतेहि ? मय बोहिरका जाता, अब्भन्तरिका तरुण-
दारका जानिस्सन्तीति उप्पन्नानि कम्मामि न करिस्सन्ति, एव सच्चयापि तेम राजून हानियेव भविस्सति, धुर
वट्ठितु असमत्थान वच्छदम्मान धुरे योजितकालो विय धुरवाहान महागोणन युगपग्गपराय अयोजितकालो
विय भविस्सति । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । पञ्चम कथेहीति ।

(५) भन्ते । एक उभतो मुख अस्स अद्दम तस्म द्वीमु पम्सेसु यवम देन्ति । सो द्वीहि मुखेहि खादति ।
अय मे पञ्चमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्मापि अनागते अधम्मिकराजकाले येव विपाको भविस्सति । अनागतस्मि हि अधम्मिकवाल-
राजानो अधम्मिके लोलमनुस्से विनिच्छये ठपेस्सन्ति । ते पापपुञ्जो अनादरा वाला सभाय निसीदित्वा
विनिच्छय देन्ता उभित्थम्पि अद्दपच्चत्थिकान हत्थनो लञ्च गहेत्वा खादिस्सन्ति । अस्मो विय द्वीहि मुखेहि
यवम । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । छट्ठ कथेहीति ।

(६) भन्ते । महाजनो सतसहस्सरानिक सुवण्णपाति सम्मज्जित्वा इध पम्माव करोहीति एकस्स
जरसिगालस्स उपनामेसि । त तत्थ पम्माव करोन्त अद्दम । अय मे छट्ठो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि विपाको अनागते येव भविस्सति । अनागतस्मि हि अधम्मिका विजानि राजानो जाति-
सम्पन्नान कुलपुत्तान आसकाय यस न दस्सन्ति अकुलीनानमेव वट्ठेस्सन्ति । एव महाकुलानि दुग्गतानि
भविस्सन्ति लामक [२८६] कुलानि इस्सरानि । ते च कुलीन-पुरिसा जीवितु असक्कोन्ता इमे निस्साय
जीविस्सामाति अकुलीनान धीतगे दस्सन्ति । इति तास कुलधीतान अकुलीनेहि सद्दि सवासो जरसिगा-
लस्स सुवण्णपातिय पम्मावकरणसीदसो भविस्सति । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । सत्तम कथेहीति ।

(७) भन्ते । एको पुरिसो गज्जु वट्ठेत्वा वट्ठेत्वा पादमूले निक्खिपति, तेन निसिन्नपीठस्स हेट्ठा सयिता
एका छातसिगाली तस्स अजानन्तस्मेव त खादति । एवाह अद्दस । अय मत्तमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते येव विपाको भविस्सति । अनागतस्मि हि इत्थियो पुरिसलोला सुरालोलाअल-
कारलोला विसिखालोला आमिसलोला भविस्सन्ति दुस्सीला दुराचारा । ता सामिकेहि कसिगोरवखादीनि
कम्मामि कत्वा किच्छेन कसिरेन सम्भत धन जारेहि सद्दि सुरम्पिवन्तियो मालागन्धविलेपन धारयमाना
अन्तोगेहे अच्चायिकम्पि किच्च अनोलोकेत्वा गेहे परिक्षेपस्स उपरिभागेन छिद्द्वानेहिपि जारे उपधारयमाना
स्वे वपितव्वयुत्तक बीजम्पि कोट्ठेत्वा यागुभत्तखज्जकादीनि सम्पादेत्वा खादमाना विलुम्पिस्सन्ति हेट्ठा पीठके
निपन्नछातसिगाली विय वट्ठेत्वा वट्ठेत्वा पादमूले निक्खित्तरज्जु । इतो निदानम्पि ते भय नत्थि ।
अद्दम कथेहीति ।

(८) भन्ते । राजद्वारे बहूहि तुच्छकुम्भेहि परिवारेत्वा ठपित एक महन्त पूरितकुम्भ अद्दस, चत्ता-
रोपि पन वण्णा चतुहि दिसाहि चतुहि अनुदिसाहि च घटेहि उदक आहरित्वा आहरित्वा पूरितकुम्भमेव पूरन्ति,
पूरितपूरित उदक उत्तरित्वा पलायति, ततोपि पुनपुन तत्थेव उदक आमिञ्चन्ति, तुच्छकुम्भे ओलोकेन्तापि
नत्थि । अय मे अद्दमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते येव विपाको भविस्सति, अनागतस्मि हि लोको परिहायिस्सति, रट्ठ निरोज भवि-
स्सति, राजानो दुग्गता कपणा भविस्सन्ति, यो इस्सरो भविस्सति तस्स भण्डागारे सतसहस्समत्ता कहापणा
भविस्सन्ति, ते एव दुग्गता सब्बे जानपदे अत्तनोव कम्मे^१ कारेस्सन्ति उपद्दुता मनुस्सा सके कम्मन्ते छड्डेत्वा

राजूनञ्जेव अत्थाय पुव्वन्नापरन्नानि च वपेन्ता रक्खन्ता लायन्ता मद्दन्ता पवेसेन्ता उच्छुक्खेत्तानि करोन्ता यन्तानि करोन्ता यन्तानि वाहेन्ता फाणितादीनि पचन्ता पुप्फारामे च फलारामे च करोन्ता तत्थ तत्थ निप्फ-
न्नानि पुव्वन्नादीनि आहरित्वा रञ्जो कोट्टागारमेव पूरेस्सन्ति, अत्तनो गेहेसु तुच्छकोट्टकेसु ओलोकेन्तापि न
भविस्सन्ति, तुच्छतुच्छकुम्भे अनोलोकेत्वा पूरितकुम्भे पूरणसदिसमेव भविस्सन्ति । इतो निदानम्पि ते भयं
नत्थि । नवमं कथेहीति । [२८७]

(६) भन्ते ! एकं पञ्चवण्णपटुमसञ्छन्नं गम्भीरं सब्बतोत्तित्थं पोक्खरणि अद्दसं, समन्ततो द्विपद-
चतुष्पदा ओतरित्वा तत्थ पानीयं पिवन्ति । तस्सा मज्जे गम्भीरद्वाने उदकं आविलं, तीरप्पदेसेसु द्विपद-
तुष्पदानं अक्कमनद्वाने अच्छं विप्पसन्नमनाविलं, एवाहं अद्दसं । अयम्मे नवमो सुपिनो । इमस्स को विपा-
कोति ?

इमस्सापि अनागते एव विपाको भविस्सति । अनागतस्मिं हि राजानो अधम्मिका भविस्सन्ति छन्दा-
दि वसेन अर्गतिं गच्छन्ता रज्जं कारेस्सन्ति धम्मेन विनिच्छयं नाम न दस्सन्ति लञ्चवित्तका भविस्सन्ति धन-
लोला, रट्टवासिकेसु नेसं खन्तिमेत्तानुदया नाम न भविस्सन्ति, कवखला फरुसा उच्छयन्ते उच्छगण्ठिका विय
मनुस्से पीलेन्ता पीलेन्ता नानप्पकारेहि बलिं उप्पादेत्वा धनं गण्हिस्सन्ति । मनुस्सा बलिपीलिता किञ्चि दातुं
असक्कोन्ता गामनिगमादयो छड्डेत्वा पच्चन्तं गत्वा वासं कप्पेस्सन्ति, मज्झिमजनपदो सुञ्जो भविस्सति ।
पच्चन्तो घनवासो सेय्यथापि पोक्खरणिमा मज्जे उदकं आविलं परियन्ते विप्पसन्नं । इतो निदानम्पि ते भयं
नत्थि । दसमं कथेहीति ।

(१०) भन्ते ! एकस्मिं येव कुम्भिया पच्चमानं ओदनं अपाकं अद्दसं । अपाकन्ति विचारेत्वा
विभजित्वा ठपितं विय तीहाकारेहि पच्चमानं एकस्मिं पस्से अतिकिलिन्नो होति, एकस्मिं उत्तण्डुलो एकस्मिं
सूपक्कोति । अयम्मे दसमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते येव विपाको भविस्सति । अनागतस्मिं हि राजानो अधम्मिका भविस्सन्ति,
तेसु अधम्मिकेसु राजपुत्तापि ब्राह्मणगृहपतिकापि नेगमजानपदापीति समणब्राह्मणे उपादाय सब्बे मनुस्सा
अधम्मिका भविस्सन्ति । ततो नेसं आरक्खदेवता बलिपटिग्गाहिका देवता रुक्खदेवता आका-
सदुदेवता अधम्मिका भविस्सन्ति । एवं देवतापि अधम्मिका भविस्सन्ति । अधम्मिकराजूनं रज्जे वाता विसमा
खरा वायिस्सन्ति, ते आकासदु विमानानि कप्पेस्सन्ति, तेसु कम्पितेसु देवता कुपिता देवं वस्सितुं न दस्सन्ति ।
वस्समानोपि सकलरट्ठे एकप्पहारेन न वस्सिस्सन्ति । वस्समानोपि सब्बत्थ कसिकम्मस्स वा वप्पकम्मस्स वा
उपकारो हुत्वा न वस्सिस्सन्ति, यथा च रट्ठे एवं जनपदेपि गामेपि एकतलाकसरेपि एकप्पहारेन
न वस्सिस्सन्ति, तलाकस्स उपरिभागे वस्सन्तो हेट्ठाभागे न वस्सिस्सन्ति, हेट्ठा वस्सन्तो उपरि न वस्सिस्सन्ति, एक-
स्मिं भागे सस्सं अतिवस्सेन नासेस्सन्ति, एकस्मिं अवस्सनेन मिलापेस्सन्ति, एकस्मिं सम्मा वस्समानो सम्पादेस्सन्ति ।
एवं एकस्स रञ्जो रज्जे वुत्तसस्सा तिप्पकारा भविस्सन्ति, एककुम्भिया ओदनो विय । इतो निदानम्पि
ते भयं नत्थि । एकादसमं कथेहीति । [२८८]

(११) भन्ते ! सतसहस्सगघनिकं चन्दनसारं पूतितक्केन विक्किणन्ते अद्दसं । अयं मे एकादसमो
सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते एव मय्हं सासने परिहायन्ते विपाको भविस्सति । अनागतस्मिं हि पच्चयलोला
अलज्जिभिक्खू बहू भविस्सन्ति, ते मया पच्चयलोलुप्पं निम्मथेत्वा कथितधम्मदेसनं चीवरादिचतुपच्चयहेतु
परेसं देसेस्सन्ति, पच्चयेहि मुञ्चित्वा नित्थरणपक्खे ठिता निब्बाणाभिमुखं कत्वा देसेतुं न सविक्खस्सन्ति ।
केवलं पदव्यञ्जनसम्पत्तिं चेव मधुरसद्दं च सुत्वा महग्घानि चीवरादीनि दस्सन्ति चेव दातुकामा च होन्तीति,
अपरे अन्तरवीथिचतुक्कराजद्वारादिसू निसीदित्वा कहापण्डकहापण पाद मासकरूपादीनिपि निस्साय
देसिस्सन्ति, इति मया निब्बाणगघनकं कत्वा देसितं धम्मं चतुपच्चयत्थाय चेव कहापण्डकहा-
पणादीनं अत्थाय च विक्किणित्वा देसेन्ता सतसहस्सगघनिकं चन्दनसारं पूतितक्केन विक्किणन्ता विय
भविस्सन्ति । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । द्वादसमं कथेहीति ।

(१२) भन्ते ! तुच्छलापूनि उदके सीदन्तानि अहंसं । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते अधम्मिकराजकाले लोके विपरिवत्तन्ते येव विपाको भविस्सति, तदा हि राजानो जातिसम्पन्नानं कुलपुत्तानं यसं न दस्सन्ति, अकुलीनानं येव दस्सन्ति, ते इस्सरा भविस्सन्ति । इतरे दलित्वा, राजसम्मुखेपि राजद्वारेपि अमच्चसम्मुखेपि विनिच्छयट्टानेपि तुच्छलाबुसदिसानं अकुलीनानञ्जोव कथा ओसीदित्वा ठिता विय निच्चला मुप्पतिट्ठिता भविस्सन्ति, सङ्घसन्निपातेसुपि सङ्घकम्मगणकम्मट्टानेसु चैव पत्तचीवरपरिवेणादिविनिच्छयट्टानेसु च दुस्सीलानं पापपुग्गलानञ्जोव कथा निव्यानिका भविस्सति न लज्जी-भिक्षून्ति एवं सब्बथापि तुच्छलापुसीदनकालो विय भविस्सति । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । तेरसमं कथेहीति ।

(१३) भन्ते ! महन्तमहन्ता कूटागारप्पमाणा घनसिला नावा विय उदके प्लवमाना अहंसं । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि तादिसे येव काले विपाको भविस्सति । तदा हि अधम्मिकराजानो अकुलीनानं यसं दस्सन्ति, ते इस्सरा भविस्सन्ति, कुलीना दुग्गता तेसु न केचि गारवं करिस्सन्ति इतरेसु येव करिस्सन्ति राजसम्मुखे वा अमच्चसम्मुखे वा विनिच्छयट्टाने वा विनिच्छयकुमलानं घनसिलासदिमानं कुलपुत्तानं कथा न ओगाहित्वा पतिट्ठहिस्सति । तेसु कथेन्तेसु किं इमे कथेन्तीति इतरे परिहासमेव करिस्सन्ति, भिक्षुसन्निपातेपि वुत्तप्प कारेसु ठानेसु नेव पेसले भिक्षू गुरुकातव्वे मञ्जीस्सन्ति, नापि तेसं कथा परियोगाहित्वा पतिट्ठहिस्सति । सिलानं प्लवनकालो विय भविस्सति । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । चद्दुसमं कथेहीति । [२८६]

(१४) भन्ते ! खुद्दकमधुकपुप्फप्पमाणा मण्डूकियो महन्ते कण्हमपे वेगेन अनुबन्धित्वा उप्पलनाले विय छिन्दित्वा छिन्दित्वा मंसं खादित्वा गिलन्तियो अहंसं अयं चद्दुसमो मुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि लोके परिहायन्ते अनागते एव विपाको भविस्सति । तदा हि मनुस्सा तिब्बरागा दुज्जातिका किलेसानुवत्तिका हुत्वा तरुणतरुणानं अत्तनो भरियानं वसे वत्तिस्सन्ति गेहे दासकम्मकरादयोपि गोमहिंसाद-योपि हिरञ्जसुवण्णम्पि सब्बं तासं येव आयत्तं भविस्सति । अमुकं हिरञ्जसुवण्णं वा परिच्छेदादि जातं वा कहन्ति वृत्ते यत्थ वा तत्थ वा होतुं किं तुय्हमिना व्यापारेन ? त्वं मय्हं घरे सन्तं वा असन्तं वा जानितुकामो जातोति वत्ता नानप्पकारेहि अवकोसित्वा मुखसत्तीहि कोट्टेवा दासचेटके विय च अत्तनो वसे कत्वा अत्तनो इस्सरियं पवत्तेस्सन्ति । एवं मधुकपुप्फप्पमाणानं मण्डूकपोतिकानं आसीवसे कण्हसापे गिलनकालो विय भविस्सति । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । पण्णरसमं कथेहीति ।

(१५) भन्ते ! दसहि असद्धम्मेहि समन्नागतं गामगोचरं काकं कञ्चनवण्णताय^१ सुवण्णाति लद्ध-नामेसुवण्णराजहंसे परिवारेन्ते अहंसं । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते दुब्बलराजकाले येव विपाको भविस्सति । अनागतस्मि हि राजानो हत्थिसिप्पा-दिसु अकुसला युद्धेसु अविसारदा भविस्सन्ति । ते अत्तनो रज्जे विपत्तिं आसंकमाना समानजातिकानं कुल-पुत्तानं इस्सरियं अदत्वा अत्तनो पादमूलिकनहापककप्पकादीनं दस्सन्ति । जातिगोत्तसम्पन्ना कुलपुत्ता राज-कुले पतिट्ठं अलभमाना जीविकं कप्पेतुं असमत्था हुत्वा इस्सरिये ठिते जातिगोत्तहीने अकुलीने उपट्ठहन्ता विचरिस्सन्ति । सुवण्णराजहंसेहि काकस्स परिवारितकालो विय भविस्सति । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । सोलसमं कथेहीति ।

(१६) भन्ते ! पुब्बे दीपिनो एलके खादन्ति । अहं पन एलके दीपिनो अनुबन्धित्वा मुरुमुरुति खादन्ते अहंसं, अथञ्ज्जे तसावका एलके दूरतो दिस्वा तसिता भयप्पत्ता हुत्वा एलकानं भया पलायित्वा गुम्बगहनानि पविसित्वा निलीयिस्सु । एवाहं अहंसं । इमस्स को विपाकोति ।

इमस्सापि अनागते अधम्मिकराजकाले येव विपाको भविस्सति । तदा हि अकुलीना राजवल्लभा इस्सरा भविस्सन्ति कुलीना अप्पञ्जाता दुग्गता । ते राजवल्लभा राजानं अत्तनो कथं गाहापेत्वा विनिच्छ-

तेन हि कथेयानि ।

कथेमि महाराज ! यथादिट्ठे ताव सुपिने म सावेहीति ।

माधु भन्नेति राजा—

उसभा रुक्खा गावियो गवा च
अस्सो कसो सिगाली च कुम्भो,
पोक्करणी च अपाकचन्दन ।
लापूनि सीदन्ति मिला प्लवन्ति
मण्डूकियो कण्हसप्पे गिलन्ति,
काक सुवण्णा परिवारयन्ति
तमावका एलकान भयाहीति ।

वत्वा पमेतदि कोमल रञ्जो कथितनियामेनेव सुपिने कथेमि ।

वोद्धिमत्तापि तेम इदानि मन्थारा कथितनियामेनेव विन्थारतो निष्फत्ति कथेत्वा परिग्रोमाने सय
इद कथेमि —

“विपरियामो वत्तति न इधमत्थीति”

तत्राय अन्था—अय महाराज ! उमम सुपिनान निष्फत्ति । य पनेन तेम पटिघातन्थाय यञ्जकम्म
वत्तति त विपरियामो वत्तति विपरीततो वत्तति, विपल्लामेन वत्ततीति वुत्त होति । किं कारणम् ? इमेस
हि निष्फत्ति नाम लोक्कम्म विपरिवत्तनकाले अकारणम्म कारणन्ति गट्ठणकाले कारणम्म अकारणन्ति छट्ठनकाले
अभूतस्म भूतन्ति गहगकाले भूतस्म अभूतन्ति जहनकाले अलज्जीन उगसन्नकाले लज्जीन च परिहीनकाले
भविस्सति । नत्थिधमत्थि इदानि पन तव वा मम वा [२६२] काले इध इमम्मि पुग्गिमयुगे वत्तमाने एतेस
निष्फत्ति नत्थि । तस्मा एतेस पटिघाताय वत्तमान यञ्जकम्म विपल्लामेन वत्तति । अलन्तेन, नत्थि ते
इतो निदान भय वा छम्भितत्त वानि । महापुग्गिमो राजान समस्मान्नेत्वा महाजन वन्धना मोचेत्वा पुन आकासे
ठत्वा रञ्जो ओवाद दत्वा पञ्चमु सीलेमु पतिट्ठापेत्वा इतो पट्ठाय महाराज ! ब्राह्मणेहि सद्धि एकतो हुत्वा
पसुघातयञ्ज नाम मा यजीति धम्म देसेत्वा आरामेनेव अत्तनो वमनट्ठान अगमासि ।

राजापि तस्म ओवादे ठिनो दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । मन्था उम धम्मदेसन आह-
रित्वा सुपितपच्चया ते भय नत्थि हारेय यञ्जान्ति यञ्ज हारेत्वा महाजनस्म जीवितदान दत्वा अनुसन्धि
घटेत्वा जातक समोधानेमि । तदा राजा आनन्दो अहोमि, माग्गवो मारिपुत्तो, तापसो पन अहमेवाति ।

परिनिव्वुते पन भगवनि मङ्गलीतिकारका उमभा रुक्खादीनि एकादस' पदानि अट्टकथ आरोपेत्वा “लापूनी”
ति आदीनि पञ्चपदानि एक गाय कत्वा एककनिपातपालि आरोपेसुन्ति ।

महासुपिनजातक ।

८. इल्लीसजातकं

उभो खञ्जाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो मच्छरिय कोसियसेट्ठि आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

राजगहनगरस्स किर अविदूरे सक्खर नाम निगमो । तत्थेको मच्छरियकोसियो नाम सेट्ठी असीति-
कोटिविभवो पटिवसति । सो तिग्गमेन तेलविन्दुमतम्पि नेव परेस देति न अत्तना परिभुञ्जति । इति तस्स
त विभवजात नेव पुत्तदारादीन न समग्गाद्वाद्वाग्गान अत्थ अनुभोति । रक्खसपरिग्गहितपोक्खरणी विय अपरि-
भोग तिट्ठति ।

सत्था एक दिवम पच्चूससमये महाकरुणाममापत्तितो बुट्ठाय सकललोकधातुय बोधनेय्यबन्धवे ओलो-
केत्तो पच्चवत्तानीमयोजन-मत्थके वमन्तस्स तस्स सेट्ठिनो मपजापनिकस्स सोतापत्तिफलस्सूपनिस्सय अइस ।

ततो पुरिमतरदिवसे पन सो राजान उपट्ठातु राजगेहं गन्त्वा राजुपट्ठान कत्वा आगच्छन्तो एक छात-
ज्झत्त जनपदमनुस्स कुम्मासपूर कपल्लपूव खादन्त दिसा तत्थ पिपास उप्पादेत्वा अत्तनो घर गन्त्वा चिन्तेसि
सचाह कपल्लपूव खादितुकामोग्गीनि वात्थामि बहू मया भाट्टि खादितुकामा भविस्सन्ति एव मे बहूनि तण्डुल-
सप्पिफाणितादीनि परिकवय गमिस्सन्ति । न कम्मचि कथेस्सामीति तण्ह अधिवासेन्तो विचरति । सो गच्छन्ते
काले (२६३) उप्पण्डुपण्डुकजातो धम्मनिमन्थनगतो जातो । ततो तण्ह अधिवासेतु असक्कोन्तो गम्भ
पविसित्वा मञ्चक उपगूहित्वा निपज्जि । एव गतोपि धनहानिभयेन कस्सचि किञ्चि न कथेसि ।

अथ न भरिया उपमङ्कमित्वा पिट्ठि परिमज्जित्वा—किं ते सामि ! अफासुकन्ति पुच्छि ।

न मे किञ्चि अफासुक अत्थीति ।

किन्नु खो ते राजा कुपितोति ?

राजापि मे न कुप्पतीति ।

अथ किं ते पुत्तधीताहि वा दासकम्मकरादीहि वा किञ्चि अमनाप कत अत्थीति ?

एवरूपमि मे नत्थि ।

किस्मिचि पन ते तण्हा अत्थीति ?

एव वुत्तेपि धनहानिभयेन किञ्चि अवत्वा निस्सट्ठोव निपज्जि ।

अथ न भरिया—कथेहि सामि ! किस्मि ते तण्हाति आह ।

सो वचन परिगिलन्तो विय अत्थि मे एका तण्हाति आह ।

किं ते तण्हा सामीति ? कपल्लपूव खादितुकामोग्गीति ।

अथ किमत्थ न कथेसि किं त्वं दलिट्ठो ? इदानीं सकलसक्खरनिगमवासीन प्होनके कपल्लपवे पचि-
स्सामीति ?

किं ते तेहि, ते अत्तनो कम्म कत्वा खादिस्सन्तीति ।

तेन हि एकरच्छवासीन प्होनके पचामीति ?

जानामहन्तव महद्धनभावन्ति ।

इमिस्मिं गेहमत्ते^१ सब्बेस प्होनक कत्वा पचामीति ?

जानामहन्तव महज्झासयभावन्ति ।

तेन हि ते पुत्तदारमत्तस्सेव प्होनक कत्वा पचामीति ?

किं ते एतेहीति ?

१. स्या० गेहसामन्ते ।

किं पन तुय्ह च मय्ह च प्होनक कत्वा पचामीनि ?

न्व किं करिस्समीति ?

तेन हि एकस्मेव ते प्होनक कत्वा पचामीनि ।

इमस्मिं ठाने पच्चमाने बहू पच्चामिमनि । सकलनण्डुले ठावेत्वा भिन्ननण्डुले च उद्धनकपल्लादीनि च आदाय थोक खीरसप्पिमधुफारिणं च गहेत्वा सत्तभूमकस्स पासादस्स उपरि महातल आरुह्य पच । तत्थाह एककोव निमीदित्वा खादिस्सामीति ।

सा मायूति पटिस्सुगित्वा गहेत्तव्व गाहापेत्वा पासाद अभिरुह्य दासियो विस्सज्जेत्वा सेट्ठि पक्कोसा-पेसि । सो आदितो पट्टाय द्वाराणि पिदहन्तो सब्बद्वारेसु सूचिघटिकानि दत्त्वा सत्तम तत्र अभिरुहित्वा तत्थपि द्वार पिदहित्वा निमीदि । भरियापिस्स उद्धने अग्निं जालेत्वा कपल्लक आरोपेत्वा पूर्वे पचितु आरभि ।

अथ सत्था पातोव महामोगल्लानत्थेर आमन्तेमि-एसो मोगल्लान । राजगहस्स अविदूरे सक्ख-रनिगमे मच्छरियकोसियसेट्ठी कपल्लपूर्वे खादिस्सामीति अज्जंम दस्सनभयेन सत्तभूमकपासादे कपल्लपूर्वे पाचापेति । त्व तन्थ गत्त्वा त सेट्ठि दमेत्वा निव्विसेवन कत्वा उभोपि जयम्पतिके पूर्वे च खीरसप्पिमधुफारि-तादीनि च गाहापेत्वा अत्तनो बलेन जेतवन आनेहि । अज्जाह पञ्चहि भिक्खवन्तेहि सद्धि विहारे येव निसी दिस्सामी, प्नेहव भनक्किच्च करिस्सामीति आह । येरो मायु भन्तेनि मन्थु वचनं सगपटिच्छित्त्वा तावदेव इद्धि-बलेन त निगम गत्त्वा तस्स पासादस्स गीहपञ्जरद्वारे सनिवन्थो मुपास्तो आकामे येव मगिरूपक विय अट्टासि । [२६८]

महामेट्ठिनो थेर दिस्वा हृदयमम वप्पि । सो अह एवरूपानज्जेव भयेन दम ठान आगतो, अथ च आगत्वा वातपानद्वारे ठितोति गहेत्तव्वगहग अपग्गन्तो अग्निं पक्खित्तलोणमक्खरा विय रोमेन तटतटायन्तो एवमाह-ममरा । आकासे ठत्वा ताव किं लभिस्समि ? आकामे अपदे पद दस्सेत्वा चट्कमन्तोपि नेव लभिस्समीति आह ।

थेरो तस्मिं येव ठाने अपरापर चट्कमि ।

सेट्ठि-चट्कमन्तो किं लभिस्समि ? आकामे पल्लदकेन निमीदमानोपि न लभिस्समि येवाति आह ।

थेरो पल्लङ्क आभुजित्वा निमीदि ।

अथ न-निसिन्नो किं लभिस्समि ? आगत्वा वातपानउम्मारं ठितोपि न लभिस्समीति आह ।

अथ थेरो उम्मारं अट्टासि ।

अथ न-उम्मारं ठितोपि किं लभिस्समि ? धूमायन्तोपि न लभिस्समि येवानि आह ।

थेरो धूमायि । सकलपासादो एकधूमो अहोसि । सेट्ठिनो अक्खीन सूचिया विज्झनकालो विय जातो । गेहज्झायनभयेन पज्जलन्तोपि न लभिस्समीति अवत्वा चिन्तेसि अयं समणो सुट्ठु लग्गो अलद्धा न गमिस्सति, एकमस्स पूव दापेस्सामीति, भरिय आह-भदे । एक खुट्ठपूर्व पचित्वा समणस्स दत्त्वा उय्योजेहि नति ।

सा थोकज्जेव पिट्ठं कपल्लपातिय पक्खिपि । महापूर्वो हुत्वा सकल पातिं पूरेत्वा उद्धमातो अट्टासि । सेट्ठी त दिस्वा बहु तथा पिट्ठं गहितं भविस्सतीति सयमेव दब्बिकण्णेन थोक पिट्ठं गहेत्वा पक्खिपि । पूर्वो पुरिमपूर्वतो महन्ततरो जातो, एव यं पचितं सो सो महन्तमहन्तोव होति ।

सो निव्विन्नो भरिय आह-भदे । इमस्स एक पूव देहीति ।

तस्सा पच्छित्तो एक पूव गण्हन्तिया सब्बे एकावद्धा अल्लीयिमु । सा सेट्ठि आह-सामि । सब्बे पूवा एकतो लग्गा विस्सु कातु न सक्कोमीति ।

अहं करिस्सामीति सोपि कातु नासक्खि । उभो जना कोटिय गहेत्वा कड्ढन्तापि वियोजेतु नास-क्खिमु येव । अयस्स पूर्वेहि सद्धि वायमन्तस्मेव सरीरतो सेदा मुच्चिमु । पिपासा च पच्छिज्जि ।

ततो भरिय आह-भदे । न मे पूर्वेहि अत्थो, पच्छिया सद्धि येव दमस्स भिक्खुस्स देहीति ।

सा पच्छि आदाय थेर उपसङ्कमित्वा सब्बे पूवे थेरस्स अदासि । थेरो उभिन्नम्पि धम्म देसेसि । तिण्ण रतनानं गुणं कथेसि । अत्थि दिन्नं अत्थि यिट्ठन्ति दानादीनं फलं गगनतले पुण्णचन्दं विय दस्सेसि ।

त सुत्वा पमच्चिन्तो सेट्ठी-भन्ते । आगन्त्वा डमस्मि पल्लङ्के निमीदित्वा पूवे परिभुञ्जथाति
आह ।

थेरो-महासेट्ठि ! मम्माम्बुद्धो पूवे खादिस्सामीति पञ्चहि भिक्खुसतेहि सद्धि विहारे निसिन्नो
तुम्हाक रुचिया सति सेट्ठिभरिय पूवे च खीरादीनि च गण्हापेय मत्थु सन्तिक गमिस्सामाति [२६५] आह ।

कह पन भन्ते ! एतरहि सत्थाति ?

इतो पञ्चचत्तालीसयोजनमत्थके जेतवनविहारे सेट्ठीति ।

भन्ते ! काल अनतिक्रमिन्त्वा एत्तक अद्धान कथ गमिस्सामाति ?

महासेट्ठि ! तुम्हाक रुचिया मति अह वो अत्तनो इद्धिवलेन नेस्सामि, तुम्हाक पासादे सोपाणसीस
अत्तनो ठाने येव भविस्सति सोपाणपरियोसान पन जेतवनद्वारकोट्टके भविस्सति । उपरि पासादा हेट्ठापासाद
ओतरणकालमत्तेन वो जेतवन नेस्सामीति ।

सो साधु भन्तेति सम्पटिच्छि ।

थेरो सोपाणमीस नत्थेव कत्वा सोपाणपादमूल जेतवनद्वारकोट्टके होतूति अयिट्ठासि । तथेव अहोसि ।
इति थेरो सेट्ठि च सेट्ठिभरिय च उपरिगामादा हेट्ठा पासाद ओतणकालतोव खिप्पतर जेतवन मम्पापेसि ।
ते उभोपि सत्थार उपसङ्कमिन्त्वा कान आरोचेसु । मत्था भत्तग्ग पविमिन्त्वा पञ्चात्तवरदुद्धामने निसीदि
सद्धि भिक्खुसङ्घेन । महासेट्ठी बुद्धपमुग्गम्म भिक्खु मङ्गलम्स दक्खिणोदक अदासि । सेट्ठिभरिया तथागतस्स
पत्ते पूवे पतिट्ठापेमि । मत्था अत्तनो याननमत्त गण्हि । पञ्चमता भिक्खूपि तथेव गण्हिसु । सेट्ठी खीरस-
पिमधुफाणितसक्त्यग्गादीनि ददमानो अगमामि ।

सत्था पञ्चहि भिक्खुसतेहि सद्धि भत्तकिच्च निट्ठापेमि । महासेट्ठीपि सद्धि भरियाय यावदत्थ खादि ।
पूवान परिगोसानमेव न पञ्जायति । सकलविहारे भिक्खून च विधासादान च दिन्नेपि परिगन्तो न पञ्जा-
यति । भन्ते ! पूवा परिगवय न गच्छन्तीति भगवतो आरोचेस । तेन हि जेतवनद्वारकोट्टके छड्डेयाति ।
अथ ने द्वारकोट्टाग्गम्स अन्दिरे पवभाग्गाने छड्डिग्गम्सु । अज्जापि त ठान वपल्लपूवपवभारन्नेव पञ्जायति ।
महासेट्ठि सह भरियाय भगवन् उपसङ्कमिन्त्वा एकमन्त अट्ठासि । भगवा अनुमोदन अकासि । अनुमोदना-
परियोसाने उभोपि सोतापत्तिफले पतिट्ठाय सत्थार वन्दिता द्वारकोट्टके सोपाण आरुह्य अत्तनो पासादे येव पति-
ट्ठिसु । ततो पट्ठाय महासेट्ठि अनीतिकोटिधन बुद्धसासने येव विकिरि ।

पुन दिवसे मग्गाम्बुद्धे सावत्थिय पिण्डाय चरित्वा जेतवन आगम्म भिक्खून सुगतोवाद दत्त्वा गन्ध-
कृति पविमिन्त्वा पतिमत्तलीने सायण्हमये वम्मसभाय सन्निपत्तिन्त्वा भिक्खू-पस्सथावुसो । महामोगल्लान-
न्त्येग्गसानुभाव मच्छरियसेट्ठि' मुहुत्तेनव दमेत्वा निज्विसेवन कत्वा पूवे गाहापेत्वा जेतवन आनेत्वा मत्थु सम्मुख
कत्वा सोतापत्तिफले पतिट्ठापेमि । अहो ! महानुभावो थेरोति थेरस्स गुणकथ कथेन्ता निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खावे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते
भिक्खवे । कुलदग्गेन [२६६] नाम भिक्खुना कुल अविहेठेत्वा अकिलमेत्वा पुप्फतो रेणु गण्हन्तेन भमरेन
विय उपसङ्कमिन्त्वा बुद्धगुणे जानापेत्तव्वन्ति वत्ता थेर पससन्तो -

यथापि भमरो पुप्फ वण्णगन्ध अहेठय,

पलेति रसमादाय एव गामे मुनी चरे"ति ।

इम वम्मपदे गाय वत्ता उत्तरिम्पि थेरस्स गुण पकासेतु-न भिक्खवे । इदानीव मोगगल्लानेन
मच्छरियसेट्ठी दमितो पुट्ठेपि त दमेत्वा कम्मफलसम्बन्ध जानापेसि येवाति वत्ता अतीत आहरि -

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते वाराणसिय इल्लीसो नाम सेट्ठि अहोसि, अनीतिकोटिभिभावो
पुरिसदोससमन्नागतो खञ्जो कुणी विसमअक्खिमण्डलो अस्सद्धो अप्पसन्नो मच्छरी, नेव अज्जोस देतिन सय
परिभुञ्जति । रक्खसपरिगहितपोक्खरणी वियस्स गेह अहोसि । मातापितरो पनस्स याव सत्तमा कुलपरिवट्ठा

दायका दानपतिनो, सो सेट्टिट्ठानं लभित्वा येव कुलवंसं नासेत्वा दानसालं ज्ञापेत्वा याचके पोथेत्वा निक्कड्ढित्वा धनमेव सण्ठापेति । सो एकदिवसं राजपट्ठानं गत्वा अत्तनो घरं आगच्छन्तो एकं मग्गकिलन्तं जानपदमनुस्सं एकं सुरावारकं आदाय पीठके निसीदित्वा अम्बलसुराय कोसकं पूरेत्वा पूरेत्वा पूतिमच्छकेन उत्तरिभङ्गोन पिवन्तं दिस्वा सुरं पातुकामो हुत्वा चिन्तेसि सचाहं सुरं पिविस्सामि मयि पिवन्ते बहू पिवितुकामा भविस्सन्ति एवं मे धनपरिक्खयो भविस्सतीति सो तण्हं अधिवासेन्तो विचरित्वा गच्छन्ते गच्छन्ते काले अधिवासेतुं असक्कोन्तो विहतकप्पासो विय पण्डुकसरीरो अहोसि धमनिसन्थतगतो जातो । अथेकदिवसं गम्भं पविसित्वा मञ्चकं उपगूहित्वा निपज्जि । तमेनं भरिया उपसङ्कमत्वा पिठि परिमज्जित्वा क्कित्ते सामि अफासुकन्ति पुच्छि । सब्बं हेट्ठा कथितनियामेनेव वेदितव्वं ।

तेन हि एककस्सेव ते प्होनकं सुरं करोमीति पन वुत्ते गेहे सुराय कारियमानाय बहू पच्चासिंसन्ति । अन्तरापणतो आहरापेत्वापि न सक्का इध निसिन्नेन पातुन्ति मासकमत्तं दत्वा अन्तरापणतो सुरावारकं आहरापेत्वा चेटकेन गाहापेत्वा नगरा निक्खम्म नदीतीरं गत्वा महामग्गसमीपे एकं गुम्भं पविसित्वा सुरावारकं ठपयित्वा गच्छ त्वन्ति चेटकं दूरे निसीदापेत्वा कोसकं पूरेत्वा सुरं पातुं आरम्भि ।

पिता पनस्स दानादीनं पुञ्ञानं वत्तत्ता देवलोकं सक्को हुत्वा निव्वसति । सो तस्मिं खणे पवत्तति नुखो मे दानग्गं उदाहु नोति आवज्जेन्तो तस्स च अप्पवत्ति दिस्वा पुत्तस्स च [२९७] कुलवंसं नासेत्वा दानसालं ज्ञापेत्वा याचके निक्कड्ढित्वा मच्छरियभावे पतिट्ठाय अज्जोमं दातव्वं भविस्सतीति भयेन गुम्भं पविसित्वा एककस्सेव सुरं पिवनभावञ्च दिस्वा गच्छामि तं सङ्खोभेत्वा दमेत्वा कम्मफलसम्बन्धं जानापेत्वा दानं दापेत्वा देवलोकं निव्वत्तनारहं करोमीति मनुस्सपथं ओतरित्वा इल्लीससेट्ठिना निव्विरोसं^१ वज्जकुण्णि विसमञ्चक्खुलं अत्तभावं निम्मिनित्वा राजगहनगरं^२ पविसित्वा रज्जोनिवेसनद्वारे ठत्वा अत्तनो आगतभावं आरोचापेत्वा पविसत्तुति वुत्ते पविसित्वा राजानं वन्दित्वा अट्ठासि ।

राजा कि महासेट्ठि ! अवेलाय आगतोसीति आह ।

आम आगतोमिह देव ! घरे मे असीतिकोटिमत्तं धनं अत्थि, तं देवो आहरापेत्वा अत्तनो भण्डागारे पूरापेत्तुति ।

अलं महासेट्ठि ! तव धनतो अम्हाकं गेहे बहुतरं धनन्ति ।

सचे देव ! तुम्हाकं कम्मं नत्थि यथारुचिया नं गहेत्वा दानं दम्मीति ।

देहि महासेट्ठीति ।

सो साधु देवाति राजानं वन्दित्वा निक्खमित्वा इल्लीससेट्ठिनो गेहं अगमासि । सब्बे उपट्ठाकमनुस्सा परिवारेसुं । एकोपि नायं इल्लीसोति जानितुं समत्थो नत्थि । सो गेहं पविसित्वा अन्तो उम्मारो ठत्वा दोवारिकं पक्कोसापेत्वा—यो अज्जो मया समानरूपो आगन्त्वा ममेतं गेहन्ति पविसितुं आगच्छति तं पिट्ठियं पहरित्वा नीहरेय्याथाति वत्वा, पासादं आरुह्य महारहे आसने निसीदित्वा सेट्ठिभरियं पक्कोसापेत्वा सिताकारं^३ दस्सेत्वा—भदे ! दानं देमाति आह ।

तस्स तं वचनं सुत्वाव सेट्ठिभरिया च पुत्तधीतरो च दासकम्मकरादयो च एत्तकं कालं दानं दातुं चित्तम्पि नत्थि, अज्ज पन सुरं पवित्वा मुदुचित्तो हुत्वा दातुकामो जातो भविस्सतीति वदिसु ।

अथ नं सेट्ठिभरिया—यथारुचिया देथ सामीति आह ।

तेन हि भेरिवादकं पक्कोसापेत्वा सुवण्णरजतमणिमुत्तादीहि अत्थिका इल्लीससेट्ठिस्स घरं गच्छन्तुति सकलनगरे भेरि चरापेहीति ।

सा तथा कारेसि । महाजनो पच्छिपसिब्बकादीनि गहेत्वा गेहद्वारे सन्निपति । सक्को सत्तरतनपूरे गम्भे विवरापेत्वा तुम्हाकं दम्भि यावदत्थं गहेत्वा गच्छथाति आह । महाजनो धनं नीहरित्वा महातले रासिं कत्वा आभतभाजनानि पूरेत्वा गच्छति । अज्जतरो पन जनपदमनुस्सो इल्लीससेट्ठिनो गोरो तस्सेव रथे योजेत्वा सत्तहि रतनेहि पूरेत्वा नगरा निक्खम्म महामग्गं पटिपज्जित्वा तस्स गुम्बस्स अविदूरेन रथं पाजेन्तो—

१. स्या०—सविसं । २. स्या०—बाराणसीनगरं । ३. स्या०—सेट्ठि आकारं ।

वस्ससतं जीव सामि इल्लीमसेट्ठि । तन्निस्सायदानि मे यावजीव कम्म अकत्वा जीवितब्ब जात, तवेव रथो तवेव गोणा तवेव गेहे सत्तरत्तानि । नेव मातरा [२६८] दिन्नानि न पितरा तन्निस्साय लब्धानि सामीति-सेट्ठिनो गुणकथ कयेन्तो गच्छति ।

सो त सद् सुत्वा भीततसितो चिन्तेसि अय मम नाम गहेत्वा इदञ्चिदञ्च वदति, कच्चि नुखो रञ्जा मम धन लोकस्स दिन्नन्ति गुम्वा निक्खमित्वा गोणे च रथञ्च सञ्जानित्वा-अरे । दुट्ठचेटक । मय्ह गोणा मय्ह रथोति वत्वा गत्वा गोणे नासारज्जुय गण्हि ।

गहपतिको रथा ओरुह-अरे । दुट्ठचेटक । इल्लीसमहासेट्ठी सकलनगरस्स दान देति, त्व कि अहोसीति ? पक्खन्दित्वा असनि पातेन्तो विय खन्वे पहरित्वा रथ आदाय अगमासि ।

सो पन कम्पमानो उट्ठाय पसु पुञ्चित्वा पुञ्चित्वा वेगेन गत्वा रथ गण्हि । गहपतिको रथा ओत-रित्वा केसेसु गहेत्वा नामेत्वा कप्परप्पहारेहि गले गहेत्वा आगतमग्गाभिमुख खिपित्वा पक्कामि । एत्तावता-पिस्स सुरामदो छिज्जि ।

सो कम्पमानो वेगेन निवेसनद्वार गत्वा धन आदाय गच्छन्ते महाजने दिस्वा-अम्भो । कि नामेत ? कि राजा मम धन विलुम्पापेतीति त त गत्वा गण्हाति । गहितगहिता पहरित्वा पादमूले येव पातेन्ति । सो वेदनामत्तो^१ गेह पविसितु आरभि ।

द्वारपाला-अरे दुट्ठगहपति । कह पविसीति वसपेसिकाहि पोथेत्वा गीवाय गहेत्वा नीहरिसु ।

सो ठपेत्वा इदानि राजान नत्थि मे अञ्जो कोचि पटिसरणीति रञ्जो सन्तिक गत्वा-देव । मम गेह तुम्हे विलुम्पापेयाति ।

नाह सेट्ठि । विलुम्पापेमि ननु त्वमेव आगत्वा सचे तुम्हे न गण्थ अह मम धन दान दस्सामीति नगरे भेरि चरापेत्वा दान अदासीति ?

नाह देव । तुम्हाक सन्तिक आगच्छामि, कि तुम्हे मय्ह मच्छरियभाव न जानाथ ? अह तिण्णगेन तेलबिन्दुम्पि न कस्सचि देमि । यो सो दान देति त पक्कोसापेत्वा बीमसथ देवाति ।

राजा सक्क पक्कोसापेसि । द्विन्न जनान विसेस नेव राजा जानाति न अमच्चा ।

मच्छरियसेट्ठी-कि देव । न जानाथ अह सेट्ठी, अय न सेट्ठीति आह ।

मय न सञ्जानाम, अत्थि ते कोचि सञ्जाननकोति ?

भरिया मे देवाति ।

भरिय पक्कोसापेत्वा कतरो ते सामिकोति पुञ्छिसु । सा अयन्ति सक्कस्सेव सन्तिके अट्ठासि । पुत्त-धीतरो दासकम्मकरादयो पक्कोसापेत्वा पुञ्छिसु । सब्बे सक्कस्सेव सन्तिके तिट्ठन्ति ।

पुन सेट्ठी चिन्तेसि मय्ह सीसे पिलका अत्थि केसेहि पटिच्छन्ना । त खो पन कप्पको एव जानाति त पक्कोसापेस्सामीति । सो-कप्पको म देव । सञ्जानाति त पक्कोसापेहीति आह ।

तस्मि पन काले बोधिसत्तो तस्स कप्पको होति । राजा त पक्कोसापेत्वा-इल्लीससेट्ठि जानासीति पुञ्छि । [२६९]

सीस ओलोकेत्वा सञ्जानामि देवाति ।

तेन हि द्विन्नम्पि सीस ओलोकेहीति ।

तस्मि खणे सक्को सीसे पिलका मापेसि । बोधिसत्तो द्विन्नम्पि सीस ओलोकेन्तो पिलका दिस्वा महा-राज । द्विन्नम्पि सीसे पिलका अत्थेव । नाह एतेसु एकस्सापि इल्लीसभाव सञ्जानितु सक्कोमीति वत्वा इम गाथमाह -

उभो खञ्जा उभो कुणो उभो विसमचक्खुला,^२

उभिन्न पिलका जाता नाह पस्सामि इल्लिसन्ति ।

१. स्या०-वेदनापत्तो ।

२. स्या०-विसमचक्खुला ।

तत्थ-उभोति द्वेपि जना । खञ्जाति कुण्ठकपादा । कुणीति कुण्ठहत्था । विसमच्चखुलाति विस-
मअखिमण्डला केरुरा । पिलकाति द्विन्नम्पि एकस्मि येव सीसप्पदेसे एकसण्ठानाव द्वे पिलका जाता ।
नाह पस्सामीति अह इमेसु अय नाम इत्थीसोति न पस्सामि । एकस्मापि इत्थीसभाव न जानामीति अवोच ।

बोधिसत्तस्स वचन सुत्वा सेट्ठी कम्पमानो धनमोकेन सति पच्चुपट्टापेतु असक्कोत्तो तत्थेव पति ।
तस्मि खरो सक्को-नाह महाराज । इत्थीसो सक्कोहमस्मीति महिनिया सक्कलील्हाय आकासे अट्ठासि ।
इत्थीसस्स मुख पुञ्छित्वा उदकेन मिञ्चिमु । सो उट्ठाय सक्क देवराजान वन्दित्वा अट्ठासि । अथ न सक्को
आह-इत्थीस । इद धन मम सन्नक न तव । अह हि ते पिता त्व मम पुत्तो । अह दानादीनि पुञ्जानि
कत्वा सक्कत्त पत्तो त्वम्पन मे वम उपच्छिन्दित्वा अदानसीलो हुत्वा मच्छरिये पतिट्ठाय दानसालायो भापेत्वा
याचके निक्कड्डित्वा धनमेव सण्ठपेसि । त नेव त्व परिभुञ्जसि न अञ्जोम देति । रक्खसपरिगहित विय
सर तिट्ठति । सचे मे दानसाला पाकतिका कत्वा दान दम्मसि इच्चेत कुसल, नो चे दम्मसि सब्ब ते धन अन्तर-
वापेत्वा इमिना इन्द्रवजिरेन सीम छिन्दित्वा जीवितक्खय पापेम्मामीति आह ।

इत्थीससेट्ठी मग्गभयेन सन्नज्जितो इतो पट्ठाय दान दम्सामीति पटिञ्ज अदासि । सक्को तस्स
पटिञ्ज गहत्वा आकामे निमिन्नकोव धम्म देसेत्वा न मीलेसु पतिट्ठापेत्वा रागट्ठानमेव अगमासि । इत्थीसोपि
दानादीनि पुञ्जानि कत्वा सम्मपरायणो अहोमि ।

सन्था न भित्थवे । उदानेव मोग्गल्लानो मच्छरियसेट्ठ दमेति, पुब्बपेस इमिना दमितो येवाति क्त्वा
इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुमन्ध घटेत्वा जानक समोधानेमि । तदा इत्थीसो मच्छरियसेट्ठी अहोसि ।
सक्को देवराजा माग्गल्लानो । राजा आनन्दो । कप्पको पन जहमेवाति । [३००]

इत्थीसजातक ।

६. खरस्सरजातकं

यतो विलुत्ता च हता च गावोति इद सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतर अमच्च आरब्भ कयेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

कोसलरञ्जो किर एको अमच्चो राजान आराधेत्वा पच्चन्तगामे राजलबलि^१ लभित्वा चोरेहि सद्धि एकतो हुत्वा अह मनुस्से आदाय अरञ्ज पविसिस्सामि तुम्हे गाम विलुम्पित्वा उपड्ढ मग्ग ददेय्याथाति वत्वा पगेव मनुस्से सन्निपातेत्वा अरञ्ज गन्त्वा चोरेसु आगन्त्वा गावियो घातेत्वा मस खादित्वा गाम विलुम्पित्वा गतेसु सायण्हसमये महाजनपरिवृतो आगच्छति । तस्स न चिरेनेव त कम्म पाकट जात । मनुस्सा रञ्जो आरोचेसु । राजापि त पक्कोसापेत्वा दोस पतिट्ठापेत्वा सुनिगाहित निग्गहेत्वा अञ्ज गामभोजक पेसेत्वा जेतवन गन्त्वा तथागत वन्दित्वा भगवतो एतमत्थ आरोचेसि ।

भगवा—न महाराज ! इदानीं एव एवसीलो, पुब्बेपि एवसीलो येवाति वत्वा तेन याचितो अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्तो रज्ज कारेन्तो एकस्स अमच्चस्स पच्चन्तगाम अदासि । सब्ब पुरिमस-दिसमेव । तदा पन बोधिसत्तो वरिणज्जाय पच्चन्ते विचरन्तो तस्मिं गामके निवास कप्पेसि । सो तस्मिं गाम-भोजके सायण्हसमये महाजनपरिवारेण भेरिया वज्जमानाय आगच्छन्ते अयं दुट्ठगामभोजको चोरेहि एकतो हुत्वा गाम विलुम्पापेत्वा चोरेसु पलायित्वा अट्ठवि पविट्ठेसु इदानीं उपसन्तुपसन्तो विय भेरिया वज्जमानाय आगच्छतीति इमं गाथमाह —

यतो विलुत्ता च हता च गावो
दड्ढानि गेहानि जनो च नीतो,
अथागमा पुत्तहताय पुत्तो
खरस्सर देण्डिम वादयन्तीति ।

तत्थ—यतीति यदा । विलुत्ता च हता चाति विलुम्पित्वा च नीता मस खादनत्थाय च हता । गावोति गोरूपानि । दड्ढानीति अग्निं दत्वा भापितानि । जनो च नीतीति करमरगाह गहेत्वा नीतो । पुत्तहताय पुत्तोति हतपुत्ताय पुत्तो । निल्लज्जोति अत्थो । छिन्नहिरोत्तप्पस्स हि माता नाम नत्थि । इति सो तस्सा जीवन्तोपि हतपुत्तद्वाने तिष्ठतीति हतपुत्ताय पुत्तो नाम होति । खरस्सन्ति थद्धसह । देण्डिमन्ति पटहभेरि ।

एव बोधिसत्तो इमाय गाथाय त परिभासि । न चिरेनेव च तस्स त कम्म पाकट जात । अथस्स राजा दोसानुरूप निगाह अकासि ।

सत्था—न महाराज ! इदानीं एव एवसीलो पुब्बेपि [३०१] एव सीलो येवाति वत्वा इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा अमच्चो इदानीं अमच्चो येव, गाथाय उदाहरण-कण्डितमनुस्सो पन अहमेवाति ।

खरस्सरजातक ।

१० भीमसेनजातकं

य ते पविकटित्य पुरेति इद सत्या जेतवने विहरन्तो अञ्जातर विकत्यिक भिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एको किर भिक्षु-आवुसो ! अम्हाक जातिसमा जाति, गोत्तसम गोत्त नाम नत्थि । मय एवरूपे नाम महाखत्तियकुले जाता, गोत्तेन वा धनेन वा कुलप्पदेमेन वा अम्हेहि सदिसो नाम नत्थि । अम्हाक सुवण्ण रजतादीन अन्तो नत्थि । दासकम्मकराणि नो सालिमसोदन भुञ्जन्ति । कासिकवत्थ निवासेन्ति, कासिकविलेपन विलिम्पन्ति, मय पव्वजिनभावेन एतग्हि एवरूपानि लूखानि भोजनानि भुञ्जाम, लूखानि चीवरानि धारेमाति-थेरनवकमज्झिमान भिक्खून् अन्तरे विकत्येन्तो जानि आदिवमेन वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरति ।

अथस्म एको भिक्खु कुलप्पदेम पग्गिण्णित्वा न विकत्यनभाव भिक्खून् कथेसि । भिक्खु धम्मसभाय सन्निपतिता-आवुसो ! असुको नाम भिक्खु एवरूपे नित्यानिरुत्तमाने पव्वजित्वा विकत्येन्तो वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरतीति एतस्म जग्गु कथयिमु ।

सत्या आगत्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतग्हि कथाय सन्निमित्तानि पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! सो भिक्खु इदानीं विकत्येन्तो वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरति, पुण्वेपि विकत्येन्तो वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरीति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतपत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो एकस्मि निगमगामे उदिच्च-ब्राह्मणकुले निब्बत्तिवा वयप्पतो तक्कसिलाय दिसापामोक्खस्स आचरियस्स सन्निके तयो वेदे अट्टारस विज्जाट्टानानि उग-हेत्वा सब्बसिप्पे निष्फत्ति पत्वा चुल्लधनुग्गहण्डितो नाम अहोसि । सो तक्कसिलातो निक्खमित्वा सब्ब-समयसिप्पानि परियेसमानो महिसकरट्ठ अगमासि । इमस्मि पन जातके बोधिसत्तो थोक रस्सो ओनता-कारो अहोसि । सो चिन्तेसि सचाह कञ्चि राजान उपसङ्कमिस्सामि सो एव रस्समरीरो त्व कि अम्हाक कम्म करिस्ससीति वक्खति । यन्नूनाह आरोहपरिनाहमपन्न अभिरूप एक पुरिस फलक कत्वा तस्स पिच्छा-याय जीविक कप्पेय्यन्ति । [३०२]

सो तथारूप पुरिस परियेसमानो भीमसेनस्स नामेकस्म तन्तवायस्स तन्तविननट्टान गत्वा तेन सद्धि पटिसन्थार कत्वा सम्म ! त्व कि नामोसीति पुच्छि । अह भीमसेनो नामाति । कि पन त्व एव अभिरूपो उपविस्सपन्नो हुत्वा इम लामककम्म करोसीति ? जीवितु असक्कोन्तोति । सम्म ! मा एत कम्म करि सकलजम्बुदीपे मया सदिसो धनुग्गहो नाम नत्थि, सचे पनाहै कञ्चि राजान पस्सेय्य सो म एव रस्सो अय कि अम्हाक कम्म करिस्सतीति कोपेय्य । त्व राजान दिस्वा अह धनुग्गहोति वक्खेय्यासि । राजा ते परिब्बय दत्वा वुत्ति निब्रद्ध दस्सति । अह ते उप्पन्नकम्म करोन्तो तव पिट्ठिच्छायाय जीविस्सामि एव उभोपि सुखिता भविस्साम । करोहि मम वचनन्ति आह । सो सावूति सम्पटिच्छि ।

अथ न आदाय बाराणसि गत्वा सय चुल्लधनुपट्टाको हुत्वा त पुरतो कत्वा राजद्वारे ठत्वा रञ्जो आरोचापेसि । आगच्छतूति च वुत्ते उभोपि पविसित्वा राजान वन्दित्वा अट्ठसु । कि कारणा आगत्थाति च वुत्ते भीमसेनो आह-अह धनुग्गहो मया सदिसो नाम सकलजम्बुदीपे धनुग्गहो नत्थीति । कि पन भणो ! लभन्तो म उपट्ठहिस्ससीति ? अद्धमासे सहस्स लभन्तो उपट्ठहिस्सामि देवाति । अय ते पुरिसो को होतीति ? चुल्लउपट्टाको देवाति । साधु उपट्ठहाति । ततो पट्टाय भीमसेनो राजान उपट्ठहाति । उप्पन्न किच्च पनस्स बोधिसत्तोव नित्थरति ।

तेन खो पन समयेन कासिरट्ठे एकस्मि अरञ्जो बहुन्न मनुस्सान सञ्चरणमग्ग व्यग्घो छड्डापेति । बहू मनुस्से गहेत्वा गहेत्वा खादति । त पवति रञ्जो आरोचेसु । राजा भीमसेन पक्कोसापेत्वा—सक्खि-स्ससि तात । न व्यग्घ गण्हितुन्ति आह ।

देव ! किं धनुग्गहो नामाह यदि व्यग्घ गहेतु न सक्कोमीति ?

राजा तस्स परिब्बय दत्वा उय्योजेसि । सो घर गन्त्वा बोधिसत्तस्स कथेसि । बोधिसत्तो—साधु सम्म ! गच्छाति आह ।

त्वम्पन न गमिस्ससीति ?

आम न गमिस्सामि, उपाय पन ते आचिक्खिस्सामीति ।

आचिक्ख सम्माति ।

त्व व्यग्घस्स वसनट्टान सहसा एककोव मा अगमासि । जानपदमनुस्से पन सन्निपातेत्वा एक वा द्वे वा धनुसहस्सानि गाहापेत्वा तत्थ गन्त्वा व्यग्घस्स उद्धितभाव जत्वा पलायित्वा एक गुम्ब पविसित्वा उदरेन निप-ज्जेय्यासि । जानपदाव व्यग्घ पोथेत्वा गण्हिस्सन्ति तेहि व्यग्घे गहिते त्व दन्तेहि एक वल्लि छिन्दित्वा कोटिय गहेत्वा मतव्यग्घस्स सन्तिक गन्त्वा—भो ! केनेस व्यग्घो मारितो ? अह इम व्यग्घ गोण विय वल्लिया बन्धि-त्वा रञ्जो सन्तिक नेम्सामीति वल्लि [३०३] अत्थाय गुम्ब पविट्ठो । मया वल्लिया अनाभताय एव केनेस व्यग्घो मारितोति कथेय्यामि । अथ ते जानपदा भीततसिता सामि ! मा रञ्जो आचिक्खाति बहु धन दस्सन्ति । व्यग्घो तया गहितो भविस्सति रञ्जोपि सन्तिका बहु धन लभिस्ससीति ।

सो साधूति गत्वा बोधिमानेन कथितनियामेनेव व्यग्घ गहेत्वा अरञ्ज खेम कत्वा महाजनपरिवुतो बाराणसिय आगन्त्वा राजान दिस्वा गहितो मे देव ! व्यग्घो अरञ्ज खेम कतन्ति आह । राजा तुट्ठो बहु धन अदासि ।

पुनेकदिवस एक मग्ग महिसो छड्डापेतीति रञ्जो आरोचयिंसु । राजा तथेव भीमसेन पेसेसि । सोपि बोधिसत्तेन दिन्ननयेन व्यग्घ विय तम्पि गहेत्वा आगच्छि । राजा पुन बहु धन अदासि । महन्त इस्सरिय जात । सो इस्सरियमदमत्तो बोधिमतो अवञ्ज कत्वा तस्स वचन न गण्हाति । नाह त निस्साय जीवामि, किं त्वञ्जोव पुरिसोति आदीनि फरसवचनानि वदति ।

अथ कतिपाहच्चयेनेवेको सपत्तराजा आगन्त्वा बाराणसि उपरुन्धित्वा रज्ज वा देतु युद्ध वाति रञ्जो सासन पेसेसि । राजा युञ्ज्माहीति भीमसेन पेसेसि । सो सब्बसन्नाहसन्नद्धो भटवेस गहेत्वा सुसन्नद्धस्स वार-णस्स पिट्ठे निसीदि । बोधिमतोपि तस्स मरणभयेन सब्बसन्नाहसन्नद्धो भीमसेनस्सेव पच्छिमासने निसीदि । वारणो महाजनपरिवुतो नगरट्टारेन निक्खमित्वा सङ्गामसीस पापुणि । भीमसेनो युद्धभेरिसद् सुत्वाव कम्पितु आरद्धो । बोधिसत्तो इदानेस हत्थिपिट्ठा पतित्वा मरिस्सतीति हत्थितो अपतनत्थ भीमसेन योत्तेन परिक्खपित्वा गण्हि । भीमसेनो सम्पहारट्टान दिस्वा मरणभयतज्जितो सरीरवलञ्जेन हत्थिपिट्ठि दूसेसि ।

बोधिसत्तो—न खो ते भीमसेन ! पुरिमेन पच्छिम समेति । त्व पुब्बे सङ्गामयोधो विय अहोसि । इदानि हत्थिपिट्ठि दूसेसीति वत्वा इम गाथमाह—

य ते पविकल्थित पुरे

अथ ते पूतिसरा सजन्ति पच्छा

उभ य न समेति भीमसेन !

युद्धकथा च हृदञ्च ते विहञ्जन्ति ।

तत्थ—यं ते पविकल्थित पुरेति य तथा पुब्बे किं त्वञ्जोव पुरिसो नाह पुरिसो । सगामयोधोति विकल्थित, वम्भवचन वुत्त इद ताव एक । अथ ते पूतिसरा सजन्ति पच्छाति अथ ते इमे पूतिभावेन सरणभावेन च

पुत्तिसराति लद्धनामा सरीरवलञ्जधारा सजन्ति वलञ्जन्ति पग्घरन्ति । पच्छाति ततो (३०४) पुर विकत्थिततो अपरभागे इदानि इमस्मि सङ्गामसीसेति अत्थो । उभय न समेति भीमसेनाति इदं भीमसेन । उभय न समेति । कतर ? युद्धकथा च हद्दं च ते विहञ्जन्ति या च पुरे कथिता युद्धकथा य च ते इदानि विहञ्जन् किलमथो हत्थिपिट्ठं दूम्पनाकारप्पत्तो विधानोति अत्थो ।

एव बोधिमत्तो तं गरहित्वा मा भायि मम्म । कस्मा मयि ठिते विहञ्जन्सीति भीमसेन हत्थिपिट्ठितो ओतारेत्वा नहायित्वा गेहमेव गच्छाति उय्योजेत्वा अज्ज मया पाकटेन भवितुं वट्ठतीति सङ्गाम पविसित्वा सीहनाद उन्नदित्वा बलकोट्टकं भिन्दित्वा सपत्तगजान जीतगाहं गाहापेत्वा वाराणसिरञ्जो सन्तिकं अगमासि ।

राजा तुट्ठो बोधिमत्तस्म महन्तं यमं अदामि । ततो पट्ठाय चुल्लवनुगहपण्डितोति सकलजम्बुद्वीपे पाकटो अहोसि । सो भीमसेनस्म परिव्वयं दत्त्वा सकट्टानमेव पेसेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था—न भिक्खवे ! इदानेवेसं भिक्खुं विकत्थेति पुब्बेपि विकत्थिं येवाति वत्त्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुमन्धिं घटेत्वा जातकं समोवातेमि । तदा भीमसेनो विक्कत्थिं रुमिक्खुं अहोसि, चुल्लवनुगहपण्डितो पन अहमेवाति ।

भीमसेनजातक ।

वरणवग्गो अट्ठमो ।

६. अपायिम्हवग्गवणणा

१. सुरापानजातकं

अपायिम्ह अनच्चिम्हाति इद सत्था कोसम्बिय उपनिस्साय घोसितारामे विहरन्तो सागतत्थेर आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

भगवति सावत्थिय वस्स वसित्वा चारिकागमनेन भट्टवतिक नाम निगम सम्पत्ते गोपालका पसु-पालका कस्सका पथाविनो च सत्थार दिस्वा वन्दित्वा—मा भन्ते । भगवा अम्बतित्थ अगमासि । अम्ब-तित्थे जटिलस्म अस्समे अम्बतित्थको नाम नागो आसीविसो घोरविसो, सो भगवन्त विहेठेय्याति वारयिसु ।

भगवा तेम कथ असुरगन्तो विय तेसु यावततिय वारयमानेसुपि अगमासियेव । तत्र सुद भगवति भट्ट-वतिकाय अविदूरे अञ्जतर्गम्म वनसण्डे विहरन्ते तेन समयेन बुद्धपट्टाको सागतो नाम थेरो पोथुज्जनिकाय इद्धिया समन्नागतो त अस्मम उपमट्कमित्वा तस्स नागराजस्स वसनट्टाने तिणसन्धारक^१ पञ्जापेत्वा पल्ल-ङ्केन निसीदि । नागो मक्ख असहमानो धूमायि [३०५] । थेरोपि धूमायि । नागो पज्जलि, थेरोपि पज्जलि । नागस्स तेजो थेर न वाधति । थेरस्स तेजो नाग वाधति । एव सो खणेन त नागराजान दमेत्वा सरणेषु चेव पतिट्ठापेत्वा सत्थु सन्तिक अगमासि ।

सत्थापि भट्टवतिकाय यथाभिरन्त विहरित्वा कोसम्बि अगमासि । सागतत्थेरेन नागस्स दमितभावो सकलजनपद पत्थरि । कोसम्बिनगरवासिनो सत्थु पच्चुग्गमन कत्वा सत्थार वन्दित्वा सागतत्थेरस्स सन्तिक गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्त ठिता एवमाहसु—भन्ते । य तुम्हाक दुल्लभ त वेदय्याथ तदेव मय पटियादेस्सामाति ।

थेरो तुण्ही अहोसि । छब्बग्गिया पनाहसु—आवुसो । पब्बजितान नाम कापोतिका सुरा दुल्लभा चेव मनापा च सचे तुम्हे थेरस्स पसन्ना कापोतिक सुर पटियादेथाति ।

ते साधूति सम्पटिच्छित्वा सत्थार स्वातनाय निमन्तेत्वा नगर पविसित्वा अत्तनो अत्तनो गेहे थेरस्स दस्सामाति कापोतिक सुर पसन्न पटियादेत्वा थेर निमन्तेत्वा घरे घरे पसन्न अदसु । थेरो पिवित्वा सुरामदमत्तो नगरतो निक्खमन्तो द्वारन्तरे पतित्वा विप्पलपमानो निपज्जि ।

सत्था कतभत्तकिच्चो नगरा निक्खमन्तो थेर तेनाकारेन निपन्न दिस्वा—गण्हथ भिक्खवे । सागतन्ति गाहापेत्वा आराम अगमासि । भिक्खू थेरस्स सीस तथागतस्स पादमूले कत्वा त निपज्जापेसु । सो परिवत्तित्वा पादे तथागताभिमुखे कत्वा निपज्जि । सत्था भिक्खू पटिपुच्छि—किन्नुखो भिक्खवे । य पुब्बे सागतस्स मयि गारव त इदानी अत्थीति ?

नत्थि भन्तेति ।

भिक्खवे । अम्बतित्थक नागराजान को दमेसीति ?

सागतो भन्तेति ।

कि पनेतरहि भिक्खवे । सागतो उदकदेड्डुभकम्पि दमेतु सक्कुरेय्याति ?

नोहेत भन्ते ।

अपि नु खो भिक्खवे । एवरूप पातु युत्त य पिवित्वा एव विसञ्जी होतीति ?

अयुक्त भन्तेति ।

अथ खो भगवा येर गरहित्वा भिक्खू आमन्तेत्वा सुरामेयपाने पाचित्तियन्ति सिक्खापद पञ्चापेत्वा उट्ठायासना गन्वकुटि पाविसि । धम्मसभाय सन्निपत्तिता भिक्खू सुरामेयपानस्म अवण्ण कथयिसु । याव महादोसञ्चेत आवुसो । सुरापानघ्नम ताव पञ्चासम्पन्न नाम इद्धिमन्त सागत यथा सत्थु गुणमत्तम्पि न जानाति तथा अकासीति ।

सत्या आगत्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निमित्ताति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे । इदानीव सुर पिबित्वा पव्वजिता विसञ्जिनो होन्ति । पुव्वेपि अहेसु येवाति वत्वा अतीत आहरि - [३०६]

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारणे बोधिमत्तो कासिरट्ठे उदिच्च-ब्राह्मणकुले निव्वसित्वा वयप्पत्तो इसिपव्वज्ज पव्वजित्वा अभिञ्जा च समापत्तियो च उपादेत्वा भानकील कीलन्तो हिमवन्तपदेसे वसति पञ्चहि अन्तेवासिकमनेहि । अथ न वम्मानमये सम्पत्ते अन्तेवामिका आहसु-आचरिय । मनुस्सपथ गत्वा लोणम्वल सेवित्वा आगच्छामाति ।

आवुसो । अहं इथेव वमिम्मामि तुम्हे पन गत्वा मरीर मन्तत्वा वम्स वीतिनामेत्वा आगच्छथाति ।

ते सावूति आचरिय वन्दित्वा वाराणसिय गत्वा राजगुह्याने वमित्वा पुनदिवसे बहिद्वाग्गामे येव भिक्खाय चरित्वा सुहिता हुत्वा पुनदिवसे नगर पविमसु । मनुष्मा समियायमाना भिक्ख अदसु । कतिपाहच्चयेन च रज्जोपि आरोचेसु-देव । हिमवन्तो पञ्चमता उगयो आगत्वा उय्याने वसन्ति घोरतपा परिवारितिन्द्रियाः सीलवन्तोति । राजा तेम गुणे मुत्वा उय्यान गत्वा वन्दित्वा कतपटिसन्यारो वस्सान चातुमास तत्थेव वसनत्थाय पटिञ्ज गहेत्वा निमन्नेमि । ते ततो पट्टाय राजगहे येव भुञ्जित्वा उय्याने वसन्ति ।

अथेकदिवस नगरे सुरानक्खत्त नाम अहोमि । राजा पव्वजितान सुरा दुल्लभाति बहु उत्तम सुर दापेसि । तापसा सुर पिबित्वा उय्यान गत्वा सुरामदमत्ता हुत्वा एकच्चे उट्ठाय नच्चिमु, एकच्चे गायिसु । नच्चित्वा गायित्वा खारियादीनि अवत्थरित्वा निदायित्वा सुरामदे छिन्ने पवुञ्जित्वा त अत्तनो विप्पकार दिस्वा न अम्हेहि पव्वजितसारूप कतन्ति रोदित्वा परिदेवित्वा मय आचरियेन विना एवरूप पाप करिम्हाति त खणञ्जो व उय्यान पहाय हिमवन्त गत्वा पटिसामितपरिक्खाग आचरिय वन्दित्वा निमीदित्वा-किन्नु खो ताता । मनुस्सपथे अकिलममाना सुख वसित्थ समग्गवाम च पन वमित्थाति पुच्छिता-आचारिय । सुख वसिम्ह अपि च खो मय अपातव्वयुत्तक पिबित्वा विमञ्जी भूता सति पच्चुपट्टपेनु असक्कोन्ता नच्चिम्ह चेव गायिम्ह चाति एतमत्थ आरोचेन्ता इम गाथ समुट्ठापेत्वा आहसु -

अपायिम्ह अनच्चिम्ह अगायिम्ह रुदिम्ह च,

विसञ्जकराणि पीत्वा दिट्ठा नाहुम्ह वानराति ।

तत्थ अपायिम्हाति सुरम्पिविम्ह । अनच्चिम्हाति त सुर पिबित्वा हत्थुपादे लोलेन्ता नच्चिम्ह । अगायिम्हाति मुख विवरित्वा आयतकेन सरेन गायिम्ह । रुदिम्ह वाति पुन विप्पटिसारितो एवरूप नाम अम्हेहि कतन्ति रोदिम्ह । दिट्ठानाहुम्ह वानराति एवरूप सञ्जाविनासनतो विसञ्जकराणि सुर पीत्वा एतदेव साधु य वानरा नाहुम्हाति ।

एव ते अत्तनो अगुण कथेसु । बोधिसत्तो गरुसवासरहितान नाम एवरूप होति येवाति ते तापसे गरहित्वा पुन एनरूप मा करित्थाति तेस ओवाद दत्वा अपरिहीनज्झानो ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि ।

सत्या इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेमि । इतो पट्टाय हि अनुसन्धि घटेत्वाति इदम्पि न वक्खाम । तदा इसिगणो बुद्धपरिसा अहोसि, गणसत्था पन अहमेवाति ।

सुरापानजातक ।

१. रो०-परिमारितिन्द्रिया । २. स्या०-परमजितिन्द्रिया ।

२. मित्तविन्दजातकं

अतिक्कम्म रमणकत्ति इदं सत्था जेवने विहरन्तो एकं दुब्बचभिक्षुं आरब्धं कथेसि । इमस्स पणं जातकस्स कस्सपसम्मासम्बुद्धकालिकं वत्थुं दसकनिपाते महामित्तविन्दजातके आवीभवस्सति । तदा पणं बोधिसत्तो इमं गायमाह —

अतिक्कम्म रमणकं सदामत्तं च दूभकं,

स्वासिं पासाणमासीनो यस्मां जीवन् मोक्खसीति ।

तत्थ—ररमणकन्ति तस्मिं काले फलिकस्स नाम फलिकपासादं च अतिक्कन्तोसीति दीपेति । सदा-
मतं चाति रजतस्स नाम, रजतपासादं च अतिक्कन्तोसीति दीपेति । दूभकन्ति मणिनो नाम, मणिपासादं
च अतिक्कन्तोसीति दीपेति । स्वासीति मोसि त्वं । पासाणमासीनोति उरचक्कं नाम पासाणमयं वा होति
रजतमयं वा मणिमयं वा तं पणं पासाणमयं सो च तेन आसीनो अभिनिविट्ठो अज्झोत्थट्ठो, तस्मां पासाणेन
आसीनत्तां पासाणमासीनोति वत्तञ्चे व्यञ्जनसन्धिक्कसेन मकारं आदाय पासाणमासीनोति वुत्तं । पासाणं वा
आसीनो तं उरचक्कं आमज्जं पापुगित्वा ठितोति अत्थो । यस्मां जीवन् न मोक्खसीति, यस्मां उरचक्कां याव
ते पापं न खीयति तावन् जीवन्तो येव न मुच्चिम्मसि तं आसीनोमीति ।

इमं गायं वत्था बोधिसत्तो अत्तनो देवद्वानमेव गतो । मित्तविन्दकोपि उरचक्कं उक्खिपित्वा महा-
दुक्खं अनुभवमानो पापकम्मे परिकखीणो यथाक्कम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधा-
नेसि । तदा मित्तविन्दको दुब्बचभिक्षुं अहोसि । देवराजा पणं अहमेवाति ।

मित्तविन्दजातकं ।

३. कालकण्णिजातकं

मित्तो हवे सत्तपदेन होतीति इदं सत्था जेनवने विहरन्तो एकं अनाथपिण्डकस्स मित्तं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपप्पवत्थु

सो किर अनाथपिण्डकेन सद्धिं सहपंगुकीलितो एकाचरियस्सेव [३०८] सन्तिके उगगहितसिण्णो नामेन कालकण्णी नाम । सो गच्छन्ते काले दुग्गतो हुत्वा जीवितुं असक्कोन्तो सेट्ठिनो सन्तिकं अगमासि । सो तं समस्सासेत्वा परिज्वमयं दत्वा अत्तनो कुटुम्बं पटिच्छापेमि । सो सेट्ठिनो उपकारको हुत्वा सब्बकिच्चानि करोति । तं सेट्ठिस्स सन्तिकं आगतकाले—तिट्ठ कालकण्णि ! निसीद कालकण्णि ! भुञ्ज कालकण्णीति वदन्ति ।

अथेक दिवसं सेट्ठिनो मित्तामच्चा सेट्ठि उपमङ्कमित्त्वा एवमाहं सु—महासेट्ठि ! मा एतं तव सन्तिके करि । तिट्ठ कालकण्णि ! निसीद कालकण्णि ! भुञ्ज कालकण्णीति हि इमिना सदेन यक्खोपि पलायेय्य न चेस तया ममानो दुग्गतो दुरूपेनो कि ते इमिनाति ?

अनाथपिण्डको—नामं नाम बोहारमत्तं न तं पण्डिता पमाणं करोन्ति । सुतमङ्गलिकेन नाम भवितु न वट्ठति । न सक्का मया नाममत्तं निस्साय सहपंगुकीलितं महायं परिच्चजितुन्ति । तेसं वचनं अनादाय एकदिवसं अत्तनो भोगगामं गच्छन्तो तं गेहरक्खकं कत्वा अगमासि ।

चोरा सेट्ठी किर गामकं गतो गेहमस्स विलुम्पिस्सामानि नानाबुधहत्था रत्तिभागे आगन्त्वा गेहं परिवारेसु । इतरोपि चोरानञ्जोव आगमनं आसङ्कमानो अनिदायन्तोव निसीदि । सो चोरानं आगतभावं जत्वा मनुस्से पवोथेत्वा त्वं सङ्खं धम, त्वं आलिङ्गं^१ वादेहीति महासमज्जं कारेन्तो विय सकलनिवेसत्तं एकसङ्गं कारेसि । चोरा सुज्जं गेहन्ति दुस्सुत्तं अम्हेहि इथेव महासेट्ठीति पासाणमुग्गरादीनि तत्थेव छड्ढेत्वा पलायिंसु ।

पुनरिदमे मनुस्सा तत्थ तत्थ छड्ढिते पासाणमुग्गरादयो दिस्वा संवेगप्पत्ता हुत्वा—सचे अज्ज एवरूपो बुद्धिसम्पन्नो घरविचारको नाभविस्स चोरेहि यथारुचिया पविसित्वा सब्बगेहं विलुम्पितं अस्स । इमं दल्हमित्तं निस्साय सेट्ठिनो वडिड जाताति तं पसंसित्वा सेट्ठिस्स भोगगामतो आगतकाले सब्बं तं पर्वत्ति आरोचयिंसु ।

अथ ते सेट्ठी अबोच—तुम्हे एवरूपं मम गेहरक्खकं मित्तं निक्कड्ढापेथ । सचायं तुम्हाकं वचनेन मया निक्कड्ढितो अस्स अज्ज मे कुटुम्बं किञ्चि नाभविस्स । नामं नाम अप्पमाणं, हितचित्तमेव पमाणन्ति । तस्स उत्तरितरं परिब्बयं दत्वा अत्थि दानि मे इदं कथापाभतन्ति सत्थु सन्तिकं गन्त्वा आदितो पट्टाय सब्बं तं पर्वत्ति भगवतो आरोचेसि ।

सत्था—न खो गहपति ! इदानेव कालकण्णिमित्तो अत्तनो मित्तस्स घरकुटुम्बं रक्खति पुब्बेपि रक्खि-येवाति वत्ता तेन याचितो अतीतं आहरि—[३०९]

अतीतवत्थु

अतीतं बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो महायसो सेट्ठी अहोसि । तस्स कालकण्णी नाम मित्तोति सब्बं पच्चुपप्पसदिसमेव । बोधिसत्तो भोगगामतो आगतो तं पर्वत्ति सुत्वा सचे मया तुम्हाकं वचनेन एवरूपो मित्तो निक्कड्ढितो अस्स अज्ज मे कुटुम्बं किञ्चि नाभविस्साति वत्ता इमं गाथमाहः—

कालकणिज्जातकं

मित्तो हवे सत्तपदेन होति
 सहायो पन द्वादसकेन होति,
 मासद्धमासेन च जाति होति ।
 तदुत्तरि अत्तसमोपि होति
 मोह कथ अत्तसुखस्स हेतु,
 चिरसन्थुत^१ कालकणी जहेय्यन्ति ।

तत्थ हवेति निपातमत्त, मेत्तायतीति मित्तो । मित्ति पच्चुपट्टापेति सिनेह करोतीति अत्थो । सो पनेस सत्तपदेन होतीति एकतो सत्तपदवीतिहारगमनमत्तेन होतीति अत्थो । सहायो पन द्वादसकेन होतीति सब्बकिच्चान एकतो करणवसेन सव्विरियापथेमु । सह गच्छतीति सहायो । सो पनेस द्वादसकेन होति । द्वादसाह एकतो निवासेन होतीति अत्थो^२ । मासद्धमासेन चाति मासेन वा अद्धमासेन वा । जाति होतीति जातिसमो होति । तदुत्तरिन्ति ततो उत्तरि एकतो निवासेन । अत्तसमोपि होति येव । जहेय्यन्ति एवरूप सहाय कथ जहेय्यन्ति मित्तग्गे गुण कथेमि ।

ततो पट्टाय पुन कोचि तम्मन्तरे वत्ता नाम नाहोमि । मत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समो धानेसि । तदा कालकणी आनन्दो अहोमि, बारागसीसेट्ठी पन अहमेवाति ।

कालकणिज्जातक ।

१. स्या०—चिरसन्धि । २. स्या०—सो पनेस द्वादसकेन पदवीतिहारमत्तेन होतीति ।

४. अथस्सद्वारजातकं

पञ्चपन्नवत्थु

आरोग्यमिच्छे परमं च लाभन्ति इदं सत्था जेतवन्ते विरहन्तो एकं अथकुसलं कुलपुत्तं आरम्भ कथेसि ।

सावत्थियं हि एकस्स महाविभवस्स सेट्ठिनो पुत्तो जातिया सत्तवस्सो पञ्जवा अथकुसलो । सो एक-दिवसं पितरं उपसङ्कमित्वा “अथस्स द्वारपञ्हं” नाम पुच्छि । सो तं न जानाति । अथस्स एतदहोसि—अयं पञ्हो अतिसुखुमो । ठपेत्वा सव्वञ्जुवुद्धं अञ्जो उपरि भवग्गेन हेट्ठा च अवीचिन्ता परिच्छिन्ने लोकसन्नि-वासे एतं पञ्हं कथेतुं समत्थो नाम नत्थीति । सो पुत्तं आदाय वहुं मात्तागन्धदिलेपनं गाहापेत्वा जेतवनं गत्वा सत्थारं पूजेत्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसिन्नो भगवन्तं एतदवोच [३१०]—अयं भन्ते ! दारको पञ्जवा, अथ-कुसलो मं “अथस्स द्वारपञ्हं” नाम पुच्छि । अहं तं पञ्हं अजानन्तो तुम्हाकं सन्तिकं आगतो, साधु मे भगवा तं पञ्हं कथेतूति ।

सत्था—पुब्बेपाहं उपासक ! इमिना कुमारकेनेतं पञ्हं पुट्ठो । मया चस्स कथितो । तदा नं एस जानाति । इदानि पन भवसङ्खेपगतत्ता न सल्लक्खेतीति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहारिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो महाविभवो सेट्ठी अहोसि । अथस्स पुत्तो सत्त-वस्सिको जातिया पञ्जवा अथकुसलो सो एकदिवसं पितरं उपसङ्कमित्वा—तात ! अथस्स द्वारं नाम किन्ति ‘अथस्स द्वारपञ्हं’ पुच्छि ।

अथस्स पिता तं पञ्हं कथेन्तो इमं गाथमाहः—

आरोग्यमिच्छे परमं च लाभं
सीलं च बुद्धानुमतं सुतं च,
धम्ममानुवत्ती च अलीनता च
अथस्स द्वारा पमुखा छलेतेति ।

तत्थ —आरोग्यमिच्छे परमं च लाभन्ति चकारो निपातमत्तं । तात ! पठममेव आरोग्यसङ्खातं परमं लाभं इच्छेय्याति इममत्थं दीपेन्तो एवमाह । तत्थ आरोग्यं नाम सरीरस्स चैव चित्तस्स च अरोगभावो अनातुरता । सरीरे हि रोगातुरे नेव अलद्धं भोगलाभं उप्पादेतुं सक्कोति न लद्धं परिभुञ्जितुं अनातुरे पन उभयम्पेतं सक्कोति । चित्ते च किलेसातुरे नेव अलद्धं भानादिलाभं उप्पादेतुं सक्कोति न लद्धं पुन समापत्ति-वसेन परिभुञ्जितुं, एतस्मिं रोगे सति अलद्धोपि लाभो न लब्धति, लद्धोपि निरत्थको होति, असति पनेतस्मिं अलद्धोपि लाभो लब्धति, लद्धोपि सात्थको होतीति आरोग्यं परमो लाभो नाम । तं सव्वपठमं इच्छितव्वं इद-मेकमत्थस्स द्वारन्ति अयमेत्थ अत्थो । सीलं चाति आचारसीलं । इमिना लोकचारित्तं^१ दस्सेति । बुद्धानु-मतन्ति गुणबुद्धानं पण्डितानं अनुमतं, इमिना जाणसम्पन्नानं गरूनं ओवादां दस्सेति । सुतं चाति कारणनि-स्सितं सुतं । इमिना इमस्मिं लोके अत्थनिस्सितं बाहुसच्चं दस्सेति । धम्ममानुवत्ती चाति तिविधस्स सुचरित-धम्मस्स अनुवत्तनं । इमिना दुच्चरितधम्मं वज्जेत्वा सुचरितधम्ममानुवत्तनभावं दस्सेति । अलीनता चाति चित्तस्स अलीनता अनीचता । इमिना चित्तस्स असंकोचं पणीतभावं उत्तमभावं दस्सेति । अथस्स द्वारा पमुखा छलेतेति

अथो नाम वडिड, तस्स वडिडसट्खातस्स लोकियलोकुत्तरस्स अथस्स एते पमुखा उत्तमा छ द्वाया उपाया अविगममुखानीति । [३११]

एव बोधिसत्तो पुत्तस्स अथद्वारपञ्च कयेसि । सो ततो पट्ठाय तेसु छसु धम्मेसु वत्ति । बोधिसत्तोपि दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्या इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा पुत्तोव पच्चुप्पन्नो पुत्तो, महासेट्ठी पन अहमेवाति ।

अथस्सद्वारजातक ।

५. किम्पक्कजातकं

आयति दोस नाञ्जायाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एक उक्कण्ठितभिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

अञ्जतरो किर कुलपुत्तो बुद्धमासने उर दत्वा पव्वजितो एकदिवस सावत्थिय पिण्डाय चरन्तो एक अलङ्कृतइत्थि दिस्वा उक्कण्ठि । अथ न आचरियुपञ्जाया सत्थु सन्निक आनयिसु ।

सत्था-सच्च किर त्व भिक्षु ! उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते-पञ्चकामगुणा नामेते भिक्षु ! परिभोगकाले रमणीया । सो पन नेम परिभोगो निरयादिमु पटिमन्विदायकत्ता किम्पक्कफलपरिभोगसदिमो होति । किम्पक्कफन नाम वण्णगन्धरससम्पन्न खादिन पन अन्तानि गण्डेत्वा जीवितक्खय पापेति । पुव्वे बहुजना तस्स दोम अदिस्वा वण्णगन्धरमेसु वज्झित्वा न पल परिभुञ्जित्वा जीवितक्खय पापुणिसूति बत्वा तेहि याचितो अनीत आहरि -

अतीतवत्थु

अतीते वारागमिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते त्रोग्गिन्तो मत्थवाहो हुत्वा पञ्चहि सकटसतेहि पुब्बन्ता परन्त गच्छन्तो अटविमुग्घ पत्वा मनुस्से मन्निपातेत्वा-उमिस्मा अटविया विमरुक्खो नाम अत्थि । मा खो म अनापुच्छा पुव्वे अत्तादितपुव्वानि फलाफलानि खादिन्थाति ओवदि ।

मनुस्सा अटवि अतिक्कमित्वा अटविमुखे एक किम्पक्करुक्ख फलभारनमितमाख अद्दसु । तस्स खन्धसाखापत्तफलानि सण्ठानवण्णरसगन्धेहि अम्बसदिसानेव । तेसु एकच्चे वण्णगन्धरसेसु वज्झित्वा अम्बफलसञ्जाय फलानि खादिमु । एकच्चे सत्थवाह पुच्छित्वा खादिसामाति गहेत्वा अट्ठमु ।

बोधिसत्तो त ठान पत्वा ते गहेत्वा ठिते फलानि छट्टापेत्वा ये खादमाना अट्ठमु ते वमन कारेत्वा तेस भेसज्ज अदासि । तेसु एकच्चे अरोगा जाता पठममेव खादित्वा ठिता पन जीवितक्खय पत्ता । बोधिसत्तोपि इच्छितट्ठान सोत्थिना गत्वा लाभ लभित्वा पुन सकट्टानमेव आगत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्था त वत्थु कथेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह -

आयतिदोस नाञ्जाय यो कामे पतिसेवति,

विपाकन्ते हनन्ति न किम्पक्कमिव भक्खितन्ति ।

तत्थ-आयतिदोस नाञ्जायाति अनागते दोस नाञ्जाय अजानित्वाति अत्थो । यो कामे पतिसेवतीति यो वत्थुकामे च किलेसकामे च पतिसेवति । विपाकन्ते हनन्ति नन्ति ते कामा त पुरिस अत्तनो विपाकसङ्खाते अन्ते निरयादिसु उप्पन्न नानप्पकारेन दुक्खेन सयोजयमाना हनन्ति । कथं ? किम्पक्कमिव भक्खितन्ति यथा परिभोगकाले वण्णगन्धरससम्पत्तिया मनाप किम्पक्कफल अनागत दोस अदिस्वा भक्खित अन्ते हन्ति जीवितक्खय पापेति एव परिभोगकाले मनापापि कामा विपाककाले हनन्तीति ।

देसन यथानुसन्धि पापेत्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्षु सोतापत्तिफल पापुणि । सेसपरिसायपि केचि सोतापन्ना, केचि सकदागामिनो, केचि अनागामिनो केचि अरहन्तो अहेसु । सत्थापि इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा परिसा बुद्धपरिसा अहोसि । सत्थवाहो पन अहमेवाति ।

किम्पक्कजातक ।

६. सीलवीमंसनजातकं

सीलं किरैव कल्याणन्ति इव सत्या जेतवने विहरन्तो एक सीलवीमसक ब्राह्मण आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किर कोसलराजान निस्साय जीवति । तिसररुगतो अखण्डपञ्चसीलो, तिण्ण वेदान पारगू । राजा अय सीलवाति तस्स अतिरेकसम्मान करोति ।

सो चिन्तेसि—अय राजा मय्ह अञ्जोहि ब्राह्मणोहि अतिरेकसम्मान करोति अतिविय म गरु कत्वा पस्सति, किन्तु खो एम मम जातिगोत्तकुलप्पदेमसिप्पमम्पत्ति निस्साय इम सम्मान करोति, उदाहु सीलसम्पत्ति, वीमसिस्सामि तावाति ।

सो एकदिवस राजुपट्टान गन्त्वा घर आगच्छन्तो एकस्स हेरञ्जिकस्म फलकतो अनापुच्छित्वा एक कहापण गहेत्वा अगमामि । हेरञ्जिको ब्राह्मणो गरुभावेन किञ्चि अवत्वा निसीदि । पुनदिवसे द्वे कहापणे गण्हि । हेरञ्जिको तथेव अधिवामेसि । ततियदिवसे कहापणमुट्ठि अगगहेसि । अथ न हेरञ्जिको अज्ज ते ततियो दिवसो राजकुटुम्ब विलुम्पन्तस्माति राजकुटुम्बविलुम्पकचोरो मे गहितोति तिक्खत्तु विरवि । अथ न मनुस्सा इतो चितो चागन्त्वा चिरन्दानि त्व सीलवा विय विचरीति द्वे तयो पहारे दत्वा बन्धित्वा रञ्जो दस्सेसु ।

राजा विप्वटिसारी हुत्वा—कस्मा ब्राह्मण ! एवरूप दुस्सीलकम्म करोसीति ? वत्वा गच्छ तस्स राजाण करोयाति आह ।

ब्राह्मणो—नाह महाराज ! चोरोति आह ।

अथ कस्मा राजकुटुम्बिकस्म फलकतो [३१३] कहापणे गण्हीति ?

एत मया तयि मम अतिसम्मान करोन्ते किन्तु खो राजा मम जातिआदीनि निस्साय अतिसम्मान करोति, उदाहु सील निस्सायाति वीमसन्तथायकत, इदानि पन मया एकसेन ज्ञात यथा सीलमेव निस्साय तया मम सम्मानो कतो न जातियादीनि, तथाहि मे इदानि राजाण कारेसीति वत्वा स्वाह इमिना कारणेन इमस्मि लोके सीलमेव उत्तम सील पमुखन्ति सन्निट्टान गतो, इमस्स पनाह सीलस्स अनुच्छविक करोन्तो गेहे ठितो किलेसे परिभुञ्जन्तो न सक्खिस्सामि कात्तु, अज्जेव जेतवन गन्त्वा सत्थु सन्तिके पब्बजिस्सामि पब्बज्ज मे देहि देवाति वत्वा राजान अनुजानापेत्वा जेतवनाभिमुखो पायासि ।

अथ न जातिसुहज्जवन्धवा सन्निपतित्वा निवारेत्तु असक्कोन्ता निवत्तिस्सु । सो सत्थु सन्तिक गन्त्वा पब्बज्ज याचित्वा पब्बज्ज च उपसम्पद च लभित्वा अविस्सट्टकम्मट्टानो विपस्सन वड्ढेत्वा अरहत्त पत्वा सत्थार उपसङ्कमत्वा भन्ते । मय्ह पब्बज्जा मत्थक पत्ताति अञ्ज व्याकासि । तस्स त अञ्जव्याकरण भिक्खु-सङ्घे पाकट जात । अथेकदिवस धम्मसभाय सन्निपतिता भिक्खू—आवुसो ! असुको नाम रञ्जो उपट्ठाकब्राह्मणो अत्तनो सील वीमसित्वा राजान आपुच्छित्वा पब्बजित्वा अरहत्ते पतिट्ठितोति तस्स गुण कथयमाना निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा—कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निपन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते—न भिक्खवे ! इदानि अयमेव ब्राह्मणो अत्तनो सील वीमसित्वा पब्बजित्वा अत्तनो पतिट्ठ अकासि । पुब्बेपि पण्डिता अत्तनो सील वीमसित्वा पब्बजित्वा अत्तनो पतिट्ठ करिस्सूति वत्वा तेहि याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बारणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स पुरोहितो अहोसि दानाधिमुत्तो सीलज्झास्यो अखण्डपञ्चसीलो । राजा सेसब्राह्मणोहि अतिरेक तस्स सम्मान करोतीति, सब्ब पुरिमसदिसमेव ।

बोधिसत्ते पन वन्धित्वा रञ्जो सन्तिक निय्यमाने अहिगुण्ठिका अन्तरवीथिय सप्प कीलापेन्ता त नङ्गुट्ठे गण्हन्ति, गीवाय गण्हन्ति, गले वेठेन्ति ।

बोधिमत्तो ते दिस्वा—मा ताना ! एत सप्प नङ्गुट्ठे गण्हय, मा गीवाय, मा गले वेठेय, अय हि वो डसित्वा जीवितक्खय पापेय्याति आह ।

अहिगुण्ठिका—अय ब्राह्मण ! सप्पो मीलवा आचारसम्पन्नो तादिमो दुस्सीलो न होति । त्व पन अत्तनो दुस्सीलताय अनाचारेन राज कुटुम्बविलुम्पकचोरोति वन्धित्वा नीयसीति आहसु ।

सो चिन्तेसि—सप्पापि ताव अडसन्ता अविहेठेन्ता मीलवन्तोति नाम लभन्ति । किमङ्ग पन मनुस्स-भूता ? सील येव इमस्मि लोके उत्तम । नत्थि ततो उत्तरितरन्ति ।

अय न नेत्वा रञ्जो दम्मेसु । [३१४]

राजा—कि इद तानानि ? पुच्छि ।

राजकुटुम्बविलुम्पक चोरो देवाति ।

तेन हिस्स राजाण करोयति ।

ब्राह्मणो—नाह महाराज ! चोरोति आह ।

अय कम्मा रुद्धापणे अगगहेसीति च वुत्तो पुग्गिमनयेनेव सव्व आरोचेन्तो म्वाह इमिना कारणेन इमस्मि लोके सीलमेव उत्तम मील पामोस्यन्ति सन्निट्ठान रुनोति वत्वा निट्ठतु ताव, इद आमीविमोपि ताव अडसन्तो अविहेठेन्तो सीलवाति वत्तव्वन लभति । इमिनापि कारणेन मीलमेव उत्तम, मील पवरन्ति सील वण्णेत्तो इम गायमाह —

सील किरेव कल्याण सील लोके अनुत्तर

पस्स घोरविसो नागो सीलवाति न हञ्जातीति ।

तत्थ—सील किरेवाति कायवाचाचित्तेहि अवीतिकक्रमणमडखात आचारसीलमेव । किराति अनु-स्सववसेन वदति । कल्याणन्ति मुन्दरतर । अनुत्तरन्ति जेट्ठक सव्वगुण्णदायक । पस्साति अत्तना दिट्ठकारण अभिमुख करोन्तो कथेसि । सीलवाति न हञ्जातीति घोरविसोपि समानो अडसनअविहेठनमत्तकेन सिलवाति पसस लभति । न हञ्जाति न विहञ्जातीति इमिनापि कारणेन मीलमेव उत्तमन्ति ।

एव बोधिसत्तो इमाय गाथाय रञ्जो धम्म देसेत्वा कामे पहाय इसिपव्वज्ज पव्वजित्वा हिमवन्त पवि-सित्वा पञ्च अभिञ्जा अट्ठ समापत्तियो निव्वत्तेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि । सत्था इम धम्मदेसन आह-रित्वा जातक समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो, राजपरिसा बुद्धपरिसा अहोसि, पुरोहितो पन अहमेवाति ।

सीलवीमसनजातक ।

७. मङ्गलजातकं

यस्मिन् मङ्गला समूहताति इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो एक साटकलक्खणब्राह्मण आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

राजगहवासिको किरको ब्राह्मणो कोतूहलमङ्गलिको तीसु रतनेसु अप्पसन्नो मिच्छादिट्ठि अड्ढो महद्धनो महाभोगो । तस्स समुग्गे ठपित साटकयुग मूसिका खादिसु । अथस्स सीस नहायित्वा साटके आहरथाति वुत्त-काले मूसिकाय खादितभाव आरोचयिसु । सो चिन्तेसि—सचे इदं मूसिकदट्ठ साटकयुग इमस्मिं गेहे भवि-स्सति महाविनासो भविस्सति । इदं हि अवमङ्गल, कालकण्णीसदिस पुत्तधीतादीनम्पि दासकप्पमकरादीनं वा न सक्का दातु । यो हि इदं गण्हिस्सति सव्वस्स महाविनासो भविस्सति । आमकसुसाने तं छड्डापेस्सामि । न खो पन सक्का दासादीनं हत्थे दातु । ते हि एत्थं लोभ उप्पादेत्वा इमं [३१५] गहेत्वा विनास पापुण्येय्यु । पुत्तस्स तं हत्थे दस्सामीति ।

सो पुत्त पक्कोसापेत्वा तमत्थं आरोचेत्वा—त्वम्पि न तात ! हत्थेन अफुसित्वा दण्डकेन गहेत्वा आम-कसुसाने छड्डेत्वा सीसं नहायित्वा एहीति पेसेसि ।

सत्थापि खो तं दिवसं पच्चूससमये वेनेय्यवन्ववे आलोकेन्तो इमेसं पितापुत्तानं सोतापत्तिफलस्स उप-निस्सयं दिस्वा मिगवीथि गहेत्वा मिगलुद्धको वियं गन्त्वा आमकसुसानद्वारे निसीदि छव्वण्णबुद्धरस्मियो विस्स-ज्जेन्तो । माणवो पितुं वचनं सम्पटिच्छित्वा अगारसप्प वियं तं युगसाटकं यट्ठिकोटिया गहेत्वा आमकसुसानद्वारं पापुणि । अथ न सत्था—किं करोसि माणवाति आह । भो गोतम ! इदं साटकयुगं मूसिकाय दट्ठं, काल-कण्णीसदिसं हलाहलविसूयं । मम पिता अञ्जो एतं छड्डेन्तो लोभ उप्पादेत्वा गण्हेय्याति भयेन मं पहिणि । अहमेतं छड्डेत्वा सीसं नहायित्वा गमिस्सामीति आगतोमिहं भो गोतमाति ।

तेन हि छड्डेहीति ।

माणवो छड्डेसि । सत्था अम्हाकन्दानि वट्ठतीति तस्स सम्मुखाव अवमङ्गलं भो गोतम ! एतं कालक-कण्णीसदिसं मा गण्हि, मा गण्हीति तस्मिं वारयमाने येव गहेत्वा वेलुवनाभिमुखो पायासि । माणवो वेगेन गन्त्वा पितुं आरोचेसि—तात ! मया आमकसुसाने छड्डितं साटकयुगं समणो गोतमो अम्हाकं वट्ठतीति मया वारियमानोपि गहेत्वा वेलुवनं गतोति ।

ब्राह्मणो चिन्तेसि—तं साटकयुगं अवमङ्गलं कालकण्णीसदिसं । तं वलज्जेन्तो समणोपि गोतमो नस्सिस्सति, विहारोपि नस्सिस्सति । ततो अम्हाकं गरहा भविस्सति । समणस्स गोतमस्स अञ्जं बहू साटकं दत्त्वा तं छड्डापेस्सामीति ।

सो बहू साटके गाहापेत्वा पुत्तेन सद्वि वेलुवनं गन्त्वा सत्थारं दिस्वा एकमन्तं ठितो एवमाह सच्चं किर ते भो गोतम ! आमकसुसाने साटकयुगं गहितन्ति ?

सच्चं ब्राह्मणाति ।

भो गोतम ! तं साटकं युगं अवमङ्गलं तुम्हे न परिभुज्जमाना नस्सिस्सथ, सकलविहारोपि नस्सिस्सति । सचे वो निवासनं वा पारुपनं वा नप्पहोति इमे साटके गहेत्वा तं छड्डापेथाति ।

अथ न सत्था—मयं ब्राह्मण ! पव्वजिता नाम अम्हाकं आमकसुसाने अन्तरवीथियं सकारट्टाने नहा-नत्थे महामग्गेति एवरूपेसु ठानेसु छड्डिता वा पतिता वा पिलोतिका वट्ठति, त्वम्पि न इदानीं पुब्बेपि एव लद्धिको येवाति वत्ता तेन याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे राजगहनगरे धम्मिको मगधराजा रज्जं कारेसि । तदा बोधिसत्तो एकस्मिं उदिच्च-ब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा विञ्जुतं पत्तो इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा अभिञ्जा च [३१६] समापत्तियो च निव्व-

त्तेत्वा हिमवन्ते वसमानो ण्णम्मि काले हिमवन्ततो निक्खमिन्त्वा राजागहनगरे राजुय्यान पत्वा तत्थ वसित्वा दुतियदिवसे भिक्खाचारुत्थाय नगर पाविमि । राजा न दिस्वा पक्कोमापेत्वा पामादे निसीदापेत्वा भोजेत्वा उय्याने येव वसन्त्याय पटिञ्ज गण्हि । बोधिमत्तो रञ्जो निवेमने भुञ्जित्वा उय्याने वसति ।

तम्मि काले राजगहनगरे दुम्मलक्खणब्राह्मणो नाम अहोसि । तस्स समुग्गे ठपित सटकयुगन्ति सञ्च पुरिममदिममव । मागवे पन सुमान गच्छन्ते बोधिमत्तो पठमतर गन्त्वा सुसानद्वारे निसीदित्वा तेन छड्डित सटकयुग गहेत्वा उय्यान अगमामि । माण्वो गन्त्वा पितु आरोचेसि । पिता राजकुलूपको तापसो नस्सेय्याति बोधिसत्तस्स सन्तिक गन्त्वा—तापस । तया गहिनमाटके छड्डेहि मा नस्सीति आह ।

तापसो—अम्हाक सुसाने छड्डितपिलोतिका वट्टति न मय कोतूहलमङ्गलिका कोतूहलमङ्गल नामेत न बुद्धपच्चेकबुद्धबोधिसत्तेहि वणिणत्त, तस्मा पण्डितेन कोतूहलमङ्गलिकेन न भवितव्वन्ति ब्राह्मणस्स धम्म देसेसि ।

ब्राह्मणो धम्म मुत्वा दिट्ठि भिन्दित्वा बोधिमत्त सरण गतो । बोधिसत्तोपि अपरिहीनज्झानो ब्रह्म लोकपरायणो अहोसि । मत्थापि इम अनीत जाह्गित्वा अभिमम्बुद्रो हुत्वा ब्राह्मणस्स धम्म देसेन्तो इम गाथमाह —

यस्स मङ्गला समूहता
उप्पाता सुपिना च लक्खणा च,
स सङ्गलदोस वीतिवत्तो
युगयोगाधिगतो न जातु मेतीति ।

तत्थ यस्समङ्गला समूहताति यस्स अरहतो खीणासवस्स दिट्ठमङ्गल सुतमङ्गल सुतमङ्गलान्ति एते मङ्गला समुच्छिन्ना । उप्पाता सुपिना च लक्खणा चाति एवरूपो चन्दगाहो भविस्सति, एवरूपो सुरियगाहो भविस्सति, एवरूपो नक्खत्तगाहो भविस्सति, एवरूपो उक्कापातो भविस्सति, एवरूपो दिसाडाहो भविस्सतीति इमे पञ्च महाउप्पाता नानप्पकारका सुपिना मुलक्खण दुब्भगलक्खण इत्थिलक्खण पुरि सलक्खण दासलक्खण दासिलक्खण असिलक्खण उसभलक्खण आवुलक्खण वत्थलक्खणान्ति एवमादिकानि लक्खणानि इमे च दिट्ठिद्वाना यस्स समूहता न एतेहि उप्पातादीहि अत्तनो मङ्गल वा अवमङ्गल वा पच्चेति । स मङ्गलदोसवीतिवतीति सो खीणासवो सब्बमङ्गलदोसवीतिवत्तो अतिक्कन्तो पजहित्वा ठितो ।

युगयोगाधिगतो न जातुमेतीति कोधो च उपनाहो च मक्खो च पलासो चाति आदिना नयेन द्वे द्वे एकतो आगतकिलेसा युगा नाम । कामयोगो, [३१७] भवयोगो, दिट्ठियोगो, अविज्जायोगोति इमे ससारे योजनभावतो चत्तारो योगा नाम । ते युगा च योगा चाति युगयोगे अधिगतो अभिभवित्वा गतो वीतिवत्तो समतिक्कन्तो खीणासवो भिक्खु । न जातुमेतीति पुन पटिसन्धिवसेन एकसेनेव इम लोक न एति नागच्छतीति ।

एव सत्था इमाय गाथाय ब्राह्मणस्स धम्म देसेत्वा पुन सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने ब्राह्मणो सिद्धि पुत्तेन सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । सत्था जातक समोधानेसि । तदा एतेव पितापुत्ता अहेसु । तापसो पन अहमेवाति ।

मङ्गलजातकं ।

१. रो०—युगे च योगा चाति । स्या०—युगे च योगे चाति ।

८. सारम्भजातकं

कल्याणमेव मुञ्चेय्याति इदं मत्था सावत्थिय उपनिस्साय जेतवने विहरन्तो ओमसवादसिक्खापद आरब्ध कथेसि ।

द्वेपि वत्थूनि हेट्ठा नन्दिविसालजातके वुत्तसदिसानेव । इमस्मि पन जातके बोधिसत्तो गन्धाररट्ठे तक्कसिलाय अञ्जतरस्स ब्राह्मणस्स सारम्भो नाम बलिवद्दो अहोसि । सत्था इदं अतीतवत्थु कथेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह —

कल्याणमेव मुञ्चेय्य नहि मुञ्चेय्य पापिक,
मोक्खो कल्याणिया साधु मुत्वा तपति पापिकन्ति ।

तत्थ—कल्याणमेव मुञ्चेय्याति चतुदोसविनिम्मुत्त कल्याण सुन्दरं अनवज्ज वाचमेव मुञ्चेय्य, विस्सज्जेय्य, कथेय्य । नहि मुञ्चेय्य पापिकन्ति पापिकं लामिकं परेस अप्पिय अमनाप न मुञ्चेय्य, न कथेय्य । मोक्खो कल्याणिया साधूति कल्याणवाचाय विस्सज्जनमेव इमस्मि लोके साधु सुन्दरं भद्दं । मुत्वा तपति पापिकन्ति पापिकं फरुसं वाचं मुञ्चित्वा विस्सज्जेत्वा कथेत्वा सो पुग्गलो तपति सोचति किलमतीति ।

एव सत्था इमं धम्मदेसनं आहूत्वा जातकं समोधनेसि । तदा ब्राह्मणो आनन्दो अहोसि, ब्राह्मणी उप्पलवण्णा, सारम्भो पन अहमेवाति ।

सारम्भजातकं ।

९. कुहकजातकं

पाचाव किर ते आसीति इद सत्या जेतवने विहरन्तो एक कुहक आरब्ध कथेसि । कुहनवत्थु उद्द-
लजातके आवीभवस्सति ।

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते एक गामक उपनिस्साय एको कूटजटिलकुहकतापसो वसति ।
एको कुटुम्बिको तस्स अरञ्जो पण्णसाल कारेत्वा नत्थ न वासेन्तो अत्तनो गेहे पणीताहारेन पटिग्गति ।
सो त कूटजटिल सीलवा एसोति सद्दहत्वा चोरभयेन सुवण्णनिक्खमत तस्स पण्णसाल नेत्वा भूमिगत कत्वा
इद ओलोकेय्यासि भन्तेति आह । अथ न तापसो-पब्बजितान नाम आवुसो ! एवरूप कथेतु न वट्ठति
अम्हाक परसन्तके लोभो नाम नत्थीति आह ।

सो-सायु भन्तेति तस्म वचन मद्दहत्वा पक्कामि । दुट्ठतापसो सक्का एत्तकेन जीवितुन्ति कतिपाह
अनिक्कमित्वा त सुवण्ण गहेत्वा अन्तरामग्ग एकस्मि ठाने ठपेत्वा आगन्त्वा पण्णसालायमेव वसित्वा पुनदिवसे
तस्स गेहे भत्तकिच्च कत्वा एवमाह-आवुसो ! मय तुम्हे निम्साय चिर वासम्ह, अतिचिर एकस्मि ठाने
वसन्तान मनुस्सेहि सद्दि ससग्गो हांति । ससग्गो च नाम पब्बजितान मल । तस्मा गच्छामहन्ति वत्वा तेन
पुनप्पुन याचियमानोपि निवत्तितु न इच्छि ।

अथ न सो-एव सन्ते गच्छथ भन्तेति याव गामद्वार अनुगन्त्वा निवत्ति ।

तापसो थोक गन्त्वाव इम कुटुम्बिक मया वञ्चेतु वट्ठतीति चिन्तेत्वा जटान अन्तरे तिण ठपेत्वा
पटिनिवत्ति ।

कुटुम्बिको-कि भन्ते ! निवत्तित्थाति पुच्छि ।

आवुसो ! तुम्हाक गहेच्छदनतो मे जटामु एक तिण लग्ग, अदिन्नादान च नाम पब्बजितान न वट्ठति
त आदाय आगतोम्हीति ।

कुटुम्बिको-छड्डेत्वा गच्छथ भन्तेति वत्वा तिणसलाकम्पि नाम परसन्तक न गण्हति, अहो कुक्कु-
च्चको मे अय्योति पसीदित्वा वन्दित्वा उय्योजेसि ।

तदा पन बोविसत्तेन भण्डत्थाय पच्चन्त गच्छन्तेन तस्मि निवेसने निवासो गहितो होति । सो ताप-
सस्स वचन सुत्वाव अद्धा इमिना दुट्ठतापसेन इमस्स किञ्चि हट भविस्सतीति कुटुम्बिक पुच्छि-अत्थि पन ते सम्म !
किञ्चि एतस्स तापसस्स सन्तिके निक्खत्तन्ति ?

अत्थि सम्म ! सुवण्णनिक्खसतन्ति ।

तेन हि गच्छ न उपधारेहीति ।

सो पण्णसाल गन्त्वा त अदिस्वा वेगेनागन्त्वा नत्थि सम्माति आह ।

न ते सुवण्ण अञ्जेन गहित, तेनेव कूटतापसेन गहित । एहि त अनुबन्धित्वा गण्हामाति वेगेन गन्त्वा
कूटतापस गण्हित्वा हत्थेहि च पादेहि च पोथेत्वा सुवण्ण आहरापेत्वा गण्हिगु । बोधिसत्तो सुवण्ण दिस्वा
निक्खसत नाम हरमानो असज्जित्वा तिणमत्ते सत्तोसीति वत्वा त गरहन्तो इम गाथमाह -

वाचाव किर ते आसि सण्हा सखिलभाणिनो,

तिणमत्ते असज्जित्थो नो च निक्खसत हरन्ति ।

तत्थ-वाचाव किर ते आसि सण्हा सखिलभाणिनोति पब्बजितान तिणमत्तम्पि अदिन्न आदातु न
वट्ठतीति एव सखिल मुदुवचन वदन्तस्स वाचा एव किर ते सण्हा आसि । वचनमत्तमेव मट्ठ अहोसीति अत्थो।

तिणमत्ते असज्जित्थोति कूटजटिल ! एकस्सा तिणसलाकाय कुक्कुच्च कुरुमानो त्व सत्तो आसत्तो लग्गो अहोसि ।
नो च निक्कसत्त हरण्ति इम पन निक्कसत्त हरन्तो असत्तो निल्लग्गोव जातोसीति ।

एव बोधिसत्तो त गरहित्वा मास्सु पुन कूटजटिल ! एवरूपमकासीति ओवाद दत्त्वा यथाकम्म गतो ।
सत्था इम वम्मदेसन आहरित्वा—न भिक्खवे ! इदानेवेस भिक्खु कुहको पुब्बेपि कुहको येवाति वत्त्वा जातक
समोधानेसि । तदा कूटतापसो कुहकभिक्खु अहोसि, पण्डितपुरिसो पन अहमेवाति ।

कुहकजातकं ।

१०. अकतञ्जुजातकं

यो पुब्बे कतकल्याणोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अनार्थपिण्डक आरब्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तस्स किरको पञ्चन्तवासिको सेट्ठी अदिट्ठसहायो अहोसि । सो एकदा पञ्चन्ते उट्टानकभण्डस्स पञ्च सकटसतानि पूरेत्वा कम्मन्तिकमनुस्से आह—गच्छथ भो ! इमं भण्डं सावत्थि नेत्वा अम्हाकं सहायस्स अनार्थपिण्डकमहासेठिस्स पञ्चक्खेन विक्किरिण्त्वा पटिभण्डं आहरयाति ।

ते साधूति तस्स वचनं सम्पटिच्छित्वा सावत्थिं गन्त्वा महामेड्ढिं दिस्वा पण्णाकारं दत्वा तं पवत्ति आरोचेसु । महामेड्ढिं स्वागतं वोति तेमं आवामं च परिब्बयं च दापेत्वा सहायस्स मुखं पुच्छित्वा भण्डं विक्किरिण्त्वा पटिभण्डं दापेसि । ते पञ्चन्तं गन्त्वा तमन्थं अत्तनो सेट्ठिस्स आरोचेसु ।

अथापरभागे अनार्थपिण्डकोपि तथेव पञ्च सकटसतानि तत्थं पेमेमि । मनुस्सा तत्थं गन्त्वा पण्णाकारं आदाय पञ्चन्तवासिकसेट्ठिं पम्मिमु । सो कुतो आगच्छथाति पुच्छित्वा मावत्थितो तुम्हाकं सहायस्स अनार्थपिण्डकस्स सन्तिक्कातिं वुत्ते अनार्थपिण्डकोतिं कस्सचिं पुरिसस्स नाम भविस्सतीति परिहासं कत्वा पण्णाकारं गहेत्वा गच्छथ तुम्हेति उय्योजेमि । नेव निवामं न परिब्बयं दापेमि । ते सयमेव भण्डं विक्किरिण्त्वा पटिभण्डं आदाय सावत्थिं आगन्त्वा सेठिस्स तं पवत्ति आरोचेसु ।

अथ सो पञ्चन्तवासी पुनपि एकवारं तथेव पञ्च सकटसतानि सावत्थिं पेसेसि । मनुस्सा पण्णाकारं आदाय महामेड्ढिं पस्सिमु । ते पनं दिस्वा अनार्थपिण्डकस्स गेहे मनुस्सा मयं [३२०] सामि । एतेसं निवासञ्च भत्तञ्च परिब्बयञ्च जानिस्सामातिं वत्वा तेसं सकटानि बहिनगरे तथारूपे ठाने मोचापेत्वा तुम्हे इधेव वसथ अम्हाकं वो घरे यागुभत्तञ्च परिब्बयो च भविस्सतीति गन्त्वा दासकम्मकरे सन्निपातेत्वा मज्झिमयामसमनन्तरे पञ्चेव सकटसतानि विलुम्पित्वा निवासनपारुपनानिपि तेसं अच्छिन्दित्वा गोरो पलापेत्वा सकटानि विचक्कानि कत्वा भूमियं ठपेत्वा चक्कानिपि गण्हित्वाव अगमसु । पञ्चन्तवासिनो निवासनमत्तस्सापि सामिका अहुत्वा भीता वेगेन पलायित्वा पञ्चन्तमेव गता । सेट्ठिस्स मनुस्सापि तं पवत्ति महामेड्ढिनो आरोचेसु ।

सो अत्थि दानि कथापाभतन्ति सत्थु सन्तिकं गन्त्वा आदितो पट्ठायं सब्बं तं पवत्ति आरोचेसि । सत्था—न खो गहपति ! सो पञ्चन्तवासी इदं दानेव एवसीलो पुब्बेपि एवसीलकोव अहोसीति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो बाराणसियं महाविभवो सेट्ठी अहोसि । तस्सेको पञ्चन्तवासिको सेट्ठी अदिट्ठसहायोति सब्बं अतीतवत्थु पञ्चुप्पन्नवत्थुसदिसमेव । बोधिसत्तो पनं अत्तनो मनुस्सेहि अज्जं अम्हेहि इदं नामकतन्ति आरोचिते पठमं अत्तनो कतं उपकारं अजानन्ता पञ्छापि एवरूपं लभन्ति येवाति वत्वा सम्पत्तपरिसायं धम्मं देसेन्तो इमं गाथमाह—

यो पुब्बे कतकल्याणो कतत्थो नाववुञ्जति,

पञ्छा किञ्चे समुप्पन्ने कत्तारं नाविगच्छतीति ।

तत्रायं पिण्डत्थो—खत्तियादिषु यो कोचिं पुरिसो पुब्बे पठमतारं अञ्जेन कतकल्याणो कतूपकारो कतत्थो निष्पादिताकिञ्चो हुत्वा तं परेन अत्तनि कतं कल्याणं चेव अत्थञ्च न जानाति सो पञ्छा अत्तनो किञ्चे समुप्पन्ने तस्स किञ्चस्स कत्तारं नाविगच्छति न लभतीति ।

एवं बोधिसत्तो इमाय गाथाय धम्म देसेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा पच्चन्तवामी इदानपि पच्चन्तवासी येव बाराणसीसेट्ठी पनं अहमेवाति ।

अकतञ्जुजातक ।

अपायिम्हवग्गो नवमो । [३२१]

१०. लित्तवग्गवणना

१. लित्तजातकं

लित्त परमेन तेजसाति इद सत्या जेतवने विहरन्तो अपच्चवेक्खितपरिभोग आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्मि किर काले भिक्खू चीवरादीनि लभित्वा येभ्य्येन अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जन्ति । ते चत्तारो पच्चये अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जमाना येभ्य्येन निरयतिरच्छानयोनितो न मुच्चन्ति ।

सत्या त कारण ज्ञत्वा भिक्खून् अनेकपरिगयायेन धम्मकथ कथेत्वा अपच्चवेक्खितपरिभोगे आदीनव दस्सेत्वा—भिक्खवे ! भिक्खुना नाम चत्तारो पच्चये लभित्वा अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जितु न वट्ठति । तस्मा इतो पट्ठाय पच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जेय्यायाति । पच्चवेक्खणविधिं दस्सेन्तो “इव भिक्खवे ! भिक्खु पटिसङ्खायोनिं सो चीवर पटिसेवनि सीतस्स पटिधानायाति” आदिना नयेन तन्ति ठपेत्वा—भिक्खवे ! चत्तारो पच्चये एव पच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जितु वट्ठति । अपच्चवेक्खितपरिभोगो नाम हलाहलविसपरिभोगसदिसो । पोरणका हि अपच्चवेक्खित्वा दाम अजानित्वा विस परिभुञ्जित्वा विपाकन्ते महादुक्ख अनुभवमूति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो अञ्जतरस्मि महाभोगकुले निब्बत्तित्वा वयप्पत्तो अक्खधुत्तो अहोसि । अथापरो कूटक्खधुत्तो बोधिसत्तेन सद्धि कीलन्तो अत्तनो जये वत्तमाने केलिमण्डल न भिन्दति, पराजयकाले पन अक्ख मुखे पक्खिपित्वा अक्खो नट्ठोति केलिमण्डल भिन्दित्वा पक्कमति । बोधिसत्तो तस्स कारण ज्ञत्वा होतु जानिस्सामेत्य पतिरूपन्ति अक्खे आदाय अत्तनो घरे हलाहलविसेन रञ्जेत्वा पुनपुन सुक्खापेत्वा ते आदाय तस्स सन्तिक गत्वा एहि सम्म ! अक्खेहि कीलामाति आह । सो साधु सम्माति केलिमण्डल सज्जेत्वा तेन सद्धि कीलन्तो अत्तनो पराजयकाले एक अक्ख मुखे पक्खिपि । अथ न बोधिसत्तो तथा करोन्त दिस्वा गिलाहि ताव पच्छा इद नामेतन्ति जानिस्ससीति चोदेत् इम गाथमाह —

लित्त परमेन तेजसा

गिलमक्ख पुरिसो न बुज्झति,

गिल रे ! गिल पापधुत्तक !

पच्छा ते कटुक भविस्सतीति ।

तत्थ—लित्तन्ति मक्खित रञ्जित । परमेन तेजसाति उत्तमतेजसा सम्पन्नेन हलाहलविसेन । गिलन्ति गिलन्तो । अक्खन्ति गुलक । न बुज्झतीति अय मे गिलतो इद नाम करिस्सतीति न जानाति । गिल रेति गिलाहि अरे ! गिलाति पुनपि चोदेन्तो वदति । पच्छा ते कटुक भविस्सतीति इमस्मि ते अक्खे गिलिते पच्छा एत विस तिखिण भविस्सतीति अत्थो । [३२२]

सो बोधिसत्तस्स कथेन्तस्सेव विसवेगेन मुच्छितो अक्खीनि परिवत्तेत्वा खन्ध नामेत्वा पति । बोधिसत्तो इदानीस्स जीवितदान दातु वट्ठतीति ओसधपरिभावित वमनयोग दत्वा वमेत्वा सप्पिफाणितमधुसक्करादयो तच्च खादापेत्वा अरोग कत्वा पुन एवरूप मा अकासीति ओवदित्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो ।

सत्या इम धम्मदेसन आहरित्वा भिक्खवे ! अपच्चवेक्खितपरिभोगो नाम अपच्चवेक्खित्वा कतविसपरिभोगसदिसो होतीति वत्वा जातक समोधानेसि । तदा पण्डितधुत्तो अहमेव अहोसि । कूटधुत्तो पनेत्थ न कथीयति । यथा चेत्थ एव सब्बत्थ । यो पन इमस्मि काले न पञ्जायति सो न कथिय्यतेवाति ।

लित्तजातक ।

२. महासारजातकं

उक्कट्ठे सूरमिच्छन्तीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो आयस्मन्त आनन्दत्थेर आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

एकस्मिं हि समये कोमलरञ्जो इत्थियो चिन्तयिषु बुद्धुप्पादो नाम दुल्लभो तथा मनुस्सपटिलाभो परिपुण्णायतनता च, मयञ्च इमं दुल्लभं खणसमवायं लभित्वापि अत्तनो रुचिया विहारं गत्वा धम्मं वा सोतु प्ज वा कातु दानं वा दातुं न लभाभ । मञ्जूसायं पक्खित्ता वियं वसाम । रञ्जो कथेत्वा अम्हाकं धम्मं देसेतुं अनुच्छविकं एकं भिक्खुं पक्कोसापेत्वा तस्स सन्तिके धम्मं सोस्साम । ततो यं सक्खिस्साम तं उग्गण्हिस्साम दानादीनि च पुञ्ञानि करिस्साम । एव नो अयं खणपटिलाभो सफलो भविस्सतीति ।

तां सब्बापि राजानं उपमङ्गमित्वा अत्तनां चिन्तितं कारणं कथयिषु । राजा साधूतिं सम्पटिच्छि । अथेकदिवसं राजा उय्यानकीलं कीलितुकामो उय्यानपालं पक्कोसापेत्वा उय्यानं सोवेहीति आह । उय्यानपालो उय्यानं सोवेहन्तो सत्थारं अञ्जतरम्मिं रुक्खमूले निसिन्नं दिस्वा रञ्जो सन्तिकं गत्वा सुद्धं देव । उय्यानं अपि चेत्थं अञ्जतरम्मिं रुक्खमूले भगवां निसिन्नोति आह । राजा—साधु सम्म । सत्थु सन्तिके धम्मं सोस्सामाति अलङ्कतरयं अभिरुह्य उय्यानं गत्वा सत्थु सन्तिकं अगमासि ।

तस्मिञ्च समये छत्तपाणी नामेको अनागामी उपासको सत्थु सन्तिके धम्मं सुणमानो निसिन्नो होति । राजा न दिस्वा आसङ्कमानो मुहुत्तं ठत्वा पुनः सचायं पापको भवेय्यं न सत्थु सन्तिके निसिदित्वा धम्मं सुणेय्यं । अपापकेन इमिना भवितव्वन्ति चिन्तेत्वा सत्थारं उपसङ्गमित्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसिदि । उपासको बुद्धगारवेन रञ्जो पच्चुट्ठानं वा वन्दनं वा नाकसि । तेनस्स राजा अनत्तमनो अहोसि । [३२३]

सत्था तस्स अनत्तमनभावं जत्वा उपासकस्स गुणं कथेसि—अयं महाराज । उपासको बहुस्सुतो आगतागमो कामेसु वीतरागोति ।

राजा न इमिना ओरकेन भवितव्वं यस्स सत्था गुणं वण्णेतीति चिन्तेत्वा—उपासक । वदेय्यासि येन ते अत्थोति आह ।

उपासको साधूतिं सम्पटिच्छि । राजा सत्थु सन्तिके धम्मं सुत्वा सत्थारं पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । सो एकदिवसं उपरिपासादे महावातपानं विवरित्वा ठितो तं उपासकं भुत्तपातरासं छत्तमादाय जेतवणं गच्छन्तं दिस्वा पक्कोसापेत्वा एवमाह—त्वं किर उपासक । बहुस्सुतो अम्हाकं च इत्थियो धम्मं सोतुकामा चेव उग्गहेतुकामा च । साधु वतस्स सचे तासं धम्मं वाचेय्यासीति ।

देव । गिहीनं नाम राजन्तेपुरे धम्मं देसेतुं वा वाचेतुं वा नप्पतिरूपं, अय्यानमेव पतिरूपन्ति ।

राजा सच्चमेसं वदतीति तं उय्योजेत्वा इत्थियो पक्कोसापेत्वा—भद्दे । अहं तुम्हाकं धम्मं देसनत्थाय च धम्मवाचनत्थाय च सत्थु सन्तिकं गत्वा एकं भिक्खुं याचामि । असीतिया महासावकेसु कतरं याचामीति आह ।

तां सब्बापि मन्तेत्वा धम्मभण्डागारिकं आनन्दत्थेरमेव आरोचेमु ।

राजा सत्थु सन्तिकं गत्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसिन्नो एवमाह—मन्ते । अम्हाकं गेहे इत्थियो आनन्दत्थेरस्स सन्तिके धम्मं सोतुञ्च उग्गण्हितुं च इच्छन्ति । साधु वतस्स सचे थेरो अम्हाकं गेहे धम्मं देसेय्यं चेव वाचेय्यं चाति ।

सत्था साधूतिं सम्पटिच्छित्वा थेरं आणापेसि । ततो पट्टाय रञ्जो इत्थियो थेरस्स सन्तिके धम्मं सुणन्ति चेव उग्गण्हन्ति च । अथेकदिवसं रञ्जो जूलामणिं नट्ठो । राजा तस्स नट्टभावं सुत्वा अमच्चे

आणापेसि सब्बे अन्तोवलञ्जनकमनुस्से गहेत्वा चूलामणि आहरापेयाति । अमच्चा मातुगामे आदि कत्वा चूलामणि परिपुच्छन्ता अदिम्वा महाजन किलमेन्ति ।

त दिवस आनन्दत्थेरो राजनिवेमन पविट्ठो । यथा ता इत्थियो पुब्बे थेर दिस्वाव हट्ठुट्ठा धम्मं सुणन्ति चेव उगगण्हन्ति च तथा अकत्वा सब्बा दोमनस्सप्पत्ताव अहेमु । ततो थेरेण कम्मा तुम्हे अज्ज एवरूपा जाताति पुच्छिता—एवमाहुसु—भन्ते ! रञ्जो चूलामणि परियेसिस्सामानि अमच्चा मातुगामे उपादाय अन्तोवलञ्जनके किलमेन्ति न जानाम कम्म कि भविस्समि । तेनम्हा दोमनस्सप्पत्ताति ।

थेरो मा चिन्तेयानि ता समस्सामेत्वा रञ्जो मन्तिक गत्वा पञ्चात्तासने निसीदित्वा मणि किर ते महाराज ! नट्ठोति पुच्छि ।

आम भन्तेति ।

अमक्खि पन त आहरापेतुन्ति ?

भन्ते ! सब्ब अन्तोजन गहेत्वा किलमेन्तोपि न मक्कोमि आहरापेतुन्ति ।

महाराज ! महाजन अकिममेत्वाव आहरणुपायो अत्थीति । [३२४]

कतरूपायो भन्तेति ?

पिण्डदान महाराजानि ?

कनरपिण्डदान भन्तेति ?

महाराज ! यत्तकेसु आमत्ता अत्थि ते गहेत्वा एकेकम् एकेक पल्लपिण्ड वा मत्तिकापिण्ड वा दत्वा इम पच्चूसकाले आहन्त्वा अमुकट्टाने नाम पातेयानि वत्तव्व । येन गहितो भविस्समि सो तस्मि पक्खि-पित्वा आहरिस्समि । सचे पठमदिवसे येव पातेन्ति इच्चेत कमल, नो चे पातेन्ति दुतियदिवसेपि ततियदिवसेपि तथेव कातव्व । एव महाजनो च न किलमिस्समि मणिञ्च लभिस्ससीति । एव वत्वा थेरो अगमासि ।

राजा वुत्तनयेनेव तयो दिवसे दापेसि । नेव मणि आहरिम्सु । थेरो ततियदिवसे आगन्त्वा—कि महा-राज ! पातितो मणीति पुच्छि ।

न पातेन्ति भन्तेति ।

तेन हि महाराज ! महातलम्मिञ्जोव पटिच्छन्नट्टाने महाचाटि ठपापेत्वा उदकस्स पूरापेत्वा साणि परिक्खिपापेत्वा सब्बे अन्तोवलञ्जनकमनुस्सा च इत्थियो च उत्तरामङ्ग कत्वा एकेकोव अन्तो साणि पविसित्वा हत्थ धोवित्वा आगच्छतूति वदेहीति ।

थेरो इम उपाय आचिक्खित्वा पक्कामि । राजा तथा कारेसि । मणिचोरो चिन्तेसि धम्मभण्डागारिको इम अधिकरण आदाय मणि अदस्सापेत्वा ओम्सक्खिस्सतीति पातेतु दानि वट्ठतीति मणि पटिच्छन्न कत्वा आदाय अन्तोसाणि पविसित्वा चाटिय पातेत्वा निक्खमि । सब्बेस निक्खन्तकाले उदक छड्ढेत्वा मणि अद्दसु ।

राजा थेर निस्साय महाजन अकिलमेत्वाव मे मणि लद्धोति तुस्सि । अन्तोवलञ्जनकमनुस्सापि थेर निस्साय मय महादुक्खतो मुत्तम्हाति तुस्सिसु । थेरस्सानुभावेन रञ्जो चूलामणि लद्धोति थेरस्सानुभावो सकलनगरे चेव भिक्खुसङ्घे च पाकटो जातो । धम्मसभाय सन्निसिन्ना भिक्खू थेरस्स गुण वण्णयिसु—आवुसो । आनन्दत्थेरो अत्तनो बहुस्सुतताय पण्डित्थेन उपायकुसलताय महाजन अकिलमेत्वा उपायेनेव रञ्जो मणि दस्सेसीति ।

सत्था आगन्त्वा—कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानि आनन्देनेव परहत्थगत भण्ड दस्सित, पुब्बेपि पण्डिता महाजन अकिलमेत्वा उपा-येनेव तिरच्छानहत्थूपगभण्डक दम्सयिसूति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सब्बसिप्पेसु निष्फात्ति पत्तो तस्सेव अमच्चो अहोसि । अथेकदिवस राजा महन्तेन परिवारेण उय्यान गत्वा वनन्तरानि विचरित्वा उदककील कीलितुकामो मङ्गल-पोक्खरणि ओतरित्वा इत्थागारम्पि पक्कोसि । इत्थियो अत्तनो अत्तनो [३२५] सासूपगगीवूपगादीनि आभ-

रणानि ओमुञ्चित्वा उत्तरासङ्गेषु पक्खिपित्वा समुगपिट्ठेषु ठपेत्वा दासियो पटिच्छापेत्वा पोक्खरणि ओत-
रिस्सु ।

अथेका उय्यानमक्कटी साग्वन्तरे निसिन्ना देवि पिलन्धनानि ओमुञ्चित्वा उत्तरासङ्गेषु पक्खिपित्वा
समुगपिट्ठे ठपयमान दिस्वा तस्सा मुत्ताहार पिलन्धितुकामा हुत्वा दासिया पमाद ओलोकयमाना निसीदि,
दासीपि त रक्खमाना तह तह ओलोकयमाना निसिन्ना येव पचलायितुमारभि । मक्कटी तस्सा पमादभाव
जत्वा वातवेगेन ओतरित्वा महामुत्ताहार गीवाय पटिमुञ्चित्वा वातवेगेन उप्पतित्वा साग्वन्तरे निसीदित्वा
अञ्जास मक्कटीन दस्सनभयेन एकस्मि रुक्ख सुसिरट्ठाने ठपेत्वा उपसन्तुपसन्ता विय त रक्खमाना निसीदि ।

सापि खो दासी पटिवुज्झित्वा मुत्ताहार अपस्सन्ती कम्पमाना अञ्ज उपाय अदिस्वा पुरिसो देविया
मुत्ताहार गहेत्वा पलातोनि महाविरव विरवि । आरक्खमनुस्सा ततो ततो सन्निपतित्वा तस्सा वचन सुत्वा
रञ्जो आरोचयिस्सु । राजा चोर गण्हाति आह । पुरिमा उय्याना निक्खमित्वा चोर गण्हाथ गण्हाति
इतो चितो च ओलोकेनि ।

अयेको जानपदो बलिकारकपुरिमो त सद सुत्वा कम्पमानो पलायि । त दिस्वा राजपुरिसा अय चोरो
भविस्सतीति अनुवन्धित्वा त गहेत्वा पोथेत्वा—अरे दुट्ठचोर ! एव महासार नाम पिलन्धन अवहरिस्स-
सीति परिभामिस्सु ।

सो चिन्तेमि मच्चाह न गण्हामीति वक्खामि अज्ज मे जीवित नत्थि, पोथेन्तो येव म मारेस्सन्ति । सम्प-
टिच्छामि नन्ति । सो—आम मामि ! गहिन् मेति आह ।

अथ न वन्धित्वा रञ्जो मन्तिक नयिस्सु । राजापि न पुच्छि—गहित ते महासारपिलन्धनन्ति ?
आम देवाति ।

इदानी त कहन्ति ?

देव ! मया महासार नाम मञ्चपीठम्पि न दिट्ठपुब्ब, मेट्ठी पन म महासारपिलन्धन गण्हापेसि ।
सोह गहेत्वाव तस्स अदासि ! सो त जानातीति ।

राजा सेट्ठि पक्कोमापेत्वा—गहित ते इमस्स हत्थतो महासारपिलन्धनन्ति पुच्छि ।

आम देवाति ।

कह तन्ति ?

पुरोहितस्स मे दिन्नन्ति ।

पुरोहितम्पि पक्कोमापेत्वा तथेव पुच्छि । सोपि सम्पटिच्छित्वा गन्धब्बस्स मे दिन्नन्ति आह ।

नम्पि पक्कोसापेत्वा—पुरोहितस्स ते हत्थतो महासारपिलन्धन गहितन्ति पुच्छि ।

आम देवाति ।

कह तन्ति ?

किलेसवसेन मे वण्णदासिया दिन्नन्ति ।

तम्पि पक्कोसापेत्वा पुच्छि । सान गण्हामीति आह । ते तञ्च जने पुच्छन्तानञ्जोव सुरियो अत्थ
गतो । [३२६]

राजा इदानी विकालो जातो स्वे जानिस्सामाति ते पञ्चजने अमच्चान दत्वा नगर पाविसि । बोधि-
सत्तो चिन्तेसि—इद पिलन्धन अन्तोवलञ्जे नट्ठ अय च गहपतिको बहिवलञ्जो, द्वारेपि बलवा रक्खो, तस्मा
अन्तोवलञ्जनकानम्पि न गहेत्वा पलायितु न सक्का । एव नेव बहिवलञ्जनकान न अन्तो उय्याने वलञ्ज-
नकान गहणुपायो दिस्सति । इमिना दुग्गतमनुस्सेन सेट्ठिस्स मे छिन्नन्ति कथेन्तेन अत्तनो मोक्खत्थाय कथित
भविस्सति । सेट्ठिनापि पुरोहितस्स मे दिन्नन्ति कथेन्तेन एकतो हुत्वा नित्थरिस्सामीति चिन्तेत्वा कथित भवि-
स्सति । पुरोहितेनापि गन्धब्बस्स मे दिन्नन्ति कथेन्तेन बन्धनागारे गन्धब्ब निस्साय सुखेन वसिस्सामाति चिन्तेत्वा-
कथित भविस्सति । गन्धब्बेनापि वण्णदासिया मे दिन्नन्ति कथेन्तेन अनुक्कण्ठता वसिस्सामाति चिन्तेत्वा

कथित भविस्सति । इमेहि पञ्चहिपि अचोरेहि भवितव्व उय्याने मक्कटा बहू पिलन्धनेन एकस्मा मक्कटिया हत्थे आरुल्हेन भवितव्वन्ति ।

सो राजान उपमङ्गमित्वा—महाराज ! चोरे अम्हाक निय्यादेथ मय त किच्च सोधेम्मामाति—आह । राजा सावु पण्डित ! सोवेहीति तम्म निय्यादेमि । बोविसत्तो अत्तनो दाणपुरिमे पक्कोमित्वा ते पञ्च जने एकस्मिञ्चोव ठाने वसापेत्वा समन्ता आगक्ख कत्वा कण्ण दत्वा य ते अञ्जमञ्ज कथेन्ति त मय्ह आरो-
चेथाति—वत्वा पक्कामि । ते तथा अकसु ।

ततो मनुस्सान सन्निसिन्नवेलाय मेट्ठी त गहपतिक आह—अरे दुट्ठगहपतिक ! तया अह मया वा त्व कह दिट्ठपुव्वो ? कदा ते मय्ह पिलन्धन दिन्नन्ति आह ।

सामि महासेट्ठि ! अह महासार नाम रक्खसारपादक मञ्च पीठकम्पि न जानामि ! त निस्साय पन मोक्ख लभिस्सामीति एव अवच । मा मे कुञ्च सामीति ।

पुरोहितोपि सेट्ठि आह—महासेट्ठि त्व इमिना पिलन्धन अत्तनो अदिन्नकमेव मय्ह कथ अदामीति ? मयम्पि द्वे इस्सरा अम्हाक एकतो हत्वा ठितकाले कम्म गिप्प निप्पजिस्सतीति कथेसिन्ति ।

गन्धर्व्वोपि पुरोहित आह—ब्राह्मण ! कदा तया मय्ह पिलन्धन दिन्नन्ति ? अह त निस्साय वसनट्ठाने सुख तमिस्सामीति कथेमिन्ति ।

वण्णदामीपि गन्धर्व्व आह—अरे दुट्ठगन्धर्व्व ! अह तदा तव सन्निक गतपुव्वो त्व वा मम सन्निक आगतपुव्वो, कदा ते मय्ह पिलन्धन दिन्नन्ति ?

भगिनि ! कि कारणा कुञ्चमि ? अम्हेसु पञ्चसु एरुतो वमन्नेसु घरावासो भविस्सति अनुक्कण्ठ-
माना सुख वमिस्सामीति कथेमिन्ति । [३२७]

बोधिसत्तो पयोजितमनुस्मान सन्निका त कथ सुत्वा तेम तत्थनो अचोरेभाव जत्वा मक्कटिया गहित-
पिलन्धन उपायेनेव पातेस्सामीति भेण्डुमयानि' बहूनि पिलन्धनानि कारापेत्वा उय्याने मक्कटियो गाहापेत्वा हत्थपादगोवासु भेण्डुपिलन्धनानि पिलन्धापेत्वा विस्मजेमि इतरा मक्कटी पिलन्धन रक्खमाना उय्यानेयेव निसीदि ।

बोधिसत्तो मनुस्से आणापेसि गच्छथ तुम्हे उय्याने सब्बमक्कटियो उपधारेथ यस्सा त पिलन्धन पस्सथ त उत्तासत्वा पिलन्धन गण्हाति । तापि खो मक्कटियो पिलन्धन नो लद्धन्ति तुट्ठिपहट्ठा उय्याने विचरन्तियो तस्सा सन्निक गत्वा पस्सथ अम्हाक पिलन्धनन्ति आहसु । सा मक्ख असहमाना कि इमिना भेण्डुपिलन्धनेनाति मुत्ताहार पिलन्धित्वा निक्खमि ।

अथ न ते पुरिसा दिस्वा पिलन्धन छड्डापेत्वा आहरित्वा बोधिसत्तस्स अदसु । सो त आदाय रञ्जो दस्सेत्वा—इद ते देव ! पिलन्धन, ते पञ्चपि अचोरा । इद पन उय्याने मक्कटिया आभतन्ति आह ।

कथ पन ते पण्डित ! मक्कटिया हत्थ आरुल्हभावो ज्ञातो ? कथ ते गहितन्ति ?

सो सब्ब आचिक्खि । राजा तुट्ठमानसो सङ्गामसीसादिसु नाम सूरादयो इच्छितव्वा होन्तीति बोधि-
सत्तस्स थुति करोन्तो इम गाथमाह —

उक्कट्ठे सूरमिच्छन्ति मन्तीसु अकुतूहलं,

पियञ्च अन्नपाणम्हि अत्थे जाते च पण्डितन्ति ।

तत्थ—उक्कट्ठेति उपकट्ठे उभतो बूल्हे सङ्गामे सम्पहारे वत्तमानेति अत्थो । सूरमिच्छन्तीति अमनियपि मत्थके पतपानाय अपलायिन सूर इच्छन्ति । तस्मि खणे एवरूपो सङ्गामयोधो पत्थेतव्वो होति । मन्तीसु अकु-
तूहलन्ति कत्तव्वाकत्तव्वकिच्च सम्मन्तनकाले उप्पन्ने मन्तीसु यो अकुतूहलो अविकिण्णवाचो मन्त न भिन्दति त इच्छन्ति तादिसो तेसु ठानेसु पत्थेतव्वो होति । पियञ्च अन्नपाणम्हीति मधुरे अन्नपाणे पच्चुपट्ठिते सहपरिभुञ्जनत्थाय पियपुग्गल पत्थेन्ति तादिसो तस्मि काले पत्थेतव्वो होति । अत्थे जाते च पण्डितन्ति

अथगम्भीरे किस्मिच्चिदेव कारण वा पञ्चै वा उप्पन्न पण्डित विचक्षण इच्छन्ति, तथारूपो हि तस्मि समये पत्थेतब्बो होतीति ।

एव राजा बोविसत्त वण्णत्वा थोमेत्वा धनवस्स वस्सेत्तो महामेघो विय सत्तहि रतनेहि पूजेत्वा तस्सोवादे ठत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । [३२८]

बोविसत्तोपि यथाकम्म गतो । मत्थापि इम धम्मदेसन आहरित्वा थेरस्स गुण कथेत्वा जातक समो-
धानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोमि, पण्डितामच्चो पन अहमेवाति ।

महासारजातक ।

३. विस्सासभोजनजातकं

न विस्ससे अविस्सत्थेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो विस्सामभोजन आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्मिं किर समये येभुय्येन भिक्खू मातरा नो दिन्न पितरा नो दिन्न भातरा भगिनिया चुल्लभातरा चुल्लपितरा मातुलेन मातुलानिया दिन्न, अम्हाकं गिहीकालेपि भिक्खुकालेपि एते दातुं युत्तरूपा वातिं ज्ञातीहि दिन्ने चत्तारो पच्चये विस्सत्था हुत्वा अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जन्ति ।

सत्था तं कारणं ज्ञत्वा भिक्खून् मया धम्मदेसनं कातुं वट्ठतीति भिक्खू सन्निपातापेत्वा—भिक्खवे ! भिक्खूना नाम ज्ञातीहिपि अज्जातीहिपि दिन्नके चत्तारो पच्चये पच्चवेक्खित्वा परिभोगो कानव्वो । अपच्चवेक्खित्वा परिभोगं कत्वा हि कालं कुम्मानो भिक्खुयकखपेतअत्ताभावतो न मुच्चति । अपच्चवेक्खित्वा परिभोगो नामेसं विस्सपरिभोगसदिसो । विमं हि विस्सामिकेन दिन्नकम्पि अविस्सामिकेन दिन्नकम्पि भारेनियेव । पुब्बेपि विस्सासेन दिन्नविस्सं परिभुञ्जित्वा जीवितकखयं पत्तोति वत्ता तेहि याचितो अतीत आहरि --

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो महाविभवो सेट्ठी अहोमि । तस्सेको गोपालको किट्टसम्बाधसमये गावो गृहेत्वा अरञ्ज्या पविसित्वा तत्थं गोपल्लिकं कत्वा रक्खन्तो वसन्ति । सेट्ठिनो च कालेन कालं गोरसं आहरन्ति । अथस्स गोपल्लिकायं अविदूरे सीहो निवासं गण्ठि । गावीनं सीहमन्तामेनं मिलातानं खीरं मन्दं अहोसि । अथ न एकदिवसं मण्णि आदाय आगतं सेट्ठी पुच्छि किन्नुखो मम्म गोपालक ! मन्दं सप्पीति ? सो तं कारणं आचिक्खि ।

अत्थि पनं मम्म ! तस्स सीहस्स कत्थंचि पटिबद्धोति ?

अत्थि सामि ! एकायं मिगमातुकायं सद्धिं समग्गोति ।

सक्का पनं तं गाहापेतुन्ति ?

सक्का सामीति ।

तेनहि न गृहेत्वा तस्सा नलाटतो पट्टायं सरीरे लोमानि विसेनं पुनप्पुनं रजित्वा सुक्खापेत्वा द्वे तयो दिवसे अतिक्रामेत्वा तं मिगमातुकं विस्सज्जेहि । सो तस्सा सिनेहेन सरीरं लेहित्वा जीवितकखयं पापुणिस्सति । अथस्स चम्पनखदाठा चैव वसञ्च गृहेत्वा आगच्छेय्यासीति हलाहलविस्सं दत्त्वा उध्योजेसि ।

सो गोपालको जालं खिपित्वा उपायेन तं मिगमातुकं गण्ठित्वा तथा अकासि । सीहो [२२६] तं दिस्वाव बलवासिनेहेन तस्सा सरीरं लेहित्वा जीवितकखयं पापुणि गोपालकोपि चम्मादीनि गृहेत्वा बोधिसत्तस्स सन्तिकं अगमासि । बोधिसत्तो तं कारणं ज्ञत्वा परेसु सिनेहो नामं न कत्तव्वो । एव बलसम्पन्नोपि सीहो मिगराजा किलेसवसेनं ससग्गं निस्सायं मिगमातुकायं सरीरं लेहन्तो विस्सपरिभोगं कत्वा जीवितकखयं पत्तोति वत्ता सम्पत्तपरिसायं धम्मं देसेन्तो इमं ग्राथमाह --

न विस्ससे अविस्सत्थे विस्सत्थेपि न विस्ससे,

विस्सासा भयमन्वेति सीहं व मिगमातुकाति ।

तत्रायं सङ्खेपत्थो । यो पुब्बे सहायो अत्तनि अविस्सत्थो अहोसि तस्मिं अविस्सत्थे यो पुब्बेपि निब्भयो अत्तनि विस्सासिको येव तस्मिं विस्सत्थेपि न विस्ससे नेव विस्सासं करेय्यं । किं कारणा विस्सासा भयमन्वेति यो हि मित्तेपि अमित्तेपि विस्सासो ततो भयमेव आगच्छति । कथं ? सीहं मिगमातुका यथा मित्तसन्धववसेनं कतविस्सासायं मिगमातुकायं सन्तिका सीहस्स भयं अन्वेति उपगतं सम्पत्तन्ति अत्थो । यथा वा विस्सासवसेनं सीहं मिगमातुका अन्वेतुकामा उपगताति अत्थो ।

एवं बोधिसत्तो सम्पत्तपरिसायं धम्मं देसेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा महासेट्ठी अहमेव अहोसिन्ति ।

विस्सासभाजनजातकं ।

४. लोमहंसजातकं

सो तत्तो सो सीतोति इद सत्था वेसालि उपनिस्साय पाठिकारामे विहरन्तो सुनक्खत्त आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

एकस्मि हि समये सुनक्खत्तो सत्थु उपट्ठाको हुत्वा पत्तचीवरमादाय विचरमानो कोरक्खत्तियस्स धम्म रोचेन्तो दसबलस्स पत्तचीवर निव्यादेत्वा कोरक्खत्तिय निस्साय वसित्वा तस्स कालकञ्जकअसुरयोनिय निब्बत्त-काले गिही हत्वा नत्थि समणस्स गोतमस्स उत्तरिमनुस्सधम्मो अलमरियञ्जाणदस्सविसेसो तक्कपरियाहत्त समणो गोतमो धम्म देसेति वीमसानुचरित सयपटिभाण यस्स च रव्वस्स अत्थाय धम्मो देसितो सो न निव्याति तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयायाति वेसालिय तिण्ण पाकारान अन्तरे विचरन्तो सत्थु अवण्ण भासति ।

अथायस्मा सारिपुत्तो पिण्डाय चरन्तो तस्सेव अवण्ण भासन्तस्स मुत्वा पिण्डपातपटिक्कन्तो तमत्थ भगवतो आरोचेसि ।

भगवा—कोधनो सारिपुत्त । सुनक्खत्तो मोघपुरिसो [३३०] कोधवसेनेवमाह । कोधवसेनापि पन सो न निव्याति तक्करस्स सम्मादुक्खक्खयायाति वदन्तो अजानित्वापि मय्ह अगुणमेव भासति, नखो पन सो मोघपुरिसो मय्ह गुण जानानि, मय्ह हि सारिपुत्त । छ अभिञ्जा नाम अत्थि, अयम्पि मे उत्तरिमनुस्सधम्मोव दसबलानि अत्थि चतुवेमारज्जञ्जाण अत्थि, चतुयोनिपरिच्छेदकञ्जाण अत्थि, पच्चगतिपरिच्छेदकञ्जाण अत्थि, अयम्पि मे उत्तरिमनुस्सधम्मोव एव उत्तरिमनुस्सधम्मसमन्नागत पन म यो एव वेदय्य नत्थि समणस्स गोतमस्स उत्तरिमनुस्सधम्मोति सो त वाच अप्पहाय त चित्त अप्पहाय त दिट्ठि अप्पटिनिस्सज्जित्वा यथाभत निक्खित्तो एव निरयेति एव अत्तनो विज्जमानउत्तरिमनुस्सधम्मस्स गुण कथेत्वा सुनक्खत्तो किर सारिपुत्त । कोरक्खत्तियस्स दुक्करकारिकाय मिच्छातपे पसन्ना । मिच्छातपे पसीदन्तेन पन मयि एव पसीदितु वट्ठति । अह हि इतो एकनवुत्तिकप्पमत्थके अत्थि नुखो एत्थ सारोति बाहिरकमिच्छातप वीमसन्तो चतुरङ्ग समन्नागत ब्रह्मचरियवास वसि, तपस्सी सुद होमि परमतपस्सी लूखो सुद होमि परमलूखो, जेगुच्छी सुद होमि परमजेगुच्छी पविचित्तो सुद होमि परमपविचित्तोति बत्वा थेरेन याचितो अतीत आहरि ।

अतीतवत्थु

अतीते एकनवुत्तिकप्पमत्थके बोधिसत्तो बाहिरकतप वीमसिस्सामीति आजीवकपब्बज्ज पब्बजित्वा अचेलको अहोसि रज्जोल्लिको । पविचित्तो अहोसि एकविहारी मनुस्से दिस्वा मिगो विय पलायि । महाविकट-भोजनो अहोसि वच्छगोमयादीनि परिभुञ्जि । अप्पमाद विहारत्थाय अरञ्ज्ये एकस्मि भिसनके वनसण्डे विहासि, तस्मि विहरन्तो हिमपातसमये अन्तरट्टके रत्ति वनसण्डा निक्खमित्वा अब्भोकासे विहरित्वा सुरिये उगगते वनसण्ड पविसति सो यथा रत्ति अब्भोकासे हिमोदकेन तित्तो तथेव दिवा वनसण्डतो पग्घरन्तेहि उदकविन्दूहि तेमियति एव अहोरत सीतदुक्ख अनुभोति । गिम्हान पन पच्छिमे मासे दिवा अब्भोकासे विहरित्वा रत्ति वनसण्ड पविसति, सो यथा दिवा अब्भोकासे आतपेन परिलाहप्पत्तो तथेव रत्ति निवाते वनसण्डे परिलाह पापुणाति, सरीरा सेदधारा मुच्चन्ति । अथस्स पुब्बे अस्सुतपुब्बा अय गाथा पटिभासि —

सो तत्तो सो सीतो एको भिसनके वने ।

नग्गो न चग्गिमासीनो एसनापसुतो मुनीति ॥

तत्थ—सो तत्तोति सुरियसन्तापेन सुतत्तो । सो सीतोति हिमोदकेन सुसीतो सुट्ठुतित्तो । एको भिसनके वनेति यत्थ पविट्ठान येभ्य्येन लोमानि हसन्ति तथारूपे भिसनके [३३१] वनसण्डे एको अदुतियोव अहोसिन्ति दीपेति ।

नग्गो न चग्गिमासीनोति नग्गो च न च अग्गिमासीनो तथा सीतेन पीलियमानोपि नेव निवासनपारुपन वा आदियि न अग्गि आगम्म निसीदन्ति दीपेति । एसनापसुतोति अब्रह्मचरियेपि तस्मि ब्रह्मचरियसञ्जी हुत्वा

ब्रह्मचरियमेवेत एसना च गवेमना च उपायो ब्रह्मलोकस्साति एव ताय ब्रह्मचरियेमनाय पमुनो अनुयुत्तो उस्सुक्क आपन्नो अहोमिन्ति दस्सेति । मुनीति मुनि खो एस मोनत्थाय पटिपन्नोति एव लोकेन सम्भावितो अहोसिन्ति दीपेति ।

एव चतुरङ्गसमन्नागत पन ब्रह्मचरिय चरित्वा बोधिमत्तो मरणकाले' उपट्ठित निरयनिमित्त दिस्वा इद वत्तममादान । निरत्यकस्ति ज्ञात्वा त खणञ्जो व त लद्धि भिन्दित्वा सम्मादिट्ठि गहेत्वा देवलोके निव्वत्ति । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । अह तेन समयेन सो आजीवको अहोसिन्ति ।

लोमहसजातक ।

सब्बेपिमे अनिच्चा खणिका इत्तरा अद्भुवा पभङ्गुनो चलिता समीरिता अनद्धनिया पयाता तावकालिका निस्सारा तावकालिकट्ठेन मायामरीचिफेणसदिसा । तेसु भद्दे । सुभद्दादेवि । कस्मा सुखसञ्ज उप्पादेसि ? एव पन गण्ह । तेस वूपसमो सुखोति सब्बवट्ठवूपसमनतो तेस वूपसमो नाम निब्बाण तदेवेक एकन्ततो सुख अञ्ज सुख नाम नत्थीति ।

एव महासुदस्सनो अमतमहानिब्बाणेन देसनाय कट्ठ गहेत्वा अवसेसस्सापि महाजनस्स दान देथ, सील रक्खथ, उपोसथकम्म करोथाति ओवाद दत्वा देवलोकपरायणो अहोसि । सत्या इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा सुभद्दादेवी राहुलमाता अहोसि, परिनायकरत्न राहुलो अहोसि, सेसपरिसा बुद्धपरिसा, महासुदस्सनो पन अहमेवाति ।

महासुदस्सनजातक । [३३३]

६. तेलपत्तजातकं

समतिक्तिक अनवसेसकन्ति इदं सत्था सुम्भरट्ठे सेतकं नाम निगम उपनिस्साय अञ्जतरस्मि वनसण्डे विहरत्तो जनपदकल्याणिसुत्त आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तत्रहि भगवा—सेय्यथापि भिक्खवे । जनपदकल्याणी जनपदकल्याणीति खो भिक्खवे । महाजनकायो सन्निपतेय्य । सा खो पनेसा जनपदकल्याणी परमपासाविनी नच्चे परमपासावनी गीते जनपदकल्याणी नच्चति गायेतीति खो भिक्खवे । भीयो सोमत्ताय महाजनकायो सन्निपतेय्य । अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खपटिक्कूलो । तमेन एव वदेय्यु अयं ते अम्भोपुरिस । समतिक्तियो तेलपत्तो 'अन्तरेन च महासमय' अन्तरेन च जनपदकल्याणिया हारेतब्बो । पुरिसो च तं दुक्खित्तासिको पिट्ठितो पिट्ठितो अनुवन्धिस्सति यत्थेव न थोकम्पि छड्डेस्ससि तत्थेव ते सिर पातेस्सामीति । तं किम्मञ्जय भिक्खवे । अपि नु खो सो पुरिसो अमुं तेलपत्तं अमनसिकरित्वा बहिद्धा पमाद आहरेय्याति ?

नोहेत भन्ते ।

उपमा खो म्याय भिक्खवे । कता अत्थस्स विञ्जपनाय । अयमेत्थ अत्थो—समतिक्तियो तेलपत्तोति खो भिक्खवे । कायगतायेत सत्तिया अधिवचन । तस्मातिह भिक्खवे । एव सिक्खितब्बं कायगता नो सति भाविता भविस्सति सुममारद्धाति एव हि वो भिक्खवे । सिक्खितब्ब'न्ति इमं जनपदकल्याणिसुत्तं सात्थं सव्यञ्जनं कथेसि ।

तत्रायं सङ्घेपत्थो । जनपदकल्याणीति जनपदमिह कल्याणि उत्तमा छसरीरदोसरहिता पञ्चकल्याणसमन्नागता । सा हि यस्मा नातिदीघा नातिरस्सा नातिकिसा नातिथूला नातिकाली नाच्चोदाता अतिक्कन्ता मानुसक वण्णं अप्पत्ता दिव्वं वण्णं तस्मा छसरीरदोसरहिता । छविकल्याणं मसकल्याणं नहारकल्याणं अट्ठिकल्याणं वयोक्कल्याणन्ति इमेहि पन पञ्चहि कल्याणेहि समन्नागता पञ्चकल्याणसमन्नागता नाम । तस्सा हि आगन्तुकोभासकिच्च नाम नत्थि अत्तनो सरीरोभासेनेव द्वादसहत्थे ठाने आलोकं करोति पियङ्गुसमा वा होति सुवण्णसमा वा । अयमस्सा छविकल्याणता । चत्तारो पनस्सा हत्थपादा मुखपरियोसानञ्च लाखारसपरिकम्मकता विय रत्तपवालरत्तकम्बलसदिस होति । अयमस्सा मसकल्याणता । वीसति नखपत्तानि मसतो अमुत्तट्ठाने लाखारसपूरितानि विय मुत्तट्ठाने खीरधारासदिसानि । अयमस्सा नहारकल्याणता । द्वात्तिस दन्ता सुफुस्सिता सुधोतवजिरपन्ति विय खायन्ति अयमस्सा अट्ठिकल्याणता । वीस वस्ससत्तिक्कापि पन समाना सोलसवस्सुद्देसिका विय होति निब्बलि [३३४] पलिता । अयमस्सा वयोक्कल्याणता ।

परमपासाविनीति एत्थं पन पसवनं पसवो पवतीति अत्थो । पसवोयेव पासावो । परमो पासावो परमपासावो, सो अस्सा अत्थीति परमपासाविनी । नच्चे च गीते च उत्तमपवत्तिं सेट्ठकिरिया उत्तममेव नच्च नच्चति गीतञ्च गायतीति वुत्तं होति । अथ पुरिसो आगच्छेय्याति न अत्तनो रुचिया आगच्छेय्य । अयं पनेत्थ अधिप्पायो । अथेव महाजनमज्जे जनपदकल्याणिया नच्चमानाय साधुसाधूति साधुकारेसु च अङ्गुलिपोठनेसु चेलुक्खेपेसु च पवत्तमानेसु तं पवत्तिं सुत्वा राजा बन्धनागारतो एक पुरिसं पक्कोसापेत्वा निगतानि भिन्दित्वा समतिक्तिकं सुपरिपुण्णं तेलपत्तं तस्स हत्थे दत्वा उभोहि हत्थेहि दल्हं गाहापेत्वा एकं असिहत्थं पुरिसं आणापेसि एतं गहेत्वा जनपदकल्याणिया समज्जट्ठानं गच्छं यत्थेव चेसं पमादं आगम्मं एकम्पि तेलबिन्दुं छड्डेति तत्थेवस्स सीसं छिन्दति । सो पुरिसो असिं उक्खिपित्वा तं तज्जेन्तो तत्थं नेसि । सो मरणभयतज्जितो जीवितुकामताय पमादवसेनं तं अमनसिकत्वा सकिम्पि अक्खीनि उम्मिलेत्वा तं जनपदकल्याणि न ओलोकेसि । एव भूतपुब्बमेवेतं वत्थु । सुत्ते पन परिकप्पवसेनेतं वुत्तन्ति वेदितब्बं ।

उपमा खो म्यायन्ति एत्थ पन तेलपत्तस्स ताव कायगतासतिया ओपम्मममन्दन कतमेव । एत्थ पन राजा विय कम्म दठब्ब, अमि विय किलेसा, उक्खित्तासिकपुरिमो विय मारो, तेलपत्तहत्थपुरिसो विय कायगता-सतिभावको विपस्सकयोगावचरो । इति भगवा कामगतामति भावेनुकामेन भिक्खुना तेलपत्तहत्थेन तेन पुरिमेन विय सति अविस्मज्जेत्वा अप्पमत्तेन कायगतामति भावेनव्वाति इम सुत्त आहरित्वा दस्सेसि ।

भिक्खू इम सुत्त च अत्थ च सुत्वा एवमाहमु—दुक्कर भन्ते । तेन पुरिमेन कत तथारूपि जनपदकल्याणि अनोलोकेत्वा तेलपत्त आदाय गच्छन्तेनाति ।

सत्था न भिक्खवे । तेन दुक्कर कत, सुकरमेवेत । कस्मा ? उक्खित्तासिकेन पुरिसेन सन्तज्जेत्वा निव्यमानताय । य पन पुब्बे पण्डिता अप्पमादेन सति अविस्मज्जेत्वा अभिसङ्खट दिव्वरूपमिपि इन्द्रियानि भिन्दित्वा अनोलोकेत्वाव गन्त्वा रज्ज पापुणिसु एत दुक्करन्ति वत्ता तेहि याचितो अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स रज्जे पुत्तसतस्स सब्बकनिट्ठो हुत्वा निव्वत्तित्वा अनुपुब्बेन विञ्जुत पापुणि । तदा च रज्जे गेहे पच्चेकबुद्धा भुञ्जन्ति । बोधिसत्तो तेस वेय्या-वच्च करोति । सो एकदिवस चिन्तेसि, मम बहू भातरो लच्छामि नुखो अह् इमस्मि नगरे कुलसन्तक रज्ज उदाहु नोति । अथस्स एतदहोसि । पच्चेकबुद्धे पुच्छित्वा जानिस्सामीति । सो [३३५] दुतियदिवसे पच्चेक-बुद्धेसु आगतेसु धम्मकरक आदाय पानीय परिस्सावेत्वा पादे धोवित्वा नेलेन मक्खेत्वा तेस अन्तरे खज्जक खादित्वा निसिन्नकाले वन्दित्वा एकमन्त निमिन्नो तमत्थ पुच्छि ।

अथ न ते अबोचु—कुमार । न त्व इमस्मि नगरे रज्ज लभिस्समि इतो पन वीसयोजनसतमत्थके गन्धाररट्ठे तक्कसिलानगर नाम अत्थि तत्थ गन्तु सक्कोन्तो इतो सत्तमे दिवसे रज्ज लच्छसि । अन्तरामगे पन महावत्तिन अटविय परिपन्थो अत्थि, त अटवि परिहरित्वा गच्छन्तस्स वीसतियोजनसतिको मग्गो होति, उज्जुक्क गच्छन्तस्स पञ्चासयोजनानि होन्ति सो हि अमनुस्सकन्तारो नाम तत्थ यक्खिणियो अन्तरामगे गामे च सालायो च मापेत्वा उपरि सुवण्णतारकवित्तवितान महारह सेय्य पञ्चापेत्वा नानाविरागपट्टसाणियो परिक्षिपित्वा दिव्वालङ्कारेहि अत्तभाव मण्डेत्वा सालासु निसीदित्वा गच्छन्ते पुरिसे मधुराहि वाचाहि सङ्गण्हित्वा किलन्तरूपा विय पञ्चायथ इधागन्त्वा निसीदित्वा पानीय पिबित्वा गच्छथाति पक्कोसित्वा आगतान आसनानि दत्वा अत्तनो रूपलीलहाविलासेहि पलोभेत्वा किलेसवसिके कत्वा अत्तना सद्धि अज्झाचारे कते तत्थेव ते लोहितेन पग्घरन्तेन खादित्वा जीवितक्खय पापेन्ति । रूपगोचरसत्त रूपेनेव गण्हन्ति, सद्गोचर मधुरेन गीतवादितसद्देन गन्धगोचर दिव्वगन्धेहि रसगोचर तस्स दिव्वेन नानगगरसभोजनेन फोटुब्बगोचर तस्स उभतो लोहितकूपधानेहि दिव्वसयनेहि गण्हन्ति । सचे इन्द्रियानि भिन्दित्वा ता अनोलोकेत्वा सति पच्चुपट्ट-पेत्वा गमिस्ससि सत्तमे दिवसे तत्थ रज्ज लभिस्ससीति ।

बोधिसत्तो—होतु भन्ते । तुम्हाक ओवाद गहेत्वा कि ता ओलोकेस्सामीति पच्चेकबुद्धेहि परित्त कारा-पेत्वा परित्तवालिकञ्चेव परित्तउदकञ्च परित्तसुत्तञ्च आदाय पच्चेकबुद्धे च मातापितरो च वन्दित्वा निवेसन गन्त्वा अत्तनो पुरिसे आह—अह तक्कसिलाय रज्ज गहेतु गच्छामि, तुम्हे इधेव तिट्ठथाति ।

अथ न पञ्च जना आहमु मयमिपि अनुगच्छामाति ।

न सक्का तुम्हेहि अनुगन्तु अन्तरामगे किर यक्खिणियो रूपादिगोचरे मनुस्से एवञ्चेवञ्च रूपादीहि पलोभेत्वा गण्हन्ति, महापरिपन्थो अह पन अत्तान तक्केत्वा गच्छामीति ।

किम्पन ते देव । मय तुम्हेहि सद्धि गच्छन्ता अत्तनो पियानि रूपादीनि ओलोकेस्साम ? मय हि तथेव गमिस्सामाति ।

बोधिसत्तो—तेनहि अप्पमत्ता होथाति ते पञ्च जने आदाय मग्ग पटिपज्जि । यक्खिणियो गामादीनि मापेत्वा निसीदिसु । तेसु रूपगोचरो पुरिसो ता यक्खिणियो ओलोकेत्वा रूपारम्भणे पटिबद्धो थोक ओहीयि ।

बोधिसत्तो—कि भो । थोक ओहीयसीति आह ।

देव । पादा मे रुजन्ति थोक सालाय निसीदित्वा आगच्छामीति ।

अम्भो ! [३३६] एता यक्खिणियो मा खो पत्थेसीति ।

य होति त होतु न सक्कोमि देवाति ।

तेनहि पञ्चायिस्सस्मीति इतरे चत्तारो आदाय अगमासि ।

सोपि रूपगोचरको नाम सन्तिक अगमामि, ता अत्तना सद्धि अज्झाचारे कते त तत्थेव जीवितक्खय पापेत्वा पुरतो गत्वा अज्झ मान मापेत्वा नानातुरियानि गहेत्वा गायमाना निसीदिसु । तत्थ सद्गोचरको ओहीयि । तम्पि खादित्वा पुरतो गत्वा नानप्पकारे गन्धकरण्डे पूरेत्वा आपण पसारत्वा निसीदिसु । तत्थ गन्धगोचरको ओहीयि । तम्पि खादित्वा पुरतो गत्वा नानगारसान दिब्बभोजनान भाजनानि पूरेत्वा ओदनि-कापण पसारत्वा निसीदिसु । तत्थ रसगोचरको ओहीयि । तम्पि खादित्वा पुरतो गत्वा दिब्बसयनानि पञ्चापेत्वा निसीदिसु । तत्थ फोद्धवगोचरको ओहीयि । तम्पि खादिसु । बोधिसत्तो एककोव अहोसि । अथेका यक्खिणि अतिखरमन्तो वताय अहं त खादित्वाव निवत्तिस्सामीति बोधिसत्तस्स पच्छतो पच्छतो अगमासि । अटविय परभागे वनकम्मिकादयो यक्खिणि दिस्वा—अयं ते पुरतो गच्छन्तो पुरिसो किं होतीति पुच्छिस्सु ।

कोमारमामिको मे अय्यानि ।

अम्भो ! अयं एव सुकुमारा पुप्फदामसदिसा सुवण्णवण्णा कुमारिका अत्तनो कुलं छड्ढेत्वा भवन्तं तक्केत्वा निक्खन्ता, कम्मा एतं किलमेत्वा आदाय न गच्छसीति ?

नेसा अय्या ! मग्गं पजापती, यक्खिणी एसा । एताय मे पञ्चमनुस्सा खादिताति ।

अय्या ! पुरिसा नाम कुट्टकाले अत्तनो पजापतियो यक्खिणियोपि करोन्ति पेतिनियोपीति । सा गच्छमाना गम्भीणीवण्ण दस्सेत्वा पुनं सकिं विजातवण्ण कत्वा पुत्तं अड्केनादाय बोधिसत्तं अनुबन्धि । दिट्ठदिट्ठा पुरिमनयेनेव पुच्छन्ति । बोधिसत्तोपि तथेव वत्वा गच्छन्तो तक्कसिल पापुणि । सा पुत्तं अन्तरधापेत्वा एकिकाव अनुबन्धि । बोधिसत्तो नगरद्वारं गत्वा एकस्सा सालाय निसीदि । सा बोधिसत्तस्स तेजेन पविसितुं असक्कोन्ती दिब्बरूपं मापेत्वा सालाद्वारे अट्ठासि । तस्मिं समये तक्कसिलातो राजा उय्यानं गच्छन्तो तं दिस्वा पटिबद्धचित्तो हुत्वा गच्छिमिस्सा सस्सामिकअस्सामिकभावं जानाहीति मनुस्सं पेसेसि ।

सो तं उपसङ्कमित्वा—सस्सामिकासीति पुच्छि ।

आमं अय्य ! अयं मे सालाय निसिन्नो सामिकोति ।

बोधिसत्तो—नेसा मग्गं पजापती, यक्खिणी एसा । एताय मे पञ्च मनुस्सा खादिताति आहं ।

सा—पुरिसा नाम अय्या ! कुट्टकाले यं इच्छन्ति तं वदन्तीति आहं ।

सो उभिन्नम्पि वचनं रज्जो आरोचेसि । राजा अस्सामिकभण्डं नाम राजसन्तकं होतीति यक्खिणि पक्कोसापेत्वा एकहत्थिपिट्ठे निसीदापेत्वा नगरं पदक्खिणं कत्वा पासाद आरुह्य तं अगममहेसिद्वाने ठपेसि । सो नहातानुलित्तो सायमासं भुञ्जित्वा [३३७] सिरिसयनं अभिरुहि । सापि यक्खिणी अत्तनो उपकप्पनकं आहारं आहरित्वा अलङ्कतपटियत्तां सिरिसयने रज्ज्यां सद्धिं निपज्जित्वा रज्जो रतिवसेन सुखसमप्पितस्स निपन्नकाले एकेन पस्सेन परिवत्तित्वा परोदि । अथ न राजा—किं भद्दे ! रोदसीति पुच्छि ।

देव ! अहं तुम्हेहि मग्गे दिस्वा आनीता । तुम्हाकञ्च गेहे बहू इत्थियो साहं सपत्नीनं अन्तरे वसमाना कथाय उपपन्नाय को तुय्हं मातरं वा पितरं वा गोत्तं वा जातिं वा जानाति ? त्वं अन्तरामग्गे दिस्वा आनीता नामाति सीसे गहेत्वा निप्पीलियमाना वियं मङ्कु भविस्सामि । सचे तुम्हे सकलरज्जे इस्सरियञ्च आणञ्च मग्गं ददेय्याथ कोचिं मग्गं चित्तं कोपेत्वा कथेतुं न सक्खिस्सतीति ।

भद्दे ! मग्गं सकलरट्ठवासिनो न किञ्चिं होन्ति । नाहं एतेसं सामिको ये पनं राजाणं कोपेत्वा अकत्तब्बं करोन्ति नेसञ्जो वाहं सामिको इमिना कारणेन न सक्का तुय्हं सकलरट्ठे इस्सरियञ्च आणञ्च दातुन्ति ।

तेनहि देव ! सचे रट्ठे वा नगरे वा आणं दातुं न सक्कोथ अन्तोनिवेसने अन्तोवलज्जनकानं उपरि मम वसे वत्तनत्थाय आणं देथं देवाति ।

राजा दिब्बफोद्धवेन बद्धो तस्सा वचनं अतिक्कमितुं असक्कोन्तो साधुं भद्दे ! अन्तोवलज्जनकेसु तुय्हं आणं दम्मि, त्वं एते अत्तनो वसे वत्तापेहीति आहं । सा साधूति सम्पटिच्छित्वा रज्जो निद्धं ओक्कन्तकाले

यक्खनगर गन्त्वा यक्खे पक्कोसित्वा अत्तनो राजान जीवितक्खय पापेत्वा अट्टिमत्त सेसेत्वा सब्ब न्हारुक्खम्मस-
नोहित खादि । अवसेसयक्खा महाद्वारतो पट्ठाय अन्तोनिवेसने कुक्कुरकुक्कुरे आदि कत्वा सब्बे खादित्वा
अट्टिसेसे अकस्सु । पुनदिवसे द्वार यथापिहितमेव दिस्वा मनुस्सा फरसूहि कवाटानि कोट्टेत्वा अन्तो पविस्सित्वा
सब्ब निवेसन अट्टिकपरिपुण्ण दिस्वा सच्च वत सो पुरिसो आह नाय मय्ह पजापती यक्खिणी एसाति । राजा
पन किञ्चि अजानित्वाव त गेहे अत्तनो भरिय अकासि । सा यक्खे पक्कोसित्वा सब्ब जन खादित्वा गता भवि-
स्सतीति आहस्सु ।

बोधिसत्तोपि त दिवस तस्सा येव सालाय परित्तवालिक सीसे पक्खिपित्वा परित्तसुत्त परिक्खिपित्वा
खग्ग गहेत्वा ठित्तकोव अरुण उट्ठापेसि । मनुस्सा सकलराजनिवेसन सोधेत्वा हरितुपलित्त कत्वा उपरि गन्धेहि
विलिम्पित्वा पुष्फानि विकिरित्वा पुष्फदामानि ओसारेत्वा धूप दत्वा नवमाला बन्धित्वा सम्मन्तयिस्सु—भो ।
हिय्यो सो पुरिसो दिव्वरूप मापेत्वा पच्छतो आगच्छन्ति यक्खिणि इन्द्रियाणि भिन्दित्वा ओलोकनमत्तम्पि न
अकासि, सो अतिविय उलारसत्तो वितिमा ज्ञाणसम्पन्नो तादिसे पुरिसे रज्ज अनुसासन्ते सब्ब रट्ठ सुखित भवि-
स्सति त राजान करोमाति । अय सब्बे अमच्चा च नागरा च एकच्छन्दा हत्वा बोधिसत्त उपसङ्कमित्वा देव ।
तुम्हे इम रज्ज कारेत्थानि वत्वा नगर पवेसेत्वा रतनरामिम्हि ठपेत्वा अभिसिञ्चित्वा तक्कसिलाराजान अकस्सु ।

सो चत्तारि अगनिगमनानि वज्जेत्वा दस राजवम्मे अकोपेत्वा धम्मेन रज्ज कारेन्तो दानादीनि पुञ्ञानि
कत्वा यथाकम्म गतो । सत्था इम अतीत आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हत्वा इम गाथमाह —

समतिक्कित्त अनवसेसक तेलपत्त यथा परिहरेय्य ।

एव सचित्तमनुरक्खे सति या पत्थयानो दिस अगतपुब्बन्ति ॥

तत्थ—समतिक्कित्त अन्तो मुखवट्टिलेख पापेत्वा सम्भरित । अनवसेसकत्ति अनवसिञ्चनक
अपरिस्सावनक कत्वा । तेलपत्तन्ति पक्खित्तिलतेलपत्त । परिहरेय्याति हरेय्य आदाय गच्छेय्य । एव
सचित्तमनुरक्खेति त तेलभरित पत्त विय अत्तनो चित्त कायगतासति या गोचरे चेव सम्पयुत्तसति या चाति उभिन्न-
मन्तरे पक्खिपित्वा यथा मुहुत्तम्पि बहिद्धा गोचरे न विक्खिपति तथा पण्डितो योगावचरो रक्खेय्य गोपेय्य ।
कि कारणा ? एतस्स हि —

दुन्निग्गहस्स लहुनो यत्थ कामनिपातिनो ।

चित्तस्स दमथो साधु चित्त दन्त सुखावह ॥

तस्मा — सुदुद्दस सुनिपुण यत्थ कामनिपातिन ।

चित्त रक्खेथ मेधावी चित्त गुत्त सुखावह ॥

इद हि — दूरङ्गम एकचर असरीर गुहासय ।

ये चित्त सञ्जमेस्सन्ति मोक्खन्ति मारबन्धना ॥

इतरस्स पन — अनवट्ठित्तचित्तस्स सद्धम्म अविजानतो ।

परिप्लवप्पसादस्स पञ्ञा न परिपूरति ॥

थिरकम्मट्ठानसहायस्स पन —

अनवस्सुत्तचित्तस्स अनन्वाहत्तेतसो ।

पुञ्ञपापपहीनस्स नत्थि जागरतो भय ॥

तस्मा एत — फन्दन चपल चित्त दूरक्ख दुन्निवारय ।

उज्जु करोति मेधावी उसुकारोव तेजन ॥

एव उज्जु करोन्तो सचित्तमनुरक्खे । पत्थयानो दिस अगतपुब्बन्ति इमस्मि कायगतासतिकम्मट्ठाने कम्म
आरभित्वा अनमतग्गे ससारे अगतपुब्ब दिस पत्थेन्तो पिहेन्तो वुत्तनयेनेव सक चित्त रक्खेय्याति अत्थो । का
पनेसा दिसा नाम ? — [३३९]

मातापिता दिसा पुब्बा आचरिया दक्खिणा दिसा ।

पुत्तदारा दिसा पच्छा मित्तमच्चा च उत्तरा ।

दासकम्मकरा हेट्ठा उद्ध समणब्राह्मणा,
एता दिमा नमस्सेय्य अप्पमत्तो^१ कुले गिहीति^२ ।

एत्थ ताव पुत्तदारादयो दिसाति वुत्ता—

दिसा चतस्सो विदिसा चतस्सो
उद्ध अधो दसदिसा इमायो,
कतम दिस तिट्ठति नागराजा
यमद्दसा सुपिने छब्बिसाणन्ति ।^३

एत्थ पुरत्थिमादिभेदा दिसाव दिसाति वुत्ता ।

आगारिनो अन्नदपानवत्थदा
अव्हायिकानम्पि दिस वदन्ति,
एमा दिसा परमा सेतकेतु ।
य पत्वा दुक्खी सुखिनो भवन्तीति ।^४

एत्थ पन निब्बाण दिसानि वुत्त । इथापि तदेव अधिप्पेत । त हि खय विरागन्ति आदीहि दिस्सति,
स्मा दिसाति वुच्चति । अनमतग्गे पन ससारे केनचि बालपुथुज्जनेन सुपिनेनपि अगतपुब्बताय अगतपुब्बा
सा नामाति वुत्त । त पत्थयन्तेन कायगतासतिया योगो करणीयोति । एव सत्था निब्बाणेन देसनाकूट
हेत्वा जातक समोधानेसि । तदा राजपरिसा बुद्धपरिसा अहोसि, रज्जप्पत्तकुमारो पन अहमेवाति ।

तैलपत्तजातक ।

१. सी०—अलमत्थो । २. दीघनिकाय । ३. छद्दन्तजातक । ४. सेतकेतुजातक ।

७. नामसिद्धिजातकं

जीवकञ्च मत दिस्वाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एक नामसिद्धिक भिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एको किर कुलपुत्तो नामेन पापको नाम । सो सासने उर दत्त्वा पब्बजितो भिक्षूहि एहावुसो पापक । तिट्ठावुसो पापकाति वुच्चमानो चिन्तेसि लोके पापक नाम लामक कालकण्णिमूतन्ति वुच्चति, अञ्ज मङ्गल पटिसयुत्त नाम आहरापेस्सामीति । सो आचरियुपञ्जाये उपसङ्कमत्वा—भन्ते । मय्ह नाम अवमङ्गल अञ्जम्मे नाम करोथाति आह ।

अथ न ते एवमाहुमु—आवुसो । नाम नाम पण्णत्तिमत्त । नामेन काचि अत्थसिद्धि नाम नत्थि । अत्तनो नामेनेव [३४०] सन्तुट्ठो होहीति ।

सो पुनप्पुन याचियेव । तस्साय नामसिद्धिकभावो भिक्षुसङ्घे पाकटो जातो । अथेकदिवस धम्म सभाय सन्निभिन्ना भिक्षू कथ समुट्ठापेमु—आवुसो । अमुको किर भिक्षु नामसिद्धिको मङ्गल नाम आहरा पेतीति । अथ सत्या धम्मसभ आगन्त्वा काय नुत्थ भिक्षवे । एतरहि कथाय सन्निभिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामानि वुत्ते न भिक्खवे । सो इदानेव नामसिद्धिको पुन्येपि सो नामसिद्धिको येवाति वत्ता अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते तस्ससिलाय बोधिमत्तो दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकसतानि मन्ते वाचेसि । तस्सेको माणवो पापको नाम नामेन । सो एहि पापक । याहि पापकाति वुच्चमानो चिन्तेसि—मय्ह नाम अवमङ्गल अञ्ज नाम मे आहरापेस्सामीति । सो आचरिय उपसङ्कमत्वा—आचरिय । मय्ह नाम अवमङ्गल अञ्जम्मे नाम करोथाति आह ।

अथ न आचरियो अबोच—गच्छ तात । जनपदचारिक चरित्वा अत्तनो अभिरुचित एक मङ्गल नाम गहेत्वा एट्ठि, आगतस्स ते नाम परिवत्तेत्वा अञ्ज नाम करिस्सामीति ।

सो साधूति पायेय्य गहेत्वा निक्खन्तो गामेन गाम चरन्तो एक नगर पापुणि । तत्थ चेको पुरिसो कालकतो जीवको नाम नामेन । सो त जातिजनेन आलाहन नीयमान दिस्वा—किनामको नामेस पुरिसोति पुच्छि ।

जीवको नामेसोति ।

जीवकोपि मरतीति ?

जीवकोपि मरति अजीवकोपि मरति । नाम नाम पण्णत्तिमत्त । त्व बालो मञ्जेति ।

सो त कथ सुत्वा नामे मज्झन्तो हुत्वा अन्तो नगर पाविसि । अथेक दासि भति अददमान सामिका द्वारे निसीदापेत्वा रज्जुया पहरन्ति । तस्सा च वनपालीति नाम होति । सो अन्तरवीथिया गच्छन्तो त पोथियमान दिस्वा—कस्मा इम पोथेथाति पुच्छि ।

भति दातु न सक्कोतीति ।

किम्पनस्सा नामन्ति ?

धनपाली नामाति ।

नामेन धनपाली समानापि भतिमत्त दातु न सक्कोतीति ?

धनपालियोपि अधनपालियोपि दुग्गता होन्ति । नाम नाम पण्णत्तिमत्त । त्व पन बालो मञ्जेति ।

सो नामे मज्झन्ततरो हुत्वा नगरा निक्खम्ममग्ग पटिपन्नो अन्तरामग्गे मग्गमूल्ह पुरिस दिस्वा—अम्भो ! कि करोन्तो विचरसीति पुच्छि ।

मग्गमूल्होस्मिह सामीति ।

किम्पन ते नामन्ति ?

पन्थको नामाति ।

पन्थकापि मग्गमूलहा होन्तीति ?

पन्थकोपि अपन्थकोपि मग्गमूलहो होति । नाम नाम पण्णत्तिमत्त । त्व बालो मञ्जोति ।

सो नामे अतिमज्झतो हुत्वा बोधिसत्तस्म सन्तिक गन्त्वा कि तात । नाम रोचेत्वा आगतोसीति व वुत्ते—आचरिय । जीवकापि नाम मरन्ति अजीवकापि, धनपालियोपि दुग्गता होन्ति अधनपालियोपि, पन्थकापि [३४१] मग्गमूलहा होन्ति अपन्थकापि । नाम नाम पण्णत्तिमत्त । नामेन सिद्धि नत्थि । कम्मेनेव सिद्धि । अल मय्ह अञ्जोने नामेन । तदेव मे नाम होतूति आह ।

बोधिसत्तो तेन दिट्ठञ्च कनञ्च ससन्देत्वा इम गाथमाह —

जीवकञ्च मत दिस्वा धनपालिञ्च दुग्गत,

पन्थकञ्च वने मूल्ह पापको पुनरागतोति ।

तत्थ पुनरागतोति इमानि तीणि कारणानि दिस्वा पुन आगतो । रकारो सन्धिवसेन वुत्तो ।

सत्था इम अतीत आहरित्वा न भिक्खवे । इदानेवेस नाममिद्धिको पुब्बेपेस नामसिद्धिको येवानि वत्वा जातक समोधानेमि । तश नाममिद्धिको इदानिपि नाममिद्धिको येव आचरियपरिसा बुद्धपरिसा । आचरियो पन अहमेवानि ।

नामसिद्धिजातक ।

८. कूटवाणिजजातकं

साधु खो पण्डितो नामाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एक कूटवाणिज आरब्ध कथेति ।

पञ्चपञ्चवत्यु

सावत्थिय हि द्वे जना एकतोव वणिज्ज करोन्ता भण्ड सकटेनादाय जनपदं गत्वा लद्धलाभा पञ्चागमिसु । तेसु कूटवाणिजो चिन्तेसि—अयं बहू दिवसे दुग्भोजनेन चैव दुक्खसेय्याय च किलन्तो इदानीं अत्तनो घरे नानगरसेहि यावदत्थ सुभोजनं भुञ्जित्वा अजीरकेन मरिस्सति अथाहं इमं सव्वं भण्डं तयो कोट्टासे कत्वा एकं तस्स दारकानं दस्सामि द्वे कोट्टासे अत्तनो गहेस्सामीति । सो अज्ज भाजेस्सामं स्वे भाजेस्सामाति भण्डं भाजेतुं न इच्छि । अयं न पण्डितवाणिजो अकामकं निप्पीलेत्वा भाजापेत्वा विहारं गत्वा सत्थारं वन्दित्वा कतपटिसन्धारो अतिपपञ्चो ते कतो इधागन्त्वापि चिन्तेन वृद्धपट्टानं आगतोसीति वृत्ते तं पर्वति भगवतो आरोचेति ।

सत्या—न खो सो उपासक ! इदमेव कूटवाणिजो पुब्बेपि कूटवाणिजो येव इदानीं पन तं वञ्चेतुं कामो जातो पुब्बे पण्डितेपि वञ्चेतुं उस्महीनि वत्ता तेन याचिनो अतीत आहरि—

अतीतवत्यु

अतीते वाराणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो वाराणसियं वाणिजकुले निव्वत्ति । नामगहणदिवसे चस्स पण्डितोति नाममकसु । सो वयप्पत्तो अज्जो न वाणिजेनं सद्धिं एकतो हत्वा वणिज्जं करोति । तस्स अतिपण्डितोति नाम अहोसी । ते वाराणसितो पञ्चहिं सकटं [३४२] सतेहिं भण्डं आदाय जनपदं गत्वा वणिज्जं कत्वा लद्धलाभा पुनं वाराणसि आगमिमु । अयं नेसं भण्डभाजनकाले अतिपण्डितो आह—मया द्वे कोट्टासा लद्धव्वाति ।

किं कारणा ?

त्वं पण्डितो, अहं अतिपण्डितो । पण्डितो एकं लद्धुं अरहति । अति पण्डितो द्वेति ।

ननु अम्हाकं द्विन्नम्पि भण्डमूलम्पि गोणादयोपि समममायेव । कस्मा त्वं द्वे कोट्टासे लद्धुं अरहसीति ? अतिपण्डितभावेनाति ।

एव ते कथं वड्डुं त्वा कलहं अकम् । ततो अतिपण्डितो अत्येको उपायोति चिन्तेत्वा अत्तनो पितरं एकस्मिं सुसिरस्सु पवेसेत्वा त्वं अम्हेसु आगतेसु अतिपण्डितो द्वे कोट्टासे लद्धुं अरहतीति वेदय्यासीति वत्वा बोधिसत्तं उपसङ्गमत्वा सम्म । मय्हं द्विन्नं कोट्टासानं युत्तभावं वा अयत्तभावं वा एसां रुक्खदेवता जानाति । एहिं न पुच्छिस्सामाति तं तत्थं नेत्वा—अय्ये ! रुक्खदेवते ! अम्हाकं अट्ठं पच्छिन्दाति आह ।

अथस्स पिता सरं परिवत्तेत्वा तेनहिं कथेयाति आह ।

अय्ये ! अयं पण्डितो अहं अतिपण्डितो, अम्हेहिं एकतो बोहारो कतो, तत्थं केन किं लद्धव्वन्ति ? पण्डितेन एको कोट्टासो, अतिपण्डितेन द्वे कोट्टासा लद्धव्वाति ।

बोधिसत्तो एव विनिच्छित्तं अट्ठं सुत्वा इदानीं देवताभावं वा अदेवताभावं वा जानिस्सामीति पलालं आहरित्वा सुसिरं पूरेत्वा अगिं अदासि । अतिपण्डितस्स पिता जालायं फुट्टकाले अद्धज्जायेनं सरीरेन उपरि आरुह्य साखं गहेत्वा ओलम्बन्तो भूमियं पतित्वा इमं गाथमाह—

साधु खो पण्डितो नाम नत्वेव अतिपण्डितो,

अतिपण्डितेन पुत्तेन पनम्हि उपकूलितोति^१ ।

तत्थ—साधु खो पण्डितो नामाति इमस्मिं लोके पण्डितञ्चेनं समन्नागतो कारणाकारणञ्जु पुगलो साधु सोभनो । अतिपण्डितोति नाममत्तेन अतिपण्डितो कूटपुरिसो नत्वेव वर । पनम्हि उपकूलितोति थोकेनं म्हिं भामो अद्धज्जामकोव मुत्तोति अत्थो ।

१ स्या०—उपकुट्टितोति ।

ते उभोपि मज्जे भिन्दित्वा समञ्जो वकोट्ठासं गृहीत्वा यथाकम्मं गता । सत्था पुब्बेपेसं
कूटवाणिजो येवातिं वत्वा इमं अतीतं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा कूटवाणिजो पच्चुप्पन्नो कूट-
वाणिजोव, पण्डितवाणिजो पन अहमेवाति ।

कूटवाणिजजातक ।

६. परोसहस्रजातकं

परोसहस्रसम्पि समागतानन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो पुथुज्जनपुच्छकं पञ्चं आरब्ध कथेसि ।
वत्थुं सरभङ्गजातके आवीभविस्सति । [३४३]

पच्चुपन्नवत्थु

एकस्मिं पन समये भिक्खू धम्मसभायं सन्निपतिता आवुसो ! दसवलेन सङ्घित्तेन कथितं धम्मसेना-
पतिसारिपुत्तो वित्थारेन व्याकासीति थेरस्स गुणकथायं निसीदिसु । सत्था आगन्त्वा काय नुत्थ भिक्खवे !
एतरहि कथायं सन्निभिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! सारिपुत्तो इदमेव मया सङ्घित्तेन
मासितं वित्थारेन व्याकरोति, पुब्बेपि व्याकासि येवाति वत्था अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ने बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा तक्कसिलायं
सव्वसिप्पानि उग्गण्हित्वा कामे पहाय इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा पञ्चाभिञ्जा अट्टसमापत्तियो निव्वत्तेत्वा
हिमवन्ते विहामि । परिवारोपिस्म पञ्चनापससत्तानि अहेसुं । अथस्स जेट्टन्तेवासी वस्सारत्तसमये उपडढं
इसिगणं आदाय लोणम्बिलसेवनत्थायं मनुस्सपथं अगमासि । तदा बोधिसत्तस्स कालकिरियसमयो जातो ।
अथ तं अन्तेवासिका आचरिय, कतरो वो गुणो लद्धोति अधिगमं पुच्छिसु । सो नत्थि किञ्चीति वत्था
आभस्सरब्रह्मलोके निव्वत्ति । बोधिसत्ता हि अरूपसमापत्तिलाभिना हुत्वापि अभव्वट्टानत्ता आरूपे न
निव्वत्तन्ति । अन्तेवासिका आचरियस्स अधिगमो नत्थीति आलाहने सक्कारं न कर्स्सु ।

जेट्टन्ते वासिको आगन्त्वा कहं आचरियोति पुच्छित्वा कालकतोति सुत्वा—अपि आचरियं अधिगमं
पुच्छित्थाति आह ।

आम पुच्छिम्हाति ।

किं कथेसीति ?

नत्थि किञ्चीति तेन वुत्तं अथस्स अम्हेहि सक्कारो न कतोति आहंसु ।

जेट्टन्तेवासिको—तुम्हे आचरियस्स वचनत्थं न जानित्थ, आकिञ्चञ्जायतनसमापत्तिलाभी आचरि-
योति आह ।

ते तस्मिं पुनप्पुनं कथेन्तेपि न सद्दीहसु । बोधिसत्तो तं कारणं ज्ञत्वा अन्धबाला मम जेट्टन्तेवासिकस्स
न सद्दीहन्ति इमं तेसं कारणं पाकटं करिस्सामीति ब्रह्मलोका आगन्त्वा अस्समपदमत्थके महन्तेनानुभावेन आकासे
ठत्वा जेट्टन्तेवासिकस्स पञ्चानुभावं वण्णेन्तो इमं गाथमाहः—

परोसहस्रसम्पि समागतानं कन्देय्युं ते वस्ससत्तं अपञ्जा,

एकोव सेय्यो पुरिसो सपञ्जो यो भासितस्स विजानाति अत्थन्ति ।

तत्थ—परोसहस्रसम्पीति अतिरेकसहस्रसम्पि । समागतानन्ति सन्निपतितानं भासितस्स अत्थं जानितुं
असक्कोन्तानं बालानं । कन्देय्युं ते वस्ससत्तं अपञ्जाति ते एवं समागता अपञ्जा इमे बाला तापसा विय
वस्ससत्तम्पि वस्ससहस्रसम्पि रोदेय्युं परिदेवेय्युं रोदमानापि पन अत्थं वा कारणं वा नेव जानेय्युन्ति दीपेति ।
एकोव सेय्यो पुरिसो सपञ्जोति एवरूपानं [३४४] बालानं परोसहस्रसतोपि एको पण्डितपुरिसोव सेय्यो
वरतरोति अत्थो । कीदिसो सपञ्जोति ? यो भासितस्स विजानाति अत्थन्ति स्वायं जेट्टन्तेवासिको वियाति ।

एवं महासत्तो आकासे ठितोव धम्मं देसेत्वा तापसगणं बुज्झापेत्वा ब्रह्मलोकमेव गतो । तेपि तापसा
जीवितपरियोसाने ब्रह्मलोकपरायणा अहेसुं । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा
जेट्टन्तेवासिको सारिपुत्तो अहोसि । महाब्रह्मा पन अहमेवाति ।

परोसहस्रजातकं ।

१०. असातरूपजातकं

असात सातरूपेणाति इदं सत्त्वा कुण्डियनगर उपनिस्साय कुण्डवानवने विहरन्तो कोलियराजधीतर सुप्पवास उपासिक आरब्ध कथेसि ।

पच्छुधन्तवत्थु

सा हि तस्मिं समये सत्तवस्सानि कुच्छिन्ना गम्भ परिहरित्वा सत्ताह मूलहगम्भा अहोसि । अधिमत्ता वेदना वत्तिस्सु । सा एव जमिमतैदनाभितुन्नापि सम्पासम्बुद्धो वत सो भगवा यो एवरूपस्स दुक्खस्स पहाणाय धम्म देसेति । सुपटिपन्नो वत्स्स भगवन् । सान्कसद्धो यो एवरूपस्स दुक्खस्स पहाणाय पटिपन्नो । सुसुख वत निब्बाण यत्थेव रूप दुक्ख नन्थीति उपेहि तीहि त्रितवकेहि दुक्ख अधिवासेमि । सा सामिक पक्कोसापेत्वा त च अत्तनो पर्वानि तन्दनमान् न जाणेद्वेत्तु मत्थु मत्तिक पेमेसि ।

मत्था वन्दगम्मान् सुत्तान् सुत्तिनी हातु सुप्पवामा कोलियधीता सुत्तिनी अरोगा अरोग पुत्त विजायति आह । महवचनेनेय पन रग्गन्तो सुप्पवामा कोलियधीता सुत्तिनी अरोगा अरोग पुत्त विजायि । अथस्मा सामिको गेह गन्त्वा त विमान् दिम्वा अचरिय दन भोति अतिविय तथागतस्सानुभावोति अच्छरियव्भुत्तित्तजातो अहोसि । सुप्पवामापि पुत्त विजायित्वा सत्ताह वुद्धपमुखस्स सद्धस्स महादान दातुकामा पुन निमन्तणत्थाय त पेमेसि ।

तेन खो पन समयेन महाभोगत्त्वानम्म उपाट्ठकेन वुद्धपमुखो सद्धो निमन्तितो होति । सत्था सुप्पवासाय दानस्स लोकामदानत्थाय येर तस्स सन्तिक पेसेत्वा त सञ्जपापेत्वा सत्ताह तस्सा दान पटिग्गहेसि सद्धि भिक्खुसद्धेन । सत्तमे पन दिवसे सुप्पवासा पुत्त सीवलीकुमार मण्डेत्वा सत्थारञ्चेव भिक्खुसद्धञ्च वन्दापेसि । तस्मिं पटिपाटिप्रा सारिपुत्तत्थेरस्स सन्तिक नीते येरो तेन सद्धि—कच्चि ते सीवलि ! खमनीयन्ति पटिसत्थार^१ अकासि ।

सो—कुतो मे भन्ते ! [३४५] सुख स्वाह सत्तवस्सानि लोहकुम्भिय वसिन्ति थेरेन सद्धि एवरूप कथ कथेसि ।

सुप्पवासा तस्स वचन मुत्वा सत्ताहजातो मे पुत्तो अनुबुद्धेन धम्मसेनापतिना सद्धि मन्तेतीति सोमनस्सप्ता अहोसि ।

सत्था—अपिनु सुप्पवामे ! अञ्जोपि एवरूपे पुत्ते इच्छसीति आह ।

सचे भन्ते ! एवरूपे अञ्जो सत्त पुत्ते लभेय्य इच्छेय्यामेवाहन्ति ।

सत्था उदान उदानेत्वा अनुमोदन कत्वा पक्कामि । सीवलीकुमारोपि खो सत्तवस्सिककाले येव सासने उर दत्वा पव्वजित्वा परिपुण्णवस्सो उपसम्पद लभित्वा पुञ्जवा लाभगयसग्गप्पत्तो हुत्वा पठवि उन्नादेत्वा अरहत्त पत्वा पुञ्जवन्तान् अन्तरे एतदग्गट्ठान् पापुणि । अथेक दिवस भिक्खु धम्मसभाय सन्नपतित्वा—आवुसो ! सीवलित्थेरो नाम एवरूपो महापुञ्जो पत्थितपत्थनो पच्छिमभविकसत्तो सत्तवस्सानि लोहकुम्भिय वसि सत्ताह मूलहगम्भभाव आपज्जि अहो ! माता महन्त दुक्ख अनुभवि, किन्नुखो कम्म अकसूति कथ समुट्ठापेसु ।

सत्था तत्थगन्त्वा कायगुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते भिक्खवे ! सीवलिनो महापुञ्जवतो च सत्तवस्सानि लोहकुम्भिय निवासो च सत्ताह मूलहगम्भभावप्पत्ति च अत्तना कतकम्ममूलकाव, तस्सा सुप्पवासायपि सत्त वस्सानि कुच्छिन्ना गम्भपरिहरण दुक्खञ्च सत्ताह मूलहगम्भदुक्खञ्च अत्तना कतकम्ममूलकमेवाति वत्वा तेहि याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तौ तस्म अग्गमहेसिया कुच्छिस्मि पटिसन्धि गण्हित्वा वयप्पत्तो तक्कसिलायं सव्वसिप्पानि उग्गण्हित्वा पितु अच्चयेन रज्जं पत्वा धम्मेन रज्जं कारेसि । तस्मिं समये कोसलमहाराजा महन्ते बलेन आगन्त्वा वाराणसि गहेत्वा तं राज्ञानं मारेत्वा तस्सेव अग्गमहेसि अत्तनो अग्गमहेसि अकासि । वाराणसिरज्जो पन पुत्तो पितु मरणकाले निद्धमनद्वारेन पलायित्वा बलं संहरित्वा वाराणसि आगन्त्वा अविदूरे निसीदित्वा तस्स रज्जो पण्णं पेसेसि—रज्जं वा देतु युद्धं वाति ।

सो युद्धं देमीति पटिपण्णं पेसेसि ।

राजकुमारस्स पन माना तं सासनं सुत्वा युद्धेन कम्मं नत्थि^१ सव्वदिसासु सञ्चारं पच्छिन्दित्वा वाराणसी-नगरं परिवारेतु, ततो दारुदकभत्तपरिक्खयेन किलन्तमनुस्सं नगरं विनाव युद्धेन गण्हिस्ससीति पण्णं पेसेसि ।

सो मातु सासनं सुत्वा मत्तदिवमानि सञ्चारं पच्छिन्दित्वा नगरं रुन्धि । नागरा सञ्चारं अलभमाना सत्तमे दिवसे तस्स रज्जो भीसं गहेत्वा [३८६] कुमारस्स अदंमु । कुमारो नगरं पविसित्वा रज्जं गहेत्वा आयुपरियोसाने यथाकम्मं गतो, सो एतर्हि सत्त दिवमानि सञ्चारं पच्छिन्दित्वा नगरं रुन्धित्वा गहितकम्म-निस्सन्देन मत्तवस्मानि लोहकुम्भियं दमित्वा मत्ताहं मूलहृगवभभावं आपज्जि । यं पन मो पदुमुत्तरपादमूले लाभीनं अगो भवेय्यन्ति महादानं दत्वा पत्थनं अकासि यञ्च विपस्सीवुद्धकाले नागरेहि मद्धि सहस्सग्घनकं गूलदधि दत्वा पत्थनं अकामि तस्मानुभावेन लाभीनं अगो जानो सुप्पवासापि नगरं रुन्धित्वा गण्ह ताताति पेसित-भावेन सत्त वस्सानि कुच्छिता गव्भं पग्गित्वा सत्ताहं मूलहृगवभा जाताति । मत्था इमं अतीतं आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाहः—

असातं सातरूपेन पियरूपेन अप्पियं,

दुक्खं सुखस्स रूपेन पमत्तमतिवत्ततीति ।

तत्थ असातं सातरूपेनाति अमधुरमेव मधुरपतिरूपकेन । पमत्तमतिवत्ततीति असातं अप्पियं दुक्खन्ति एतं तिविधम्पि एतेन सातरूपादिना आकारेन सतिविप्पवासवसेन पमत्तं पुग्गलं अतिवत्तति अभिभवति अज्झो-त्थरतीति अत्थो ।

इदं भगवता यञ्च ते मातापुत्ता इमिना गव्भपरिहरण गव्भवाससङ्घातेन असातादिना पुब्बे नगरं रुन्धनसातादिप्पतिरूपकेन अज्झोत्थटा यञ्च इदानि सा उपासिका पुनपि सत्तक्खत्तुं एवरूपं असातं अप्पियं दुक्खं पेमवत्थुभूतेन पुत्तसङ्घातेन सातादिपतिरूपकेन अज्झोत्थटा हुत्वा तथा अवच, तं सब्बम्पि सन्धाय वुत्तन्ति वेदितव्वं । सत्था पन इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा नगरं रुन्धित्वा रज्जप्पत्तकुमारो सीवली अहोसि, माता सुप्पवासा, पिता पन वाराणसिराजा अहमेवाति ।

असातरूपजातकं ।

१. स्या०—तस्स सत्त दिवसानि ।

११. परोसतवग्गवण्णना

१. परोसतजातकं

परोसतञ्चेपि समागतान
भायेय्यु ते वस्ससत अपञ्जा ।
एकोव सेय्यो पुरिसो सपञ्जो
यो भासितस्स विजानाति अत्थनि । [३४८]

इदं जातकं वक्तुं च वेय्याकरणं च समोधानं च परोमहस्सजातकसदिसमेव । केवलं हेतु-
भायेय्युन्ति पदमत्तमेव विसेसो । तस्मत्थो वस्समतस्मि अपञ्जा भायेय्यु ओलोकेय्यु उपधारेय्यु एव ओलो-
केत्तापि पन अत्थ वा कारणं वा न पस्मन्ति, तस्मा यो भामितस्म अत्थ जानाति सो एकोव सपञ्जो सेय्योति ।

परोसतजातकं ।

२. पणिकजातकं

यो दुःखफुट्ठाय भवेय्य ताणन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं पणिकं उपासकं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो किर सावत्थिवासी उपासको नानपकारकानि मूलपण्णादीनि चेव लावुकुम्भण्डादीनि च विकिणित्वा जीविकं कप्पेति । तस्सेका धीता अभिरूपा पासादिका आचारसीलसम्पन्ना हिरोत्तप्पसमन्नागता केवलं निच्चप्पहसितमुखा । तस्सा समानकुलेसु वारेय्यत्थाय आगतेसु सो चिन्तेसि—इमिस्सा वारेय्यं वत्तति अयञ्च निच्चप्पहसितमत्वा कुमारिकाधम्मो पन असति कुमारिकाय परकुलं गताय मातापितुञ्चं गरहा होति । अत्थि नुखो इमिस्सा कुमारिकाधम्मो नत्थीनि वीमंसिस्सामि नन्ति ।

सो एकदिवसं धीतरं पच्छि गाहापेट्वा पण्णत्थाय अरञ्जं गत्वा वीमंसनवसेन किलेस निस्सितो विय हुत्वा गृहस्सकथं कथेत्वा तं हत्थे गण्णि । सा गहिमत्ताव रोदन्ती कन्दन्ती—अयुत्तमेतं तात ! उदकतो अग्गिपातुभावसदिसं, मा एवरूपं करोथाति आह ।

अम्म ! मया वीमंसनत्थाय त्वं हत्थे गहिता, वदेहि अत्थिदानि ते कुमारिकाधम्मोति ?

आम तात ! अत्थि मया हि लोभवसेन न कोचि पुरिसो ओलोकितपुब्बोति ।

सो धीतरं अस्सासेत्वा घरं नेत्वा मङ्गलं कत्वा परकुलं पेसेत्वा सत्थारं वन्दिस्सामीति गन्धमालादिहत्थो जेतवनं गत्वा सत्थारं वन्दित्वा पूजेत्वा एकमन्तं निसीदि । चिरस्सागतोसीति च वुत्ते तमत्थं भगवतो आरोचेसि ।

सत्था—उपासक ! कुमारिका चिरं पट्टाय आचारसीलसम्पन्नाव, त्वं पन न इमं इदानीव एवं वीमंससि पुब्बेपि वीमंसि येवाति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो अरञ्जो रुक्खदेवता हुत्वा निब्बति । अथेको वाराणसियं पणिकउपासकोति वत्थुं पच्चुपन्नसदिसमेव । तेन पन सा वीमंसनत्थाय हत्थे गहिमत्ता धीता परिदेवमाना इमं गाथमाहः—

यो दुःखफुट्ठाय भवेय्य ताणं
सो मे पिता दुब्धि वने करोति,
सा कस्स कन्दामि वनस्स मज्जे
यो तायिता सो सहसा करोतीति ।

तत्थ—यो दुःखफुट्ठाय भवेय्य ताणन्ति कायिकचेतसिकेहि दुःखेहि फुट्टाय तायिता परित्तायिता पतिट्ठा भवेय्य सो मे पिता दुब्धि वने करोतीति सो मय्हं दुःखपरित्तायको पिताव इमस्मि ठाने एवरूपं मित्तदुब्धिकम्मं करोति, अत्तनो जाताय धीतरि वीतिकम्मं कातुं मञ्जतीति अत्थो सा कस्स कन्दामोति कस्स रोदामि, को मे पतिट्ठाभविस्सतोति दीपेति । यो तायिता सो सहसा करोतीति यो मय्हं तायिता रक्खिता अवस्सयो भवितुं अरहति सो पिता येव साहसिककम्मं करोतीति अत्थो ।

अथ नं पिता अस्सासेत्वा अम्म ! रक्खितत्तासीति पुच्छि । आम तात ! रक्खितो मे अत्ताति । सो तं घरं नेत्वा मण्डेत्वा मङ्गलं कत्वा परकुलं पेसेसि । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातकं समोधानेसि । सच्चपरियोसाने उपासको सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । तदा पिताव एतरहि पिता, धीताव धीता, तं कारणं पच्चक्खतो दिट्ठरुक्खदेवता पन अहमेवाति ।

पणिकजातकं ।

३. वेरिजातकं

यत्थ वेरी निवसतीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डक आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

अनाथपिण्डको किर भोगगाम गन्त्वा आगच्छन्तो अन्तरामग्गे चोरे दिस्वा अन्तरामग्गे वसितुं न युत्त सावत्थिमेव गमिस्सामीति वेगेन गोणे पाजेत्वा सावत्थिमेव आगन्त्वा पुन दिवसे विहार गतो सत्थु एतमत्थ आरोचेसि । सत्था पुब्बेपि गहपति । पण्डिता अन्तरामग्गे चोरे दिस्वा अन्तरा अविलम्बमाना अत्तनो वसनट्टानमेव गमिस्सूति वत्वा तेन याचितो अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो महाविभवो सेट्ठी हुत्वा एक गामक निमन्तण भुञ्जनत्थाय गन्त्वा पच्चागच्छन्तो अन्तरामग्गे चोरे दिस्वा अन्तरामग्गे अवसित्वा वेगेन गोणे पाजेत्तो अत्तनो गेहमेव आगन्त्वा नानगगरमेहि भुञ्जित्वा महासयने निपन्नो चोरान हत्थतो मुञ्चित्वा निम्भयट्टान अत्तनो गेह आगतोम्हीति उदानवमेन डम गायमाह —

यत्थ वेरी निवसति न वसे तत्थ पण्डितो,

एकरत्त द्विरत्त वा दुक्ख वसति वेरिस्सूति ।

तत्थ—वेरीति वेरचेतनासमङ्गी पुग्गलो । निवसतीति पतिट्ठाति न वसे तत्थ पण्डितोति सो वेरी पुग्गलो यस्मि ठाने पतिट्ठितो हुत्वा वसति तत्थ पण्डितो पण्डित्वेन समन्नागतो न वसेय्य । किं कारणाति ? एक रत्त द्विरत्त वा दुक्ख वसति वेरिस्सूति वेरीन हि अन्तरे वसन्तो एकाहम्पि द्वीहम्पि दुक्खमेव वसतीति अत्थो ।

एव बोधिसत्तो उदान उदानेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्था इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोवानेसि । तदा अहमेव बाराणसीसेट्ठि अहोसिन्ति ।

वेरिजातकं ।

४. मित्तविन्दजातकं

चतुर्विंश अष्टज्जगमाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं दुब्बचभिक्षुं आरब्ध कथेसि ।

वत्थुं हेट्ठा मित्तविन्दजातके वुत्तनयेनेव वित्थारेतब्बं । इदं पन जातकं कस्सपवुद्धकालिकं । तस्मिं हि काले उरच्चक्कं उक्खिपित्वा निरये पच्चमानो एको नेरयिको सत्तो भन्ते ! किन्नुखो पापं अकासिन्ति बोधिसत्तं पुच्छि । बोधिसत्तो तया इदञ्चिदञ्च पापकम्मं कतन्ति वत्था इमं गाथमाहः—

चतुर्विंश अष्टज्जगमा अट्ठाहिपि च सोलस,

सोलसाहि च बत्तिस अत्रिच्छं चक्कमासदो;

इच्छाहतस्स पोसस्स चक्कं भमति मत्थकेति ।

तत्थ—चतुर्विंश अष्टज्जगमाति समुद्गन्तरे चतस्सो विमानपेतियो लभित्वा ताहि असन्नुट्ठो अतिच्छताय परतो गन्त्वा अपरा अट्ठाधिगतोसीति अत्थो । सेमपदद्वयेपि एमेव नयो । अत्रिच्छं चक्कमासदोति एवं सकलाभेन असन्नुट्ठो अत्रिच्छं अत्र अत्र इच्छन्तो पुरतो लाभं पत्थेन्तो । इदानीं चक्कमासदोति इदं उरच्चक्कं पत्तोसि । तस्स ते एवं इच्छाहतस्स पोसस्साति तण्हाय हतस्स उपहतस्स तव । चक्कं भमति मत्थकेति पासाणचक्कं अयच्चक्कन्ति इमेसु द्वीसु खुरधारं अयच्चक्कं तस्स मत्थके पुनप्पुनं पवत्तनवसेन भमन्तं दिस्वा एवमाह ।

वत्था च पन अत्तनो देवलोकमेव गतो । सोपि नेरयिकसत्तो अत्तनो पापे खीणे यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा मित्तविन्दको दुब्बचभिक्षु, देवपुत्तो पन अहमेवाति ।

मित्तविन्दजातकं [३५०] ।

५. दुब्बलकट्ठजातकं

बहुम्पेत वने कट्ठन्ति उद सत्या जेतवने विहरन्तो एक उत्तसितभिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो किर सावत्थिवासी एको कुलपुत्तो सत्थु धम्मदेसन सुत्वा पब्बजित्वा मरणभीरुको अहोसि । रत्ति-
ट्टानदिवाट्टानेसु वातस्स वा वीजन्तस्स सुक्खदण्डकस्स वा पपतन्तस्स पक्खिचतुप्पदान वा सद् सुत्वा मरणभय-
तज्जितो महारव रवन्तो पलायति । तस्स हि मग्गितव्व मयाति सतिमत्तम्पि नत्थि । सचे हि सो अहं मरिस्सा-
मीति जानेय्य न मरणतो भायेय्य, मरणसतिकम्मट्टानस्स पनस्स अभावितत्ताव भायति । तस्स सो मरणभीरु-
भावो भिक्षुसङ्घे पाकटो जातो ।

अथेकदिवस धम्मसभाय भिक्षू कथं समुट्ठापेसु आवुसो ! असुको नाम भिक्षु मरणभीरुको मरण
भायति, भिक्षुना नाम अवस्स मया मग्गितव्वन्ति मरणसतिकम्मट्टान भावेतु वट्ठतीति । सत्या आगन्त्वा काय
नुत्थ भिक्षव्वे ! एतरहि कयाय मत्तिसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते त भिक्षु पक्कोसापेत्वा सच्च
किर त्वं मरणभीरुकोति पुच्छित्वा सच्च भन्नेति वुत्ते भिक्षव्वे ! मा एतस्स भिक्षुनो अनत्तमना होथ, नाय
इदानीव मरणभीरुको पुब्बेपि मरणभीरुको येवाति वत्वा अतीत आहरि --

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो हिमवन्ते रुक्खदेवता हुत्वा निव्वत्ति । तस्मि
काले वाराणसीराजा अत्तनोमङ्गलहत्थि आनञ्जकारणं सिक्खापेतुं हत्थाचरियान अदासि । त आलाने
निच्चल बन्धित्वा तोमरहत्था मनुस्सा परिवारेत्वा आनञ्जकारणं कारेन्ति । सो त कारणं कारियमानो वेदना
अधिवासेतु असक्कोन्तो आलानं भिन्दित्वा मनुस्से पलापेत्वा हिमवन्तं पाविसि । मनुस्सा न गहेतुं असक्कोन्ता
निवत्तिसु । सो तत्थ मरणभीरुको अहोसि । वातसट्ठानि सुत्वा कम्पमानो मरणभयतज्जितो सोण्ड विधू-
नित्वा वेगेन पलायति । आलाने बन्धित्वा आनञ्जकारणं करणकालो वियस्स होति । कायस्साद वा चित्तस्साद
वा अलभन्तो कम्पमानो विचरन्ति । रुक्खदेवता तं दिस्वा खन्वविटपे ठत्वा इमं गायमाह --

बहुम्पेत वने कट्ठं वातो भञ्जति दुब्बल,

तस्स चे भायसि नाग ! किं सो नूनं भविस्ससीति ।

तत्थाय पिण्डत्थो—य एतं दुब्बलं कट्ठं पुरत्थिमादिभेदो वातो भञ्जति त इमस्मि वने बहुं सुलभं
तत्थ तत्थं सविज्जति सचे त्वं तस्स भायसि एव सन्ते निच्च भीतो मसलोहितक्खय पत्वा किं सो नूनं भविस्ससि
इमस्मि पन वने तव भयं नाम नत्थि तस्मा इतो पट्ठाय मा भायीति । [३५१]

एव देवता तस्स ओवाद अदासि । सोपि ततो पट्ठाय निम्भयो अहोसि । सत्या इमं धम्मदेसन आह-
रित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातकं समोधानेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्षु सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । तदा
नागो अयं भिक्षु अहोसि, रुक्खदेवता पन अहमेवाति ।

दुब्बलकट्ठजातकं ।

६. उदञ्चनिजातकं

सुखं वत मं जीवन्तस्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो थुल्लकुमारिकापलोभनं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपुन्नवत्थु

वत्थुं तेरसकनिपाते चुल्लनारदकस्सपजानके आवीभविस्सति । तं पन भिक्खुं सत्था सच्चं किर त्वं भिक्खु ! उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चं भगवाति वुत्ते—कत्थ ते चित्तं पटियद्वन्ति पुच्छि ।

सो एकस्सा थुल्लकुमारिकायाति आह ।

अथ नं सत्था—अयं ते भिक्खु ! अनत्थकारिका पुद्वेपि त्वं एनं निस्साय सीलव्यसनं पत्वा पञ्जायन्तो विचरमानो पण्डिते निस्साय सुखं लभीति वत्वा अनीनं आहरिः—

अनीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्तेति अनीतवत्थुम्पि चुल्लनारदकस्सपजातके येव आवीभविस्सति । तदा पन बोधिसत्तो सायं फलाफले आदाय आगन्त्वा पण्णमात्तं पविसित्वा विचरित्वा पुत्तं चुल्लतापसं एत-दवोच—तात ! त्वं अञ्जोसु दिवसेसु दाहन्ति आहरमि पानीयं परिभोजनीयं आहरसि अग्निं करोसि अज्ज पन एकम्पि अक्त्वा कस्मा दुम्मखो पञ्जायन्तो निपप्पोमीनि ?

तात ! तुम्हेसु फलाफलत्थाय गनेसु एका इत्थी आगन्त्वा मं पत्तोभेत्ता आदाय गन्तुं आरब्धा, अहं पन तुम्हेहि विस्सज्जितो गमिस्सामीनि न गच्छि । असुकट्टाने पन तं निवीदापेत्वा आगतोमिह, इदानीं गच्छामहं ताताति ।

बोधिसत्तो न भवका एवं निवत्तेतुन्ति ज्ञत्वा तेनहि तात ! गच्छ एसा पन तं जेत्वा यदा मच्छंसंसा-दीनि वा खादितुकामा भविस्सति मण्णिणोणनण्डुलादीहि वा पनत्ता अत्थो भविस्समि तदा इदञ्चिदञ्चाहराति तं किलमेस्सति तदा मय्हं गुणं सरित्वा पलायित्वा इधेवागच्छेय्यामीति विस्सज्जेसि ।

सो ताय सद्धिं मनुस्सपथं अगमासि । अथ नं सा अत्तनो दासं गमेत्वा मंसं आहर मच्छं आहराति येन येन अत्थिका होति तं तं आहरापेति । तदा सो अयं मं अत्तनो दासं विय कम्मकरं विय च कत्वा पीलेतीति पला-यित्वा पितु सन्तिकं आगन्त्वा पितरं वन्दित्वा ठितकोव इमं गाथमाहः—

सुखं वत वत मं जीवन्तं पच्चमाना उदञ्चनी ।

चोरी जायप्पवादेन तेलं लोणञ्च यच्चतीति ॥

तत्थ—सुखं वत मं जीवन्तस्ति तात ! तुम्हाकं सन्तिके मं सुखं जीयन्तं । पच्चमानाति तापयमाना पीलयमाना यं यं खादितुकामा होति तं तं पचमाना । उदकं अञ्चन्ति एतायाति उदञ्चनि । चाटितो वा कूपतो वा उदकं उस्सिञ्चनघटिकायेतं नामं । सा पन उदञ्चनी उदकं विय घटिकाय येन येनत्थिका होति तं तं आकड्डति येवाति अत्थो । चोरी जायप्पवादेनाति भरियाति नामेन एकाचोरी मं मधुरवचनेन उपला-पेत्वा तत्थ नेत्वा तेलं लोणञ्च यञ्च अञ्जाम्पि इच्छति तं सब्बं याचति दासं विय कम्मकरं विय च कत्वा आह-रापेतीति तस्सा अगुणं कथेसि ।

अथ नं बोधिसत्तो अस्सासेत्वा होतु तात ! एहि त्वं मेत्तं भावेहि करुणं भावेहीति चत्तारो ब्रह्मविहारे आचिक्खि, कसिणपरिकम्मं आचिक्खि । सो न चिरस्सेव अभिञ्जा च समापत्तियो च निव्वत्तेत्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा सद्धिं पितरा ब्रह्मलोके निव्वत्ति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातकं समोधानेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । तदा थुल्लकुमारिकाव एतरहि थुल्लकुमारिका चुल्लतापसो उक्कण्ठितभिक्खु अहोसि पिता पन अहमेवाति ।

उदञ्चनिजातकं ।

१. सालद्वारं विवरित्वा पविसित्वा ।

७. सालित्तजातकं

साधु खो सिपक नामाति इद सत्या जेतवने विहरन्तो । एक हसपहरणक भिक्खु आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सो किरको सावत्थिवासी कुलपुत्तो सालित्तकसिप्पे निप्फत्ति पत्तो । सालित्तकसिप्पन्ति सक्खराखि-
पनसिप्प वुच्चति । सो एरुदिवस वम्म सुत्वा सासने उर दत्वा पव्वजित्वा उपसम्पद लभि । न पन सिक्खाकामो
न पटिपत्तिसारको अहोसि । सो एकदिवस एक दहरभिक्खु आदाय अचिर वति गत्वा नहायित्वा नदीतीरे
अट्ठासि । तस्मिं समये द्वे सेतहसा आकासेन गच्छन्ति ।

सो त दहरमाह—इम पच्छिमहस सक्खराय अक्खिम्मिह पहरित्वा पादमूले ते पातेमीति ।

इतरो—कथ पातेस्ससि । न सक्खिस्ससि पहरितुन्ति आह ।

इतरो—तिट्ठतु तावम्म ओरतो अक्खि परतो अक्खिम्मिह न पहरामीति । इदानीं पन त असन्त कथेसीति ।
तेनहि उपाधारेहीति एरु नियप मरुवर' गहेत्वा अद्गुलिया परिव्रजेत्वा तस्स हसस्स पच्छतो खिपि । सा
रुन्ति सद् अकासि । हमो पग्गम्ययेन भवितव्वन्ति निवत्तित्वा सद् सोतु आरभि । इतरो तस्मिं खणे एक
वट्टसक्खर गहेत्वा तस्म निवत्तित्वा ओलोकेन्तस्स अपरभागे अक्खि पहरि । सक्खरा इतरम्पि अक्खि विनि-
विज्झित्वा गता । हमो महाग्गव ग्वन्तो पादमूलेयेव पति । [३५३]

ततो ततो भिक्खू आगत्वा गरहित्वा अननुच्छविक ते कतन्ति सत्थु सन्तिक नेत्वा भन्ते । इमिना
इद कतन्ति तमत्थ आरोचिसु । सत्या त भिक्खु गरहित्वा न भिक्खवे । इदानीवेस एतस्मिं सिप्पे कुसलो
पुब्बेपि कुसलोव अहोसीति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेने बोधिसत्तो तस्स अमच्चो अहोसि, तस्मिं काले रज्जो पुरो-
हितो अतिमुखरो होति बहुभाणी । तस्मिं कथेतुमारुद्धे अज्ज ओकासमेव न लभन्ति । राजा चिन्तेसि कदा
नुखो एतस्स वचनूपच्छेदक कञ्चि लभिस्सामीति । सो ततो पट्ठायां तथारूप एक उपधारेन्तो विचरति । तस्मिं
काले बाराणसिय एको पीठसप्पी सक्खराखिपनसिप्पे निप्फत्ति पत्तो होति । गामदारका त रथक आरोपेत्वा
आकड्डमाना बाराणसीनगरद्वारमूले एको विटपसम्पन्नो महानिग्रोधो अत्थि तत्थानेत्वा सम्परिवारेत्वा काकणि-
कादीनि दत्वा हत्थिरूपक कर, अस्सरूपक कराति वदन्ति । सो सक्खरा खिपित्वा निग्रोधपण्णेषु नानारूपानि
दस्सेति । सब्बानि पण्णानि छिद्दावच्छिद्धानेव अहेसु ।

अथ बाराणसीराजा उय्यान गच्छन्तो त ठान पापुणि । उस्सारणभयेन सब्बे दारका पलायिसु ।
पीठसप्पी तत्थेव निपज्जि । राजा निग्रोधपूल पत्वा रथे निसिन्नो पत्तान छिद्दाय छाया कबरकबर दिस्वा उल्लो-
केन्तो सब्बेस पत्तान छिद्दभाव दिस्वा—केनेतानि एव कतानीति पुच्छि ।

पीठसप्पिना देवाति ।

राजा इम निस्साय ब्राह्मणस्स ववनुपच्छेद कातु सक्का भविस्सतीति चिन्तेत्वा कह भणे । पीठसप्पीति
पुच्छि । विचिन्ता मूलन्तरे निपन्न दिस्वा अय देवाति आहसु । राजा न पक्कोसापेत्वा परिस उस्सारेत्वा
पुच्छि—अम्हाक सन्तिके एको मुखरब्राह्मणो अत्थि सक्खिस्ससि न निस्सद् कातुन्ति ?

नालिमत्ता अजलण्डिका लभन्तो सक्खिस्सामि देवाति ।

राजा पीठसप्पिं घर नेत्वा अन्तोमाणिय निसीदापेत्वा साणिय छिद्द कारेत्वा ब्राह्मणस्स छिद्दाभिमुख
आसन पञ्जापेत्वा नालिमत्ता सुक्खा अजलण्डिका पीठसप्पिस्स सन्तिके ठपापेत्वा ब्राह्मण उपट्ठानकाले आगत
तस्मिं आसने निसीदापेत्वा कथ समुट्ठापेसि । ब्राह्मणो अज्जोस ओकास अदत्वा रज्जा सद्धि कथेतुं आरभि ।

अथस्स सो पीठसप्पी साणिच्छिदेन एकेकं अजलण्डिकं मक्खिकं पवेसेन्तो विय तानुतलम्हियेव पातेति । ब्राह्मणो आगतागतं नालियं तेलं पवेसेन्तो विय गिलति । सव्वा परिक्रयं गमिंशु । तम्म ता नालिमत्ता अजलण्डिका कुच्छियं पविट्ठा अड्डाल्हकमत्ता अहेमुं । राजा तामं परिक्रवीणभावं ज्ञात्वा आह—आचरिय ! तुम्हे अतिमुखरताय नालिमत्ता अजलण्डिका गिलन्ता किञ्चि न (३५४) जानित्थ इतोदानि उत्तरि जीरापेतुं न सक्खिस्सथ गच्छ पियङ्गुदकं पिवित्वा छट्ठेत्वा अत्तानं अरोगं करोथाति ।

ब्राह्मणो ततो पट्टाय पिहितमुखो विय हुत्वा कथेन्तेनापि सद्धि अकथनमीलो अहोसि । राजा इमिना मे कण्णसुखं कतन्ति पीठसप्पिस्स सतसहस्सुट्टानके चतुसु दिसासु चत्तारो गामे अदासि । बोधिसत्तो राजानं उपसङ्कमित्वा—देव ! सिप्पं नाम लोके पण्डितेहि उग्गणिहत्तव्वं, पीठसप्पिना सालित्तकमत्तेनापि अयं सम्पत्ति लद्धाति वत्वा इमं गाथमाहः—

साधु खो सिप्पकं नाम अपि यादिसकोदिसं

पस्स खञ्जप्पहारेन लद्धा गामा चतुदिसाति ।

तत्थ—पस्स खञ्जप्पहारेनाति पस्स महागज ! इमिना नाम खञ्जस्स पीठसप्पिनो अजलण्डिका-पहारेन चतुदिसा चत्तारो गामा लद्धा अञ्जोसं सिप्पानं को आनिममपरिच्छेदोनि सिप्पगुणं कथेसि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समाधानेसि । तदा पीठसप्पी अयं भिक्खु अहोसि । राजा आनन्दो पण्डितामच्चो पन अहमेवानि ।

सालित्तजातकं । (३५५)

८ बाहियजातकं

सिक्खेय्य सिक्खितब्बानोति इदं सत्था वेसालि उपनिस्साय महावने कूटागरसालाय विहरन्तो एकं लिच्छवि आरब्धं कथेमि ।

पच्चपन्नवत्थु

सो किर लिच्छवी राजा सद्धो पमन्नो बुद्धपमुखं भिक्खुसङ्घं निमन्तेत्वा अत्तनो निवेसने महादानं पवत्तेसि । भरिया पनस्स थूलङ्गपच्चङ्गा उद्धमातकनिमित्तसदिसा अनाकप्पसम्पन्ना अहोसि । सत्था भत्त-किच्चावसाने अनुमोदनं कत्वा विहारं गत्वा भिक्खून् ओवादं दत्वा गन्धकुटिं पाविसि । भिक्खू धम्मसभाय कथं समुट्ठापेमि—आवुसो ! तस्स नाम लिच्छविरञ्जो ताव अभिरूपस्स तादिसा भरिया थूलङ्गपच्चङ्गा अनाकप्पसम्पन्ना कथं सो तां सद्धिं अभिरमतीति ?

सत्था आगन्त्वा कोयन्त्यं भिक्खवे ! एतग्हि कथायं सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमां नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! एमं इदानीं पुद्घेपि थूलमरीगाय एव इत्थिया सद्धिं अभिरमतीति वत्वा तेहि याचितो अतीतं आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अमच्चो अहोसि । अथेका जानपदत्थी थूलसरीरा अनाकप्पसम्पन्ना भतिं कुरुमाना राजङ्गणस्स अविदूरेण गच्छमाना सरीरवलञ्जपीलिता हुत्वा निवत्थसाटकेन सरीरं पटिच्छादेत्वा [३५५] निसीदित्वा सरीरवलञ्जं मुञ्चित्वा खिप्पमेव उट्ठासि ।

तस्मिं खणे वाराणसीराजा वातपानेन राजङ्गणं ओलोकेन्तो तं दिस्वा चिन्तेसि अयं एवरूपे अङ्गणं सरीरवलञ्जं मुञ्चमाना हिरोत्तप्पं अप्पहाय निवासनेनेव पटिच्छन्ना हुत्वा सरीरवलञ्जं मोचेत्वा खिप्पं उट्ठिता इमां निरोगाय भवित्थं । एतस्सा वत्थु विसदं भविस्सति । विसदे पन वत्थुस्मि एको पुत्तो लब्धमानो विसदो पुञ्जावा भविस्सति । इमं मया अग्गमहेसि कातुं वट्ठीति । सो तस्सा अपरिगन्हितभावं ज्ञात्वा आणापेत्वा अग्गमहेसिष्ठानं अदासि । सा तस्स पिया अहोसि मनापा, न चिरस्सेव एकं पुत्तं विजायि । सो पनस्मा पुत्तो चक्कवत्ती राजा अहोसि । बोधिसत्तो तस्सा सम्पत्तिं दिस्वा तथारूपं वचनोकासं लभित्वा देव ! सिक्खितव्वयुत्तकं नाम सिप्पकं कस्मा न सिक्खितव्वं ? यत्र हि नामाय महापुञ्जा हिरोत्तप्पं अप्पहाय पटिच्छन्नेनाकारेण सरीरवलञ्जं कुरुमाना तुम्हे आराधेत्वा एवरूपं सम्पत्तिं पत्ताति वत्वा सिक्खितव्वयुत्तकानं वण्णं कथेन्तो इमं गथमाह —

सिक्खेय्य सिक्खितब्बानि सन्ति सच्छन्दिनो जना,

बाहियापि सुहन्नेन राजानमभिराधयीति ।

तत्थ—सन्ति सच्छन्दिनोति तेसु तेसु सिप्पेसु सच्छन्दा जना अत्थियेव । बाहियाति बाहियजनपदे जाता सबद्धा इत्थी । सुहन्नेनाति हिरोत्तप्पं अप्पहाय पटिच्छन्नेनाकारेण हन्तं सुहन्नेनाम । तेन सुहन्नेन । राजानमभिराधयीति देव अभिराधेत्वा इमं सम्पत्तिं पत्ताति ।

एवं महासत्तो सिक्खितव्वयुत्तकानं सिप्पानं गुणं कथेसि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा जयम्पतिका^१ एतरहि जयम्पतिकाव पण्डितामच्चो पन अहमेवाति ।

बाहियजातकं ।

६. कुण्डकपूर्वजातकं

यथन्नो पुरिसो होतीति इदं सत्था सावत्थियं विहरन्तो महादुग्गतं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सावत्थियं हि कदाचि एकमेव कुलं वृद्धपमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स दानं देति । कदाचि तीणि चत्तारि एकतो हुत्वा, कदाचि गणअन्धनेन, कदाचि वीथिसभागेन, कदाचि सकलनगरं छन्दकं संहरित्वा । तदा पन वीथिभत्तं नाम अहोसि । अथ मनुस्सा वृद्धपमुखस्स सङ्घस्स यागुं दत्त्वा खज्जकं आहरथाति आहंसु । तदा (३५६) पनेको परेसं भतिकारको दुग्गतमनुस्सो तस्सा वीथियं वसमानो चिन्तेसि अहं यागुं दातुं न सक्खिस्सामि खज्जकं पन दस्सामीति सण्हमण्हं कुण्डकं वट्टपेत्त्वा उदकेन तेमेत्वा अक्कपण्णेन वेठेत्वा^१ कुक्कुले पचित्वा इदं वृद्धस्स दस्सामीति तं आदाय गत्त्वा सत्थु पुरतो ठिनो खज्जकं आहरथाति एकस्मि वचने वुत्तमत्ते सव्वपठमं गत्त्वा तं पूवं सत्थु पने पतिट्ठायेसि । सत्था अज्जो हि दीयमानं खज्जकं अगहेत्वा तमेव पूयखज्जकं परिभुज्जि । तस्मिज्जो पन खगो नम्माराग्वद्वेन किर महादुग्गतस्स कुण्डकखज्जकं अजिगुच्छित्वा अमत्तं विय परिभुत्तन्ति सकलनगरं एककोलाहलमहोसि । राजाराजसहामत्तादयो अन्तमसो दोवारिके उपादाय सव्वेव सन्निपतित्वा सत्थारं वन्दित्वा महादुग्गतं उपमङ्गमित्वा—हन्द भो ! सनं गहेत्वा द्वे सतानि गहेत्वा पञ्च सतानि गहेत्वा अम्हाकं पत्तिं देहीति वदिसु ।

सो सत्थारं पटिपुच्छित्वा जानिस्सामीति सत्थु सन्तिकं गत्त्वा तमत्थं अरोचेसि ।

सत्था धनं गहेत्वा वा अगहेत्वा वा सव्वमत्तानं पत्तिं देहीति आह ।

सो धनं गहेत्तु आरभि । मनुस्सा दिगुणचतुग्गुणअट्ठगुणदिवसेन ददन्ता नव हिरज्जकोटियो अदंसु । सत्था अनुमोदनं कत्वा विहारं गत्त्वा भिक्खूहि वत्ते दस्सिते सुगतोवादं दत्त्वा गन्धकुटिं पाविसि ।

राजा सायण्हसमये महादुग्गतं पक्कोसापेत्वा सेट्ठिट्ठानेन पूजेसि । भिक्खू धम्मसभायं कथं समुट्ठापेसुं आवुसो ! सत्था महादुग्गतेन दिन्नं कुण्डकपूवं अजिगुच्छन्तो अमत्तं विय परिभुज्जि महादुग्गतोपि बहुं धनुं च सेट्ठिट्ठानं च लभित्वा महासम्पत्तिं पत्तोति । सत्था आगत्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्नि-सिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानेव मया अजिगुच्छन्तेन तस्स कुण्डकपूवो परिभुत्तो पुब्बे रुक्खदेवता हुत्वा परिभुत्तोयेव तदापि चेस मं निस्साय सेट्ठिट्ठानं अलत्थेवाति वत्ता अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो एकस्मि एरण्डरुक्खे रुक्खदेवता हुत्वा निव्वत्ति । तदा तस्मि गामके मनुस्सा देवतामङ्गलिका होन्ति । अथेकस्मि छणो सम्पत्ते मनुस्सा अत्तनो अत्तनो रुक्ख-देवतानं बलिकम्मं अकंसु । अथेको दुग्गतमनुस्सो ते मनुस्से रुक्खदेवता पटिजगन्ते दिस्वा एकं एरण्डरुक्खं पटिजग्गि । ते मनुस्सा अत्तनो अत्तनो देवतानं नानप्पकारानि मालागन्धविलेपनादीनि चेव खज्जभोज्जकानि च आदाय गच्छिंसु । सो पन कुण्डकपूवञ्चेव उलुङ्गेन च उदकं आदाय गत्त्वा एरण्डरुक्खस्स अविदूरे ठत्वा चिन्तेसि, देवता नाम दिव्वखज्जकानि खादन्ति । [३५७] मय्हं देवता इमं कुण्डकपूवं न खादिस्सति । किं इमिना कारणेन नासेमि अहमेव नं खादिस्सामीति ततोव निवत्ति ।

बोधिसत्तो खन्धविट्ठे ठत्वा भो पुरिस ! सचे त्वं इस्सरो भवेय्यासि मय्हं मधुरखज्जकं ददेय्यासि त्वं पन दुग्गतो अहं तव पूवं न खादित्वा अज्जं किं खादिस्सामि ? मा मे कोट्ठासं नासेहीति वत्ता इमं गाथमाह :—

यथन्नो पुरिसो होति तथन्ना तस्स देवता,
आहरेत कण पूव मा मे भाग विनासयाति ।

तत्थ—यथन्नोति यथारूपभोजनो । तथन्नाति तस्स पुरिसस्स देवतापि तथारूपभोजनाव होति ।
आहरेत कण पूवन्ति एत कुण्डकेन पक्कवूव आनेहि मय्ह भाग मा विनासेहीति ।

सो निवत्तित्वा बोधिमन ओलोकेत्वा वलिकम्मकासि । बोधिसत्तो ततो ओज परिभुञ्जित्वा—
पुरिस । त्व किमत्थ म पटिजग्गमीति आह ।

दुग्गतोमिह सामि । त निस्माय दुग्गतभावतो मुञ्चिवतुकामताय पटिजग्गामीति ।

भो पुरिस । मा चिन्तयि तया कतञ्जुस्स कतवेदिनो पूजा कता इम एरण्ड परिबिखपित्वा निवि-
कुम्भियो गीवाय गीव आहच्च ठिना, त्व रञ्जो आचिविखत्वा सकटेहि धन आहरित्वा राजङ्गणे रासि कारेहि,
राजा ते तुम्सित्वा सेट्ठिट्ठान दम्सतीति वत्वा बोधिसत्तो अन्तरधायि, सो तथा अक्रामि । राजा तस्स सेट्ठिट्ठान
अदासि । इति सो बोधिसत्त निस्माय महासम्पत्तै पत्वा यथाकम्म गतो ।

सन्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातरु ममोयानेसि । तदा दुग्गतोव एतरहि दुग्गतो, एरण्डरुक्ख-
देवता पन अहमेवानि ।

कुण्डकपूवजातक ।

१०. सव्वसंहारकपञ्हो

सव्वसंहारको नत्थीति अयं सव्वसंहारकपञ्हो सव्वाकारेण उम्मग्गजातके आवीभविस्सतीति ।

सव्वसंहारकपञ्हो निट्ठतो ।

परोसतवग्गो एकादसमो ।

१२. हंसीवग्गवण्णना

१. गद्रभपञ्हो

हंसी त्वं मज्झासीति अयं गद्रभपञ्हो उम्मग्गजातके येव आवीभविस्सति ।

गद्रभपञ्हो निट्ठतो ।

२. अमरादेवीपञ्हो

येन सत्तुबिलङ्गा चाति अयं अमरादेविपञ्हो नाम तत्थेव आवीभविस्सति ।

अमरादेवीपञ्हो निट्ठतो ।

३. सिगालजातकं

सद्दहासि सिगालस्साति इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो देवदत्तं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्मिं हि समये भिक्खू धम्मसभायं सन्निपतित्वा आवुसो ! देवदत्तेन पच्चभिक्खुसतानि आदाय गयासीसं गत्वा यं समणो गोतमो करोति न सो धम्मो, यमहं करोमि अयमेव धम्मोति ते भिक्खू अत्तनो लद्धि गाहापेत्वा ठानप्पत्तं मुसावादं कत्वा सङ्घं भिन्दित्वा एकसीमायं द्वे उपोसथा कताति देवदत्तस्स अगुणकथं कथेन्ता निसीदिसु । सत्था आगत्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! देवदत्तो इदानेव मुसावादी पुब्बेपि मुसावादीयेवाति वत्वा अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सुसानवने^१ रुक्खदेवता हुत्वा निब्बत्ति । तदा वाराणसियं नक्खत्तं वुट्ठं, मनुस्सा यक्खवलिकम्मं करोमाति तेसु तेसु चच्चररच्छादिसु ठानेस्स मच्छमंसादीनि विप्पकिरित्वा कपालकेस्स वहुं मुरं ठपयिसु । अथेको सिगालो अड्ढरत्तसमये निद्धमने^२ नगरं पविसित्वा मच्छमंसं खादित्वा सुरं पवित्वा पुन्नागगच्छन्तरं पविसित्वा याव अरुणुग्गमना निदं ओक्कमि । सो पवुज्झित्वा आलोकंदिस्वा इदानि निकवपितुं न सक्काति मग्गसमीपं गत्वा अदिस्समानो निपज्जित्वा अञ्जो मनुस्से दिस्वापि किञ्चि अवत्वा एकं ब्राह्मणं मुखधोवनत्थाय गच्छत्तं दिस्वा चिन्तेसि ब्राह्मणा नाम धनलोला होन्ति, इमं धनेन पलोभेत्वा यथा मं उपकच्छन्तरे कत्वा उत्तरासङ्गेन पटिच्छादेत्वा नगरा नीहरति तथा करिस्सामीति । सो मनुस्सभासाय—ब्राह्मणाति आह ।

सो निवत्तित्वा को मं पक्कोसतीति आह ।

अहं ब्राह्मणाति ।

किं कारणाति ?

ब्राह्मण ! मय्हं द्वे कहापणसतानि अत्थि सचे मं उपकच्छन्तरे कत्वा उत्तरासङ्गेन पटिच्छादेत्वा यथा न कोचि पस्सति तथा नगरा निकखामेतुं सक्कोसि तुय्हं ते कहापणो दस्सामीति ।

ब्राह्मणो धनलोभेन साधूति सम्पटिच्छित्वा तं तथा कत्वा आदाय नगरा निकखमित्वा थोकं अगमासि ।

अथ नं सिगालो पुच्छि कतरं ठानं ब्राह्मणाति ।

असुकं नामाति ।

अञ्जं थोकं ठानं गच्छाति ।

एवं पुनप्पुनं वदन्तो महासुसानं पत्वा इध मं ओतारेहीति आह । तत्थ नं ओतारेसि । सिगालो—तेनहि ब्राह्मण ! उत्तरसाटकं [३५६] पत्थराति आह ।

सो धनलोभेन साधूति पत्थरि ।

अथ नं इमं रुक्खमूलं खणाहीति पठविखणने योजेत्वा ब्राह्मणास्स उत्तरसाटकं अभिरुह चतुसु कण्णेसु मज्जे चाति पच्चसु ठानेसु सरीरनिस्सन्दं पातेत्वा मक्खेत्वा चेव तेमेत्वा च सुसानवनं पाविसि । बोधिसत्तो रुक्खविटपे ठत्वा इमं गाथमाह :—

सद्दहासि सिगालस्स सुरापीतस्स ब्राह्मण !

सिप्पिकानं सतं नत्थि कुतो कंससता दुवेति ।

तत्थ—सहहायीनि मट्ठेहि । अयमेव वा पाओ । पत्तियायसीनि अत्थो । सिग्गिकान सत्त नत्थोति एतस्स हि सिग्गिकान सत्तम्पि नत्थि । कुतो कम्मसत्ता दुब्बेति द्वे कथापगगुत्तानि पत्तस्स कतोयेवाति ।

बाविसत्तो इम गाथ बत्वा गच्छ ब्राह्मण । तत्र माटक धोवित्वा नहायिन्दा उत्तनो कम्म करोहीति बत्वा अन्तरयायि । ब्राह्मणो तथा कत्वा वज्जितो वतन्हीति दोसनस्सपत्तो पत्तकामि । सत्था इम धम्म-देसन आहरित्वा जातक समोधानेहि ।

तदा सिगालो देवदत्तो अट्ठेहि । मस्सदेवता पत्त अट्ठेवाति ।

सिगालजातक ।

४ मितचिन्तीजातकं

बहुचिन्ती अप्पचिन्ती चाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो द्वे महल्लकत्थेरे आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

ते किर जनपदे एकस्मि अरञ्जावासे वस्स वसित्वा सत्थु दस्सनत्थाय गच्छिस्सामाति पाथेय्य सज्जेत्वा अज्ज गच्छाम स्वे गच्छामाति मास अतिक्रामेत्वा पुन पाथेय्य सज्जेत्वा तथेव मास पुन मासन्ति एव अत्तनो कुमीतभावेन चैव निवासट्टाने च अपेक्खाय तयो मासे अतिक्रामित्वा ततो निक्खम्म जेतवन गत्वा सभागट्टाने पत्तचीवर पट्टिमातेत्वा सत्थार पम्मिस । अथ ते भिक्खू पुच्छिस्सु चिर वो आवुसो । बुद्धपट्टान अकरोत्तान कस्मा एव चिरायित्थाति ? ते नमत्थ आरोचेस्सु । अथ तेस सो आलसियकुसीतभावो भिक्खुसङ्घे पाकटो जातो, वम्मसभायम्पि तेस भिक्खूमेव आलमियभाव निस्साय कथ समुट्ठापेस्सु ।

सत्था आगन्त्वा कायन्तु भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वृत्ते ते पक्कोसापेत्वा सच्च किर तुम्हे भिक्खवे । अलसा कुसीताति पुच्छित्वा सच्च भन्तेति वृत्ते न भिक्खवे । इदानेवेते अलसा, पुत्रेपि अलसा चैव निवासट्टाने च सालया सापेक्खाति वत्वा अतीत आहरि —[५६०]

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते गज्ज कारेन्ते वाराणसीनदिय तयो मच्छा अहेसु । बहुचिन्ती अप्पचिन्ती मितचिन्तीति तेस नामाति, ते अरञ्जातो मनुस्मपथ आगमिस्सु । तत्थ मितचिन्ती इतरे द्वे एवमाह अय मनुस्सपथो नाम सामङ्गको सप्पट्ठिभयो, केवट्टा नानप्पकाराति जालकुमिरादीनि खिपित्वा मच्छे गण्हन्ति मय अरञ्जमेव गच्छामाति । इतरे द्वे जना अलसताय चैव आमिसगिद्धताय च अज्ज गच्छाम स्वे गच्छामाति तयो मासे अतिक्रामेस्सु । अथ केवट्टा नदिय जाल खिपिस्सु । बहुचिन्ती च अप्पचिन्ती च गोचर गण्हन्ता पुरतो गच्छन्ति । ते अत्तनो अन्धवालताय जालगन्ध असत्तलक्खेत्वा जालकुच्छिमेव पविसिस्सु । मितचिन्ती पच्छतो आगच्छन्तो जालगन्ध सत्तलक्खेत्वा तेमञ्च जालकुच्छि पविट्टभाव ज्ञात्वा इमेस कुसीतान अन्धवालान जीवितदान दस्सामीति चिन्तेत्वा वहिपस्सेन जालकुच्छिट्टान गत्वा जालकुच्छि फालेत्वा निक्खन्तसदिसो हुत्वा उदक आलोलेन्तो जालस्स पुरतो पतित्वा पतित्वा पुन जालकुच्छि पविसित्वा पच्छिमभागेन फालेत्वा निक्खन्तसदिसो उदक आलोलेन्तो पच्छिमभागेन पति । केवट्टा मच्छा जाल फालेत्वा गताति मञ्जामाना जालकोटिय गहेत्वा उक्खिपिस्सु । ते द्वेपि मच्छा जालतो मुञ्चित्वा उदके पतिस्सु । इति तेहि मितचिन्ति निस्साय जीवित लद्ध । सत्था इम अतीत आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह —

बहुचिन्ती अप्पचिन्ती च उभो जाले अब्भरे,
मितचिन्ती अप्पचिन्ती उभो तत्थ समागताति ।

तत्थ—बहुचिन्तीति बहुचिन्तनताय वितक्कबहुलताय एव लद्धनामो । इतरेसुपि द्वीस् अयमेव नयो । उभो तत्थ समागताति मितचिन्ति निस्साय लद्धजीविता तत्थ उदके पुन उभोपि जना मितचिन्तिना सिद्धि समागताति अत्थो ।

एव सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातक समोधानेसि । सच्चपरियोसाने महल्लका भिक्खू सोतापत्तिफले पतिट्ठहिस्सु । तदा बहुचिन्ती च अप्पचिन्ती च इमे द्वे अहेस्सु । मितचिन्ती पन अहेमेवाति ।

मितचिन्तीजातक ।

५. अनुसासिकजातकं

यायञ्जामनुसासतीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं अनुसासिकं भिक्षुनि आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सा किर सावत्थिवासिनी एका कुलधीता । पट्वजित्वा उपसम्पन्नकालतो पट्टाय समणधम्मं अननु-
युत्ता आमिसगिद्धा हुत्वा यत्थ अञ्जा भिक्षुनियो [३६१] न गच्छन्ति तादिसे नगरस्स एकदेसे पिण्डाय चरति ।
अथस्सा मनुस्सा परीतं पिण्डपातं देन्ति । सा रसतण्हाय वन्धित्वा सचे इमस्मिं पदेसे अञ्जापि भिक्षुनियो
पिण्डाय चरिस्सन्ति मय्हं लाभो परिहायिस्सति, यथा एतं पदेसं अञ्जा नागच्छन्ति एवं मया कातुं वट्ठतीति
चिन्तेत्वा भिक्षुनी उपस्सयं गन्त्वा—अथ्ये ! अस्कुट्टाने चण्डो हत्थो, चण्डो अस्सो, चण्डो कुवकुरो चरति ।
सपरिस्सयट्ठानं । मा तत्थ पिण्डाय चरित्थाति, भिक्षुनियो अनुसासति ।

तस्सा सुत्वा एका भिक्षुनीपि तं पदेसं गीवं परिवत्तेत्वा न आलोकेसि । तस्मा एकस्मिं दिवसे तस्मिं
पदेसे पिण्डाय चरन्तिया वेगेनेकं गेहं पविसन्तिया चण्डो मेण्डको पट्टगिग्ग्या ऊरुट्ठिकं भिन्दि । मनुस्सा वेगेन
उपधावित्वा द्विधा भिन्नं ऊरुट्ठिकं एकतो वन्धित्वा तं भिक्षुनि मञ्जेनादाय भिक्षुनि उपस्सयं नयिस्सु । भिक्षु
नियो अयं अञ्जा भिक्षुनियो अनुसासित्वा मयं तस्मिं पदेसे चरन्तो ऊरुट्ठिं भिन्दापेत्वा आगताति परिहासं
अकंसु । तस्मिं तां कतकारणं न चिरस्सेव भिक्षुमञ्जे पाकटं अहोसि ।

अथेकदिवसं धम्मसभायं भिक्षू आवुसां ! अनुसासिकभिक्षुनी अञ्जा अनुसासित्वा सयं तस्मिं
पदेसे चरमाना चण्डेन मेण्डकेन ऊरुं भिन्दापेतीति तस्सा अगुणकथं कथेस् । सत्था आगन्त्वा काय नुत्थ भिक्खवे !
एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानेव पुट्ठेपेसा अञ्जे अनुसा-
सतियेव, सयं पन न वत्तति निच्चकाले दुक्खमेव अनुभवतीति वत्वा अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते वोधिसत्तो अरञ्जे सकुणयोनियं निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो
सकुणजेट्ठको हुत्वा अनेकसकुणसतपरिवारो हिमवतं पविस्सि । तस्म तत्थ वसनकाले एका चण्डा सकुणिका
महावत्तनि मग्गं गन्त्वा गोचरं गण्हाति । सा तत्थ सकटेहि पतितानि वीहिमुग्गवीजादीनि लभित्वा यथादाति
इमं पदेसं अञ्जे सकुणा नागच्छन्ति तथा करिस्सामीति चिन्तेत्वा सकुणसङ्घस्स ओवादं देति । महावत्त-
निमहामग्गे नाम सप्पटिभयो, हत्थिअस्सादयो चेव चण्डगोणयुत्तयानादीनि च सञ्चरन्ति, सहसा उप्पत्तिमुप्पि
न सक्का होति, न तत्थ गन्तव्वन्ति । सकुणसङ्घो तस्सा अनुसासिकात्वेव नामं अकासि ।

सा एकदिवसं वत्तनिमहामग्गे चरन्ती महामग्गे वेगेनागच्छन्तस्स यानरसं सट्ठं सुत्वा निर्वात्तत्वा आलो-
केत्वा दूरे तावाति चरतियेव । अथ नं यानं वातवेगेन सीघमेव सम्पापुणि । सा उट्ठात् नासन्निख । चक्केन
द्विधा छिन्दित्वा गता^१ । सकुणजेट्ठको सकुणे समानेन्तो तं अदिस्वा अनुसासिका न दिस्सति उपधारेथ नन्ति
[३६२] आह । सकुणा उपधारेन्ता तं महामग्गे द्वेधा छिन्नं दिस्वा सकुणजेट्ठकस्स आरोचेसु । सकुणजेट्ठको
सा अञ्जा सकुणिका वारेत्वा सयं तत्थ चरमाना द्वेधा छिन्ना किराति वत्वा इमं गाथमाह :—

यायञ्जामनुसासति सयं लोलुप्पचारिणी,

सायं विपक्खिका सेति हता चक्केन सालिकाति ।

तत्थ—यायञ्जामनुसासतीति यकारो पदसन्धिकरो । या अञ्जे अनुसासतीति अत्थो । सयं
सयति । हता चक्केन सालिकाति यानचक्केन हता सालिका सकुणिकाति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा अनुसासिका सकुणिका अयं अनुसासिका
भिक्षुनी अहोसि, सकुणजेट्ठको पन अहमेवाति ।

अनुसासिकजातकं ।

१. स्या०—चक्कं भिन्दित्वा गतं ।

६. दुब्बचजातकं

अतिकरमकराचरियाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं दुब्बचभिक्षुं आरब्धं कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तस्स वत्थु नवकनिपाते गिज्झजातके आवीभविस्सति । सत्था पन तं भिक्षुं आमन्तेत्वा भिक्षुं ।
न त्वं इदानीं दुब्बचो पुञ्चेपि दुब्बचो । दुब्बचभावेनेव पण्डितान् ओवादं अकरोन्तो सत्तिप्पहारेण जीवि-
तक्खयं पत्तोसीति वत्त्वा अतीतं आहरि --

अतीतवत्थु

अतीते वाराणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो लङ्घननटकयोनियं पटिसन्धिं गृहेत्वा वयप्पत्तो
पञ्चावा उपायकुसलो अहोमि । सो एकस्मिन् नटकस्मिन् सन्तिके सत्तिलङ्घनसिप्पं सिक्खित्वा आचरियेन सद्धिं
सिप्पं दस्सेन्तो विचरन्ति । आचरियो पनस्मिन् चतुस्सञ्जो वे सन्तीनं लङ्घनसिप्पं जानाति न पञ्चन्नं । सो एक-
दिवसं एकस्मिन् गामके सिप्पं दस्सेन्तो मृगमदमत्तो पञ्च सत्तियो लङ्घिस्सामीति पटिपाटिया ठपेसि ।

अथ न बोधिसत्तो आह--आचरिय ! त्वं पञ्चसत्तिलङ्घनसिप्पं न जानासि, एकं सत्तिं हर । सचे
लङ्घिस्ससि पञ्चमायं सत्तिया विद्धो मरिस्ससीति ।

सो सुरामदमत्ततायं त्वं हि मय्हं पमाणं न जानासीति तस्स वचनं अनादियित्वा चतस्सो लङ्घेत्वा
पञ्चमायं सत्तिया दण्डके मय्थुक्पुप्फं वियं आवुतो परिदेवमानो निपज्जि । अथ न बोधिसत्तो पण्डितान् वचनं
अक्त्वा इमं गायमाह --

अतिकरमकराचरिय ! मय्हं स्पेत्तं न रुच्चति,
चतुत्थे लङ्घयित्वा पञ्चमायसिं आवुतोति ।

तत्थ--अतिकरमकराचरियाति आचरिय ! अज्जं त्वं अतिकरं अकरि अत्तनो करणतो अतिरेककरणं
अकरोति अत्थो । मय्हं स्पेत्तं न रुच्चतीति मय्हं अन्तेवासिकस्सपि समानस्स एतं तव करणं न रुच्चति, तेन
ते अहं पठममेव कथेसिन्ति दीपेति । अतुत्थे लङ्घयित्वा चतुत्थे सत्तिफले अपत्तिं अत्तानं लङ्घयित्वा
पञ्चमायसिं आवुतोति पण्डितान् वचनं अगण्हन्तो इदानीं पञ्चमायं सत्तिया आवुतोसीति ।

इदं वत्त्वा आचरियं सत्तितो अपनेत्वा कत्तव्वयुत्तकं अकासि । सत्था इमं अतीतं आहरित्वा जातकं
समोधानेसि । तदा आचरियो अयं दुब्बचो अहोसि । अन्तेवासिको पन अहमेवाति ।

दुब्बचजातक ।

७. तित्तिरजातकं

अच्युगता अतिबलताति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो कोकालिकं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्स वत्थु तेरसनिपाते तक्कारियजातके आवीभविस्सति । सत्था पन न भिक्खवे ! कोकालिको इदानेव अत्तनो वाचं निस्साय नट्ठो, पुब्बेपि नट्ठो येवाति वत्था अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा-वयपत्तो तक्क-सिलायं सब्ब सिप्पानि उगगण्हित्वा कामे पहाय इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा पञ्चाभिञ्जा अट्ठ समापत्तियो निव्वत्तेसि । हिमवन्तपदेसे सब्बो इसिगणो सन्निपत्तित्वा तं ओवादाचरियं कत्वा परिवारेसि । सो पञ्चञ्चं इसिस्तानं ओवादाचरियो हुत्वा भानकीलाय कीलन्तो हिमवन्ते वसि ।

तदा एको पण्डुरोगी तापसो कुठारिं गहेत्वा कट्ठं फालेति । अथेको मुखरतापसो तस्स सन्तिके निसी-दित्वा इध पहारं देहि इध पहारं देहीति तं तापसं रोसेसि । सो कुञ्जित्वा न दानि मे त्वं दारुफालनकसिपं सिक्खापनकाचरियोति तिण्हं कुठारिं उक्खिपित्वा एकप्पहारेनेव जीवितक्खयं पापेमि । बोधिसत्तो तस्स सरीर-किच्चं कारेसि ।

तदा अस्समतो अविदूरे एकस्मिं वम्मिकपादे तित्तिरो वसति । सो सायं पातं वम्मिकमत्थके ठत्वा महावस्सितं वस्सि । तं सुत्वा एको लुद्धको तित्तिरेन भवितव्वन्ति सदस्सञ्जाय गन्त्वा तं वधित्वा आदाय गतो । बोधिसत्तो तस्स सट्ठं असुणन्तो असुकट्टाने तित्तिरो वसति, किन्नुखो तस्स सट्ठो न सूयतीति तापसे पुच्छि । ते तस्स तमत्थं आरोचेसु ।

सो उभोपि तानि कारणानि संसन्देत्वा इसिगणमज्जे इमं गाथमाह :—[३६४]

अच्युगता अतिबलता अतिबलं पभासिता,

वाचा हनति दुम्मेधं तित्तिरं वातिवस्सितन्ति ।

तत्थ—अच्युगताति अति उगता । अतिबलताति पुनप्पुनं भासमानेन अतिबलसभावा । अति-बलं पभासिताति अतिक्कन्तवेला पमाणातिक्कमेन भासिता । तित्तिरं वातिवस्सितन्ति यथा तित्तिरं अतिवस्सितं हनति तथा एवरूपा वाचा दुम्मेधं बालपुग्गलं हन्तीति ।

एवं बोधिसत्तो इसिगणस्स ओवादं दत्वा चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि । सत्थापि न—भिक्खवे ! कोकालिको इदानेव अत्तनो वचनं निस्साय नट्ठो, पुब्बेपि नस्सियेवाति इमं धम्म-देसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा दुव्वचतापसो कोकालिको अहोसि, इसिगणो बुद्धपरिसा । गण-सत्था पन अहमेवाति ।

तित्तिरजातकं ।

८. वट्टकजातकं

नाचिन्तयन्तो पुरिसोति इदं मत्था जेतवने विहरन्तो उत्तरसेट्ठिपुत्त आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सावत्थिय किर उत्तरसेट्ठी नाम अहोसि महाविभवो । तस्स भरियाय कच्छिय एको पुञ्ञावा सत्तो ब्रह्मलोका चवित्वा पटिसन्धि गहेत्वा वयप्पत्तो अभिरूपो अहोसि ब्रह्मवण्णी । अथेकदिवस सावत्थिय कत्ति-कच्छणे नक्खत्ते घुट्ठे सव्वो लोको नक्खत्तनिस्सितो अहोसि । तस्स सहायका अञ्ञो सेट्ठिपुत्ता सपजापतिका अहेसु । उत्तरसेट्ठिपुत्तस्स पन दीवरत्त ब्रह्मलोके वसितत्ता किलेसेसु चित्तं न अल्लीयति । अथस्स सहायका उत्तरसेट्ठिपुत्तस्सापि एक इत्थि आनेत्वा नक्खत्त कीलस्सामाति सम्मन्तयित्वा त उपसङ्कमित्वा—सम्म । इमस्मि नगरे कत्तिकरत्तिवारच्छणे घुट्ठो तुय्हम्पि एक इत्थि आनेत्वा नक्खत्त कीलस्सामाति आहसु ।

अतीतवत्थु

न ममत्थो इत्थियाति च वृत्तेपि न पुनप्पुन निबन्धित्वा सम्पटिच्छापेत्वा एक वण्णदासि सव्वालङ्कार-पतिमण्डित कत्वा तम्म घर नेत्वा त्व लेट्ठिपुत्तस्स सन्तिक गच्छाति सयनघर पेसेत्वा निक्खमिसु । त सय-नघर पविट्ठम्पि मेट्ठिपुत्तो नेव ओलोकेति नालपति । सा चिन्तेसि अय एव रूपगगप्पत्त उत्तमविलाससम्पन्न म नेव ओलोकेति नालपति इदानीं न अत्तनो इत्थिकुत्तलीलाय ओलोकापेस्सामीति इत्थिलील्हे दस्सेन्ती पहट्ठा-कारेण अगदन्ते विवरित्वा सित अकासि । सेट्ठिपुत्तो ओलोकेत्वा दन्तट्टिके निमित्त गण्हि । अथस्स अट्टिक-सञ्ञा उपपज्जि । सकलम्पि त सरीर अट्टिकसङ्खलिका विय पञ्ञायि । सो तस्सा परिव्वय दत्वा गच्छाति उय्योजेसि । [३६५]

त तस्स घरा ओतिण्ण एको इस्सरो अन्तरवीथिय दिस्वा परिव्वय दत्वा अत्तनो घर नेसि । सत्ताहे वीतिवत्ते नक्खत्त ओसित वण्णदासिया माता वीतु आगमन अदिस्वा सेट्ठिपुत्तान सन्तिक गत्वा कह साति पुच्छि । ते उत्तरसेट्ठिपुत्तस्स घर गत्वा कह साति पुच्छि ।

तड्ढाण्येव तस्सा परिव्वय दत्वा उय्योजेसिन्ति ।

अथस्सा माता रोदन्ती वीतर मे न पस्सामि वीतर मे समानेथाति उत्तरसेट्ठिपुत्त आदाय रञ्ञो सन्तिक अगमासि । राजा च अट्ट विनिच्छिन्नन्तो—इमे ते सेट्ठिपुत्ता वण्णदासि आनेत्वा अदसूति पुच्छि ।

आम देवाति ।

इदानीं सा कहन्ति ?

न जानामि, तड्ढाण्येव न उय्योजेसिन्ति ।

इदानीं त समानेत्तु सक्कोसीति ?

न सक्कोमि देवाति ।

राजा—सचे समानेत्तु न सक्कोति राजाणमस्स करोथाति आह ।

अथ न पच्छावाह बन्धित्वा राजाण करिस्सामाति गहेत्वा पक्कमिसु । सेट्ठिपुत्त किर वण्णदासि समा-नेत्तु असक्कोन्त राजा राजाण कारेतीति सकलनगर एककोलाहलमहोसि । महाजनो उरे हत्थे ठपेत्वा कि नामेत सामि । अत्तनो वो अननुच्छविक लद्धन्ति परिदेवति । सेट्ठीपि पुत्तस्स पच्छतो पच्छतो परिदेवन्तो गच्छति । सेट्ठिपुत्तो चिन्तेसि इदं मय्ह एवरूप दुक्ख अगारे वसनभावेण उपपन्न, सचे इतो मुच्चिस्सामि महा-गोतमस्समासम्बुद्धस्स सन्तिके पब्बजिस्सामीति ।

सापि खो वण्णदासी त कोलाहलसद् सुत्वा कि सद्दो नामेसोति पुच्छित्वा त पवत्ति सुत्वा वेगेण ओत-रित्वा—उस्सरथ उस्सरथ सामि । म राजपुरिसान दट्ठु देथाति अत्तान दस्सेसि ।

राजपुरिसा तं दिस्वा मातरं पटिच्छापेत्वा सेट्टिपुत्तं मुञ्चित्वा पक्कमिस्सु । सो सहायपरिवृत्तो नदिं गन्त्वा ससीसं नहायित्वा गेहं गन्त्वा भुत्तपातरासो मातातिपरो पव्वज्जं अनुजानापेत्वा चीवरसाटके आदाय महन्तेन परिवारेन सत्थु सन्तिकं गन्त्वा वन्दित्वा पव्वज्जं याचित्वा पव्वज्जञ्च उपसम्पदञ्च लभित्वा अविस्सट्ठकम्मट्टानो विपस्सनं वड्ढेत्वा न चिरस्सेव अरहत्ते पतिट्ठासि ।

अथेकदिवसं धम्मसभायं सन्निपतिता भिक्खू—आवुसो ! उत्तरसेट्टिपुत्तो अत्तनो भये उप्पन्ने सासनस्स गुणं जानित्वा इमम्हा दुक्खा मुच्चमानो पव्वजिस्सामीति चिन्तेत्वा सुचिन्तितेन मरणमुत्तो चेव पव्वजितो च अगगफले पतिट्ठितोति तस्स गुणकथं कथेस्सु । सत्था आगन्त्वा काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निपत्तिनाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! उत्तरसेट्टिपुत्तोव अत्तनो भये उप्पन्ने इमिना उपायेन इमम्हा दुक्खा मुच्चिस्सामीति चिन्तेन्तो मरणभया मुत्तो अतीते पण्डितापि अत्तनो भये उप्पन्ने इमिना उपायेन इमम्हा दुक्खा मुच्चिस्सामाति चिन्तेत्वा मरणभयदुक्खतो मुच्चिसुयेवाति वत्वा अतीतं आहरिः—(३६६)

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो च्छुतिपटिसन्धिवसेन परिवत्तन्तो वट्टकयोनियं निव्वत्ति । तदा एको वट्टकलुट्ठो अरञ्जो वहू वट्टके आहरित्वा गेहे ठपेत्वा गोचरं दत्वा मूले गहेत्वा आगतानं हत्थेवट्टके विक्किरणन्तो जीविकं कप्पेति । सो एकदिवसं वहूहि वट्टकेहि सद्धि बोधिसत्तम्पि गहेत्वा आनेसि ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि—सच्चाहं इमिना दिन्नगोचरं पानीयञ्च परिभुञ्जिस्सामि अयं मं गहेत्वा आगतानं मनुस्सानं दस्सति । सचे पन न परिभुञ्जिस्सामि अहं मिलायिस्सामि । अथ मं मिलातं दिस्वा मनुस्सा न गणिहस्सन्ति, एवं मे सोत्थि भविस्सति । इमं उपायं करिस्सामीति । सो तथा करोन्तो मिलायित्वा अट्ठिचम्ममत्तो अहोसि । मनुस्सा तं दिस्वा न गणिहस्सु । लुट्ठो बोधिसत्तं ठपेत्वा सेसेस्सु वट्टकेस्सु परिवखीणोस्सु पच्छि नीहरित्वा द्वारे ठपेत्वा बोधिसत्तं हत्थतले कत्वा किं नुखो अयं वट्टकोति नं ओलोकेतुं आरद्धो । अथस्स पमत्तभावं ज्ञत्वा बोधिसत्तो पक्खे पसारित्वा उप्पत्तित्वा अरञ्जमेव गतो । अञ्जो वट्टका तं दिस्वा किन्नुखो न पञ्जायसि कहं गतोसीति पुच्छित्वा लुट्ठेन गहितोम्हीति वुत्ते किं कत्वा मुत्तोसीति पुच्छिस्सु । बोधिसत्तो अहं तेन दिन्नगोचरं अगहेत्वा पानीयं अपिवित्वा उपायचिन्ताय मुत्तोति वत्वा इमं गाथमाहः—

नाचिन्तयन्तो पुरिसो विसेसमधिगच्छति,
चिन्तितस्स फलं पस्स मुत्तोस्मि वधबन्धनाति ।

तत्थायं पिण्डत्थो । पुरिसो दुक्खं पत्वा इमिना नाम उपायेन इमम्हा दुक्खा मुच्चिस्सामीति अचिन्तयन्तो अत्तनो दुक्खा मोक्खसंखातं विसेसं नाधिगच्छति । इदानीं पन मया चिन्तितकम्मस्स फलं पस्स । तेनेव उपायेन मुत्तोस्मि वधबन्धना मरणतो च बन्धनतो च मुत्तो अहन्ति ।

एवं बोधिसत्तो अत्तना कतकारणं आचिक्खि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा मरणमुत्तो वट्टको पन अहमेवाति ।

वट्टकजातकं ।

९. अकालराविजातकं

अमातापितरि सवद्धोति' इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एक अकालरावि भिक्खु आरब्ध कथेमि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो किर सावत्थिवासी कुलपुत्तो सासनं पव्वजित्वा वत्तं वा सिक्खं वा न उग्गण्हि । सो इमस्मिं काले मया वत्तं कातव्वं, इमस्मिं काले उपट्ठातव्वं, इमस्मिं काले सज्झायितव्वन्ति न जानाति । पठमयामेपि [३६७] मज्झिमयामेपि पच्छिमयामेपि पवुद्धपवुद्धक्खण्येव महासद्दं करोति । भिक्खू निद्दं न लभन्ति । धम्मसभाय भिक्खू—आवुसो ! असुकभिक्खु एवरूपे रतनसासने पव्वजित्वा वत्तं वा सिक्खं वा कालं वा अकालं वा न जानातीति तस्स अगुणकथं कथेसु । सत्था आगन्त्वा कायन्तं भिक्खवे ! एतरहि कथायं सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमां नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानेवेस अकालरावी पुव्वेपि अकालरावीयेव । कालाकालं अजाननभावेन गोवायं वलिनायं जीवितक्खयं पत्तोति वत्ता अतीतं आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते वाराण्णमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो सब्बसिं पेसु पारं गत्वा वाराण्णमियं दिसापामोस्सो आचरियो हुत्वा पच्चसते माणवे सिप्पं वाचेसि । तेस माणवान् एको कालरावी कुक्कुटो अन्थि । ते तस्स वस्सितसद्देन उट्ठाय सिप्पं सिक्खन्ति । सो कालमकासि । ते अज्झं कुक्कुटं परिग्रेमन्तां चरन्ति । अयेको माणवको सुसानवने दारुणि उद्धरन्तो एकं कुक्कुटं दिस्वा आनेत्वा पञ्जरे ठपेत्वा पटिजग्गति । सो सुसाने वड्ढितत्ता असुकवेलायं नाम वस्सितव्वन्ति अजानन्तो कदाचि अतिरत्तिं वस्सति, कदाचि अहरण्णमने । माणवा तस्स अतिरत्तिं वस्सितकाले सिप्पं सिक्खन्तां याव अरुणग्गमना सिक्खितुं न सक्कोन्ति निद्दायमाना गहितट्ठानम्पि न पस्सन्ति, अतिपभाते वस्सितकाले सज्झायस्स ओकासमेव न लभन्ति । माणवा अयं अतिरत्तिं वा वस्सति अतिपभाते वा इमं निस्साय अम्हाकं सिप्पं न निट्ठायिस्सतीति तं गहेत्वा गीव वट्ठेत्वा जीवितक्खयं पापेत्वा अकालरावी कुक्कुटो अम्हेहि घातितोति आचरियस्स कथेसु । आचरियो ओवादं अगहेत्वा सवड्ढितभावेन मरणप्पत्तोति वत्ता इमं गाथमाह —

अमातापितरिसवद्धो अनाचरियकुले वस,
नायं काल अकाल वा अभिजानाति कुक्कुटोति ।

तत्थ—अमातापितरिसवद्धोति मातापितरो निस्साय तेस ओवादं अगहेत्वा सवद्धो । अनाचरियकुले वसन्ति आचरियकुलेपि अवसमानो आचरिसिक्खापकं कञ्चिनिस्साय अवसितत्ताति अत्थो । काल अकाल वाति इमस्मिं काले वस्सितव्वं, इमस्मिं काले न वस्सितव्वन्ति एव वस्सितव्वयुत्तकालं वा अकालं वा एसं कुक्कुटो न जानाति । अजाननभावेनेव जीवितक्खयं पत्तोति ।

इदं कारणं दस्सेत्वा बोधिसत्तो यावतायुक्कं ठत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा अकालरावी कुक्कुटो अयं भिक्खु अहोसि । अन्तेवासिका बुद्धपरिसा । आचरियो पण अहमेवाति ।

अकालरावीजातकं । [३६८]

१. स्या०—अमातापितुसवड्ढोति ।

१०. बन्धनमोक्षजातकं

अबद्धा तत्थ बज्झन्तीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो चिञ्चमाणविकं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपप्पवत्थु

तस्सा वत्थुं द्वादसकनिपाते महापदुमजातके आवीभविस्सति । तदा पन सत्था न भिवखवे ! चिञ्च-
माणविका इदानेव मं अभूतेन अब्भाचिक्खति पुव्वेपि अब्भाचिक्खियेवाति वत्वा अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्तं रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो पुरोहितस्स गेहे निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो पितु अच्च-
येन तस्सेव पुरोहितो अहोसि । तेन अग्गमहेसिया वरो दिन्नो होति—भद्दे ! यं इच्छसि तं वदेय्यासीति ।
सा एवमाह—मय्हं अञ्जा वरो नाम न दुल्लभो इतो पन ते पट्टाय अञ्जा इत्थी किलेसवसेन न
ओलोकेतव्वाति ।

सो पटिक्खपित्वा पुनप्पुनं निप्पीलियमानो तस्सा वचनं अतिक्कमितुं असवकोन्तो सम्पटिच्छित्वा
ततो पट्टाय सोलससु नाटकित्थिसहस्सेमु किलेसवसेन एकित्थिम्पि न ओलोकेमि । अथस्स पच्चन्तो कुप्पि ।
पच्चन्ते ठितयोधा चोरेहि सद्धिं द्वे तयो सङ्गामे कत्वा इतो उत्तरिं मयं न सक्कोमाति रज्जा पण्णं पेसेसुं ।
राजा तत्थ गन्तुकामो वलकायं संहरित्वा तं पक्कोसापेत्वा—भद्दे ! अहं पच्चन्तं गच्छामि तत्थ नानप्परानि
यद्धानि होन्ति जयपराजयोपि अनिबद्धो तादिसेसुं ठानेसु मानुगोमो दुप्परिहारो, त्वं इधेव निवत्ताहीति आह ।

सा न सक्का देव ! मया निवत्तितुन्ति पुनप्पुनं रज्जा पटिक्खत्ता आह—तेनहि एकेकं योजनं गत्वा
मय्हं सखदुक्खं जानन्तथ एकेकं मनुस्सं पेसेय्याथाति ।

राजा साधूति सम्पटिच्छित्वा बोधिसत्तं नगरे ठपेत्वा महन्तेन वलकायेन निवखमित्वा गच्छन्तो योजने
योजने एकेकं पुरिसं अम्हाकं आरोग्यं आरोचेत्वा देविया सुखदुक्खं जानित्वा आगच्छाति पेसेसि । सा आगता-
गतं पुरिसं राजा तं किमत्थं पेसेसीति पुच्छित्वा तुम्हाकं सुखदुक्खं जानन्तथयाति वुत्ते तेनहि एहीति तेन सद्धिं
असद्धम्मं पटिसेवति ।

राजा द्वित्तिसयोजनमग्गं गच्छन्तो द्वित्तिसजने पेसेसि । सा सब्बेहिपि तेहि सद्धिं तथेव अकासि । राजा
पच्चन्तं वूपसमेत्वा जनपदं समस्सासेत्वा पुन आगच्छन्तोपि तथेव द्वित्तिस जने पेसेसि । सा तेहिपि सद्धिं तथेव
विप्पटिपज्जियेव ।

राजा आगन्त्वा जयक्खन्धावारट्टाने ठत्वा नगरं पटिजग्गापेत्तुति बोधिसत्तस्स पण्णं पेसेसि । बोधि-
सत्तो सकलनगरं पटिजग्गापेत्वा राजनिवेसनं पटिजग्गापेन्तो देविया वसनट्टानं अगमासि । सा बोधिसत्तस्स
रूपगप्पत्तं कायं दिस्वा सण्ठातुमसक्कोन्ती—एहि ब्राह्मण ! सयनं अभिरुहाति आह ।

बोधिसत्तो—मा एवं अवच, राजापि मे गरु अकुसलापि भायामि, न सक्का मया एवं कातुन्ति [३६६]
आह ।

चतुसट्ठिया पादमूलिकानं नेव राजा गरु, न अकुसला भायन्ति, तवेव राजा गरु त्वं येव च अकुसला भाय-
सीति ?

आम सचे तेसम्पि एवम्भवेय्य न एवरूपं करेय्युं, अहम्पन जानमानो एवरूपं साहसिककम्मं न करि-
स्सामीति ।

किं बहुं विप्पलपसि सचे मे वचनं न करोसि सीसं ते छिन्दापेस्सामीति ।

तिट्ठतु ताव एकस्मि अत्तभावे सीसं अत्तभावसहस्सेपि सीसे छिज्जन्ते न सक्का मया एवरूपं कातुन्ति ।

सा होतु जानिस्सामीति बोधिसत्तं तज्जेत्वा अत्तनो गम्भं पविसित्वा सरीरे नखवलज्जं दस्सेत्वा तेलेन
गत्तानि अब्धज्जेत्वा किलिप्पधातुकं वत्थं निवासेत्वा गिलानालयं कत्वा दासिया आणापेसि रज्जा क्हं देवीति

वृत्ते गिलानाति कथेय्याथाति बोधिसत्तोपि रञ्जो पटिपथं अगमासि । राजा नगरं पदक्खिणं कत्वा पासादं अभिरुह्य देवि अपस्सन्तो कहं देवीति पुच्छि । गिलाना देवाति । सोपि सिरिगम्भं पविसित्वा तस्सा पिट्ठि परिमज्जन्तो—किं ते भद्दे ! अफासुकन्ति पुच्छि ।

सा तुपही अहोसि । ततियवारे राजानं ओलोकेत्वा—त्वम्पि महाराज ! जीवसि नाम ! मादि-सापि इत्थियो सस्सामिका येव नामाति !

किं एतं भद्देति ?

तुम्हेहि नगरं रक्खणत्थाय ठपितो पुरोहितो निवेसनं पटिजग्गामीति इधागन्त्वा अत्तनो वचनं अकरोन्तीं मं पहरित्वा अत्तनो मनं पूरेत्वा गतोति ।

राजा अग्गिमिह पक्खित्तलोणसक्खरा विय कोधेन तटतटायन्तो सिरिगम्भा निकलमित्वा दोवारिक-पादमूलिकादयो पक्कोसित्वा—गच्छथ भग्गे ! पुरोहितं पच्छाबाहं बन्धित्वा वज्झभावप्पत्तं कत्वा नगरा नीह-रित्वा आघातनं नेत्वा सीसमस्स छिन्दथाति ।

ते वेगेन गन्त्वा तं पच्छाबाहं बन्धित्वा वज्झभेरिं वादापेसु^१ । बोधिसत्तो चिन्तेसि अद्धा ताय दुट्ठदेविया राजा पुरेतारं परिभिन्नो अज्जदानाहं अत्तनो वलेनेव अत्तानं मोचेस्सामीति । सो ते पुरिसे—अहो भो ! तुम्हे मं मारेन्तो रञ्जो दस्सेत्वाव मारेथाति ।

किं कारणाति ?

अहं राजकम्मिको बहुम्मे कम्मं कतं बहूनि महानिधानानि जानामि राजकुटुम्बं मया विचारितं सचे मं रञ्जो न दस्सेस्सथ बहुं धनं नस्सिस्सति मया रञ्जो सापतेय्ये आचिक्खिते पच्छा कातब्बं करोथाति ।

ते तं रञ्जो दस्सयिस्सु । राजा तं दिस्वाव—कस्मा भो ब्राह्मण ! मयि लज्जं न अकासि ? कस्मा ते एवरूपं पापकम्मं कतन्ति आह ।

महाराज ! अहं सोत्थियकुले जातो मया कुन्थकिपिल्लकभत्तोपि पाणातिपातो न कतपुब्बो, तिणसलाक-मत्तम्पि अदिन्नं नादिसपुब्बं, लोभवसेन परेसं इत्थी अक्खीनि उम्मीलेत्वापि न ओलोकितपुब्बा, हासवसेनापि मुसा न भासितपुब्बा, कुसग्गेनापि मज्जं न पीतपुब्बं । अहं तुम्हेसु [३७०] निरपराधो । सा पन बाला लोभवसेन मं हत्थे गहेत्वा मया पटिक्खित्ता मं तज्जेत्वा अत्तना कतपापं उत्तानं कत्वा मम आचिक्खित्वा अन्तोगम्भं पविट्ठा । अहं निरपराधो । पण्णं गहेत्वा पन आगता चतुसट्ठिजना सापराधा ते पक्कोसित्वा तस्सा वो वचनं कतं न कतन्ति पुच्छ देवाति ।

राजा ते चतुसट्ठिजने बन्धापेत्वा देवि पक्कोसापेत्वा तया एतेहि सद्धि पापं कतं न कतन्ति पुच्छि । कतं देवाति वृत्ते तं पच्छाबाहं बन्धापेत्वा चतुसट्ठिजनानं सीसानि छिन्दथाति आणापेसि ।

अथ नं बोधिसत्तो आह नत्थि महाराज ! एतेसं दोसो । देवी अत्तनो रुचिं कारापेसि । निरपराधा एते । तस्मा नेसं खमथ । तस्सापि दोसो नत्थि । इत्थियो नाम मेथुनधम्मेन अतित्ता, जातिसभावो हि एस एतासं भवितव्वयुत्तकमेव होति । तस्मा एतस्सापि खमयाति नानप्पकारेन राजानं सञ्जापेत्वा ते चतुसट्ठिपि जने तज्ज बालं मोचापेत्वा सब्बेसं यथासकानि ठानानि दापेसि । एवं ते सब्बे मोचेत्वा ! सकट्टाने पतिट्ठा-पेत्वा बोधिसत्तो राजानं उपसङ्गकमित्वा—महाराज ! अन्धबालानं नाम अवत्थुकेन वचनेन अबन्धितव्व-युत्तका पण्डिता पच्छा बाहं बद्धा, पण्डिता कारणयुत्तेन वचनेन पच्छाबाहं बद्धापि मुत्ता, एवं बाला नाम अब-न्धितव्वयुत्तकेपि बन्धापेन्ति, पण्डिता बद्धेपि मोचेन्तीति वत्वा इमं गाथमाह :—

अबद्धा तत्थ बज्झन्ति यत्थ बाला पभासरे,

बद्धापि तत्थ मुच्चन्ति यत्थ धीरा पभासरेति ।

तत्थ—अबद्धाति अबन्धितव्वयुत्ता । पभासरेति पभासन्ति वदन्ति कथेन्ति ।

एवं महासत्तो इमाय गाथाय रञ्जो धम्मं देसेत्वा मया इमं दुक्खं अगारे वसनभावन लद्धं इदानि मे अगारेन किच्चं नत्थि पव्वज्जं मे अनुजान देवाति पव्वज्जं अनुजानापेत्वा अस्सुमुखं जातिजनं महत्तञ्च विभवं

१. स्या० चारापेसु ।

पहाय इमिपव्वज्ज पव्वजित्वा हिमवन्ते वसन्तो अभिञ्जा च समापन्नियो न निव्वत्तेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो
अहोमि । स या इमं वस्मिन्नेत आहरित्वा जातकसमोयानेमि । तदा दुट्ठदेवी चिञ्चमाणाविका अहोसि । राजा
आनन्दो अहोमि । पुरोहितो पन अहमेवाति ।

बन्धनमोखजातक ।

हमीवग्गो द्वादसमो ।

दिवसे वड्डकीनं आगतवेलाय ककण्टकवेसं गहेत्वा वड्डकीनं पुरतो गन्त्वा मङ्गलरुक्खस्स मूलन्तरं पविसित्वा तं रुक्खं सुसिरं विय कत्वा रुक्खमज्जेन अभिरुद्धित्वा खन्धमत्थकेन निक्खमित्वा सीसं कम्पयमानो निपज्जि । महावड्डकी ककण्टकं दिस्वा रुक्खं हत्थेन पहरित्वा सुसिररुक्खो एसो निस्सारो हिंयो अनुपधारेत्वाव वलिकम्मं करिम्हाति एकघनं महारुक्खं गरहित्वा पक्कामि । रुक्खदेवता बोधिसत्तं निस्साय विमानस्स सामिनी जाता । तस्मा पटिसन्थारत्थाय सन्दिट्ठा सम्भत्ता बहू देवता सन्निपत्तिं । रुक्खदेवता विमानम्मे लद्धन्ति तुट्ठित्ता तासं देवतानं मज्जे बोधिसत्तस्स गुणं कथयमानो भो देवता ! मयं महेसक्खा देवता हुत्वापि दन्धपञ्जाताय इमं उपायं न जानिम्हा कुसनालिदेवता पन अत्तनो ज्ञाणसम्पत्तिया अम्हे विमानसामिके अकासि । मित्तो नाम सदिसोपि अधिकोपि हीनोपि कत्तव्वोव सव्वेपिहि अत्तनो थामेन सहायानं उप्पन्नं दुक्खं नित्थरित्वा सुखे पत्तिट्ठापेन्तियेवाति मित्तधम्मं वण्णयित्वा इमं गाथमाहुः—

करे सरिक्खो अथवापि सेट्ठो
निहीनको चापि करेय्य एको,
करेय्युं ते व्यसने उत्तमत्थं
यथा अहं कुसनाली रुचायन्ति ।

तत्थ—करे सरिक्खोति जातिआदीहि सदिसोपि मित्तधम्मं करेय्य । अथवापि सेट्ठोति जातिआदीहि सेट्ठो अधिकोपि करेय्य । निहीनको चापि करेय्य एकोति एको जातिआदीहि हीनोपि मित्तधम्मं करेय्येव । तस्मा सव्वेपि एते मित्ता कातव्वायेवाति दीपेति । किं कारणा ? करेय्युं ते व्यसने उत्तमत्थन्ति सव्वेपेते सहायकस्स व्यसने उप्पन्ने अत्तनो पत्तभारं वहमाना उत्तमत्थं करेय्युं कायिकचेतसिकदुक्खतो तं सहायकं मोचेय्युमेवाति अत्थो । तस्मा हीनोपि मित्तो कातव्वोयेव पगेव इतरे । तन्निदं ओपम्मं । यथा अहं कुसनाली रुचायन्ति यथा अहं रुचायं निव्वत्तदेवता अयञ्चकुसनालिदेवता अप्पेसक्खा मित्तसन्थवं करिम्हा तत्रापाहं महेसक्खापि समाना अत्तनो उप्पन्नं दुक्खं वालताय अनुपायकुसलताय हरितुं नासक्खि इमं पन अप्पसक्खम्पि समानं पण्डितं देवतं निस्साय दुक्खतो मुत्तोम्हीति । तस्मा अञ्जेहिपि दुक्खा मुच्चित्तुकामेहि समविसिट्ठभावं अनोलोकेत्वा हीनोपि पण्डितो मित्तो कातव्वोति । रुचादेवता इमाय गाथाय देवसङ्घस्स धम्मं देसेत्वा यावतायुक्कं ठत्वा सद्धिं कुसनालिदेवताय यथाकम्मं गताति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा रुचा देवता आनन्दो अहोसि । कुसनालिदेवता पन अहमेवाति ।

कुसनालिजातकं ।

२. दुम्मेधजातकं

यसं लद्धान दुम्मेधोति इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो देवदत्तं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

धम्मसभायं हि भिक्खू—आवुसो ! देवदत्तो तथागतस्स पुण्णचन्दसस्सिरिकं मुखं असीतिअनु-
व्यञ्जनद्वत्तिसमहापुरिसलक्खणपतिमण्डितं व्यामप्पभापरिक्खित्तं आवेलावेला यमकयमकभूता धनबुद्धरस्मियो
विस्सज्जेन्तं परमसोभग्गप्पत्तं अत्तभावञ्च ओलोकेत्वा चित्तं पसादेतुं न सक्कोति उसूयमेव करोति बुद्धा नाम
एवरूपेन सीलेन समाधिना पञ्जाय विमुत्तिया विमुत्तिआणदस्सनेन समन्नागताति वुच्चमाने वण्णं सहितुं
न सक्कोति उसूयमेव करोतीति—देवदत्तस्स अगुणकथं कथेसुं ।

सत्था आगन्त्वा काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते
न भिक्खवे ! इदानेव देवदत्तो मम वण्णे भञ्जामाने उसूयं करोति पुब्बेपि अकासियेवाति वत्ता अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे राजगहनगरे एकस्मिं मगधराजे रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो हत्थियोनियं निव्वत्तित्वा सव्व-
सेतो अहोसि हेट्ठा वण्णितसदिसाय रूपसम्पत्तिया समन्नागतो । अथ नं लक्खणसम्पन्नो अयन्ति सो राजा मङ्गल-
हत्थि अकासि । अथेकस्मिं छण्णदिवसे सकलनगरं देवनगरं विय अलङ्कारापेट्वा सब्बालङ्कारपतिमण्डितं
मङ्गलहत्थि अभिरुहित्वा महन्तेन राजानुभावेन नगरं पदक्खिणं अकासि । महाजनो तत्थ तत्थ ठत्ता मङ्गल-
हत्थिनो रूपगगप्पत्तं सरीरं दिस्वा—अहो ! रूपं, अहो ! गति, अहो ! लीला, अहो ! लक्खणसम्पत्ति, एव-
रूपो नाम सव्वसेतवरवारणो चक्कवत्तिरज्जो अनुच्छविकोति मङ्गलहत्थमेव वण्णेति । [३७४]

राजा मङ्गलहत्थस्स वण्णं सुत्वा सहितुं असक्कोन्तो उसूयं उप्पादेत्वा अज्जेव नं पव्वतपपाता पातेत्वा
जीवितक्खयं पापेस्सामीति हत्थाचरियं पक्कोसापेट्वा—किन्ति कत्ता तथा अयं नागो सिक्खापितोति आह ।

सुसिक्खापितो देवाति ।

न सुसिक्खितो दुस्सिक्खितोति ।

सुसिक्खितो देवाति ।

यदि सुसिक्खितो, सक्खिस्ससि नं वेपुल्लपव्वतमत्थकं आरोपेतुन्ति ?

आम देवाति ।

तेनहि एहीति सयं ओतरित्वा हत्थाचरियं आरोपेट्वा पव्वतपादं गन्त्वा हत्थाचरियेन हत्थिपिट्ठे निसी-
दित्वाव हत्थिभिह वेपुल्लपव्वतमत्थकं आरोपिते सयम्पि अमच्चगणपरिवुत्तो पव्वतमत्थकं अभिरुहित्वा हत्थि
पपाताभिमुखं कारेत्वा—त्वं मया एस सुसिक्खापितोति वदेसि तीहियेव ताव नं पादेहि ठपेहीति आह ।

हत्थाचरियो पिट्ठियं निसीदित्वाव भो तीहि पादेहि तिट्ठाति हत्थिस्स पण्हिकाय सज्जं अदासि । सो
तीहि पादेहि अट्ठासि । पुन राजा द्वीहि पुरिमपादेहि येव ठपेहीति आह । महासत्तो द्वे पच्छिमपादे उक्खिपित्वा
पुरिमपादेहि अट्ठासि । पच्छिमपादेहि येवाति वुत्तेपि द्वे पुरिमपादे उक्खिपित्वा पच्छिमपादेहि अट्ठासि एकेनाति
वुत्तेपि तयो पादे उक्खिपित्वा एकेनेव अट्ठासि । अथस्स अपतनभावं जत्वा—सचे पहोसि आकासे नंठ पेहीति
आह ।

हत्थाचरियो चिन्तेसि सकलजम्बुदीपे इमिना सदिसो सुसिक्खितो हत्थी नाम नत्थि, निस्संसयं पनेतं
एस पपाते पातेत्वा मारेतुकामो भविस्सतीति । सो तस्स कण्णमूले मन्तेसि,—तात ! अयं राजा तं पपाते पातेत्वा
मारेतुकामो, न त्वं एतस्स अनुच्छविको । सचे ते आकासेन गन्तुं बलं अत्थि यथानिसिन्नमेव मं आदाय वेहासं
अब्भुगन्त्वा बारारणसि गच्छाति ।

पुञ्जिद्धिया समन्नागतो महासत्तो तं खणञ्जेव आकासे अट्ठासि ।

हृत्थाचरियो—महाराज ! अयं हृत्थी पृञ्जिद्विया समन्नागतो न तादिसस्समन्दपुञ्जास्स दुब्बुद्धिनो अनुच्छविका पणितस्स पुञ्जामप्पन्नस्स रञ्जो अनुच्छविका तादिसा नाम मन्दपुञ्जा एवरूपै वाहनं लभित्वा तस्सगुरा अजानन्ता तञ्चेव वाहनं अवसेसं च यमसर्गपतिं नामेन्तियेवाति वत्वा हृत्थिकवन्ध्रे निमिन्नोव इमं गाथं-
माह —

यसं लद्धानं दुम्मेधो अन्तथं चरति अत्तनो,
अत्तनो च परेसं च हिंसायं पटिपज्जतीति ।

तत्रायं सङ्खेपत्यो—महाराज ! तादिसो दुम्मेधो निष्पञ्जो पुग्गलो परिवारसम्पत्तिं लभित्वा अत्तनो अन्तथं चरति । किं वाग्गा ? सो हि यममदमत्तो कन्ध्वं अजानन्तो अत्तनो च परेसं च हिंसायं पटिपज्जति । हिंसां वुच्चति किलमनं दुक्खुप्पादनं तदत्थाय एव पटिपज्जतीति । [३७५]

एवं इमायं गाथायं रञ्जो धम्मं देसित्वा तिष्ठं दानि त्वन्ति आकासे उप्पत्तिन्वा वागणंसि गन्त्वा राजङ्गरो आकासे अट्ठासि । नालनगरं सङ्घमभित्वा अम्हाकं रञ्जो आकासेन सेतव्वं वाग्गो आगन्त्वा राजङ्गरो ठितोति एकं होलाहलं पाहोसि । तेनेन रञ्जोपि आगच्छेसि । राजानिक्कलमित्वा सच्चं मय्हं उपभोगत्थाय आगतोसि भूमियं पत्तिट्ठाहीति जाहं । वाक्खिगत्ता भूमियं पत्तिट्ठासि । आचरिया ओतगित्वा राजानं वन्दित्वा कुतो आगतोसि तानाति वने राजगहत्ताति वत्वा गच्छं पवत्ति आगेचेसि । राजा मनापन्ते तानं ! कृतं इथागच्छन्ते-
नाति हट्ठनुट्ठो नगरं गज्जापत्त्वा वाग्गं मङ्गलहत्तिट्ठानं ठपत्वा मरुलरज्जं तयो कोट्ठासि कत्वा एकं बोधि-
मत्तस्स अदासि एकं आचरियस्स । एकं अत्तना अग्गत्तेसि । वाक्खिसत्तस्स आगतकालतो पट्ठायेव पनं रञ्जो सकलजम्बुदीपे रज्जं हृत्थगन्तव्वं जातं सो जम्बुदीपे अग्गराजा हत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं अग-
मासि । सत्था इमं धम्ममदमनं जाहगित्वा जातकं समोधानेसि ।

तदा मगधराजा देवदत्तो अहोसि । वागणसीराजा सारिपुत्तो । हृत्थाचरियो आनन्दो । हृत्थी पनं अहमेवाति ।

दुम्मेधजातक ।

३. नङ्गलीसजातकं

असम्बत्थगामि वाचन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो लालुदायित्थेर^१ आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो किर धम्म कथेन्तो इमस्मि ठाने इदं कथेतव्व इमस्मि ठाने इदं न कथेतव्वन्ति युत्तायुत्तं न जानाति । मङ्गले अवमङ्गले वदन्तो निरोकुड्डेम् तिट्ठन्ति सन्धिसिद्धघाटकेमु चाति इमं अवमङ्गलं अनुमोदनं कथेति । अवमङ्गलेसु अनुमोदनं करोन्तो बहू देवा मनुस्सा च मङ्गलानि अचिन्तयन्ति वत्था एवरूपान् मङ्गलान् सतम्पि सहस्सम्पि कात् समत्था होथाति वदति ।

अथेकदिवसं धम्ममभायं भिक्खू—आवुम्मे ! लालुदायी युत्तायुत्तं न जानाति सम्बत्थं अभासितव्वं वाचं सम्बत्थं भामतीति कथं समुदापेस्सु । सत्था आगन्त्वा कायन्तुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कथायं सन्धिसिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामानि वच्चे न भिक्खवे ! लालुदायी इदमेव दन्धपरिसक्कनो कथेन्तो युत्तायुत्तं न जानाति पुब्बेपि एवरूपो अहोमि निच्चलालकोयेव^२ एसोति वत्था—[३७६] अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वारागमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो ब्राह्मणमहासालकुले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो तक्कसिलायं मव्वसिप्पानि उग्गण्हित्वा वारागमियं दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणावकसतानि सिप्पं वाचेति । तदा तेमु मागावेमु एको दन्धपरिसक्कनो लालमाणावो धम्मन्तेवासिको हुत्वा सिप्पं उग्गण्हाति । दन्धभावेन पणं उग्गण्हितुं न मक्कोति । बोधिसत्तस्स पणं उपकारो होति । दासो वियं सम्बकिच्चानि करोति । अथेकदिवसं बोधिसत्तो सायमासं भुञ्जित्वा सयने निपन्नो तं माणावं हत्थपादपिट्ठिपरिकम्मानि कत्वा गच्छत्ता आह—तात ! मञ्चपादे उपत्थम्भेत्वा याहीति ।

माणावो एकं पादं उपत्थम्भेत्वा एकस्स उपत्थम्भेन अलभन्तो अत्तनो ऊरुम्हि ठपेत्वा रत्तिं खेपेसि ! बोधिसत्तो पच्चूससमये उट्ठाय तं दिस्वा—किं तात ! निसिन्नोसीति पुच्छि ।

आचरिय ! मञ्चपादस्स उपत्थम्भेन अलभित्वा ऊरुम्हि ठपेत्वा निसिन्नोम्हीति ।

बोधिसत्तो सविग्गमानसो हुत्वा अयं अतिं वियं मय्हं उपकारो एत्तकानं पणं माणावकानं अन्तरे अयमेव दन्धो सिप्पं सिक्खित्तुं न सक्कोति कथन्नुखो अहं इमं पण्डितं करेय्यन्ति चिन्तेसि । अथस्स एतदहोसि—अत्थेको उपायो अहं इमं माणावं दारुअत्थायं पण्णत्थायं गन्त्वा आगतं अज्जं ते किं दिट्ठं किं कतन्ति पुच्छिस्सामि । अथ मे इमं नामं अज्जं मया दिट्ठं इदं कतन्ति आचिक्खिस्सति अथ न तया दिट्ठञ्च कतञ्च कीदिसन्ति पुच्छिस्सामि सो एवरूपं नामाति उपमायं च कारणेन च कथेस्सति । इति न नव उपमा च कारणञ्च कथापेत्वा इमिना उपायेन पण्डितं करिस्सामीति । सो तं पक्कोसित्वा—तात माणाव ! इतोपट्ठाय दारुअत्थायं वा पण्णत्थायं वा गतट्ठाने यं ते तत्थं दिट्ठं वा सुतं वा भुत्तं वा पीतं वा खादितं वा होति तं आगन्त्वा मय्हं आरोचेय्यासीति आह ।

सो साधूति पटिस्सुणित्वा एकदिवसं माणावेहिं सद्धिं दारुअत्थायं अरज्जं गतो तत्थं सप्पं दिस्वा आगन्त्वा आचरिय—सप्पो मे दिट्ठोति आरोचेसि ।

सप्पो नाम तात ! कीदिसो होतीति ?

सेय्यथापि नङ्गलीसाति ।

साधु तात ! मनापा ते उपमा आहटा सप्पा नाम नङ्गलीससदिसाव होन्तीति । अथ बोधिसत्तो माणावकेन मनापा उपमा आहटा सक्खिस्सामि न पण्डितं कातुन्ति चिन्तेसि । माणावो पुनं एकदिवसं अरज्जं हत्थं दिस्वा—हत्थी मे आचरिय ! दिट्ठोति आह ।

१. स्या०—लोलुदायित्थेर । २. स्या०—लोलुकोयेव ।

हत्थी नाम तात ! कीदिसो होतीति ?

मेय्यथापि नङ्गलीसाति ।

बोधिसत्तो हत्थिस्स सोण्डा नङ्गलीसमदिसा होति दन्तादयो एवरूपा च एवरूपा च । अयं पन बाल-
ताय विभजित्वा कथेतु असक्कोन्तो सोण्डं सन्धाय कथेसि मञ्ज्जेति तुण्ही अहोसि ।

अथेकदिवसं निमन्तने [३७] उच्छ्रं लभित्वा—आचरिय ! अज्ज मयं उच्छ्रं खादिम्हाति । उच्छ्रं
नाम कीदिसोति वृत्ते सेय्यथापि नङ्गलीमाति आह । आचरियो थोकं पनिरूपकारणं कथेसीति तुण्हीजातो ।
पुनेकदिवसं निमन्तने एकच्चे मारुवा गुलं दधिना भुञ्जिसु एकच्चे खीरेन । सो आगन्त्वा—आचरिय !
अज्ज ! मयं दधिना खीरेन च भुञ्जिम्हाति वत्वा दधिखीरं नाम कीदिसं होतीति वृत्ते सेय्यथापि नङ्गली-
साति आह ।

आचरियो—अयं मारुवो सप्पो नङ्गलीसमदिसोति कथेन्तो ताव सुकथितं कथेसि । हत्थी नङ्ग-
लीसमदिसोति कथेन्तेनापि सोण्डं सन्धाय लेसेन कथितं, उच्छ्रं नङ्गलीसमदिसन्ति कथनेपि लेसो अत्थि, दधि-
खीरानि पन निच्चं पण्डगानि पक्खित्तभाजनमण्ठानानीति इध सव्वेन सव्वं उपमं न कथेसि, न सक्का इमं
लालकं^१ सिकत्तापेतुन्नि वन्वा इमं गाथमाहः—

असब्बत्थ गाप्ति वाचं
बालो सब्बत्थ भासति,
नायं दधि वेदि न नङ्गलीसं
दधिम्पयं मञ्ज्जाति नङ्गलीसन्ति ।

तत्रायं सङ्खेपत्थो । सा वाचा ओपम्मवसेन सब्बत्थ न गच्छति तं असब्बत्थगार्हिं वाचं बालो दन्ध-
पुगलो सब्बत्थ भासति । दधि नाम कीदिनन्ति पुट्ठो मेय्यथापि नङ्गलीसाति वदनेव वदन्तो नायं दधि वेदि
न नङ्गलीसं । किं कारणा ? यस्मा दधिम्पयं मञ्ज्जाति नङ्गलीसं यस्मा अयं दधिम्पि नङ्गलीसमेव मञ्ज्जाति ।
अथवा दधीति दधिमेव । पयन्ति खीरं । दधि च पयञ्च दधिम्पयं । यस्मा दधिखीरानिपि अयं नङ्गलीसमेव
मञ्ज्जाति तादिसो चायं बालो किं इमिनाति अन्तेवासीनं गाथं कथेत्वा परिव्वयं दत्वा तं उय्योजेसि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा लालमारुवो लातुदायी अहोसि । दिसा-
पामोक्खाचरियो पन अहमेवाति ।

नङ्गलीसजातकं ।

४. अम्बजातकं

वायमेथेव पुरिसोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं वत्तसम्पन्नं ब्राह्मणं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सो किर सावत्थिवासी कुलपुत्तो सासने उरं दत्वा पव्वजितो वत्तसम्पन्नो अहोसि । आचरियूपज्झाय-
वत्तानि पानीयपरिभोजनीयउपोसथागारजन्ताघरादिवत्तानि च साधुकं करोति । चुद्दससु महावत्तेसु
असीतिखन्धकवत्तेसु च परिपूरिकारीमेव अहोसि । विहारं सम्मज्जति परिवेणं वितक्कमालकं विहारमगं
सम्मज्जति । मनुस्सानं पानीयं देति । मनुस्सा तस्स वत्तसम्पत्तियं पसीदित्वा पच्चसतमत्तानि ध्रुवभत्तानि
अदंसु । महालाभसक्कारो उप्पज्जि । तं [३७८] निस्साय बहुन्नं फासुविहारो जातो । अथेकदिवसं धम्म-
सभायं भिक्खू कथं समुद्गायेसु आवुभो ! असुको नाम भिक्खु अत्तनो वत्तसम्पत्तिया महन्तं लाभसक्कारं निव्व-
त्तेसि, एतं एककं निस्साय बहुन्नं फासुविहारो जातोति ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते
न भिक्खवे ! इदानीव पुट्टेपायं भिक्खु वत्तसम्पन्नो पुव्वेपेतं एककं निस्साय पच्च इसिसतानि फलाफलत्थाय
अरञ्जं अगन्त्वा एतेनेव आनीतफलाफलेहि यापेसुन्ति वत्ता अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो इसि-
पव्वज्जं पव्वजित्वा पच्चसतइसिपरिवारो पव्वतपादे विहासि । तदा हिमवन्ते चण्डो निदाघो अहोसि । तत्थ
तत्थ पानीयानि छिज्जिस्सु । तिरच्छान्ता पानीयमलभमाना किलमन्ति । अथ तेसु तापसेसु एको तापसो तेसं
पिपासादुक्खं दिस्वा एकं रुक्खं छिन्दित्वा दोरिणं कत्वा पानीयं उस्सिञ्चित्वा दोरिणं वूरेत्वा तेसं पानीयं अदासि ।

बहुसु सन्नपितित्वा पानीयं पिवन्तेसु तापसस्स फलाफलत्थाय गमनोकासो नाहोसि । सो निराहारोपि
पानीयं देतियेव । मिगगणा चिन्तेसु अयं अम्हाकं पानीयं देन्तो फलाफलत्थाय गन्तुं ओकासं न लभति । निरा-
हारताय अतिविय किलमति हन्द मयं कतिकं करोमाति । ते कतिकं अकंसु, इतो पट्ठाय पानीयं पिवनत्थाय आगच्छ-
न्तेन अत्तनो बलानुरूपेन फलाफलं गहेत्वा आगच्छन्ति । ततो पट्ठाय एकेको तिरच्छानो अत्तनो अत्तनो बला-
नुरूपेन मधुरमधुरानि अम्बजम्बुपनसादीनि गहेत्वाव आगच्छति । एकस्स अत्थाय आभतं फलाफलं अड्ढतेय्य-
सकटभारप्पमाणं अहोसि । पच्चसता तापसा तदेव परिमुञ्जन्ति अतिरेकं छड्डीयित्थ ।

बोधिसत्तो तं दिस्वा एकं नाम वत्तसम्पन्नं निस्साय एत्तकानं तापसानं फलाफलत्थाय अगन्त्वा यापनं
उप्पन्नं विरियं नाम कातव्वमेवाति वत्ता इमं गाथमाहः—

वायमेथेव पुरिसो न निव्विन्देय्य पण्डितो ,

वायामस्स फलं पस्स भुत्ता अम्बा अनीतिहन्ति ।

तत्रायं सङ्खेपत्थो । पण्डितो अत्तनो वत्तपूरणादिके कम्मम्हि वायमेथेव न उक्कण्ठेय्य, किं कारणा ?
वायामस्स निष्फलताय अभावतो । इति महासत्तो वायामो नाम सफलोव होतीति इसिगणं आलपत्तो वाया-
मस्स फलं पस्साति आह । कीदिसं ? भुत्ता अम्बा अनीतिहं । तत्थ अम्बाति देसनामत्तं तेहि पन नानप्प-
कारानि फलाफलानि आभतानि तेसु सम्पन्नतरानं [३७९] उस्सन्नतरानं वा वसेन अम्हाति वुत्तं । ये इमेहि
पच्चहि इसिसतेहि सयं अरञ्जं अगन्त्वा एकस्स अत्थाय आनीता अम्बा भुत्ता इदं वायामस्स फलं । तच्च
खो पन अनीतिहं इतिह आस इतिह आसाति एवं इतिहीतिहेन गहेतव्वं न होति पच्चक्खमेव तं फलं पस्साति ।
एवं महासत्तो इसिगणस्स ओवादं अदासि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा वत्तसम्पन्नो तापसो अयं भिक्खु अहोसि ।
गणसत्था पन अहमेवाति ।

अम्बजातकं ।

५. कटाहकजातकं

बहुष्मि सो विकल्पेय्याति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं विकल्पिकं भिक्षुं आरब्ध कथेसि । तस्स वत्थु हेट्ठा कथितसदिसमेव ।

अतीतवत्थु

अतीते पन वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो महाविभवो सेट्ठी अहोसि । तस्स भरिया पुत्तं विजायि । दासीपिस्स तं दिवसं येव पुत्तं विजायि । ते एकतोव वडिहसु । सेट्ठिपुत्ते लेखं सिक्खन्ते एव दासीपिस्स फलकं बह्मानो गन्त्वा तेनेव सद्धि लेखं सिक्खि गणनं सिक्खि । द्वे तयो बोहारे अकासि । सो अनुक्कमेन वचनकुसलो बोहारकुसलो युवा अभिरूपो अहोसि नामेन कटाहको नाम ।

सो सेट्ठिवरे भण्डागारिककम्मं करोन्तो चिन्तेसि—न मं इमे सब्बकालं भण्डागारिककम्मं कारेस्सन्ति किञ्चिदेव दोसं दिस्वा तालेत्वा बन्धित्वा लक्खणेन अङ्केत्वा दासपरिभोगेनपि परिभुञ्जिस्सन्ति पच्चन्ते खो पन सेट्ठिस्स सहायको सेट्ठी अत्थि यन्ननाहं सेट्ठिस्स वचनेन लेखं आदाय तत्थ गन्त्वा अहं सेट्ठिपुत्तोति वत्त्वा तं सेट्ठि वञ्चेत्वा तस्स धीतरं गहेत्वा सुखं वसेय्यन्ति ।

सो सयमेव पण्णं गहेत्वा अहं असुकं नाम मम पुत्तं तव सन्तिकं पहिंणि आवाहविवाहसम्बन्धो नाम मय्हं च तथा तुय्हं च मया सद्धि पतिरूपो, तस्मा तुवं इमस्स दारकस्स अत्तनो धीतरं दत्त्वा एतं तत्थेव वसापेहि अहम्पि ओकासं लभित्वा आगमिस्सामीति लिखित्वा सेट्ठिस्सेव मुद्दिक्काय लञ्छेत्वा यथासुचि परिव्वयञ्चेव गन्धवत्थादीनि च गहेत्वा पच्चन्तं गन्त्वा सेट्ठि दिस्वा बन्धित्वा अट्ठासि ।

अथ नं सेट्ठी—कुतो आगतोसि ताताति पुच्छि ।

वाराणसितोति ।

कस्स पुत्तोसीति ?

वाराणसीसेट्ठिस्साति ।

केनत्थेनागतोसीति ?

तस्मिं खणे कटाहको इदं दिस्वा जानिस्सथाति पण्णं अदासि । सेट्ठी पण्णं वाचेत्वा इदानीहं जीवामि नामाति तुट्ठचित्तो धीतरं दत्त्वा पतिट्ठापेसि ।

तस्स परिवारो महन्तो [३५०] अहोसि । सो यागुखज्जकादिसु वा वत्थगन्धादिसु वा उपनीतेसु एवम्पि नाम यागुं पचन्ति ? एवं खज्जकं ? एवं भत्तं ? अहो ! पच्चन्तवासिका नामाति यागुआदीनि गरहति । इमे पच्चन्तवासिभावेनेव साट्ठके वलेत्तुं न जानन्ति, गन्धे पिसितुं, पुष्फानि गन्थितुं न जानन्तीति वत्त्वा वत्थकम्मन्तिकादयो गरहति ।

बोधिसत्तोपि दासं अपस्सन्तो—कटाहको न दिस्सति, कहं गतो, परियेसथ नन्ति—समन्ता मनुस्से पयो-जेसि । तेसु एको तत्थ गन्त्वा दिस्वा सञ्जानित्वा अत्तानं अजानापेत्वा गन्त्वा बोधिसत्तस्स आरोचेसि । बोधिसत्तो तं पवत्ति सुत्वा अयुत्तं तेन कतं गन्त्वा तं गहेत्वा आगच्छिस्सामीति राजानं आपुच्छित्वा महन्तेन परिवारेन निक्खमि । सेट्ठी किर पच्चन्तं गच्छतीति सब्बत्थ पाकटो जातो । कटाहको सेट्ठी किर आगच्छतीति सुत्वा चिन्तेसि—न सो अञ्जेन कारणेन आगच्छति, मं निस्सायेवस्स आगमनेन भवितव्वं सचे पनाहं पलायिस्सामि पुनागन्तुं न सकका भविस्सति, अत्थि पनेस उपायो मम सामिकस्स पटिपथं गन्त्वा दासकम्मं कत्वा तमेव आराधेस्सामीति ।

सो ततो पट्ठाय परिसमज्जे एवं भासति—अञ्जे वालमनुस्सा अत्तनो वालभावेन मातापितुन्नं अजानन्ता तेसं भोजनवेलाय अपचितिकम्मं अकत्वा तेहि सद्धियेव भुञ्जन्ति, मयं पन मातापितुन्नं भोजनकाले पटिगहं

उपनेम, खेलमरक उपनेम, भाजनानि उपनेम, पानीयगिप वीजनिम्पि गहेत्वा उपतिष्ठामाति याव सरीरवलञ्जन-
काले उदवाकलम आदाय पटिच्छन्नद्वानगमना मन्त्र दासेहि मामिकान कतव्वकिच्च पकासेसि ।

सो एव परिम उग्गण्हापेत्वा बोधिसत्तस्म पच्चन्त समीप आगतकाले ससुर अवोच—तात । मम
किर पिता तुम्हाक दम्मनन्थाय आगच्छति, तुम्हे खादनीयभोजनीय पटियादापेथ, अह पण्णाकार गहेत्वा पटि-
पथ गच्छामीति ।

सो साव तातानि सम्पटिच्छि । कटाहको बहु पण्णाकारमादाय महन्तेन परिवारेन गत्वा बोधिसत्त
वन्दित्वा पण्णाकारमदामि । बोधिसत्तापि पण्णाकार गहेत्वा तेन सद्धि पटिसन्थार कत्वा पातरासकाले खन्धा-
वार निवासेत्वा सरीरवलञ्जनन्थाय पटिच्छन्नद्वान पाविमि । कटाहको अत्तनो परिवार निवसेत्वा कलस आदाय
बोधिसत्तस्स सन्तिक गन्त्वा उदककिच्चपरियोमाने पादेसु पतित्वा—सामि । अह तुम्हाक यत्तक इच्छथ
तत्तक धन दस्सामि, मा मे यम अन्नगन्थायित्तानि आह । बोधिसत्तो तस्स वत्तसम्पदाय पसीदित्वा मा भायि
नत्थि [३८१] ते मम सन्निका अन्नगयोति समस्सासेत्वा पच्चन्तनगर पाविसि । महन्तो सक्कारो अहोसि ।
कटाहकोपिस्म निरन्तर दामेन कन्तव्वकिच्च करोति ।

अथ न एकाय वेलाय मुखनिमिन्न पच्चन्तसेट्ठी आह—महासेट्ठि । मया तुम्हाक पण्ण दिस्वाव तुम्हाक
पुत्तस्स दारिका दिन्नाति । बोधिसत्तो कटाहक पुत्तमेव कत्वा तदनुच्छविक पियवचन वत्वा सेट्ठि तोसेसि ।
ततो पट्टाय कटाहकस्म मुग उत्लोकेन समस्थो नाम नाहोसि । अयेकदिवस महासत्तो सेट्ठिधीतर पक्कोसित्वा
एहि अम्म । मीमे पे ऊका विचिन्ताहीति वत्वा न आगत्वा ऊका गहेत्वा ठित पियवचन वत्वा—कथेहि अम्म ।
कच्च ते मम पुत्तो मुखदुग्गमे अत्तमत्तो उभो जना सम्मोदमाना समगवास वसथाति पुच्छि ।

तात । सेट्ठिपुत्तस्म अज्जो दोमो नाम नत्थि केवल आहार गरहतीति ।

अम्म । निच्चकालमेव दुक्खमीलोव, अपि च ते अह तस्स मुखवन्धनमन्त दस्सामि । त त्व साधुक
उग्गण्हित्वा मम पुत्तस्म भोजनकाले गरहन्तस्स उग्गहितनियामेनैव पुरतो ठत्वा वेदय्यामीति गाथ उग्गण्हा-
पेत्वा कतिपाह वसित्वा वाराणसिमेव अगमामि ।

कटाहकोपि बहु खादनीयभोजनीय आदाय अनुमग्ग गत्वा बहु धन दत्वा वन्दित्वा निवत्ति । सो
बोधिसत्तस्स गतकालतो पट्टाय अतिरेकमानी अहोसि । सो एकदिवस सेट्ठिधीताय नानगरसभोजन उपनेत्वा
कटच्छुमादाय परिविमन्तिया भत्त गरहित् आरभि । सेट्ठिधीता बोधिसत्तस्स सन्तिके उग्गहितनियामेन इम
गाथसाह —

बहुम्पि सो विकत्थेय्य अज्ज जनपद गतो,
अन्वागन्त्वान द्वेय्य भुञ्ज भोगे कटाहकाति ।

तत्थ—बहुम्पि सो विकत्थेय्य अज्ज जनपद गतोति यो अत्तनो जातिभूमितो अज्ज जनपद गतो
होति यत्थस्स जाति न जानन्ति सो बहुम्पि विकत्थेय्य वम्भनवचन वञ्चनवचन वदेय्य अन्वागन्त्वान द्वेय्याति
इम ताव वार सामिकस्म पटिपथ गत्वा दामकिच्चस्स कतत्ता कसाहि पहरित्वा पिट्ठिचम्मुप्पाटनतो च लक्खण-
हननतो च मुत्तोसि सचे अनाचार करोसि पुन अज्जस्मि आगमनवारे तव सामिको अन्वागन्त्वान द्वेय्य
इम गेह अनुआगत्वा कमाभिधातेहि चेव लक्खणाहननेन च जातिप्पकामनेन च त द्वेय्य, उपहनेय्य तस्मा इम
अनाचार गहाय भुञ्ज भोगे कटाहक ! मा पच्छा अत्तनो दासभाव पाकट कारेत्वा विप्पटिसारी अहोसीति
अयमेत्थ सेट्ठिनो अधिप्पायो । [३८२]

सेट्ठिधीता पन एतसत्थ अजानन्ती उग्गहितनियामेन व्यञ्जनमेव पयिरुदाहासि । कटाहको अद्धा
सेट्ठिना मम नाम^१ आचिक्रित्वा एतस्सा सब्ब कथिन भविस्सतीति ततो पट्टाय पुन भत्त गरहितु न विसहि
निहीनमानो यथालब्ध भुञ्जित्वा यथाकम्म गतो ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा कटाहको विकत्थिकभिक्खु अहोसि ।
वाराणसीसेट्ठि पन अहमेवाति ।

कटाहकजातक ।

६. असिलकखणजातकं

तथेवेकस्स कञ्जाणन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो कोसलरञ्जो असिलकखणपाठकं ब्राह्मणं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सो किर कम्मारेहि रञ्जो असीनं आहटकाले असि उपसिद्धित्वा असिलकखणं उदाहरति । सो येसं हत्थतो लाभं लभति तेसं असि लकखणसम्पन्नो मङ्गलसंयुत्तोति वदति । येसं हत्थतो न लभति तेसं असि अव-लकखणोति गरहति । अथेको कम्मरो असि कत्वा कोसियं सुखुसं मरिचचुण्णं पक्खिपित्वा रञ्जो असि आहरि । राजा ब्राह्मणं पक्कोसापेत्वा असि वीमंसाति आह । ब्राह्मणस्स असि आकड्ढित्वा उपसिद्धन्तस्स मरिचचुण्णानि नासं पविसित्वा खिपितुकामतं उप्पादेसुं । तस्स खिपन्तस्स नासिका असिधाराय पटिहता द्विधा छिज्जि । तस्सेवं नासिकाय छिन्नभावो भिक्खुसङ्घे पाकटो जातो ।

अथेकदिवसं धम्मसभायं भिक्खू कथं समुट्ठापेसुं आवुसो ! रञ्जो किर असिलकखणपाठको ब्राह्मणो असिलकखणं उपसिद्धन्तो नासिकं छिन्दापेसीति । सत्था आगन्तुवा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानेवेसो ब्राह्मणो असि उपसिद्धन्तो नासिकाच्छेदं पत्तो पुब्बेपि पत्तोयेवाति वत्वा अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते तस्स असिलकखणपाठको ब्राह्मणो अहोसीति, सव्वं पच्चु-पन्नवत्थु सदिसमेव । राजा पन तस्स वेज्जे दत्वा नासिकाकोटिं फासुकं कारापेत्वा लाखाय पटिनासिक कारेत्वा पुन तं उपट्ठाकमेव अकासि । वाराणसिरञ्जो पन पुत्तो नत्थि, एका धीता चेव भागिनेय्यो च अहेसुं । सोपि उभोपि ते अत्तनो सन्तिके येव वड्ढापेसि । ते एकतो वड्ढन्ता अञ्जमञ्जं पटिवद्धचित्ता अहेसुं । राजापि अमच्चे पक्कोसित्वा मय्हं भागिनेय्यो इमस्स रज्जस्स सामिकोव धीतरं एतस्सेव दत्वा अभिसेकमस्स [३८३] करोमीति वत्वा पुन चिन्तेसि मय्हं भागिनेय्यो सव्वथापि मे ज्ञातको येव एतस्स अञ्जं राजधीतरं आनेत्वा अभिसेकं कत्वा धीतरं अञ्जस्स रञ्जो दस्सामि । एवं नो ज्ञातका बहू भविस्सन्ति द्विगम्पि रज्जानं मयमेव सामिका भविस्सामाति । सो अमच्चेहि सद्धि सम्मन्तेत्वा उभोपेते विसुं कातुं वट्ठतीति भागिनेय्यं अञ्ज-स्मिं निवेसने धीतरं अञ्जस्मिं वासेसि । ते सोलसवस्सुद्धेसिकभावं पत्वा अतिविय पटिवद्धचित्ता अहेसुं ।

राजकुमारो केन नुखो उपायेन मातुलधीतरं राजगेहा नीहरापेतुं सक्का भवेय्याति चिन्तेन्तो अत्थेसो उपायोति महाइक्खणिकं पक्कोसापेत्वा तस्सा सहस्सभण्डिकं दत्वा किं मया कत्तव्वन्ति वुत्तो अम्म ! अज्ज तथा करोन्तिया अनिप्पत्ति नाम नत्थि किञ्चिदेव कारणं वत्वा यथा मम मातुलो राजधीतरं अन्तोगेहा नीहरा-पेति तथा करोहीति आह ।

साधु सामि ! अहं राजानं उपसिद्धकमित्वा एवं वक्खामि—देव ! राजधीताय उपरि कालकर्णिण अत्थि, एत्तकं कालं निवत्तित्वा ओलोकेन्तोपि नत्थि, अहं राजधीतरं अमुकदिवसे नाम रथं आरोपेत्वा बहू आवु-धहत्थे पुरिसे आदाय महत्तेन परिवारेन सुसानं गत्वा मण्डलपीठिकाय हेट्ठा सुसानमञ्चे मतमनुस्सं निपज्जा-पेत्वा उपरिमञ्चे राजधीतरं ठपेत्वा गन्धोदकघटानं अट्ठुत्तरसतेन नहापेत्वा कालकर्णिण पवाहेस्सामीति एवं वत्वा राजधीतरं सुसानं नेस्सामि । त्वं अम्हाकं तत्थ गमनदिवसे अम्हेहि पुरेतरमेव थोकं मरिचचुण्णमादाय आवुधहत्थेहि अत्तनो मनुस्सेहि परिवुत्तो रथं आरुह्य सुसानं गत्वा रथं सुसानद्वारे एकदेसे ठपेत्वा आवुधहत्थे मनुस्से सुसानवनं पेसेत्वा सयं सुसानं मण्डलपीठिकं गत्वा मतको विय पटिकुज्जो हुत्वा निपज्ज । अहं तत्थ आगन्त्वा तव उपरिमञ्चकं अत्थरित्वा राजधीतरं उक्खिपित्वा मञ्चे सयापेस्सामि । त्वं तस्मिं खणो मरि-

चक्षुष्ण नामिकाय पक्खिपित्वा द्व नयो नारे गियय्यामि । तथा गिपितकाले मय राजधीतर पहाय पलायिस्साम ।
अथागत्वा राजधीतर सीम नहापेत्वा मयस्मि सीम नहायित्वा न आदाय अत्तनो निवेसन गच्छेय्यासीति ।

सो साधु मुन्दरो उपायोति सम्पटिच्छि ।

सा गत्वा रज्जो तमन्व आगेत्तेमि । राजा सम्पटिच्छि । राजधीतायपि त अन्तर आचिक्खि, सापि
सम्पटिच्छि । सा निस्समनदित्रमे कुमारस्स मज्ज दत्वा महन्नेन परिवारेन सुसान गच्छन्ती आरक्खमनुस्सान
भयजनतत्थ जाह—मया राजधीताय मज्जे ठपितकाले हट्टामज्जे मतपुरिसो खिपिस्सति खिपित्वा च हेट्ठा [३८४]
मज्जा निक्खमित्वा य पठम पम्मिस्सति तमेव गहेस्सति अप्पमत्ता भवेय्याथाति ।

राजकुमारो पुग्गेतर गत्वा वृत्तनयेनेव तत्थ निपज्जि । महाइक्खणिका राजधीतर उक्खिपित्वा
मण्डलपीठिकट्टान गच्छन्ती सा भायीति मज्जापेत्वा मज्जे ठपेसि । तस्मि खणे कुमारो मरिचचुष्ण नासाय
पक्खिपित्वा गिपि । तेन गिपितमनेपेव महाइक्खणिका राजधीतर पहाय महारव रवमाना सब्बपठम पलायि ।
तस्मा पलातकालतो पट्टाय एकोपि ठानु समत्थो नाम नाहोसि । गहितगहितानि आवुधानि छड्डेत्वा सव्ये पला-
यिमु ।

कुमारो ययामम्मन्तिन सथा कत्वा राजधीतर आदाय अत्तनो निवेसन अगमामि । इक्खणिका गत्वा
त कारण रज्जो आगेत्तेमि । राजा पकत्तियापि सा मया तस्मेवत्थाय पोसिता पायासे छड्डितसप्पि विय जात-
न्ति सम्पटिच्छित्वा अपग्गमागे भागिनेय्यस्स रज्ज दत्वा धीतर महादेवि कारेसि । सो ताय सद्धि समग्गवास
वसमानो धम्मेन रज्ज कारेसि ।

सोपि अमित्तवग्गपाठको तस्मेव उपट्ठाको अहोसि । तस्सेकदिवस राजुपट्टान आगत्वा पटिसुरिय
ठत्वा उग्गहन्तस्स लाखा विनीधि पटित्तामिका भूमिय पति । सो लज्जाय अधोमुखो अट्ठासि । अथ न राजा
परिहमन्तो—आचरियि । सा चिन्तयित्थ गिपित नाम एकस्स कल्याण होति एकस्स पापक । तुम्हेहि खिपि-
तेन नामा छिज्जियित्थ, मय पन मानुलधीतर लभित्वा रज्ज पापुरिणम्हाति वत्वा इम गाथमाह —

तथेवेकस्स कल्याण तथेवेकस्स पापक,

तस्मा सब्ब न कल्याण सब्ब वापि न पापकन्ति ।

तत्थ—तथेवेकस्साति तदेवेकस्स । अयमेव वा पाठो । दुतियपदेपि एसेव नयो ।

इति सो इमाय गाथाय त कारण आहरित्वा दानादीनि पुज्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्था इमाय
देसनाय लोक्कसम्मनान कल्याणपापकान अनेकसिकभाव पकासेत्वा जातक समोधानेमि । तदा अमिलवखण-
पाठको एतरहि अमिलवखणपाठकोव भागिनेय्यराजा पन अहमेवाति ।

असिलवखणजातक ।

७. कलण्डुकजातकं

ते देसा तानि वत्थूनीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं विकत्थिकं भिक्षुं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तत्थ द्वेपि वत्थू कटाहकजातकसदिसानेव । इध पनेस बाराणसीसेट्ठिनो दासो कलण्डुको [३८५] नाम अहोसि । तस्स पलायित्वा पच्चन्तसेट्ठिनो धीतरं गहेत्वा महत्तेन परिवारेन वसनकाले बाराणसीसेट्ठी परियेसापेत्वापि तस्स गतट्ठानं अजानन्तो गच्छ कलण्डुकं परियेसाति अत्तना पुट्टं^१ सुकपोतकं पेसेसि । सुकपोतको इतोचित्तो च चरन्तो तं नगरं सम्पापुरिण ।

तस्मिञ्च काले कलण्डुको नदीकीलं कीलितुकामो वहुं मालागन्धविलेपनञ्चेव खादनीयभोजनीयानि च गाहापेत्वा नदिं गन्त्वा सेट्ठिधीताय सदिं नावं आरुह्य, उदके कीलति । तस्मिञ्च देसे नदीकीलं कीलन्ता इस्सरजातिका तिखिराभेसज्जपरिवारितं खीरं पिबन्ति, तेन तेसं दिवसभागमपि उदके कीलन्तानं सीतं न बाधति । अयं पन कलण्डुको खीरगण्डूसं गहेत्वा मुखं विक्खालेत्वा तं खीरं नुट्ठुभति, नुट्ठुभन्तोपि उदके अनुट्ठुभित्वा सेट्ठिधीताय सीसे नुट्ठुभति ।

सुकपोतकोपि नदीतीरं गन्त्वा एकस्सा उटुम्बरसाखाय निसीदित्वा ओलोकेन्तो कलण्डुकं सञ्जानित्वा सेट्ठिधीताय सीसे नुट्ठुभन्तं दिस्वा—अरे, कलण्डुक ! दास ! अत्तनो जातिं च वसनट्ठानं च अनुस्सर, खीर-गण्डूसं गहेत्वा मुखं विक्खालेत्वा जातिसम्पन्नाय सुखसंवन्धाय सेट्ठिधीताय सीसे मा नुट्ठुभ, अत्तनो पमाराणं न जानासीति वत्वा इमं गाथमाहः—

ते देसा तानि वत्थूनि अहञ्च वनगोचरो,

अनुविच्च खो तं गण्हेयुं पिव खीरं कलण्डुकाति ।

तत्थ—ते देसा तानि वत्थूनीति मातुकुच्छिं सन्धाय वदति । अयमेत्थ अधिप्पायो । यत्थ ते वसितं न ते खत्तियधीतादीनं कुच्छिदेसा । यत्थ वासि पतिट्ठितो तानि न खत्तियधीतादीनं कुच्छिवत्थूनि अथखो दासि-कुच्छियं त्वं वसि चेव पतिट्ठितो चाति । अहञ्चवनगोचरो तिरच्छानगतोपि एतमत्थं जानामीति दीपेति । अनुविच्च खो तं गण्हेयुन्ति एवं अनाचारं चरमानं मया गन्त्वा आरोचिते अनुविच्च जानित्वा तव सामिका तालेत्वा चेव लक्खणाहतञ्च कत्वा तं गण्हेयुं गहेत्वा गमिस्सन्ति, तस्मा अत्तनो पमाराणं जत्वा सेट्ठिधीताय सीसे अट्ठुभित्वा पिव खीरं । कलण्डुकाति तं नामेनालपति ।

कलण्डुकोपि सुकपोतकं सञ्जानित्वा मं पाकटं करेय्याति भयेन—एहि सामि ! कदा आगतोसीति आह ।

सुको न एस मं हितकामताय पक्कोसति गीवं पन मे वलेत्वा मारेतुकामोति जत्वाव न मे तथा अत्थोति ततो उप्पतित्वा बाराणसियं गन्त्वा यथादिट्ठं सेट्ठिनो वित्थारेन कथेसि । सेट्ठी अयुनं तेन कतन्ति वत्वा तस्स आराणं कारेत्वा बाराणसिमेव तं [३८६] आनेत्वा दासपरिभोगेन परिभुञ्जि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा कलण्डुको अयं भिक्षु अहोसि । बाराणसिसेट्ठी पन अहमेवाति ।

कलण्डुकजातकं ।

८. बिलारवतजातकं

यो वे धम्मं धजं कत्वाति इदं मत्था जेतवने विहरन्तो एकं कुहकभिक्षुं आरब्ध कथेसि । तदा हि सत्था तस्स कहकभावे आरोचिने न भिक्खवे ! इदानीं पुण्येपेस कुहको येवाति वत्वा अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेने बोधिसत्तो मूसिकयोनियं पटिसन्धि गहेत्वा बुद्धिमन्वाय महासरीरो सूकरच्छापकसीदसो हुत्वा अनेकसतमूसिकपरिवारो^१ अरञ्ज्ये विहरति^२ । अथेको सिगालो इतो-चित्तो च विचरन्तो तं मूसिकयूथं दिस्वा इमा मूसिका वञ्चेत्वा खादिस्सामीति चिन्तेत्वा मूसिकानं आसयस्सा-विदूरे सुरियाभिमुखो वातं पिबन्तो एकेन पादेन अट्टासि । बोधिसत्तो गोचरं चरमानो तं दिस्वा सीलवा एको भविस्सतीति तस्म मत्तिकं गन्त्वा—भन्ते ! त्वं को नामोति पुच्छि ।

धम्मिको नामानि ।

चत्तारो पादे भूमियं अट्टपेत्वा कस्मा एकेनेव ठितोसीति ?

मयि चत्तारो पादे पठवियं ठेनेने पठवी वहितुं न सक्कोति तस्मा एकेनेव तिट्ठामीति ।

मुखं विवरित्वा कस्मा ठितोमीति ?

मयं अञ्जं न भक्खयाम, वातमेव भक्खयामाति ।

अथ कस्मा सुरियाभिमुखो तिट्ठसीति ।

सुरियं नमस्सामीति ।

बोधिसत्तो तस्म वचनं सुत्वा सीलवा एको भविस्सतीति ततो पट्टाय मूसिकगणेन सद्धि सायं पातं तस्स उपट्टानं गच्छति । अथस्स उपट्टानं कत्वा गमनकाले सिगालो सब्बपच्छिमं मूसिकं गहेत्वा मंसं खादित्वा अज्झो-हरित्वा मुखं पुच्छित्वा तिट्ठति । अनुपुब्बेन मूसिकगणो तनुको जातो । मूसिका पुब्बे अम्हाकं अयं आसयो नप्पहोति निरन्तरा तिट्ठाम इदानीं सिथिलो, एवम्पि आसयो न पूरतेव किञ्चुखो एतन्ति बोधिसत्तस्स तं पवत्ति आरोचयिस्सु । बोधिसत्तो केन नुखो कारणेन मूसिका तनुत्तं गताति चिन्तेन्तो सिगाले आसङ्कं ठपेत्वा वीमं-सिस्सामि नन्ति उपट्टानकाले सेममूसिके पुरतो कत्वा सयं पच्छतो अहोसि । सिगालो तस्स उपरि पक्खन्दि । बोधिसत्तो अत्तनो गण्हणत्थाय पक्खन्दन्तं दिस्वा निवत्तित्वा—भो सिगाल ! इदं ते वतसमादानं न धम्म-सधम्मताय, परेसं पन विहिमत्थाय धम्मं धजं कत्वाव चरसीति वत्वा इमं गाथमाहः—[३८७]

यो वे धम्मं धजं कत्वा निगूल्हो पापमाचरे,

विस्सासयित्वा भूतानि बिलारं नाम तं वतन्ति ।

तत्थ—यो वेति खत्तियादिसु यो कोचिदेव । धम्मं धजं कत्वाति दसकुसलकम्मपधम्मं धजं करित्वा तं करोन्तो उस्सापेत्वा दस्सेन्तोति अत्थो । विस्सासयित्वाति सीलवा अयन्ति सञ्जाय सञ्जातविस्सासानि कत्वा । बिलारं नाम तं वतन्ति तं एवं धम्मं धजं कत्वा रहो पापानि करोन्तस्मेव वतं केराट्टिकवतं नाम होतीति अत्थो ।

मूसिकराजा कथेन्तो कथेन्तोयेव उप्पत्तित्वा तस्स गीवायं पतित्वा हनुकस्स हेट्ठा अन्तोगलनालियं डसित्वा गलनालिं फालेत्वा जीवितक्खयं पापेसि । मूसिकगणो निवत्तित्वा सिगालं मुरुभुरुत्ति खादित्वा अगमासि । षठ्मागताव किरस्स मंसं लभिस्सु, पच्छा आगता न लभिस्सु । ततो पट्टाय मूसिकगणो निब्भयो जातो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा सिगालो कुहकभिक्षु अहोसि । मूसिकराजा पन अह-मेवाति ।

बिलारवतजातकं ।

१. स्या०—अनेक सतमूसिकाहि परिवुत्तो । २. स्या०—विचरति ।

६. अग्निकजातकं

नायं सिखा पुञ्जाहेतुति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो कुहकञ्जोव भिक्षुं आरब्ध कथेसि ।
पच्चुप्पन्नवत्थु हेट्ठावुत्तसदिसं ।

अतीतवत्थु

अतीतस्मिं हि बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो मूसिकराजा हुत्वा अरञ्जो वसति ।
अथेको सिगालो दवडाहे उट्ठिते पलायितुमसक्कोन्तो एकस्मिं रुक्खे सीसं आहच्च अट्ठासि । तस्स सकलसरीरे
लोमानि भायिसु । रुक्खे आहच्च ठितट्ठाने पन मत्थके चूला विय थोकानि लोमानि अट्ठंमु; सो एकदिवसं सोण्डियं
पानीयं पिवन्तो छायां ओलोकेन्तो चूलं दिस्वा उप्पन्नं दानि मे भण्डमूलन्ति अरञ्जो विचरन्तो तं मूसिकादरिं
दिस्वा इमा मूसिका वञ्चेत्वा खादिस्सामीति हेट्ठा वुत्तनयेनेव अविदूरे अट्ठासि । अथ नं बोधिसत्तो गोचराय
चरन्तो दिस्वा सीलवाति सञ्जाय उपसङ्कमत्वा त्वं को नामोमीति पुच्छि ।

अहं अग्निकभारद्वाजो नामाति ।

अथ कस्मा आगतोमीति ?

तुम्हाकं रक्खणत्थायाति ।

किन्ति कत्वा अम्हे रक्खिस्ससीति ?

अहं अङ्गुट्ठगणनं नाम जानामि, तुम्हाकं पातोव निक्खमित्वा गोचराय गमनकाले एनकाति गणेत्वा
पच्चागमनकालेपि गणेस्सामि । एवं सायं पातं गणेन्तो रक्खिस्सामीति ।

तेनहि रक्ख मातुलाति ।

सो साधूति सम्पटिच्छित्वा निक्खमनकाले एको द्वे तयोनि गणेत्वा पच्चागमनकालेपि तथेव गणेत्वा
सव्वपच्छिमं गहेत्वा खादति । सेसं [३८८] पुरिमसदिसमेव । इध पन मूसिकराजा निवत्तित्वा ठितो—भो
अग्निकभारद्वाज ! नायं तव धम्मसुधम्मताय मत्थके चूलां ठपिता कुच्छिकारणा पन ठपिताति वत्वा इमं
गाथमाह :—

नायं सिखा पुञ्जाहेतु घासहेतु अयं सिखा,

नङ्गुट्ठगणनं याति अलं ते हेतु अग्निकाति ।

तत्थ—नङ्गुट्ठगणनं भातीति अङ्गुट्ठगणना वुच्चति । अयं मूसिकराजो अङ्गुट्ठगणनं न गच्छति न
उपेति न हरेति परिकखयं गच्छतीति अत्थो । अलं ते हेतु अग्निकाति सिगालं नामेनालपन्तो आह । एतावता
ते अलं हेतु न इतो परं मूसिके खादिस्ससि अम्हेहि वा तथा वा सद्धिं संवासो अलं हेतु न मयं इदानीं तथा सद्धिं
वसिस्सामाति अत्थो । सेसं पुरिमसदिसमेव । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदापि
सिगालो अयं भिक्षु अहोसि । मूसिकराजा पन अहमेवाति ।

अग्निकजातकं ।

१०. कोसियजातकं

यथा वाचा च भुञ्जस्सूति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं सावत्थियं मातुगामं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सा किरिकस्म मद्धस्म पमन्नस्म उपामकब्राह्मणस्स बाह्यणी दुस्सीला पापधम्मा रत्तिं अतिचरित्वा दिवा किञ्चि कम्मं अकत्वा गिलानालयं दस्सेत्वा नित्थनमाना^१ निपज्जति । अथ नं ब्राह्मणो—किन्ते भद्दे ! अफासुकन्ति पुच्छि ।

वाता मे विज्झन्तीति ।

अथ किं लद्धं वट्ठीति ?

सिनिद्धमधुरानि पणीतपणीतानि यागुभत्ततेलादीनीति ।

ब्राह्मणो यं यं सा इच्छति तं तं आहरित्वा देति । दासो विय सब्बकिञ्चानि करोति । सा पन ब्राह्मणस्स गेहं पविट्ठुकाले निपज्जति वह्निक्खन्तकाले जारेहि सद्धिं वीतिनामेति । अथ ब्राह्मणो इमिस्सा सरीरे विज्झनवातानं परियन्तो न पञ्जायतीति एकदिवसं गन्धमालादीनि आदाय जेतवनं गत्वा सत्थारं पूजेत्वा च वन्दित्वा च एकमन्तं निमीदित्वा किं ब्राह्मण ! न पञ्जायसीति वुत्ते—ब्राह्मणिया किर मे भन्ते ! सरीरे वाता विज्झन्ति स्वाहं तस्मा मप्पितेलादीनि चेव पणीतपणीतभोजनानि च परियेसामि सरीरमस्सा घनं विप्प-सन्नच्छविवण्णं जातं वानरोगस्स पन परियन्तो न पञ्जायति अहं तं पटिज्जगन्तोव इधागमनस्स ओकासं न लभामीति ।

सत्था ब्राह्मणिया पापभावं ज्ञत्वा ब्राह्मण ! एवं निपन्नस्स मातुगामस्स रोगे अब्बपसन्ते इदञ्चिदञ्च भेसज्जं कात्तुं वट्ठीति पुब्बेपि ते पण्डितेहि कथितं भवसङ्खेपगतत्ता पन न सल्लक्खेसीति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि :-[३८६]

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो ब्राह्मणमहासालकुले निब्बत्तित्वा वयप्पत्तो तक्क-सिलायं सब्बसिप्पानि उग्गण्हित्वा वाराणसियं दिसापामोक्खो आचरियो अहोसि । एकसतराजधानीसु^२ खत्तिय-कुमारा च ब्राह्मणकुमारा च येभ्युयेन तस्सेव सन्तिके सिप्पं उग्गण्हन्ति । अथेको जनपदवासी ब्राह्मणो बोधि-सत्तस्स सन्तिके तयो वेदे अट्टारस च विज्जाट्टानानि उग्गण्हित्वा वाराणसियञ्जेव कुटुम्बं सण्ठपेत्वा दिवसे दिवसे द्वत्तिक्खत्तुं बोधिसत्तस्स सन्तिकं आगच्छति । तस्स ब्राह्मणी दुस्सीला अहोसि पापधम्माति सब्बं पच्चु-प्पन्नवत्थुसदिसमेव ।

बोधिसत्तो पन नं इमिना कारणेन ओवादगहणाय ओकासं न लभामीति वुत्ते सा मारणविका इमं वञ्चेत्वा निपज्जतीति ज्ञत्वा तस्सा रोगानुच्छविकं भेसज्जं आचिक्खिस्सामीति चिन्तेत्वा आह—तात ! त्वं इतो पट्ठाय तस्सा सप्पिखीररसादीनि मा अदासि । गोमुत्ते पन पञ्चपण्णानि^३ तिफलादीनि च पक्खिपित्वा कुथेत्वा^४ नवतम्बलोहभाजने पक्खिपित्वा लोहगन्धं गाहापेत्वा रज्जुं वा योत्तं वा खल्लतं वा गहेत्वा इदं ते रोगस्स अनु-च्छविकं भेसज्जं इदं वा पिव उट्ठाय वा तया भुत्तभत्तस्स अनुच्छविकं कम्मं करोहीति वत्वा इमं गाथं वदेय्यासि । सचे भेसज्जं न पिवति अथ नं रज्जुया वा योत्तेन वा लताय वा कतिचि पहारे पहरित्वा केसेस्स गहेत्वा आकङ्कित्वा कप्परेन पोथेय्यासि । तं खण्णञ्जेव उट्ठाय कम्मं करिस्सतीति ।

१. स्या०—निट्ठुभमाना ।

२. रो०—राजधानीसु ।

३. स्या०—पञ्चपण्णं ।

४. स्या०—कोट्टेत्वा ।

सो साधूनि सम्पटिच्छित्वा वृत्तनियामेनेव भेसज्ज कत्वा—भदे । इम भेसज्ज पिवाति जाह ।
केन ते इद आचिक्खितन्ति ?

आचरियेन भदेति ।

अपनेहि त न पिबिस्सामीति ।

माणवो—न त्व अत्तनो रत्तिया पिबिस्सामीति—रज्जु गृहेत्वा अत्तनो रोगम्म अनुच्छविक भेसज्ज वा
पिव यागुभत्तानुच्छविक कम्म वा करोहीति वत्वा इम गायमाह —

यथा वाचा च भुञ्जस्सु यथा भुत्तञ्च व्याहर,

उभय ते न समेति वाचा भुत्तञ्च कोसियेति ।

तत्थ—यथा वाचा च भुञ्जस्सूति यथा ते वाचा तथा च भुञ्जस्सु वाता मे विज्झन्तीति वाचाय अनु-
च्छविकमेव कत्वा भुञ्जस्सूति अत्थो । यथा वाच वातिपे पाठो युज्जति । यथा वाचाय तपि पठन्ति ।
सञ्चत्य अयमेवत्थो । यथाभुत्तञ्च व्याहराति य ते भुत्त तस्स अनुच्छविकमेव व्याहर अरोगम्हीति वत्वा गेहे
कत्तव्वकम्म करोहीति अत्थो । यथाभुत्तञ्चातिपि पाठो । अयथा अरोगम्हीति यथाभूतमेव वत्वा कम्म करो-
हीति अत्थो । उभयन्ते [३६०] न समेति वाचा भुत्तञ्च कोसियेति या च ते अय वाता वाता म विज्झन्तीति
यञ्च ते इद पणीत भोजन भुत्त इद उभयम्पि तुह न समेति तस्मा उट्ठाय कम्म करोहि । कोसियेति त गोतेन
आलपति ।

एव वृत्ते कोमियब्राह्मणी^१ भीता आचरियेन उम्माग आपनकालतो पट्ठाथ न सक्का मया एम वञ्चेतु
उट्ठाय कम्म करिस्सामीति उट्ठाय कम्म अकामि । आचरियेन मे दुम्मीलभावो ज्ञातो न दानि सक्का इतो
पट्ठाथ पुन एवरूप कातुन्ति आचरियो गारयेन पापकम्मतोपि विरमित्वा मीलवती अटोसि ।

मापि ब्राह्मणी सम्मासम्बुद्धेन किरम्हि ज्ञाताति सत्थरि गारवेन न पुन अनाचार अकामि ।

सत्था इम धम्मदेसन आहृत्वा जातक समोधानेमि । तदा जयम्पत्तिका^२ पने इदानी जयम्पत्तिकाव ।
आचरियो पन अहमेवाति ।

कोसियजातक ।

कुसनालिबग्गो तेरसमो ।

१४. असम्पदानवगवराणां

१. असम्पदानजातकं

असम्पदानेनितरीतरसाति इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो देवदत्तं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तस्मिं हि काले भिक्खू धम्मसभायं कथं समुद्रापेसुं आवुसो ! देवदत्तो अकतञ्जू तथागतस्स गुणं न जानातीति । सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानीं देवदत्तो अकतञ्जू पुव्वेपि अकतञ्जूयेवाति वत्था अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीने मगधरट्ठे राजगहे एकस्मिं मगधरञ्जे रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्सेव सेट्ठी अहोसि असीति-कोटिविभवो सङ्खसेट्ठीति नामेन । बाराणसियम्पि पिलियसेट्ठी नाम असीतिकोटिविभवो अहोसि । ते अञ्जमञ्जं सहाया अहेम् । तेसु बाराणसियं पिलियसेट्ठिस्स केनचिदेव करणीयेन महत्तं भयं उप्पज्जि । सब्बं सापत्तेय्यं परिहायि । सो दान्दि अप्पटिमग्गो हुत्वा भरियं आदाय सङ्खसेट्ठि पच्चयं कत्वा बाराणसितो निक्खमित्वा पदमाव राजगहं पत्वा सङ्खसेट्ठिस्स निवेमनं अगमासि । सो तं दिस्वाव सहायो मे आगतोति परिस्सजित्वा सकाग्गम्मानं कारेत्वा कतिपाहं वीतिनामेत्वा एकदिवसं—किं सम्म ! केनत्थेन आगतोसीति पुच्छि ।

भयम्मे सम्म ! उप्पन्नं [३६१] सब्बं धनं परिकवीरणं, उपत्थम्भो मे होहीति ।

साधु सम्म ! मा भायीति भण्डागारं विवरापेत्वा चत्तालीस हिरञ्जकोटियो दापेत्वा सेसम्पि परिच्छेदपरिवारं सब्बं अत्तनो सन्तिकं सविञ्जाराकमविञ्जाराकं मज्जे भिन्दित्वा उपड्ढमेव अदासि । सो तं विभवं आदाय पुन बाराणसिं गन्त्वा निवासं कप्पेसि ।

अपरभागे सङ्खसेट्ठिस्सपि तादिसमेव भयं उप्पज्जि । सो अत्तनो पटिसरणं उपधारेन्तो सहायस्स मे महा उपकारो कतो उपड्ढविभवो दिन्नो । न सो मं दिस्वा परिच्चजिस्सति तस्स सन्तिकं गमिस्सामीति चिन्तेत्वा भरियं आदाय पदमाव बाराणसिं गन्त्वा भरियं आह—भद्रे ! तव मया सद्धि अन्तरवीथिया गमनं नाम न युत्तं मया पेसितयानं आरुह्य महन्तेन परिवारेण पच्छा आगमिस्ससि । याव यानं पेसेमि ताव एत्थेव होहीति वत्था तं सालायं ठरेत्वा सयं नगरं पविसित्वा सेट्ठिस्स घरं गन्त्वा राजगहनगरतो तुम्हाकं सहायो सङ्खसेट्ठी नाम आगतोति आरोचापेसि । सो आगच्छतूति पक्कोसापेत्वा तं दिस्वा नेव आसना बुट्ठासि न पटिसन्थारं अकासि केवलं—किमत्थं आगतोसीति पुच्छि ।

तुम्हाकं दस्सनत्थं आगतोम्हीति ।

निवासो पन ते कहं गहितोति ?

न ताव निवासट्ठानं अत्थि, सेट्ठिघरणिम्पि सालायं ठपेत्वा आगतोम्हीति ।

तुम्हाकं इत्थं निवासट्ठानं नत्थि, निवासं गहेत्वा एकस्मिं ठाने पचापेत्वा भुञ्जित्वा गच्छथ । पुन अम्हे मा पस्सित्थाति वत्था मय्हं सहायस्स दसन्ते^१ बन्धित्वा एकं बहलपलापतुम्बं देहीति दासं आणापेसि ।

तं दिवसं किर सो रत्तसालीनं सकटसहस्समतं ओपुनापेत्वा कोट्टागारं पूरापेसि । चत्तालीसकोटिधनं गहेत्वा आगतो अकतञ्जू महाचोरो सहायस्स तुम्बमत्ते पलापे दापेसि । दासो पच्छियं एकं पलापतुम्बं पक्खि-पापेत्वा बोधिसत्तस्स सन्तिकं अगमासि ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि अयं असप्पुरिमो मम सन्तिका चत्तालीसकोटिधनविभवं लभित्वा इदानीं पला-पतुम्बं दापेसि, गण्हामि नुखो मा गण्हामीति । अथस्स एतदहोसि, अयं ताव अकतञ्जू मित्तदुभी कतविनासक-

भावेन मया सद्धिं मित्तभावं भिन्दि सच्चाहं ऐतेन दिन्नं पलापतुम्बं लामकत्ता न गण्हिस्सामि अहम्पि मित्तभावं भिन्दिस्सामि । अन्धवाला परित्तकं लद्धं अगण्हन्ता मित्तभावं विनासेन्ति । अहं पन एतेन दिन्नं पलापतुम्बं गहेत्वा मम वसेन मित्तभावं पतिट्ठापेस्सामीति । सो पलापतुम्बं दसन्ते वन्धित्वा पासादा ओरुह्म सालं अगमासि ।

अथ नं भरिया—किं ते अय्य ! लद्धन्ति पुच्छि ।

भट्टे ! अम्हाकं सहायो पिलियसेट्ठी पलापतुम्बं दत्त्वा अम्हे अज्जेव विस्सज्जेमीति । [२६२]

सा—अय्य ! किमत्थं अगहेसि ? किं एतं चत्तालीसकोटिधनस्स अनुच्छविकन्ति रोदितु आरभि ।

बोधिसत्तो—भट्टे ! मा रोदि अहं तेन सद्धिं मित्तभाव-भेदभयेन मम वसेन मित्तभावं ठपेतुं गण्हि । त्वं किंकारणा सोचसीति वत्त्वा इमं गाथमाहः—

असम्पदानेनितरीतरस्स बालस्स मित्तानि कली भवन्ति,

तस्मा हरामि भुसं अड्डमानं मा मे मित्ति भिज्जित्थ^१ सस्सतायन्ति ।

तत्थ—असम्पदानेनाति असम्पदानेन^२ सरलोपेन सन्धि । अगहणेनाति अत्थो । इतरीतरस्साति यस्स कस्सचि लामकालामकस्सापि । बालस्स मित्तानि कली भवन्तीति दन्धस्स अपञ्चास्स मित्तानिखलितानि^३ कालकणिणसदिसानि होन्ति, भिज्जन्तीति अत्थो । तस्मा हरामि भुसं अड्डमानन्ति तेन कारणेनाहं सहायेन दिन्नं एकं पलापतुम्बं हरामि गण्हामीति दस्सेति । मानन्तिहि अट्टुन्नं नालीनं नाम । चतुन्नं अड्डमानानं चतस्सो च नालियो तुम्बो नाम, तेन वुत्तं पलापतुम्बान्ति । मा मे मित्ति भिज्जित्थ सस्सतायन्ति मम सहायेन सद्धिं मेत्ति मा भिज्जित्थ सस्सता व अयं होतूति अत्थो ।

एवं वुत्तेपि सेट्ठिभरिया रोदतेव । तस्मिं खणे सङ्खसेट्ठिना पिलियसेट्ठिस्म दिन्नो कम्मन्तदासो साला-द्वारेन आगच्छन्तो सेट्ठिभरियाय रोदनसद्धं सुत्वा सालं पविसित्वा अत्तनो सामिके दिस्वा पादेसु पतित्वा रोदित्वा कन्दित्वा किमत्थं इधागतत्थ सामीति पुच्छि । सेट्ठी सब्बं आरोचेसि । कम्मन्तदासो होतु सामि ! मा चित्ते-थाति उभोपि अस्सासेत्वा अत्तनो गेहं नेत्वा गन्धोदकेन नहापेत्वा भोजेत्वा सामिका वो आगताति सेसदासे सन्निपातेत्वा दस्सेत्वा कतिपाहं वीतिनामेत्वा सब्बे दासे गहेत्वा राजङ्गणं गन्त्वा उपरवं अकासि । राजा पक्को-सापेत्वा किमेतन्ति पुच्छि । ते सब्बं तं पवन्ति रञ्जो आरोचेसु ।

राजा तेसं वचनं सुत्वा उभोपि सेट्ठी पक्कोसापेत्वा सङ्खसेट्ठिं पुच्छि—सच्चं किर तथा महासेट्ठि ! पिलियसेट्ठिस्स चत्तालीसकोटिधनं दिन्नन्ति ।

महाराज ! मम सहायस्स मं तक्केत्वा राजगहं आगतस्स न केवलं धनं सब्बं विभवजातं सविञ्जाण-काविञ्जाणकं द्वे कोट्टासे कत्वा समभागे अदासिन्ति ।

राजा सच्चमेतन्ति पिलियसेट्ठिं पुच्छि ।

आम देवाति ।

तया पनस्स तज्जोव तक्केत्वा आगतस्स अत्थि कोचि सक्कारो वा सम्मानो वा कतोति ?

सो तुण्ही अहोसि ।

अपि च पन ते एतस्स पलापतुम्बमत्तं दसन्ते पक्खिपापेत्वा [३६३] दापितं अत्थीति ?

तम्पि सुत्वा तुण्ही येव अहोसि ।

राजा किं कातब्बन्ति अमच्चेहि सद्धिं मन्तेत्वा तं परिभासित्वा—गच्छथ पिलियसेट्ठिस्स घरे सब्बं विभवं सङ्खसेट्ठिस्स देथाति आह ।

बोधिसत्तो—महाराज ! मद्धं परसन्तकेन अत्थो नत्थि मया दिन्नमत्तमेव पन दापेथाति ।

राजा बोधिसत्तोस्स सन्तकं दापेसि । बोधिसत्तो सब्बं अत्तना दिन्नविभवं पटिलभित्वा दासपरिसपरिवुत्तो राजगहमेव गन्त्वा कुटुम्बं सण्ठपेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकमसं गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहृत्वा जातकं समोधानेसि । तदा पिलियसेट्ठी देवदत्तो अहोसि । सङ्ख-सेट्ठी पन अहमेवाति ।

असम्पदानजातकं ।

२. पञ्चभीरुकजातकं

कुसलूपदेसे धितिया दल्हाय चाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अजपालनिग्रोधे मारधीतानं पलोभन-
सुत्तन्तं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्न वत्थु

भगवता हि आदितो पट्टायः—

दहल्लमाना आगच्छुं तण्हा च अरती रगा,
ता तत्थ पनुदी सत्था तूलं भट्ठं व मालुतोति

एवं याव परियोसाना तस्स सुत्तन्तस्स कथितकाले धम्मसभायं सन्निपतिता भिक्खू कथं समुट्ठापेसुं—
आवुसो ! सम्मासम्बुद्धो मारधीतरो अनेकसतानि दिब्बरूपानि मापेत्वा पलोभनत्थाय उपसङ्कमन्तियो
अक्खीनिपि उम्मीलेत्वा न ओलोकेसि । अहो ! बुद्धवलं नाम अच्छरियन्ति !

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते
न भिक्खवे ! इदानि मय्हं सब्वासवे खेपेत्वा सब्बञ्जुतं पत्तस्स मारधीतानं अनोलोकनं नाम अच्छरियं अहं
हि पुब्बे बोधि परियेसमानो सक्किलेसकालेपि अभिसङ्खतं दिब्बरूपम्पि इन्द्रियाणि भिन्दित्वा किलेसवसेन
अनोलोकेत्वाव गन्त्वा महारज्जं पापुणिन्ति वत्था अतीतं आहरिः—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो भातिकसतस्स कनिट्ठो अहोसीति । सब्बं हेट्ठा
तक्कसिलाजातके वृत्तनयेनेव वित्थारेतब्बं । तदा पन तक्कसिलानगरवासीहि बहिनगरे सालाय बोधिसत्तं
उपसङ्कमित्वा याचित्वा रज्जं पटिच्छापेत्वा अभिसेके कते तक्कसिलानगरवासिनो नगरं देवनगरं विय च
राजभवनं इन्दभवनं विय च अलङ्कारिस्सु । तदा पन बोधिसत्तो नगरं पविसित्वा राजभवने पासादे महातले
समुस्सापितसेतच्छतं रतनवरपल्लङ्कं [३६४] आरुह्य देवराजलील्हाय निसीदि । अमच्चा च ब्राह्मणगह-
पत्तिकादयो च खत्तियकुमारा च सब्वालङ्कारपतिमण्डिता परिवारेत्वा अट्ठंसु । देवच्छरपटिभागा सोलस-
सहससा नाटकिथियो नच्चगीतवादितकुसला उत्तमविलाससम्पन्ना नच्चगीतवादितानि पयोजेसुं । गीतवा-
दितसद्देन राजभवनं मेघत्थनितपूरितो महासमुद्कुच्छि विय एकनिन्नादं अहोसि । बोधिसत्तो तं अत्तनो सिरि-
सोभगं ओलोकेयमानो चित्तेसि, सच्चाहं तासं यक्खिणीनं अभिसङ्खतं दिब्बरूपं ओलोकिस्सं जीवितक्खयं पत्तो
अभविस्सं इमं सिरिसोभगं न ओलोकिस्सं पच्चेकबुद्धानं पन ओवादे ठितभावेन इदं मया पत्तुन्ति एवञ्च पन
चिन्तेत्वा उदानं उदानेत्तो इमं गाथमाहः—

कुसलूपदेसे धितिया दल्हाय च
अवत्थितत्ता भयभीरुताय च,
न रक्खसीनं वसमागमिम्हा
स सोत्थिभावो महता भयेन मेति ।

तत्थ—कुसलूपदेसेति कुसलानं उपदेसे पच्चेकबुद्धानं ओवादेति अत्थो । धितिया दल्हाय चाति
दल्हाय धितिया च थिरेन अब्बोच्छिन्ननिरन्तरविरियेन चाति अत्थो । अवत्थितत्ता भयभीरुताय चाति अभय-
भीरुताय अवत्थितत्ता च । तत्थ भयन्ति चित्तुवासमतं परित्तभयं । भीरुताति सरीरकम्पनप्पत्तं महाभयं ।
इदं उभयम्पि महासत्तस्स यक्खिणियो नामेता मनुस्सखादिकाति भेरवारम्मणं दिस्वापि नाहोसि । तेनाह
अवत्थितत्ता भयभीरुताय चाति । भयभीरुताय अभावेनेव भेरवारम्मणं दिस्वापि अनिवत्तनभावेनाति अत्थो ।
न रक्खसीनं वसमागमिम्हाति यक्खकन्तारे तासं रक्खसीनं वसं न आगमिम्हा, यस्मा अम्हाकं कुसलूपदेसे धिति
च दल्हा अहोसि । भयभीरुताभावेन च अनिवत्तनसभावा अहुम्हा, तस्मा रक्खसीनं वसं न आगमिम्हाति

वुत्त होति । स सोत्थिभावो महता भयेन भंति सो मे अय अज्ज महता भयेन खग्यमीन सन्तिका पत्तब्बेन दुक्खदोमनस्सेन सोत्थिभावो खेमभावो पीतिमोमनस्सभावो येव जातोति ।

एव महासत्तो इमाय गाथाय धम्म देसेत्वा धम्मेन रज्ज कारेत्वा दानादीनि पुञ्ञानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्था इम धम्मदेमन आहरित्वा जातक समोधानेमि । अहं तन समयेन तक्कसिन् गन्त्वा रज्जप्पत्त-कुमारो अहोमिन्ति ।

पञ्चभीरुकजातक ।

३. घतासनजातकं

खेमं यहिन्ति इदं सत्था—जेतवने विहरन्तो अञ्जातरं भिक्खुं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो हि भिक्खु सत्थु सन्तिके कम्मट्ठानं गहेत्वा पच्चन्तं गत्वा एकं गामकं उपनिस्साय आरब्धो सेनासने वस्सं उपगच्छि । तस्स पठममासेयव पिण्डाय पविट्ठस्स पण्णसाला भायित्थ । सो वसनट्ठानाभावेन किलमन्तो उपट्ठाकानं आचिक्खि । ते होतु भन्ते ! पण्णसालं करिस्साम, कसाम ताव, वपाम तावाति आदीनि वदन्ता तेमासं वीतिनामेसुं । सो सेनासनसप्पायाभावेन कम्मट्ठानं मत्थकं पापेतुं नासक्खि । सो निमित्तमत्तम्पि अनुप्पादेत्वा वुत्थवस्सो जेतवनं गत्वा सत्थारं वन्दित्वा एकमन्तं निसीदि । सत्था तेन सद्धि पटिसन्थारं कत्वा किबुखो ते भिक्खु ! कम्मट्ठानं सप्पायं जातन्ति पुच्छि । सो आदितो पट्ठाय असप्पायभावं कथेसि ।

सत्था—पुब्बे खो भिक्खु ! तिरच्छानापि अत्तनो सप्पायासप्पायं जत्वा सप्पायकाले वसित्वा असप्पायकाले वसनट्ठानं पहाय अञ्जात्थ अगमंसु, त्वं कस्मा अत्तनो सप्पायासप्पायं न अञ्जासीति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सकुणयोनियं निव्वत्तित्वा विञ्जुतं पत्वा सोभ-
गप्पत्तो सकुणराजा हुत्वा एकस्मिं अरञ्जायतने जातस्सरतीरे साखाविटपसम्पन्नं बहलपत्तपलासं महाक्खं
उपनिस्साय सपरिवारो वासं कप्पेसि । बहू सकुणा तस्स खक्खस्स उदकमत्थके पत्थटसाखासु वसन्ता सरीरव-
लञ्जं उदके पातेन्ति । तस्मिञ्च जातस्सरे चण्डो नागराजा वसति । तस्स एतदहोसि इमे सकुणा मय्हं निवासे
जातस्सरे सरीरवलञ्जं पातेन्ति । यन्नूनाहं उदकतो अग्गि उट्ठापेत्वा खक्खं भापेत्वा एते पलापेय्यन्ति । सो कुट्ट-
मानसो रत्तिभागे सञ्जेसं सकुणानं सन्निपतित्वा खक्खसाखासु निपन्नकाले पठमं ताव उद्धनारोपितं विय उदकं
पक्कुट्ठापेत्वा दुतियवारे धूमं उट्ठापेत्वा ततियवारे तालक्खन्धप्पमाणं जालं उट्ठापेसि । बोधिसत्तो उदकतो
जालं उट्ठहमानं दिस्वा—भो सकुणा ! अग्गिना आदित्तं नाम उदकेन निव्वापेन्ति इदानीं पन उदकमेव आदित्तं
न सक्का अम्हेहि इध वसितुं, अञ्जात्थ गमिस्सामाति वत्वा इमं गाथमाह :—

खेमं यहिं तत्थ अरी उदीरितो

उदकस्स मज्झे जलते घतासनो

न अज्ज वासो महिया महीरुहे

दिसा भजह्वो सरणज्ज नो भयन्ति । [३६६]

तत्थ—खेमं यहिं तत्थ अरी उदीरितोति यस्मिं उदकपिट्ठे खेमभावो निव्वयभावो तस्मिं सत्तु पच्चत्थीको
सपत्तो' उट्ठितो । उदकस्साति जलस्स । घतासनोति अग्गि । सो हि घतं असनाति तस्मा घतासनोति वुच्चति ।
न अज्ज वासोति अज्ज नो वासो नत्थि । महिया महीरुहेति महीरुहो वुच्चति खक्खो । तस्मिं इमिस्सा
महिया जाते खक्खेति अत्थो । दिसाभजह्वोति दिसा भजथ गच्छथ । सरणज्ज नो भयन्ति अज्जम्हाकं सरण-
तोव भयं जातं । पटिसरणट्ठानतो भयं उप्पन्नन्ति अत्थो ।

एवं वत्वा बोधिसत्तो अत्तनो वचनकरे सकुणे आदाय उप्पतित्वा अञ्जात्थ गतो । बोधिसत्तस्स पन
वचनं अगहेत्वा ठित्सकुणा जीवितक्खयं पत्ता । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा
जातकं समोधानेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु अरहत्ते पतिट्ठासि । तदा बोधिसत्तस्स वचनकरा सकुणा
बुद्धपरिसा । सकुणराज पन अहमेवाति ।

घतासनजातकं ।

४. भानसोधनजातक

ये सञ्जिज्ञानोति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो मद्रुक्स्स नगरद्वारे अत्तना मद्रुक्चित्तेन पुच्छितपञ्चस्म धम्म-
सेनापतिनो वित्थारव्याकरण आरब्धं कथेमि । तत्रिदं अतीतवत्थु ---

अतीतवत्थु

अतीने किर वागाएसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ने बोधिसत्तो जग्ग्यायनने कालं करान्तो अन्नेवासिकेहि
पुच्छितो नेवसञ्जीनासञ्जीति आह-पे-तापसा जेट्टन्नेवासिकस्स कथं न गण्हिस्सु । बोधिसत्तो आभस्सरतो
आगन्त्वा आकासे ठत्वा इमं गायमाह ---

ये सञ्जिज्ञानो तेपि दुग्गता
येपि असञ्जिज्ञानो तेपि दुग्गता,
एत उभयं विवज्जय
त समापत्तिमुखं अनङ्गणन्ति ।

तत्थ--ये सञ्जिज्ञानोति ठपेत्वा नेवमञ्जानामञ्ज्यायननवाभिनो अयंगेगं मच्चित्तमगत्ते दस्सेति ।
तेपि दुग्गताति तस्मा समापत्तिया अनाभिनो तेपि दुग्गता नाम । येपि असञ्जिज्ञानोति जग्ग्यायनने निवृत्ते
अचित्तकसत्ते दस्सेति । तेपि दुग्गताति तपि इमिस्मायेव समापत्तिया अनाभिनो दुग्गता येव नाम । एत उभयं
विवज्जयाति एत उभयमपि सञ्जीभावञ्च असञ्जीभावञ्च विवज्जय पज्झाति अन्नेवासिक ओवदि ।
त समापत्तिमुखं अनङ्गणन्ति न नेवमञ्जानामञ्ज्यायनन [३६७] समापत्तिवाभिनो मन्तद्वेन सुखन्ति
सङ्ख गतं भानसुखं अनङ्गाणं निदोसं बलवचित्तेकगतामभावेनापि तं अनङ्गणं नाम जातं ।

एव बोधिसत्तो धम्मं देसेत्वा अन्नेवासिकस्स गुणं कथेत्वा ब्रह्मलोकमेव अगमासि । तदा सेमत्तापसा
जेट्टन्नेवासिकस्स सद्विहसु । सत्त्वा इमं धम्मं देमन आहृत्वा जानकं समोधानेसि । तदा जेट्टन्नेवासिको सारि-
पुत्तो अहोसि, महा+ह्मा पन अहमेवाति ।

भानसोधनजातक ।

५. चन्दाभजातकं

चन्दाभन्ति इदं गी मत्या जेतवने विहरन्तो सडकस्मनगरद्वारे थेरस्सेव पञ्चव्याकरणा आरब्ध कथेसि —

अतीतवत्थु

अतीने वारागामिय ब्रह्मदत्तं रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो अरञ्जायतने कालकरोन्तो अन्तेवासिकेहि पुच्छितो चन्दाभ सुगियाभन्ति वत्वा आभम्मरेम् निव्वत्तो । तापसा जेटुन्तेवासिकस्स न सद्दिहसु । बोधिसत्तो आगन्त्वा आकामे ठितो इमं गायमाह —

चन्दाभ सुरियाभञ्च योध पञ्जाय गाधति,
अवितक्केन भानेन होति आभस्सरूपगोति ।

तत्थ—चन्दाभन्ति ओदातकमिण दस्सेति । सुरियाभन्ति पीतकमिण । योध पञ्जाय गाधतीति यो पुग्गलो इव मत्तलाके षड् कमिणद्वय पञ्जाय भावेति, आरम्भण कत्वा अनुपत्तिसति तत्थ च पत्तिट्ठति । अथवा चन्दाभ सुरियाभञ्च योध पञ्जाय गाधतीति यत्तकं ठानं चन्दाभञ्च सुरियाभञ्च पत्त्यट्ठ, तत्तके ठाने पटिभाग कमिण वड्ढेत्वा न आरम्भण कत्वा भानं निव्वत्तेन्तो उभयम्पेन आभ पञ्जाय भावेति नाम । तस्मा अयम्पेत्थ अत्योयेव । अवितक्केन भानेन होति आभस्सरूपगोति सो पुग्गलो तथाकत्वा पटिलद्धेन दुत्तियेन भानेन आभम्मरब्रह्मलोकूपगोव होतीति ।

एव बोधिसत्तो तापसे बोधेत्वा जेटुन्तेवासिकस्स गुणं कथेत्वा ब्रह्मलोकमेव गतो ।

मत्या इमं धम्म-देमनं आहुरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा जेटुन्तेवासिको सारिपुत्तो । महाब्रह्मा पन अहमेवाति ।

चन्दाभजातक । [३६८]

६. सुवर्णहंसजातकं

य लब्ध तेन तुटुञ्चन्ति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो युत्लनन्द भिक्षुनि आरम्भं कुर्येति ।

पञ्चपन्नवत्थु

सावत्थियं हि अञ्जातरो उपासको भिक्षुनीसङ्घं लसुरेण पवारत्वा खेतपालं जाणापेसि, सचे भिक्षु-
नियो आगच्छन्ति एकेकायं भिक्षुनियं द्वे तयो भण्डिका देहीति । ततो पट्ठाय भिक्षुनियो तस्मिन् गेहम्पि खेतम्पि
लसुरेण गच्छन्ति । अथेकस्मिन् उस्सवदिवसे तस्स गेहे लसुरेण परिक्रम्य अगमासि । युत्लनन्दा भिक्षुनी
सगरिवारा गेहं गत्वा लसुरेणावुसो । अत्थोनि वत्था नत्थय्ये । यथाभनं लसुरेण परिक्रवीण । खेगं गच्छ-
थाति वुत्ता खेतं गत्वा न मत्तं जानित्वा लसुरेण आहरापेमि । खेतपालो उज्झायि—कथं हि नाम भिक्षुनियो
न मत्तं जानित्वा लसुरेण हरापेस्सन्तीति ।

तस्स कथं मुत्वा या ता भिक्षुनियो अप्पिच्छा तापि, नाम मुत्वा भिक्षुणि उज्झायिम् । उज्झायित्वा
च पनं भगवतो एतमत्थं आरोचेसु । भगवा युत्लनन्द भिक्षुनि गरहित्वा—भिक्षुवे ! महिच्छो पुग्गलो
नाम विजातमातुयापि अप्पियो होति अमनापो अप्पमन्ने पमादेत्तु पसन्नानं वा भीयोसोमत्ताय पमादं जनेत्तु अनु-
प्पन्नं लाभं उप्पादेत्तु उप्पन्नं वा पनं थिरं कात्तु न सक्कोति । अप्पिच्छो पनं पुग्गला अप्पमन्ने पमादेत्तु पसन्नानं
भीयोसोमत्ताय पमादं जनेत्तु अनुप्पन्नं लाभं उप्पादेत्तु उप्पन्नं वा पनं थिरं कागं सक्कोतीति आदिना नयेन भिक्षुन
तदनुच्छविकं धम्मं कथेत्वा न भिक्षुवे ! युत्लनन्दा इदमेव महिच्छा, पुत्थेपि महिच्छायेयाति वत्था अतीतं
आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो अञ्जातर्गस्मिन् ब्राह्मणवृत्ते निव्वत्ति । तस्स
वयप्पत्तस्स समजातिककुला पजापति आहरिम् । तस्सा नन्दा नन्दवती मुनन्दाति तिमो धीतरो अहेसु ।
तासु परकुलं अगतासुयेव बोधिसत्तो कालं कत्वा सुवर्णगृहसयोनियं निव्वत्ति । जातिस्सरञ्जाराणञ्चस्स उप्पज्जि
सो वयप्पन्तो हुत्वा सुवर्णपत्तमञ्छन्नं सोभगपत्तं महन्तं अन्नभावं दिम्वा कुतो नुखो चवित्वा
अहं इयूपपन्नोति आवज्जेन्तो मनुस्सलोकन्तोति ज्ञत्वा पुनं कथं भवो मे ब्राह्मणी च धीतरो च जीवन्तीति उप-
धारन्तो परेमं भतिं कत्वा किञ्छेन जीवन्तीति ज्ञत्वा चिन्तेमि—मय्हं मरीरं मोवण्णमयानि पत्तानि कोट्टनघट्ट-
नखमानि^१ इतो तासं एकेकं पत्तं दस्सामि, तेन मे पजापती च धीतरो च सुखं जीविस्सन्तीति ।

सो तत्थं गत्वा पिट्ठिवसकोटियं निलीयि । ब्राह्मणी च धीतरो च बोधिसत्तं दिम्वा—कुतो आग-
तोसि [३६६] सामीति पुच्छिम् ।

अहं तुम्हाकं पिता, कालं कत्वा सुवर्णगृहसयोनियं निव्वत्ति तुम्हे दट्ठुं आगतो । इतो पट्ठाय तुम्हाकं
परेमं भतिं कत्वा दुक्खजीविकायं जीवनकिञ्च नत्थि । अहं वो एकेकं पत्तं दस्सामि, तं विक्रियित्वा सुखेन
जीवथाति एकेकं पत्तं दत्वा अगमासि ।

सो एतेनेव नियामेन अन्तरन्तरं आगन्त्वा एकेकं पत्तं देति । ब्राह्मणी च धीतरो च अड्ढा सुखिता
अहेसु । अथेकदिवसं सा ब्राह्मणी धीतरो आमन्तेसि—अम्मा ! निरञ्छानानं नाम चित्तं दुज्जानं, कदाचिं
वो पिता इधं नागच्छेय्य, इदानीस्मिन् आगतकाले सव्वानि पत्तानि लुञ्चित्वा गण्हामाणि । ता एव नो पिता
किलमिस्सतीति न सम्पट्ठिञ्चिम् । ब्राह्मणी पनं महिच्छन्ताय पुनेकदिवसं सुवर्णगृहसमम् आगतकाले एहिं
तावं सामीति वत्था तं अत्तनो सत्तिकं उपगतं उभोहिं हट्थेहिं गहेत्वा सव्वपत्तानि लुञ्चि । तानि पनं बोधि-
सत्तस्स रुचिं विना बलक्कारेण गहित्वा सव्वानि वक्कपत्तगदिमानि अहेसु । बोधिगन्तो पक्कमे पमारत्वा गन्तुं

नासक्खि । अथ न मा महाचाटिय पक्खित्वा पोसेसि । तम्म पुन उट्ठुहन्तानि पत्तानि सेतानि सम्पज्जिस्सु । सो सञ्जातपक्खो उप्पत्तिवा अत्तनो वसनट्ठानमेव गत्वा न पुन अगमासीति ।

सत्था इम अतीत आहरित्वा न भिक्खवे । युत्तलनन्दा इदानेव महिच्छा, पुब्बेपि महिच्छायेव, महिच्छताय च पन सुवर्णम्हा परिहीना, इदानि पन अत्तनो महिच्छताय एव लसुणम्हापि परिहायिस्सति । तस्मा इतो पट्ठाय लमुण खादितु न लभिस्सति, यथा च थुत्तलनन्दा एव त निस्साय सेस भिक्खूनियोपि । तस्मा बहू लभित्वापि पमाणमेव जानितब्ब, अप्प लभित्वा पन यथालद्धेनेव सन्तोसो कातब्बो उत्तरि न पत्थेतव्वन्ति वत्वा इम गाथमाह —

य लद्ध तेन तुट्ठब्ब अतिलोभो हि पापको,
हसराज गहेस्वान सुवर्णा परिहायथाति ।

तत्थ—तुट्ठब्बन्ति तुस्सितब्ब । इदम्पन वत्वा सत्था अनेकपरियायेन गरहित्वा या पन भिक्खुनी लमुण खादेय्य पाचित्तिथन्ति' सिक्खापद पञ्चापेत्वा जातक समोवानेसि । तदा ब्राह्मणी अय युत्तलनन्दा अहोसि । तिस्सो वीतरो इदानि तिस्सो येव भगिनियो । सुवर्णराजहसो पन अहमेवाति ।

सुवर्णहसजातक । [४००]

७. बन्धुजातकं

यत्थेको लभते ब्रह्मूति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो काणमातु मिक्कापद आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सावत्थिय हि काणमाता नाम धीतुवसेन पाकटनामा उपासिका अहोमि सोतापन्ना अरियसाविका । सा धीतर काण अञ्जतरस्मि गामके सामानजातियस्स पुरिसस्स अदामि । काणा केनचिदेव करणीयेन मातु घर अगमासि ।

अथस्सा सामिको कतिपाहच्चयेन दून पाहेसि आगच्छतु काणा इच्छामि काणाय आगतन्ति । काणा दूतस्स वचन सुत्वा अम्म । गमिस्सामीति मानर आगुच्छि । काणमाता एतक काल वसित्वा कथं तुच्छहत्थाव गमिस्ससीति पूव पचि । तस्मि खणे एको पिण्डचारिको भिक्खु तस्सा निवेसन अगमासि । उपासिका तं निसीदापेत्वा पत्तपूर दापेमि । सो निक्खमित्वा अञ्जस्म आचिक्खि । तस्मपि तथैव दापेमि । सोपि निक्खमित्वा अञ्जस्स आचिक्खि, तस्मपि तथैवानि एव वनुन्न जनान दापेमि । यथापटियत्त पूव पग्गिक्खय अगमासि । काणाय गमन न सम्पज्जि ।

अथस्सा सामिको दुतियम्पि दून पाहेमि । तनियम्पाहेन्तो च मच्चै काणा नागच्छिस्मति अहं अञ्ज पजापति आनेस्सामीति पाहेसि । तयोपि वारे तेनेव उपायेन गमन न सम्पज्जि । काणाय सामिको अञ्ज पजापति आनेसि । काणा तं पवत्ति मुत्वा रोदमाना अट्टासि ।

सत्या तं कारणं ज्ञत्वा पुब्बण्हसमयं निवामेत्वा पत्तचीवरमादाय काणमातुया निवेसनं गत्वा पञ्जत्तासने निमीदित्वा काणमातरं पुच्छि किस्साय काणा रोदतीति । इमिना नाम कारणेनाति च सुत्वा काणमातरो समस्सासेत्वा धम्मकथं कथेत्वा उट्टायासना विहारं अगमासि ।

अथ तेसं चतुन्नं भिक्खून् तयो वारे यथापटियत्तं पूव गहेत्वा काणाय गमनस्म उपच्छिन्नभावो भिक्खुसङ्घे पाकटो जातो । अथेकदिवसं भिक्खू धम्मसभायं कथं समुट्ठापेसु—आवुसो । चतुहि नाम भिक्खूहि तयो वारे काणमातुया पक्कपूव खादित्वा काणाय गगनन्तराय कत्वा सामिकेन परिचत्तं धीतरं निस्साय महाउपासिकाय दोमनस्स उप्पादितन्ति । सत्या आगन्त्वा कायानुत्थं भिक्खवे । एतरहि कथायं सन्नि-सिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वुत्ते न भिक्खवे । इदानीं ते चत्तारो भिक्खू काणमातुया सन्तं खादित्वा तस्सा दोमनस्स उप्पादेस्स पुब्बेपि उप्पादेस्स येवाति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो पान्नापानेद्वयान्ते निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो परियो-दातसिप्पो अहोमि । कासिरट्ठे एकस्मि निगमे एको महाविभवो [४०१] सेट्ठी अहोसि । तस्स निधानगतायेव चत्तालीसहिरञ्जकोटियो अहेसु । अथस्स भगव्या कालं कत्वा धनमिनेहेन गत्वा धनपिट्ठियं मूसिकां हुत्वा निव्वत्ति । एव अनुक्कमेन सव्वम्पि तं कुलं अब्भत्थं अगमासि । वसो उपच्छिज्जि । सो गामोपि छड्ढितो अपण्णत्तिकभावो अगमासि । तदा बोधिसत्तो तस्मि पुराणगामट्टाने पासारो उप्पाटेत्वा कोट्टेति । अथ सा मूसिका गोचराय चरमाना बोधिसत्तं पुनपुनं पस्सन्ती उप्पन्नमिनेहा हुत्वा चिन्तेसि मय्हं धनं बहु निक्कारणेन नस्सति, इमिना सार्द्धं एकतो हुत्वा इमं धनं खादिस्सामीति एकदिवसं एकं क्हापणं मुखेन डसित्वा बोधिसत्तस्स सन्तिकं अगमासि । सो तं दिस्वा पियवाचायं समालपन्तो—किन्नुखो अम्म । क्हापणं गहेत्वा आगतासीति आह ।

तात । इमं गहेत्वा अत्तनापि परिभुञ्ज मय्हम्पि मसं आहरानि ।

१ रो०, स्या०—काणमातर ।

सो मावूति गम्पटिच्छित्वा क्हापण आदाय नगर गन्त्वा एकेन मासकेन मस किणित्वा आहरित्वा तस्सा अदामि । सा त गहेत्वा अत्तनो निवामट्टान गन्त्वा यथारुचिया खादि । ततो पट्टाय इमिनाव नियामेन दिवसे दिवसे बोधिमन्तम्म क्हापण देति । सोपिस्सा मस आहरति । अथेकदिवरा त मूसिक बिलारो अगहेसि । अथ न सा एवमाह—मामि ! मा म मारेहीति ।

किंकारणा ?

अह हि छानो मस खादितुकामो न सक्का मया न मारेनुन्ति ।

किम्पन एकदिवस एकमेव मम खादितुकामोसि, उदाहु निच्चकालन्ति ?

नभमानो निच्चम्पि खादितुकामोमहीति ।

यदि एव अह ते निच्चकाल मस दस्सामि विस्सज्जेहि मन्ति ।

अथ न बिलारो तेन हि अप्पमत्ता होहीति विस्सज्जेसि । ततो पट्टाय सा अत्तनो आभतमस द्वे कोट्टासे कत्वा एक बिलारस्म देति, एक सय खादति । अथ न एकदिवस अञ्जोपि बिलारो अगहेसि । तम्पि तथेव सञ्जापेत्वा अत्तान विस्सज्जापेसि । ततो पट्टाय तयो कोट्टासे कत्वा खादन्ति । पुन अञ्जो अगहेसि । तम्पि तथेव सञ्जापेत्वा अत्तान मोचापेसि । ततो पट्टाय चत्तारो कोट्टासे कत्वा खादन्ति । पुन अञ्जो अगहेसि । तम्पि तथेव सञ्जापेत्वा अत्तान मोचापेसि । ततो पट्टाय पञ्च कोट्टासे कत्वा खादन्ति । सा पञ्चम कोट्टाम खादमाना अप्पाहारताय किलन्ता किंसा अहोसि अप्पमसलोहिता ।

बोधिमन्तो त दिस्वा अम्म ! कस्मा मिलातासीति वत्वा इमिना नाम कारणेनाति वत्ते त्व एत्तक काल कस्मा मय्ह नाचिक्खि ? अहमेत्थ कत्तव्व जानिस्सामीति त समस्सासेत्वा सुद्धफलकपासाणेन गृह कत्वा आहरित्वा—अम्म ! त्व इम गृह पविमित्वा निपज्जित्वा आगतागतान फरसाहि वाचाहि सन्तज्जेय्यासीति आह ।

सा गृह पविमित्वा निपज्जि । अथेको बिलारो आगन्त्वा देहि मे मसन्ति आह । अथ न मूसिका अरे दुट्टुबिलार ! किं ते अह मसहारिका ? अत्तनो पुत्तान मस [४०२] खादाति तज्जेसि । बिलारो फलिक-गुहाय निपन्नभाव अजानन्तो कोधवसेन मूसिक गण्हिस्सामीति सहसा पक्खन्दित्वा हृदयेन फलिकगुहाय पहरि । तावदेवस्स हृदय भिज्जि । अक्खीनि निक्खमनाकारप्पत्तानि जातानि । सो तत्थेव जीवितक्खय पत्वा एकमन्त पटिच्छन्नट्टाने पत्ति । एतेनुपायेन अपरोपीति चत्तारोपि जना जीवितक्खय पापुरिणसु । ततो पट्टाय मूसिका निब्भया हुत्वा बोधिसत्तस्स देवसिक द्वे तयो क्हापणे देति । एव अनुक्कमेन सब्बम्पि धन बोधिसत्तस्सेव अदासि । ते उभोपि यावजीव भेत्ति अभिन्दित्वा यथाकम्म गता ।

सत्था इम अनीत आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह—

यत्थेको लभते बब्रु दुतियो तत्थ जायति ,

ततियो च चतुत्थो च इदन्ते बब्रुका बिलन्ति ।

तत्थ—यत्थाति यस्मि ठाने । बब्रूति बिलारो । दुतियो तत्थ जायतीति यत्थ एको मूसिक वा मस वा लभति दुतियोपि तत्थ बिलारो जायति उप्पज्जति । तथा ततियो चतुत्थो च एव ते तदा चत्तारो बिलारा अहेसु । हुत्वा च पन दिवसे दिवसे मस खादन्ता ते बब्रुका इद फलिकमय बिल उरेन पहरित्वा सब्बेपि जीवितक्खय पत्ताति ।

एव सत्था धम्म देसेत्वा जातक समोधानेनि । तदा चत्तारो बिलारा ते चत्तारो भिक्खू अहेमु । मूसिका काणमाता, पामाणकोट्टकमणिकारो पन अहमेवाति ।

बब्रुजातक ।

८. गोधजातकं

किं ते जटाहि दुम्मेधाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एक कुहक आरब्ध कथेसि । पच्चुप्पन्नवत्थु हेट्ठा कथितसदिसमेव ।

अतीतवत्थु

अतीने पन वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो गोवयोनिय पटिसन्वि गण्हि । तदा एको पञ्चाभिञ्जो उगतपो तापसो एक पच्चन्तगाम निस्साय अरञ्जायतने पण्णसालाय वसति । गामवासिनो तापस सक्कच्च उपट्ठहन्ति । बोधिसत्तो तस्स चडकमणकोटिय एकस्मि वम्मिके वसति । वसन्तो च पन दिवसे दिवसे द्वे तयो वारे तापस उपसडकमित्वा धम्मूपसहित अत्थूपसहितञ्च वचन सुत्वा तापस वन्दित्वा वसनट्टानमेव गच्छति । अपरभागे तापसो गामवासिनो आपुच्छित्वा पक्कामि । पक्कन्ते च पन तस्मि सीलवतसम्पन्ने तापसे अञ्जो कूटतापसो आगत्वा तस्मि अस्समपदे वास कप्पेसि । बोधिसत्तो अयम्पि सीलवाति सत्त्वक्खत्वा पुरिमनयेनेव तस्स सन्तिक अगमासि ।

अथेकदिवस निदाघसमये अकालमेघे वट्टे वम्मिकहि मक्खिका निक्खमिसु । ताम खादनत्थ गोधा आहिण्डमु । गामवासिनो निक्खमित्वा बहू गोधा गहेत्वा सिनिद्ध मम्भारयुत्त अम्बिलानम्बिल गोधमस सम्पादेत्वा तापसस्स अदसु । तापसो गोधमस खादित्वा रमतण्हाय वट्टो इदं मम अत्तिमधुर किस्स मम नामेतन्ति पुच्छित्वा गोधमसन्ति सुत्वा मम सन्तिक महागोवो आगच्छति न मारेत्वा मम खादिस्सामीति चिन्तेत्वा पचनभाजनञ्च सप्पिलोणादीनि च आहणपेत्वा एकमन्ते ठपेत्वा मुग्गर आदाय कासाणेन पटिच्छादेत्वा पण्णसालाद्वारे बोधिसत्तस्स आगमन ओलोकयमानो उपसन्तुपसन्तो विय हुत्वा निसीदि ।

बोधिसत्तो सायण्हसमये तापसस्स सन्तिक गच्छिस्सामीति निक्खमित्वा उपसकमन्तोव तस्स इन्द्रियविकार दिस्वा चिन्तेसि—नाय तापसो अञ्जो सु दिवसेसु निमीदनाकारेन निसिन्नो, अज्जेस म ओलोकेन्तोपि दुट्ठिन्द्रियो हुत्वा ओलोकेति, परिगण्हिस्सामि नन्ति । सो तापसस्स हेट्ठावाते ठत्वा गोधमसगन्ध घायित्वा—इमिना कूटतापसेन अज्ज गोधमस खादित भविस्सति तेनेस रसतण्हाय बट्टो अज्ज म अत्तनो सन्तिक उपसडकमन्त मुग्गरेन पहरित्वा मस पचित्वा खादितुकामो भविस्सतीति—तस्स सन्तिक अनुपगन्त्वाव पटिक्कमित्वा विचरति । तापसो बोधिसत्तस्स अनागमनभाव ज्ञत्वा इमिना अयं म मारेतुकामोति ज्ञात भविस्सति तेन कारणेन नागच्छति अनागच्छन्तस्सापिस्स कुतो मुत्तीति मुग्गर नीहरित्वा खिपि । सो तस्स अग्नडगुट्टमेव आसादेसि । बोधिसत्तो वेगेन वेगेन वम्मिक पविसित्वा अञ्जेन छिद्देन सीस उक्खिपित्वा—अम्भो ! कूटजटिल ! अहं तव सन्तिक उपसडकमन्तो सीलवाति सञ्जाय उपसडकमि इदानीं पन ते मया कूटभावो जातो । तादिसस्स महाचोरस्स किं इमिना पञ्चज्जालिङगेनाति वत्वा न गरहन्तो इमं गायमाह —

किन्ते जटाहि दुम्मेध ! किन्ते अजिनसाटिया,

अब्भन्तरन्ते गहण बाहिर परिमज्जसीति ।

तत्थ—किन्ते जटाहि दुम्मेधाति अम्भो ! दुम्मेध ! निप्पञ्जा ! एता पव्वजितेन धारेतव्वा जटा, पव्वज्जामुग्गरहितस्स किन्ते ताहि जटाहीति अत्थो । किन्ते अजिनसाटियाति अजिनसाटिया अनुच्छविकस्स सवरस्स अभावकालतो पट्ठाय किन्ते अजिनसाटिया ? अब्भन्तरन्ते गहणन्ति तव अब्भन्तर हृदय रागदोसमोहगहणेन गहण पटिच्छन्न । बाहिर परिमज्जसीति सो तव अब्भन्तरे गहणे नहानादीहि चेव लिङ्गगहणेन च बाहिर परिमज्जसि । त परिमज्जन्तो कञ्जिपूरितलावु विय विसपूरितत्ताटि विय आसिविसपूरितवम्मिको विय गुथपूरितचित्तघटो विय च [४०४] बहिमट ठोव होसि । किं तया चोरेन इध वमन्तेन ? सीघ इतो पलायसि, नोचे पलायसि गामवासीन ते आचिक्खित्वा निग्गह कारापेस्सामीति ।

एव बोधिसत्तो कूटतापम तज्जेत्वा वम्मिकमेव पाविसि । कूटतापमोपि ततो पक्कामि ।

सत्या इमं वम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा कूटतापमो अयं कुहको अहोसि । पुरिमो सीलवन्ततापमो मारिपुत्तो । गोवपण्डितो पन अहमेव भूति ।

गोधजातक ।

१. स्या०—मक्खिकखादके बहू गोधे ।

९. उभतोभट्ठजातकं

अक्खी भिन्ना पटो नट्ठोति इद सत्था वेलुवने विहरन्तो देवदत्त आरब्ध कयेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तदा किर वम्मसभाय भिक्खू कथं समुट्ठापेसु—आवुसो । सेय्ययापि नाम छ्वालात उभतो पदितं मज्जे गूयगन नेवारञ्चो कटुत्थं फरति न गामे कटुत्थं फरति, एवमेव देवदत्तो एवरूपे निय्याणिकसासने पव्वजित्वा उभतो भट्ठो उभतो परिव्राहुरो जातो गिहीपरिभोगा च परिहीनो सामञ्जात्थञ्च न परिपूरेतीति । सत्था आगन्त्वा कायनुत्थं भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति दत्ते न भिक्खवे । देवदत्तो इदानेव उभतो परिभट्ठो होति अतीतेपि परिभट्ठो अहोसियेवाति क्त्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो रुक्खदेवता हुत्वा निव्वन्ति । तदा एकस्मिं गामके वालिसिका वसन्ति । अयेको वालिसिको वलिस आदाय दहरेन पुत्तेन सद्धिं यस्मिं सोन्हे पकतियापि वालिसिका मच्छे गण्हन्ति तत्थं गन्त्वा वलिसं खिपि । वलिसो उदकपटिच्छन्ने एकस्मिं खाणुके लग्गि । वालिसिको त आकट्ठित् अमक्कोन्तो चिन्तेसि—अयं वलिसो महामच्छे लग्गो भविस्सति पुत्तक मातुसन्तिकं पेसेत्वा पटिविस्सकेहि सद्धिं कलहं कारापेमि, एव इतो न कोचि कोट्टासं पच्चासिं सतीति । सो पुत्त आह—गच्छ तात । महामच्छे नो लद्धभाव मातु आचिक्खाहि पटिविस्सकेहि किर सद्धिं कलहं करोहीति वदेहीति ।

सो पुत्त पेसेत्वा वलिसं आकट्ठित् असक्कोन्तो रज्जुच्छेदनभयेन उत्तरिसाटकं थले ठपेत्वा उदकं ओत-रित्वा मच्छलोभेन मच्छं उपधारेन्तो खाणुकेहिं पहरित्वा द्वेपि अक्खीनि भिन्दि । थले ठपितं साटकम्पिस्सं चोरो हरि । सो वेदनामत्तो हुत्वा हत्थेन अक्खीनि उप्पीलयमानो गहेत्वा उदका उत्तरित्वा कम्पमानो साटकं परियेसति ।

सापिस्सं भरिया कलहं क्त्वा कस्सवि अपच्चसिसनभावं करिस्सामीति एकस्मियेव कण्णे तालपण्णं [४०५] पिलन्धित्वा एकं अक्खि उक्खलिससिया अञ्जेत्वा कुक्कुरं अडकेनादाय पटिविस्सकधरं अगमामि । अथ न एका सहायिका एवमाह—एकस्मियेव ते कण्णे तालपण्णं पिलन्धितं एकं अक्खि अञ्जितं पियपुत्तं वियं कुक्कुरं अडकेनादाय घरतो घरं गच्छति किं उम्मत्तिकासिं जाताति ? नाहं उम्मत्तिका त्वम्पनं म अकारणेन अक्कोससिं परिभाससिं इदानीं तं गामभोजकस्स सन्तिकं गन्त्वा अट्ठकहापणे दण्डापेस्सामीति एव कलहं क्त्वा उभोपि गामभोजकस्स सन्तिकं अगमिस् । कलहे विसोवियमाने तस्सायेव मत्थके दण्डो पति । अथ न वन्धित्वा दण्डं देहीति पोथेत् आरभिस् ।

रुक्खदेवता गामे तस्सा इमं पवति अरञ्चो चस्सा पत्तिनो तं व्यसनं दिस्वा खन्धन्तरे ठिता—भो ! पुरिस ! तुय्हं उदकेपि कम्मन्तो पटुट्ठो घरेपि उभतो भट्ठोसि जातोति क्त्वा इमं गाथमाह—

अक्खी भिन्ना पटो नट्ठो सखीगेहे च भण्डनं ,

उभतो पटुट्ठकम्मन्तो उदकम्हि थलम्हि चाति ।

तत्थ—सखीगेहे च भण्डनन्ति सखी नाम सहायिका तस्सा गेहे तव भरियाय भण्डनं कतं, भण्डनं क्त्वा वन्धित्वा पोथेत्वा दण्डं दापिय्याति उभतो पटुट्ठकम्मन्तोति एव तव द्वीसुपि ठानेसु कम्मन्ता पटुट्ठा भिन्ना येव । कतरेसु द्वीसु ? उदकम्हि थलम्हि चाति अक्खिभेदेन पटनासेन च उदके कम्मन्ता पटुट्ठा, सखीगेहे भण्डनेन यत्ने कम्मन्ता पटुट्ठाति ।

सत्था इमं धम्मदेवन आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा वालिसिको देवदत्तो अहोमि । रुक्खदेवता पन अहमेवारी ।

उभतोभट्ठजातकं ।

१० काकजातकं

निचच उब्धिगहदयाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो ज्ञातत्यचरिय आरब्ध कथेसि । पच्चुप्पन्न-
वत्यु द्वादसनिपाते भद्दसालजातके आवीभवस्सति ।

अतीतदत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो काकयोनिय निव्वत्ति । अथेकदिवस रज्जो
पुरोहितो बहिनगरे नदिय नहायित्वा गन्धे विलिप्पित्वा गात्रं पित्तन्धित्वा वरवत्यनिव्वत्थो नगरं पाविसि ।
नगरद्वारतोरणे द्वे काका निसिन्ना होन्ति । तेसु एको एक आह—सम्भ ! अहं इमस्स बाह्याणस्स मत्त्यके
सरीरवलज्ज पातेस्सामीति ।

इतरो—मा ते एतं रुच्चि अयं ब्राह्मणो इम्मरो इस्परजनेन च मद्धि वेरं नाम पापकं अयं हि कुट्टो मव्वेपि
काके विना-[४०६] सेय्याति ।

न सक्का मया न कातुन्ति ।

तेनहि पञ्चायिस्समीति वत्ता इतरो काको पलायि । सो तोरगम्स हेट्ठाभागं सम्पन्ने ब्राह्मणो ओलम्बक
चारेन्तो विय तस्स मत्त्यके वच्च पानेसि । ब्राह्मणो कुञ्जित्वा काकेसु वेरं बन्धि ।

तस्मि काले एका भत्तिया वीहिकोट्टिका दासी वीहि गेहद्वारे आतपे पत्थरित्वा रक्खन्ती निसिन्नाव
निद्ध ओक्कमि । तस्सा पमादं ज्ञत्वा एको दीधलोमको एलको आगन्त्वा वीहिं खादि । सा पवुञ्जित्वा तं दिम्वा
पलापेसि । एलको दुतियम्पि ततियम्पि तस्सा तथेव निदायनकालो आगन्त्वा वीहिं खादि । सापि तं तिक्वत्तु
पलापेत्वा चिन्तेसि—अयं पुनपुनं खादन्तो उपट्ठुवीहिं खादिस्सति, बहु मे छेदो भविस्सति, इदानिस्स पुन
अनागमनकारणं करिस्सामीति । सा अलातं गहेत्वा निदायमाना विय निमीदित्वा वीहिं खादनत्थाय एलके
सम्पत्ते उट्ठाय अलातेन एलकं पहरि । लोमानि अग्निं गण्हिस्सु । सो सरीरे भायन्ते अग्निं निव्वापेस्सामीति
वेगेन गन्त्वा हत्थिसालाय समीपे एकस्सा तिरण्कट्टिया सरीरं धसि । सा पज्जलि । ततो उट्ठितजाला हत्थि-
सालं गण्हि । हत्थिसालासु भायन्तीसु हत्थिपिट्ठानि भायिस्सु । बहू हत्थी वणिगतसरीरा अहेसु । वेज्जा
अरोगे कातुं असक्कोन्ता रज्जो आरोचेसु । राजा पुरोहित आह—आवरिय ! हत्थिवेज्जा हत्थीतिकिच्छित्तु
सक्कोन्ति अपि किञ्चिभेसज्ज जानासीति ।

जानामि महाराजाति ।

किं लद्धं वट्ठतीति ?

काकवसा महाराजाति

राजा—तेनहि काके मारेत्वा वस आहरथाति आह ।

ततोपट्ठाय काके मारेत्वा वस अलभित्वा तत्थ तत्थेव रासिं करोन्ति । काकानां महाभयं उप्पज्जि ।
तदा बोधिसत्तो असीतिसहस्सकाकपरिवारो महासुसानवने वसति । अथेको काको गन्त्वा काकानां उप्पन्नं भयं
बोधिसत्तस्स आरोचेसि । सो चिन्तेसि ठपेत्वा मं अज्जो मय्हं ज्ञातकानां उप्पन्नं भयं हरितुं समत्थो नाम
नत्थि, हरिस्सामि नन्ति दसपारमियो आवज्जेत्वा मेत्तापारमिं पुरेचारिकं कत्वा एकवेगेनेव पक्खन्दित्वा विवट्ठ-
महावातपानेन पविसित्वा रज्जो आसनस्स हेट्ठा पाविसि । अयं न एको मनुस्सो गहेतुकामो अहोसि । राजा
सरणं पविट्ठो मा गण्हीति वारेसि ।

महासत्तो थोकं विस्समित्वा मेत्तापारमिं आवज्जित्वा हेट्ठासनां निक्खमित्वा राजानं आह—महाराज !
रज्जो नाम छन्दादि वसेन अगन्त्वा रज्जं कारेतुं वट्ठति । यं यं कम्मं कत्तव्वं होति सव्वं निसम्मं उपधारेत्वा
कातुं वट्ठति, यच्च कयिरमानं निप्फज्जति तदेव कातुं वट्ठति न इतरं । सचे हि राजानो यं कयिरमानं न निप्फ-
ज्जति तं करोन्ति महाजनस्स मरणभयपरियोसानं महाभयं उप्पज्जति, पुरोहितो वेरवसिको हुत्वा मुसावादं
अकासिं काकानां वसां नाम नत्थीति ।

त सुत्वा राजा पसन्नचित्तो बोधिसत्तस्म कञ्चनभट्टपीठ दापेत्वा तत्थ निसिन्नस्स पक्खन्तरानि सत-
पाकसहस्सपाकनेलेहि मक्खापेत्वा कञ्चननटके राजारह सुभोजन दापेत्वा पानीय पायेत्वा सुहित विगतदरथ
महामत्त एतदवोच—पण्डित ! त्व काकान वसा नाम नत्थीति वदमि केन कारणेन तेस वसा न होतीति ?

बोधिमतो—उमिना च इमिना च कारणेनाति सकलनिवेसन एकरव कत्वा धम्म देसेन्तो इम गाथमाह—

निच्च उब्बिग्गहदया सब्बलोकविहेसका,
तस्मा तेस वसा नत्थि काकानस्माकजातिनन्ति ।

तत्राय सङ्खेपत्थो । महाराज ! काका नाम निच्च उब्बिग्गमानसा भयप्पत्ताव विचरन्ति । सब्ब-
लोकस्स च विहेसका खत्तियादयो मनुस्सेपि इत्थिपुरिमेपि कुमारकुमारिकादयोपि विहेठेन्ता किलमेन्ताव विच-
रन्ति । तस्मा इमेहि द्वीहि कारणेहि नेम अम्हाक जातीन काकान वसा नाम नत्थि । अतीतेपि अभूत-
पुब्बा अनागतेपि न भविस्सतीति ।

एव महामत्तो इम कारण उत्तान कत्वा महाराज ! रञ्जो नाम अनिसम्मअनुपधारेत्वा कम्म न
कातव्वन्ति राजान वोवेसि ।

राजा तुस्मिन्त्वा बोधिमत्त रज्जेन पूजेसि । बोधिसत्तो रज्ज रञ्जोयेव पट्टित्वा राजान पञ्चसु
सीलेसु पतिट्ठापेन्त्वा सब्बमत्तान अभय याचि । राजा धम्मदेसन सुत्वा सब्बसत्तान अभय दत्वा काकान निवद्ध-
दान पट्टपेसि । दिवसे दिवसे तण्डुलम्मणस्स भत्त पचित्वा नानगरसेहि ओमदित्वा काकान दान दीयति । महा-
सत्तस्स पन राजभोजनमेव दीयित्थ ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा वाराणसीराजा आनन्दो अहोसि । काक-
राजा पन अहमेवाति ।

काकजातक ।

असम्पदानवगो चुद्दसमो ।

१५. ककण्टकवग्गवण्णना

१ गोधजातकं

न पापजनससेवी इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो विपक्खमेवि भिक्खु आग्गभ कथेमि । पच्चुप्पन्नवत्थु महिलामुखजातके कथितसदिसमेव ।

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो गोधयोनिय पटिमन्वि गण्हि । सो वयप्पत्तो नदीतीरे महाबिले अनेकसत्तगोधपरिवारो वास कप्पेसि । तस्स पुत्तो [४०८] गोधपिलको एकेन ककण्टकेन सद्धि सन्थव कत्वा तेन सद्धि सम्मोदमानो विहरन्तो ककण्टक परिस्सजिस्सामीति अवत्थरति । तस्स तेन सद्धि विस्सास गोधराजस्म आरोचेस् । गोधराजा पुत्तक पक्कोसापेत्वा तात । त्व अट्टाने विस्सास करोसि ककण्टका नाम नीचजातिका तेहि सद्धि विस्सासो न कत्तब्बो, सचे त्व तेन सद्धि विस्सास करिस्ससि त ककण्टक निस्साय सव्वम्पेत् गोधकुल विनास पापुणस्सति, इतो पट्टाय एतेन सद्धि विस्सास माकामीति आह ।

सो करोतियेव । बोधिसत्तो पुनपुन कथेन्नोपि तस्स तेन सद्धि विस्सास चारेत्तु अमक्कोत्तो अवस्स अम्हाक एत ककण्टक निस्साय भय उप्पज्जिस्सति, तस्मि उप्पन्ने पणायनमग्ग सम्पादेत्तु वट्टतीति एकेन पस्सेनेव वातविल कारापेमि । पुत्तोपिस्स अनुक्कमेन महामरीरो अट्टोमि । ककण्टको पन पुरिमप्पमाग्गोयेव । इत्तो ककण्टक परिस्सजिस्सामीति अन्तरन्तरा अवत्थरनेव । ककण्टकस्म पव्वनकूटेन अवत्थरणकारातो विय होति । सो किलमन्तो चित्तेसि—पचाय अञ्जानि कतिपयानि दिवसानि म एव पग्गिस्सजिस्सति जीवित मे नत्थि एकेन लुङ्केन सद्धि एकतो हुत्वा इम गोधकुल विनासेस्सामीति ।

अथेकदिवस निदाघमेघे वट्ठे वम्मिकमक्खिका उट्ठहिस्सु ततो ततो गोधा निक्खमित्वा मक्खिकायो खादन्ति । एको गोधलुङ्को गोधबिल भिन्दनत्थाय कुडाल गहेत्वा सुनखेहि सद्धि अरञ्ज पाविसि । ककण्टको त दिस्वा अज्ज अत्तनो मनोरथ पूरेस्सामीति उपमकमित्वा अविदूरे निपज्जित्वा—भो पुरिस । कस्मा अरञ्जे चरसीति पुच्छि । सो गोधान अत्थायाति आह । अह अनेकसतान गोधान आसय जानामि, अग्गि च पलाल च आदाय एहीति त तत्थ नेत्वा इमस्मि ठाने पलाल पक्खिपित्वा अग्गि दत्वा धूम कत्वा समन्ता सुनखे ठपेत्वा सय महामुग्गर गहेत्वा निक्खन्तनिक्खन्ता गोधा पहरित्वा मारेत्वा रासि करोहीति । एव च पन वत्वा अज्ज पच्चामित्तस्स पिट्ठि पस्सिस्सामीति एकस्मि ठाने सीस उक्खिपित्वा निपज्जि । लुङ्कोपि पलालधूम अकासि । धूमो बिल पाविसि । गोधा धूमन्धा मरणभयतज्जिता निक्खमित्वा पलायितु आरब्धा । लुङ्को निक्खन्तनिक्खन्त पहरित्वा मारेसि । तस्स हत्थतो मुत्ता मुनखा गण्हिस्सु । गोधान महाविनासो उप्पज्जि ।

बोधिसत्तो ककण्टक निस्साय भय उप्पन्नन्ति ज्ञत्वा पापपुरिसससग्गो नाम न कत्तब्बो पापे निस्साय हि सुख नाम नत्थि । एकस्स पापककण्टकस्स वसेन एत्तिकान गोधान विनासो जातोति वातविलेन पलायन्तो इम गाथमाह—[४०९]

न पापजनससेवी अञ्चन्तसुखमेधति,

गोधाकुल ककण्टाव कलि पापेति अत्तानन्ति ।

तत्राय सुखेपत्थो । पापजनससेवी पुग्गलो अञ्चन्तसुख एकन्तसुख निरन्तर सुख नाम न एधति न पटिलभति, यथा कि ? गोधाकुल ककण्टाव यथा ककण्टकतो गोधाकुल सुख न लभि । एव पापजनससेवी सुख न लभति । पापजन पत्त सेवन्तो एकन्तेनेव कलि पापेति अत्तान कलि बुच्चति विनासो, एकन्तेनेव पापसेवी अत्तान च अञ्जे च अत्तना सद्धि वसन्ते विनाम पापेतीति ।

पालियम्पन फल पापेतीति^१ लिखन्ति । न व्यञ्जन अट्ठकथाय नत्थि । अत्थोपिस्स न युज्जति, तस्मा यथावुत्तमेव गहेत्तव्व ।

सत्था इम वम्मदेमन आहरित्वा जातक समोधानेमि । तदा ककण्टको देवदत्तो अहोमि, बोधिमत-पुत्तो अनोवादकगोधपिलको विपक्खसेवी भिक्खु अहोसि । गोधराजा पन अहमेवाति ।

गोधजातक ।

१ स्था०— कलि पापेय्याति ।

२ सिगालजातकं

एत हि ते दुराजानन्ति इद सत्था वंत्तुवने विहरन्तो देवदत्तस्स वधाय परिसक्कन आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

धम्मपसभाय हि भिक्खून कथ सुत्वा सत्था न भिक्खवे । देवदत्तो इदानीं मय्ह वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्कियेव, न च म मारेत् असक्खि, सयमेव पन किलन्तोति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सिगालयोनिय निव्वत्तिवा सिगालराजा हुत्वा मिगालगणपरिवुतो सुसानवने विहामि । तेन समयेन राजगहे उस्सवो अहोसि । येभ्य्येन मनुस्सा सुर पिवन्ति, मुराच्छणो येव किर सो अयेत्थ मम्बहुला वुत्ता बहु सुरञ्च मसञ्च आहरापेत्वा मण्डितपसाधिता गायित्वा सुर पिवन्ति मस च खादन्ति । तेम पठमयामावसाने मस खीयि, सुरा पन बहुकाव । अथेको मसखण्ड देहीति आह । मस खीणन्ति च वुत्ते मयि ठिते मसक्खयो नाम अत्थीति वत्वा आमकसुसाने मतमनुस्समसखादनत्थाय आगत-सिगाले मारेत्वा मम आहरिस्सामीति मुग्गर गहेत्वा निद्धमनमग्गेन नगरा निक्खमित्वा सुसान गन्त्वा मुग्गर गहेत्वा मतको विय उत्तानोव निपज्जि । तस्मि खणो बोधिसत्तो सिगालगणपरिवुतो तत्थ गतो त दिस्वा नाय मतकोति जत्वापि मुटुतर उपपरिक्खिस्सामीति तस्स अधोवातेन गन्त्वा [४११] सरीरगन्ध घायित्वा तत्ततो चस्स अमतकभाव जत्वा लज्जापेत्वा त उय्योजेस्सामीति गन्त्वा मुग्गरकोटिय डसित्वा आकड्ढि । धुत्तो मुग्गर न विजहि । उपसकमन्तम्पि न ओलोकेन्तो पुन गाल्हतर अगहेसि । बोधिसत्तो पटिक्कमित्वा भो । पुरिस ! सचे त्व मतको भवेय्यासि न मयि मुग्गर आकड्ढन्ते गाल्हतर गण्हेय्यासि इमिना कारणेन तव मतक-भावो वा अमतकभावो वा दुज्जानोति वत्वा इम गाथमाह —

एत हि ते दुराजान य सेसि मतसायिक,

यस्स ते कड्ढमानस्स हत्था दण्डो न मुच्चतीति ।

तत्थ—एत हि ते दुराजानन्ति एत कारण तव दुविज्जेय्य । य सेसि मतसायिकन्ति येन कारणेन त्व मतसायिक सेसि मतको विय हुत्वा सयसि । यस्स ते कड्ढमानस्साति यस्स तव दण्डकोटिय गहेत्वा कड्ढिय-मानस्स हत्थतो दण्डो न मुच्चति सो पन त्व तत्ततो मतको नाम न होसीति ।

एव वुत्ते सो धुत्तो अय मम अमतकभाव जानातीति उट्ठाय दण्ड खिपि । दण्डो विरज्झि । धुत्तो गच्छ विरद्धो दानिसि मयाति आह । बोधिसत्तो निवत्तिवा भो । पुरिस ! म विरज्झन्तोपि त्व अट्ठ महानिरये सोलस उस्सदनिरये अविरद्धोयेवासीति वत्वा पक्कामि । धुत्तो किञ्चि अलभित्वा सुसाना निक्खमित्वा परि-खाय नहायित्वा आगतमग्गेनेव नगर पाविसि ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा धुत्तो देवदत्तो अहोमि, सिगालराजा पन अहमेवाति ।

सिगालजातक ।

३ विरोचनजातकं

लसी च ते निष्कलिताति इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो देवदत्तस्स गयासीसे सुगतालयस्स दस्सितभाव आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

देवदत्तो हि अन्तरहितज्झानो लाभसक्कारपरिहीनो अत्थेस उपायोति चिन्नेत्वा सत्थार पच्चवत्थूनि याचित्वा अलभमानो द्विज अगगसावकान सद्धिविहारिके अधुनापव्वजिते धम्मविनयम्हि अकोविदे भिक्खू गहेत्वा गयासीस गन्त्वा सङ्घ भिन्दित्वा एकसीमाय आवेणिसङ्घकम्ममनि अकासि ।

सत्था तेस भिक्खून ज्ञाणपरिपाककाल ज्ञत्वा द्वे अगगसावके पेसेसि । ते दिस्वा देवदत्तो तुट्ठमानसो रत्ति धम्म देसयमानो बुद्धलीलूह करिस्सामीति सुगतालय दस्सेन्तो विगतथीनमिद्धो खो आवुमो सारिपुत्त । भिक्खुसङ्घो पटिभातु त भिक्खून धम्मीकथा पिट्ठि मे आगिलायति, तमह आयमिस्सामीति वत्वा निद् उपगतो । द्वे अगगसावका तेस भिक्खून धम्म देसेत्वा मग्गफलेहि पवोवेत्वा सव्वे आदाय वेलुवनमेव पच्चागमिसु । [४१२]

कोकालिको विहार तुच्छ दिस्वा देवदत्तम् सन्तिक गन्त्वा आवुमो देवदत्त । पस्सि ते भिन्दित्वा द्वे अगगसावका विहार तुच्छ कत्वा गता, त्व पन निदायसियेवाति वत्वा उत्तगसट्ठगमस्स अपनेत्वा भित्तिपि पिट्ठिकण्टक फस्सन्तो विय पण्हिया न हृदये पहरि । तावदेवम्स मुखतो लोहित उग्गञ्छि । सो ततोपट्टाय गिलानो अहोसि ।

सत्था थेर पुच्छि—सारिपुत्त । तुम्हाक गतकाले देवदत्तो कि अकासीति ।

भन्ते । देवदत्तो अम्हे दिस्वा बुद्धलीलूह करिस्सामीति सुगतालय दस्सेत्वा महाविनास पत्तोति ।

सत्था न खो सारिपुत्त । देवदत्तो इदानेव मम अनुकरोन्तो विनास पत्तो पुब्बेपि पत्तोयेवाति वत्वा थेरेन याचितो अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो केसरमीहो हुत्वा हिमवन्तप्पदेसे कञ्चनगुहाय वास कप्पेसि । सो एकदिवस कञ्चनगुहाय निक्खमित्वा विजम्भित्वा चतुदिस ओलोकेत्वा सीहनाद नदित्वा गोचराय पक्कन्तो महामहिस्स वधित्वा वरमस खादित्वा एक सर ओतरित्वा मरिदवण्णम्स उदकस्स कुच्छ पूरेत्वा गुह सन्वाय पायासि । अयेको सिगालो गोचरपम्पुनो सहसाव सीह दिस्वा पलायितु अमक्कन्तो सीहस्स पुरतो पादेसु पतित्वा निगज्जि । कि जम्बुकाति वुत्ते अह ते मामि । पादे उपट्टातुकामोति आह । सीहो साधु एहि म उपट्टह वरममानि त खादापेस्सामीति वत्वा सिगाल आदाय कञ्चनगुह अगमासि । सिगालो ततोपट्टाय सीहविधास मम खादति । मो कतिपाहस्सेव युत्तलसरीगे अहोसि । अथ न एकदिवस गुहाय निपन्न-कोव सीहो आह—गच्छ जम्बुक । पव्वतसिखरे ठत्वा पव्वतपादे सञ्चरतेसु हत्थिअस्समहिंसादीस यस्स मस खादितुकामोसि त ओलोकेत्वा आगन्त्वा असुकमस खादितुकामोम्हीति वत्वा म वन्दित्वा विरोच सामीति वद, अह त ववित्वा मस खादित्वा तुय्हम्पि दस्सामीति ।

सिगालो पव्वतसिखर अभिरुहित्वा नानप्पकारे मिगे ओलोकेत्वा यस्सेव मस खादितुकामो होति कञ्चन-गुह पविसित्वा तमेव सीहस्स आरोचेत्वा पादेसु पतित्वा विरोच सामीति वदति । सीहोवेगेन पक्खन्दित्वा सचेपि मत्तवरवारणो होति । तत्थेव न जीवितम्पव पापेत्वा मयम्पि वरमस खादति । सिगालस्सापि देति सिगालो कुच्छपूर मस खादित्वा गुह पविसित्वा निदायति । सो गच्छन्ते गच्छन्ते काले मान वड्ढेसि—अहम्पि चतुप्पदोव कि कारणा दिवसे दिवसे परेहि पोसियमानो विहरामि उतो पट्टाय अहम्पि हत्थिआदयो पहरित्वा मस खादिस्सामीति । सीहोपि मिगराजा विरोचसामीति वृत्तमेव पद निस्साय वारणो वधेति, अहम्पि सीहेन विरोच जम्बुकाति म वदापेत्वा एक वरवारण वधित्वा मस खादिस्सामीति ।

सो सीह [४१३] उपमकमित्या एनदवोच—सामि । मया दीधरत्त तुम्हेहि वधितान वरवारणान मस खादित, अहम्पि एक वारण पहरित्वा मस खादितुकामो, तुम्हेहि निपन्नट्टाने कञ्चनगुहाय निपज्जिस्सामि, तुम्हे पव्वतपादे विचरन्त वरवारण ओलोकेत्वा मम सन्तिक आगन्त्वा विरोच जम्बुकाति वदेथ, एतकमत्तम्पि मच्छेर मा करित्थाति ।

अथ न सीहो आह—न त्व जम्बुक । वारणे वधितु समत्थो । सिगालकुले उप्पन्नो वारण पहरित्वा मस खादनसमत्थो सिगालो नाम लोके नत्थि मा ते एत रुच्चि । मया वधितवरवारणानञ्जोव मस खादित्वा वसस्सूति ।

सो एव बुत्तेपि ओरमित्तु न इच्छि । पुनप्पुन याचियेव । सीहो त निवारेतु असक्कोन्तो सम्पटिच्छित्वा तेनहि मम वसनट्टान पविसित्वा निपज्जाति जम्बुक कञ्चनगुहाय निपज्जापेत्वा पव्वतपादे मत्तवरवारण ओलोकेत्वा गुहाद्वार गन्त्वा विरोच जम्बुकाति आह । सिगालो कञ्चनगुहाय निक्खमित्वा विजम्भित्वा चतुद्दिस् ओतोकेत्वा तिक्खत्तु वस्सित्वा मत्तवरवारणस्स कुम्भे पतिस्सामीति विरज्जित्वा पादमूले पति । वारणो दन्निखणपाद उक्खिपित्वा तस्स सीस अक्कमि । सीसट्ठीनि चुण्णविचुण्णानि अहेसु । अथस्स सरीर वारणो पादेन मङ्घरित्वा रासि कत्वा उपरि लण्ड पातेत्वा कुञ्चनाद नदन्तो अरञ्ज पाविसि । बोधिसत्तो इम पत्ति दिम्वा इदानि विरोच जम्बुकाति वत्वा इम गाथमाह —

नसी च ते निष्फलिता मत्थको च विदालितो,
सब्बा ते फासुका भग्गा अज्ज खो त्व विरोचसीति ।

तत्थ—लसीति मत्थलुङ्गा । निष्फलिताति निक्खन्ता ।

बोधिसत्तो इम गाथ वत्वा यावतायुक् ठत्वा यथाकम्म गतो । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि ।

तदा सिगालो देवदत्तो अहोसि । सीहो पन अहमेवाति ।

विरोचनजातक ।

४. नङ्गुट्ठजातकं

बहुम्पेत असग्भिजातवेदाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो आजीवकान् मिच्छातप आरब्ध कयेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तदा किर आजीवका जेतवनपिट्ठिय नानपकार मिच्छातप चरन्ति । सम्बहुला भिक्खू तेस उक्कुटिकप्प-
धानवग्गुलिवतकण्टकापस्सयपञ्चतापनपनादिभेद मिच्छातप दिस्वा भगवन्त पुच्छिमु—अत्थि नुखो भन्ते ।
इम मिच्छातप निस्साय काचि वड्ढीति ।

सत्था न भिक्खवे ! एवरूप मिच्छातप निस्साय कुसल वा वड्ढी वा अत्थि । पुब्बे पण्डिता एवरूप
तप निस्साय कुसल वा वड्ढी वा भविस्सतीति [४१३] सञ्जाय जातग्गि गहेत्वा अरञ्ज पविसित्वा अग्नि-
जुहनादिवसेन किञ्चि वड्ढि अपस्सन्ता अग्नि उदकेन निव्वापेत्वा कसिणपरिक्कम्म कत्वा अभिञ्जा च समा-
पत्तियो च निव्वत्तेत्वा ब्रह्मलोकपरायणा अहेसुन्ति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निव्वन्ति । तम्म जातदिवसे
मातापितरो जातग्गि गहेत्वा ठपेसु । अथ न सोलसवस्मकाले एतदवोचु—मय ते पुत्त ! जातदिवसे अग्नि
गण्हिम्ह सचेसि अगार अञ्जावसितुकामो तयो वेदे उग्गण्ह, अथ ब्रह्मलोक गन्तुकामो अग्नि गहेत्वा अरञ्ज
पविसित्वा अग्नि परिचरन्तो महाब्रह्मान आराधेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो होहीति ।

सो न मय्ह अगारेनत्थोति अग्नि गहेत्वा अरञ्ज पविसित्वा अस्समपद मापेत्वा अग्नि परिचरन्तो
अरञ्जे विहासि । सो एकदिवस पच्चन्तगामके गोदक्खिण लभित्वा त गोरा अस्समपद नेत्वा चिन्तेसि अग्नि-
भगवन्त गोमस खादापेस्सामीति । अथस्स एतदहोसि—इध लोण नत्थि, अग्निभगवा अलोण खादितु न सक्खि-
स्सति, गामतो लोण आहरित्वा अग्निभगवन्त सलोणक खादापेस्सामीति । सो त तत्थेव वन्धित्वा लोणत्थाय
गाम अगमासि ।

तस्मि गते सम्बहुला लुट्ठका त ठान आगता गोरा दिस्वा ववित्वा मस पचित्वा खादित्वा नङ्गुट्ठञ्च
जडधञ्च चम्मञ्च तत्थेव छड्ढेत्वा अवसेसमस आदाय अगमसु ।

ब्राह्मणो आगन्त्वा नङ्गुट्ठादिमत्तमेव दिस्वा चिन्तेसि—अय अग्निभगवा अत्तनो सन्तकम्पि रक्खितु
न सक्कोति, म पन कदा रक्खिस्सति ? इमिना अग्निपरिहरणेन निरत्यकेन भवित्त्व नत्थि इतोनिदाना कुसल
वा वड्ढी वाति । सो अग्निपरिचरियाय विगतच्छन्दो हम्भो ! अग्निभगवा ! त्व अत्तनेगेपि सन्तक रक्खितु
असक्कोन्तो म कदा रक्खिस्ससि ? भस नत्थि एत्तेकेनपि तुस्साहीति नङ्गुट्ठादीन् अग्निमिह पक्खिपन्तो इम
गाथमाह —

बहुम्पेत असग्भि ! जातवेद ! य त बालधिनाभिपूजयाम,

मसारहस्स नत्थज्ज मस नङ्गुट्ठम्पि भव पटिगहातूति ।

तत्थ—बहुम्पेतन्ति एत्तकम्पि बहु । असग्भीति असप्पुरिस ! असाधजातिक ! जातवेदाति
अग्नि आलपति । अग्नि हि जातमत्तोव वेदिग्रति जायति पाकटो होति तस्मा जातवेदोति वुच्चति । य त
बालधिनाभिपूजयामाति य अज्ज मय अत्तनोपि सन्तक रक्खितु असमत्थ भवन्त बालधिना अभिपूजयाम
एतम्पि ते बहुमेवाति दस्सेति । मसारहस्साति मसारहस्स तुय्ह नत्थि अज्जमस । नङ्गुट्ठम्पि भव पटि-
गहातूति अत्तनो सन्तक रक्खितु असक्कोन्तो भव इम सखुरजडधचम्म नङ्गुट्ठम्पि चे पत्तिगण्हातूति [४१४]

एव वत्वा महासत्तो अग्नि उदकेन निव्वापेत्वा इसिपब्बज्ज पव्वजित्वा अभिञ्जा च समापत्तियो
च निव्वत्तेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । निव्वुतग्गिता-
पसो अहमेव तेन समयेनाति ।

नङ्गुट्ठजातक ।

५. राधजातकं

न त्व राध ! विजानासीति इदं सत्या—जेतवने विहरन्तो पुराणदुतियिकापलोभन आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

पञ्चपन्नवत्थु इन्द्रियजातके आवीर्भविस्सति । सत्या पन त भिक्खु आमन्तेत्वा—भिक्खु ! मातु-
गामा नाम अरक्खिया आरक्ख ठपेत्वा रक्खन्तापि ता रक्खित् न सक्कोन्ति त्वम्पि पुब्बे एत आरक्ख ठपेत्वा
रक्खन्तोपि रक्खित् न्नासरक्खि इदानीं कथं रक्खिस्ससीति वत्वा अतीन आहरि —

अतीतवत्थु

अतीने वाराणमिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सुकयोनिय निव्वत्ति । कामिरट्ठे एको ब्राह्मणो
बोधिसत्तञ्च कण्ठिदुभानञ्चस्स पुत्तद्वाने ठपेत्वा पोसेसि । तेसु बोधिसत्तस्स पोट्टपादोति नाम अहोसि । इत-
रस्स रावोति । तस्म पन ब्राह्मणस्म भरिया अनाचारो होति दुस्ससीला । सो वोहारत्थाय गच्छन्तो उभोपि
भातरो आह—नाता ! सचे वो माता ब्राह्मणी आनाचार आचरति वारेय्याय नन्ति ।

बोधिसत्तो आह—मायु तान ! वारेतु सक्कोन्ता वारेय्याम, असक्कोन्ता तुण्ही भविस्सामाति ।

एव ब्राह्मणो ब्राह्मणि सुकान नीयादेत्वा वोहारत्थाय गतो । तस्स पन गतदिवसतो पट्टाय ब्राह्मणी
अतिचरित् आरद्धा । पविमन्तानञ्च निक्खमन्तानञ्च अन्तो नत्थि । तस्स किरिय दिस्वा राधो बोधिसत्त
आह—भातिक ! अम्हाक पिता सचे वो माता अनाचार आचरति वारेय्याथाति वत्वा गतो, इदानीचेसा
अनाचार आचरति वारेम नन्ति ।

बोधिसत्तो—तात ! त्व अत्तनो अव्यत्तताय बालभावेन एव वदेसि, मातुगाम नाम उक्खिपित्वा
चरन्तापि रक्खित् न सक्कोन्ति । य कम्म कातु न सक्का न त कातु वट्ठीति इमं गाथमाह —

न त्व राध ! विजानासि अड्ढरत्ते अनागते,
अव्यायत पिलपसि विरत्ता कोसियायनेति ।

तत्थ—न त्व राध ! विजानासि अड्ढरत्ते अनागतेति तात ! राध ! त्व न जानासि अड्ढरत्ते
अनागते पठमयामेयेव एत्तका जना आगता इदानीं को जानाति कित्तापि आगमिस्सन्ति ? अव्यायत विल-
पसीति त्व अव्यत्तविलाप विलपसि । विरत्ता कोसि [४१५] यायनेति माता नो कोसियायनी ब्राह्मणी विरत्ता
अम्हाक पितरि निप्पेमा जाता सच्चस्सा तस्मिं सिनेहो वा पेमं वा भवेय्य न एवरूप अनाचार करेय्याति इममत्थ
एतेहि व्यञ्जनेहि पकासेसि ।

एव पकासेत्वा च पन ब्राह्मणिया सद्धि रावस्स वत्तु नादासि । सापि याव ब्राह्मणस्स अनागमना
यथारुचिया विचरि ब्राह्मणो आगन्त्वा पोट्टपाद पुच्छि—तात ! कीदसी ते माताति । बोधिसत्तो ब्राह्म-
णस्स सच्च यथाभूतं कथेत्वा किं ते तात ! एवरूपाय दुस्सीलायाति च वत्वा तात ! अम्हेहि मातुया दोसस्स
कथितकालतो पट्टाय न सक्का इव वसितुन्ति ब्राह्मणस्स पादे वन्दित्वा सद्धि राधेन उप्पतित्वा अरञ्ज
अगमासि ।

सत्या इमं वम्मदेसन आहरित्वा चत्तारि सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्खु
सोत्तापत्तिकले पत्तिट्ठहि । तदा पन ब्राह्मणो च ब्राह्मणी च एतेयेव द्वे जना अहेसु । रावो आनन्दो । पोट्ट-
पादो पन अहमेवाति ।

राधजातक ।

६ काकजातकं

अपि नु हनुका सन्ताति इद सत्था—जेतवने विहरन्तो सम्बहुले महल्लके भिक्खू आरब्ध कयेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

ते किर गिहीकाले सावत्थिय कुटुम्बिका अड्ढा महद्धना अञ्जामञ्ज सहायका एकतो हुत्वा पुञ्जानि करोन्ता सत्थु धम्मदेसन सुत्वा मय महल्लका कि नो घरावासेन सत्थु सन्तिके रमणीये बुद्धसासने पव्वजित्वा दुक्खस्सन्त करिस्सामाति सब्ब सापतेय्य पुत्तधीतादीन दत्त्वा अस्सुमुख जातिसड्ध पहाय सत्थार पव्वज्ज याचित्वा पव्वजिसु । पव्वजित्वा च पन पव्वज्जानुरूप समणवम्म न करिस्सु, महल्लकभावेन वम्मम्पि न परियापुरिस्सु गिहीकाले विय पव्वजितकालेपि विहारपरियन्ते पण्णसाल कारेत्वा एकतोव वसिस्सु । पिण्डाय चरन्तापि अञ्जत्थ अगन्त्वा भेभुय्येन अत्तनो पुत्तदारस्सेव गेह गन्त्वा भुञ्जिस्सु । तेसु एकस्म पुराणदुत्तियिका सध्वे-सम्पि महल्लकत्थेरा उपकारा अहोमि । तस्मा सेमापि अत्तना लद्ध आहार गहेत्वा तस्मा येव गेहे निसीदित्वा भुञ्जन्ति । सापि तेस यथासन्निहित सूपव्यञ्जन देति । सा अञ्जत्तरेन आवाधेन फट्ठा कालमकासि । अय ते महल्लकत्थेरा विहार गन्त्वा अञ्जामञ्ज गीवाम् गहेत्वा मधुरहत्थरमा उपामिका कालकताति विहारपच्चन्ते रोदन्ता विचरिस्सु । तेस सद् सुत्वा इतोचितो च भिक्खु सन्निपतित्वा—आवुसो ! कम्मा रोदथाति पुच्छिस्सु ।

ते—अम्हाक सहायस्स पुराणदुत्तियिका मधुरहत्थरसा कालकता [४१६], अम्हाक अतिविद्य उप-कारा इदानि कृतो तथारूपि लभिस्साम, इमिना कारणेन रोदिम्हाति आहसु ।

तेस त विप्पकार दिस्वा भिक्खू धम्मसभाय कथ समुट्ठापेसु—आवुसो ! इमिना नाम कारणेन महल्ल-कत्थेरा अञ्जामञ्ज गीवाय गहेत्वा विहारपच्चन्ते रोदन्ता विचरन्तीति सत्था आगन्त्वा कायन्तुथ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निपन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे । इदानेवेते तस्सा कालकिरियाय रोदन्ता विचरन्ति, पुव्वेपेते इम काकयोनि य निव्वत्तित्वा समुद्दे मत निस्साय समुद्दा उदक उस्सिञ्चित्वा एत नीहरिस्सामाति वायमन्ता पण्डिते निस्साय जीवित लभिसूति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो समुद्देवता हुत्वा निव्वत्ति । अथेको काको अत्तनो भरिय काकि आदाय गोचर परियसमानो समुद्दीर अगमासि । तस्मि काले मनुस्सा समुद्दीरे खीरपायासमच्छ-मससुरादीहि नागवलिकम कत्वा पक्कमिस्सु । काको वलिकम्मट्टान गन्त्वा खीरादीनि दिस्वा सद्धि काकिया खीरपायासमच्छमसादीनि परिभुञ्जित्वा बहु सुर पिबि । ते उभोपि सुरामदमत्ता समुद्दील कीलि-स्सामाति वेलन्ते निसीदित्वा नहायित् आरभिस्सु । अथेका ऊमि आगन्त्वा काकि गहेत्वा समुद् पवेसेसि । तमेको मच्छो मस खादित्वा अज्जोहरि । काको भरिया मे मताति रोदि परिदेवि ।

अथस्स परिदेवनसद् सुत्वा बहू काका सन्निपतित्वा—कि कारणा रोदसीति पुच्छिस्सु । सहायिका वो वेलन्ते नहायमाना ऊमिया हटाति ।

ते सब्बेपि एकरव रवन्ता रोदिस्सु । अथ नेस एतदहोसि इम समुद्दीदक नाम अम्हाक कि पवोति ? उदक उस्सिञ्चित्वा समुद् तुच्छ कत्वा सहायिक नीहरिस्सामाति । ते मुख पूरेत्वा उदक बहि छड्डन्ति । लोग्गुक्केन च गले सुस्समाने उट्ठायुट्ठाय थल गन्त्वा विस्समन्ति । ते हनुसु किलन्तेसु मुखेसु सुखन्तेसु अक्खिस्सु रत्तेसु दीना किलन्ता हुत्वा अञ्जामञ्ज आमन्तेत्वा—अम्भो ! मय समुद्दा उदक गहेत्वा बहि पातेम गहितगहितट्टान पुन उदकेन पूरेति समुद् तुच्छ कान् न सक्खिस्सामाति वत्वा इम गाथमाहसु —

७. पुष्करत्तजातकं

नयिद दुक्ख अदु दुक्खन्ति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक उक्कण्ठितभिक्षु आरम्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सो हि भगवता सच्च किर त्व भिक्षु ! उक्कण्ठितोति वुत्ते सच्चन्ति वत्ता केन उक्कण्ठापितोसीति च पुट्ठो पुराणदुत्तियिकायाति वत्ता मधुरहत्थरसिका भन्ते ! सा इत्थी न सक्कोमि न विना वसितुन्ति आह । अथ न सत्था एसा ते भिक्षु ! अन्तथकारिका पुब्बेपि त्व एन निस्साय सूले उत्तामितो एतञ्जो व परिदेवमानो काल कत्वा निरये निव्वत्तो, इदानी त कस्मा पुन पत्थेसीति वत्ता अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोविसत्तो आकासट्टदेवना अहोसि । अथ बाराणसिय कत्तिक-रत्तिवारच्छणो सम्पत्तो होति । नगर देवनगर विय अलङ्कारिस् । सब्बो जनो छरणकीलानिस्सितो अहोसि । एकस्स पन दुग्गतमनुस्सस्स एकमेव घनसाटकयुग अहोमि । सो त सुद्योत वोवापेत्वा ओभञ्जापेत्वा सतवलिक सहस्सवलिक कारेत्वा ठपेसि ।

अथ न भरिया एवमाह—इच्छामह सामि ! कुसुम्भरत्त निवासेत्वा एक पारुपित्वा तव कण्ठे लगा कत्तिकरत्तिवार चरितुन्ति ।

भद्दे ! कुतो अम्हाक दलिदान कुसुम्भ ? सुद्धवत्थ निवासेत्वा कीलाहीति ।

कुसुम्भरत्त अलभमाना छरणकील न कीलिस्सामि, त्व अञ्ज इत्थि गहेत्वा कीलस्सूति ।

भद्दे ! कि म पीलेसि ? कुतो अम्हाक कुसुम्भन्ति ?

सामि ! पुरिसस्स इच्छाय सति कि नाम नत्थि । ननु रञ्जो कुसुम्भवत्थुस्मि बहु कुसुम्भन्ति ?

भद्दे ! त ठान रक्खसपरिगहीतपोक्खरणीसदिस वलवा रक्खा, न सक्का उपसड्कमितु, मा ते एत रुच्चि यथालङ्घनेव तुस्सस्सूति ।

सामि ! रत्तिभागे अन्धकारे सति पुरिसस्स अगमनीयद्वान नाम अत्थीति^१ ?

इति सो ताय पुनप्पुन कथेन्तिया किलेसवसेन वचन गहेत्वा होतु भद्दे ! मा चिन्त [४१८] यित्थाति त समस्सासेत्वा रत्तिभागे जीवित परिच्चजित्वा नगरा निक्खमित्वा रञ्जो कुसुम्भवत्थु गन्वा वति मद्धित्वा अन्तोवत्थु पाविसि । आरक्खमनुस्सा वतिसद् सुत्वा चोरो चोरोति परिवारेत्वा गहेत्वा परिभासित्वा कोट्टेत्वा बन्धित्वा पभाताय रत्तिया रञ्जो दस्सेसु । राजा गच्छथ न सूले उत्तासेथाति आह । अथ न पच्छाबाह बन्धित्वा वज्जभेरिया वज्जमानाय नगरा निक्खमापेत्वा सूले उत्तासेसु । बलववेदना वत्तन्ति काका सीसे निलीयित्वा करायग्गसदिसेहि तुण्डेहि अक्खीनि विज्जन्ति । सो तथारूपमि दुक्ख अमनसि करित्वा तमेव इत्थि अनुस्सरित्वा ताय नामम्हि घनपुष्करत्तनिवत्थाय कण्ठे आसत्त बाहुयुगलाय सद्धि कत्तिकरत्तिवारतो परिहीनोति चिन्तेत्वा इम गाथमाह —

नयिद दुक्ख अदु दुक्ख य म तुदति वायसो,

य सामा पुष्करत्तेन कत्तिक नानुभोस्सतीति ।

तत्थ—नयिद दुक्ख अदु दुक्ख य म तुदति वायसोति यञ्च इद सूले लग्नपच्चय कायिकचेतसिकदुक्ख यञ्च लोहमयेहि विय तुण्डेहि वायसो तुदति इद सब्बमि मय्ह न दुक्ख अदु दुक्ख एतयेव पन मे दुक्खन्ति अत्थो । कतर ? य सामा पुष्करत्तेन कत्तिक नानुभोस्सतीति य सा पियट्ठगुसामा मम भरिया एक कुसुम्भरत्त

निवासेत्वा एक पारुषित्वा एव घनपुष्परत्नेन वत्थयुगेन आच्छन्ना म कण्ठे गृहेत्वा कत्तिकरत्तिवार नानुभवि-
स्सति इमं मय्हं दुक्खं, एतदेव हि मं वाधतीति ।

सो एव मातुगाम आरब्ध विप्लवपन्तोयेव कालं कत्वा निरये निव्वत्ति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा जयम्पत्तिका इदानीं जयम्पत्तिका ।
तत् कारणं पच्चक्खं कत्वा ठिना आकासद्वेवता पनं अहमेवाति ।

पुष्परत्नजातकं ।

८. सिगालजातकं

नाह पुन न च पुनस्ति इद सत्था जेनवने विहरन्तो किलेमनिग्गट् आरम्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सावत्थिय किर पच्चसतमत्ता सहायका महाविभवा मेढुपुत्ता सत्थु धम्मदेसन सुत्वा मामने उर दत्त्वा पव्वजित्वा जेतवने अन्तोकोटिसन्थारे विहरिस्सु । अथेकदिवस तेस अड्ढरत्तसमये किलेसनिस्सितो सकप्पो उप्पज्जि । ते उक्कण्ठित्वा अत्तना जहित्तिलेसे पुन गण्हितु चित्त उप्पादयिस्सु । अथ सत्था अड्ढरत्तसमनन्तरे सब्बञ्चुत्तञ्जाणदण्डदीपिक उक्खिपित्वा कतराय नुवो रत्तिया जेतवने भिक्खू विहरन्तीति अज्झासय ओलो-केन्तो तेस भिक्खून् अन्नन्तरे कामरागसकप्पस्स उप्पन्नभाव अज्झासि । सत्था च नाम एकपुत्तिका इत्थी अत्तनो पुत्त विय एकचक्खुको [४१६] पुगिस्सो चक्खु निप्प अत्तनो सावके रक्खति । पुव्वण्हादिमु यस्मि यस्मि समये तेस किलेसा उप्पज्जन्ति ते तेस किलेमे ततो पर वड्ढत्तु अदत्त्वा तस्मि तस्मियेव समये निग्गण्हाति । तेनस्स एतदहोसि, अय च चक्खवत्तिरज्झा अन्नोनगरेयेव चोगान उप्पन्नकालो विय वत्तनि इदानेव तेस धम्मदेसन कत्वा ते किलेसे निग्गण्हित्वा अरहत्त दम्सामीनि । सो सुग्गभिगन्वकुटितो निग्गामित्वा मधुग्गस्मरेन आनन्दाति आयस्सन्त धम्मभण्डागारिक आनन्दत्थेरे आमन्तेमि । थेरा वि भन्तेति आगन्त्वा वन्दित्वा अट्ठामि । आनन्द । यत्तका भिक्खू अन्तोकोटिसन्थारे विहरन्ति सव्वेव गन्धकुटिपरिवेणे सन्निपातेहीति । एव किग्गस्स अहोसि सच्चाह तेयेव पच्चसते भिक्खू पक्कोसापेस्सामि सत्थारा ना अन्नन्तरे किलेमान उप्पन्नभावो जानोति सविग्गमानसा धम्मदेसन पटिच्छित्तु न सक्खिस्सतीति । तस्मा सव्वे सन्निपातेहीति आह । तेरो साधु भन्तेति अवापुरण आदाय परिवेणेन परिवेण आहिण्डित्वा सव्वे भिक्खू गन्धकुटिपरिवेणे सन्निपातेत्वा बुद्धासन पज्जापेसि । सत्था पल्लडक आभुजित्वा उज्जु काय परिधाय सिलापठविय पतिट्ठहमानो सिनेरविय पज्जात्तबुद्धासने निसीदि । आवेलावेला यमकयमका एत्तन्नागघनगुग्गरस्मियो विस्सज्जेन्तो । तापि रस्मियो पारिगमत्ता छत्तमत्ता कूटा-गारकुच्छिमत्ता छिज्जित्वा छिज्जित्वा गगनतले विज्जुल्लता विय सञ्चारिस्सु । अण्णवकुच्छि खोभेत्वा बाल-सुरियुग्गमनकालो विय अहोसि । भिक्खुसङ्घोपि सत्थार वन्दित्वा गरुचित्त पच्चुपट्टपेत्वा रत्तकम्बलसाणि परिविखपन्तो विय परिवारेत्वा निसीदि ।

सत्था ब्रह्मस्सर निच्छारेन्तो भिक्खू आमन्तेत्वा—न भिक्खवे । भिक्खुना नाम कामवित्तक व्यापा-दवित्तक विहिसावित्तकन्ति इमे तयो अकुमलवित्तके वित्तकेतु वट्ठति अन्तो उप्पन्नकिलेसो हि परित्तकोति जालु न वट्ठति, किलेसो नाम पच्चामित्तसदिसो पच्चामित्तो च खुद्दको नाम नत्थि ओकास लभित्वा विनासमेव पापेति, एवमेव अप्पमत्तकोपि किलेसो उप्पज्जित्वा वड्ढत्तु लभन्तो महाविनास पापेति किलेसो नामेस हला-हलविसूपमो उप्पाटितच्छविलोभगण्डनिभो^१ जासीविसपटिभागो असनिअग्गिसदिसो अल्लीयित्तु न युतो आसकितव्वो उप्पन्नपन्नववणयेव पटिसञ्जानवलेन भावनावलेन यथा सहत्तम्पि हृदये अट्ठत्वा पट्टमिनि-पत्ता उदबिन्दुविय विवट्ठति एव पज्जितव्वो पोरणकपण्डितापि अप्पमत्तकपि किलेस गरहित्वा यथा पुन अन्नन्तरे नूप्पज्जति एव निग्गण्हिस्सुति वत्ता अतीत आहरि —[४२०]

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिमत्तो सिगालयोनिय पटिसन्धि गहेत्वा अरज्जे नदीतीरे निवास कप्पेसि । अयेको जरहत्थी गङ्गातीरे कालमकासि । सिगालो गोचरपसुतो त हत्थिसरीर दिस्वा महा मे गोचरो उप्पन्नोति गन्त्वा मोण्डे डसि । नडगलीसाय दट्टकालो विय अहोसि । सो नत्थेत्थ खादित्तव्युत्तकन्ति दन्ते डसि । थम्मे दट्टकालो विय अहोसि । कण्णे डमि । मप्पकोटिय दट्टकालो विय

अहोसि । उदरे डसि । कुमूले दट्टकालो विय अहोसि । पादे डसि । उदुक्खले दट्टकालो विय अहोसि । नङ्गुट्ठं डसि । मूसले दट्टकालो विय अहोसि । एत्थापि नत्थि खादितव्वयुत्तकन्ति सब्बत्थ अस्सादं अलभन्तो वच्चमग्गे डसि । मुदुपूवे दट्टकालो विय अहोसि । सो लद्धंदानि मे इमस्मिं सरीरे मुदुं खादितव्वयुत्त-
ट्टानन्ति । ततो पट्टाय खादन्तो अन्तोकुच्छिं पविसित्वा वक्कहृदयादीनि खादित्वा पिपासितकाले लोहितं पिबित्वा निपज्जितुकामकाले उदरं पत्थरित्वा निपज्जति । अथस्स एतदहोसि इदं हत्थिसरीरं मय्हं निवासमुखताय गेहसदिसं खादितुकामताय सति पहूतमंसं किदानि मे अञ्जत्थ कम्मन्ति सो अञ्जत्थ अगन्त्वा हत्थिकुच्छियंयेव मंसं खादित्वा वसति । गच्छन्ते गच्छन्ते काले निदाघवातसम्पस्सेन चैव सुरियरस्मिन्तापेन च तं कुरापं सुस्सित्वा वलियो गण्हि । सिगालस्स पविट्टुद्वारं पिहितं, अन्तोकुच्छियं अन्धकारो अहोसि । सिगालस्स लोकन्तरिकनिवासो विय जातो कुरापे सुस्सन्ते मंसम्पि सुस्सि लोहितम्पि पच्छिज्जि । सो निक्खमनद्वारं अलभन्तो भयप्पत्तो हुत्वा सन्धावन्तो इतोचितो च पहरित्वा निक्खमनद्वारं परियेसमानो विचरति । एवं तस्मिं उक्खलियं पिट्टुपिण्डं विय अन्तोकुच्छियं सिज्जमाने कतिपाहृच्चयेन महामेघो पावस्सि । अथ नं कुरापं तेमित्वा उट्टाय पकतिसण्ठानेन अट्टासि । वच्चमग्गो विवटो हुत्वा तारका विय पञ्जायि सिगालो तं छिद्दं दिस्वा इदानीं मे जीवितं लद्धन्ति यावहत्थिसीसा पटिक्कमित्वा वेगेन पक्खन्दित्वा वच्चमग्गं सीसेन पहरित्वा निक्खमि । तस्स संसिन्नस्सरीरत्ता सब्बलोमानि वच्चमग्गे अल्लीयिस्सु । सो तालक्खन्धसदिसेन निल्लोमेन सरीरेन उव्विग्गचित्तो मुट्ठुनं धावित्वा निवत्तित्वा निसिन्नो सरीरं ओलोकेत्वा इदं दुक्खं मय्हं न अञ्जेन कतं लोभहेतु पन लोभकारणा लोभं निस्साय मया एतं कतं इतोदानि पट्टाय न लोभवसिको भविस्सामि पुन हत्थिसरीरं नाम न पविसिस्सामीति संविग्गहृदयो हुत्वा इमं गाथमाह :—

नाहं पुनं न च पुनं न चापि अपुनपुनं,
हत्थिबोन्दि पवेक्खामि तथा हि भयतज्जितोति । [४२१]

तत्थ—न चापि अपुनपुनन्ति अकारो निपातमत्तो । अयं पनेतिस्सा सकलायपि गाथायत्थो । अहं हि इतो पुन ततो च पुनन्ति वृत्तवारतो पुन ततोपि च पुनपुनं वारणसरीरसङ्ख्यातं हत्थिबोन्दि न पवेक्खामि । किं कारणा ? तथाहि भयतज्जितो तथाहि अहं इमस्मियेव पवेसने भयतज्जितो मरणभयेन सन्तासं संवेगं आपादितोति ।

एवञ्च पन वत्वा ततो च पलायित्वा पुन तं वा अञ्जेन वा हत्थिसरीरं नाम निवत्तित्वापि न ओलोकेसि । ततोपट्टाय न लोभवसिको अहोसि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा भिक्खवे ! अन्तो उत्पन्नलेकिसस्स नाम वड्डितुं अदत्वा तत्थ तत्थेव निग्गण्हितुं वट्टतीति वत्वा सच्चानि पकासेत्वा जातकं समोधानेसि । सच्चपरियोसाने पञ्चसतापि ते भिक्खू अरहन्ते पतिट्ठहिंसु । अवसेसेसु केचिं सोतापन्ना केचिं सकदागामिनो केचिं अनागामिनो अहेसुं । तदा सिगालो अहमेव अहोसिन्ति ।

६. एकपण्णजातकं

एकपण्णो अयं एकलोति इदं सत्था वेसानिय उपनिस्स।य महावने कटागारमालाय विहरन्तो वेसालिकं दुट्ठलिच्छविकुमारक आरब्ध कथेमि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तस्मिं हि काले वेसालिनगर गावुत्तगावुत्तन्तरे तीहि पकारेहि परिक्खित्तं, तीम् ठानेम् गोपुरट्टालकोट्टु-
कयुत्तं परमसोभगपत्तं । नत्थ निच्चकाल रज्ज कारेत्वा वमन्तान येव राज्ञं सत्तमहम्मामि सत्तसत्तानि सत्त
च राजानो होन्ति, तत्तकायेव उपराजानो, तत्तका मेनापतिनो, तत्तका भण्डागारिका । तेम राजकुमारान
अन्तरे एको दुट्ठलिच्छविकुमारो नाम अहोसि, कोवनो चण्डो फरुमो, दण्डेन घट्टितासीविमो विय निच्च पज्ज-
लितो कोवेन । तस्स पुरतो द्वे तीणि वचनानि कयेत् समत्थो नाम नत्थि । त नेव मातापितरो न ज्ञातयो न
मित्तसुहज्जा सिक्खापेत्तु सक्खिम् । अयम्म मातापितुं एतदहोमि अयं कुमारो अतिफरुमा माहमिको ठपेत्वा
सम्मामम्पुद्व अञ्जो इमं विनेत्तु गमत्थो नाम नत्थि पुद्वेनेयेन पन भवित्वन्ति । ते न आदाय सत्थु सत्तिक
गन्त्वा वन्दित्वा आहम्—भन्ते ! अयं कुमारो चण्डो फरुमो कोवेन पज्जगति इमम्म ओवाद देथाति ।

सत्था त कुमार ओवदि—कुमार ! इमेसु नाम मत्तेसु चण्डेन फरुपेन माहमिकेन विट्ठकजातिकेन
न भवित्वं । फरुमवाचो नाम विजातमातुयापि पितुनोपि पुत्तम्मपि भातुभगिनीनम्पि [४२२] पजापतियापि
मित्तवन्धवानम्पि अप्पियो होति अमनापो डसितु आगच्छन्तो मग्गो विय अटविय उट्टित्तो ग विद्य खादितु आग-
च्छन्तो यक्खो विय च उव्वेजनीयो हुत्वा दुतियकचित्तवारे निरयादिसु निव्वत्ति दिट्ठेय धम्मो कोवनो पुगलो
मण्डितपसाधितोपि दुव्वण्णोव होति । पुण्णचन्दसस्सिरिकम्पिस्स मत्त जालाभिहतपदुम विय मलग्गहीतकञ्च-
नादासपण्डल विय च विरूप होति दुट्ठसिक । कोथ निस्साय हि सत्ता सत्थ आदाय अत्तनाव अत्तान पहरन्ति,
विस खादन्ति, रज्जुया उव्वन्धन्ति, पपाता पपत्ति । एव कोधवसेन कालटक्त्वा निरयादिसु उप्पज्जन्ति
विट्ठकजातिकापि दिट्ठेय धम्मो गरह पत्वा कायम्म भेदा निरयादिमु उप्पज्जन्ति । पुन मनुस्सत्त लभित्वा
जातकालतोपट्टाय रोगवहुलाव होन्ति । चक्खुरोगो सोतरोगोति आदिमु च रोगेसु एकतो वुट्ठाय एकम्म पतन्ति
रोगेन अपरिमुत्ताव हुत्वा निच्चदुक्खिताव होन्ति । तस्मा सब्बसत्तेसु मेत्तचित्तेन हितचित्तेन मदुचित्तेन भवि-
तव्व । एवरूपो हि पुगलो निरयादिभयेहि न परिमुच्चतीति ।

सो कुमारो सत्थु ओवाद लभित्वा एकोवादेनेव निहत्तमानो दन्तो निव्विसेवनो मेत्तचित्तो मुदुचित्तो
अहोसि । अक्कोसन्तम्पि पहरन्तम्पि निवत्तित्वापि न ओलोकेसि । उद्धदाठो विय सप्पो अलच्छिन्नो विय
कक्कटको छिन्नविसाणो विय च उसभो अहोसि । तस्स त पवत्ति ज्ञात्ता भिक्खू धम्मसभाय कथं समुट्ठापेसु—
आवुसो ! दुट्ठलिच्छविकुमार सुचिरम्पि ओवदित्वा नेव मातापितरो न जातिमित्तादयो दमेत्तु सक्खिस्सु ।
सम्मासम्बुद्धो पन एकोवादेनेव दमेत्वा निव्विसेवन कत्वा मत्तवरवारणं विय समुगहितानञ्जकारणं अकासि ।
याव मुभासितञ्चिद—“हत्थिदमकेन भिक्खवे । हत्थिदम्मो सारितो एक येव दिस धावति पुरत्थिम वा
पच्छिम वा उत्तर वा दक्खिण वा । अस्सदमकेन भिक्खवे । अस्सदम्मो सारितो एक येव दिस धावति पुरत्थिम
वा पच्छिम वा उत्तर वा दक्खिण वा । गोदमकेन भिक्खवे । गोदम्मो सारितो एक येव दिस धावति पुरत्थिम
वा पच्छिम वा उत्तर वा दक्खिण वा । तथागतेन भिक्खवे । अरहता सम्मासम्बुद्धेन पुरिसदम्मो सारितो
अट्टमिमा धावति रूपी रूपानि पस्सति अयमेका दिसा—पे—सञ्जावेदयित्तनिरोध उपसम्पज्ज विहरति अयं अट्टमी
दिसा । सो वुच्चति योगाचरियान अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथी”ति । नहि आवुसो ! सम्मासम्बुद्धेन सदिसो
पुरिसदम्मसारथी नाम अत्थीति ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते
न भिक्खवे ! इदानीवेस मया एकोवादेनेव दमितो पुव्वेपहं इमं एकोवादेनेव दमेसिन्ति वत्ता अतीत आहरि—[४२३]

अतीतवत्थु

अनीने वारागगिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकाले निव्वन्तिवा वयप्पत्तो तक्क-
मिलाय तयो वेदे मव्वमिप्पानि च उग्गाण्हित्वा कच्चिकाल घरावास वसित्वा मतापितुन्न अच्चयेन डसिपव्व-
ज्ज पव्वजित्वा अभिञ्जा च समापत्तियो च निव्वत्तेत्वा हिमवन्ते वास कप्पेमि तत्थ चिर वसित्वा लोणम्मि-
लसेवन्त्याय जनपद आगन्त्वा वागगसि पत्वा राजुय्याने वसित्वा पुनदिवसे सुनिवत्थो सुपारुत्तो तापसाकप्प-
सम्पन्नो भिक्षाय नगर पविमित्वा राजदग्ग पापुणि ।

राजा सीहपञ्जरेण ओलोकेन्तो त दिस्वा इग्न्यापथे पसीदित्वा अय तापसो सन्तिन्द्रियो सन्तमानसो
युगमत्तदसो पदवारे पदवारे सहस्सत्यविक ठपेन्तो विय सीहविजम्भितेन आगच्छति सचे सन्तधम्मो
नामेको अत्थि इमस्स तेनव्वन्तरे भवितव्वन्ति चिन्तेत्वा एक अमच्च ओलोकेसि ।

सो—कि करोमि देवाति आह ।

एत तापस आनेहीनि ।

सो साधु देवाति बोधिसत्त उपसकमित्वा वन्दित्वा हत्थतो भिक्षाभाजन गहेत्वा कि महापुञ्जाति
वुत्ते—भन्ते ! राजा त पक्कोमतीनि आह ।

बोधिसत्तो—मय राजकुलूपगा हेमवतका नामम्हाति आह ।

अमच्चो गन्त्वा तमत्थ रज्जो आरोवेमि । राजा अञ्जो अम्हाक कुलूपगो नत्थि आनेहि नन्ति
आह । अमच्चो गन्त्वा बोधिसत्त वन्दित्वा याचित्वा राजनिवेसन पवेसेसि । राजा बोधिसत्त वन्दित्वा
समुस्सितसेतच्छत्ते कच्चनपत्तलदके निमीदापेत्वा अन्नो पटियत्त नानगरसभोजन भोजेत्वा—भन्ते ! कुहि
वसथाति पुच्छि ।

हेमवतका मय महाराजाति ।

इदानी कह गच्छथाति ?

वस्सारत्तानुरूप सेनासन उपधारेम महाराजाति ।

तेन हि भन्ते ! अम्हाकञ्जोव उय्याने वसथाति ।

पटिञ्ज गहेत्वा सयम्पि भुञ्जित्वा बोधिसत्त आदाय उय्यान गन्त्वा पण्णसाल मापेत्वा रत्तिट्टानदि-
वाट्टानानि कारेत्वा पव्वजितपरिक्खारे दत्वा उय्यानपाल पटिच्छापेत्वा नगर पाविसि । ततोपट्टाय बोधिसत्तो
उय्याने वसति । राजापिस्म दिवसे दिवसे द्वित्तिक्खत्तु उपट्टान गच्छति ।

तस्म पन रज्जो डुट्टकुमारो नाम पुत्तो अहोसि चण्डो फरुसो नेव न राजा दमेतु असक्खि न सेसञ्जातका
अमच्चापि ब्राह्मणगहपतिकापि एकतो हुत्वा सामि । मा एव करि एव कातु न लव्भाति कुञ्जित्वा कथेन्तापि
कथ गाहापेतु न सक्खिसु । राजा चिन्तेसि—उपेत्वा मम अय्य सीलवन्ततापस अञ्जो इम कुमार दमेतु समत्थो
ताम नत्थि, सो येव न दमेस्सतीति ।

सो कुमार आदाय बोधिसत्तस्स सत्तिक गन्त्वा भन्ते ! अय कुमारो चण्डो फरुसो, मय इम दमेतु न
सक्कोम तुम्हे न एकेन उपायेन सिक्खापेथाति कुमार बोधिसत्तस्स [४२४] निय्यादेत्वा पक्कामि । बोधि-
सत्तो कुमार गहेत्वा उय्याने विचरन्तो एकतो एकेन एकतो एकेनाति द्वीहियेव पत्तेहि एक निम्बपोतक दिस्वा
कुमार आह—कुमार ! एतस्स ताव रुक्खपोतकस्स पण्ण खादित्वा रस जानाहीति ।

सो तस्स एक पण्ण सड्खादित्वा रस ज्ञात्वा धीति^१ सहखेलेन भूमिय निट्ठुभि । किमेत कुमाराति वुत्ते-
भन्ते ! इदानीवेस रुक्खो हलाहलविसूपमो वड्ढन्तो पन बहू मनुस्से मारेस्सतीति निम्बपोतक उप्पाटेत्वा हत्थेहि
परिमदित्वा इम गाथमाह —

एकपण्णो अय रुक्खो न भूम्या चतुरङ्गुलो,
फलेन विसकप्पेन महाय किं भविस्सतीति ।

तत्थ—एकपण्णोति उभोसु पस्सेसु एकेकपण्णो । न भूम्या चतुरङ्गुलोति भूमितो चतुरङ्गुलमत्तम्पि न वड्ढितो । फलेनाति पलासेन । विसकप्पेनाति हलाहलविससदिसेन । एवं खुद्दकोपि समानो एवरूपेन तित्तकेन पण्णेन समन्नागतोति अत्थो । महायं किं भविस्सतीति यदा पत्तायं वुद्धिप्पत्तो महा भविस्सति तदा किं नाम भविस्सति ? अट्ठा मनुस्समारको भविस्सतीति एतं उप्पाटेत्वा मट्ठित्वा छड्ढेसिन्ति आह ।

अथ नं बोधिसत्तो एतदवोच—कुमार ! त्वं इमं ताव निम्बपोतकं इदानेव एवं तित्तको महल्लककाले कुतो इमं निस्साय वड्ढीति उप्पाटेत्वा मट्ठित्वा छड्ढेसि यथा त्वं एतस्मि पटिपज्जि एवमेव तं रट्ठवासिनोपि अयं कुमारो दहरकाले येव एवं चण्डो फरुसो महल्लककाले रज्जं पत्वा किं नाम करिस्सति ? कुतो अम्हाकं एतं निस्साय वड्ढीति तव कुलसन्तकं रज्जं अदत्वा निम्बपोतकं विय तं उप्पाटेत्वा रट्ठा पट्ठाजिनियकम्मं करिस्सन्ति, तस्मा निम्बरुक्खपटिभागतं हित्वा इतो पट्ठाय खन्तिमेत्तानुद्दयसम्पन्नो होहीति ।

सो ततो पट्ठाय निहतमानो निम्बिसेवनो खन्तिमेत्तानुद्दयसम्पन्नो हुत्वा बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा पितु अच्चयेन रज्जं पत्वा दानादीनि पुञ्जकम्मानि कत्वा यथाकम्मं अगमासि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा न भिक्खवे ! इदानेवेसदुट्ठलिच्छविकुमारो मया दमितो, पुब्बेपाहं एतं दमेसि येवाति वत्ता जातकं समोधानेसि । तदा दुट्ठकुमारो अयं लिच्छविकुमारो अहोसि । राजा आनन्दो । ओवाददायकतापमो पन अहमेवाति ।

१०. सञ्जीवजातकं

असन्त यो पग्गण्हातीति इदं गत्वा वेलुदने विहरन्तो अजातसत्तुस्स रञ्जो असन्तपग्गहं जाग्गभं कथेसि ।
[४०५]

पच्चुपन्नवत्थु

सो हि वट्ठानं पतिकण्ठकभूते दुस्सीले पापधम्मे देवदत्ते पसीदित्वा तं असन्तं असप्पुरिसं पग्गहं तस्स सक्कारं करिम्मामीति वट्ठं धनं परिच्चजित्वा गयासीसे विहारं कारेत्वा तस्सेव वचनं गहेत्वा पितरं धम्मराजानं सोतापन्नं अरियमावकं धातेत्वा अत्तनो सोतापत्तिमग्गस्स उपनिस्सयं छिन्दित्वा महाविनासं पत्तो । सो हि देवदत्तो पठविं पविट्ठोति सुत्वा कच्चिं नुखो मम्मि पठवीं गिलेय्याति भीततसितो रज्जसुखं न लभति, सयने अस्सादमुग्घं न विन्दति, तिब्बकारणाभितुन्नो हत्थिपोतो^१ वियं कम्पमानो विचरति । सो पठविं फलमानं वियं अवीचिजालं निस्तमन्ति वियं पठविया अत्तानं गिलीयमानं वियं आदितायं लोहपठविया उत्तानकं निपज्जापेत्वा अयमूलेहिं कोट्टियमानं वियं च समनुपस्सि । तेनस्स पहेट्कुक्कुटस्सेव महत्तम्मि कम्पमानस्स अवत्थानं नाम नाहोमि । सो सम्मामम्बुद्धं पस्सितुकामो खमापेतुकामो पञ्च पुच्छितुकामो अहोसि । अत्तनो पन अपराधमहन्ततायं उपमज्जकमित्तु न सक्कोति ।

अयस्मिन् राजगहनगरे कत्तिकरत्तिवारं सम्पत्ते देवनगरं वियं नगरे अलङ्कते महातले अमच्चगण-परिवुत्तस्स कञ्चनान्ते निसिन्नस्स जीवकं कोमारभच्चं अविदूरे निसिन्नं दिस्वा एतदहोसि—जीवकं गहेत्वा सम्मासम्बुद्धं पस्सिस्सामि न खो पन सक्का मया उज्जमेव वत्तु अहं सम्मं । जीवकं । सयं गन्तुं न सक्कोमि एहि मं सत्थं सन्तिकं नेहीति परियायेन पन रत्तिसम्पदं वण्णेत्वा कञ्जुलवज्जं मयं समणं वा ब्राह्मणं वा पयिरुपासेय्यामं यं नो पयिरुपासन्तानं चित्तं पसीदेय्याति वक्खामि तं सुत्वा अमच्चा अत्तनो अत्तनो सत्थारानं वण्णं कथेस्सन्ति, जीवकोपि सम्मासम्बुद्धस्स वण्णं कथेस्सति । अयं न गहेत्वा सत्थं सन्तिकं गच्छिस्सामीति ।

सो पञ्चहिं पदेहिं रत्तिं वण्णेमि—“लक्खञ्जा वत भो ! दोसिना रत्तिं, अभिरूपा वत भो ! दोसिना रत्तिं, दस्सनीया वत भो ! दोसिना रत्तिं, पासादिका वत भो ! दोसिना रत्तिं, रमणीया वत भो ! दोसिना रत्तिं, कञ्जुलवज्जं मयं समणं वा ब्राह्मणं वा पयिरुपासेय्यामं ? यं नो पयिरुपासतो चित्तं पसीदेय्या”ति ।

अथेको अमच्चो पूरणकस्सपस्स वण्णं कथेसि । एको मक्खलिगोसालस्स, एको अजितकेसकम्बलस्स, एको पकुवकच्चायनस्स, एको सञ्जयस्स वेलट्ठिपुत्तस्स, एको नाथपुत्तनिगण्ठस्साति^२ । राजा तेसं कथं सुत्वा तुण्ही अहोसि । सो हि जीवकस्सेव महामच्चस्स कथं पच्चांसि । जीवकोपि रञ्जो मं आरब्धं कथितेयेव जानिस्सामीति अविदूरे तुण्ही निसीदि ।

अयं न राजा आह—[४२६] त्वम्पनं सम्मं । जीवकं । किं तुण्हीति ?

तस्मिन् खणे जीवको उट्ठायासना येन भगवा तेनञ्जलिम्पणामेत्वा—एसो देव ! भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अम्हाकं अम्बवने विहरति सद्धिं अड्ढतेलसेहिं भिक्खुसत्तेहिं तञ्च पन भगवन्तं एव कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुग्गतोति नवं अरहादीं गुणं वत्वा जातितो पट्ठायं पुब्बनिमित्तादिभेदं भगवतो आनुभावं पकासेत्वा तं भगवन्तं देवो पयिरुपासतुं धम्मं सुणातुं पञ्च पुच्छति आह ।

राजा सम्पुण्णमनोरथो हुत्वा तेनहिं सम्मं । जीवकं । हत्थियानानि कप्पापेहीति यानानि कप्पापेत्वा महत्तेन राजानुभावेन जीवकम्बवने गत्वा गन्धमण्डलमालं भिक्खुसङ्घपरिवुत्तं तथागतं दिस्वा सन्तवीचिमज्जे महानावं वियं निच्चलं भिक्खुसङ्घं इतो चित्तो च अनुविलोकेत्वा एवरूपा नाम मे परिमां न दिट्ठुं पुञ्जातिं इरियापथेयेव पसीदित्वा सङ्घस्स अञ्जलिं पग्गण्हित्वा थुतिं कत्वा भगवन्तं वन्दित्वा एकमन्तं निसिन्नो मामञ्ज्जकलपञ्चं पुच्छि । अयस्स भगवा द्वीहिं भागावारेहिं पत्तिमण्डेत्वा सामञ्जाफलसुत्तं कथेसि ।

१ स्या०—पोतो वियं । २ स्या०—नाथपुत्तनिगण्ठस्साति ।

सो सुत्तपरियोसाने अत्तमनो भगयन्त खमापेत्वा उट्ठायासना पदक्खिण कत्वा पक्कामि । सत्था अचिरपक्क-
न्तस्स रज्जो भिक्खू आमन्तेत्वा—“खनाय भिक्खावे । राजा, उपहनाय भिक्खावे । राजा, गचाय भिक्खावे ।
राजा इस्सरियकारणा गितर वम्मिक वम्मराजान जीविता न वोरोपेस्सथ इस्सम्ममेव आमने विरज वीतमल
धम्मचक्खु उप्पज्जिस्सथ । देवदत्त पन निस्साय जगन्तपग्गह कत्वा सोतापत्तिफला परिहीनोति” आह ।

पुनदिवरो भिक्खू धम्ममभाय कथ समुट्ठापेम्—आवुसो । अजातमत्तु किर अगन्तपग्गह कत्वा दुस्सील
पापवम्म देवदत्त निस्साय पितुपातकम्मम्म कतता सोतापत्तिफला परिहीनो देवदत्तेन नामितो राजाति ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खावे । एतरहि कथाय सन्निमिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते
न भिक्खावे । अजातसत्तु इदानेव अमन्तपग्गह कत्वा महाविनाम पत्तो पुव्वेपेम् असन्तपग्गहेनेव अत्तान नासे-
सीति वत्वा अतीत आहरि —

अनीलवत्थ

अतीने वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो महाविभवे ब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो
तक्कसिल गन्त्वा सव्वसिप्पानि उग्गहिण्त्वा वाराणसिय दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाराणवकसतानि
सिप्प वाचेति । तेसु माराण्वेसु एको सज्जीवो नाम माराण्वो अत्थि । बोधिसत्तो तस्म मत्तकुट्टापनमन्त अदासि
सो उट्ठापनमन्तमेव गहेत्वा पटिवाहनमन्त पन अगहेत्वा एकदिवस माराण्वेहि सद्धि दारुअत्थाय अरज्ज गन्त्वा
एक मत्तव्यग्घ दिस्वा माराण्वे [४२७] आह—भो । इम मत्तव्यग्घ उट्ठापेस्सामीति ।

माराण्वो—न सक्खिस्समीति आहम् ।

पस्सन्तानज्जोव वो उट्ठापेस्सामीति ।

सचे माराण्वो । सक्कोसि उट्ठापेहीति ।

एवञ्च पन वत्वा ते माराण्वो रुक्ख अभिरुहिसु । सज्जीवो मन्त परिवत्तेत्वा मत्तव्यग्घ सक्कराहि पहरि ।
व्यग्घो उट्ठाय वेगेनागन्त्वा सज्जीव गलनालिय डमित्वा जीवितक्खय पापेत्वा तत्थेव पति । सज्जीवोपि
तत्थेव पति । उभोपि एकद्वानेयवे मता निपज्जिसु । माराण्वो दारुआदीनि आदाय आगन्त्वा त पवत्ति आच-
रियस्स आरोचेसु । आचरियो माराण्वो आमन्तेत्वा—ताता । असन्तपग्गहकारा नाम अयुत्तद्वाने सक्कार-
सम्मान करोन्ता एवरूप दुक्ख पटिलभन्ति येवाति वत्वा इम गाथमाह —

असन्तं यो पग्गण्हाति असन्तञ्चुपसेवति,

तमेव घास कुरुते व्यग्घो सज्जीविको यथाति ।

तत्थ—असन्तंति तीहि दुच्चरितेहि समन्नागत दुस्सील पापवम्म । यो पग्गण्हातीति य खत्तियादिसु
यो कोचि एवरूप दुस्सील पव्वजित वा चीवरादिसम्पदानेन गहट्ठ वा उपरज्जसेनापतिट्ठानादिसम्पदानेन
पग्गण्हाति । सक्कारसम्मान करोतीति अत्थो । असन्तञ्चुपसेवतीति यो च एवरूप असन्त दुस्सील उपसेवति
भजति पयिरुपासति । तमेव घास कुरुतेति तमेव असन्तपग्गहनक सो दुस्सीलो पापपुग्गलो घसति सडखादिति
विनास पापेति । कथ ? व्यग्घो सज्जीविको यथाति यथा सज्जीवकेन माराण्वेन मन्त परिवत्तेत्वा मत्तव्यग्घो
सज्जीविको जीवितसम्पदानेन सम्पग्गहितो अत्तनो जीवितदायक सज्जीवमेव जीविता वोरोपेत्वा तत्थेव
पातेसि । एव अज्जोपि यो असन्तसम्पग्गह करोति सो दुस्सीलो त अत्तनो सम्पग्गाहकमेव विनासेति । एव
असन्तसम्पग्गाहका विनास पापुणन्तीति ।

बोधिसत्तो इमाय गाथाय माराण्वान धम्म देसेत्वा दानादीनि पुज्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्थापि
इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा मत्तव्यग्घुट्ठापको माराण्वो अजातसत्तु अहोसि । दिसा-
पामोक्खाचरियो पन अहमेवाति ।

सज्जीवजातक ।

ककण्टकवग्गो पण्णरसमो ।

उपरिमो पण्णासको ।

एककनिपातवग्गणा निट्ठिता ।

सुद्धिपत्रं

पिट्ठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
२	८	थरेन	थरेन
"	३०	उग्गाण्ह	उग्गाण्ह
३	२	गाथाबन्धनेन न	गाथाबन्धनेन पन
"	३	वचनेहि	वचनेहि
"	१०	वीणासद्देन	वीणासद्देन
"	३८	यो	सो
४	१	एव	एव
"	१	भव	भवे
"	४	अजातिसखातन	अजातिसखातेन
"	६	तिविधग्गी	तिविधग्गी
"	१२	सञ्छन्न	सञ्छन्न
"	२६	यथामि	यथापि
"	३१	परिपीलीतो	परिपीलितो
"	३३	एव	एव
"	३५	छड्डत्वा	छड्डत्वा
५	४	जिगुच्छिय	जिगुच्छिय
"	११	वच्च	वच्च
"	१५	गच्छिस्स	गच्छिस्स
"	२१	सकनिवेसन	सकनिवेसने
"	२४	काररागगोहि	काररागगोहि
"	३३	पञ्चदोसविवज्जित	पञ्चदोसविवज्जित
"	३८	गुरा	गुरोहि
६	७	वसनट्ठान	वसनट्ठान
"	३०	गुरासमपेत	गुरासमूपेत
"	३५	आनुपुब्बकथा	आनुपुब्बीकथा
"	३८	जटामण्डलवाकचीर	जटामण्डलवाकचीर
"	२	प वजन्तु'ति	पव्वजन्तू'ति
७	७	विवरित्वाअन्तो	विवरित्वा अन्तो
"	११	तापसपव्वज्ज	तापसपव्वज्ज
"	१३	जिराणस्स	जिण्णस्स
"	१४	दुरभिसम्भवभावो	दुरभिसम्भवभावो
"	२०	अप्पगघ	अप्पगघ
"	२७	अट्ठदीससमाकिण्ण	अट्ठदोससमाकिण्ण
"	३०	निच्चलभावकरत्थ	निच्चलभावकरत्थ
"	३१	अकुरापिच्छ	अकुसपिच्छ
"	३२	अपर पर	अपरापर

पिट्ठे	पत्तिय	असुद्धि	सुद्धि
८	३५	उदगादो	उदगादि
”	३७	वीतिनामन्तो	वीतिनाभेग्नो
९	१	न	एव
”	४	नादमि	नादमि
”	३४	यव	येव
”	”	महानभावान	महानुभावान
”	३६	मानुसकगन्धहि	मानुसकगन्धेहि
१०	३	छव्वण्णाघन-	छव्वण्णघन-
”	२१	पटिपज्जिअ ञ्जस	पटिपज्जि अञ्जस
”	३४	महम्मिमेहि	महम्मिमेहि
”	३५	मा मा	मा न
११	२	अट्ठ	अट्ठ-
”	११	पारेमि	तारेमि
”	२०	जत्तभावपि	जत्तभावे
”	२१	हेतुसम्पन्नेपि	हेतुसम्पन्नेपि
”	३२	बुद्धन्त	बुद्धन्त
”	३४	एव	एव
”	३७	उग्घान्तेतो	उग्घाटेन्तो
१२	२	अनागत मञ्ज्जाण	अनागतमञ्ज्जाण
”	४	व्याकमि	व्याकमि
”	”	तापरा	तापम
”	११	पटिग्गाहेत्वा	पटिग्गाहेत्वा
”	१४	बबनमवुव्वी	बबनमवुव्वी
१४	१४	तेपज्जुभो	तेपज्जुभो
”	३५	तदान	तदा न
१६	१	यम	यम
”	४	वि विनामि	विचिनामि
”	१३	कुम्हो	कुम्भो
१६	३४	होन्तो	होन्तो
२०	२८	तेलयन्ते	तेलयन्ते
२२	१६	वीरोच	विरोच
२३	६	उपगन्त्वा न	उपगन्त्वान
२३	३१-३७	एता गाथायो न भवितव्वा, जातकट्टकथाय पन एता	

न दिस्सन्ति । अपि च बुद्धवसे एव वृत्ता—

“दमवस्समहम्सानि अगार अज्झमो वमि ।

हसा कोञ्चा मयूरा च तयो पासादमुत्तमा ॥

तीणि सतमहस्सानि नारियो समलङ्कता ।

पटुमा नाम सा नारी उमभकवन्धो च अत्रजो ॥

निमित्ते चतुरो दिस्वा हत्थियानेन निक्खमि ।

पिट्ठे

पन्तिम

असुद्धि

सुद्धि

अनूनदमसासानि पधान पदहि जिनो ॥

पधानचार चरेत्वा अवुज्झि मानस मुनि ।”

२४

१-२

एसापि गाया जातकटुकथाय न दिस्सति । बुद्धवसे

पत एव आगता —

“ब्रह्मना याचितो सन्तो दीपङ्करो महामुनि ।

वत्ति चक्क महावीरो नन्दागमे सिरिघरे ॥

निसिन्नो सिरीसमूलम्हि अका तित्थियमद्द ॥”

२४

४

सामतो

सागतो

२५

१८

जोवित

जीवित

”

२०

पदक्खीण

पदक्खिण

२६

१

कारति

कारेति

”

१६

अय

अय

”

२१

नीस्साय

निस्साय

२७

५

चट्ठे

च द्वे

”

१०

धम्मोक्कमभिघाग्यीति

धम्मोक्कमभिघारयीति

”

१८

सरणा

सरणो

२८

१

सरणमु

सरणमु

”

२३

अगमके

अगमके

२९

३१

बुद्धप्मुखस्स

बुद्धपमुखस्स

३०

८

रट्ठुपाद

रट्ठुपाद

”

१५

सीहहनू सभक्खन्धो

सीहहनूसभक्खन्धो

”

१६

भगव

भगवा

”

३४

पूजसि

पूजेसि

३१

३१

असीति कोटिको

असीतिकोटियो

३२

३४

सम्भवो

सम्भवो

३३

२०

चत्तालीसत्थुब्बेध

चत्तालीसहत्थुब्बेध

३४

७

वीसतीवस्ससहस्सानि

वीसतिवस्ससहस्सानि

”

३१

अट्ठधम्मसमाधाना

अट्ठधम्मसमोधाना

३६

२

लगन

लगन

”

३

निस्सगताय

निस्सङ्गताय

३७

१५

तीणिहलाहलानि

तीणि कोलाहलानि

”

१६

बुद्धहलाहल

बुद्धकोलाहल

”

”

हलाहलानि

कोलाहलानि

”

१७

कप्पहलाहल

कप्पकोलाहल

”

”

बुद्धहलाहल

बुद्धकोलाहल

”

”

चक्कवत्तिहलाहल

चक्कवत्तिकोलाहल

”

१८

कप्पहलाहल

कप्पकोलाहल

”

२५

”

”

”

२६

बुद्धहलाहल

बुद्धकोलाहल

”

२८

”

”

पिट्ठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
३७	२६	चक्कवत्तिहलाहल	चक्कवन्तिकोलाहल
"	३२	"	"
३८	२	हलाहलानि	कोलाहलानि
"	२	बुद्धहलाहलसद्	बुद्धकोलाहलराद्
"	१५	पञ्जायति	पञ्जायन्ति
३९	१५	इम	इम
"	१७	न	न
"	२५	सिरिसयनेनिपन्ना	सिरिसयने निपन्ना
"	२६	सट्ठिगोजनिके	सट्ठियोजनिके
"	२९	पाचिनसीसक	पाचीनसीसक
४०	४	पुरेत्वा	पूरेत्वा
"	२९	सुखीनि	सुखिनी
४१	१५	मातुकुच्छिसम्भवेन	मातुकुच्छिसम्भवेन
"	२७	एव	एव
४२	१७	आणापेत्वा	आनापेत्वा
"	३६	भगीनिया	भगिनिया
४३	२	सन्तक	सन्तिक
"	"	कुल	कुले
४५	११	चरापेथइतो	चरापेथ इतो
"	१८	आगतनयेनेव व	आगतनयेनेव
४६	३२	किसागोतामया	किसागोतमिया
४७	२४	क	को
"	३२	निरुम्हत्वा	निरुम्भत्वा
४८	८	सन्निरुम्हत्वा	सन्निरुम्भत्वा
"	३२	उपपन्नमत्ते	उप्पन्नमत्ते
४९	३६	नत्थीदानि	नत्थिदानि
५०	१७	पसुकूलिक	पसुकूलिक
"	३२	भूमिभागो	भूमिभागो
५१	४	न	न
"	५	याम	याम
५२	१७	घटीकारब्रह्मना	घटीकारब्रह्मना
"	२८	अत्थी	अत्थि
"	३५	एकोनिव्वत्तोति	एकोनिव्वत्तोति
५३	११	मयिद	इमम्पि
"	३७	निसीदी	निसीदि
५५	६	रूपसोभगपत्तो	रूपसोभगपत्तो
"	१५	ठत्वामया	ठत्वा मया
५७	३०	ठान	ठान
"	३३	विभुत्तिसुख	विमुत्तिसुख
५८	१	पञ्जापरमि	पञ्जापारमि

पिट्ठे	पन्तिय	असुद्धि	सुद्धि
५८	२२	भगवत्त	भगवन्त
"	२६	एव	एव
५९	२८	धम्मचक्कपवत्तन	धम्मचक्कप्पवत्तन
"	३७	थरा	थेरा
६०	१२	मद्दियत्थेर	भद्दियत्थेर
"	३०	उरुवेलकस्सपो	उरुवेलकस्सपे
"	"	महासमणोति	महासमणोति
६१	३	बुद्धो	बुद्धा
"	१०	आदिट्ठो	अदिट्ठो
"	१५	निक्खमणोकास	निक्खमनोकास
"	३७	अज्ज	अज्जा
६३	२७	परिजगगनविधि	पटिजगगनविधि
६४	४	एकगचित्तो	एकगचित्ता
"	"	हेट्ठो	हेट्ठा
"	२४	युत्तनु गमुदुकायतनासो	युत्तनुडगमुदुकायतनासो
६५	१७	वन्दकित्तरजातक	वन्दकित्तरजातक
"	२०	पक्कामी	पक्कामि
६६	१२	कोटिसत्थारेन	कोटिसन्थारेन
"	६	अनाथपिण्डको	अनाथपिण्डको
"	१६	आगमणत्थाय	आगमनत्थाय
"	२५	कुरुमानो	कुरुमानो
"	३३	भामितु	भायितु
६७	७	सिरिवस्स	सिखिस्स
"	१८	निदानकथानिट्ठिता	निदानकथा निट्ठिता
६८	५	पच्चुप्पन्नवत्थु	पच्चुप्पन्नवत्थु
(इमस्मि गन्थे सव्वत्थ पमादेन 'पच्चुप्पन्नवत्थु' इति मुद्दापित अत्थि, त 'पच्चुप्पन्नवत्थु' इच्चेव गहेतब्ब ।)			
६८	१०	पूजत्वा	पूजेत्वा
"	१४	सीहनाद	सीहनाद
"	२७	आग्गन्नेनेहि	असक्कोत्तेहि
"	३०	अगमक्खायति	अगमक्खायति
७०	२	सेट्ठिनो	सेट्ठिनो
"	१०	येवग मिस्सति	येव गमिस्सति
"	१६	परिणतप्पद्धतिणे	परिणतथद्धतिणे
"	३७	भिसमलालानि	भिसमुलालानि
७१	२४	सपिसु	सुपिसु
७२	१	उदक	उदक
"	११	कान्तारे	कन्तारे
७३	१	यथापूरितानव	यथापूरितानंव
७४	१२	वोधितले	वोधितले
७५	११	इमस्मि	इमस्मि

पिट्ठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
७५	२४	विरिय ते ओस्सट्टन्ति	विरिय आस्सट्टन्ति
७६	३२	यथाकम्ममव	यथाकम्ममेव
७८	१	सेरिव्वाणिजजातक	मेरिव्वाणिजजातक
,	६	सेरिव्वाणिजो	सेरिव्वाणिजो
,	१४	पुत्तभातिका	पुत्तभातिका
"	१८	लोलवाणिजो	लोलवाणिजो
८०	१	चुल्लसेट्ठिजातक	चुल्लसेट्ठिजातक
८१	१	अह	अह
"	२६	अगीरस	अगीरस
८२	१२	ारकोट्ठके	द्वारकोट्ठके
८३	३०	कथापवृत्ति	कथापवृत्ति
८४	४	निसील्लम्हा	निसिल्लम्हा
"	१६	छड्ढेतु	छट्टेतु
"	२३	दारुनि	दारुनि
८५	११	कतञ्जुना	कतञ्जुना
"	१५	पवृत्ति	पवृत्ति
"	२४	सन्धमन्ति	सन्धमन्ति
८७	६	पवृत्ति	पवृत्ति
,	६	रञ्जो	रञ्जो
"	१५	"	"
"	"	अञ्जोपि	अञ्जोपि
"	१६	पवृत्ति	पवृत्ति
,	३५	लोलुदायी	लालुदायी
"	३६	निट्ठापेमि	निट्ठपेसि
८८	३१	ानम	नाम
"	३४	एक	एक
"	३५	पुत्त	पुत्त
९०	३४	लोक	लोक
९२	१-२	देवधम्माति	देवधम्मानि
९३	१	कट्टहारिजातक	कट्टहारिजातक
"	६	विड्डभस्सापि	विड्डभस्सापि
"	७	पञ्चसतभिक्षुपरिवृतो	पञ्चसतभिक्षुपरिवृतो
"	३०	सट्ठिक	मुट्ठिक
९४	१४	सकहवत्थूहि	सगहवत्थूहि
"	२३	कोसलरञ्जो	कोसलरञ्जो
९५	१०	समिञ्जतीति	समिञ्जतीति
"	१२	सगहवत्थूनि	सगहवत्थूनि
९७	४	जीण्णव्याधिमतपव्वजिते	जीण्णव्याधिमतपव्वजिते
१००	१४	पसमित्व ।	पससित्वा
"	२६	वीतिनामेस्साय	वीतिनामेस्साम

पिट्ठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
१०१	१	हमस्मि	इमस्मि
१०३	२५	पव्वज्ज	पव्वज्ज
१०४	१	अन्तरधापथ	अन्तरधापेथ
"	३४	गुणकथामाति	गुणकथायाति
१०५	५	मरव	मुख
"	१२	वागुगानि	नागरे
"	२३	पवुत्ति	पवत्ति
१०६	८	सीम	सीस
१०७	१-२	यम्प न	यम्पन
१०८	१८	अतिवत्तित्वा	अनिवत्तित्वा
"	२६	विस्साय	निस्साय
११०	३१	पवुत्ति	पवत्ति
१११	१	पवुत्ति	पवत्ति
११२	२	अठ्ठसुर	अठ्ठखुर
११३	१५	सिक्खीकामत	सिक्खाकामत
११७	१४	नदीतीरे	नदीतीरे
१२०	२१	सी	सो
१२२	१७	बन्धित्व ।	बन्धित्वा
१२४	१७	नत्थी	नत्थि
"	२७	हन्ति	अहन्ति
१२५	१	कुक्कुरहि	कुक्कुरेहि
"	१	अणापेसिन्ति	आणापेसिन्ति
"	५	"	"
"	३४	रज्जो	रज्जो
"	७	निव्वत्तो	निव्वत्तो
१२७	१२	पवुत्ति	पवत्ति
"	११	नासेतु	नासेतु
१२८	१८	नच्चपरियोसाने	सच्चपरियोसाने
"	१	तिट्ठजातक	तित्थजातक
१३०	१६	आगत्वा	आगन्त्वा
१३०	२७	अचिच्चाति	अनिच्चाति
"	३	तमोतत	समोतत
१३१	७	पवुत्ति	पवत्ति
"	११	तिट्ठजातक	तित्थजातक
१३२	८	अज्जमज्जा	अज्जमज्जा
१३३	६	पवुत्ति	पवत्ति
१३६	२	भण्डिक	भण्डिक
१४०	१	मुणिकजातक	मुनिकजातक
१४१	१६	भत्ते	भन्ते
१४२	२७	सत्थापि	तत्थापि
"			

पिट्ठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
१४४	१२	कुल	कुले
"	१८	रज्जनाति	रज्जेनाति
१४८	१७	गम्बतो	गुम्बतो
"	३०	त	त
१४९	१	तरो	इतरो
"	"	कुञ्जिभति	कुञ्भीति
"	३	इदानेव	इदानेव
१५०	२	कथसि	कथेमि
१५३	१२	पवुत्ति	पवत्ति
"	१८	घसन्तिमु	घसन्तीमु
१५५	११	मारिपुत्ताति	सारिपुत्तोति
"	१३	पवुत्ति	पवत्ति
"	२३	छलभिञ्जोति	छलभिञ्जोति
१५६	१	अत्थ	अथ
"	"	य	य
"	६	मक्करो	मक्कटो
"	७	अग्गरवा	अगारवा
"	२३	अपवादे	ओवादे
१५८	५	पञ्जायित्थ	पञ्जायित्थ
१६१	८	आगतकालतो	आगतकालतो
१६४	३४	सीव	सीघ
१६७	१०	त	ते
"	२१	असीतिहत्थगम्भीराय	असीतिहत्थगम्भीराय
"	२२	रणुउग्गन्त्वा	रेणु उग्गन्त्वा
१६८	८	व	च
"	२१	तस्मि वड्ढेत्वा	तस्मि मेत्तचित्त वड्ढेत्वा
"	२९	निप्पुञ्जो	निप्पुञ्जो
१६९	७	“लद्ध ते आवुसो । भत्तन्ति पुच्छि” एतस्स पच्चुत्तर	

पमादेन न मुद्दापित । त एव योजेतव्व—

“लद्ध ते आवुसो । भत्तन्ति पुच्छि ।

लभिस्साम नो भन्तेति ।”

१६९	१२	सहावुसो	एहावुसो
१७०	१०	वा लाभेत्वा गरो	वा गरो
"	"	अपनिवुद्धभाव	अपलिवुद्धभाव
१७१	२२	अगाहेसि	अग्गहेसि
१७६	१२	भिक्खुसखस्स	भिक्खुसघस्स
१७७	८	पवुत्ति	पवत्ति
"	९	"	"
"	१६	"	"
१७८	२७	समय	समये

पिट्ठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
१८०	५	देहिति	देहीति
"	१३	नासितीति	नासिताति
"	११	कथापारभतन्ति	कथापाभतन्ति
१८१	४	पण्डितान	पण्डितान
"	१०	वस्सति	वस्सति
"	११	कोन चिदेव	केनचिदेव
"	२७	अहतवत्थानि	अहतवत्थानि
१८२	७	अम्भो	अम्भो
"	१६	त धन	त धन
"	२७	सक्खिस्सति	सक्खिस्सन्ति
"	३१	वत	वत
१८४	१	नक्खत्तजातक	६ नक्खत्तजातक
"	५	अञ्ज	अञ्ज
१८७	७	दुम्मेधान	दुम्मेधान
"	"	वट्ठीति	वट्ठीति
१८८	२१	मञ्जेति	मञ्जोति
"	२५	वारारणीसीरञ्जो	वारारणीसीरञ्जो
"	२८	पवुत्ति	पवत्ति
१८९	२	रुचियासति	रुचिया सति
"	६	वाहनगरे	वहिनगरे
"	१३	पल्लक-	पल्लक-
१९१	८	जीवितदन	जीवितदान
१९३	२४	अनन्थिको	अनन्थिको
"	३०	स चाय	सचाय
१९५	२८	छेड्ढेत्वा	छेड्ढेत्वा
१९६	२	साधुफलो	साधुफलो
"	७	जारेण	जारेण
१९७	२	भिक्षू	भिक्षु
"	१५	उग्गण्ह	उग्गण्ह
"	२६	पञ्जा	पञ्जास
"	२९	करापेन	करायेन
१९९	२३	द्वारीणि	द्वारानि
"	३१	पवुत्ति	पवत्ति
२००	१८	पापुरो	पापुरो
२०५	५	इदानव	इदानेव
२०६	२१	कामद्वारादीनि	कायद्वारादीनि
"	२२	गतो । अग्नि	गतो अग्नि
२१७	२	नन्द	नन्दि
२२०	३३	खारिकामजादाय	खारिकाजमादाय
२२१	१०	महमाप्को	मटसाटको

पिट्ठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
२२२	३	अब्जेव	अब्जेव
२२५	२	मनो	मनो
"	१६	भिक्षवो ।	भिक्षवे ।
२२७	४	अथेकदिवस	अथेकदिवस
२३६	६	गुणमत्तमि	गुणमत्तम्पि
२३८	२८	खन्तिमेतानुद्वयसम्पत्ति	खन्तिमेतानुद्वयसम्पत्ति
२४०	२९	चारेहि	चारेहि
२४४	२	पाण्डितान	पाण्डितान
"	८	महागोणान	महागोणान
२४९	२७	गुहन्तेन	गुहन्तेन
२५६	२१	पिच्छिद्याय	पिच्छिद्याय
"	२५	पनाह	पनाह
२५७	२५	उभय	उभय
२६०	३०	अनन्निवम्हाति	अनन्निवम्हाति
"	३५	एनरूप	एनरूप
१६१	७	मदाभग	मदाभग
२६२	६	परिव्वगय	परिव्वगय
"	१२	भवितु	भवितु
२६१	१	एव "इत्थीपजातक" इति मुद्रापित अस्थि, त न भवितव्व	
२६६	१३	आलोकेन्नो	आलोकेन्नो
२७०	१	राजगहनगरे	राजगहनगरे
"	४	सटकयुगन्ति	सटकयुगन्ति
२७१	७	मुञ्चेय	मुञ्चेय
२७२	६	पटिजगति	पटिजगति
"	१६	गहेच्छदनतो	गहेच्छदनतो
२७३	२	निक्खसत	निक्खसत
२७६	८	परिभुञ्जितु	परिभुञ्जितु
"	११	परिभुञ्जितु	"
"	१२	परिभुञ्जित्वा	परिभुञ्जित्वा
२७७	६	लभाम	लभाम
"	३१	एकमत्त	एकमत्त
२७८	२४	अन्तोवलञ्जनमनुरगा	अन्तोवलञ्जनमनुस्स
२८१	१	अत्थगम्भीरे	अत्थगम्भीरे धम्मगम्भीरे
"	"	कारण	कारणे
"	"	उपपन्न	उपपन्ने
"	"	विचक्खग	विचक्खग
२८३	६	हत्वा	हत्वा
"	७	स्वस्स	स्वस्स
२८७	१३	विञ्जापनाय	विञ्जापनाय
"	१५	सव्यञ्जन	सव्यञ्जन

पिट्ठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
२८७	३०	निगलानि	निगलानि
२८८	३	कामगतासति	कायगतासति
"	१३	रज्ज	रज्ज
२८९	१९	अन्तरधापत्वा	अन्तरधापेत्वा
२९०	२०	सचित्तमनुरक्खेति	सचित्तमनुरक्खेति
२९२	८	कालकण्णिमूतन्ति	कालकण्णिभूतन्ति
२९४	१६	अहोसी	अहोसि
"	२४	वेदय्यासीति	वेदय्यासीति
२९६	८	मासितं	भासित
"	१२	उपडढ	उपड्ड
२९८	१	असातरूपजातकं	जातकट्टकथा
२९९	६	अत्यनि	अत्यन्ति
३००	७	निच्चप्पहसितमग्वा	निच्चप्पहसितमुग्वा
३०४	२३	वत वत	वत
३०५	६	अचिर वति	अचिरवति
३१४	२८	नन्ति	नन्ति
३१५	१८	लङ्घयित्वान	लङ्घयित्वान
३१९	१८	नप स्सन्ति	न पस्सन्ति
३२०	१४	नानप्परानि	नानप्पकारानि
"	१५	यद्धानि	युद्धानि
"	१६	पटक्खित्ता	पटिक्खित्ता
"	१७	जाननत्थ	जाननत्थ
"	"	सखदुक्ख	मुखदुक्ख
३२३	३	कथसि	कथेसि
३२६	२	एवरूपै	एवरूप
३२८	५	उच्छ	उच्छु
"	"	उच्छ	"
"	११	उच्छ	"
३३५	३	कहकभावे	कुहकभावे
"	६	सूकरच्छापसीदसो	सूकरच्छापसदिसो
"	३२	मुरुभुरुति	मुहमुहति

एकनिपातस्स

जातकट्ठकथानुक्कमो

कथा	पिट्ठको	कथा	पिट्ठको
अकतञ्जुजातक	२७४	कुक्कुर्जातक	१२४
अकालरावीजातक	३१६	कुण्डकपूवजातक	३०८
अग्गिकजातक	३३६	कुटालजातक	२२७
अण्डभूतजातक	२१०	कुरुडगमिगजातक	१२२
अत्थस्सद्वारजातक	२६४	कुन्नावरुजातक	१४२
अनभिरतिजातक	२१६	कुसुनानिजातक	३२३
अनुसासिकजातक	३१४	कुट्टरुजातक	२७२
अपण्णकजातक	६८	कुट्टवागिजजातक	२६४
अभिन्ना	१३५	कोमिगजातक	३३७
अमरादेवीपञ्चो	३१०	खदिरट्टसारजातक	१६३
अम्बजातक	३२६	खरस्मरजातक	२५५
अमङ्गिकियजातक	२४०	नगरादियजातक	११२
असम्पदानजातक	३३६	गद्वभपञ्चो	३१०
असातमन्तजातक	२०७	गामनिजातक	६५
असातरूपजातक	२६७	गोधजातक	३५०
असिलकवराजातक	३३२	गोधजातक	३५४
आजञ्जजातक	१२६	घतासनजातक	३४३
आयाचितभत्तजातक	११६	चन्दाभजातक	३४५
आरामदूसकजातक	१७८	चुल्लसेट्ठिजातक	८०
इल्लीसजातक	२४६	चूलजनकजातक	१६२
उच्छुङ्गजातक	२२३	भानसोवनजातक	३४४
उदञ्चनिजातक	३०४	तक्कजातक	२१४
उभतोभट्टजातक	३५१	तण्डुलनालिजातक	८६
एकपण्णजातक	३६६	तयोधम्मजातक	२०३
कञ्चनकखन्धजातक	१६६	तित्तिरजातक	१५५
कटाहजातक	३३०	तित्तिरजातक	३१६
कट्टहारिजातक	६३	तित्थजातक	१३०
कण्हजातक	१३६	तिपल्लत्यमिगजातक	११३
कण्डिनजातक	१०८	तेलपत्तजातक	२८७
कपोतजातक	१७३	दुब्बचजातक	३१५
कलण्डुकजातक	३३४	दुब्बलकट्टजातक	३०३
काकजातक	३५२	दुम्भेधजातक	१८६
काकजातक	३६०	दुम्भेधजातक	३२५
कालकण्णिजातक	२६२	दुराजानजातक	२१७
किम्पक्कजातक	२६६	देवधम्मजातक	८८

कथा	पिटुडको	कथा	पिटुडको
नक्खत्तजातक	१८४	मुदुलक्खणजातक	२२०
नङ्गलीसजातक	३२७	मुनिकजातक	१४१
नङ्गुट्टजातक	३५८	राधजातक	३५६
नक्खजातक	१४७	रुक्खधम्मजातक	२३७
नन्दजातक	१६१	रोहिणीजातक	१७७
नन्दिविसालजातक	१३७	लक्खणमिगजातक	१००
नलपानजातक	१२०	लित्तजातक	२७६
नामसिद्धिजातक	२६२	लोमहसजातक	२८३
निग्रोधमिगजातक	१०२	लोसकजातक	१६८
पञ्चगरुक्कजातक	३४१	वट्टकजातक	१५१
पञ्चावधजातक	१६७	वट्टकजातक	३१७
पण्णिकजातक	३००	वण्णुपथजातक	७५
परोसतजातक	२६६	वरणजातक	२३०
परोसहस्सजातक	२६६	वातमिगजातक	११०
पुण्णपानिजातक	१६३	वानरिन्दजातक	२०१
पुण्णरत्तजातक	३६२	वारुणिजातक	१८०
फलजातक	१६५	विरोचनजातक	३५६
वकजातक	१५८	विसवन्तजातक	२२६
वन्धनमोक्खजातक	३२०	विस्सासभोजनजातक	२८२
वब्बुजातक	३४८	वेदडभजातक	१८१
बाहियजातक	३०७	वेरीजातक	३०१
बिलारवतजातक	३३५	वेलुकजातक	१७५
भीमसेनजातक	२५६	सकुरुगजातक	१५३
भेरिवादजातक	२०५	सङ्खधमनजातक	२०६
भोजाजानीयजातक	१२७	सच्चकिरजातक	२३४
मकसजातक	१७६	सञ्जीवजातक	३७०
मखादेवजातक	६६	सव्वसहारकपञ्चो	३१०
मङ्गलजातक	२६६	सम्मोदमानजातक	१४८
मच्छजातक	१५०	साकेतजातक	२२५
मच्छजातक	२३८	सारम्भजातक	२७१
मतकभत्तजातक	११७	सालित्तजातक	३०५
महासारजातक	२७७	सिगालजातक	३११
महासीलवजातक	१८८	सिगालजातक	३५५
महासुदस्सनजातक	२८५	सिगालजातक	३६४
महासुपिनजातक	२४२	सीलवनागजातक	२३२
महिलामुखजातक	१३३	सीलवीमसनजातक	२६७
मालुतजातक	११६	सुखविहारीजातक	६८
मितचिन्तीजातक	३१३	सुरापानजातक	२५६
मितविन्दजातक	२६१	मुवण्णहसजातक	३४६
मितविन्दजातक	३०२	सेरिवाणिजजातक	७८

भारतीय ज्ञानपीठ काशीके प्रकाशन

[हिन्दी ग्रन्थ]

१. मुक्तिदूत [उपन्यास]--अञ्जना-पवनञ्जयकी पुण्यगाथा । ४॥॥
२. पथचिह्न [सस्मरण]--स्वर्गीय बहिनके पवित्र सस्मरण और युगविश्लेषण । २)
३. दो हजार वर्ष पुरानी कहानियाँ-- ३)
४. पाश्चात्य तर्कशास्त्र [अप्राप्य] ६)
५. शेरों शायरी [उर्दूके सर्वोत्तम १५०० शेर और १६० नज्म]-- ८)
६. मिलनयामिनी [गीत]-कविवर बच्चन । ६)
७. वैदिक साहित्य--वेदोपर हिन्दीमें साधिकार मौलिक विवेचन । ६)
८. मेरे बापू--महात्मा गांधीके प्रति श्रद्धाञ्जलि २॥॥
९. पंच प्रदीप--[गीत] २)
१०. भारतीय विचारधारा-- २)
११. ज्ञानगंगा--संसारके महान् साधकोंकी सूक्तियोंका अक्षय भण्डार । ६)
१२. गहरे पानी पैठ--स्वित्तरूपमें ११८ मर्मस्पर्शी कहानियाँ । २॥॥
१३. वर्द्धमान [महाकाव्य] ६)
१४. शेर-ओ-सुखन ८)
१५. आधुनिक जैन कवि ३॥॥
१६. जैनशासन--जैनशासनका परिचय तथा विवेचन करनेवाली सुन्दर रचना । ३)
१७. कुन्दकुन्दाचार्यके तीन रत्न-- २)
१८. हिन्दी जैन साहित्यका संक्षिप्त इतिहास २॥॥=

[प्राकृत संस्कृत ग्रंथ]

१९. महावन्ध [महाधवल सिद्धान्त]-प्रथम भाग, हिन्दी अनुवाद सहित । १२)
२०. करलकखण [सामुद्रिक शास्त्र]-हस्तरेखा विज्ञानका नवीन ग्रन्थ । १)
२१. मदनपराजय--भाषानुवाद तथा ७८ पृष्ठकी विस्तृत प्रस्तावना सहित । ८)
२२. कन्नडप्रान्तीय ताडपत्रीय ग्रन्थसूची-- १३)
२३. न्यायविनिश्चय विवरण [प्रथम भाग]-- १४)
२४. तत्त्वार्थवृत्ति--श्रुतसागर सूरिरचित टीका । हिन्दी सार सहित । १६)
२५. आदिपुराण भाग [१]--भगवान् ऋषभदेवका पुण्य चरित्र । १०)
२६. आदिपुराण भाग [२]-- " " " १०)
२७. नाममाला सभाष्य-- ३॥॥
२८. केवलज्ञानप्रश्नचूडामणि--ज्योतिष ग्रन्थ । ४)
२९. सभाष्यरत्नमंजूषा--छन्दशास्त्र । २)
३०. समयसार--[अप्रेजी] । ८)
३१. कुरल काव्य--तामिल भाषाका पञ्चमवेद, तामिल लिपि । ४)